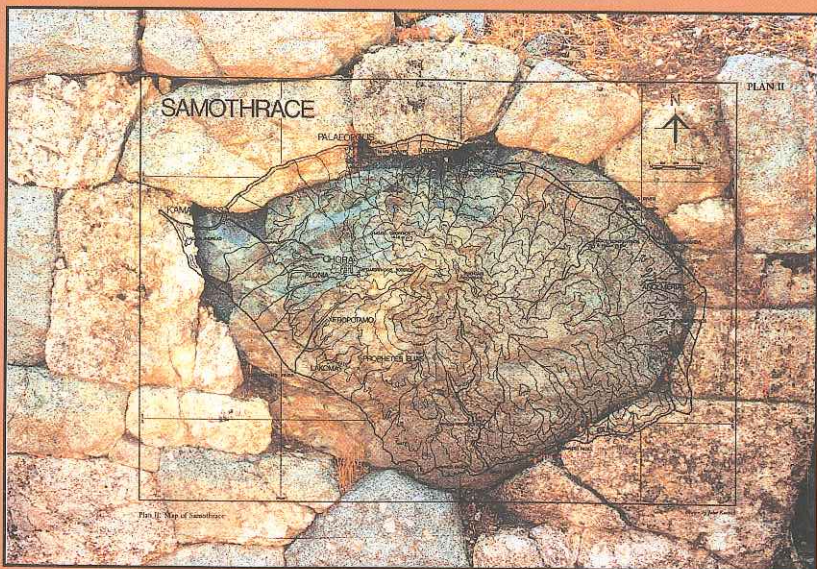

Νικ. Αθ. Κατσάνης

Το Γλωσσικό Ιδίωμα της Σαμοθράκης

Ιστορική εισαγωγή, Γλωσσικό ιδίωμα,
Ανθρωπωνύμια, Τοπωνύμια,
Φυτώνύμια, Ζωωνύμια

Εικόνα εξωφύλλου: Μέρος της λιθοδομής από αταύτιστο οίκημα. Η υπόθεση-ταύτιση του-μεγάλιθου με το νησί της Σαμοθράκης ανήκει στον John Munsey, Ολλανδό καθηγητή της μουσικής. Ο χάρτης σχεδιάστηκε από τον John Kürtich και το υλικό παραχωρήθηκε από την κ. Μάρθα Π. Σκούρτη.

Το γλωσσικό ιδίωμα
της Σαμοθράκης

"Το γλωσσικό ιδίωμα της Σαμοθράκης"
βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών.
Βραβείο "Διονυσίου Κόκκινου"
Δεκέμβριος 1994

ΔΗΜΟΣ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Νικ. Αθ. Κατσάνης

Το Γλωσσικό Ιδίωμα της Σαμοθράκης

ιστορική εισαγωγή -γλωσσικό ιδίωμα -ανθρωπωνύμια
τοπωνύμια -φυτωνύμια -ζωωνύμια

Θεσσαλονίκη 1996

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

© Νίκος Αθ. Κατσάνης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης
Φιλοσοφική Σχολή,
Θεσ/νίκη 54006 (Τ.Θ. 71)
FAX (031) 997419

φωτοστοιχειοθεσία Κώστας Δ. Ντίνας
μοντάζ-εκτύπωση Typoffset-B. Κουκουλής
βιβλιοδεσία Μάκης Τρικαλιάρης

ISBN 960-85594-1-3

Στην Πόπη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πίνακας περιεχομένων.....	7
Πρόλογος Δημάρχου Σαμοθράκης.....	11
Πρόλογος.....	13
Συντομογραφίες.....	14

0. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ

0.1 Γενικά.....	15
0.2 Η Σαμοθράκη κατά την αρχαιότητα.....	16
0.3 Η μυστηριακή θρησκεία της Σαμοθράκης.....	16
0.4 Ο αρχαιολογικός χώρος της Σαμοθράκης.....	17
0.5 Η Σαμοθράκη κατά τον μεσαίωνα και τα νεότερα χρόνια.....	18
0.6 Η σύγχρονη Σαμοθράκη.....	20

1. ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

1.0 Το γλωσσικό ιδίωμα της Σαμοθράκης.....	23
1.1 Η έρευνα του γλωσσικού ιδιώματος της Σαμοθράκης.....	23
1.10 Η αξία της μελέτης του ιδιώματος της Σαμοθράκης.....	26
1.11 Η σημερινή κατάσταση του ιδιώματος.....	27
1.12 Μεθοδολογικά.....	28
1.13 Σχέσεις του ιδιώματος της Σαμοθράκης με άλλα ιδιώματα.....	29
1.131 Προφορά <i>b, d, g</i>	30
1.132 Ανάπτυξη ευφωνικού φθόγγου <i>γ [j]</i>	30
1.133 Ανάπτυξη συμφώνου <i>γ</i>	31
1.134 Έν, γ' ενικό του ρημ. <i>είμαι</i>	31
1.135 Θα > α/αα.....	31
1.136 Ανάπτυξη ευφωνικού <i>v=[n]</i>	32
1.137 Το άρθρο <i>[i]</i>	32
1.138 Υποκοριστικές καταλήξεις.....	32
1.139 Όνομα + κτητική αντωνυμία.....	33
1.1310 Λεξιλογικά ισόγλωσσα.....	33
1.1311 Ο φθόγγος <i>[ɪ]</i>	35

1.2 ΦΩΝΗΤΙΚΗ

1.20 Γενικά.....	37
------------------	----

1.201 Κώφωση - αποβολή.....	38
1.202 Ουράνωση.....	39
1.203 <i>s, z + i, j</i> (πρωτογενή) > <i>š, ž</i>	40
1.204 Τα τελικά σύμφωνα.....	41
1.205 Τα <i>b, d, g</i>	41
1.206 Η κατάληξη <i>-ια</i>	42
1.207 Ευφωνικά σύμφωνα - φωνήεντα.....	43
1.208 Το άρθρο.....	44
1.209 Δευτερεύοντα φαινόμενα.....	44
1.2091 Το β' και γ' ενικ. πρόσ. των ρημάτων σε <i>-ίζω</i>	45
1.2092 Οι διαδοχές: <i>-isis, -esis</i> και <i>-ixis, -exis</i> > <i>ijs, ejs</i>	45
1.2093 Η κτητική αντωνυμία μου + ονόματα > <i>im</i>	45
1.2094 <i>sf</i> > <i>sv</i>	45
1.2095 <i>é, í, i + u</i> > <i>é, í, i + ü</i>	46
1.2096 Ανάπτυξη ενός <i>-i-</i>	47
1.210 Διάφορα άλλα φαινόμενα.....	48
1.211 Η αποβολή του <i>/r/</i>	48
1.212 Η αποβολή του <i>/l/</i>	49
1.213 Απαλοιφή και μετασχηματισμός του <i>/r/</i>	50
1.2131 Απαλοιφή σε αρχική θέση.....	50
1.2132 Απαλοιφή σε μεσοφωνηεντική θέση.....	51
1.2133 Απαλοιφή του <i>/r/</i> σε δισυμφωνικά συμπλέγματα τύπου: <i>-Σ+τ+Φ</i>	54
1.2134 Τύχη του <i>/r/</i> σε συμφωνικά συμπλέγματα τύπου: <i>-τ+Σ+Φ</i>	57
1.2135 Το <i>/r/</i> σε τελική θέση.....	58
1.2136 Τρίψηφα συμφωνικά συμπλέγματα.....	58
1.2137 Γενικές παρατηρήσεις.....	59

1.3 ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ

1.30 Γενικά.....	61
1.31 Συμφωνικά φωνήματα.....	61
1.32 Φωνηεντικά φωνήματα.....	70
1.33 Τα φωνήματα: <i>/i/, /i:/, /e/</i>	70
1.34 <i>/aa/, /oo/, /uu/</i> κλπ ένα ή δυο φωνήματα;.....	74

1.4 ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

1.41 Μορφολογία του ρήματος.....	77
1.411 Βαρύτονα ρήματα.....	78
1.412 Οξύτονα ρήματα.....	80
1.413 Βοηθητικά ρήματα.....	83

1.414 Παρατηρήσεις στο σχηματισμό του ρήματος.....	83
1.42 Μορφολογία του ονόματος.....	85

1.5 ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

1.51 Γενικά.....	89
1.510 Αρχαιοελληνικά στοιχεία.....	89
1.511 Μεσαιωνικά στοιχεία.....	91
1.512 Ξένα δάνεια I) Τουρκικά.....	92
1.513 II) Λατινικά και νεολατινικά δάνεια.....	94
1.52 Γλωσσάρι του ιδιώματος της Σαμοθράκης.....	95

2. ΑΝΘΡΩΠΩΝΥΜΙΑ

2.0 Γενικά.....	115
2.01 Μορφολογία επωνύμων (ΕΠ).....	115
2.02 Η κατάληξη -ιας.....	116
2.03 Η κατάληξη -άτοι.....	116
2.04 Δημογραφικές και άλλες πληροφορίες.....	118
2.041 Ξένες γλωσσικές επιδράσεις στα ανθρωπωνύμια.....	120
2.042 ΕΠ σλαβικής καταγωγής.....	120
2.043 ΕΠ νεολατινικής καταγωγής.....	121

2.1 ΒΑΦΤΙΣΤΙΚΑ (ΒΑ)

2.10 Γενικά.....	123
2.11 Υποκοριστικές καταλήξεις θηλυκών ΒΑ.....	124
2.111 Ανθρωπωνυμικό υλικό.....	124
2.12 Τα Βαφτιστικά (ΒΑ).....	125
2.2 ΕΠΩΝΥΜΑ (ΕΠ) - ΠΑΡΩΝΥΜΙΑ (ΠΑΡ).....	131

3. ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ (ΤΟΠ)

3.0 Γενικά.....	169
3.01 Τα τοπωνύμια ως γλωσσικά μνημεία.....	169
3.02 Επίπεδα λεξιλογίου τοπωνυμίων.....	169
3.03 Αρχαιοελληνικά και μεσαιωνικά τοπωνύμια.....	170
3.04 Ξένα τοπωνύμια.....	170
3.05 Εκφορά των τοπωνυμίων.....	171
3.06 Σημασιολογικό περιεχόμενο των τοπωνυμίων.....	171
3.1 ΤΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ (ΤΟΠ).....	171

4. ΦΥΤΩΝΥΜΙΑ (ΦΥΤ).....	247
-------------------------	-----

5. ΖΩΩΝΥΜΙΑ (ΖΩ).....	271
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	
6.1 Ελληνόγλωσση.....	281
6.2 Ξενόγλωσση.....	289
7. ΠΙΝΑΚΕΣ ΛΕΞΕΩΝ.....	293

Χώρα: Γενική άποψη

(Φωτ. αρχείο ΙΘ' ΕΠΚΑ)

Χώρα: Μερική άποψη

(Φωτ. Θαν. Πολίτη)

Χώρα: Κτιτορική επιγραφή του κάστρου της Χώρας
(Φωτ. Αρχείο ΙΘ' ΕΠΚΑ)

Πρόλογος Δημάρχου

Ο Δήμος μας, εδώ και τέσσερα χρόνια, έχει ξεκινήσει μια αξιόλογη προσπάθεια για την δημιουργία σειράς εκδόσεων που να αναφέρονται σ' αυτή την ιστορική και απόμακρη γωνιά της πατρίδας μας, τη Σαμοθράκη.

Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας χαιρέτισε με ενθουσιασμό την ολοκλήρωση της επιστημονικής εργασίας του ένθερμου φίλου της Σαμοθράκης καθηγητή Νίκου Κατσάνη με τίτλο "Το γλωσσικό ιδίωμα της Σαμοθράκης", βραβευμένης από την Ακαδημία Αθηνών, και ανταποκρίθηκε ευχαρίστως στην πρόταση - προσφορά του να εκδώσει το βιβλίο αυτό ο Δήμος.

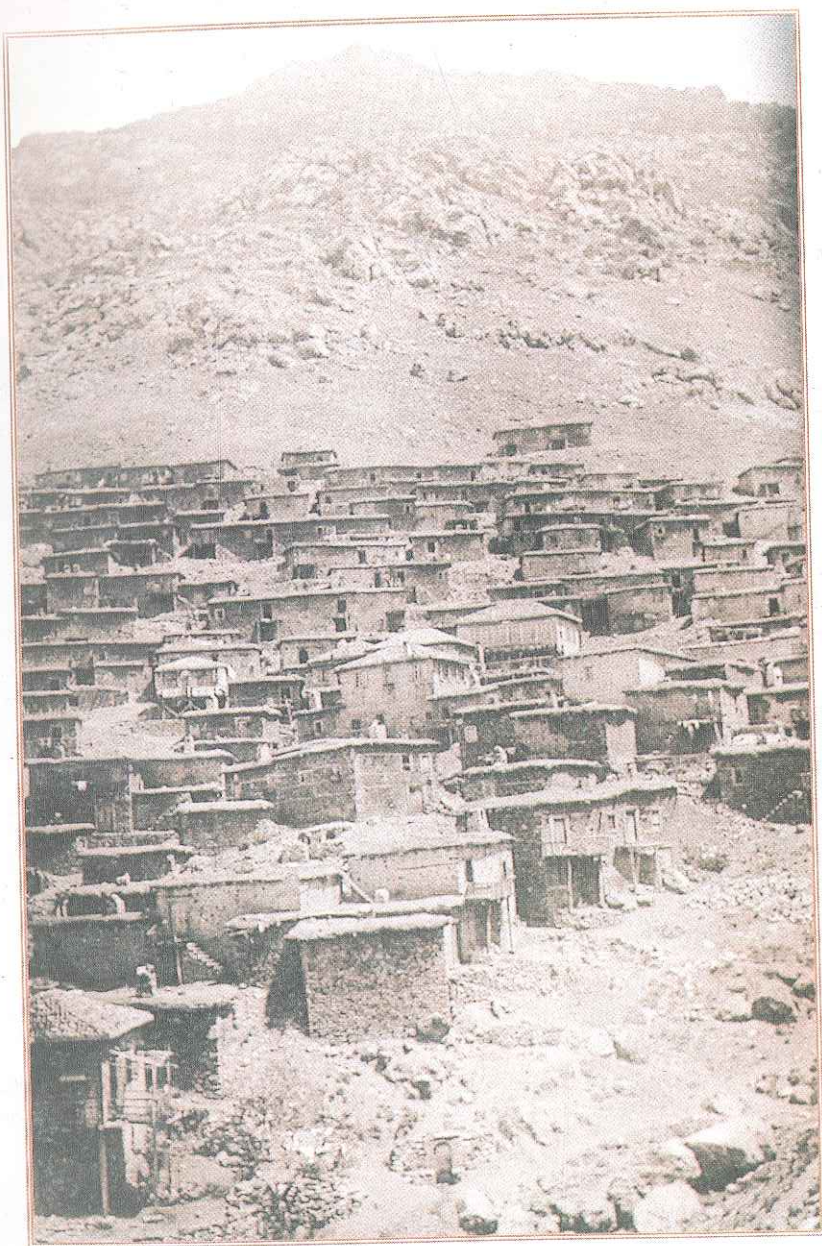
Η αναφορά του συγγραφέα στα χαρακτηριστικά της σαμοθρακίτικης διαλέκτου καθώς και τα κεφάλαια που αναφέρονται στα ανθρωπωνύμια, τα τοπωνύμια αλλά και τα ονόματα των φυτών και των ζώων της Σαμοθράκης αποδεικνύουν περίτρανα την διαχρονική ιστορική πορεία του νησιού διαμέσου των αιώνων και την αναλλοίωτη εθνική του ταυτότητα.

Αν εξαιρέσει κανείς ορισμένες λέξεις Τουρκικής και Λατινικής προέλευσης, που οφείλονται στη μακρόχρονη υποταγή της Σαμοθράκης στους Τούρκους και τους Φράγκους, όλες οι άλλες λέξεις έχουν καθαρό αρχαίο ελληνικό χαρακτήρα με ορισμένες ουσιώδεις ή όχι μεταβολές.

Είμαστε βέβαιοι ότι το νέο αυτό πόνημα που προστίθεται στη σειρά των εκδόσεων του Δήμου θα συμβάλει στην ιστορική και πολιτιστική αναβάθμιση της γενέτειράς μας και θα βοηθήσει στην εν γένει πορεία της.

Γιάννης Πετρούδας

Δήμαρχος Σαμοθράκης

Χώρα στα 1873

(Φωτ. Conze)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Σαμοθράκη, το ακριτικό νησί του βορείου Αιγαίου, μόλις τα τελευταία χρόνια, μετά την τουριστική έκρηξη, γνώρισε τη μέριμνα του κράτους και το ενδιαφέρον της επιστήμης.

Η μυστηριακή θρησκεία, που άνθισε τα ύστερα κλασικά και ρωμαϊκά χρόνια, προίκισε το νησί με τον θαυμάσιο αρχαιολογικό του χώρο που δυστυχώς επανειλημμένα λεηλατήθηκε. Παράλληλα η μαγευτική του φύση με την οργιαστική της βλάστηση, τα άφθονα δάση και νερά, τις ποικιλόμορφες ακτές και τα βουνά της, συνθέτει ένα θαυμάσιο δείγμα του ελληνικού ιστορικού χώρου. Δυστυχώς η έρευνα του ιστορικού παρελθόντος, του λαϊκού πολιτισμού και του ιδιόμορφου γλωσσικού ιδιώματος δεν ακολούθησε τους ανάλογους ρυθμούς. Τις τελευταίες δεκαετίες άρχισε να γίνεται αισθητή η κρατική παρουσία και το ενδιαφέρον των ερευνητών. Η παρούσα εργασία αποτελεί μικρή συνεισφορά στο ακριτικό νησί και ελάχιστο πνευματικό μνημόσυνο στον Ν. Ανδριώτη, καθηγητή του Α.Π.Θ., πρωτοπόρο της γλωσσικής έρευνας του ιδιώματος της Σαμοθράκης.

Η δημοσίευση της μελέτης αυτής οφείλεται στην αγάπη για το νησί του Δημάρχου κ. Γιάννη Πετρούδα και του Δημοτικού Συμβουλίου. Με προθυμία και φιλοπρόοδο πνεύμα ο Δήμος Σαμοθράκης, προσβλέποντας στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της Σαμοθράκης ανέλαβε την έκδοσή της.

Αποφασιστική ήταν η βοήθεια που πρόσφεραν ο Θανάσης και η Μυρσίνη Πολίτη, ο αρχαιολόγος Δημ. Μάτσας, ο συνάδελφος στο ΑΠΘ Γιάννης Ακαμάτης και οι φίλοι Γ. Λενούδιας, Π. Αποστολούδιας, Μ. Τσολάκη και πολλοί άλλοι.

Ο μεγαλύτερος όμως έπαινος ανήκει στον ανώνυμο Σαμοθρακίτη που με προθυμία και υπομονή πρόσφερε τη συμβολή του στην ολοκλήρωση αυτού του έργου. Τους ευχαριστώ όλους.

Ν. Κατσάνης

Συντομογραφίες

A.M.	Athenische Mitteilungen
BA	βαφτιστικό, -ά .
βεν.	βενετσιάνικος, -ο
Εκκλ. κωδ.	Εκκλησιαστικοί κώδικες
Ε.Δ.	Ελληνική Διαλεκτολογία, τ. 1 (1989), 2 (1990-91), 3 (1992-93)
ΕΠ	επώνυμο, -α
ΖΩ	ζωνώνυμο, -α
Ι.Α.	Ιστορ. Λεξικό της Ακαδ. Αθηνών
ιταλ.	Ιταλικός, -ό
Καμαρούδης	Kamaroudis
κτλ.	κατάληξη
λατ.	λατινικός, -ό
Λ.Δ.	Λεξικογραφικό Δελτίο
L.-S.	βλ. βιβλιογραφία
Μικρασ. Χρον.	Μικρασιατικά Χρονικά
N.Δ.	Νεοελληνική Διαλεκτολογία, τ. 1 (1994)
νεότ.	νεότερος, -ο
Οικ.	οικογενειακός, ό
ΠΑΡ	παρωνύμιο, -α
ΤΟΠ	τοπωνύμιο, -α
τουρκ..	τουρκικός, -ό
ΦΥΤ	φυτωνύμιο, -ο
[]	φωνητική καταγραφή
/ /	φωνολογική καταγραφή
[ɪ]	Ο φθόγγος ɪ ισοδυναμεί με το φθόγγο w του I.P.A και είναι παρόμοιος με το τουρκ. i και το κουντσοβλαχικό î, π.χ. cîne, rîne. Πρόκειται για φθόγγο μεσαίο, τρίτου βαθμού.
[ê]	Παρόμοιος φθόγγος με τον προηγούμενο· αλλά μεσαίος και δεύτερου βαθμού.

0. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ

0.1. Γενικά Η Σαμοθράκη, το νησί των ανέμων, βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο του Αιγαίου πελάγους, απέναντι από τις εκβολές του ποταμού Έβρου. Απέχει από τις ακτές της Θράκης (Αλεξανδρούπολη) 22 περίπου ναυτικά μίλια και έχει οπτική επαφή με τα νησιά Θάσο, Ίμβρο και Λήμνο.

Το σχήμα της είναι ελλειψοειδές και η έκτασή της 178 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Το έδαφός της αποτελεί ένα συμπαγή ορεινό όγκο με υψηλότερη κορυφή το Φεγγάρι (1664 μ) και μόνο στα νοτιοδυτικά συναντούμε μια λωρίδα πεδινού εδάφους, κατάλληλου για καλλιέργειες (κάμπος). Πολυάριθμες χαράδρες διασχίζουν τον ορεινό όγκο του νησιού με κατεύθυνση προς τη θάλασσα, πολλές από τις οποίες είναι κατάφυτες, με άφθονα, ορμητικά νερά καθόλη τη διάρκεια του χρόνου. Η βλάστηση, ιδίως στο βόρειο τμήμα του νησιού, είναι οργιαστική. Υψηλόκορμες βαλανιδιές στο βορειοδυτικό τμήμα και θεόρατα πλατάνια στους παραλιακούς τόπους, επιβεβαιώνουν, την πληροφορία του Ομήρου που χαρακτηρίζει τη Σαμοθράκη *υλήεσσα* (Ιλ. Ν 12-13). Στο νότιο τμήμα συναντούμε εκτεταμένους ελαιώνες, ενώ πολυάριθμα ρυάκια και χείμαρροι διατρέχουν το νησί. Οι ακτές του νησιού, στο μεγαλύτερο τμήμα της περιμέτρου, είναι ομαλές και μόνο ένα μέρος τους, στα νοτιοανατολικά, αποτελούνται από απότομους και υψηλούς βράχους που κάνουν αδύνατη την προσπέλασή τους.

Από την αρχαιότητα ακόμη η Σαμοθράκη χαρακτηριζόταν "αλίμενος, δυσχείμερος και κακόξενος" για τους ναυτιλλομένους επειδή δεν υπήρχε κανένας κόλπος ή ορμίσκος που να αποτελούσε ασφαλές καταφύγιο για τα σκάφη τους (*importuosissima omnium* κατά τον Plinius, H.N., 4.12.73).

Πρωτεύουσα του νησιού είναι η Χώρα, στο εσωτερικό μέρος και προς τα ΒΔ του και επίνειο η Καμαριώτισσα με το λιμάνι της που εξελίσσεται σε οικονομικό κέντρο του νησιού.

Σήμερα, σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε τα παλαιότερα χρόνια, όταν η Χώρα αποτελούσε το μοναδικό οικισμό του νησιού, δημιουργήθηκαν μικρά χωριά και μικροοικισμοί σ' όλο το νησί. Στο νότιο τμήμα συναντούμε τα χωριά Αλώνια, Ξηροπόταμο, Λάκκωμα, Προφήτη Ηλία (Κουρμπέτς) και τους οικισμούς Μακρυλιές, Δάφνες και Καστέλλι. Στο βόρειο τμήμα βρίσκονται ο Κατζαμπάς, η Παλιάπολη (Αρχαία Πόλη), οι Άνω και Κάτω Καριώτες, τα Θέρμα (Λουτρά), και οι οικισμοί: Άνω Μεριά, Ρεμπουτζάδικα, καθώς και οι πρώην

συνοικισμοί: Περάσματα, Ισιώματα, Μνημόρια, Αγία Ελένη, Κερασιά, Κανταράτικα, Χλαμπάρια κλπ.

0.2. Η Σαμοθράκη κατά την αρχαιότητα

Όπως συμπεραίνεται από πρόσφατες ανασκαφές στις τοποθεσίες Μικρό Βουνί, Βρυχός, Θέρμα και αλλού (Μάτσας, 1995), καθώς και από παλιότερες έρευνες (Λαζαρίδης, 1971, 17), η Σαμοθράκη πρέπει να κατοικούνταν ήδη από τα προϊστορικά χρόνια και σίγουρα κατά τη νεολιθική εποχή. Οι πρώτοι κάτοικοί της, μικρασιατικής και θρακικής καταγωγής, πρέπει να ήταν και οι εισηγητές της μυστηριακής θρησκείας που αναπτύχθηκε στα μεταγενέστερα χρόνια και καθιέρωσε τη Σαμοθράκη ως ένα από τα μεγαλύτερα θρησκευτικά κέντρα της αρχαιότητας.

Αποικισμός ελληνικών φύλων στο νησί πρέπει να έγινε λίγο πριν από τον 7ο π.Χ. αιώνα, από περιοχές της Αιολίας, όπως μαρτυρούν επιγραφές που διασώθηκαν στο νησί. Οι μαρτυρίες ορισμένων αρχαίων πηγών για τον εποικισμό από κάτοικους της Σάμου, αποτελεί υστερογενή ερμηνεία που βασίζεται στα ονόματα Σαμοθράκη και Σάμος.

Η Σαμοθράκη είναι γνωστή στην αρχαιότητα με ποικίλα ονόματα όπως: Σαόννησος, Λευκοσία, Λευκανία, Λευκωνία, Δαρδανία, Ηλεκτρίς, Αιθιοπία (Ησύχιος) και κατά τον μεσαίωνα ως Mandrachi, Sanctus Mandrachi, Samathrachi, Samotratia, Σαμάντρα, κλπ. βλ. και Βαγιακάκος, 1975

Το βόρειο τμήμα του νησιού, και συγκεκριμένα ο χώρος της σημερινής Παλιάπολης, αποτέλεσε το κέντρο του αρχαίου κόσμου και της μυστηριακής θρησκείας της Σαμοθράκης. Το νησί οργανώθηκε με βάση τα πρότυπα των ελληνικών πόλεων. Είχε άρχοντα "βασιλέα" και πολίτες οργανωμένους σε πέντε φυλές. Θεωρούσε ως προστάτιδα την Αθηνά, έκοβε δικά του αργυρά νομίσματα και κατείχε την απέναντι θρακική ακτή, την Περαία, χώρο ανάμεσα στη Μαρώνεια και στη θρακική χερσόνησο. Στη συνέχεια η Σαμοθράκη ακολουθεί την τύχη των άλλων ελληνικών πόλεων, οι οποίες στην αρχή υποτάσσονται από τους Μακεδόνες και αργότερα από τους Ρωμαίους. Ο τελευταίος βασιλιάς της Μακεδονίας, Περσέας, καταφεύγει στη Σαμοθράκη, για να σωθεί αλλά εκεί συλλαμβάνεται από τους Ρωμαίους.

0.3. Η μυστηριακή θρησκεία της Σαμοθράκης.

Εκείνο όμως που ανέδειξε τη Σαμοθράκη και την έκανε πασίγνωστη στον αρχαίο κόσμο ήταν η μυστηριακή θρησκεία που είχε τις ρίζες της στα προελληνικά φύλα που κατοίκησαν το νησί. Η θρησκεία των "Μεγάλων Θεών", όπως αποκαλείται επίσημα, περιλάμβανε στο τελετουργικό της "μυστήρια" στα οποία οι μνημένοι κατατάσσονταν σε δυο βαθμούς: στους "μύστες" και στους "επό-

πτες". Κυρίαρχη μορφή ήταν η "Μεγάλη Μητέρα" που ονομαζόταν Αξίερος και ταυτιζόταν με τη Δήμητρα και με την οποία συνδεόταν ένας ιθυφαλλικός θεός, πιθανόν σύζυγός της, ο Καδμήλος ή Κάσμιλος που ταυτιζόταν με τον Ερμή. Την προελληνική αυτή ομάδα θεοτήτων συμπληρώνει, αργότερα, μια δεύτερη που έχει την προέλευσή της στους Έλληνες αποίκους του 7ου π.Χ. αιώνα. Την αποτελούσαν ο Αξιόκερσος και η σύζυγός του Αξιόκερσα, χθόνιες θεότητες, παρόμοιες με τον Άδη και την Περσεφόνη. Η θεϊκή ομάδα συμπληρώνονταν από δυο νέους τους Κάβειρους.

Η μύηση, προφανώς, ήταν προσιτή σ' όλα τα φύλα και τις ηλικίες καθώς και σε ελεύθερους και δούλους. Οι "μυημένοι" πιστεύουν στην ελπίδα "καλής τύχης" και ένα πορφυρό μαντίλι που περιδένονταν, τους προφύλαγε από τους κινδύνους της θάλασσας. Κοινή ήταν η αντίληψη ότι με τη συμμετοχή τους στα "Μυστήρια" οι άνθρωποι γίνονταν καλύτεροι και ολοκληρωμένοι.

0.4. Ο αρχαιολογικός χώρος

Η θρησκευτική ακτινοβολία της Σαμοθράκης πρέπει να θεωρηθεί ο κυριότερος συντελεστής στην ανάπτυξη του σημερινού αρχαιολογικού χώρου του νησιού. Τα λατρευτικά και δημόσια κτίρια είναι αυτά που, κατά κύριο λόγο, διασώζονται σε ερείπια μέχρι σήμερα στο χώρο της Παλιάπολης. Οι πρώτες ανασκαφές στον Ιερό Χώρο, χρονολογούνται από το 1863, όταν ο Γάλλος πρόξενος στην Αδριανούπολη C. Champoiseau, ανακάλυψε και μετέφερε στο Παρίσι το ακέφαλο άγαλμα της "Νίκης της Σαμοθράκης". Η διαρπαγή των ελληνικών αρχαιοτήτων συνεχίστηκε από μια αυστριακή αποστολή, υπό τη διεύθυνση του Al. Conze στα 1873 και αργότερα στα 1875. Η συγκομιδή των διαφόρων αρχαιοτήτων μοιράζεται μεταξύ της αυστριακής και τουρκικής Κυβέρνησης. Το 1891 ο Γάλλος Champoiseau επιστρέφει και λεηλατεί και άλλα αρχαιολογικά κομμάτια, τμήματα κυρίως του πλοίου πάνω στο οποίο ήταν στημένο το άγαλμα της "Νίκης", Lehmann, 1978.

Από το 1938, το Ίδρυμα Αρχαιολογικών Ερευνών του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης, αρχίζει ανασκαφές στον αρχαιολογικό χώρο τις οποίες και συνεχίζει μέχρι τις μέρες μας, οπότε επενέβει και η ελληνική αρχαιολογική υπηρεσία στη διαδικασία των ανασκαφών. Τα σπουδαιότερα αρχαιολογικά λείψανα, σήμερα, βρίσκονται στο χώρο της Παλιάπολης και είναι: το Ανάκτορο με την Ιερή Οικία, το Αρσινόειο σε σχήμα Ροτόντας, το Τέμενος, το Ιερό, το Θέατρο, το Θυσιαστήριο, ο Οίκος των Αφιερωμάτων, η Στοά, η Κρήνη της Νίκης, το Νεκροταφείο, το κτίριο των βασιλέων Φιλίππου Γ' και Αλεξάνδρου Δ', το Πρόπυλο του Πτολεμαίου Β' κλπ.

0.5. Η Σαμοθράκη κατά τον Μεσαίωνα και τα νεότερα χρόνια.

Ελάχιστες και ασήμαντες μπορούν να θεωρηθούν οι πληροφορίες που έχουμε για τη Σαμοθράκη κατά τα μεσαιωνικά χρόνια καθώς και για την περίοδο της Τουρκοκρατίας, βλ. Παπαγεωργίου, 1982, 51.

Κύριες πηγές είναι ορισμένοι βυζαντινοί χρονογράφοι και ιδίως διάφοροι ξένοι περιηγητές που καθόλον το Μεσαίωνα και τα νεότερα χρόνια, περιέρχονται τα μέρη της Ανατολής για ποικίλους λόγους και σκοπούς.

Έτσι πληροφορούμαστε για τον εξανδραποδισμό 2500 κατοίκων των νησιών Ίμβρου, Τενέδου και Σαμοθράκης στα χρόνια του Κων/νου του Κοπρυνήμου το 768 μ.Χ. από Σλάβους επιδρομείς και ακόμη ότι το νησί χρησιμοποιείται ως τόπος εξορίας για βυζαντινούς αξιωματούχους, γεγονός που ίσως επιβεβαιώνεται από βυζαντινά επώνυμα που συναντούμε και σήμερα στο νησί, όπως Αργυροβασιλικός, Μπέρτιμος (Υπέρτιμος) Κατάκαλος, κλπ.

Γύρω στα 945 μ.Χ. εξορίζεται στο νησί ο Κων/νος Λεκαπηνός και προηγούμενος ο Θεοφάνης ο Ομολογητής (752-818). Και οι δυο πεθαίνουν στο νησί.

Κατά καιρούς δέχεται επιδρομές Σαρακηνών και άλλων πειρατών, ιδίως τον 9ο μ.Χ. αι. αλλά και κατά τα μεταγενέστερα χρόνια, με συνέπεια την αποψίλωση του νησιού από ανθρώπινο δυναμικό. Την παρουσία πειρατών υποδηλώνουν τόσο το κάστρο της Χώρας όσο και οι Πύργοι-Βίγλες στην Παλιάπολη και στο Φονιά.

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204 και το μοίρασμα των κατακτημένων εδαφών (Partitio Imperii Romaniae), η Σαμοθράκη περιέχεται στο λατίνο αυτοκράτορα Βαλδουίνο Α' χωρίς όμως αυτός να ασκήσει την εξουσία του στο νησί.

Μετά την ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης το 1261, η Σαμοθράκη ξαναπέφτει στην αφάνεια, ενώ ένας νέος εχθρός, οι Τούρκοι, κάνει την εμφάνισή του στο Αιγαίο. Το 1332 το νησί λεηλατείται από τον περίφημο Umur πασά και το στόλο του που αποτελούνταν από εβδομήντα πλοία. Το 1430 περιέρχεται στην εξουσία του γενοβέζικου οίκου των Gattilusi, ο οποίος είχε συνάψει συγγενικούς δεσμούς με την αυτοκρατορική οικογένεια του Ιωάννη Παλαιολόγου του Ε', όπως συνάγεται από τις επιγραφές που βρίσκονται εντοιχισμένες στο Κάστρο της Χώρας. Το 1456 η Σαμοθράκη εγκαταλείπεται από τους Gattilusi. Κατά την νέα Σταυροφορία που ξεκινάει από τη Δύση στις 6 Αυγούστου του 1456 και συγκεκριμένα από τη Νεάπολη της Ιταλίας με αρχιναύαρχο τον Scarpini, το νησί καταλαμβάνεται από τους Σταυροφόρους μαζί με τα γειτονικά νησιά Θάσο και Ίμβρο για να εγκαταλειφθούν, λίγο αργότερα, και πάλι στην οργή των Τούρκων κατακτητών και του Ζαγανός πασά, ο οποίος μετοίκησε πολλούς Σαμοθρακίτες στην Κωνσταντινούπολη για να ενισχύσει τον πληθυσμό της πόλης.

Το 1460 ο Σουλτάνος παραχωρεί τη Σαμοθράκη στον Δημήτριο Παλαιολόγο, αδελφό του Θωμά, ο οποίος κατέχει το νησί για έξι χρόνια (1466). Μετά από ένα σύντομο χρονικό διάστημα, που παραχωρείται στους Βενετούς (1466-1479) από τους Τούρκους, υποτάσσεται οριστικά στους δεύτερους το 1479.

Την περίοδο της Βενετσιάνικης κατοχής το 1470, σύμφωνα με τον Ιταλό Giacomo Rizzardo, η Σαμοθράκη είχε μόνο διακόσιους κατοίκους, Παπαγεωργίου, 1982, 71.

Στη συνέχεια το νησί πέφτει σε ακόμη μεγαλύτερη φτώχεια και αφάνεια εξαιτίας της πειρατείας και της αδιαφορίας των Τούρκων που θεωρούσαν τη Σαμοθράκη οικονομικά ασήμαντη. Τον 17ο αι., σύμφωνα με μαρτυρίες του μαρκήσιου De Fleury (Παπαγεωργίου, 1982, 73), η Σαμοθράκη αριθμεί 800 κατοίκους. Το 1770, την περίοδο των Ορλωφικών, οι Σαμοθρακίτες εμφανίζονται ανυπάκουοι στις διαταγές και τις απαιτήσεις των Ρώσων και προκαλούν την οργή του Α. Ορλώφ, αρχηγού της εκστρατείας, ο οποίος και ζητάει από το ναύαρχο του ρωσικού στόλου την παραδειγματική τιμωρία τους, (Παπαγεωργίου, 1982, 75).

Στα τέλη του 18ου αι. φαίνεται ότι η Σαμοθράκη βρίσκεται σε καλή οικονομική κατάσταση γιατί η απουσία των Τούρκων και κάποια σχετική ασφάλεια συντελούν στην άνθιση της οικονομίας και του πληθυσμού που φτάνει στον μάλλον υπερβολικό αριθμό των δέκα χιλιάδων κατοίκων.

Το 1821 αποτελεί σημαντική χρονολογία για την ιστορία της Σαμοθράκης. Τα μηνύματα της προετοιμασίας της ελληνικής επανάστασης φτάνουν και στο νησί μέσω των Σαμοθρακικών εμπορών που έχουν δοσοληψίες με την Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη. Έτσι τον Απρίλιο το 1821 ξεσηκώνονται, αρνούνται να πληρώσουν τους φόρους και προετοιμάζονται να αντιμετωπίσουν με τα όπλα τους Τούρκους. Η είδηση για ένα επαναστατημένο νησί, τόσο κοντά στην Πόλη, φαίνεται ότι εξόργισε τους Τούρκους. Την 1η Σεπτεμβρίου του 1821 αποβιβάζονται στα νότια του νησιού, δύο χιλιάδες ένοπλοι. Ύστερα από σύντομες αψιμαχίες στις τοποθεσίες: Μύλοι, Κούκος και Βρυχός της Χώρας, κατασφάζεται το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού στην τοποθεσία (Ε)φκάς και λεηλατείται στο νησί. Την άγρια σφαγή συμπληρώνει ο εξανδραποδισμός των γυναιοπαίδων και των υπολοίπων κατοίκων του νησιού. Ελάχιστοι μόνο διασώζονται στις σπηλιές και στα ορεινά του.

Το ηρωικό τέλος και η θλιβερή τύχη των Σαμοθρακικών συγκίνησε πολλούς ξένους περιηγητές και φιλέλληνες, οι οποίοι στα έργα τους κάνουν λόγο για την αιχμαλωσία και τα μαρτύρια των γυναιοπαίδων, για τα κομμένα κεφάλια των επαναστατών και την απάνθρωπη ερήμωση του νησιού (Παπαγεωργίου, 1982, 76, 227).

Ένα από τα πιο συνταρακτικά επεισόδια στην ιστορική διαδρομή της Σα-

μοθράκης, ήταν η θυσία των Πέντε Μαρτύρων, Μανουήλ, Μιχαήλ, Γεωργίου, Γεωργίου και Θεοδώρου. Το 1835 πέντε νέοι που είχαν απαχθεί και δια της βίας εξισλαμισθεί, επιστρέφουν στο νησί, ξαναβαφτίζονται και διακηρύσσουν τη χριστιανική τους πίστη. Η πράξη τους ερεθίζει το φανατισμό των Τούρκων, οι οποίοι στις 6 Απριλίου του 1836 τους συλλαμβάνουν και τους μεταφέρουν στην απέναντι θρακική ακτή, στη Μάκρη, όπου, ύστερα από φριχτά βασανιστήρια, θανατώνονται.

Η μνήμη τους γιορτάζεται πάνδημα στο νησί και μαζί με την εύρεση της εικόνας της Παναγίας της Καμαριώτισσας, αποτελούν τη θρησκευτική παρακαταθήκη της σημερινής Σαμοθράκης.

0.6. Η Σαμοθράκη σήμερα

Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο δυο γεγονότα σημαδεύουν τη ζωή της Σαμοθράκης. Η μεγάλη μετανάστευση (εσωτερικού-εξωτερικού) και η πρόσφατη τουριστική έκρηξη.

Όπως δείχνουν οι απογραφές των ετών 1951 (4258 κ), 1961 (3850 κ), 1971 (3012 κ) παρατηρείται συνεχής μείωση του πληθυσμού και μάλιστα των πιο δημιουργικών ηλικιών. Όλοι σχεδόν οι Σαμοθρακίτες, λίγο ή πολύ, έχουν εργαστεί ή εργάζονται σε μια ευρωπαϊκή χώρα και ιδίως στη Γερμανία (Ε. Kolodny, La population des îles de la Grece, Aix en Provance, 1974, 3 τ.).

Παράλληλα και η μετακίνηση στο εσωτερικό της χώρας τα μεταπολεμικά χρόνια εμφανίζεται πολύ μεγαλύτερη απ' ό,τι παλιότερα. Η αναζήτηση ανώτερης και ανώτατης μόρφωσης, η κατάληψη δημοσίων θέσεων και η οικονομική δυσπραγία, αποπύλωσαν από το πιο παραγωγικό ανθρώπινο δυναμικό το νησί.

Τη λύση του συγκοινωνιακού προβλήματος που καταταλαιπώρησε τους Σαμοθρακίτες μέχρι τις μέρες μας, έδωσαν οι μετανάστες. Ίδρυσαν ναυτιλιακές εταιρείες ευρείας μετοχικής βάσης και αγόρασαν σύγχρονα πλοία, γεγονός που απελευθέρωσε το νησί από την απομόνωση και το έκανε προσιτό όχι μόνο στους ξενιτεμένους του νησιού αλλά και σ' όσους επιθυμούσαν να το επισκεφτούν.

Η λύση του συγκοινωνιακού προβλήματος αποτέλεσε το προοίμιο της τουριστικής έκρηξης που ακολούθησε και προκάλεσε αγαθά αλλά και δυσάρεστα αποτελέσματα.

Στα αγαθά χρεώνεται η αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων, η υπεραξία της γης, οι ξένες, τουριστικές ιδίως, επενδύσεις, η καλύτερη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η παρουσία κρατικών υπηρεσιών, η επάνοδος των μεταναστών και πολλά άλλα.

Παράλληλα όμως η Σαμοθράκη άρχισε να χάνει τη δική της ταυτότητα. Η

κρατική απουσία και αστοργία, η έλλειψη τουριστικού προγραμματισμού από τον Ε.Ο.Τ. και η δίψα του εύκολου χρήματος άρχισαν να προκαλούν τόσο την αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος, όσο και της ψυχосύνθεσης του νέου, κυρίως, Σαμοθρακίτη.

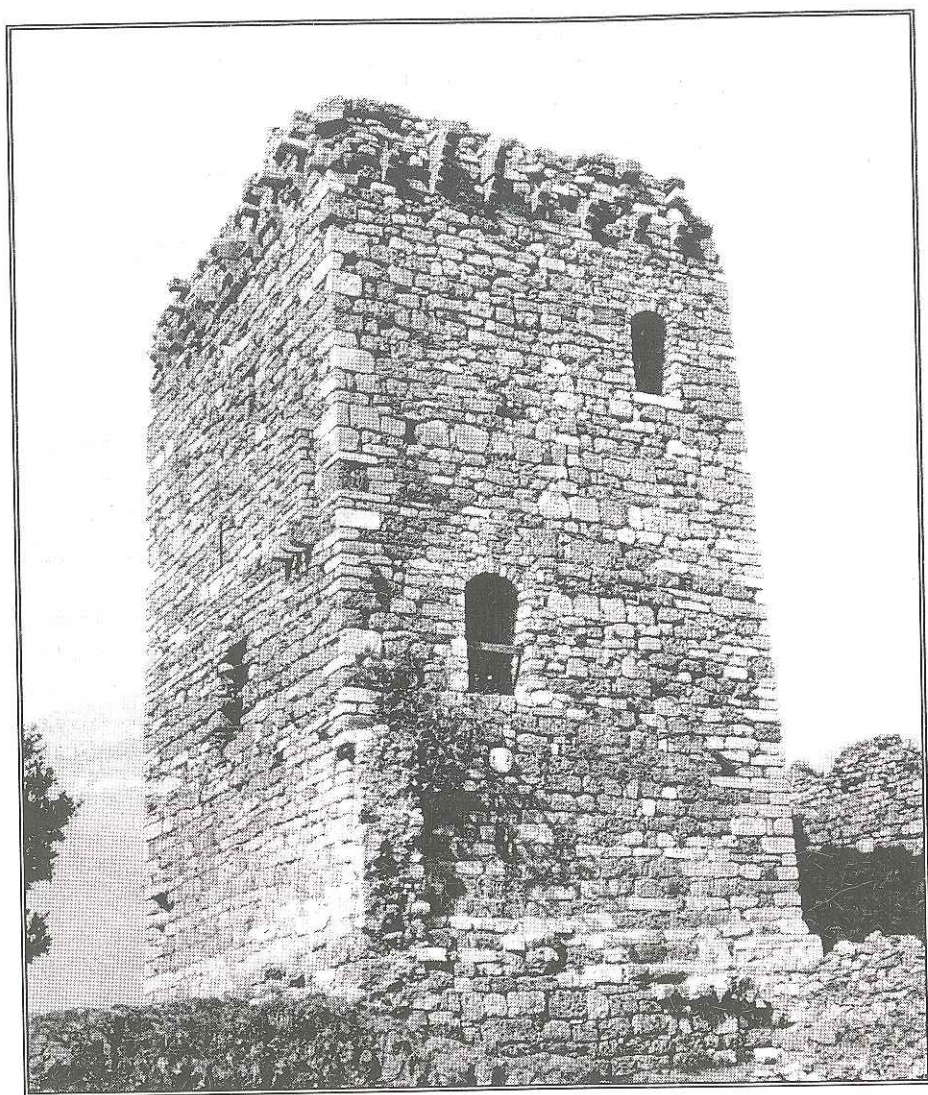
Η άναρχη δόμηση, ιδίως στην Καμαριώτισσα και τα Θέρμα, υποβάθμισε σε αφάνταστο βαθμό το φυσικό κάλλος του τοπίου και δημιούργησε τουριστικό περιβάλλον χαμηλού επιπέδου.

Το ίδιο παρατηρείται και στις παράλιες δομήσεις όπου το αρχιτεκτονικό ύψος, ο έλεγχος και ο σχεδιασμός τους είναι πράγματα ανύπαρκτα.

Η ένταξη του οικισμού της Χώρας, που αποτελεί αρχιτεκτονικό κόσμημα, στο νόμο των διατηρητέων οικισμών, εξακολουθεί ακόμη και σήμερα να διχάζει τους κατοίκους του νησιού που προσβλέπουν μόνο σε βραχυπρόθεσμα οφέλη.

Συγχρόνως ο πρόσκαιρος και εύκολος πλουτισμός από τουριστικές υπηρεσίες και ιδίως από την πώληση της γης, δημιούργησαν ψευδείς εντυπώσεις και λανθασμένες αντιλήψεις στη συνείδηση πολλών κατοίκων με αποτέλεσμα την ανυπαρξία κάθε μακροπρόθεσμου προγραμματισμού για το οικονομικό, τουριστικό και πολιτιστικό μέλλον του νησιού.

Έτσι η Σαμοθράκη με την επικουρία της κρατικής αστοργίας και την αδυναμία των κατοίκων της, έχασε την ευκαιρία να εκμεταλλευτεί τις εμπειρίες παρόμοιων περιπτώσεων και αντί να εξελιχτεί σε πρότυπο τουριστικό χώρο, εναρμονισμένο με το φυσικό της κάλλος και περιβάλλον, ακολουθεί τα χνάρια των παραμορφωμένων τουριστικών περιοχών με το αβέβαιο οικονομικό μέλλον για τα προσεχή χρόνια.

Παλιάπολη: Πύργος των Gattilusi

(Φωτ. Δημ. Μάτσα)

1. ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

1.0 Το γλωσσικό ιδίωμα της Σαμοθράκης

Το γλωσσικό ιδίωμα της Σαμοθράκης ανήκει στην ομάδα των βορείων ελληνικών ιδιωμάτων που χαρακτηρίζονται από δυο βασικά ισόγλωσσα: α) την τροπή των άτονων $e, o > i, u$ (κώφωση) και β) την αποβολή των πρωτογενών άτονων i, u (συγκοπή).

Παράλληλα το σαμοθρακίτικο ιδίωμα, με τις ιδιομορφίες που εμφανίζει, όπως την αποβολή του ρ [r] και παλιότερα πιθανόν και του λ [l], το λεξιλόγιό του και άλλα δευτερεύοντα γλωσσικά φαινόμενα, κατέχει μια ιδιαίτερη θέση στη νεοελληνική διαλεκτολογία. Η ιδιομορφία του προκύπτει και από το γεγονός ότι δύσκολα μπορεί κανείς να εντοπίσει συγγενικές σχέσεις με τα γειτονικά ή άλλα νεοελληνικά ιδιώματα σε τέτοιο βαθμό που θα διευκόλυναν την ένταξή του στα πλαίσια της νεοελληνικής διαλεκτολογίας.

Η γνωστή πληροφορία του Διόδωρου του Σικελιώτη, 5, 47, 3 για τη σαμοθρακίτικη γλώσσα ότι "*εσχίκασι δε παλαιάν ιδίαν διάλεκτον οι αυτόχθονες ης πολλά εν ταις θυσίαις μέχρι του νυν τηρείται*", δεν μπορεί με κανένα τρόπο να συσχετιστεί με τη σημερινή ιδιομορφία που παρουσιάζει το ιδίωμα του νησιού, βλ. και Ανδριώτης 1939, 153.

1.1 Η έρευνα του ιδιώματος

Η έρευνα του ιδιώματος της Σαμοθράκης δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ικανοποιητική, αν μάλιστα αναλογιστεί κανείς και το ενδιαφέρον που παρουσιάζει για τη νεοελληνική διαλεκτολογία και γενικότερα για την ιστορία της ελληνικής γλώσσας.

Υπάρχει ένας μικρός αριθμός άρθρων (μελετών) και πρόσφατα μια συνθετότερη εργασία του Σ. Καμαρούδη, *Le Samothracien*, Paris, 1982-3. Λείπει, μέχρι στιγμής, μια αξιόπιστη μονογραφία που να ερευνά διαχρονικά και συγχρονικά το ιδίωμα του νησιού, καθώς και ένα Λεξικό στο οποίο να απεικονίζεται όλος ο λεξιλογικός θησαυρός του ιδιώματος.

Τις πρώτες πληροφορίες για το ιδίωμα της Σαμοθράκης τις έχουμε από τα μέσα του περασμένου αιώνα. Ο Α. Conze, *Reise auf den Inseln des thrakischen Meeres*, Hannover, 1860, επισκέφτηκε τη Σαμοθράκη τρεις φορές, 1858, 1873 και 1875 ως φοιτητής και ως επικεφαλής της αυστριακής Αρχαιο-

λογικής αποστολής. Μαζί με τις αρχαιολογικές πληροφορίες, αναφέρει και ορισμένα τοπωνύμια του νησιού. Σχετικά με το ιδίωμα, μας δίνει μερικές πληροφορίες καθώς και λίγες φράσεις και λέξεις. Αναφέρει, κάπως αόριστα, για "μακρόσυρτη" προφορά ορισμένων φθόγγων και για την προφορά σ, ψ, ξ ως *sch, psch, ksch*, χωρίς να καθορίζει ακριβώς τις θέσεις στις οποίες εμφανίζεται η δασύτητα αυτών των φθόγγων. Επίσης παραθέτει μερικές λέξεις όπως: *άογο* (άλογο), *γάγιο*, *γαγιούα* (γάιδαρο, γαϊδούρα), *άστα* (άστρα), *άφωπος* (άνθρωπος), *γιώκω* (διώκω), *θέω* (θέλω), *φεγγάϊ* (φεγγάρι), *φούινο* (φούρνος), *χάσμα-τα* (χαλάσματα) με την πληροφορία ότι με ένα (-) μακρό πάνω από το φωνήεν δηλώνεται η μακρόσυρτη προφορά των λέξεων. Από τις φράσεις που δίνει αντιγράφω τις εξής:

- *πάγιε τον απ' το χέϊ και φέϊ τον γιώ. Γιέν έχεται*

(Πάρτον από το χέρι και φέρτον εδώ. Δεν έρχεται)

Ας βάη στ κατούνα νιό και ασ το φέϊ γιώ, να το πιη αγιεφό μου Γιαννάχς

(Ας βάλει στην κρατούνα νερό και ας το φέρει εδώ να το πιει ο αδελφός μου ο Γιαννάκης)

Ακολουθεί ο Σαμοθρακίτης λόγιος και ιατρός Ν. Φαρδύς με τα άρθρα του: "*Περί του γλωσσικού ιδιώματος των Σαμοθράκων και της προφοράς αυτών*" Ανατολή, 1⁵ (1880) 147-148, "*Περί των εν Σαμοθράκη μυρολογίων*", Ανατολή, 1⁶ (1880) 179 -183 και "*Τα Ζγόραφα*" Θρακική Επετηρίς 1 (1897), 49. Ο Ν. Βενέτης φαίνεται να κατάρτισε ένα σαμοθρακίτικο γλωσσάρι, χαμένο σήμερα, όπως πληροφορούμαστε από μια περιγραφή του Δ. Παπαδόπουλου-Κεραμέως, στον εν *Κων/πόλει Σύλλογο*, τόμ. 19 (1889-1890) 144-147.

Πληροφορίες για το ιδίωμα της Σαμοθράκης μας δίνει και ο H. F. Tozer, *The Islands of the Aegean*, Oxford, 1890. Αναφέρει διάφορα τοπωνύμια και στη σελίδα 335 δίνει μερικές σαμοθρακίτικες λέξεις με την τοπική προφορά, π.χ.

Πέτρος = Πέτ(γ)ος

κρασί = καασί

σήμερα έβρεξε = σήμι(γ)α έβε(η)ξε

άκουσα = γήκουσα

θεός = θεγός

δια = για

Επίσης αναφερόμενος στον Conze (σελ. 54) μας πληροφορεί ότι όσα λέει ο δεύτερος για την παράλειψη των: δ, λ, και την τροπή του θ σε φ στη μέση των λέξεων, με τους εντόπιους που μίλησε δεν τα παραδέχονται (Παπαγεωργίου, 1982, 148).

Γενικά θεωρεί ότι το ιδίωμα παρουσιάζει αρχαϊκότητα και είναι ένα από τα πιο ενδιαφέροντα της νεοελληνικής διαλεκτολογίας. Αντίθετα ο G. Deville, "*Rapport sur une mission dans l' île de Samothrace*" (*Archives des missions*

Scientifiques et Littéraires, σειρά II, τόμος 4 (1867) σελ. 256 δεν αναγνωρίζει στα Σαμοθρακίτικα κανένα γλωσσικό ενδιαφέρον.

Πιο σημαντική και έγκυρη επιστημονικά είναι η μελέτη του A. Heisenberg, "*Die liquida ρ [r] im Dialekt von Samothrake*", στο *Αφιέρωμα εις Γ. Χατζιδάκη*, Αθήνα, 1921, 89-99. Προηγουμένως ο ίδιος είχε δημοσιεύσει στο βιβλίο του *Dialekte und Umgangssprache im Neugriechischen (Gespräch zweier Hirten in der Mundart von Samothrake, p. 39-41. Festrede gehalten in der öffentlichen Sitzung der K. Akademie der Wissenschaften zur Feier des 159 Stiftungstages am 29 Mai 1918)* κείμενα σαμοθρακίτικα από στρατιώτες του IV Σώματος Στρατού που αιχμαλωτίστηκε και μεταφέρθηκε στο Görlitz της Γερμανίας κατά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο.

Το 1934 οι E. Schwyzer και J. Kalitsunakis, δημοσιεύουν το *Neugriechische Dialekttexte*, Berlin, 1934. Μεταξύ των διαλεκτικών κειμένων που παραθέτουν περιλαμβάνονται και μερικά κείμενα που δεν πρόφτασε να δημοσιεύσει ο Heisenberg: 1) *Dialog und Geschichten im Hirtendialekt von Samothrake*, p. 57-59. 2) *Die Geschichte vom Ursprung der samothrakischen Wildziegen*, p. 60-62. 3) *Eine Vampirgeschichte*, p. 63-64. 4. *Die Vampirhöhle*, p. 65-66. 5) *Die beiden Schmiede*, p. 67-68.

Όπως σημειώνει και ο Ν. Ανδριώτης, 1939, 155, τα κείμενα αυτά φωνητικά καταγραμμένα και μεταφρασμένα στα νέα ελληνικά και γερμανικά, παρουσιάζουν μεγάλη ακρίβεια και πιστότητα.

Ο πιο σημαντικός μελετητής του ιδιώματος της Σαμοθράκης πρέπει να θεωρηθεί ο Ν. Ανδριώτης, ο οποίος έζησε στη Σαμοθράκη, όπου ο πατέρας του υπηρέτησε στη Χώρα ως δάσκαλος και τον οποίο οι παλιότεροι θυμούνται ακόμη.

Οι πιο σημαντικές εργασίες για τη Σαμοθράκη κατά χρονολογική σειρά είναι: "*Νικόλαος Φαρδύς*", *Ν. Εστία*, 4 (1928), "*Προϊστορικοί τάφοι εν Σαμοθράκη*" Πρακτικά της Ελληνικής Ανθρωπολογικής Εταιρείας, Αθήνα, 1929, 54-64. Μαζί με την αδελφή του Ελένη κατάρτισαν "*Σαμοθρακικόν Λεξικόν*" [B. Φάβη, *Έκθεσις των διαγωνισμών της Γλωσσικής Εταιρείας*, Αθηνά, 42 (1930) 235-237 και Αθηνά 43 (1931) 89-92]. "*Etymologische Erklärungen neu-griechischer Dialektwörter aus den Inseln des ägäischen Meeres*", *Glotta*, 25 (1936) 11-20. "*Beiträge zur neugriechischen Wortforschung*", *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, 64 (1937) 142-154. Η πιο ολοκληρωμένη εργασία του είναι η "*De quelques faits phonétiques du dialect de Samothrace*", *Αρχείο Θρακικού λαογρ.-γλωσσ. θησαυρού*, 6 (1939-40) και τέλος *Η γλώσσα της Θράκης*, Αθήνα, 1953.

Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο έχουμε ελάχιστες μελέτες για τα Σαμοθρακίτικα όπως του B. E. Newton, "*Loss of /r/ in a modern Greek dialect*"

Language, 48 (1972) 566-572. Του S. Kamaroudis, *Le Samothracien*, Paris, 1982-3, του ίδιου "Sur l' étymologie de Raxis, prenom de Samothrace-Grèce", *Actes du colloque d' onomastique Romane de Dijon* (27-30 Mai, 1981). Του Α. Γ. Τσοπανάκη, "Ετυμολογικά: μάλαμα-χνοτίζω-κουτορνίθι-ούζο-καλοσωρίζω-τα Θέρμα-η Γριά Βάθρα" *Λ. Δ.* 14 (1982) 87-99 [=Α. Γ. Τσοπανάκη, Συμβολές στην ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας, II, Θεσσαλονίκη, 1983, 699-711]. Του Δ. Κρεκούκια, "Αρχαιοπινή τοπωνύμια από τη Σαμοθράκη" και "Αρχαιοπινή στοιχεία στο αγροτοποιομενικό λεξιλόγιο της Σαμοθράκης", Β' Συνπόσιο Γλωσσολογίας του Βορειοελλαδικού Χώρου. Πρακτικά, Θεσσαλονίκη, 1983, 133-139, 141-156. Του Ν. Κατσάνη, "Σαμοθρακίτικα επώνυμα", *Εφημ. Σαμοθράκη*, φ. 5-6 Μαΐου-Ιουνίου 1981, "Βαπτιστικά Σαμοθράκης", *Ελληνική Διαλεκτολογία*, 1 (1989) 65-67, "Διαλεκτικά IV. Φωνολογικά Σαμοθράκης", *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, Θεσσαλονίκη, 12 (1992) 105-113, "Διαλεκτικά V. Ποιμενικά Σαμοθράκης I", *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, Θεσσαλονίκη, 15 (1995) 554-560. Του Μ. Παρασκευαΐδη, "Η παραδοσιακή Σαμοθράκη" και "Το γλωσσικό ιδίωμα της παραδοσιακής Σαμοθράκης" *Θρακική Επετηρίδα*, 4 (1983) 159-230 και 287-295. Τοπωνυμικό υλικό βρίσκουμε στο Α. Κ. Χρηστομάνος, "Η νήσος Σαμοθράκη", *Επετηρίς Φιλολ.* Συλλ. Παρνασσός, 3 (1899) 193-237. Γλωσσικό υλικό για τη χλωρίδα της Σαμοθράκης (φυτωνύμια) περιλαμβάνεται στο άρθρο του Κατσικόπουλου Ι., "Συμβολή εις την μελέτην της χλωρίδος της νήσου Σαμοθράκης", *Δελτίον Ελλην. Γεωργικής Εταιρείας*, τεύχ. 6ον (1936 Ιούλιος) 225-227, 264-267, 301-304. Για την ονοματολογία του σαμοθρακίτικου σπιτιού, βλ. Γ. Ν. Αικατερινίδης "Τα αϊτσένια σπίτια της Σαμοθράκης", *Η ιστορική, αρχαιολογική και λαογραφική έρευνα για τη Θράκη*, Θεσ/νίκη, 1988, 385-429. Τέλος χρήσιμο είναι και το έργο των Δ. Αγγελώνια, Γ. Πετρούδα, Α. Ατζανού, Δ. Στεργίου, Γ. Καραβασίλη, *Η Ακριτική Σαμοθράκη*, 1980, 1993².

1.10 Η αξία της μελέτης του ιδιώματος της Σαμοθράκης.

Η αξία της καταγραφής και της μελέτης των νεοελληνικών ιδιωμάτων για την ιστορία της ελληνικής γλώσσας, είναι σημαντική και απαραίτητη όχι μόνο για να σχηματίσουμε ολοκληρωμένη εικόνα για την εξέλιξη των γλωσσικών μας πραγμάτων αλλά και για έναν επιπλέον λόγο: Τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματά της μπορούν να αποτελέσουν, μαζί με την αρχαία Γραμματεία, διαρκή παρακαταθήκη για τις γλωσσικές μας ανανεώσεις, τον πλουτισμό της λογοτεχνίας και της καθημερινής γλωσσικής πρακτικής.

Επιπλέον η γλωσσική ιστορία ενός τόπου δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από την πολιτιστική και ιστορική του φυσιογνωμία.

Η αμοιβαία σχέση γλώσσας και πολιτισμού επιτρέπει στον ειδικό ερευνη-

τή να αντλήσει στοιχεία και να βγάλει συμπεράσματα για τα ιστορικά συμβάντα, την πολιτιστική παράδοση, τις μετακινήσεις πληθυσμών, την οικονομική δραστηριότητα, τις επαφές με αλλόγλωσσους και παράλληλα ν' ανακαλύψει το γλωσσικό πλούτο, την εκφραστική ικανότητα και την ιστορική εξέλιξη του ιδιώματος.

Το ιδίωμα της Σαμοθράκης, με τα ιδιόμορφα γλωσσικά φαινόμενα που το διακρίνουν, με την καθαρότητα που είναι χαρακτηριστικό των νησιώτικων περιούχων και με την αρχαιότητα που παρουσιάζει ένα μέρος του λεξιλογίου του, κατατάσσεται σ' εκείνη την ομάδα των ιδιωμάτων που εμφανίζουν αυξημένο ενδιαφέρον για τη νεοελληνική διαλεκτολογία τόσο από συγχρονική όσο και από διαχρονική άποψη.

1.11 Η σημερινή κατάσταση του ιδιώματος

Η σημερινή κατάσταση του ιδιώματος της Σαμοθράκης δεν είναι διαφορετική από εκείνη που εμφανίζουν όλα τα γλωσσικά ιδιώματα του ελληνικού χώρου: διαρκή συρρίκνωση σ' όλα τα γλωσσικά επίπεδα και τάση για προσαρμογή και ενσωμάτωση στην κοινή νέα ελληνική.

Τα αποτελέσματα αυτής της δυναμικής, που διακρίνει το ιδίωμα, διαβαθμίζονται ανάλογα με την ηλικία των ομιλητών και άλλες κοινωνικές παραμέτρους, όπως το επάγγελμα, την παιδεία, τις μετακινήσεις, κλπ. Η συρρίκνωση στους νεότερους είναι μεγαλύτερη, ενώ άτομα μέσης και προχωρημένης ηλικίας διατηρούν ακόμη την ικανότητα αναπαραγωγής ιδιωματικού λόγου, ιδιαίτερα μάλιστα εκείνες οι ομάδες που συνδέονται με παραδοσιακά επαγγέλματα, όπως εκείνο του *κιαχαγιά* (=κτηνοτρόφου). Αυτές οι ομάδες παρουσιάζουν συντηρητικότητα, γεγονός που τροφοδοτείται από την ανάγκη να χρησιμοποιούν ακόμη τις παραδοσιακές παραγωγικές διαδικασίες και τους συναφείς επαγγελματικούς όρους, ενώ οι νέες λέξεις που υιοθετούν σ' αυτόν τον τομέα είναι ελάχιστες.

Το σχολείο, η μετανάστευση εσωτερικού και εξωτερικού, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και πληροφόρησης, οι εύκολες μετακινήσεις, ο τουρισμός, η περιωπή της γλώσσας των μορφωμένων και των μεγάλων αστικών κέντρων, αποτελούν τους κυριότερους παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά το ιδίωμα της Σαμοθράκης, όπως και κάθε νεοελληνικό ιδίωμα.

Δύο σημαντικές χρονολογίες, και όχι μόνο για τη Σαμοθράκη, που οριοθετούν την αποδυνάμωση του ιδιώματος είναι το 1912, όταν ελευθερώνεται το νησί από τους Τούρκους και η λήξη του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου.

Μέσα σ' αυτά τα χρονικά όρια πρέπει να συνέβησαν μεγάλες αλλαγές στο ιδίωμα, αν κρίνει κανείς αφενός από τις πληροφορίες που δίνουν οι Ανδριώ-

της, 1939 και Heisenberg, 1921 και αφετέρου από τη σημερινή γλωσσική πραγματικότητα.

Σήμερα το ιδίωμα διέρχεται εκείνη τη δυναμική φάση της ιστορίας του, κατά την οποία οι διάφορες αλλαγές παρουσιάζονται διαρκώς στον ερευνητή, ο οποίος με δυσκολία ανιχνεύει τη μορφή που είχε το ιδίωμα κατά το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου.

Παρόλα αυτά, ακόμη και σήμερα, όσοι δεν γνωρίζουν το ιδίωμα είναι σχεδόν αδύνατο να κατανοήσουν τους Σαμοθρακίτες ομιλητές και το περιεχόμενο των συνομιλιών τους, γεγονός που δίνει ξεχωριστή θέση στο ιδίωμα της Σαμοθράκης, παρόμοια με εκείνη της Ποντιακής, της Κυπριακής, της Κρητικής, κλπ.

1.12 Μεθοδολογικά

Ο στόχος της παρούσας μελέτης είναι πολλαπλός. Αποσκοπεί στην περιγραφή του ιδιώματος (διαχρονική - συγχρονική) και την παρουσίαση και εκμετάλλευσή του ανθρωπωνυμικού, τοπωνυμικού, ζωνυμικού και φυτωνυμικού υλικού του νησιού. Ανάλογη, μικτή είναι και η μεθοδολογική αρχή που ακολουθήθηκε. Δεν εφαρμόζεται μια συγκεκριμένη γλωσσολογική θεωρία, ούτε γίνονται υποθέσεις εργασίας και προσπάθεια επαλήθευσής τους.

Αρχικά αναζητούνται οι γλωσσικές συγγένειες του ιδιώματος με τα γειτονικά ιδιώματα και τον ευρύτερο χώρο του Αιγαίου. Στη συνέχεια περιγράφονται τα σημαντικότερα γλωσσικά φαινόμενα και τέλος επιχειρείται η συγχρονική περιγραφή του ιδιώματος (φωνολογία).

Στη συνέχεια καταγράφεται το ανθρωπωνυμικό και τοπωνυμικό υλικό του νησιού και αξιοποιείται από διάφορες οπτικές γωνίες. Τέλος καταγράφονται τα φυτωνύμια και ζωωνύμια ως τα πλέον συντηρητικά γλωσσικά στοιχεία.

Η παράθεση του γλωσσικού υλικού, μαζί με το αντίστοιχο του ποιμενικού βίου της Σαμοθράκης, που αποτελεί θέμα μελλοντικής εργασίας, επιδιώκουν όχι μόνο την περιγραφή του γλωσσικού ιδιώματος, αλλά και την παροχή στοιχείων ιστορικών, πολιτιστικών, δημογραφικών που συνθέτουν την ιστορική φυσιογνωμία και την πολιτιστική ταυτότητα της ακριτικής Σαμοθράκης.

Η συλλογή του υλικού έγινε με μαγνητοφωνήσεις, ειδικά ερωτηματολόγια και κυρίως με προσωπικές επαφές του ερευνητή.

Τα προβλήματα που προέκυψαν ήταν πολλά και δυσεπίλυτα. Η δυναμική που διακατέχει το ιδίωμα, οι ποικίλες προσβολές που δέχεται από το σχολείο και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, αποπροσανατολίζουν και τους ίδιους τους ομιλητές του ιδιώματος με αποτέλεσμα να διερωτώνται πολλές φορές και οι ί-

διοι για την ορθότητα ορισμένων τύπων. Αυτή η ρευστότητα διακρίνεται και στην παράθεση του υλικού, όπου συχνά ο αναγνώστης μπορεί να παρατηρήσει αντιφάσεις και φωνητικές διαφοροποιήσεις που εντοπίζονται σε ίδια περιβάλλοντα. Ακόμη ως αποτέλεσμα της κινητικότητας του ιδιώματος, παρατηρούνται διπλοτυπίες σε πολλούς ομιλητές, χωρίς να μπορούν να διακρίνουν τον ορθότερο τύπο ή το τυχόν λάθος που υποκρύπτεται.

Από τη θέση αυτή πρέπει να ευχαριστήσω τους παρακάτω Σαμοθρακίτες που με αγάπη και υπομονή δέχτηκαν να με βοηθήσουν στη συλλογή και επαλήθευση του γλωσσικού υλικού. Ένα μεγάλο ευχαριστώ ανήκει και στους ανώνυμους Σαμοθρακίτες που σε κάθε ευκαιρία έδιναν τη συμβολή τους στην προσπάθεια αυτή: Ακαμάτη Γιάννη, Αποστολούδια Πέτρο, Δεληγιάννη-Γεωργάκα Αγγελική, Ζολώτα Βασίλειο, + Ζολώτα Παναγιώτη, Κυρπάνο Μίμη, + Λαζαντρέα Ευάγγελο, Λενούδια Γιώργο, Μισέντου Μυρσίνη, Πολίτη Αθανάσιο, Πολίτη Μυρσίνη, Ρηγοπούλου Μαρία, Ρηγοπούλου-Καπνά Ρίτσα, Σαράντο Χρυσόστομο, + Σταυράκη Αποστόλη και Τσολάκη Μαρία.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες ανήκουν στο συνάδελφο φιλόλογο Θανάση Πολίτη για τη βοήθεια και την αμέριστη συμπαράστασή του.

1.13 Σχέσεις του ιδιώματος της Σαμοθράκης με άλλα ιδιώματα.

Αν και το ιδίωμα της Σαμοθράκης παρουσιάζει τα κοινά γνωρίσματα των βόρειων ελληνικών ιδιωμάτων, εντούτοις μερικές ιδιαιτερότητες του συμφωνισμού του, όπως η αποβολή ή ο μετασχηματισμός του *[r]* σε φωνηεντικούς φθόγγους και πιθανόν παλιότερα και η αποβολή του *[l]*, το τοποθετούν σε μια ξεχωριστή θέση ανάμεσα στα νεοελληνικά ιδιώματα.

Η σύνδεσή του με κάποιο από αυτά δε φαίνεται πιθανή, όπως συνάγεται από τον Ν. Ανδριώτη, 1939, 1954, τον κύριο μελετητή του ιδιώματος. Μια απλή υπόθεση, που κάνει ο ίδιος, να ταυτίσει τη σαμοθρακίτικη λαλιά με την αντίστοιχη του Ταΐφιριού, χωριού της Καλλίπολης, δεν επιβεβαιώνεται, αφού εκεί το βασικό χαρακτηριστικό είναι ο μετασχηματισμός του *[l]*, όταν ακολουθούν τα: *a, o, u*. Βλ. Παπαδόπουλος, 1926, 32, 35, Κατσάνης, 1982, 17.

Αν παρακολουθήσει κανείς την ιστορία του νησιού, στα χρόνια που ακολούθησαν μετά την επανάσταση του 1821, ίσως μπορέσει να ερμηνεύσει ένα μέρος από τις γλωσσικές ιδιοτυπίες του και να αναζητήσει επιδράσεις από γειτονικούς χώρους.

Μετά τη σφαγή και τον εξανδραποδισμό του πληθυσμού τον Σεπτέμβριο του 1821, ο αριθμός των κατοίκων έφτασε σε οριακό σημείο. Τα επόμενα χρόνια παρατηρείται μερική επιστροφή εκείνων που αιχμαλωτίστηκαν αλλά και προσέλευση νέων εποίκων από τις πλησιέστερες περιοχές.

Από την ανάλυση του ανθρωπωνυμικού υλικού που ακολουθεί, βλ. 2., παρατηρούμε ότι δύο είναι οι βασικές περιοχές που τροφοδοτούν πληθυσμιακά το νησί, βλ. 2.04, α) τα γειτονικά νησιά του Αιγαίου με τις μικρασιατικές ακτές και β) η Ανατολική και Δυτική Θράκη.

Αν υποθέσουμε ότι όλοι οι έποικοι μεταφέρουν στο νησί και τη γλωσσική τους περιουσία, τότε πρέπει να υπολογίσουμε ότι το σημερινό ιδίωμα της Σαμοθράκης αποτελεί τη συνισταμένη αυτών των δύο γλωσσικών ομάδων, της αιγαιοπελαγίτικης και της θρακικής. Η υπόθεση αυτή επαληθεύεται και από γλωσσικά στοιχεία που συναντούμε στα Σαμοθρακίτικα και αντίστοιχα στις δύο γεωγραφικές περιοχές που αναφέραμε. Παρόλα αυτά δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι το σαμοθρακίτικο ιδίωμα δεν παρουσιάζει ιδιαιτερότητες, άγνωστες στους δυο παραπάνω χώρους που αναφέραμε. Αντίθετα μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι η φυσιογνωμία του ιδιώματος απορρόφησε στοιχεία από γειτονικές περιοχές, χωρίς να χάσει τα βασικά γνωρίσματά του. Κοινά στοιχεία με το ιδίωμα της Σαμοθράκης βρίσκει κανείς και στα Ποντιακά, Καππαδοκικά και στις Κυδωνιές της Μ. Ασίας.

Ειδικότερα θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι οι γλωσσικές σχέσεις με τα νησιά Ίμβρο, Λήμνο, Θάσο και ιδιαίτερα με τη Λήμνο και Ίμβρο είναι εμφανείς, ξεπερνούν το επίπεδο της απλής ανταλλαγής λεξιλογικών στοιχείων και επεκτείνονται και σε φωνητικά και μορφολογικά φαινόμενα. Επίσης κοινά στοιχεία συναντούμε και με τα θρακικά γλωσσικά ιδιώματα. Εν συνεχεία θα αναφέρουμε ενδεικτικά ορισμένα ισόγλωσσα μεταξύ της Σαμοθράκης και ενός ή περισσότερων γειτονικών νησιών που επισημάναμε καθώς και μεταξύ των θρακικών ιδιωμάτων.

1.13 1 Προφορά *b, d, g*.

Τα σύμφωνα *μπ, ντ, γκ, γγ* προφέρονται χωρίς προεργίνωση ως *b, d, g* σ' όλους τους γειτονικούς χώρους που αναφέραμε: π.χ. βλ. Ανδριώτης, 1930, 165 για την Ίμβρο: *κάβους, κόβους, βρουστά, άγιλους*. Ο Κοντοσόπουλος, 1985, 71: "Στη Λήμνο οι μέσοι ηχηροί κλειστοί φθόγγοι (*μπ, ντ, γκ*) προφέρονται χωρίς προεργίνωση, δηλ. σαν τα *b, d, g*, των δυτικοευρωπαϊκών γλωσσών". Ο Τομπαΐδης, 1967, 17 για τη Θάσο: "τα συμπλέγματα *mb, vd, vg* χάνουν το έρρινο: *κουβουδέχτς, βάβρας, κβάρους*". Τα ίδια ισχύουν και για τη Θράκη, Ψάλτης, 1905, 46, 47, 48, τη Λέσβο και τη Σαμοθράκη, Kamaroudis, 1982, 133.

1.13 2 Ανάπτυξη ευφωνικού φθόγγου [γ] [=j]

Κοινό φωνητικό φαινόμενο αποτελεί η θεραπεία της χασμωδίας με την πρόταξη ή ανάπτυξη ευφωνικού [γ] [=j]. Ο Ανδριώτης, 1930, 162-3 λέγει για την

Ίμβρο: "Μεταξύ του άρθρου *η* και του από φωνήεντος αρχομένου ονόματος αναπτύσσεται ο φθόγγος *γι* (γεσμ. *j*), όπως αποφευχθεί η χασμωδία των φωνηέντων, οίον *η* *αρχή*, *η* *αμάδα*, *η* *αρρώστια*, *η* *αίγα*, *η* *ώρα*, *η* *ένας* κλπ. Ο Κοντοσόπουλος, 1985, 70 για τη Λήμνο αναφέρει: "τη θρακική διάλεκτο θυμίζει η ανάπτυξις του ευφωνικού *j* ανάμεσα σε φωνήεντα ή στην αρχή λέξεως που αρχίζει από φωνήεν, π.χ. *τρίγια*, *γι' όνας* (=ο ένας), *παρρησίγια*, *πουλιτείγια*, *άγχιγιους*, *δάκρυγιου*, κλπ. Ο Τομπαΐδης, 1967, 23, 28-29, για τη Θάσο αναφέρει ότι το άρθρο στα κύρια ονόματα εμφανίζεται ως *ι* ή *ιj* "μπροστά από φωνήεν, αν και η διάκριση αυτή δεν τηρείται πολύ αυστηρά, σήμερα τουλάχιστο, *ι* *Γιάγους*, *ιj* *Αγαπτός*, *ιj* *Αδράς*" κλπ. Τα ίδια ισχύουν και για τα περισσότερα θρακικά ιδιώματα, βλ. Ψάλτης, 1905, 38-40. Το ίδιο ισχύει και για τη Σαμοθράκη, βλ. 1.207

1.133 Ανάπτυξη συμφώνου [γ]

Ο Ανδριώτης, 1930, 163 λέγει για την Ίμβρο: "Πολλάκις εν τω μέσω της λέξεως και μεταξύ συμφώνου και φωνήεντος, αλλ' ιδίως μεταξύ συμπλέγματος φωνηέντων *α + i*, ή *i + α*, ή *ο + α* αναπτύσσεται ο φθόγγος [γ] οίον: *εδώ > έδγιου*, *βαγγέλιο > βγαγγέλιον*, *νιράϊδα > νεραγίδα > αραγίδα*". Ο Ψάλτης, 1905, 56 για τις Σαράντα Εκκλησιές της Θράκης αναφέρει το ίδιο φαινόμενο π.χ. *Βγαγγέλιο*, *γνέθω* κλπ. Επίσης στη Σαμοθράκη έχουμε π.χ. *Βαγγέλης > Βγαγγέλης*, Βερβέρη, 1990, 30, καθώς και *έδγιου*, *ααγίδα < αραγίδα*, κλπ. Το ίδιο ισχύει και για τις Κυδωνιές, *Μικρασ. Χρον.*, 4 (1948), 63 "*Βγατζέλιου*, *Βγατζέλης*".

1.134 Ένι: γ' ενικό προσ. του ρημ. είμαι

Στα δύο νησιά Λήμνο και Σαμοθράκη, το γ' ενικό προσ. του ρημ. *είμαι* κάνει *ένι*, όπως εμφανίζεται στα μεσαιωνικά ελληνικά. Για τη Λήμνο, ο Κοντοσόπουλος, 1985, 72 λέγει "ο τύπος *ένι* σαν γ' ενικό του ρήματος *είμαι* είναι κοινότατος στη Λήμνο, αντί του κοινού *είναι*", και Κοντονάτσιου, 1989, 54, 205. Το ίδιο ισχύει και για τη Σαμοθράκη, βλ. και Heisenberg, 1934, 67.

1.135 Θα > α/αα

Τόσο στη σαμοθρακίτικη λαλιά όσο και στο ιδίωμα των Σαράντα Εκκλησιών το μόριο του μέλλοντα *θα* γίνεται *α*, Ψάλτης, 1905, 53: "το *θ* τέλος εν τη αρχή της λέξεως αποβάλλεται εν τω μορίω *θα*, όπερ παρ' ημίν λέγεται πάντοτε *α*. Διαιτί; δεν είναι φανερόν". Στη Σαμοθράκη το *θα* εξελίχθηκε σε ένα διπλό (μα-

κρό;.) αα (α:) π.χ. αα νέρτου = θα έρθω.

1.136 Ανάπτυξη ευφωνικού [ν]

Τόσο στο ιδίωμα των Σαράντα Εκκλησιών όσο και στην Σαμοθράκη, συχνά, για τη θεραπεία της χασμωδίας εμφανίζεται ένα ευφωνικό [ν], κυρίως σε συνταγματικές σχέσεις. Το [ν] αυτό, όταν προέρχεται από το άρθρο της αιτιατικής, πολλές φορές προσκολλάται στο σώμα της λέξης και γίνεται αναπόσπαστο τμήμα της. Κυρίως όμως εμφανίζεται σε ρήματα, όταν ο ρηματικός τύπος αρχίζει από φωνήεν και προηγούνται τα μόρια να, θα (α, α:). Ο Ψάλτης, 1905, 40 για τις Σαράντα Εκκλησιές αναφέρει τους τύπους: νόμος, νύπνος, νουρά, και το να ν έν (= να είναι), να νέρτνα (= να έλθουν), ηλανέχουμ (=ηθέλομεν έχει), α νέρχεται, κλπ. Το ίδιο παρατηρείται και στη σαμοθρακίτικη λαλιά: νόμους, αα ναγναντίσου (αγναντίζω), αα νακμπίσου (ακμπίζου), αα νακοτεί (θα ακουστεί), κλπ.

1.137 Το άρθρο [i]

Στη Σαμοθράκη και στην Ίμβρο το αρσενικό και το θηλυκό άρθρο είναι [i], ενώ στη Λήμνο, Κοντονάσιον, 1989, 75 και Θάσο, Τομπαΐδης, 1967, 28 [u] και [i] για το αρσενικό και [i] για το θηλυκό.

Η αιτιατική ενικού του αρσενικού άρθρου είναι *dou* + Σ και *doun* + Φ στα νησιά Σαμοθράκη, Ίμβρο κατά τον Ανδριώτη, 1930, 164: *dou* χουριάτ, *dou* μιθυσμένον, *doun* άθριπου και του θηλυκού *dh*+ ΣΣ, *d* + Σ ή Φ, π.χ. *dh* ζμπιθέρα, *dh* gbάρα, *d'* συννυφάδα, *d'* αξαδέρφ. Για τη Θάσο, Τομπαΐδης, 1967, 29 δίνει: *dou* λάκκου, *dou* γιρό, *doun* Αγίλου, *doun* αφισήμ, κλπ. Στην Σαμοθράκη έχουμε την ίδια εξέλιξη. Αρσενικό *dou* + Σ., *doun*+Φ. π.χ. *doun* άμμου, *doun* Αλή, *dou* λάκκου, *dou* δάακου, Θηλ. *d* + Σ ή Φ και *dh* + ΣΣ π.χ. *d'* λόθαα (λόθρα), *d'* αλιτόοχειρ, *dh* γλώσσα, *dh* σφαγή. Σε σημερινούς ομιλητές συναντούμε και *dh* ουρά (την ουρά) που αποτελεί νεότερη εξέλιξη. Βλ. και 1.42.

1.138 Υποκοριστικές καταλήξεις

Και στα τέσσερα νησιά (Σαμοθράκη, Λήμνο, Ίμβρο, Θάσο) οι πιο συνηθισμένες υποκοριστικές καταλήξεις είναι οι -ούδ(ης) και -έλλ(ης). Η πρώτη είναι γνωστή και στη Θράκη. Για την Ίμβρο, ο Ανδριώτης, 1930, 185 λέγει "ο υποκορισμός στο ιδίωμα της Ίμβρου εκφράζεται συνήθως δια της καταλήξεως -ουδ, σπανιότερον δε δια του -ελλ, -αρί, -ιδί, ...αβιλούδι, χουραφούδι, πιδέλλ, που-δαρέλλ, διδρέλλ". Για τη Λήμνο ο Κοντοσόπουλος, 1985, 70, λέγει: "επικρατεί η

κατάληξη -ουδ, κοινότατη στην Μακεδονία και Θράκη, δεν λείπουν όμως και τα υποκοριστικά σε -εῖ που θυμίζουν την Λέσβο, π.χ. *χειρούδ, πδοῦδ, πουδαρέῃ*". Το ίδιο αναφέρει και η Κοντονάτσιου, 1989, 79 β, *θμαρέῃ, καλαθέῃ, μικριλούδ (= μικρεῖ + ουδ)*. Για τη Θάσο ο Τομπαΐδης, 1967, 38-39, δίνει καταλήξεις: -εῖ και εῖς, π.χ. *τοκρέῃ, γατέῃ, κδουνέῃ, Κμπαρέῃ, Μανυρέῃ* (ΠΑΡ), και -ούδς, -ούδα, -ούδ, *Μανουλούδς, αβουνούδα, βιργούδα, δασκαλούδ, αβγούδ, κλπ.* Για τη Σαμοθράκη δεν μπορεί να ισχυριστεί κανείς ποια απ' τις δυο καταλήξεις έχει το προβάδισμα, π.χ. *ψουμούδ, κταβούδ, κατσκούδ, λαδέῃ, κουρτσαδέῃ, κλπ.*

1.13 9 Όνομα + κτητική αντωνυμία

Ονόματα που λήγουν σε -ς + κτητική αντωνυμία μου, δίνουν -im (αλλού -um) π.χ. για τη Λήμνο, Κοντοσόπουλος, 1985, 70, *μπαμπάξιμ, νούξιμ, τ' κόξιμ* (του κόσμου), για την Ίμβρο, Ανδριώτης, 1930, 149, *η γιόξιμ, η jaδισφόξιμ, η jáδραξιμ*, για τη Θάσο, Τομπαΐδης, 1967, 32, όπου έχουμε διπλή εξέλιξη: -im, -um: π.χ. *θκόξιμ* (Θεολόγος -ουμ). Για τη Σαμοθράκη, βλ. Kamaroudis, 1982, 224.

1.13 10 Λεξιλογικά ισόγλωσσα

Μολονότι ο λεξιλογικός δανεισμός, ιδίως όταν πρόκειται για περιοχές που γειτονεύουν, δεν θεωρείται από τα ουσιαστικότερα στοιχεία για την ταύτιση ή συγγένεια δυο ιδιωμάτων, εντούτοις η μορφολογία και τα σημασιολογικά πεδία των δάνειων λέξεων αποτελούν σοβαρό επιχείρημα για την προσέγγισή τους και την ανακάλυψη γενετικών σχέσεων.

Τα λεξιλογικά στοιχεία αντλήθηκαν από τα εξής έργα: Ανδριώτης, 1930. Καλαϊτζής, 1966. Κοντονάτσιου, 1989. Κοντοσόπουλος, 1985. Τομπαΐδης, 1967. Θασιακά, 1984 και εξής. Ψάλτης, 1905, Kretschmer, 1905. Κρεκούκας, 1982. Ξεινός, 1981, κ.ά.

Η επιλογή των ισόγλωσσων είναι δειγματοληπτική

Σαμοθράκη	Ιμβρος	Λήμνος	Θάσος	Λέσβος	Θράκη
Ααγίδα, η "νε- ράιδα"	αραγίδα, η			ναραγίδα, η	
Ααμινους, η	(ά)ράμινους	άραμινους			
Αλιβάντσα, η	Ανιβάντσα, η		ανιβάλσα		
(Α)λσάχιν, η	αλτσάχιν			αλσάχιν	
"αλός άχνη"					

Ανικαλιέμει	ανικαλιέμει, α- γκαλιέμει				
Αντιμπάτ, του (ΤΟΠ)			αντιμπάτ=αντι- πάτι		
Αφουριέμει "υ- ποψιάζομαι"	φουρούμει	αφουριέμει			
Βάθα, η		Λακβάθρα			
Βούλια, η "σάκ- κος δερμάτι- νος"	βούργια	βούργια			βούργια (Σα- μάκοβο)
Βουουντήσια, τα "κουδούνια"	βροντζάλλ	βροντίδ	βροδήδ και βρουδήσιου		
Γάϊλας, η "κα- ρακάξα"	γάϊλας, γαγι- λους	γαϊλα			γαϊλα
Γόμους, η, "γέ- μηση αρνιού"	γόμους		γόμους		γόμος
Γουργή, η	γουργός				
Διατόν, του, "διάτων, ξύ- λον οροφής"	διατόν	διατόν			
Γύλαμμους, η, "ύλη φερτή από νερά"	ίλαμμους	ύλαμμους	λαμώνω		
καπάς, του, βλ. 1.52			καπασά		
Κίτζου "δένω ζώο πίσω από άλλο"	κερίζου	κιρίζου	κιράς		κιράς
Κίτνα, η, "κρί- να, θήκη"			κρίνα		
Ακάλλου, του "κάλλαιον"	ακάλλους	κάλλους			κάλλους
Λαγδή, η, "χρώ- ματος λαγού"	λαγδή	λαγδή			
Λαγνουστάτς, η λαγνουστάτς		λαγνουστάτς			
Λυέμει "πλανιέ- μαι"	(λειέμει) λιέμει	λυέμει	λυέμει	λυέμει	λυέμει
Λιμπούτζα, η "πεδίλα"	λιμπούτζα	διμιτζώνου	λιμπούτζα	αλιβούτζα	λιουμπούτζα

Λόθαα, η "λό- θρα"					λόθρα
Μσουδόξ, του μσουδόξ "μεσοδόκι"	μσουδόξ	μσουδόξ			
Ουρνιός, η "ερι- ουρνιός νεός"	ουρνιός	ουρνός	ουρνός	ορίμος, ρινός	
Σφίδα, η "πίθος" σφίδα	σφίδα	σφίδ	σφίδα, -ούλα		
Τσαφλιάρας, η (κυρ. όνομα και ουσ.)		τσαφλιάρας			
Φλουμάρ, του φλουμαρόβιργα φλουμάρ "χυλόπιτες"	φλουμάρ	φλιμάρ			
Ψιακή, η "φαρ- ψιακή μάκι"	ψιακή	ψιακί	ψακή		
ΣΥΝ 32	26	20	15	7	9

1.13 11 Ο φθόγγος [ɪ]

Η σημαντικότερη ιδιομορφία που εμφανίζεται στο φωνηεντικό σύστημα της Σαμοθράκης είναι η ύπαρξη ενός φθόγγου [ɪ]. Βλ. Κατσάνης, 1992, άγνωστου, όσο ξέρω, στη νεοελληνική διαλεκτολογία. Πριν αναφερθούμε εκτενέστερα στο φθόγγο αυτό, βλ. 1.33, θα αναφέρουμε εκ προοιμίου, ότι ο παραπάνω φθόγγος εμφανίζεται μετά την αποβολή ενός [r] σε διαδοχές κ, γ, χ + ρ + ε, ι, χωρίς να ουρανώνει τα σύμφωνα κ, γ, χ, αλλά εξακολουθεί να τα διατηρεί υπερωικά: *áɣɪɾɣus* (άγριος), *akɪɪfá* (κρυφά), *χɪɪzu* (χρίζω).

Σήμερα και στο φθόγγο αυτό παρατηρούμε εξελίξεις. Ομιλητές μεγάλης ηλικίας και κυρίως κάτοικοι της Χώρας εξακολουθούν να τον προφέρουν ως *ɪ* χωρίς να ουρανώνουν τα προηγούμενα σύμφωνα: *áɣɪɾɣus*, *akɪɪfá*, *χɪɪzu*. Νεότεροι ομιλητές τον προφέρουν ως απλό [i] και με ουράνωση του προηγούμενου συμφώνου: *áɣiɾɣus*, *akiifá*, *χízu*, κυρίως στα χωριά Λάκκωμα και Προφ. Ηλίας.

Για την ύπαρξη παρόμοιου φθόγγου αλλά με ασαφή περιγραφή κάνει λόγο για τη γειτονική Λήμνο ο Κοντοσόπουλος, 1985, 72. Κατά λέξη μας λέει "... και τώρα ας έρθουμε στο ιδιάζον λημνιακό φαινόμενο που απλώς ανέφερα στην αρχή. Ήδη ο καθηγητής Ανδριώτης (χφ Ακαδ. Αθηνών, αριθ. 453) είχε παρατηρήσεις ότι εις το ιδίωμα που εξετάζουμε δυο σύμφωνα μαζί αποτελούν πάντοτε δυσπρόφερτο σύμπλεγμα και γι αυτό αναπτύσσεται ανάμεσά τους ο

φθόγγος *ι* για να διευκολυνθεί η προφορά... Στην πραγματικότητα ο "συνοδότης" αυτός φθόγγος παρατηρείται σε συμπλέγματα που περιέχουν ένα από τα σύμφωνα *β, κ, π, χ* μπροστά από *λ*. Παρατηρείται επίσης στα συμπλέγματα *μν, χν*. Πάντα δηλαδή απαιτείται για την ανάπτυξή του η παρουσία ενός από τα σύμφωνα που μετέχουν του φωνηεντικού χαρακτήρος και τέτοια σύμφωνα είναι τα *ρ, λ, ν*". Στη συνέχεια, ό.π. 74, λέγει: "Προσοχή όμως στη φύση του *ι* που αναπτύχθηκε. Δεν είναι ακριβώς το γνωστό μας φωνήεν *ι*. Είναι μια φωνητική χροιά που πλησιάζει το "κεντρικό" φωνήεν που στο διεθνές φωνητικό αλφάβητο το παριστάνουμε με το σύμβολο [w]. Είναι περίπου το *ι* χωρίς κοκκίδα της τουρκικής γραφής ο φθόγγος που ακούμε στις τουρκικές λέξεις *kari, bakir, yildirim* (γυναίκα, χαλκός, κεραυνός) κλπ. που τον έχουν και άλλες γειτονικές γλώσσες (σλαβική, βουλγαρική) και, αλλά μόνο σαν στήριγμα που προηγείται σε μερικά *ρ*, η σερβοκροατική, όπως και μερικές πιο μακρινές (ρουμανική, πολωνική, ρωσική, πορτογαλική) με μικροδιαφορές στην άρθρωσι και συνεπώς και στην ακουστική εντύπωσι". Και παρακάτω, "το [i] αυτό σ' ορισμένες λέξεις κλείνει προς το *ε*. Θα προσέξατε, ίσως, *κιτ^ερνιάρς* και *Καστ^ερνός*". Τέλος επιλέγει: "Δυστυχώς δεν μου δόθηκε η ευκαιρία να μελετήσω το ακουστικό φάσμα του φθόγγου αυτού, όπως τον προφέρουν στην Λήμνο και να δώσω εδώ τα σχετικά στοιχεία". Το φαινόμενο αναφέρει και η Κοντονάτσιου, 1985, 50, χωρίς να προσθέτει τίποτε περισσότερο από το να αντιγράφει τον Κοντοσόπουλο.

Ο ίδιος φωνηεντικός φθόγγος, [i] τουρκικό, και [i] Κοντσοβλάχικο, απαντά και στη Σαμοθράκη σε διαφορετικά κάπως περιβάλλοντα και με διαφορετικές διαδικασίες.

Στη Σαμοθράκη εμφανίζεται μετά την αποβολή του [r] στις διαδοχές *κ, γ, χ + r + ε, ι*, π.χ. *κρυφά > akîfâ, χρίζω > xîzû, άγιος > áyîrûs* (βλ. Κατσάνης, 1992) όπου το [i] είναι ένας φθόγγος παρόμοιος με τον τουρκικό /i/ ενώ τα προηγούμενα σύμφωνα διατηρούν έντονα την υπερωική προφορά.

Επειδή για τη Λήμνο δεν έχουμε ακριβή περιγραφή του φθόγγου, ούτε και φωνολογική του ερμηνεία, δεν μπορούμε να καταλήξουμε σε συγκεκριμένα συμπεράσματα, εκτός από το ότι η φύση του φθόγγου είναι παρούσα και παρόμοια στα δυο γειτονικά νησιά. Από το σύνολο των γλωσσικών σχέσεων που εξετάσαμε με τους γειτονικούς χώρους της Σαμοθράκης, δεν μπορούμε με βεβαιότητα να ανιχνεύσουμε επιδράσεις τέτοιες που να τις αποδώσουμε σε ένα συγκεκριμένο χώρο. Ενώ σε λεξιλογικό επίπεδο η σχέση της Σαμοθράκης με την Ίμβρο είναι εμφανής, σε φωνητικό επίπεδο φαίνεται να σχετίζεται με τη Λήμνο. Για παρόμοιους φθόγγους στο Μιστιώτικο ιδίωμα, βλ. Κωστάκης, 1991.

1.2. ΦΩΝΗΤΙΚΗ

1.2.0 Η φωνητική του ιδιώματος της Σαμοθράκης παρουσιάζει ενδιαφέρον τόσο από διαχρονική όσο και από συγχρονική άποψη. Για το λόγο αυτό κρίθηκε σκόπιμο σ' ένα κεφάλαιο να εξεταστούν τα κυριότερα φωνητικά φαινόμενα και σ' ένα άλλο η φωνολογία του ιδιώματος.

1.201 Κώφωση - αποβολή

Όπως σ' όλα τα βόρεια ιδιώματα, βλ. Παπαδόπουλος, 1926, 11, 14, έτσι και στο ιδίωμα της Σαμοθράκης, εμφανίζονται τα κύρια χαρακτηριστικά που είναι η κώφωση των άτονων *e, o > i, u* και η αποβολή των πρωτογενών *i, u*, με κάποιες εξαιρέσεις, βλ. και Ρόγκα, 1985, 193. π.χ.

πέντε	>	<i>rédi</i>	ποταμός	>	<i>putamós</i>
σήμερα	>	<i>šímia</i>	κοπέλα	>	<i>kupéla, kupilúda</i>
παιδί	>	<i>pidí</i>	σάρωσα	>	<i>sáusa</i>
ξερός	>	<i>ksiós</i>	έχεσα	>	<i>éxisa</i> ενώ έχυσα <i>éxsa</i>

Η ιδιομορφία που παρουσιάζει το ιδίωμα, όσον αφορά την κώφωση, συνίσταται σ' αυτό που ο Ανδριώτης, 1939, και Andriotis, 1974, ονομάζει "La loi de prophylaxis dans le vocalisme néogrec". Κάθε *é, ó + r + a > í, ú + a* μετά τη σίγηση του μεσοφωνηεντικού /r/, δηλ. τα τονισμένα *é, ó, + r + a > í, ú + a*, π.χ.

χώρα	>	<i>χία / χόα</i> (νεότ)	θυγατέρα	>	<i>θιγατία</i>
ώρα	>	<i>ύα / όα</i> (νεότ)	συμπεθέρα	>	<i>žbiθία</i>
δώρα	>	<i>δύα / δόα</i> (νεότ)	μέρα	>	<i>μία</i>
αγόρασα	>	<i>αγίασα</i>	πέρα	>	<i>πία, šapía</i> "σαπέρα"
μπόρα	>	<i>βύα / βόα</i> (νεότ)	πέρασα	>	<i>πίασα</i>
υπόραση	>	<i>afíaš</i>	κέρατα	>	<i>κίατα</i>
παπόρα	>	<i>βαπία / varúa</i>	εσπέρα	>	<i>špía, kališpía</i>
			χέρα	>	<i>χία, χίαα</i>
			ξέρα	>	<i>ksía, ksiašía</i>
			ξέρασα	>	<i>ksíasα</i>

Πρέπει να σημειωθεί ότι το φαινόμενο λειτουργεί νομοτελειακά και σε καμιά άλλη περίπτωση τα *έ*, *ό* δεν κλείνουν σε *i*, *u*. Ενώ δηλ. έχουμε *ώρα* > *úa*, *χώρα* > *κúa*, τα: *ώρες*, *χώρες* > *óis*, *κόis* και όχι **úis*, **xúis*. Σήμερα απαντούν διπλοτυπίες σε δισύλλαβες κυρίως λέξεις, π.χ. *búa* / *bóa*, *úa* / *óa*, *dúa* / *dóa*, αλλά πάντα: *αγύasa*, *θιγαία*, κλπ.

Ο Ανδριώτης, 1939, Andriotis, 1974, διαπιστώνοντας το φαινόμενο, θεωρεί ότι αυτό έχει ευρύτερη ισχύ και δίνει ένα μεγάλο πλήθος παραδειγμάτων, κυρίως από νότια ιδιώματα. Αποδίδει το φαινόμενο στην τάση που υπάρχει για διαφοροποίηση των γειτονικών φθόγγων, ό.π. 1939, 159 κεξ. Παρόμοια εξήγηση δίνει και ο Newton, 1972. Θεωρεί ότι οι τροπές *ώρα* > *úa*, *μπόρα* > *búa* αποτελούν προχωρητική ανομοίωση (height dissimilation).

Αποβολή. Σε αντίθεση με την κώφωση, το φαινόμενο της αποβολής δεν παρουσιάζει νομοτελειακό χαρακτήρα και εμφανίζει παραβάσεις σ' όλα τα βόρεια ιδιώματα, χωρίς να μπορούν να διαπιστωθούν σ' όλη την έκτασή τους και να τυποποιηθούν. Για τις δυσκολίες, βλ. Ρόγκα, 1985, 163 κεξ. Όσον αφορά τη σημερινή κατάσταση του φαινομένου στη Σαμοθράκη, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι, όπως όλα τα νεοελληνικά ιδιώματα, έτσι και αυτό βρίσκεται σε δυναμική φάση. Κάτω από την επίδραση του Σχολείου και των μέσων μαζικής πληροφόρησης παρουσιάζει αποκλίσεις, ανάλογα με την ηλικία των ομιλητών, τη μόρφωση, το επάγγελμα κλπ., π.χ.

ραθυμώ	> <i>aaθmó</i>	αμόνι	> <i>amóñ</i>
αράτης	> <i>aáps</i>	βυζάνω	> <i>vzánu</i>
ράψιμο	> <i>áapsmu</i>	τηγάνι	> <i>tyañ</i>
ράφτης	> <i>áafts</i>	πηγούνι	> <i>bɣuñ</i>
αγγελαρικό	> <i>aɣilarkó</i>	συμπεθέρα	> <i>ʒbiθía</i>
διδυμάρικα	> <i>ðmárka</i>	γουλιάρης	> <i>ɣ'ars</i>
άκουγα	> <i>ákɣa</i>	δουλεύω	> <i>dlévu</i>
βουνό	> <i>vno</i>	κουφαίνομαι	> <i>kfénum</i>
γουδί	> <i>ɣdi</i>	κουφός	> <i>kfos</i>
γουδουχέρι	> <i>ɣduχér</i>	κουμάρι	> <i>kmar</i>

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει και για την αποβολή του τελικού κλιτού -ου (ατόνου), φαινομένου γνωστού σε αρκετά βόρεια ιδιώματα, όπως Ίμβρο, Λήμνο κλπ. βλ. Παπαδόπουλος, 1926, 56, 67-69. Έτσι και στη Σαμοθράκη ακούγονται: *τ' γαδάρ* (γαδάρου), *τ' κόξιμ* (κόσμου), *τ' αθώωπ* (ανθρώπου), *τ' καλουγέρ* (καλογέρου) οι βύνησις, και σε κύρια ονόματα *τ' Μπάμπαλ*, *τ' Μάνταλ*. Σήμερα συναντούμε διπλοτυπίες τόσο σε ουσιαστικά όσο και σε κύρια ονόματα, π.χ. *τ' δόομου* (δόου), *τ' κάβου*, *τ' Μπάμπαλου*, κλπ.

1.202 Ουράνωση

Με τον όρο ουράνωση εννοούμε την εμφάνιση ουρανικοποιημένων συμφώνων από την επίδραση ενός φωνήεντος ή ημιφώνου: $\Sigma + e, i, j > \Sigma' + e, i$. Είναι γνωστό ότι τόσο στις συλλογές διαλεκτικού υλικού όσο και σε ειδικές μελέτες, η απεικόνιση του φαινομένου παρουσιάζει δυσκολίες και ανακολουθίες. Ο Παπαδόπουλος, 1926, 28, περιγράφοντας στη *Γραμματική των βορείων Ελληνικών ιδιωμάτων*, το φαινόμενο, καταλήγει ως εξής: "όθεν ουδέν ασφαλές δύναται να λεχθή περί των όρων της δασύτητος". Η απώλεια της ουράνωσης συγκαταλέγεται στα πρωταρχικά φαινόμενα της συρρίκνωσης του ιδιώματος, ίσως γιατί και το κοινωνικό κόστος που συνεπάγεται η παρουσία της είναι μεγαλύτερο. Η προφορά της προδίδει διαλεκτική καταγωγή και κατά συνέπεια "κοινωνική κατώτερότητα"! Και στη σημερινή Σαμοθράκη παρατηρούμε παρόμοια πορεία. Αποτελεί ένα από τα φωνητικά διαλεκτικά στοιχεία που αποβάλλουν τα νεότερα μέλη της γλωσσικής κοινότητας, ενώ τα πιο ηλικιωμένα δεν παρουσιάζουν συνέπεια κατά την ομιλία τους. Όλα αυτά δυσχεραίνουν την τυποποίηση του φαινομένου με απόλυτη ακρίβεια, αλλά παράλληλα αποδίδουν και τη σημερινή γλωσσική πραγματικότητα.

Ουρανωμένα εμφανίζονται τα *k, g, x, γ, I, ή* (για τα *s, z, ts, dz* βλ. 1203) στις εξής περιπτώσεις:

α1) τα *k, g, x, γ + e, i, j*

γέους > γέυς
 κιαχαγιάς > Kaxaγ'ás
 κιάτου > Kíatu
 γιόμα > γόμα
 γίγυ > γίγυ
 χεράρα > χίαα

α2) τα *l, n + i, π.χ.*

λιανός > I'ános
 νιάμα > ήάμα
 λιακά > I'aká

β) σε τελική θέση όλα:

καπάκι > kapák
 μάγοι > maγ
 ανάγκη > anág
 έχει > ex
 βάνει > vaή
 θέλει > theI

γ) σε συμπλέγματα όπου το α' στοιχείο είναι *l, n* και εξέπεσε ενδιάμεσο [i].

ανφάνταα > aήfádaa
 Νκόλας > Nkólas
 απουλτό > apul'tó
 αρχάλξα > arxál'ksa

Για εξαιρέσεις της περίπτωσης β) βλ. 1.204 και 1.31 (φωνήματα /n, l, γ, ή, I, γ/ κλπ.).

1.203 *s, z + i, ĭ* (πρωτογενή) > *š, ž*.

κεράσι	>	<i>kiáš</i>	βάζει	>	<i>važ</i>
κεράσια	>	<i>kiáša</i>	σιάζω	>	<i>šázu</i>
χάση	>	<i>xaš</i>	σημάδι	>	<i>šmađ</i>
μέση	>	<i>meš</i>	άσημο	>	<i>ášmu</i>
πέσιμο	>	<i>péšmu</i>	ίσια	>	<i>íša</i>
ζυμάρι	>	<i>žmar</i>	συμπεθέρα	>	<i>žbiθía</i>
ζυμώνω	>	<i>žmónu</i>	ζυγόλουρος	>	<i>žgólus</i>

Το άτονο *e* όταν κωφώνεται σε δευτερογενές [*i*] δεν ουρανώνει τα παραπάνω σύμφωνα: π.χ.

έπεσε > έπισει > *épsi*
 έριξε > έριξει > *érksi*
 γέμισε > γέμσει > *gémsti*
 έπαιζε > έπιζει > *épizi*

Ο Kamaroudis, 1982, 146, όταν αναφέρεται στο φώνημα /*s*/ και στα αλλόφωνα του [*s*] και [*š*], δεν καλύπτει όλες τις περιπτώσεις όταν ισχυρίζεται ότι "la variante chuintante se recontre devant les bilabiales /*p*/, /*m*/, et la dentale /*n*/ ainsi que devant un [*i*] tonique et à la finale absolue des mots se terminant en démotique par un [*i*] atone, amui en dialect". Πρώτον το *s* ουρανώνεται και όταν ακολουθεί [*i*] άτονο όπως στις λέξεις *šidiás* (σιδεράς), *šidiálituu* (σιδεράλετρο), *širtuθlía*, *širtár* (συρτουθηλιά, συρτάρι) κλπ. Δεύτερον όταν αναφέρει ότι το /*š*/ εμφανίζεται στις ακολουθίες *šp*, *šm*, *šn*, η πρόταση δεν αληθεύει για τους εξής λόγους: Συναντούμε τις παραπάνω ακολουθίες χωρίς ουρανωμένο /*s*/ π.χ. *spária* (σπάπια, διάφορα αντικείμενα), *spi* (σπουπί), κλπ. Η αλήθεια βρίσκεται στην πρόταση ότι το /*s*/ ουρανώνεται όταν ακολουθούν τα *p*, *m*, *n*, *t*, υπό την προϋπόθεση ότι ακολουθεί ένα πρωτογενές /*i*/ τα προηγούμενα σύμφωνα, το οποίο είτε εξέπεσε είτε παραμένει, έχουμε δηλ. ουρανωση των συμπλεγμάτων *šp*, *šm*, *šn*, *št* από μεταφορά, Παπαδόπουλος, 1926, 27.

Όσα ισχύουν για τα *s*, *z*, ισχύουν και για τα προστριβόμενα *ts*, *dz + i, ĭ* (πρωτογενή), π.χ.

κουίτσα	>	<i>kuitša</i> (<i>kurtsadél'a</i>)	τσινώ	>	<i>tšno</i>
τσίτα	>	<i>tšíta</i>	τσιμπήθα	>	<i>džbíθka</i>
τσίπα	>	<i>tšípa</i>	τσιμπλα	>	<i>džíbla</i>
κατσιβελος	>	<i>katšivilus</i>			
τσίνιζαν	>	<i>tšiknizan</i>			

Η ορθή περιγραφή του φαινομένου είναι απαραίτητη, γιατί συνδέεται με

φωνολογικές συνέπειες. Εμφανίζονται διαδοχές *šī - si, tšī - tsi*, γεγονός που μας οδηγεί στην αποδοχή των *š, tš* ως ανεξάρτητων φωνημάτων.

1.204 Τα τελικά σύμφωνα

Το πρωτογενές άτονο τελικό *-i* αποβάλλεται και η τύχη του καθορίζεται από τη φύση των συμφώνων που προηγούνται, δηλ. $-\Sigma + i > \alpha) -\Sigma, \beta) -\Sigma'$

α) Τα *k, g, x, γ, n, l, s, z, ts, dz + i* (πρωτογενές) $> k, g, x, h, l, š, ž, tš, dž$, δηλ. τα σύμφωνα που είναι επιδεκτικά ουράνωσης από την επίδραση ενός *[i]*, (πρωτογενούς και άτονου) ουρανώνονται, π.χ.

καπάκι $> kapāk$

βράζει $> vāaž$

λίγη $> liγ$

κορίτσι $> kuĩtš$

έχει $> ex$

μέση $> meš$

χάση $> xaš$

θέλει $> theĩ$

ανάγκη $> anág$

βάνει $> vanĩ$

β) Όλα τα υπόλοιπα σύμφωνα (πλην της περίπτωσης α) που ακολουθούνται από ένα *-i*, άτονο και πρωτογενές, αποβάλλουν το *[i]* χωρίς αυτό να αφήνει ίχνη στα προηγούμενα σύμφωνα, π.χ.

βάφει $> vaf$ όχι *váfĩ*

λάδι $> lad$ όχι *ladĩ*

ράβει $> rav$ όχι *ravĩ*

λάμπει $> lab$ όχι *labĩ*

καλάθι $> kaláθ$ όχι *kaláθĩ*

ποδάρι $> pudár$ όχι *pudárĩ*

Τα σύμφωνα της περίπτωσης α), ορισμένες φορές, εμφανίζονται ως τελικά χωρίς ουράνωση, επειδή ακολουθούνται από άλλους φθόγγους ή μηδέν, π.χ.

έχουν $> ex$

ενώ έχει $> ex$

βυζάνουν $> vzan$

βυζάνει $> vzanĩ$

αλωνίζουν $> aluniz$

αλωνίζει $> aluníž$

αγγίζουν $> agĩγ$

αγγίζει $> agĩγ$

Και ο κανόνας αυτός έχει φωνολογικές συνέπειες γιατί μας οδηγεί στη φωνηματοποίηση των */h /, /l /, κλπ.*

1.205 Τα *b, d, g*

Τα *b, d, g*, δεν προφέρονται προορινικοποιημένα **mb, *nd, *ng*, όπως παρατηρείται σε ένα μεγάλο ποσοστό των ομιλητών της κοινής νέας ελληνικής και σε

πολλά, κυρίως νότια ιδιώματα, π.χ.

αμπέλι	> <i>abél</i>	μπαίνω	> <i>bénu</i>
άντρας	> <i>ádaas</i>	αγγόνι	> <i>agóñ</i>
ομίχλη+αντάρα	> <i>anixladáa</i>	εμποδίζω	> <i>budízu</i>

Εξαίρεση αποτελεί το *pambúa, pampór* (παπόρα, βαπόρα) ως νεότερο, ενώ συνήθως προφέρεται: *barúa, varúa*.

1.206 Η κατάληξη -ia

Ένα από τα ισόγλωσσα που πρέπει να λαβαίνει κανείς υπόψη του, κατά την περιγραφή των βορείων ιδιωμάτων, είναι και το φωνητικό αποτέλεσμα των καταλήξεων -ia, -ιά, οι οποίες στα βόρεια ιδιώματα παρουσιάζουν ποικιλία. Βλ. Παπαδόπουλος, 1926, 13. Κατσάνης, 1984, 219 κξ.

Για το σαμοθαράκιτικο ιδίωμα παρατηρούμε τα εξής:

α) Όσες λέξεις λήγουν σε -*lia, -nia*, τονισμένα ή άτονα, το [i] απορροφάται από τα προηγούμενα σύμφωνα που αποκτούν ουρανικά χαρακτηριστικά και εμφανίζονται ως -*la, -ña*.

<i>limnadéla</i>	= λημναδέλια, κου-	<i>núla</i>	= βούλια
	δούνια της Λήμνου	<i>kutšíña</i>	= κουτσίνια
<i>misála</i>	= μισάλια	<i>tširñás</i>	= τσιρνιάς

Όσα ισχύουν για τα -*la, -ña*, ισχύουν και για τα -*sia, -zia, -kia, -gia, -xia, -gia, -tsia, -dzia*, π.χ.

<i>vaaká</i>	= βρακιά	<i>gíñña</i>	= γκρίνια
<i>miúša</i>	= μερούσια	<i>váaxa</i>	= βράχια
<i>kuitša</i>	= κορίτσια	<i>lóga</i>	= λόγια

β) Τα υπόλοιπα σύμφωνα: *p, b, f, v, t, d, θ, δ, m, + -ia*, σήμερα αναπτύσσουν έναν ευφωνικό φθόγγο *γ, χ*, ανάλογα με το σύμφωνο που προηγείται, ενώ το -*mia* αναπτύσσει ένα *ή*, π.χ. *psumñá*.

Φαίνεται όμως ότι η κυρίαρχη τάση, όπως διαπιστώνεται και από τους ηλικιωμένους ομιλητές, ήταν η κατάληξη -ia > -*γία (γα)*, άσχετα αν το προηγούμενο φωνήεν ήταν άηχο, π.χ.

<i>kaput'á</i>	= καπουτγιά	<i>pt'á</i>	= πυτγιά
<i>nut'á</i>	= νουτγιά	<i>sp'á</i>	= σουπγιά

Η τάση αυτή, την οποία αναφέρει ο Παπαδόπουλος, 1926, 36, για τη Θράκη, Αίνο, Λέσβο, Κυδωνίες, μπορεί να εξηγηθεί ως εξής: Είναι γνωστό ότι η

σαμοθρακίτικη λαλιά είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη στην χασμωδία, τόσο μέσα στην λέξη όσο και στη φράση. Προσπαθεί λοιπόν να τη θεραπεύσει με την επένθεση διαφόρων συμφώνων, μεταξύ των οποίων κυρίαρχη θέση κατέχει το [γ]. Η όλη εξέλιξη ακολούθησε την εξής διαδικασία:

νοτέα > νοτιά > νοτιγιά > *nutḡá*
 καπουτιά > καπουτιγιά > *kaputḡá*
 σουπιά > σουπιγιά > *surḡá, sprḡá*

γ) Όταν έχουμε το σύμπλεγμα $-\Sigma + r + ia$, παρατηρούμε τα εξής: Τα *p, k, γ, t, d, b, v + r + ia > p, k, γ, t, d, b, v + ῥ + ῖ + ῥῖα, π.χ.*

κοπριά	>	κουπριγιά	>	<i>kupῖrḡá</i>
Λαμπρή	>	Λαμπριγιά	>	<i>Labῖrḡá</i>
άκρια	>	άκριγια	>	<i>ákῖrḡá</i>
γριά	>	γριγιά	>	<i>γῖrḡá</i>
Αντρέας	>	Αντριγιάς	>	<i>Adῖrḡás</i>
μητριά	>	μητριγιά	>	<i>mitῖrḡá</i>
ζεοβιά	>	ζεοβιγιά	>	<i>zivῖrḡá</i>

Ο φθόγγος *ῖ* (για τον οποίο βλ. 1.33, 1.1311) μπορεί να οριστεί ως ένα φωνήεν μεσαίο β' βαθμίδας, παρόμοιο με το τουρκικό *i* χωρίς κοκκίδα ή το Κουτσοβλαχικό *î*, π.χ. *cîne, pîne* < λατ. CANE, PANE.

1.207 Ευφωνικά σύμφωνα - φωνήεντα

Η εμφάνιση ευφωνικών συμφώνων ή φωνηέντων στο ιδίωμα της Σαμοθράκης οφείλεται στο φαινόμενο της χασμωδίας και στην προσπάθεια για τη θεραπεία της, βλ. Παπαδόπουλος, 1926, 36 κεξ. Τα εμφανιζόμενα ευφωνικά σύμφωνα είναι το [γ] και το [η] και έχουν ως εξής:

α). Για την εμφάνιση του [γ] στις καταλήξεις *-ια*, βλ. 1.206

β) Εμφανίζεται [γ] μεταξύ των άρθρων *i, tu* ή *-Φ* και λέξης που αρχίζει από φωνήεν, π.χ. *η γένας, η γάλλους, του γαίμα, η γίδουους* [*i γénas, i γálus, tu γéma, i γίδuus*]. Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι για τους λαϊκούς ομιλητές το [γ] θεωρήθηκε, πολλές φορές, ως μέρος της λέξης με αποτέλεσμα να ενσωματωθεί σε λέξεις και ρηματικούς τύπους, χωρίς να συντρέχει το φαινόμενο της χασμωδίας, βλ. Παπαδόπουλος, 1926, 39, π.χ.

<i>γαίμα</i>	= αίμα	<i>γείμει</i>	= είμαι
<i>γίδουους</i>	= ιδρώτας	<i>γήρητα</i>	= ήρθα
<i>γίζμπα</i>	= ίζμπα	<i>γείδα</i>	= είδα
<i>γήλιους</i>	= ήλιος	<i>γήφια</i>	= έφερα

Συνέβει όμως και το αντίθετο. Συχνά το ετυμολογικό [γ] θεωρήθηκε ως προσθήκη ευφωνική, όπως στα *γείπα*, *γήφια* κλπ. και αφαιρέθηκε από την κλίση των ονομάτων που το είχαν ως αρχικό: π.χ. *γειτουνιά* > *ειειτουνιά*, *γυναίκα* > *υνναίκα*, κλπ.

γ) Ευφωνικό [n] εμφανίζεται στις εξής περιπτώσεις: I) πριν από ονόματα που αρχίζουν από φωνήεν, π.χ. *νώμους* < ώμος, *νόσπους* < οίσυπος, κλπ. Η εμφάνιση του [n] οφείλεται στη συμπροφορά με το άρθρο της αιτιατικής που προηγούνται: *τον ώμο* > *ο νόμος*.

II) Μεταξύ του μορφήματος *αα* (=θα) του μέλλοντα και ρήματος που αρχίζει από φωνήεν, π.χ.

αα νέχου = θα έχω ενώ *αα βέεχ*, *αα τέεχ* κλπ.

αα νέρτου = θα έρθω

αα ναγκμπίσου = θα ακουμπήσω

αα νανισάνου = θα ανασάνω

δ) Ευφωνικό φωνήεν [i] βλ. και 1.2096

Εκτός από τα σύμφωνα έχουμε και τον φθόγγο [i] ως ευφωνικό στοιχείο για την αποσυμπλοκή συμφωνικών συμπλεγμάτων σε συνταγματικές σχέσεις. Συνήθως το τελικό -ν [n] και το αρχικό σύμφωνο της επόμενης λέξης συντελούν στην εμφάνιση του ευφωνικού [i], π.χ. *δεν ι μπόλουμαν* = δεν μπορούσα, *δεν ι γήξια* = δεν ήξερα (εδώ μάλιστα παρατηρούμε την εμφάνιση του ευφωνικού [i] σε συνταγματική σχέση που δημιουργήθηκε από την εμφάνιση του ευφωνικού γ: *ήξερα* = *γήξια*).

1.208 Το άρθρο

Ένα από τα ισόγλωσσα, για πολλά από τα βόρεια ιδιώματα, είναι και η χρήση του άρθρου [i] τόσο για τα θηλυκά όσο και για τα αρσενικά ονόματα. Έτσι στη Σαμοθράκη συναντούμε π.χ. *η γένας* = ο ένας, *η γάγας* = ο αγέρας, *η γαίγα* = η αίγα, *η Νκόλας* = ο Νικόλας, κλπ. Σχετικά με την εμφάνιση κοινού άρθρου [i] για το αρσ. και θηλ. βλ. Φόρης, 1956 και Θαβώρης, 1958-9. Πρέπει όμως να σημειώσουμε ότι η σύμπτωση αρσενικού και θηλυκού άρθρου αφορά μόνο την ονομαστική ενικού. Στις υπόλοιπες πτώσεις το άρθρο σχηματίζεται με προϋποτιθέμενο άρθρο [o] για το αρσενικό και [η] για το θηλυκό, π.χ. *τον αγέρα* > *ντουν αγία*, *την αγκλαβή* > *ντ αγκλαβή*, *ντ ούα*, *ντ όα* = την ώρα, *ντ Μπαναγία* = την Παναγία.

1.209 Δευτερεύοντα φαινόμενα

Κρίθηκε σκόπιμο για μια ολοκληρωμένη παρουσίαση του ιδιώματος να αναφέ-

ρουμε και ορισμένα δευτερεύοντα γλωσσικά φαινόμενα για δυο σοβαρούς λόγους. Πρώτον για να διευκολύνουμε μια λεπτομερέστερη κατάταξη των βορείων ελληνικών ιδιωμάτων σε υποομάδες και δεύτερον για να διαπιστωθεί η συρρίκνωση του ιδιώματος και οι ραγδαίες εξελίξεις κατά τις τελευταίες δεκαετίες του αιώνα μας.

1.2091 Το β' και γ' ενικ. πρόσωπο των ρημάτων σε -ίζω

Τα ρήματα που λήγουν σε -ίζω κλείνονται στα παραπάνω πρόσωπα ως εξής:

ποτίζω > <i>putízu</i>	χαρίζω > <i>xarízu</i>	βαφτίζω > <i>vaftízu</i>
ποτίζεις > <i>putíjz</i>	χαρίζεις > <i>xaríjz</i>	βαφτίζεις > <i>vaftíjz</i>
ποτίζει > <i>putíž</i>	χαρίζει > <i>xaríž</i>	βαφτίζει > <i>vaftíž</i>

1.2092 Οι διαδοχές -isis, -esis, και -ixis, -exis > -ijs, ejs

έχω > <i>éxu</i>	(αα) ποτίσω > <i>putísu</i>	έχουσα > <i>éjsa</i>
έχεις > <i>éjs / éxs</i>	ποτίσεις > <i>putíjs</i>	αλλά
έχει > <i>eč</i>	ποτίσει > <i>putíš</i>	έχεσα > <i>éxisa</i>

Όπως φαίνεται μόνο το πρωτογενές [i] προκαλεί το φαινόμενο.

1.2093 Κτητική αντωνυμία + όνομα

Η κτητική αντωνυμία -μου [mu] με τα ονόματα δίνει -im, π.χ.

- ο μπαμπάς μου > *i babázim*
- ο αδελφός μου > *i řadírřózim*
- ο γαμπρός μου > *i řabóozim*

1.2094 Sf > sv

Το φαινόμενο της μεταβολής του συμπλέγματος *sf* > *sv* όπου έχουμε παραβίαση το βασικού νόμου της νεοελληνικής που αφορά την αφομοίωση των συμφωνικών συμπλεγμάτων, διαπιστώνεται από τον Ανδριώτη, 1930, 204, π.χ. σφάζω > σβάζω

σφάζω > σβάζω	σφάλμα > σβάλμα (σπαν.)
σφαλώ > σβαλώ	σφυρί > σβύι
σφαίρα > σβαίρα	σφίδα > σβίδα

Ο Ανδριώτης, 1930, 204, κεξ. αναφέρει παρόμοια συμπεριφορά του σφ στο ιδίωμα του Λιβυσσιού και δίνει παραδείγματα όπως: σφάζω > σβάνου, σφαχτόν > σβαχτόν, σφήνα > σβήνα, κλπ. καθώς και στην Κρήτη, π.χ. σφήκα > σβήκα, και στην Τριφυλλία, π.χ. σφήνα > σβήνα. Η ερμηνεία του φαινομένου, κατά τον μελετητή, παραμένει ανεξήγητη. Η υπόθεση που κάνει, π.χ. για σλαβική επίδραση καταρρίπτεται από τον ίδιο με επιχειρήματα που ο ίδιος επικαλείται. Τέλος μια δεύτερη υπόθεση, όχι όμως πειστική, είναι η εξής: πιθανόν να έχουμε αφομοίωση προς το προηγούμενο του σ συμφώνου που είναι το τελικό της άλλης λέξης. Έτσι παρατηρείται μια ελαφρά ηχηροποίηση του σ- που ασκεί αφομοιωτική επίδραση στο επόμενο φ και το τρέπει σε β. Θεωρώ μη πειστική την υπόθεση αυτή, γιατί η διαδικασία δεν παρατηρείται σε άλλες διαδοχές που έχουν τις ίδιες προϋποθέσεις με την περίπτωση που περιγράφουμε.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι σήμερα το φαινόμενο δεν λειτουργεί στους ομιλητές της σαμοθρακίτικης λαλιάς, αλλά συναντάται σε μεμονωμένες λέξεις και σε ορισμένους μόνο ομιλητές.

1.2095 *έ, í, i + u (ου) > έ, í, i + ü* (Ανδριώτης, 1939, 198)

Ένα άλλο αξιοπερίεργο και σπάνιο φαινόμενο κατά τον Ανδριώτη, είναι η τροπή του ου [u] > ü (γαλλικό) στα περιβάλλοντα που αναφέραμε. Τα παραδείγματα που δίνει είναι τα εξής:

α) γέρος	> γέiis	β) γύρος	> γýiis	γ) άγιος	> άγýiis
γέροντας	> γέiidas	δύο	> διiü	αντίδωρο	> adiðiü
μέρος	> μέiis	θηρίο	> θiíiü, σήμε- ρα θirýó	άγριο	> ániü, σήμερα ánirýu

Η εξέλιξη αυτή θεωρεί ότι οφείλεται σε αφομοιωτικούς λόγους, γιατί το ι-δίωμα δεν ανέχεται την χασμωδία, δηλ. τις διαδοχές: *éu, íu, iu*, και προσπαθεί να τις θεραπεύσει. Η θεραπεία πετυχαίνεται είτε με την ανάπτυξη ενός ευφωνικού [y] ανάμεσά τους, είτε με την αφομοίωση των γειτονικών φθόγγων, π.χ. *eu > eiü*. Μάλιστα θεωρεί ότι η τροπή *u > ü* αποτελεί μια ενδιάμεση φάση της εξέλιξης του φαινομένου, ενώ η επόμενη είναι η πλήρης τροπή του *ü > i*. Επιθυμώντας να στηρίξει την ερμηνεία του, επικαλείται ορισμένες λέξεις που συναντούμε στο ιδίωμα της Σαμοθράκης όπως π.χ. *πνυστιά, νιμνυλοί, ξινονυμή, Ξιιπόταμους*, κλπ. Η εξέλιξη αυτών των τύπων, κατά τον Ανδριώτη, 1939, 199, είναι η εξής: *πυροστιά > πυουστιά > πνυστιά, νερομυλοί > νιουμυλοί > νιμνυλοί, ξερονομή > ξιουνονυμή > ξινονυμή, Ξιροπόταμος > Ξιουνπόταμους > Ξιιπόταμους*. Η πλήρης εικόνα κατά τον ίδιο μελετητή, έχει ως εξής:

πυροστιά > *piistia* > *piistia*

νερομυλοί > *niimilä* > *niimilä*, σήμερα νιόμιλ.

Στο ιδίωμα, σύμφωνα με την περιγραφή, συναντούμε σε ορισμένες λέξεις μόνο τη δεύτερη φάση και σε άλλες μόνο την τρίτη. Παρόμοιο θεωρεί και το φαινόμενο της Ποντιακής που περιγράφει ο Οικονομίδης, Δ. Αθηνά 2 (1889) 237 κξ.: τους τύπους της γενικής ενικού των αρσενικών, όπως: *τι νέι* < τους νέους, *τι γονέις* < τους γονέους, *τι κρύις* < τους κρύους, κλπ. Πιστεύει ότι πρέπει να τους θεωρήσουμε παράλληλους με το σαμοθρακίτικο φαινόμενο και η λύση του προβλήματος αυτής της τροπής πρέπει να αναζητηθεί σε μια συγκριτική ανάλυση του φαινομένου στα Ποντιακά και στο ιδίωμα της Σαμοθράκης, Ανδριώτης, 1939, 202.

Σήμερα στο ιδίωμα συναντούμε τους τύπους που θεωρήσαμε ως τρίτη φάση της εξέλιξης, δηλ. *πνυστιά*, *ξινουμιά*, *Ξιυπόταμους*, αλλά ουδέποτε τους τύπους της δεύτερης φάσης: *piistia*, *ksiinumä*, *Ksiipótamus*. Ειδικά για το τελευταίο παράδειγμα, που ταυτίζεται και με το όνομα ενός χωριού που βρίσκεται στα νότια του νησιού, σήμερα μπορούμε να πούμε ότι ακούγεται *Ξιουπόταμους* όπως και *πνυστιά*, *ξινουμιά* κλπ. Λείπουν εντελώς από τη σημερινή ομιλία οι αναφερόμενοι τύποι όπως *γέιδας*, *neüs*, *kséim* κλπ.

Προσωπικά πιστεύω ότι πρόκειται για αφομοίωση των *eu*, *iu* σε *ii*, κάτω από ορισμένες, άγνωστες ακόμα, προϋποθέσεις -κυρίως σε πολυσύλλαβες λέξεις- δεδομένου ότι η ύπαρξη δύο συνεχόμενων *ii* δεν είναι άγνωστη στο ιδίωμα, αλλά αντίθετα αρκετά συχνή, π.χ. *piima* = πρίμα, *fiið* = φρύδι, *viis* = βρύση, *diiräñ* = δρεπάνι, σήμερα, *diiräñ*, *fiinukumü* = φρενοκομείο, *viisku* = βρίσκα κλπ. Στο πρότυπο αυτό βασίστηκαν και τα *niimilä*, *ksiinumä*, *piistia* < νερομυλοί, ξερονομιά, πυροστιά, κλπ.

1.2096 Ανάπτυξη ενός -i-

Σύμφωνα με τον Ανδριώτη, 1939, 206, συνήθως, όχι πάντα, μεταξύ δυο λέξεων, με ληκτικό σύμφωνο η πρώτη και αρχικό η δεύτερη, αναπτύσσεται ένα ευφωνικό -i- π.χ.

τούν -i- μικρό = τον μικρό

δεν -i- βλέπον = δεν βλέπω

δεν -i- θέλου = δεν θέλω

δεν -i- τώγων = δεν τρώγω

δεν -i- χάγκα = δεν χάρηκα κλπ.

Ο Ν. Ανδριώτης, ό.π. πιστεύει ότι η ερμηνεία πρέπει να αναζητηθεί σε ευφωνικούς λόγους. Θεωρεί ότι η αποβολή των *i*, *u* αποδυνάμωσε το φωνηεντικό στοιχείο ενώ παράλληλα ενδυνάμωσε το συμφωνικό στα βόρεια ιδιώματα. Έτσι η εμφάνιση του -i- αποτελεί φυσική αντίδραση της γλώσσας στην κατά-

σταση που δημιουργήθηκε. Αναφέρει επίσης ανάλογες, όχι παρόμοιες, περιπτώσεις και από άλλα ιδιώματα, βόρεια και νότια, καθώς και από αρχαίες επιγραφές, χωρίς όμως να πρόκειται για παρόμοιο με τα Σαμοθρακίτικα φαινόμενο. Σήμερα το φαινόμενο απαντά σε ορισμένα περιβάλλοντα, όσο μπορώ να ξέρω, (βλ. και 1207δ). Στις φράσεις που αναφέρει ο Ανδριώτης: *τον -ι- μικρό κλπ.* δεν απαντά. Απαντά όμως στα ρήματα, όπως αναφέρει. Π.χ. συναντούμε την επένθεση ενός *[i]* σε περιβάλλον συνήθως *-η*, και *p-*, *b-*, *γ-*, *k-*, π.χ. *δεν ι γή-ξια* = *δεν ήξερα*, *δεν ι πήγει* = *δεν πήγε*, *δεν ι ξαναγάβκει* = *δεν ξαναγάβγισε*, *δεν ι μπόλουμαν* = *δεν μπορούσα κλπ.*

1.210 Διάφορα άλλα φαινόμενα

α) Μετάθεση συμφώνων

δ-λ > λ-δ: *αμνγδαλέλι > αμνγλαδέλ*

γ-λ > λ-γ: *ζευγολάτης > ζιβλουγιάτς*

β-λ > λ-ν: *αναβάλλουσα > *αλλιβάνουσα > Αλιβάντσα*

π-κ > κ-π: *ασπάλακας > ασκάλπας*

ρ-β > β-ρ: *ζερβιά > ζιβίργιά*

β) Ανάπτυξη ενός *[γ]*

Βαγγέλης > Βγαγγέλς

γ) Αντικατάσταση συμφώνων

κλ-κγ: *κλέφτρα > κγέφτρα*, τύπος όχι αποδεκτός σήμερα (*kléftaa*)

β-γ: *φοβούμαι > φουγούμει*

1.211 Η αποβολή του *[r]*

Ένα από τα πιο ιδιόμορφα φαινόμενα του σαμοθρακίτικου ιδιώματος είναι η σίγηση ή ο μετασχηματισμός του *[r]* ή ακόμη και η παραμονή του, ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο συναντάται, βλ. περισσότερα 1.213.

Η συγχρονική έρευνα μας αποκαλύπτει ότι το *[r]* παραμένει α) όταν είναι τελικό, π.χ. *φανάρ*, β) όταν έχουμε τις διαδοχές *r + Σ + Φ*, π.χ. *αρπάζω > arpázu*, *καρπός > karpós*, *τουρκεύω > turkénu*, κλπ.

Παλιότερες πληροφορίες από τον Heisenberg, 1918, 1921, 1934 και τον Ανδριώτη, 1939, αναφέρουν ότι το *[r]* στην περίπτωση β) μετασχηματιζόταν σε *[i]*, π.χ. τα παραπάνω παραδείγματα από τον Heisenberg, 1921, αναφέρονται ως *airázu*, *kaipós*, *tuikénu*. Επιπλέον δίνει και άλλα παραδείγματα όπως *kaidár*, *faiðís*, *aimégu* < *καρδάρ*, *φαρδύς*, *αρμέγω*. Σήμερα κανείς ομιλητής δεν δέχεται την ύπαρξη των τύπων που δίνει ο Heisenberg, 1921. Παράλληλα πρέπει να πούμε ότι τόσο η αξιοπιστία του Heisenberg όσο και του Ανδριώτη εί-

ναι αναμφισβήτητες. Ο πρώτος είχε ως πληροφορητές του τους Σαμοθρακίτες Κ. Κούσιαντα, Γ. Μαλτέζο και Β. Ταρτανή, στρατιώτες του Δ' Σώματος Στρατού, που κατά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο αιχμαλωτίστηκε και μεταφέρθηκε στο Görlitz της Γερμανίας, όπου υπηρετούσε ο Heisenberg ως στρατοπεδάρχης. Μάλιστα σύμφωνα με πληροφορίες των ιδίων των Σαμοθρακικών, τους βοήθησε να επιστρέψουν στην Ελλάδα. Απ' αυτούς συγκέντρωσε το υλικό για το προαναφερόμενο άρθρο του σχετικά με την αποβολή του [r] και ακόμη φωνογράφησε τη φωνή τους σε διαλεκτικά σαμοθρακίτικα κείμενα, τα οποία στη συνέχεια δημοσίευσε, Heisenberg, 1934. Ο Ν. Ανδριώτης, πάλι, έζησε αρκετά στη Σαμοθράκη, γιατί ο πατέρας του, μετά το 1922, εγκατέλειψε την Ίμβρο και εγκαταστάθηκε στο νησί όπου υπηρέτησε ως δάσκαλος. Ο Ν. Ανδριώτης που γνώριζε την εργασία του Heisenberg, ουδέποτε αμφισβήτησε την εγκυρότητα του υλικού του. Αντίθετα τον επαινεί για την ακρίβεια με την οποία αποδίδει το διαλεκτικό υλικό, βλ. Ανδριώτης, 1939, 155 "(ο Η) a présenté pour la première fois en alphabet phonétique un text absolument exact du Samo-thracien..."

Η σημερινή συγχρονική έρευνα, αναφέρθηκε και πιο πάνω, δεν διαπιστώνει την ύπαρξη της περίπτωσης β), βλ. και Kamaroudis, 1982, 156, 162. Η ερμηνεία αυτού του γεγονότος πρέπει να αναζητηθεί στη δυναμική φάση που διέρχεται το ιδίωμα της Σαμοθράκης, όπως και κάθε νεοελληνικό ιδίωμα. Η συρρίκνωση και η ενσωμάτωση των ιδιωμάτων στην κοινή νέα ελληνική παρατηρείται και στη σαμοθρακίτικη λαλιά, ιδίως όσον αφορά τη συμπεριφορά των ομιλητών ως προς το βασικό φαινόμενο που είναι η αποβολή του [r].

Οι νεότερες γενιές ομιλητών και όσοι διαθέτουν ανώτερη μόρφωση και κοινωνική κουλτούρα, επαναφέρουν το [r] στο λόγο τους, ενώ οι πιο ηλικιωμένοι εξακολουθούν την πλήρη ή μερική αποβολή του. Όπως δείχνουν τα παραδείγματα, η επαναφορά άρχισε από το σχήμα: $r + \Sigma + \Phi$. Η έναρξη της επαναφοράς του [r] από το προηγούμενο σχήμα μπορεί να ερμηνευτεί με το σκεπτικό ότι προηγήθηκε των άλλων περιπτώσεων λόγω της συλλαβικής δομής των λέξεων και της παλιότερης εμφάνισης στη θέση του ενός [i] ασύμβατου με την φωνητική και σημασιολογική δομή των λέξεων.

1.212 Η περίπτωση του [i]

Σχετική με το προηγούμενο φαινόμενο, εμφανίζεται και η περίπτωση της αποβολής του [i]. Παλιότερες μαρτυρίες και παραδείγματα, π.χ. Conze, 1860, (Παπαγεωργίου, 1982, 136) δίνει *άγοο* = άλογο, *θέω* = θέλω, *χάσματα* = χαλάσματα, και ο Heisenberg, 1921, 91, *Ktsuféevaus*, *γαύfau*, *áigas* (σήμερα *dzaíguas*), *puafána*, *maðaukáfkau* < Κουτσοφλέβαρος, γαρούφαλο, λάριγγας, πουλαρίνα, μαδαροκαύκαλος, και ο Ανδριώτης, 1939, 163 και *passim Νκόας* = Νικόλας,

κόα = κόλλα, βικκόακας = βρικόλακας, κλπ. δείχνουν ότι αποβάλλεται και το ομόπνοο του [r] σύμφωνα, δηλ. το [r]. Επίσης λέξεις και τοπωνύμια που έχασαν την ετυμολογική τους διαφάνεια αποτελούν μάρτυρες της παρουσίας του φαινομένου, π.χ. βλ. ΤΟΠ Κουντό Μσουάχνου = Κοντό Μισολάχνο (μισός λαχνός), ΤΟΠ Λάϊς και Λάλλις < αρχ. Λάλλαι, ΒΑ Παουγίνα < Παλαιολογίνα. Σήμερα κανείς Σαμοθρακίτης ομιλητής δεν δέχεται ότι αποβάλλεται το [r] ή ότι οι παλιότεροι ομιλητές το απέβαλλαν. Όλοι δέχονται ότι η προφορά του είναι κάπως ιδιόρρυθμη, αλλά προφέρεται. Ο Ανδριώτης, 1939, 159, ο οποίος γνώριζε την εργασία του Heisenberg, 1921, επιβεβαιώνει ότι κατά την εποχή του (1923-1939) δεν αποβάλλεται το [r] στην πρωτεύουσα του νησιού, τη Χώρα, και ότι προφέρεται "avec une nuance bien perceptible". Στη συνέχεια, αφού δέχεται ότι οι σημερινοί ομιλητές επανέφεραν το [r] στην ομιλία τους, υποστηρίζει ότι η σίγηση που αναφέρει ο Heisenberg, πρέπει να θεωρηθεί μεταγενέστερη από τη σίγηση του [r] και η επαναφορά του προγενέστερη από τη μερική επαναφορά του [r]. Τα σχετικά επιχειρήματα βρίσκονται στο Ανδριώτης, 1939, 162 κξ.

Παρά τις διαβεβαιώσεις των σημερινών ομιλητών και του Ανδριώτη για την επαναφορά του [r], σε μια προσεχτικότερη παρατήρηση των γνήσιων ομιλητών, σε λόγο φυσικό και αυθόρμητο, ακούς λέξεις όπως π.χ. *μήου*, *ψηά* = μήλο, ψηλά κλπ. Μια από τις βασικότερες πληροφοριοδότητές μου, η Μ.Μ. μολονότι αρνείται την αποβολή του [r], σε ανύποπτο χρόνο μου εξομολογήθηκε ότι οι συνάδελφοί της, δάσκαλοι στη Θεσσαλονίκη, συχνά της παρατηρούν ότι δεν προφέρει το [λ]. Αυτό το γεγονός ενίσχυσε την πεποίθησή μου ότι και σήμερα σε φυσικό και απροσποίητο λόγο, χάνεται κάποτε το [λ] χωρίς η αποβολή του να έχει φωνολογικές συνέπειες και χωρίς να έχουν συνείδηση της απώλειας οι ομιλητές.

1.213 Απαλοιφή και μετασχηματισμός του [r]

Όπως αναφέρθηκε κατεπάναληψη, η απαλοιφή και ο μετασχηματισμός του [r] συνιστούν το κύριο φαινόμενο του σαμοθρακίτικου ιδιώματος. Για τον λόγο αυτό κρίθηκε σκόπιμο να δοθεί μια λεπτομερέστερη περιγραφή του.

1.2131 Απαλοιφή σε αρχική θέση

ra- > aa : ράχ > άαχ, ράφτς > άαφτς, ράσου > άασου

ro- > oo : ρόγα > όογα, ροδ > όοδ

ru- > uu : ρουόγια > οούογια, ρούχα > οούοχα, ρουτώ > ουουτώ

ré- > ée : ρέμα > έεμα, ρεύουμ > έευουμ

- ri- > ii : ρίγαν > ίιγαν, ρίχνου > ίιχνου, ρύς > ύς
 rΣ > ii : ρ(ου)φώ > ιφώ, ρ(ου)θούνια > ιθούνια. Σήμερα: ρφω,
 ρθούνια, αλλά ίιφκσα = ρούφηξα.

Παρατήρηση: Το [r] σε αρχική θέση, πριν από σύμφωνο, τρέπεται σε [i], π.χ. ρ(ου)φώ > ιφώ, ρ(ου)θούνια > ιθούνια. Η ιδιαιτερότητα αυτής της εξέλιξης ερμηνεύεται από τον Newton, 1972, 569- 570, με το φαινόμενο της επένθεσης. Επειδή παρατήρησε ότι και σε εσωτερική θέση το σύμπλεγμα $r + \Sigma > i + \Sigma$, π.χ. χαρτί > χαϊτί, καρπός > καϊπός και η εμφάνιση του [i] δεν μπορεί να ερμηνευτεί, προτείνει την εξής διαδικασία: $karti > kariti > kaiti$. Το ίδιο θεωρεί ότι συμβαίνει και σε αρχικό σύμπλεγμα $r + \Sigma$. Πιστεύει ότι οι τύποι ρουφώ, ρουθούνια, λόγω του βασικού νόμου της αποβολής των άτονων i, u, τράπηκαν σε *ρφα, *ρθούνια. Στη συνέχεια μεταξύ του [r] και Σ επεντίθεται ένα [i] δηλ. γίνονται *ριφώ, *ριθούνια και στη συνέχεια αποβάλλεται το [r] και καταλήγουν σε ιφώ, ιθούνια. Όπως ομολογεί και ο ίδιος "εάν πράγματι θεωρήσουμε αξιωματικό έναν κανόνα που να προκαλεί επένθεση του [i], όταν βρίσκεται μεταξύ του [r] και ενός συμφώνου, οι ήδη καθιερωμένοι κανόνες αναλαμβάνουν τα υπόλοιπα". Ενώ όμως επένθεση του [i] παρατηρούμε στη γειτονική Ίμβρο και Λέσβο, π.χ. έχουν > εχv > έχιν, θέλουν > θελv > θέλιν, κάτι παρόμοιο δεν παρατηρείται, όπως σημειώνει και ο ίδιος, στη Σαμοθράκη, όπου τα παραπάνω παραδείγματα φέρονται ως εχ (έχουν), θελ (θέλουν). Οι μοναδικές περιπτώσεις επένθεσης που αναφέρει για τη Σαμοθράκη είναι τα παραδείγματα: τονv -i- μικρό, και το μπαμπάξιμ (μπαμπάς μου). Σήμερα η πρόταση του Newton, πρέπει να θεωρηθεί ως η πιο ικανοποιητική μολονότι δεν είναι εντελώς πειστική.

Ακόμη πρέπει να επαναλάβουμε και σ' αυτή τη θέση ότι το σύμπλεγμα $r + \Sigma$ σήμερα ακούγεται στο ιδίωμα, π.χ. αρπάξου > αρράζu, καρπός > καρρός, δηλ. η επαναφορά και η προσαρμογή του φαινομένου της προφοράς του [r] ξεκίνησε απ' αυτή την περίπτωση που στις μέρες μας γενικεύτηκε στην ομιλία των Σαμοθρακιτών. Σήμερα οι λέξεις ρουφώ, ρουθούνια προφέρονται: ρφω, (α)ρθούνια. Επίσης οι Σαμοθρακιτες, ακόμη και μεγάλης ηλικίας, δεν δέχονται την ύπαρξη, έστω και σε παλιότερη εποχή, τύπων ιφώ, ιθούνια.

1.2132 Απαλοιφή σε μεσοφωνηεντική θέση

- α) ara > aa : π.χ. σκάρα > σκάα
 aró > aó : π.χ. θαρώ > θαώ
 aru > au : π.χ. γβάρους > γβάους

aré > aé : βαρέλ > βαέλ, μ' αρέζ > μ' αέζ
 ari > ai : μ' άρισει > μ' άισει, Μαρίγια > Μαίγια

β) óra > úa : ώρα > ούα, μπόρα > μπούα, φόρα > φούα και νεότεροι τύποι: όα (όο), μπόα

(oro) -

óru > úu : δώρου > δώου

(ore) -

óri > oi : -όριξη > όιξ, φόριμα > φόιμα

γ) ura > ua : φουρά > φουά, αγουρά > αγουά, gdúra > gdouá
 uró > uó : κατουρά > κατουά, σουρώνω > σουώνου
 uru > uu : σουρουτήρ > σουουτήρ, κούτσουρου > κούτσουου
 uré > ué : φουρέζ > φουές, κουρεύω > κουεύου
 uri > ui : λουρί > λουί

δ) éra > ía : μέρα > μία, πέρα > πία, πέρασα > πίασα, κέρατα > χίατα

(ero) -

éru > éu : γέρους > γέους, ξέρον > ξέου

(ere) -

éri > éi : γέρημου > γέημου, σήμερα: γέητμυ, φέρε μου > φεϊ μ, φέριμ

ε) ira > ía : γεράκι > γιάκι, κεραμίδα > χιαμίδα

iró > íó : καματερό > καματιό, νερό > νιό, πυρόβολος > πνόβλους

iru > iu : γύρους > γύους, λεύτιρους > λεύτιους

iré > íé : μαγιρεύω > μαγιεύου, σιδερένιος > διδιένιους

iri > ii : θυρίδα > θύιδα, μερίδι > μίιδ, κερί > χίι

Παρατηρήσεις

Από την περιγραφή της απαλοιφής του [r] σε μεσοφωνηεντική θέση (1.2132) παρατηρούμε ορισμένες αποκλίσεις από τον γενικό κανόνα που λέει: η αποβολή του [r] συμπλησιάζει τα δυο γειτονικά φωνήεντα. Η πρώτη αφορά τις διαδοχές éra, óra που εξελίσσονται σε ía, úa, π.χ. ώρα > úa, μέρα > μία κλπ. Ο Ανδριώτης, 1939, 159 κεξ. προσπάθησε να ερμηνεύσει αυτή τη συμπεριφορά με παράλληλη διερεύνηση του φαινομένου διαχρονικά στην ιστορία της Ελληνικής (αρχαία - νεότερη - ιδιώματα) ως μια γενικότερη τάση της γλώσσας για τη διαφοροποίηση δυο διαδοχικών φωνηέντων, ώστε να γίνονται περισσότερα

διακριτά μεταξύ τους. Καρπός αυτής της έρευνας υπήρξε η μονογραφία που δημοσίευσε αργότερα με τίτλο: *La loi de prophylaxis dans le vocalisme néogrec*, Θεσσαλονίκη, 1974. Με το ίδιο φαινόμενο καταπιάνεται και ο Newton, 1972, 566 κεξ. Πιστεύει ότι στην περίπτωση του μέρα > μία, ώρα > ούα, λειτουργεί το φαινόμενο της προχωρητικής ανομοίωσης μετά την εξαφάνιση του [r], δηλ.

méra

méa εξαφάνιση υγρού

mía προχωρητική ανομοίωση

Στη συνέχεια επισημαίνει ότι η σαμοθρακίτικη περίπτωση της προχωρητικής ανομοίωσης διαφέρει από τον συνήθη κανόνα της ανομοίωσης στα νεοελληνικά, γιατί ενώ στη δεύτερη περίπτωση έχουμε την τροπή του *éa* > *ía* και κατόπιν σε *-ya* (glide), στην πρώτη, σταματούμε στη φάση *-ia* χωρίς τη δημιουργία ημιφωνοποίησης *-ya* (glide). Δέχεται δηλ. δυο περιπτώσεις προχωρητικής ανομοίωσης.

Η δεύτερη παρατήρηση αφορά τις διαδοχές *aré, uré*. Σύμφωνα με τον Heisenberg, 1921, 93(7), τα *are* > *aie*, *ure* > *uie*, π.χ. βαρέλ > *vaiél*, ψαρεύου > *psaiénu*, φουρέζ > *fuiés*, φουρέματα > *fuiémata* κλπ. βλ. και Παπαδόπουλος, 1926, 29.

Σήμερα το φαινόμενο αυτό είναι άγνωστο στους ομιλητές και κανείς δεν δέχεται τους τύπους του Heisenberg. Τα προηγούμενα παραδείγματα που δίνει ο γερμανός γλωσσολόγος, σήμερα στην ομιλία των κατοίκων του νησιού ακούγονται: *vaél, psaiénu, fués, fuémata*, δηλ. έχει αποσιωπηθεί το [i] που εμφανίζεται στα παραπάνω παραδείγματα. Επειδή θεωρούμε δεδομένη την αξιοπιστία του Heisenberg καθώς και του Ανδριώτη, ο οποίος γνώριζε το άρθρο του πρώτου και τον επαινεί για την πιστότητα της καταγραφής, θα πρέπει να αναζητήσουμε αλλού την εξήγηση. Μια πρώτη εξήγηση θα ήταν να αποδοθεί η διαφοροποίηση αυτή στην δυναμική του ιδιώματος, το οποίο υφίσταται ραγδαίες εξελίξεις μετά το 1912 και τον β' παγκόσμιο πόλεμο. Όπως στην περίπτωση του [l], έτσι και στην προκειμένη, φαίνεται ότι συντελούνται ανακατατάξεις στη δομή του ιδιώματος σε χρονικό διάστημα μιας γενιάς.

Ο Newton, 1972, μολονότι γνωρίζει το άρθρο του Heisenberg και καταπιάνεται με την περίπτωση *xartí* > *xaití* δηλ. $r + \Sigma > r + i + \Sigma > i + \Sigma$ και υποστηρίζει ότι έχουμε επένθεση ενός [i] μεταξύ [r] και Σ και στη συνέχεια εξαφάνιση υγρού, δεν κάνει λόγο για τις περιπτώσεις που περιγράφουμε, στις οποίες παρατηρούμε παράλληλη εξέλιξη, δηλ. η αποβολή του [r] αντικαθίσταται από ένα φθόγγο [i]. Επειδή γνωρίζει ότι η απαλοιφή του [r] δεν μπορεί με κανένα τρόπο να αντικατασταθεί από ένα φθόγγο [i], όπως άλλωστε φαίνεται και από τα νεοελληνικά ιδιώματα και διαλέκτους, καταλήγει στην υπόθεση της επένθεσης, δηλ. έχουμε *xartí* > *xariti* > *xaiiti* > *xaití*. Παρόμοια εξήγηση θα μπορούσε

να υποστηριχτεί και στις περιπτώσεις: φορές > *fuiés*, φορέματα > *fuiémata*, αν δεχτούμε ότι μετά την αποβολή του [r] επεντίθεται ένα [i] στη διαδοχή *ue* που γίνεται *uie*, π.χ. *fuiémata* χωρίς όμως να συντρέχουν οι ίδιοι λόγοι.

1.2133 Απαλοιφή [r] σε δισυμφωνικά συμπλέγματα τύπου: Σ+Γ+Φ

- α) *pr+a > paa* : πράσο > πάασου, πράσινους > πάαδνους
br+a > baa : μπράτσου > μπάατσου
fr+a > faa : Φράγκος > Φάαγκους, νεφρά > ανιφάα, και (α)νιφίργια, φράχτης > φάαχτς
vr+a > vaa : βράκα > βάακα, βράχος > βάαχους, βραχί > βαακί
(mr+a) > -
tr+a > taa : τράγος > τάαγους, πετραχήλι > πιτααχήλι
dr+a > daa : άδρας > άδαας
θr+a > θaa : βάρθα > βάθαα, λόθρα > λόθαα
δr+a > daa : δράκος > δάακους
(nr+a -) -
(lr+a -) -
(pr+a -) -
kr+a > kaa : κρατώ > καατώ, συνήθως βαστώ, κρατούνα > καατούνα
gr+a >
xr+a > xaa : χράπδα > χάαπδα
γr+a > γaa : γράφω > γάαφου, γράμματα > γάαμματα
- β) *pr+o > poo* : πρώτος > πώωτους, πρόβολος > πόοβλους
br+o > boo : γαμπρός > γαμπόος, μπρος > μπόος
fr+o > foo : σουφρώνω > σουφώωνου
vr+o > voo : βρώμικος > βώωμικους, βρόντηξε > βόοντκσει (κσ=ξ)
(mr+o -)
tr+o > too : τρώγω > τώωγου, μετρώ > μιτώω
dr+o > doo : χοντρός > χουδός
θr+o > θoo : θρόνος > θόονους
δr+o > doo : δρόμος > δόομους, ιδρώνει > δώων
kr+o > koo : κρότος > κόοτους, κρόκος > κόοκους (σπάν.)
gr+o >
xr+o > xoo : χρώμα > χώωμα
γr+o > γoo : γρόθος > γόοθους, γρόσια > γόοσια, υγρός > γόος

Τα sr, zr, tsr και dzr δεν απαντούν.

- γ) pr+u > puu : προσώπατα > πουουσώπατα
 br+u > buu : νιόγαμπρος > νιόγαμπρους, μπροστά μου > μπουουστάμ
 fr+u > fuu : φροκαλώ > φουουκαλώ
 vr+u > vuu : μαύρους > μαύουους
 (mr+u -)
 tr+u > tuu : κακότροπος > κακότουουπους, μετρούν > μιτούουν
 dr+u > duu : δέντρου > δέντουου, χουντρουζώ(ο) > χουντουουζώ(ό)
 θr+u > θuu : σκληθρος > σκληθρους, θροφή > θουουφή
 δr+u > duu : ιδρως > γίδουους, δροσιά > δουουσιά
 nr
 lr
 rr
 kr+u > kuu : ακρωτήρι > ακουουτήρ, κρομμύδια > κουουμύδια
 gr+u -
 xr+u > xuu : χρεωστώ > χουουστώ, κστω (ορθότερο)
 yr+u > yuu : γρουσουζης > γουουσουίζ, σήμερα γουουσουίζ
- δ) pr+e > pee : πρέπει > πέεπ(ει)
 br+e > bee : γαμπρέ > γαβέε
 fr+e > fee : φρένα > φέενα
 vr+e > vee : βρέχει > βέεχ, βρέθηκε > βέεθκει
 (mr+e -)
 tr+e > tee : τρέχω > τέεχου
 dr+e > dee : παντρεύομαι > παντέεουμ, χουντρές > χουντέες
 θr+e < thee : θρέφω > θέεφου
 δr+e
 nr -
 lr -
 rr -
 kr+e > kêê : κρεμνός > κέέμνους, αξεκρέμαστος > αξικέέμαστους
 gr+e
 xr+e
 yr+e
- ε) pr+i > pii : πρίμα > πίιμα
 br+i > bii : βρικó > βικó
 fr+i > fii : φρύδι > φύυδ

$vr+i > vii$:	βρούση > βύνϑ, βρίσκω > βίσκου, Σταυρινός > Σταυρινός ($mr+i$ -)
$tr+i > tii$:	τρύγος > τύνγους, τρύπα > τύνπα
$dr+i > dii$:	χουδρή > χουδήη, άντροι > άντοιιοι
$δr+i > dii$:	δρεπάνι > διπάνι, αδρύ > αδύν, σήμερα διοπάνι
$θr+i > θii$:	σκληθροι > σκληθιοι
$nr+i$	
$lr+i$	
$rr+i$	
$kr+i > kîî$:	κρίνω > κίίνου, μακρύς > μακίίς, κρίμα > κίίμα
$gr+i > gîî$:	γκρίνια > γκίίνια, γκρίζος > γκίίζους, μουγγρί > μουγγίί
$xr+i > xîî$:	χρίζω > χίίζου, χρήματα > χήματα ($xîîmata$), χρηματίζω > χηματίζου ($xîîmatîzu$)
$γr+i > γîî$:	συναγρίδα > συναγίίδα, γροικώ > γοιοικώ ($γîîkô$), γρίζος > γίίζους

Για τους φθόγγους: $îî$, $êê$, $î$, $ê$ βλ. 1.33

Παρατηρήσεις: Τα παραδείγματα που αναφέραμε στο ε) εντάσσονται στο εξής σχήμα:

$\Sigma + r + e, i + \Sigma > \Sigma + îî, êê + \Sigma$, π.χ.
 συναγρίδα > *sinagîîda*
 γροικώ > *γîîkô*
 ακρυφά > *akîîfâ*

Όταν όμως μεταβάλλεται το τελευταίο τεμάχιο, το Σ , του σχήματος και στη θέση του Σ έχουμε Φ (φωνήεν), τότε μεταβάλλεται και ο γενικός κανόνας που προβλέπει την απαλοιφή του $[r]$. Έτσι η εξέλιξη του νέου σχήματος έχει ως εξής:

$\Sigma + r + e, i + \Phi > \Sigma + î, ê + r + \Phi$ δηλ. έχουμε

άγριος	> <i>áγîrýs</i>	αχρείαστος	> <i>axîrýastus</i>
άκρια	> <i>ákîrýa</i>	αποκρεά	> <i>apukîrýá</i>
γριά	> <i>γîrýá</i>	κρέας	> <i>kîrýás</i>
κρεατοελιές	> <i>kîrýatulês</i>	ολόκρεα	> <i>ulókîrýa</i>
χρειάστηκε	> <i>xîrýáski</i>		

Οι μεταβολές που επέρχονται στο νέο σχήμα είναι: i) η συναίρεση των $êê, îî > ê, î$ και ii) η εμφάνιση ενός $[r]$.

Λόγοι φωνητικοί, όπως φαίνεται, επιβάλλουν την εκτροπή του κανόνα και οι πιθανές διαδικασίες πρέπει να είναι οι εξής:

άγριους

áγríyus επένθεση ευφωνικού γ για αποφυγή χασμωδίας

áγíŕyus απαλοιφή του [r]

áγíyus συναίρεση των δύο íî

áγíryus ανάπτυξη - επένθεση ενός [r]

Μια δεύτερη διαδικασία, πιο πιθανή και πιο κοντά στην άποψη του Newton, είναι να εξελίχτηκαν τα πράγματα ως εξής:

άγριους

áγríyus επένθεση γ για ευφωνικούς λόγους

áγíríyus επένθεση ενός [i] στο σύμπλεγμα γρ

áγíryus αποβολή του αρχικού [i]

Μολονότι η δεύτερη διαδικασία δεν προβλέπει επένθεση ενός [r], ανεπιθύη-
νευτου για τη νεοελληνική διαλεκτολογία όπως θέλει η πρώτη, εμφανίζεται το
εξής πρόβλημα: το [i] που επεντίθεται έχει όχι τα διακριτικά χαρακτηριστικά
ενός νεοελληνικού [i] αλλά ενός í όπως το περιγράψαμε στο 1.1311, δηλ. πρό-
κειται για φθόγγο μεσαίο, γ' βαθμού, παρόμοιου με το τουρκικό *i* χωρίς κουν-
κίδα ή το κουτσοβλαχικό *í* στα: *ríne*, *cíne*. Ένας παρόμοιος φθόγγος γεννιέται
μόνο από την αποβολή του [r] σε συμπλέγματα όπου το α' στοιχείο είναι ένα
από τα σύμφωνα: k, g, x, γ, γεγονός που δεν συμφωνεί με ένα επενθετικό [i] το
οποίο εξαρχής θα πρέπει να είχε τα ίδια χαρακτηριστικά με το [i] που περιγρά-
ψαμε.

Η αιτία αυτής της φωνητικής αλλαγής, εξαιτίας του τελικού τεμαχίου Σ ή
Φ, δεν μπορεί εύκολα να εντοπιστεί παρά, μόνο, να τονιστεί ότι πρόκειται για
φωνητικούς λόγους. Αν πρόκειται για επένθεση ενός [r] ή για αντιμετάθεση
φθόγγων γρ > ργ ή ρι > ιρ είναι πάλι δύσκολο να υποστηριχτεί η μια από τις
δυο εκδοχές. Η παραμονή του [γ] στο αγ- και η εμφάνιση του [i] προϋποθέ-
τουν ομαλή εξέλιξη μέχρι το τεμάχιο αγí-. Αν έχουμε αντιμετάθεση ρι > ιρ τότε
δεν θα έπρεπε να είναι το πρώτο [γ] υπερωικό και ακόμα να μη εμφανιστεί ο
φθόγγος í, κάτι που υποστηρίχτηκε αμέσως προηγουμένως.

1.2134 Τύχη του [r] σε συμπλέγματα του τύπου: -r + Σ + Φ (βλ. 1211)
Όπως δηλώθηκε και στο 1.211, οι γνώμες των Heisenberg, 1921, Ανδριώτη,
1939, με τη σημερινή πραγματικότητα βρίσκονται σε αντίφαση, όσον αφορά
την τύχη του [r]. Παρακάτω δίνεται ένας πίνακας λέξεων που κατέγραψε ο
Heisenberg, 1921, στη γνωστή εργασία του, και των τύπων που λέγονται σήμε-
ρα από τους ομιλητές, π.χ.

	Heisenberg	Σήμερα
αρπάζω	<i>aipázu</i>	<i>arpázu</i>
αδερφός	<i>adifós</i>	<i>adírfós</i>
αρχόντισσα	<i>aixótsa</i>	<i>arxótsa</i>
ζουρνάς	<i>zuínás</i>	<i>zurnás</i>
καρπός	<i>kaipós</i>	<i>karpós</i>
λογαριασμός	<i>luyaiǵazmó</i>	<i>luyarǵazmó</i>
μάρμαρο	<i>máimau</i>	<i>mármau</i>
Μαργαρίτης	<i>Maiǵaíts</i>	<i>Maryaíts (Maryaríts)</i>
περπατώ	<i>puipató</i>	<i>purpató</i>
χωριό	<i>xuiǵó</i>	<i>xurǵó</i>

1.2135 Το [r] σε τελική θέση

Σήμερα η μόνη θέση, εκτός από την περίπτωση $r + \Sigma$, στην οποία εμφανίζεται το [r] είναι η τελική: π.χ. *φανάρ*, *φιγγάρ*, *κμάρ*, *πασκόρ*, *ζμαρ*, *σαμάρ* κλπ. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες του Heisenberg, 1921, 98, παλιότερα τουλάχιστον, παρατηρούνταν διπλοτυπίες όπως: *kmái* και *kmar*, *Figái* και *Figár*, ή και τύποι όπως *maxéi*, *xéi*, *kthái*, κλπ. Με την περίπτωση του τελικού -r ασχολήθηκε και ο Newton, 1972, 568, χωρίς να δικαιολογεί επαρκώς τις διπλοτυπίες *kmái* - *kmar*. Μια πρόχειρη ερμηνεία θα ήταν να θεωρήσουμε τους τύπους *kmái*, *Figái* ως προερχόμενους από λόγιους τύπους *κουμάρι*, *Φεγγάρι* οπότε δικαιολογείται η αποβολή του [r] ως μεσοφωνηεντικού. Αυτό όμως προσκρούει σε άλλες αντιρρήσεις, π.χ. γιατί συμβαίνει αυτό μόνο σ' αυτές τις λέξεις κλπ.

1.2136 Τρίψηφα συμφωνικά συμπλέγματα

str+ó > stóo στρώμα > στώωμα, ανεμοστρόβιλος > ανιμουστόοβλους
 str+u > stuu επιστροφή > πιστουουφή, αγγαστρουμένη > αγγαστουουμέν
 str+e > stee στρέφω > στέεφου
 str+i > stii αστρίτης > αστίιτς, αγγάστρι > αγγάστι

spr+a > spaa άσπρα > άσπaa
 spr+o > spoo σπρώχνω > ζμπώωχνου

skr+o > skoo σκρόφα > σκόοφα
 sfr+a > sfaa σφραγίζω > σβααγίζου
 xtr+a > xtaa έχτρα > έχταα
 xtr+o > xtoo ουχτρό > ουχτόο

<i>xtr+u > xtuu</i>	ουχτρού > ουχτούου
<i>xtr+i > xtii</i>	ουχτροί > ουχτοίλοι
<i>ftr+a > ftaa</i>	ράφτρα > άαφταα
<i>zdr+u > zduu</i>	συντρουφχιά > ζδουουφχιά

1.2137 Γενικές παρατηρήσεις

Σχετικά με τη θέση του τόνου, μετά την απαλοιφή του [r] ή τον μετασχηματισμό του, παρατηρούμε τα εξής. Όσον αφορά τις διαδοχές όμοιων φωνέντων που δημιουργούνται έχουμε δυο περιπτώσεις: α) όταν μετά την αποβολή του [r] συμπλησιάζουν δυο όμοια φωνήεντα, τότε ο τόνος παραμένει στο φωνήεν που αρχικά τονιζόταν, π.χ. *karán > kaán*, *karídi > kaíd*, β) όταν, μετά την αποβολή του, το [r] μετασχηματίζεται στο επόμενο φωνήεν που ακολουθεί και γίνεται ένα μακρό φωνήεν ή ένα διπλό, τότε ο τόνος πέφτει στο πρώτο φωνήεν ή αν θεωρηθεί μακρό στην πρώτη μόρα (*diminuendo* τόνος), π.χ. *βράδι > váad* και όχι *vaád*. Σήμερα η διάκριση αυτή από τους ομιλητές είναι δύσκολη με συνέπεια να έχουμε διπλοτυπίες ως προς τον τόνο, π.χ. *katsaá* και *katsáa* (= κατσαρά), *katuúsan* και *katúusan* (= κατουρούσαν), *xáazu* = χαράζου, *xáa* = χαρά κλπ.

1.3 ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ

1.3.0 Φωνολογική περιγραφή του ιδιώματος της Σαμοθράκης έχουμε από τον S. Kamaroudis, *Le Samothracien: Étude Linguistique*, Paris, 1982-83. Η ενασχόλησή μου με το ιδίωμα του νησιού χρονολογείται αρκετά χρόνια πριν από την παραπάνω διατριβή. Η ιδιομορφία του ιδιώματος και τα πολλαπλά προβλήματα που παρουσίαζε, καθώς και άλλες αντικειμενικές δυσκολίες, επιβράδυναν την προώθηση αυτής της εργασίας.

Ακόμη, μετά τη δημοσίευση του έργου του Kamaroudis, διαπίστωσα τις ανακρίβειες και τις ατέλειες που παρουσίαζε η μελέτη του, βλ. 1.4. Φθόγγοι και φωνήματα, τύποι μορφολογικοί που συναντούμε στο ιδίωμα, όχι μόνο δεν εξετάστηκαν, αλλά ούτε καν επισημάνθηκαν (Κατσάνης, 1992).

Έτσι κρίθηκε απαραίτητη η αναδιαπραγμάτευση της φωνολογίας του ιδιώματος και μια δεύτερη φωνολογική ερμηνεία από διαφορετική σκοπιά σε ορισμένες περιπτώσεις. Επειδή ένα μέρος της φωνολογικής ανάλυσης έγινε, δεν θα ασχοληθούμε με λεπτομέρειες, αλλά θα θίξουμε εκείνα τα σημεία που δεν επισημάνθηκαν ή θεωρούμε ότι καταχωρήθηκαν λανθασμένα.

1.3.1 Συμφωνικά φωνήματα

/p/	<i>páda</i> - <i>báda</i>	πάντα - μπάντα	p - b
	<i>plumár</i> - <i>flumár</i>	Πλωμάρι - φλουμάρι	p - f
	<i>pía</i> - <i>mía</i>	πέρα - μέρα	p - m
	<i>píasa</i> - <i>kíasa</i>	πέρασα - κέρασα	p - k
	<i>píasa</i> - <i>ýíasa</i>	πέρασα - γέρασα	p - ý
/b/	<i>bázu</i> - <i>vázu</i>	μπάζω - βάζω (κροτώ)	b - v
	<i>baš</i> - <i>maš</i>	μπάσι - μάσει	b - m
	<i>abáa</i> - <i>adáa</i>	αμπάρα - αντάρα	b - d
	<i>bálus</i> - <i>ýálus</i>	μπάλος - Γάλλος	b - γ
	<i>bála</i> - <i>lála</i>	μπάλα - λάλα	b - l
	<i>báda</i> - <i>páda</i>	μπάντα - πάντα	b - p

/f/	<i>fáyuma</i> - <i>páyuma</i>	φάγωμα - πάγωμα	f - p
	<i>skaf</i> - <i>skav</i>	σκάφη - σκάβει	f - v
	<i>fa'yí</i> - <i>la'yí</i>	φαγί - λαγοί	f - l
	<i>fáus</i> - <i>xáus</i>	φάρος - χάρος	f - x
	<i>fið</i> - <i>mið</i>	φίδι - μύδι	f - m
/v/	<i>véexu</i> - <i>téexu</i>	βρέχω - τρέχω	v - t
	<i>važ</i> - <i>gaž</i>	βάζει (κροτεί) - γκάζι	v - γ
	<i>vólus</i> - <i>kólus</i>	βώλος - κώλος	v - k
	<i>áav</i> - <i>áf</i>	ράβει - ράφι	v - f
	<i>vánu</i> - <i>xánu</i>	βάνω - χάνω	v - x
/m/	<i>mína</i> - <i>pína</i>	μήνα - πείνα	m - p
	<i>kíma</i> - <i>kína</i>	κύμα - κείνα	m - n
	<i>madíl'</i> - <i>kadíl'</i>	μαντήλι - καντήλι	m - k
	<i>maí'</i> - <i>xaí'</i>	μάλι (γάλα μιας μέ- ρας) - χάλι	m - x
	<i>mið</i> - <i>fið</i>	μύδι - φίδι	m - f
	<i>mía</i> - <i>bía</i>	μέρα - μπίρα	m - b
	<i>méus</i> - <i>ýéus</i>	μέρος - γέρος	m - γ
	<i>madíla</i> - <i>tsadíla</i>	μαντήλα - τσαντήλα	m - ts

Παρατηρήσεις στο /p/

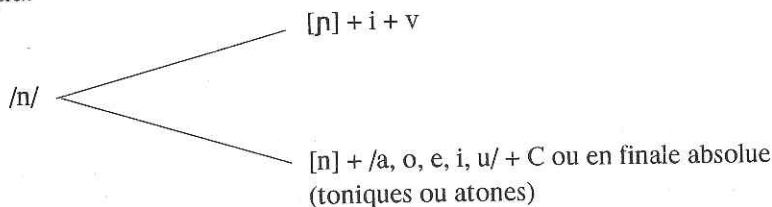
Η παρατήρηση του Kamarudis, 1982, 121 "en finale absolue, sa réalisation phonétique (et non phonologique) est différente: suivi d' un /i/ (dont nous ne trouvons les traces qu' en démotique et dans la graphie), il subit une très légère palatalisation que les linguistes néoellenistes ont tendance à noter à l' aide d' un accent", δεν ευσταθεί γιατί όπως αναφέρθηκε στο 1.204 β) όλα τα σύμφωνα που ακολουθούνται από /i/ άτονο και πρωτογενές (πλην της περίπτωσης 1204α), αποβάλλουν το /i/ χωρίς αυτό να αφήνει ίχνη στα προηγούμενα σύμφωνα. Βλ. και Heisenberg, 1922, 456 ο οποίος, ενώ σημειώνει *kuustál'* (κουστάλλι), *kuukél'* (κουκέλι), δίνει *fiid* (φρύδι), *birbiklád* (περικκοκλάδι), *péep* (πρέπει), *kîîvát* (κρεβάτι) και όχι *fiid'* (fiidi), *kîîvát'* (kîîvátî) κλπ.

/t/	<i>taaxís - vaaxís</i> <i>tiḡ - piḡ</i> <i>tápa - tsápa</i> <i>tumár - γumár</i> <i>táma - θáma</i>	<i>τραχύς - βραχείς</i> <i>τύχη - πήχυ</i> <i>τάπα - τσάπα</i> <i>τομάρι - γομάρι</i> <i>τάμα - θάμα</i>	<i>t - v</i> <i>t - p</i> <i>t - ts</i> <i>t - γ</i> <i>t - θ</i>
/d/	<i>páda - pána</i> <i>ádia - ágia</i> <i>adáa - abáa</i> <i>ḡod - ḡoḡ</i> <i>dínu - ḡínu</i>	<i>πάντα - πάννα</i> <i>άντερα - άγκυρα</i> <i>αντάρα - αμπάρα</i> <i>δόντι - δόση</i> <i>νύνω - χύνω</i>	<i>d - n</i> <i>d - ḡ</i> <i>d - b</i> <i>d - ḡ</i> <i>d - ḡ</i>
/θ/	<i>ḡik - diḡ</i> <i>ḡkas - Fkas</i> <i>klóḡan - klósan</i> <i>ḡilóni - vilóni</i> <i>ḡáus - xáus</i> <i>ḡáma - táma</i> <i>aḡías - aḡías</i>	<i>θήκη - δίκη</i> <i>δικά σου - Φκας (ΤΟΠ)</i> <i>κλώθαν - κλώσαν</i> <i>θολώνει - βελόνι</i> <i>θάρος - χάρος</i> <i>θάμα - τάμα</i> <i>αθέρας - αγέρας</i>	<i>θ - δ</i> <i>θ - f</i> <i>θ - s</i> <i>θ - v</i> <i>θ - x</i> <i>θ - t</i> <i>θ - ḡ</i>
/ð/	<i>dínu - línu</i> <i>ḡlévu - klévu</i> <i>ḡóonu - chóonu</i> <i>ḡóu - zóu</i> <i>ḡóomus - tóomus</i>	<i>δίνω - λύνω</i> <i>δουλεύω - κλέβω</i> <i>ιδρώνω - χρόνου</i> <i>δώρο - ζώο</i> <i>δρόμος - τρόμος</i>	<i>ð - l</i> <i>ð - k</i> <i>ð - x</i> <i>ð - z</i> <i>ð - t</i>
/n/	<i>kan - kañ</i> <i>van - vañ</i> <i>nió - kió</i> <i>niḡ - viḡ</i> <i>nómus - γómus</i> <i>niḡ - tiḡ</i> <i>ḡéna - ḡéma</i>	<i>κάνουν - κάνει</i> <i>βάνουν - βάνει</i> <i>νερό - καιρό</i> <i>νύχι - βήχει</i> <i>νόμος - γόμος</i> <i>νύχι - τύχη</i> <i>γέννα - γαίμα</i>	<i>n - ḡ</i> <i>n - k</i> <i>n - v</i> <i>n - γ</i> <i>n - t</i> <i>n - m</i>

/l/	laγí - faγí	λαγοί - φαγί	l - f
	lákus - dákus	λάκκος - δάκος	l - δ
	θel - θel'	θέλουν - θέλει	l - l'
	lála - bála	λάλα - μπάλα	l - b
/r/	fkar - fkas	φτυάρι - φτιάσει	r - š
	kmar - kmaš	κουμάρι - κουμάσι	

Σχετικά με το /r/ παρατηρούμε ότι η κατανομή του είναι πολύ περιορισμένη. Απαντά σε δυο μόνο περιπτώσεις: α) όταν είναι τελικό, π.χ. *φιγγάρ, φανάρ, κμαρ, σαμάρ* και β) σε συμπλέγματα του τύπου: *r + Σ + Φ* π.χ. *καρπός, αρκούδα, αρπάζον, πουρπατώ, βιρβικλάδ* (περικονκλάδι) κλπ. Ιδιαίτερα η δεύτερη περίπτωση αποτελεί, όπως αναφέραμε στα 1.2111, 1.2134, επανένταξη της φωνητικής του ιδιώματος της Σαμοθράκης στο φωνητικό σύστημα της κοινής νέας Ελληνικής.

Όσον αφορά το /n/ η περιγραφή του Kamaroudis, 1982, 150, είναι ελλιπής και ατελής. Ισχυρίζεται ότι "La question qui demeure à ce point de l' étude en suspens à propos du /n/ est celle de l' existence d' une variante palatale /n/ devant /i/ atone suivi d' une voyelle tonique, náma - ráma κλπ. στη σελ. 151 δίνει το σχήμα:

Καταρχάς δεν παρατήρησε ότι τα [n] και [n] (= [ń], [n]), αλλόφωνα κατά τη γνώμη του, εμφανίζονται και τα δυο σε τελική θέση σε ονόματα και κυρίως σε ρήματα, π.χ. *vaní - van* (= βάζει - βάζουν). Δεύτερον στο κεφάλαιο για τη μορφολογία του ρήματος (σελ. 243) δίνονται λανθασμένοι τύποι των βαρυτόνων ρημάτων (βλ. και 1.41), ιδίως για το γ' πληθυντικό πρόσωπο: π.χ. ενώ έχουμε *δεν* [deń] = δένει και *δεν* [den] = δένουν, ο Kamaroudis, 1982, 243 δίνει για το γ' πληθυντικό δένουν [dénun] άγνωστο στον Σαμοθρακίτη ομιλητή. Έτσι έχουμε και *θεń* [θéń] = θέλει και *θελ* [θéł] = θέλουν, *εń* [éń] = έχει και *εχ* [ex] = έχουν, *βαν* [vaní] = βάζει και *βαν* [van] = βάζουν. Τα προηγούμενα ζεύγη μας επιβάλλουν να θεωρήσουμε τα /ń/ και /n/, /l/ και /l/, /x/ και /x/ ως ανεξάρτητα φωνήματα και όχι ως αλλόφωνα. Τα ίδια ισχύουν και για τα /k - k/, /ɣ - ɣ/,

/x - x/, ό.βλ.

/k/	<i>kakupiaš - kalupiaš</i>	κακοπέραση - καλοπέραση	k - l
	<i>kamár - samár</i>	καμάρι - σαμάρι	k - s
	<i>kátus - pátus</i>	(γ)κάτος - πάτος	k - p
	<i>xalkás - xalkás</i>	χαλκάς - χαλκιάς	k - k
	<i>kóma - góma</i>	ακόμα - γκόμα	k - g
	<i>kálus - bálus</i>	κάλος - μπάλος	k - b
/g/	<i>agóh - akóh</i>	εγγόνι - ακόνι	g - k
	<i>bágus - bálus</i>	μπάγκος - μπάλος	g - l
	<i>agúr - axúr</i>	αγγούρι - αχούρι	g - x
	<i>gfîzus - γfîzus</i>	γκρίζος - γρίζος	g - γ
	<i>bágus - babúla</i>	μπάγκος - μπαμπούλα (αίγα)	g - b
/x/	<i>xni - vni</i>	χουνί - βουνί	x - v
	<i>xávuma - lávuma</i>	χάβουμα - λάβουμα	x - l
	<i>xúa - búa,</i>	χώρα - μπόρα,	x - b
	<i>xóis - bóis</i>	χώρες - μπόρες	
	<i>ex - ex</i>	έχουν - έχει	x - x
	<i>xáus - θáus</i>	χάρος - θάρρος	x - θ
	<i>xalí - kalí</i>	χαλί - καλή	x - k
/ɣ/	<i>gála - bála</i>	γάλα - μπάλα	γ - b
	<i>gaž - važ</i>	γκάζι - βάζει (κροτεί)	γ - v
	<i>gumár - tumár</i>	γουμάρι - τομάρι	γ - t
	<i>gáamata - páamata</i>	γράμματα - πράματα	γ - p
	<i>gómus - nómus</i>	γόμος - νόμος	γ - n
	<i>éga - éla</i>	αίγα - έλα	γ - l
	<i>gíγ - gíγ</i>	αγγίζουν - αγγίζει	γ - γ
/ts/	<i>tsadíla - madíla</i>	τσαντήλα - μαντήλα	ts - m
	<i>katsóh - katóh</i>	κατσώνι - κατώνι	ts - t
	<i>tsupí - kupí</i>	τσουπί (τελεμές) - κουπί	ts - k
	<i>tsakál' - bakál'</i>	τσακάλι - μπακάλι	ts - b
	<i>pagátsa - pagána</i>	παγάτσα (βαρύ ξύλο) - παγάνα	ts - n
	<i>tskála - skála</i>	τσουκάλι - σκάλα	ts - s

/dz/	abadzí - abati	αμπατζή - αμπατή	dz - t
	skádza - skála	σκάτζα (τρύπα άλμπουρου) - σκάλα	dz - l

/s/	samár - kamár	σαμάρι - καμάρι	s - k
	seľ - xeľ	σέλι (ρουάκι) - χέλι	s - x
	sáusa - záusa	σάρωσα - ζάρωσα	s - z
	pes - peš	πέσουν - πέσει	s - š
	vúlusa - vúluna	βούλωσα - βούλωνα	s - n
	bása - báda	μπάσα (δίχτυα) - μπάντα	s - d

/z/	záusa - sáusa	ζάρωσα - σάρωσα	z - s
	zó - dom	ζώο - δόσμου	z - d
	za - ta	ζώα - τα	z - t
	staagíz - staagíž	στραγγίζουν - στραγγίζει	z - ž

Ουρανωμένα φωνήματα

/k/	fkar - fkar	φτυάρι - θηκάρι	k - k
	γliká - γliká	γλυκειά - γλυκά	
	nik - nič	νίκη - νύχι	k - x
	kíáš - piáš	κεράσι - περάσει	k - p
	xáak - xáaž	χαράκι - χαράζει	k - ž

/g/	góh - agóh	γκιόνη - εγγόνι	g - g
	feg - feg	φέγγει - φέγγουν	
	gi' - fi'g	αγγίζει - φύγει	g - f
	ágia - ádia	άγκυρα - άντερα	g - d
	agó - alón	αγγείο - αλώνι	g - l
	(dzgér - dzbída)	τζιγέρι - τσιμπίδα	g - b

/x/	ex - ex	έχει - έχουν	x - x
	xía - pía	χήρα - πήρα	x - p
	xía - mía	χήρα - μέρα	x - m
	tox - tok	τό 'χει - τόκοι	x - k
	arxíš - arýiš	αρχίζει - αργήσει	x - ý
	vuuxí - vuudí	βροχή - βροντή	x - d

/ɣ/	<i>ǵin</i> - <i>ǵin</i> <i>ǵéma</i> - <i>théma</i> <i>ǵéus</i> - <i>méus</i> <i>ǵal'a</i> - <i>pal'a</i> <i>skáǵa</i> - <i>skála</i> <i>maǵ</i> - <i>maχ</i> <i>ǵíxa</i> - <i>víxa</i>	αγγίζει - αγγίζουν αίμα - θέμα γέρος - μέρος γυαλιά - παλιά σκάγια - σκάλα μάγοι - μάχη είχα - βήχα	ǵ - γ ǵ - θ ǵ - m ǵ - p ǵ - l ǵ - χ ǵ - v
/tʃ/	<i>tʃilkónu</i> - <i>θilkónu</i> <i>tʃípa</i> - <i>ǵípa</i> <i>tʃípa</i> - <i>pípa</i> <i>tʃíta</i> - <i>kíta</i> <i>matʃ</i> - <i>maš</i> <i>matʃ</i> - <i>mat</i>	τσιλικώνω (βάφω σίδερο) - <i>tʃ</i> - θ θηλυκώνω τσίπα - είπα τσίπα - πίπα τοίτα - κοίτα (ορνιθών) μάτσι - μάσει μάτσι - μάτι	<i>tʃ</i> - θ <i>tʃ</i> - ǵ <i>tʃ</i> - p <i>tʃ</i> - k <i>tʃ</i> - š <i>tʃ</i> - t
/dʒ/	<i>džák</i> - <i>sač</i> <i>džam</i> - <i>tsám(a)</i> <i>džák</i> - <i>tsakstó</i> <i>džam</i> - <i>tšam</i>	τζάκι - σάκκοι τζάμι - τσάμι (κουβέρτα) τζάκι - τσακιστό τζάμι - τσάμι (πεύκο)	dž - s dž - ts dž - ts dž - tš
/ʃ/	<i>váš</i> - <i>váaž</i> <i>šazu</i> - <i>tázu</i> <i>šadó</i> - <i>mađó</i> <i>šačí</i> - <i>sačí</i> <i>šap</i> - <i>xap</i> <i>šíthila</i> - <i>ǵíthila</i> <i>štaš</i> - <i>štar</i>	βράσει - βράζει σιάζω - τάζω σιαδώ - μαδώ σιακεί - σακκί σιάπι (ασθένεια) - χάπι σύθελα - ήθελα στάση - στάρι	š - ž š - t š - m š - s š - x š - ǵ š - r
/ʒ/	<i>žmar</i> - <i>kmar</i> <i>staagíž</i> - <i>staagíz</i> <i>žíva</i> - <i>šíva</i> <i>yaž</i> - <i>yal'</i> <i>ǵiž</i> - <i>ǵiǵ</i>	ζυμάρι - κουμάρι στραγγίζει - στραγγίζουν οβήσε - σίβα (αίγα) γκάζι - γάλλοι αγγίζει - θίγει	ž - k ž - z ž - š ž - l' ž - ǵ

/ʎ/	<i>misál'a - misála</i>	μεσάλια - μεσάλα	ʎ - l
	<i>l'émi - lémi</i>	(κυ)λιέμαι (περιπλανιέμαι)-λέμε	
	<i>l'utó - putó</i>	λυωτό - ποτό	ʎ - p
	<i>l'éti - Kéti (kéýiti)</i>	(κυ)λιέται - καίτε	ʎ - k
/h/	<i>sperhí - spern</i>	σπέρνει - σπέρνουν	h - n
	<i>háma - tháma</i>	νιάμα - θάμα	h - θ
	<i>háma - táma</i>	νιάμα - τάμα	h - t
	<i>hi - mi</i>	υνί -μη	h - m
	<i>háma - tsáma</i>	νιάμα - τσάμα (κουβέρτα)	h - ts
	<i>híatu - kíatu</i>	ονείρατο - κέρατο	h - k
	<i>hi - ýi</i>	υνί - γη	h - ý

Παρατηρήσεις: Ουρανωμένα φωνήματα

Από τις εναλλαγές, στα παραδείγματα με τα ελάχιστα ζεύγη, που παραθέσαμε, διαπιστώνουμε ότι υπάρχει φωνολογική αντίθεση ανάμεσα στα /k, g, x, γ, l, n, s, z/. Το διακριτικό στοιχείο μεταξύ των δυο ομάδων φωνημάτων είναι η ουρανικότητα που χαρακτηρίζει τα πρώτα σε σχέση με τα δεύτερα.

Τα ουρανωμένα φωνήματα, ενώ δεν είναι σύνθετες αρθρώσεις, από πολλούς ερευνητές της φωνολογίας της νέας ελληνικής ερμηνεύονται ως ακολουθίες + /i/ + /Φ/. Setatos, 1969, Χαραλαμπίδης, 1980.

Η Μ. Μαργαρίτη - Ρόγκα, 1985, 38, στην εργασία της για τη φωνολογική ανάλυση του Σιατιστινού ιδιώματος, αναφέρει σχετικά με τα ουρανωμένα φωνήματα: "εξετάζοντας την κατανομή των ουρανικών αφενός και των υπερωικών, των /l, n/ και των συριστικών αφετέρου, διαπιστώνουμε ότι πριν από τα /a, o, u/ ή Σ, καθώς και σε θέση τελική, εμφανίζονται και τα πρώτα και τα δεύτερα, πριν από /e, i/ μόνο τα πρώτα, ενώ πριν από /h/ δεν εμφανίζεται καμιά από τις δυο ομάδες".

Τα ίδια ισχύουν και για το ιδίωμα της Σαμοθράκης, με τις εξής πρόσθετες παρατηρήσεις:

α) Καταρχάς η ερμηνεία ότι κάθε Σ' προέρχεται από τις διαδοχές: Σ + ι + Φ, ενώ ισχύει για τις ελληνικής καταγωγής λέξεις, δεν ισχύει για τα ξένα δάνεια. Π.χ. οι λέξεις *σαματάς, σακάς*, τουρκικής καταγωγής, (*şamata, şaka*) θα πρέπει να αναλυθούν σύμφωνα με τον κανόνα σε *şamataş, şakás*, γεγονός που δεν ανταποκρίνεται στην ετυμολογία των ξένων λέξεων.

β) Στα νέα ελληνικά ιδιώματα, για τα οποία δεν έχουμε πλήρεις περιγραφές, συναντούμε ουρανωμένα σύμφωνα χωρίς να τηρείται ο παραπάνω κανόνας (Σ + e, i + Φ > Σ'). Π.χ. στη Χαλκιδική και στη Λέσβο έχουμε περιπτώσεις

όπως: *μιλδῳάς, δουρεύω, δουρός, δάλιαγκας, στραβός, ψ'αρ, Παπαδόπουλος*, 1926, 28.

Για τη Σαμοθράκη, επιπλέον, έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής: Η αποβολή του /t/ σε συμφωνικά συμπλέγματα, όπου το α' στοιχείο είναι ένα *k, g, x*, γ, όταν συμπλησιάζει τα υπερωικά με ένα μπροστινό φωνήεν που ακολουθεί, τότε αυτά διατηρούν την υπερωική προφορά τους, ενώ αλλοιώνεται η προφορά των μπροστινών *e, i* σε *ê, î* δηλ. τρέπονται από μπροστινά σε μεσαία φωνήεντα (*î, i* τουρκικό, βλ. 1.1311) οπότε έχουμε διαδοχές *k, g, x, γ + ê, î*, βλ. Κατσάνης, 1992, 107 κξ. π.χ. *κρυφά > akîfîâ, κρίνω > kîînu, κρίμα > kîîma, χρίζω > xîîzu, άγιος > áîîîus* κλπ. Παρατηρείται δηλ. στη σαμοθρακίτικη λαλιά, παραβίαση του βασικού νόμου της νέας ελληνικής και των ιδιωμάτων της που υποστηρίζει ότι *k, g, x, γ + e, i > ê, î, x, ý*. Οι ιδιομορφοί αυτοί φθόγγοι (*ê, î*) μετά τα *k, g, x, γ* που προέρχονται από τα μπροστινά *e, i* συναντώνται και στη Λήμνο, Κοντοσόπουλος, 1985, 74.

Όλες αυτές οι παρατηρήσεις στοχεύουν στην επισήμανση του προβλήματος σχετικά με την αποδοχή των ουρανωμένων συμφωνικών φωνημάτων.

Όπως αναφέρθηκε και στο Κατσάνης, 1984α, 9, η αποδοχή ουρανωμένων φωνημάτων στα βόρεια ιδιώματα, παρόλες τις δυσκολίες που αναφέρονται, προκρίνεται από εκείνη που τα θεωρεί αλλόφωνα των *k, g, x, γ + μπροστινά φωνήεντα*. Η γνώμη αυτή αναπτύσσεται αναλυτικότερα, κατά την περιγραφή του Σιατιστινού ιδιώματος, από την Μ. Μαργαρίτη-Ρόγκα, 1985, 38-39. Αναφέρει και τις δυο λύσεις. Η πρώτη θεωρεί την εμφάνιση των ουρανωμένων υπερωικών μόνο πριν από /e, i/ ως ουδετεροποίηση της αντίθεσης, οπότε τα ουρανωμένα σύμφωνα εκλαμβάνονται ως πραγματώσεις των αρχιφωνημάτων. Η δεύτερη θεωρεί τα ουρανωμένα σύμφωνα ως αλλόφωνα των αντίστοιχων υπερωικών /l, n/, /s, z/ και οι φωνητικές ακολουθίες $\Sigma + a, o, u$ αναλύονται σε $\Sigma + i + a, o, u$. Από τις δυο λύσεις προκρίνεται η πρώτη ως η πιο οικονομική, γιατί μολονότι αυξάνει τον αριθμό των φωνημάτων, μειώνει το συνταγματικό μήκος των λέξεων και ερμηνεύει καλύτερα τα ξένα δάνεια.

Πρέπει να προσθέσω ότι παρόμοια λύση, δηλ. αποδοχή ανεξάρτητων ουρανωμένων φωνημάτων για τα βόρεια ιδιώματα, προτείνεται και στο Κατσάνης, 1984α, 61, γιατί εκτός από την οικονομία, το σύστημα παρουσιάζεται πιο ισορροπημένο και αναδεικνύεται η ιδιομορφία του. Παρόμοια λύση προτείνει για τα Κουτσοβλάχικα, που έχουν εντελώς παρόμοιο συμφωνικό φωνολογικό σύστημα, και η Μ. Caragiu - Marioteanu, 1968, 37.

1.32 Φωνηεντικά φωνήματα

/a/	<i>lála - láli</i>	λάλλα (καταρράχτης) - λάλει	a - i
	<i>lóɣala - lóɣalu</i>	ολόγαλα - ολόγαλο	a - u
	<i>vna - vno</i>	βουνά - βουνό	a - o
	<i>kalá - kalé</i>	καλά - καλέ	a - e
/o/	<i>vno - vna</i>	βουνό - βουνά	o - a
	<i>vno - vni</i>	βουνό - βουνί	o - i
	<i>nió - niésa</i>	νερό - νερέσα (χιόνι λυωμένο)	o - e
	<i>buló - bulún</i>	μπορώ - μπορούν	o - u
/u/	<i>kiatu - kiata</i>	κέρατο - κέρατα	u - a
	<i>punún - puní</i>	πουνούν - πουνεί	u - i
	<i>kalú - kalé</i>	καλού - καλέ	u - e
	<i>xalnún - xalnó</i>	χαλνούν - χαλνώ	u - o
/e/	<i>ména - mána</i>	μένα - μάνα	e - a
	<i>édɣa - idéa</i>	τώρα - ίδια	e - i
	<i>kalé - kalú</i>	καλέ - καλού	e - u
	<i>míes - mí'o</i>	μηλιές - μελιό	e - o
/i/	<i>píi - pía</i>	πήρε - πήρα	i - a
	<i>níi - nía</i>	υνί - νινά	
	<i>vni - vno</i>	βουνί - βουνό	i - o
	<i>kíta - kúta</i>	κοίτα - κούτα	i - u
	<i>pína - péna</i>	πείνα - πέννα	i - e

1.33 Τα φωνήματα /i/, /ii/, /éé/

Η αποβολή του /r/ στο ιδίωμα της Σαμοθράκης προκαλεί διάφορες αναστατώσεις τόσο στο φωνητικό όσο και στο φωνολογικό σύστημα.

Μια από αυτές διαπιστώνεται στις διαδοχές:

α) k, g, x, γ + r + e, i, όπου αποβάλλεται το /r/ με επακόλουθο να αλλάξουν τα διακριτικά χαρακτηριστικά των μπροστινών φωνηέντων, τα οποία μάλιστα, σύμφωνα με τον κυρίαρχο νόμο, (δηλ. αποβολή του /r/) εμφανίζονται διπλά (μακρά:).

Παραδείγματα:

/k/ κρυφά > *akîffá*
 κρίνω > *kîfînu*
 κρεβάτι > *kîfîvát*

/g/ αγγρίζω > *gîfîzu*
 γκρίνια > *gîfîña*

/x/ χρίζω > *xîfîzu*
 χρηματώ > *xîfîmató*
 >

/ɣ/ γρίζος > *ɣîfîzus*
 γροικώ > *ɣîfîkó*
 υγροί > *ɣîfî*

/êê/ κρεμνός > *kêêmnus* / *gêêmnus*
 κρέμασα > *kêêmasa*
 κρέμαση > *kêêmas̃*

β) *k*, *g*, *x*, *ɣ* + *r* + *e*, *i* + *Φ*, όπου αποβάλλεται το /*r*/, αλλάζουν χαρακτηριστικά οι μπροστινοί φθόγγοι (*e*, *i*) και εμφανίζεται ένα /*r*/ μετά από το φωνήεν, π.χ.

άγριος > *áɣîrýus*
 γριά > *ɣîrýá*
 κρέας > *kîrýás*
 δάκρυο > *dákîrýu*

άκρια > *ákîrýa*
 αχρείαστος > *axîrýastus*
 Αντριάς > *Adîrýás*

Σχετικά με την φωνητική υπόσταση των φθόγγων *î*, *ê* (βλ. Κατσάνης, 1992, 108), παρατηρούμε ότι, κατά παράβαση βασικών νόμων της ελληνικής, μετά την αποβολή του /*r*/ τα υπερωικά σύμφωνα συμπλησιάζουν με τα μπροστινά φωνήεντα χωρίς να ουρανώνονται. (Παρόμοιο φαινόμενο βλ. για το Μισσιώτικο ιδίωμα της Καππαδοκίας όπου: *x*, *ɣ* + *e*, *i* > *ý*, *í* δηλ. υπερωικά, Κωστάκης, 1991). Επιπλέον τα μπροστινά φωνήεντα, αφομοιώνονται, κατά κάποιον τρόπο, προς τα υπερωικά σύμφωνα και αλλάζουν διακριτικά χαρακτηριστικά. Τρέπονται σε "μεσαία" φωνήεντα, δηλ. σε φθόγγους παρόμοιους με το τουρκικό *i* (π.χ. *kiz*) ή το κουτσοβλαχικό και ρουμανικό *î*, π.χ. *cîne* (σκυλί), άγνωστους, όσο ξέρω, στην ελληνική και τα ιδιώματά της. Παρόμοιους φθόγγους συναντά στη γειτονική Λήμνο (απέχει 33 ν.μ.) ο Κοντοσόπουλος, 1985, 75, χωρίς όμως να μας δίνει πλήρη περιγραφή του φαινομένου.

Από φωνολογική άποψη οι δυσκολίες είναι ακόμη μεγαλύτερες. Η αναγνώρισή τους ως φωνημάτων ή αλλοφώνων παρουσιάζει δυσχέρειες που τις πραγματευτήκαμε διεξοδικότερα στο Κατσάνης, 1992.

Πριν δοθεί οποιαδήποτε απάντηση, κρίνεται σκόπιμο να παραθέσουμε ορισμένες πληροφορίες για την ενημέρωση του αναγνώστη στο πρόβλημα που μας ενδιαφέρει:

1) Τα *ê*, *î* εμφανίζονται πάντοτε διπλά /*îî*, *êê*/ (μακρά; *î*·, *ê*·) με εξαίρεση την περίπτωση που ακολουθεί δευτερογενές /*r*/ ή έχουμε τη διαδοχή *ɣɣ*. Π.χ.

κρυφά > <i>akîfâ</i> (<i>akî:fâ</i>)	αλλά άγιος > <i>áŷirŷus</i>
κρίνω > <i>křînu</i> (<i>kř:nu</i>)	δάκρυα > <i>dákîrŷa</i>
κρίμας > <i>křîmas</i> (<i>kř:mas</i>)	αχρείαστο > <i>axîrŷastu</i>
κρεμνός > <i>kêêmnus</i> (<i>kê:mnus</i>)	

2) Δεν συναντούμε τις διαδοχές *lîî*, *nîî*, γιατί τα συμπλέγματα *lr*, *nr* είναι μάλλον ανύπαρκτα στο ιδίωμα. Επίσης δεν τα συναντούμε σε αρχική θέση *îî-*, *êê-*, παρά μόνον όταν προηγούνται τα υπερωικά σύμφωνα *k*, *g*, *x*, *γ*.

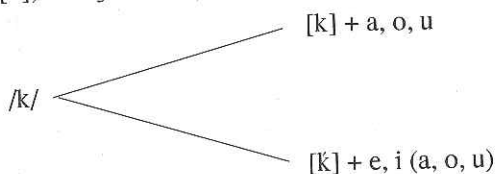
3) Όταν τονίζονται, τα διπλά *îî*, *êê* ο τόνος πέφτει στο πρώτο στοιχείο ή αν τα θεωρήσουμε μακριά στην πρώτη μόρα, με κάποιες εξαιρέσεις: βλ. Newton, 1972, σημ. 3.

4) Εκτός από τις διαδοχές *îî*, *êê*, στο ιδίωμα εμφανίζονται όλα τα φωνήεντα σε παρόμοιες διαδοχές, π.χ. *νάαž* = βράζει, *τααχά* = τραχιά, *στόομα* = στρώμα, *τόογυ* = τρώγω, *ριιυρsé* = προψές, *ριιυρŷái* = προσφάι, *fiid* = φρύδι, *ŷiiž* = γυρίζει.

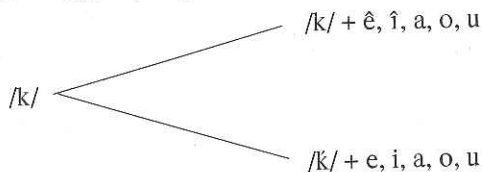
Ύστερα από τις πληροφορίες αυτές, το ερώτημα που ανακύπτει αφορά την φωνολογική υπόσταση αυτών των φθόγγων, τόσο των συμφωνικών όσο και των φωνηεντικών.

1) Συμφωνικοί φθόγγοι *k*, *g*, *x*, *γ* + *êê*, *îî*

Γνωρίζουμε ότι το φώνημα /*k*/ στην κοινή νέα ελληνική έχει δυο αλλόφωνα: [*k*] και [*k̠*], όπως και τα *γ*, *χ*, *g*, δηλ.

Στο σαμοθρακίτικο ιδίωμα παρατηρήσαμε ότι στις διαδοχές *k*, *g*, *x*, *γ* + *r* + *e*, *i*, όταν το /*r*/ αποβάλλεται και τα προηγούμενά τους σύμφωνα έρχονται σε άμεση επαφή με τα μπροστινά φωνήεντα, όχι μόνο δεν ουρανώνονται, όπως θα περίμενε κανείς, αλλά αφομοιώνουν τα ακολουθούντα μπροστινά φωνήεντα ώστε να τραπούν σε "μεσαία", (όπως το τουρκ. *ι*, κουτσοβλαχικό. *î*). Έτσι το προηγούμενο σχήμα μπορεί να πάρει τη μορφή:

δηλ. φωνηματοποιούνται τα δυο αλλόφωνα του /k/ (όπως και των: γ, x, g) σε ξεχωριστά φωνήματα. Άλλωστε και τα ελάχιστα ζεύγη που αναφέραμε προηγουμένως (1.31) συνηγορούν στην ύπαρξη των φωνημάτων /k/ και /k/.

Μάλιστα θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ως ελάχιστα ζεύγη τα εξής:

xíŋma - *xíma*

kíŋma - *kíma*

gíŋma - *gíma*

kíŋnu - *kínu*

χοήμα - χύμα

κοίμα - κύμα

γκρίνια - γκίνια

κρίνω - (ε)κείνω

Έτσι το συμφωνικό φωνολογικό σύστημα του ιδιώματος εμφανίζεται ως το πιο ισορροπημένο μεταξύ των βορείων ιδιωμάτων και λαμβάνει την ακόλουθη μορφή:

p	t	ts	tš	k	k
b	d	dz	dž	g	g
f	θ	s	š	χ	x
v	δ	z	ž	γ	γ
m	n			ή	
	l			ι	
	r				

Παρόλα αυτά προβάλλουν ορισμένες αντιρρήσεις τις οποίες πρέπει να αναφέρουμε. Η πρώτη είναι ότι τα /k, g, x, γ/ εμφανίζονται πάντα ακολουθούμενα από δυο (μακρά;) *êê, îî* και μόνο σε μια περίπτωση, όταν έχουμε ακολουθία *γ* εμφανίζεται ένα *î*, π.χ. *áyîrýus, γîrýá*. Ο περιορισμός αυτός μας οδηγεί και στην περίπτωση της αποδοχής των *k, g, x, γ* ως αλλοφώνων. Δεύτερον τα φωνήματα /k, g, x, γ/ + *êê, îî* δεν εναλλάσσονται με το μηδέν, όπως απαιτείται για μια πληρέστερη αποδοχή, δηλ. δεν συναντούμε περιπτώσεις όπως *kíŋma - íŋma*. Μήπως αυτό το γεγονός μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα *k, g, x, γ* + *îî, êê* συναποτελούν ένα φωνήμα;

II) Φωνηεντικοί φθόγγοι

Η εμφάνιση των *êê, îî* μετά από σύμφωνα που είναι επιδεικτικά ουρανώνωσης και το γεγονός ότι τα σύμφωνα αυτά δεν ουρανώνονται, δηλώνει ότι τα *êê, îî* άλλαξαν διακριτικά χαρακτηριστικά και έγιναν "μεσαία" ενώ ήταν μπροστινά. Έτσι σχημάτισαν τα ζεύγη που αναφέραμε προηγουμένως: *xíŋma - xíma* = χοήμα - χύμα, *kíŋma - kíma* κλπ.

Μια πρώτη σκέψη είναι να θεωρηθούν φωνήματα ξεχωριστά εν σχέσει με τα *i, e*, οπότε το φωνητικό τρίγωνο του ιδιώματος της Σαμοθράκης θα είχε ως

εξής:

i	î(î)	u
e	ê(ê)	o
	a	

Και στην περίπτωση αυτή προκύπτουν αντιρρήσεις όπως και για το Ι).

Πρώτον τα φωνήματα *ê, î* εμφανίζονται διπλά (μακρά;) με εξαίρεση την περίπτωση που έχουμε τη διαδοχή *γ + e, i* π.χ. *ἀγίγυς, δάκίγᾱ* κλπ. Δεύτερον τα *ê, î, î* δεν εναλλάσσονται με το μηδέν. Οι περιορισμοί αυτοί δεν μας επιτρέπουν να αποφανθούμε με βεβαιότητα για τους φθόγγους αυτούς.

Σημ. Μια δεύτερη ερμηνεία του αποτελέσματος που δίνουν τα *k, g, x, γ + r + e, i > k, g, x, γ + ê, î* και την οποία δεν μπορούμε ν' αποκλείσουμε είναι η εξής: Οι διαδοχές *kr, gr, xr, γr + e, i* υπόκεινται στον νόμο της αποβολής του *[r]* γεγονός που συντελεί στο συμπλησίασμα των *k, g, x, γ* με τα μπροστινά φωνήεντα *e, i*. Τα σύμφωνα αυτά μετά την αποβολή του */r/* διατηρούν τα αρχικά φωνητικά τους χαρακτηριστικά χωρίς να αλλοιώνονται από τα μπροστινά φωνήεντα *e, i*, οπότε τα δεύτερα, όταν έρχονται σε επαφή με τα παραπάνω σύμφωνα, διατηρούν και αυτά τα χαρακτηριστικά τους, αλλά χάνουν την ουρανοποιητική τους δύναμη, όπως συνηθίζεται στην κοινή νέα Ελληνική. Η εκδοχή αυτή μας διευκολύνει ως προς τα φωνήεντα *e, i* τα οποία δεν τρέπονται σε *ê, î*, αλλά προφέρονται και πριν από τα υπερωικά: *k, g, x, γ* όπως και πριν από τα *kr, gr, xr, γr*. Και αυτή η εκδοχή παρουσιάζει δυσκολίες και απορίες όπως, π.χ., γιατί διπλασιάζονται τα φωνήεντα *î, ê*, και δεύτερο πώς μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι η "ανωμαλία" εντοπίζεται στα σύμφωνα και όχι στα φωνήεντα;

1.34 /aa/, /oo/, /uu/, κλπ. ένα ή δυο φωνήματα;

Μια άλλη συνέπεια της αποβολής του *[r]* είναι η εμφάνιση δυο όμοιων διαδοχικών φθόγγων π.χ. *aa, oo, uu, ee, êê, îî*. Το ερώτημα που προβάλλει είναι αν αυτές οι διαδοχές συγκροτούνται από δυο όμοια φωνήματα (πβ. δυο όμοια σύμφωνα) ή πρόκειται για ένα φωνήμα μακρό, γεγονός σπάνιο αν όχι ανύπαρκτο στα νεοελληνικά ιδιώματα.

Τα ελάχιστα ζεύγη που μπορούν να ανιχνευτούν στο ιδίωμα κατατάσσονται στις εξής τρεις περιπτώσεις:

α) /aa/ - /a, ó, u, é/ κλπ.

β) /aa/ - /oo, uu, ii/ κλπ.

γ) /aa/ - /ai, aé, aó/ κλπ.

Παραδείγματα

α) περίπτωσης

/aa/ - /a/ :	taaxá - taxá	τραχειά - ταχιά
	báatsa - bátsa	μπράτσα - μπάτσα
	dáakus - dákus	δράκος - δάκος
/oo/ - /o/ :	stóoma - stóma	στρώμα - στόμα
/uu/ - /u/ :	kakótuupus - kakótupus	κακότροπος - κακότοπος
/ee/ - /e/ :	(mkéel'kus - kalél'kus)	(μικρέλικος - καλέλικος)
/ii/ - /i/ :	tíixis - tíxis	τρίχες - τύχες

β) περίπτωσης

/aa/ - /oo/ :	táayu - tóoyu	τράγου - τρώγω
/aa/ - /uu/ :	áspaa - áspuu	άσπρα - άσπρου
/aa/ - /ii/ :	lóthaa - lóthiis	λόθρα - λόθρες
/aa/ - /ée/ :	xudáa - xudées	χοντρά - χοντρές
/óo/ - /uu/ :	uxtóo - uxtúu	εχτρό - εχτρού
/óo/ - /ii/ :	mkóo - mkíi	μικρό - μικροί
/óo/ - /ée/ :	xudóo - xudées	χοντρό - χοντρές
/óo/ - /íi/ :	góo - gíi	υγρό - υγροί
/uu/ - /ii/ :	uxtúu - uxtíi	εχτρού - εχτροί
/uu/ - /ée/ :	xudúu - xudées	χοντρού - χοντρές
/ée/ - /ii/ :	xudées - xudíi	χοντρές - χοντροί

γ) περίπτωσης

/aa/ - /ai/ :	layáa - layájs	λαγάρα - λαγάρες
/aa/ - /au/ :	fáas - fáus	φράση - χάος
/aa/ - /ao/ :	katsaá - katsaó	κατσαρά - κατσαρό
/uu/ - /ua/ :	ákuu - ákua	άκουρο - άκουρα
/uu/ - /ui/ :	vaakúu - vaakúí	βαριακούω - βαριακούει
/uu/ - /uó/ :	katuúsan - katuó	κατουρούσαν - κατουρώ

Όπως διαπιστώνεται από τα ελάχιστα ζεύγη τα διπλά /aa, oo, uu, κλπ./ πρέπει να αποτελούν δυο διαδοχικά φωνήματα. Εδώ όμως προβάλλει η εξής αντίρρηση: Γνωρίζουμε ότι το ιδίωμα της Σαμοθράκης ανήκει στην ομάδα των βορείων ιδιωμάτων, η οποία κάθε άτονο *e*, *o* το κωφώνει σε *i*, *u*. Στα παραδείγματα που παραθέσαμε όμως, παρατηρούμε ότι στις διαδοχές το /e/ και το /o/ δεν κωφώνονται σε άτονη θέση, π.χ. το τρώγω > *tóoyu* και όχι **tóuyi* ο κρεμνός > *kéēmpus* και όχι **kéimpus*.

Μήπως λοιπόν τα άτονα φωνήεντα στις διαδοχές αποτελούν χαρακτηριστικά ενός μακρού φωνήεντος /o:/, a:/;

1.4. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

1.41 Από τη μορφολογία του ιδιώματος της Σαμοθράκης επιλέξαμε εκείνη του ονόματος και του ρήματος. Το όνομα, όσον αφορά τη μορφολογία του, ελάχιστα διαφέρει από την αντίστοιχη των άλλων βορείων ιδιωμάτων και δεν παρουσιάζει αξιόλογες αποκλίσεις ή ιδιαιτερότητες. Για το ρήμα της Σαμοθράκης δεν έχουμε καμιά μελέτη, εκτός από ένα κεφάλαιο στη δ. διατριβή του Σ. Καμαρούδη, 1982-3, 234-255, (*La classe du verbe*)

Δυστυχώς όμως η διαπραγμάτευση της μορφολογίας του σαμοθρακίτικου ρήματος από τον Καμαρούδη, παρουσιάζει σοβαρές ελλείψεις, ανακρίβειες και λάθη σε ανεπίτρεπτο βαθμό με συνέπεια ο αναγνώστης όχι μόνο να μη σχηματίζει ορθή εικόνα για το ρήμα αλλά και να αποπροσανατολίζεται επικίνδυνα.

Σημειώνω παρακάτω ορισμένα λάθη, το ορθό σε παρένθεση, για να γίνει αντιληπτό πόσο ελλιπές είναι το κεφάλαιο.

Σελ. 240: *den* (δεή), *dénumi* (dénum), 241: *désis* (δέϊς), *désumi* (désum), *désun* (des), *dénat* (dénti), *édinan* (dénan), 242: *désat* (désiti), 243: *aa dénun* (aa den), 244: *dénumi* (dénum), 245: *dénosan* (dén(i)san), *denótan* (déndan), *dinómast* (dénumástan), *dinósast* (dén(i)stan), *dinóndan* (déndan), 246: *diθíkat* (diθíkiti), *déθkan* (diθíkan), 248: Το ρήμα *kaató* είναι νεοτερισμός στα Σαμοθρακίτικα, το ορθό είναι *βαστώ*. Παρόλα αυτά έχουμε: *kaatás* (kaatis), *kaatá* (kaatí), *kaatámi* (kaatúmi), *kaatáti* (kaatíti), *kaatán* (kaatún), *kaatísis* (kaatíjs), *kaatísun* (kaatís), 249: *kaatúsa* (kaatúman), *kaatúsati* (kaatúsiti), *kaatísat* (kaatísti), 253: *kaatíθkan* (kaatθíkan), *kaatíθkat* (kaatθíkiti) κλπ.

Το σαμοθρακίτικο ρήμα, όπως και το νεοελληνικό, έχει στην ενεργητική φωνή δυο θέματα: ένα ενεστωτικό και ένα αοριστικό. Με τα δυο αυτά ρηματικά θέματα και τις καταλήξεις σχηματίζονται οι διάφοροι χρόνοι. Το απαρέμφατο και η μετοχή της ενεργητικής φωνής έχουν σχεδόν εξαφανιστεί τελείως και στο ιδίωμα του νησιού δεν απαντούν τύποι όπως *τρέχοντας*, *λέγοντας* κλπ. παρά μόνον ως συμμορφώσεις προς την κοινή νέα ελληνική.

Ένα δεύτερο γνώρισμα του σαμοθρακίτικου ρήματος, καθώς και του νεοελληνικού, είναι η κλασική του διαίρεση σε ρήματα βαρύτονα και οξύτονα. Επειδή οι πληροφορίες για τα παρεπόμενα του ρήματος είναι παρόμοιες με εκείνες του νεοελληνικού, κρίθηκε σκόπιμο να δοθούν παραδείγματα του σχηματισμού του στις δυο συζυγίες και να γίνουν οι αναγκαίες παρατηρήσεις εκεί που επιβάλλεται από την ιδιαιτερότητα του σαμοθρακίτικου ρήματος.

1.411 Α' Βαρύτονα ρήματα

Ενεογητική φωνήΟριστική: Δένω

<u>Ενεστώτας</u>		<u>Παροστατικός</u>		<u>Μέλλοντας εξακολουθητικός</u>	
δένου	dénu	έδινα	édina	αα δένου	aa dénu
δένς	déñs	έδινεις	édinis	αα δένς	aa déñs
δέν	déñ	έδινει	édini	αα δέν	aa déñ
δένουμ	dénum	δέναμ	dénam	αα δένουμ	aa dénum
δένιτει	déniti	δέντει/δένιτει	dénti/déniti	αα δέν(ι)τει	aa dén(i)ti
δέν	dén	δέναν	dénan	αα δέν	aa dén

Μέλλοντας στιγμιαίοςΑόριστοςΠαρακείμενος

αα δέσου	aa désu	έδισα	édisa	έχου διμένου	éxu diménu
αα δείς	aa déjs	έδισεις	édisis	είς	" éjs "
αα δέθ	aa déš	έδισει	édisi	έχ	" ex "
αα δέσουμ	aa désum	δέσαμ	désam	έχουμ	" éxum "
αα δέσ(ι)τει	aa dés(i)ti	δέσ(ι)τει	dés(i)ti	έχιτει	" éxiti "
αα δέσ	aa dés	δέσαν	désan/désas	έχ	" ex "

ΥπερσυντέλικοςΜέλλοντας συντελεσμένος

γείχα διμένου	γίχα diménu	αα νέχου διμένου	aa néxu diménu
γείχεις	" γίxis "	αα νέις	" aa néjs "
γείχει	" γίxi "	αα νέχ	" aa néx "
γείχαμ	" γίxam "	αα νέχουμ	" aa néxum "
γείχιτει	" γίxiti "	αα νέχιτει	" aa néxiti "
γείχαν	" γίxan "	αα νέχ	" aa néx "

ΥποτακτικήΕνεστώταςΑόριστοςΠαρακείμενος

να δένου	na dénu	να δέσου	na désu	νάχου διμένου	náxu diménu
να δένς	na déñs	να δείς	na déjs	νάις	" nájs "
να δέν	na déñ	να δέθ	na déš	ναχ	" naχ "
να δένουμ	na dénum	να δέσουμ	na désum	νάχουμ	" náxum "
να δέν(ι)τει	na dén(i)ti	να δέσ(ι)τει	na dés(i)ti	νάχιτει	" náxiti "
να δέν	na dén	να δέσ	na dés	ναχ	" naχ "

ΠροστακτικήΕνεστώταςΑόριστος

δένει	déni	δέσει	dési
δέν(ι)τει	dén(i)ti	δέσ(ι)τει	dés(i)ti

Α' Βαρύτονα ρήματα

Μεσοπαθητική φωνή Οριστική: Δένομαι

<u>Ενεστώτας</u>		<u>Παρατατικός</u>		<u>Μέλλοντας εξακολουθ</u>	
δένομυ	dénym	δένουμαν	dénuman	αα δένουμι	aa dénum
δένισει	dénisi	δέν(ι)σαν	dénisan	αα δένισει	aa dénisi
δένιτει	déniti	δένδαν	déndan	αα δένιτει	aa déniti
δένουμάστει	dénumásti	δένουμάσταν	dénumástan	αα δένουμάστει	aa dénumásti
δένιστει	dénisti	δέν(ι)σταν	dén(i)stan	αα δένιστει	aa dénisti
δένδιν	déndin	δένδαν	déndan	αα δένδιν	aa déndin

<u>Μέλλοντας στιγμιαίος</u>		<u>Αόριστος</u>		<u>Παρακείμενος</u>	
αα διθώ	aa diθó	δέθκα	déθka	γείμει διμένους	γίμι diménus
αα διθείς	aa diθís	δέθκεις	déθkis	γείσει	" γίσι "
αα διθεί	aa diθí	δέθκει	déθki	ένι	" έni "
αα διθούμει	aa diθúmi	διθήκαμ	diθíkam	γείμασται διμέν	γίμasti diméñ
αα διθίτει	aa diθítí	διθήκται	diθíkiti	γίσται	" γίsti "
αα διθούν	aa diθún	διθήκαν	diθíkan	γείνει	" γíni "

<u>Υπερσυντέλικος</u>		<u>Μέλλοντας συντελεσμένος</u>	
γείμαν διμένους	γίman diménus	αα νιγείμει διμένους	aa niγími diménus
γείσαν	" γίsan "	κλπ.	κλπ.
γείδαν	" γίδan "		
γείμασταν διμέν	γίmastan diméñ		
γεί(σα)στάν	" γί(sa)stan "		
γείδαν	γίδan "		

<u>Υποτακτική</u>		<u>Υποτακτική</u>		<u>Υποτακτική</u>	
<u>Ενεστώτας</u>		<u>Αόριστος</u>		<u>Παρακείμενος</u>	
να δένουμι	na dénum	να διθώ	na diθó	νά γείμει, να γεί-	na γίmi, na γί-
να δένισει	na dénisi	να διθείς	na diθís	σει, να νένι διμέ-	si, na néni
να δένιτει	na déniti	να διθεί	na diθí	νους	diménus
να δένουμάσται	na dénumásti	να διθούμει	na diθúmi	νά γείμωσται, να	na γίmisti, na
να δένισται	na dénisti	να διθίτει	na diθítí	γίσται, να γεί-	γίsti, naγíni
να δένδιν	na déndin	να διθούν	na diθún	νει διμέν	diméñ

<u>Προστακτική</u>		<u>Προστακτική</u>		<u>Προστακτική</u>	
<u>Ενεστώτας</u>		<u>Αόριστος</u>		<u>Μετοχή</u>	
να δένισει	na dénisi	δέθκει	déθki	διμένους, -μέν,	-μένου
να δένισται	na dénisti	διθήται	diθítí	diménus, μέν,	-ménu

1.412 Β' Οξύτονα ρήματα

Ενεογητική φωνήΟριστική: χαλνώ

<u>Ενεστώτας</u>		<u>Παρατατικός</u>		<u>Μέλλοντας εξακολουθητικός</u>	
χαλνώ	chalnó	χάλνουμαν	chálnuman	αα χαλνώ	aa chalnó
χαλνάς	chalnás	χάλνας	chálnas	αα χαλνάς	aa chalnás
χαλνά	chalná	χάλνα	chálna	αα χαλνά	aa chalná
χαλνούμαι	chalnúmi	χαλνούσαμ	chalnúsam	αα χαλνούμαι	aa chalnúmi
χαλνάτει	chalnátī	χαλνούσ(ι)τει	chalnús(i)ti	αα χαλνάτει	aa chalnátī
χαλνούν	chalnún	χαλνούσαν	chalnúsan	αα χαλνούν	aa chalnún

Μέλλοντας στιγμαίοςΑόριστοςΠαρακείμενος

αα χαλάσου	aa chalásu	χάλασα	chálasa	έχου χαλασμένου	échu chalazménu
αα χαλάις	aa chalájs	χάλασεις	chálasis	έχς	éjs "
αα χαλάσθ	aa chaláš	χάλασει	chálasi	έχ	eχ "
αα χαλάσουμ	aa chalásuμ	χαλάσαμ	chalásam	έχουμ	échuμ "
αα χαλάσιτει	aa chalásiti	χαλάσ(ι)τει	chalás(i)ti	έχιτει	échiti "
αα χαλάσ	aa chalás	χαλάσαν	chalásan	έχ	ex "

ΥπερσυντέλικοςΜέλλοντας συντελεσμένος

γείχα χαλασμένου	gícha chalazménu	αα νέχου χαλασμένου	aa néchu chalazménu
γείχεις	gíxis "	αα νέις	aa néjs "
γείχει	gíxi "	αα νέχ	aa néχ "
γείχαμ	gíxam "	αα νέχουμ	aa néchuμ "
γείχιτει	gíxiti "	αα νέχιτει	aa néchiti "
γείχαν	gíxan "	αα νέχ	aa néχ "

ΥποτακτικήΕνεστώταςΑόριστοςΠαρακείμενος

να χαλνώ	na chalnó	να χαλάσου	na chalásu	νάχου, νάις, πάχου, πάις,
να χαλνάς	na chalnás	να χαλάις	na chalájs	ναχ χαλασμέ- naχ kala-
να χαλνά	na chalná	να χαλάσθ	na chaláš	νου zménu
να χαλνούμαι	na chalnúmi	να χαλάσουμ	na chalásuμ	νάχουμ, νάχι- náchuμ,
να χαλνάτει	na chalnátī	να χαλάσιτει	na chalásiti	τει, ναχ χαλα- náchiti, naχ
να χαλνούν	na chalnún	να χαλάσ	na chalás	σμένου chalazménu

ΠροστακτικήΕνεστώταςΑόριστος

χάλνα	chálna	χάλασει	chálasi
χαλνάτει	chalnátī	χαλάσ(ι)τει	chalás(i)sti

Β' Οξύτονα ρήματα

Μεσοπαθητική φωνή Οριστική: χαλνιέμαι

<u>Ενεστώτας</u>		<u>Παρατατικός</u>		<u>Μέλλοντας εξακολ.</u>	
χαλνιέμαι	xalhémi	χαλνιέμαν	xalhéman	αα χαλνιέμαι	αα xalhémi
χαλνιέσει	xalhési	χαλνιέσαν	xalhésan	αα χαλνιέσει	αα xalhési
χαλνιέται	xalhéti	χαλνιέδαν	xalhédan	αα χαλνιέται	αα xalhéti
χαλνιέμασται	xalhémasti	χαλνιέμασταν	xalhémastan	αα χαλνιέμασται	αα xalhémasti
χαλνιέσται	xalhésti	χαλνιέσταν	xalhéstan	αα χαλνιέσται	αα xalhésti
χαλνιέδιν	xalhédin	χαλνιέδαν	xalhédan	αα χαλνιέδιν	αα xalhédin

<u>Μέλλοντας στιγμιαίος</u>		<u>Αόριστος</u>		<u>Παρακείμενος</u>	
αα χαλαστώ	αα xalastó	χαλάσκα	xaláška	γείμει, γείσει,	γίμι, γίσι,
αα χαλαστείς	αα xalastís	χαλάσκεις	xaláškis	ένι χαλασμέ-	ένι
αα χαλαστεί	αα xalastí	χαλάσκει	xaláški	νους	xalazménus
αα χαλαστούμαι	αα xalastúmi	χαλαστήκαμ	xalastikam	γείμασται, γεί-	γίmastí,
αα χαλαστείται	αα xalastíti	χαλαστήνεται	xalastikiti	σται, γείνει χα-	γίsti, γíni
αα χαλαστούν	αα xalastún	χαλαστήκαν	xalastikan	λασμέν	xalazméní

<u>Υπερσυντέλικος</u>		<u>Μέλλοντας συντελεσμένος</u>	
γείμαν, γείσαν, γεί-	γίmam, γísan,	αα γείμει, αα γεί-	αα γίmi, αα γísi, αα
νταν χαλασμένους	γίδan xalazménus	σει, αα νένι χαλα-	nefi xalazménus
		σμένους	
γείμασταν,	γίmastan,	αα γείμασται, αα	αα γίmastí, αα γísti,
γείσ(α)σταν, γείδαν	γίis(a)stan, γίδan	γείσται, αα γείνει	αα γíni xalazméní
χαλασμέν	xalazméní	χαλασμέν	

<u>Ενεστώτας</u>		<u>Αόριστος</u>		<u>Παρακείμενος</u>	
να χαλνιέμαι	na xalhémi	να χαλαστώ	na xalastó	να γείμει, να γείσει,	
να χαλνιέσει	na xalhési	να χαλαστείς	na xalastís	νάνι χαλασμένους	
να χαλνιέται	na xalhéti	να χαλαστεί	na xalastí	να γείμασται, να	
να χαλνιέμασται	na xalhémasti	να χαλαστούμαι	na xalastúmi	γείσται, να γείνει	
να χαλνιέσται	na xalhésti	να χαλαστείται	na xalastíti	χαλασμέν	
να χαλνιέδιν	na xalhédin	να χαλαστούν	na xalastún	να γίmi, na γísi, κλπ	

ΠροστακτικήΕνεστώταςΑόριστοςΜετοχή

χαλάσκει xaláški χαλασμένους, -μέν, -μένου

χαλαστίται xalastíti xalazménus, -méní, -ménu

Οριστική: μπουλώ (=μπορώ)

<u>Ενεστώτας</u>		<u>Παρατατικός</u>		<u>Μέλλοντας εξακολουθ</u>	
βουλώ	buló	βόλουμαν	bóluman	αα βουλώ	aa buló
βουλείς	bulís	βόλεις	bólis	αα βουλείς	aa bulís
βουλεί	bulí	βόλει	bóli	αα βουλεί	aa bulí
βουλούμει	bulúmi	βουλούσαμ	bulúsam	αα βουλούμει	aa bulúmi
βουλίται	bulíti	βουλούσεται	bulúsiti	αα βουλίται	aa bulíti
βουλούν	bulún	βουλούσαν	bulúsan	αα βουλούν	aa bulún

<u>Μέλλοντας στιγμιαίος</u>		<u>Αόριστος</u>		<u>Παρακείμενος</u>	
αα βουλέσου	aa bulésu	μπόλισα	bólisa	έχου μπουλέδ	éxu buléš
αα βουλέις	aa buléjs	μπόλισεις	bólis	είς	éjs "
αα βουλέδ	aa buléš	μπόλισει	bólisi	έχ	eš "
αα βουλέσουμι	aa bulésu	μπουλέσαμ	bulésam	έχουμι	éxum "
αα βουλέσ(ι)ται	aa bulés(i)ti	μπουλέσεται	bulésiti	έχεται	éxiti "
αα βουλέσ	aa bulés	μπουλέσαν	bulésan	έχ	ex "

<u>Υπερσυντέλικος</u>		<u>Μέλλοντας συντελεσμένος</u>	
γείχα μπουλέδ	γίχα buléš	αα νέχου μπουλέδ	aa néxu buléš
γείχεις "	γίχis "	αα νέις "	aa néjs "
γείχει "	γίχi "	αα νέχ "	aa néx "
γείχαμ "	γίχami "	αα νέχουμι "	aa néxum "
γείχεται "	γίχiti "	αα νέχεται "	aa néxiti "
γείχαν "	γίχαν "	αα νέχ "	aa néx "

Υποτακτική

<u>Ενεστώτας</u>		<u>Αόριστος</u>		<u>Παρακείμενος</u>	
να βουλώ	na buló	να βουλέσου	na bulésu	νάχου μπουλέδ	náxu buléš
να βουλείς	na bulís	να βουλέις	na buléjs	νάις	nájs "
να βουλεί	na bulí	να βουλέδ	na buléš	νάχ	nax "
να βουλούμει	na bulúmi	να βουλέσουμι	na bulésu	κλπ.	κλπ.
να βουλίται	na bulíti	να βουλέσ(ι)ται	na bulés(i)ti		
να βουλούν	na bulún	να βουλέσ	na bulés		

Προστακτική

<u>Ενεστώτας</u>		<u>Αόριστος</u>		<u>Μετοχή</u>
βόλει	bóli	βόλισει	bólisi	βουλιμένους, -μένη, -μένου
βουλίται	bulíti	βουλέσται/	bulésti	buliménus, -μένη, -μένου
		βουλέσεται	bulésiti	

1.413 Όσον αφορά τα βοηθητικά ρήματα έχω και είμαι καθώς και τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζουν ορισμένα ανώμαλα ή ελλειπτικά, θα περιοριστούμε στις πιο αξιοπερίεργες απ' αυτές.

Ρήμα έχω

ενεστ. έχου, έ¹ς / έ²ς, έχ, έχουμ, έχιτει, έχ

παράτ. γείχα, γείχεις, γείχει, γείχαμ, γείχιτει, γείχαν (γείχαδ)

μελλ. αα νέχου, αανέ¹ς / νά²ς, αα νέχ, αα νέχουμ, αα νέχιτει, αα νεχ

ρήμα είμαι

ενεστ. γείμει, γείσει, γένει, γείμασται, γείσται, γείνει

παράτ. γείμαν, γείσαν, γείδαν, γείμασταν, γείσταν, γείδαν

μελλ. αα νίγείμει (αα γείμει), αα νίγείσει, αα νένει, αα νίγείμασται, αα νίγείσται, αα νίγείνει

Ρήμα :ακούγου

Ενεστ. ακούγου, ακούς, ακούει, ακούμει, ακούτει, ακούν

Προτκ. άκγα, άκγεις, άκγει, ακούγαμ, ακούγιτει, άκ(ού)γαν

άκγουμαν, άκγεις, άκγει, ακούγαμ, ακούγιτει, ακούγαν

άγιούκγουμαν, άγιούκγεις, άγιούκγει, ακούγαμ,

ακούγιτει, ακούγαν

Αόρ. άκσα, άκσεις, άκσει, ακούσαμ, ακούσιται, ακούσαν

άγιούκσα, άγιούκσεις, άγιούκσει, άγιούκσαμ, άγιούκσιται, άγιούκσαν

Σημ. Σχετικά με τους τύπους του αορίστου πβ. Καππαδοκία: γιουκούγω = ακούω, Ι.Λ.

1.414 Παρατηρήσεις στο σχηματισμό του ρήματος

Τα βαρύτονα ρήματα δεν παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες ως προς το σχηματισμό τους. Από φωνολογική άποψη, πρέπει να τονίσουμε ότι ο ενεστώτας της ενεργητικής οριστικής και ο στιγμιαίος μέλλοντας για να διακρίνουν το γ' ενικ. πρόσωπο από το γ' πληθυντικό, στα επιδεκτικά ουράνωσης σύμφωνα, χρησιμοποιούν το χαρακτηριστικό της ουράνωσης, π.χ. δεή - den, έχ, ex (δένει, δένουν, έχει - έχουν), na δεσ - na des (να δέσει - να δέσουν). Αυτό το γεγονός καταξιώνει και την ύπαρξη φωνημάτων όπως: k - k, γ - γ, x - x, l - l', n - n', s - s', z - ž, κλπ. Βλ. φωνολογία, 1.3.

Ένα φαινόμενο που αφορά τη συντακτική ευφωνία είναι η εμφάνιση φθόγγων μεταξύ φωνηέντων, βλ. και 1.207 και ιδίως μεταξύ του μορίου του μέλλοντα αα (=θα) και των από Φ αρχομένων τύπων, π.χ. αα νανιγιάσου (α-

νιγιλώ), *αα νανικαλιέμει* (ανικαλιέμει), *αα νανιβουλαῖζου* (ανιβουλαῖζου), κλπ. Εμφανίζεται ή όχι ευφωνικός φθόγγος όταν ο τύπος αρχίζει από [u], π.χ. *αα ουρνιάσου* (ουρνιάζου), *αα ουνουματιστώ* (ουνουματίζουμ).

Σχετικά με τη μορφολογία μπορούμε να επισημάνουμε ότι το γ' πληθυντικό του αορ. της ενεργητικής φωνής σχηματίζεται σε - (σ)αῖ, π.χ. *γείχαῖ*, *χάσαῖ*, ενώ σήμερα άρχισε και επιδίδει η κατάληξη -αν, πβ. και το λεγόμενο:

άλλοι γείχαῖ κι τα χάσαῖ

κι κασιδιαοί τα πχιάσαῖ

Ο τύπος του γ' πληθ. αορ. όπως και το γ' ενικό του βοηθητικού ρήματος *γείμει* (είμαι): *ένι*, αποτελούν κατάλοιπα της μεσαιωνικής ελληνικής που διατηρήθηκαν σε ορισμένες διαλέκτους μέχρι τις μέρες μας.

Ο σχηματισμός επίσης του παρακειμένου και υπερσυντελείκου ακολουθούν τα μεσαιωνικά πρότυπα, παρόμοια με το σύνολο των νεοελληνικών διαλέκτων, π.χ. σχηματίζουν τους χρόνους αυτούς με τα βοηθητικά ρήματα: *έχου*, *γείμει* + μετοχή μεσοπαθητικού παρακειμένου: *έχου διμένου*, *έχου χαλασμένου*, *γείμει χαλασμένους*, βλ. και Παπαδόπουλος, 1926, και όχι όπως δηλώνεται από τον Καμαρούδη *έχω πει*. Βλ. Καμαρούδης, 1982-3, 235. Το *έχου* (βουλέῖ) του 1.412 αποτελεί νεότερισμό.

Αξιοπαρατήρητη ιδιαιτερότητα αποτελεί ο σχηματισμός του ενεργητικού παρατατικού των οξύτωνων ρημάτων στα τρία ενικά πρόσωπα. Το α' σχηματίζεται με την μεσοπαθητική κατάληξη -ούμαν, π.χ. *χαλνώ*, παράτ. *χάλνουμαν*, *μπουλώ*, *μπόλουμαν*, *κβανώ*, *κβάνουμαν*, *θαώ*, *θάργουμαν* αλλά και σε μη οξύτονα ρήματα, π.χ. *νουμίζου*, *νόμζουμαν*. Τα β' και γ' πρόσωπα σχηματίζονται όπως τα αντίστοιχα ενεργητικά του ενεστώτα οριστικής με ανέβασμα του τόνου, π.χ. *χάλνας*, *χάλνα* δηλ. ακολουθούν την αρχαία κλίση: *ηγάπας*, *ηγάπα*, κλπ. Παρόμοιες καταλήξεις συναντούμε και στην Ίμβρο, Λέσβο, Κυδωνιές για τις οποίες θα γίνει λόγος παρακάτω. Σήμερα σε ορισμένα ρήματα επικρατεί ο παρατατικός σε -ούσα, -ούσεις κλπ. και ο οποίος κερδίζει συνεχώς έδαφος.

Σχετικά με τις δυο τάξεις των οξύτωνων ρημάτων σε -έω και -άω, υπάρχει αμοιβαία επίδραση (βλ. Παπαδόπουλος, 1926, 99), π.χ. το *άνω* κάνει *άνας*, *άνα* κλπ.

Αναζητώντας, με βάση τη μορφολογία του ρήματος, σχέσεις του σαμοθρακίτικου ρήματος με άλλες διαλεκτικές περιοχές, οδηγούμαστε στον χώρο που αρχικά επισημάναμε (1.13, 2.04). Η Ίμβρος, η Λήμνος, η Μυτιλήνη, οι Κυδωνιές, παρουσιάζουν ομοιότητες σχετικά με το σχηματισμό του ενεργητικού παρατατικού των οξύτωνων ρημάτων. Π.χ. το ρήμα *θαρρώ* σχηματίζει το α' ενεργ. πρόσωπο του παρατατικού κατά περιοχές ως εξής:

- Ίμβρος: *θάρρουμ*, Ανδριώτης, 1930, 175
 Λήμνος: *θάρρουμνι*, Κοντονάτσιου, 1988, 85
 Κυδωνιές: *θάρρουμνα*, Σακκάρης, 1940, 57
 Μυτιλήνη: (*ρώτουμ*), Παπαδόπουλος, 1926, 100
 Σαμοθράκη: *θάργουμαν*.

Η ερμηνεία των τύπων, κατά τον Ανδριώτη, 1930, 175, πρέπει να αναχθεί στους νεοελληνικούς τύπους και όχι στην αρχαία κατάληξη *-ων*, όπως ισχυρίζεται ο Παπαδόπουλος, 1926, 100. Ακόμη τη μετάβαση του μεσοπαθητικού τύπου στην ενεργητική φωνή των οξυτόνων ρημάτων την αποδίδει στα αποθετικά ρήματα, π.χ. *στέκομαι παρὰτ. στέκομουν > στέκουμ > στέκουμ* (Ίμβρος). Τέλος ο τύπος αυτός του παρατατικού απαντά και σε μη οξύτονα ρήματα, π.χ. *νομίζω*, παρὰτ. *νόμιζουμαν* (= *νόμιζα*), ενώ σήμερα ακούγεται και *νόμζα*. Η *προστακτική*. Συχνά η προστακτική μεσοπαθητικών ρημάτων λήγει σε *-έ*, π.χ. *λύεμει* [Témi] > προστ. *λύέ* [Te], *ακφιργιέμει* [akfirgíemi] > προστ. *ακφιργιέ* [akfirgíe].

1.42 Το όνομα

Η μορφολογία του ονόματος του ιδιώματος της Σαμοθράκης, όπως και του ρήματος, κατά το μεγαλύτερο μέρος συμφωνούν με εκείνη των βορείων ελληνικών ιδιωμάτων, βλ. Παπαδόπουλος, 1926, 11 εξ.

Μετά την αναδιάρθρωση του αρχαίου κλιτικού συστήματος κατά τα ελληνιστικά και μεσαιωνικά χρόνια και την μορφολογική απώλεια της παραδοσιακής τρίτης κλίσης, η κατάταξη των ονομάτων γίνεται με βάση το γένος τους και τις καταλήξεις της ονομαστικής του ενικού. Σύμφωνα με τα κριτήρια αυτά έχουμε:

α' αρσενικά	β' θηλυκά	γ' ουδέτερα
-(Σ)Σ	-Σ	-Σ
-as	-a	-i
-is	-i	-ó
-ós	-ó	-us
-us	-u	-u
-és		

Κλιτικά παραδείγματα

α) αρσενικά

η γλιάρς τ' γλιάρ ντου γλιάρ	οι γλιάρδεις απ' τσι γλιάρδεις τσι γλιάρδεις	i γ'árs t γ'ár du γ'ár	i γ'árdis ap tsi γ'árdis tsi γ'árdis
η γαβάς τ' αβά ντουν αβά	οι γαβάδεις απ' τς αβάδεις τς αβάδεις	i γ'abás t' abá dun abá	i γ'abádis ap ts abádis ts abádis
η δόομους τ' δόομ(ου) ντου δόομου	οι δόομ απ' τς δόομ τς δόομ	i δόοmus t δόομ(u) du δόοmu	i δόοm ap ts δόοm ts δόοm
η βιξής τ' βιξή ντου βιξή	οι βιξήδεις απ' τς βιξήδεις τς βιξήδεις	i biksís t biksí du biksí	i biksídis ap ts biksídis ts biksídis
η κάβους τ' κάβ(ου) ντου γκάβου	οι κάβ απ τς κάβ τς κάβ	i kábus t káb(u) du gábu	i káb ap ts káb ts káb
η κφος τ κφου ντου γκφο	οι κφοι απ' τς κφοι τς κφοι	i kfos t kfu du gfo	i kfi ap' ts kfi ts kfi

Όπως σημειώσαμε και στο 1.208 (το άρθρο), τόσο για το αρσενικό γένος όσο και για το θηλυκό, η ονομαστική ενικού έχει άρθρο [i]. Αυτό ισχύει για τη συγκεκριμένη μόνο πτώση, ενώ στις υπόλοιπες γίνεται σαφής διαχωρισμός μεταξύ αρσενικού και θηλυκού. Ο γενικός κανόνας που ισχύει για τις αλλαγές, κυρίως στην αιτιατική ενικού, είναι ο εξής: (για τα θηλυκά βλ. 1.137)

dun + Φ

du + Σ (τα άηχα ηχηροποιούνται, τα ηχηρά και τα x, θ, f, m, n, l, r παραμένουν)

du + ΣΣ (τα άηχα Σ ηχηροποιούνται, τα άλλα παραμένουν)

β) θηλυκά

η γ'αυλή τς αυλής ντ αυλή	οι γ'αυλές απ' τς αυλές τς αυλές	i γ'avlí ts avlís d avlí	i γ'avlés ap ts avlés ts avlés
η βάακα τς βάακας ντ βάακα	οι βάακεις απ' τς βάακεις τς βάακεις	i váaka ts váakas d váaka	i váakis ap ts váakis ts váakis

η μάνα τς μάνας ντ μάνα	οι μάνις απ' τς μάνις τς μάνις	i mána ts mánas d mána	i mánis ap ts mánis ts mánis
η γλίτζα τσι γλίτζας ντη γλίτζα	οι γλίτζις απ' τσι γλίτζις τσι γλίτζις	i γlídza tsi γlídzas di γlídza	i γlídzis ap tsi γlídzis tsi γlídzis
η κααβουγή τς κααβουγής ντ γααβουγή	οι κααβουγές απ' τς κααβουγές τς κααβουγές	i kaavuyí ts kaavuyís d gaavuyí	i kaavuyés ap ts kaavuyés ts kaavuyés
η θυγατία τς θυγατίας τ θυγατία	οι θυγατίς απ' τς θυγατίς τς θυγατίς	i θiyatía ts θiyatías t θiyatía	i θiyatfis ap ts θiyatfis ts θiyatfis
η τζατζαλού τς τζατζαλούς ντ τζατζαλού	οι τζατζαλούσις απ' τς τζατζαλούσις τς τζατζαλούσις	i dzadzalú ts dzadzalús d dzadzalú	i dzadzalúsis ap ts dzadzalúsis ts dzadzalúsis

γ) ουδέτερα

του καπάκ τ' καπακιού του καπάκ	τα καπάκια απ' τα καπάκια τα καπάκια	tu kapák t' kapakú tu kapák	ta kapáka ap ta kapáka ta kapáka
του πιδί τ' πιδιού του πιδί	τα πιδιά απ' τα πιδιά τα πιδιά	tu pidí t' pidýú tu pidí	ta pidýá ap ta pidýá ta pidýá
του νιό τ' νιού του νιό	τα νιά απ' τα νιά τα νιά	tu nió t' niú tu nió	ta niá ap ta niá ta niá
τ(ου) άσπουου τ' άσπουου τ(ου) άσπουου	τ(α) άσπαα απ' τα άσπαα τ(α) άσπαα	t(u) áspuu t áspuu t(u) áspuu	t(a) áspaa ap ta áspaa t(a) áspaa

του μέους
τ' μέους
του μέους

τα μέργια
απ' τα μέργια
τα μέργια

tu méus
t méus
tu méus

ta mérȳa
ap ta mérȳa
ta mérȳa

1.5. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

1.51 Δυο είναι τα χαρακτηριστικά του λεξιλογίου του ιδιώματος της Σαμοθράκης: τα αρχαιοελληνικά του στοιχεία και δεύτερο η σχετική του καθαρότητα ό-
ταν συγκρίνεται με τα ηπειρωτικά νεοελληνικά ιδιώματα.

Η σύσταση του λεξιλογικού θησαυρού περιλαμβάνει τις εξής κατηγορίες:
α) αρχαιοελληνικά λεξιλογικά στοιχεία. Με τον όρο αυτό εννοούμε όλες εκεί-
νες τις λέξεις που μαρτυρούνται ή αποδίδονται στην αρχαία ελληνική Γραμμα-
τεία και απουσιάζουν από την κοινή προφορική ελληνική, ή έχουν επανέλθει
μέσω της λόγιας οδού, αλλά αποτελούν περιουσία των νεοελληνικών ιδιωμά-
των και διαλέκτων. Ιδίως πρέπει να θεωρήσουμε ως τέτοια όλα εκείνα τα στοι-
χεία που και στα ιδιώματα και στις διαλέκτους παρουσιάζουν όχι γενική χρή-
ση, αλλά παραμένουν ως απολιθώματα στα τοπωνύμια, σε φράσεις και σε εξει-
δικευμένες χρήσεις (επαγγελματική γλώσσα). β) μεσαιωνικά λεξιλογικά στοι-
χεία και γ) ξένα δάνεια. Τα τελευταία μπορούν να κατανεμηθούν σε Ι) τουρκι-
κά, ΙΙ) λατινικά - νεολατινικά.

Ενώ απουσιάζουν τα σλαβικά, αλβανικά, διαβαλκανικά κλπ. δάνεια, είναι
πιθανόν να συναντήσουμε ορισμένα που να ανήκουν σε μια από τις παραπάνω
γλώσσες. Η εμφάνισή τους εξηγείται από τη βουλγαρική κατοχή κατά τον β'
παγκόσμιο πόλεμο και από την έλευση εποίκων από την Ανατολική Ρωμυλία
και Θράκη. Οι λέξεις αυτές είναι ελάχιστες και δεν αποτελούν ουσιαστικό συ-
στατικό του λεξιλογικού θησαυρού του ιδιώματος της Σαμοθράκης.

Μετά την παράθεση ορισμένων λέξεων από κάθε κατηγορία, ακολουθεί
ένα Γλωσσάριο του σαμοθρακίτικου ιδιώματος που αποτελεί μικρό δείγμα,
ποσοτικό και ποιοτικό, της λεξιλογικής περιουσίας του νησιού.

Βλ. Andriotis, *Lexikon*, 1974, Κριαράς, 1969 (συνεχίζεται)

1.510 Αρχαιοελληνικά στοιχεία

Ακάλλου, του	< κάλλαιον, "ὁ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀλεκτρούνοιο σαρ- κώδης λόφος", L-S. Μερικοί το προφέρουν: κάλλου, του.
Ακουους, η	< άκουρος "ὁ μὴ κεκαρμένος"
Αλ(ν)ιβάντσα	< ἀναβάλλουσα, ἀναβάλλω, βλ. ΤΟΠ.
Ανιμαρκιέμει, ρ.	< ἀνα-μη(α)ρुकωμαι "ἀναμασῶμαι", Andriotis,

- Lexikon*, 1974 στη λ.
- Αντηρίδια, τα* < *άντηρίδιον* < *άντηρίς* "υποστήριγμα, υποστήλωμα", Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ.
- Αφούαϑ, η* < *ύφόρασις* "υποψία", Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ.
- Αφουργιέμει, ρ.* < *ύφορῶμαι, ύφοράω* "υποπτεύω, ρίπτω λαθραία βλέμματα", βλ. προηγούμενο.
- Γηηπίδα, η* < *κηπίς* "θεμέλιον, θεμέλια οικοδομήματος, ιδίως ναού", Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ.
- Γιώνου, ρ.* < *ἰῶ, ἰοῦμαι* (ἰόομαι) "γίνομαι ἰώδης, σκουριάζω", Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ.
- Γιαῖ, του* < βλ. προηγούμενο, "η σκουριά, οξείδωση των χάλκινων"
- Κίδα, η* < "μικρό σφαιρικό κουδούνι" Ησυχ. *κίδαλον* "κρόμμυον" και *Κί(λ)δαρος* = "La ville de forme ronde", Faucounau, J. *ONOMATA*, 13 (1989-90), 99.
- Κοίτα, Κτάδα, η* < *κοίτη, κοίτα* "κλίνη, π.χ. πέτρινη κλίνη επί σπηλαιού" L.-S.
- Κουρκιάματα, τα* < *ἄκρον + κέραμος*, Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ. *κέραμος*.
- Κουτζμπός, η* < *κόσσυμβος, κοσύμβη* "άκρα", Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ. *κοσύμβη*.
- Κουτδίν, του* < *κότινος* "αργία ελαία", Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ. *κότινος*
- Λάλλις, λάϊς, οι* < *λάλλαι*, βλ. Γλωσσάρι
- Λθιός, λθάρ, η, το* < *λίθος*
- Λ'σάχιν, η* < *ἄλοσάχνη* "ἄλός ἄχνη" = θαλάσσης αφρός", Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ.
- Μελαγγας, η* < *μελάγγαιος* "ὁ ἔχων γῆν μέλαιναν, μαῦρον και παχύ χῶμα" L - S.
- Μύδιου, του* < *μύδιον* < *μυίδιον* < *μῦς* "ποντικός", Chantaine, 1974, στη λ. *μῦς*.
- Ευβνί, του* < *ὀξύ βουνίν* = *μυτερόν* < *ὀξύς*, βλ. Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ. *ὀξύς*.
- Οούουδ, του* < *ρούδιον* < *ρούς* "μικρόν τι δένδρον ἐξ οὗ λαμβάνεται καὶ βαφή τις καὶ ὁ καρπός τοῦ δένδρου", βλ. ΦΥΤ.
- Οουματίζουμ, ρ.* < *ὀραματίζομαι*, βλ. Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ.
- Ουρκός, η* < *ὀλκός* "μηχανή τις δι' ἧς ἐσύροντο τὰ πλοῖα εἰς τήν

- Ουρνιαζου, ρ. < ξηράν" L - S.
 < έρινιάζω, έρινεός "αγριοσυνή", βλ. Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ.
- Πάγους, η < πάγος "τό πεπηγός καί κρημῶνδες ὄρος, κορυφή ὄρους", L - S.
- Παίδους, < παῖς
 Παργούμει, ρ. < περιεργάζομαι, βλ. Γλωσσάρι και Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ.
- Πέξα, πιζάρ, η, του < πέξα "πέξαν φησίν τόν πόδα καλεῖν Ἀρκάδας και Δωριεῖς. Ἡ ἄκρα οἰουδήποτε πράγματος", L - S. και ΤΟΠ: Στου Μπιργαντή του πιζάρ
- Πουουσαπίδια, τα < *πρόσαψις < προσάπτω
 Πυόψ'ιους, η < πυρός + ὄψις
 Σκουλάδα, η < σχολάζω "σχολήν ἄγω, δέν ἔχω ἀσχολίαν τινά", L-S. σιλβῶ
- Σ'λιβόνου, ρ. ὄλιβα, η < τραχών, τραχύς
 Τααχάνα, η < φαγός, φηγός "εἶδος δρυός"
 Φαγιάς, η < φριμάσσομαι, φρυάσσομαι "ἐπί ἵππων, φυσῶ διά
 Φουουμάζου, ρ. < τῶν μυκτήρων ἡχηρῶς, L - S.
 χρίζω, χρίω
- Χί'ίζου, ρ. < χρηματίζω "συζητῶ, συσκέπτομαι, ἀκούω και δίδω
 Χί'ίματώ, ρ. < γνώμην", L - S.
 ψίαξ, Ησύχ. ψίαξ (αρχ. ψιάς) "ψεκάς, ψιχάλα, ρα-
 Ψ'ιακόνου, ρ. < νίς", Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ.

1511 Μεσαιωνικά

- Αζμπατώ, ρ. < αντιπατώ, βλ. Γλωσσάρι, Κριαράς, 1971 στη λ. αντι-
 πατώ
- Ανικαλιέμει, ρ. < ανακαλώ, ανακαλούμαι
 Ανιπλιέμει, ρ. < αναπειλώ, αναπειλούμαι, βλ. Γλωσσάρι και
 Andriotis, *Lexikon*, 1974 στη λ.
- Βαγεύου, ρ. βαγιάρ- < βαγεύω, βλ. Γλωσσάρι και Andriotis, *Lexikon*, 1974
 κους, η στη λ., Sophocles, 1914
 Βάαδ, του < βαράδιν, βλ. Sophocles, 1914 και Andriotis, *Lexikon*,
 1974 στη λ.
- Βνός, η, βνί, του < βουνός, βούνιον, Sophocles, 1914, Andriotis,
Lexikon, 1974

Γιάβαθου, του	< διαβάθρα, βλ. ΤΟΠ Γῆργά βάθρα, Sophocles, 1914 στη λ. διαβάθρα.
Γκντώ, ρ.	< κουντώ, κοντός, βλ. και Sophocles, 1914, κοντεύω, κοντός
Καππάσ, του	< καπάτιον, Ησύχ. "σκέπασμα κεφαλής γυναικός", Sophocles, 1914.
Καππαή, η	< καππαρή < κάππαρις "το φυτόν κάππαρις", L-S, André, 1985 στη λ. <i>capparis</i>
Μανκιά, η	< μανιάκιον, βλ. Γλωσσάρι: <i>μανκιά</i>
Μπουουζαβαίνου, ρ.	< έμπροσθεν + βαίνω
Πααβλιά, η	< παραβουλία, βλ. Γλωσσάρι. Ο Sophocles, 1914: <i>παράβουλος</i> "κακόβουλος".
Παστουλιάζου, ρ.	< *παράστολος, βλ. Andriotis, <i>Lexikon</i> , 1974 στη λ.
Παριάζου, ρ.	< παρεώ, Andriotis, <i>Lexikon</i> , 1974 στη λ.
Πιττάκη, η	< πιττάκιον, ο Sophocles, 1914 δίνει και <i>pittacium</i> "κομμάτι χαρτί", βλ. Δαγκίτσης, 1978.
Πνάζουμ, ρ.	< υπνώ, υπνάζομαι, βλ. Γλωσσάρι.
Πνουμιάζου, -ουμ	< επονομάζω, επινόμιον, Κριαράς, 1978 στη λ. επινόμιον.
Ποντικουγαλιά, η	< ποντικός + γαλέα, γαλή
Ρσούνα, η	< ρυσιώνα < ρύσις, Andriotis, <i>Lexikon</i> , 1974 στη λ. ρύσις.
Σ'νιοργίμει, ρ.	< συν + ριγώ, *συρριγώ "έχω ρίγη"
Τζγκάφτου, ρ.	< συν + καίω, άπτω
Φακφίζου, ρ.	< ευκαιρίζω, ευκαιρώ, ευκαιραίνω, ευκαιρώνω "επιτυγχάνω, λαμβάνω ευκαιρίαν, κλπ", Κριαράς, 1978, στις λλ.

1.512 Ξένα δάνεια I) Τουρκικά

Αγναντίζου, ρ.	< anlamak, βλ. Γλωσσάρι
Ακταγιάζου, ρ.	< ak dayak (dağak), βλ. Γλωσσάρι
Αλκουντίζου, ρ.	< alikomak, βλ. Γλωσσάρι
Ατχανιάζου, ρ.	< tikanmak, tikinmak, βλ. Γλωσσάρι
Γιααντίζου, ρ.	< yaramak, yaranmak, βλ. Γλωσσάρι
Γιαβαδλαντίζου, ρ.	< yavaslamak, βλ. Γλωσσάρι
Γιαδαντίζου, ρ.	< yaşamak, βλ. Γλωσσάρι
Γουμάς, η	< yumak, βλ. Γλωσσάρι
Ζλάα, η	< sular, βλ. ΤΟΠ

Καγιάς, η	< kaya, βλ. ΤΟΠ
Καμπαρντίζου, ρ.	< kabarmak "καμαρώνω"
Καρί-γιαλός, η	< kari + γιαλός "γηρασμένος, παλιός γιαλός", βλ. ΤΟΠ
Καρπούζ, του	< karpuz
Κατμάδα, η	< katma, βλ. Γλωσσάρι
Κουουντιάς, η	< kuru-dere, βλ. ΤΟΠ
Κουρμπέτς, η	< gurbet, kurbet, βλ. ΤΟΠ
Κουσιάζου, ρ.	< kosmak "τρέχω"
Κταρντίζου, ακταρ- ντίζου, ρ.	< aktarmak, βλ. Γλωσσάρι
Μαγιασίλ, του	< mayasil, βλ. Γλωσσάρι
Μαντζιαούδα, η	< macar, βλ. ΤΟΠ <i>Ματζιαούδα</i>
Μιτίξια, τα	< meteris, metris, βλ. ΤΟΠ
Μπαδ, του	< bas, βλ. Γλωσσάρι
Μαϊντανός, η	< maydanoz < αραβ. bakdunis, makdunis "μακεδονήσι", Red.
Μουζντούρ, του	< büz, büzdür, βλ. Γλωσσάρι
Μπουντούτς, του	< boduş, βλ. Γλωσσάρι
Μπουρντίζου, ρ.	< burmak, burdım "μπουρδίζω, ευνουχίζω"
Μπουτς, του	< buç, βλ. ΤΟΠ
Μπγας, η	< boğa
Μσιλιντώ, ρ.	< misil, βλ. Γλωσσάρι
Νταμλαδιάζου, ρ.	< damla "αποπληξία"
Ντανιάζου, ρ.	< tane "συσσωρεύω"
Ντουζντίζου, ρ.	< düzmek, βλ. Γλωσσάρι
Ονουξαντίζ, ρ.	< uzanmak, βλ. Γλωσσάρι
Παρτδιαλαντίζου, ρ.	< parça, parçalamak "τεμάχιο, τεμαχίζω"
Περ, η	< per, βλ. ΤΟΠ
Σακιντίζου, ρ.	< sakınmak, βλ. Γλωσσάρι
Σ'απ, του	< şap, βλ. Γλωσσάρι
Σελ, -ια, του	< sel, βλ. Γλωσσάρι
Σετ, του	< set, sed, βλ. ΤΟΠ
Σισιρντίζου, ρ.	< şısırmak
Σουγούτ, του	< soğut, βλ. ΦΥΤ
Σουλαντίζου, ρ.	< isla(t)mak, βλ. Γλωσσάρι
Σπάπια	< esvap, βλ. Γλωσσάρι
Ταφ, του	< tav "καταλληλότητα χωραφιού για όργωμα", βλ. Γλωσσάρι
Ταχμινιάζου, ρ.	< tahmin, βλ. Γλωσσάρι

Τσαλιστεύου, ρ.	< çalışmak, βλ. Γλωσσάρι
Τσαλντίζου, ρ.	< çalmak, βλ. Γλωσσάρι, Δημητριάδης, 1962
Τσάμα, του	< saman, βλ. Γλωσσάρι
Τσακμακόπιτις, οι	< çakmak + πέτρες
Τσιγρέκ, του	< çeyrek, βλ. Γλωσσάρι
Τσιρνιάς, η	< cırnak, βλ. Γλωσσάρι
Τσιμπούκιας, κύρ. όν.	< çubuk, βλ. ΕΠ
Χατίλια, τα	< hatıl "οριζόντια ξύλα στον λίθινο τοίχο"
Χότζας, η	< Hoca, βλ. ΤΟΠ
Χουσμικεύου, ρ.	< hizmetkâr "υπηρέτης"

1.513 II) Λατινικά - Νεολατινικά δάνεια

Αγκμπίζου, ρ.	< λατ. accubo
αέτσα, αΐτσούδ, η, του	< λατ. terraza, -zo, βλ. Γλωσσάρι
αλαζγέρνου, ρ.	< ιταλ. allargare
αμουλέρνου, ρ.	< ιταλ. ammolare
αξάι, του	< λατ. exagium
βαγεύου, ρ., βαγιάρ- κου, του	< μσν. βαεύω < λατ. vago, βλ. Γλωσσάρι και ΕΠ Βα- γιάρης
βάκλιου, του	< λατ. baculum, βλ. Γλωσσάρι
βίγλα, βιγλάρ, η	< μσν. βίγλα < λατ. vigilia
βλάγκου, του	< λατ. blancus < γερμ. blank, για ζώο με ασπριδερό χρώμα
βουγλίζου, ρ.	< μσν. βίγλα < λατ. vigilare
βούλια, η	< λατ. bulga, βλ. Γλωσσάρι
γαϊτάν, του	< μσν. γαιτάνι, γαιτανόν < λατ. gaetanum < Gaeta, Ανδριώτης, Ε.Λ., Δαγκίτσης, 1978.
γκβιντιάζου, ρ.	< κουβέντα < λατ. conventus
γίσκα, η	< λατ. esca
γκάρς, η	< λατ. gula "οισοφάγος"
Γούναρς, η	< λατ. gunna, βλ. ΤΟΠ
γουστέρνου, ρ.	< λατ. gustare
ζμπαντεύου, ρ.	< λατ. sbandare
κααβόλ, οι	< βεν. caraguol, βλ. ΖΩ, Ταμασοκλής, 1966 στη λ., Πα- παχριστοδούλου, 1986 στη λ. καράολας
Καλανάρς, η	< κάλανος < κάναλος < λατ. canalis, βλ. ΤΟΠ
καμπαναριό, του	< μσν. καμπανάριον < λατ. campanarium

κάμπους, η	< λατ. campus
καπιστώωνου, ρ.	< λατ. capistrum
καπλάτ, η (αίγα)	< λατ. scapulae "νώτα ζώου"
Καρβνίστις, οι, Καρ- βούν, τ'	< λατ. carbo, onis, βλ. ΤΟΠ
καρδάα, η	< λατ. caldarium
Καστέλλ, του	< λατ. castellum, ιταλ. castello, βλ. ΤΟΠ.
καστιγέρνου, ρ.	< ιταλ. castigare
κάτους, η	< λατ. gattus, cattus
κουκάδ, του	< λατ. cocca "εγκοπή"
κουουσεύου, ρ.	< μsn. κουρσεύω < λατ. cursus
κουσπακίζου, ρ.	< λατ. cuspis, cuspator "βασανίζω, βασανιστής"
Κουφούκλιου, του	< μsn. κουβούκλιον < λατ. cubiculum, βλ. ΤΟΠ.
λιμπιρτό, του	< λατ. libertus, -a, -um "ελεύθερος, απελευθερωμένος"
Λούσταα, τα	< λατ. lustrum, βλ. ΤΟΠ.
Μαρτζέλου, τ'	< μsn. μαργέλλιον < λατ. margella, βλ. ΤΟΠ.
Μίσπλα, τα	< λατ. muscula "βρύα"
μπούντις, οι	< ιταλ. punta
νταβέρνα, η	< λατ. taberna
Πλουμιστού, η	< μsn. πλουμιστός < λατ. pluma, βλ. ΤΟΠ.
πρατιγέρνου, ρ.	< βεν. pratigar, ιταλ. praticare
ριζιγέρνου, ρ.	< βεν. risegar, ιταλ. risicare
σάγλα, η	< ιταλ. sagola
Σιλλί, του, Σιλλάδα, η	< λατ. sella, βλ. ΤΟΠ
σκόοφα, η	< λατ. scrofa
σούγλα, η	< λατ. subula
στιμέρνου, ρ.	< ιταλ. stimare
Τούρλ, η	< λατ. trulla, βλ. ΤΟΠ.
τσάκλ, του	< λατ. zucca
φούρουνς, η	< λατ. furnus
φουρτούνα, η	< ιταλ. fortuna
Φιργάδα, η	< βεν. fregada, ιταλ. fregata, βλ. ΤΟΠ.
φούρκα, η	< λατ. furca

1.52 ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΤΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Ααγίδα, η, [ααγίδα]. Νεράιδα, βλ. ΤΟΠ. Τς Ααγίδας. Στην Ίμβρο αραγίδα, Ξεινός, 1981.

- Αγαθουμιλιά*, η, [aɣaðumliá]. Αγαθότητα, ευήθεια. Στο Ι.Λ. συναντούμε *αγαθουκλειά* (Κως) με την ίδια σημασία. Στις Κυδωνιές Μ. Ασίας, *Μικρασ. Χρον.* 4 (1948) 49, *Αγαθουμιλιά* "γυνή ευήθης". Οι δυο τύποι (Σαμοθ. - Κυδων.) ίσως από παρετυμολογία προς το: *ομιλία*, *μιλιά*.
- Αγναντίζου*, ρ. [aɣnaðízu]. Εννοώ, καταλαβαίνω. Από το τουρκ. *ağnadım*, αόρ. του *anılamak* και διαλ. *ağnamak*. Βλ. και Ι.Λ. στο λήμμα.
- Αγούλα*, η, [aɣúla]. Εξάρτημα του ξύλινου αλετριού. Ο Βρόντης, 1938-48, 106, ερμηνεύει το *αγούλα* ως *κιλούγκι* "είδος κασμά".
- Αέτσα*, η [aétsa]. Επίπεδη χωμάτινη στέγη στο παλιό σαμοθρακίτικο σπίτι. Βλ. και ΤΟΠ *Αϊτσούδ*, *Αϊτσούδα*. Από το ιταλ. *terazza*, βλ. Αικατερινίδης, 1988.
- Αζμπατώ*, ρ. [azbató]. Ρίχνω κάτι με δύναμη, πατώ με δύναμη. Από το μsn. *αντιπατώ*. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα *αντιπατώ*, δίνει ιδιωματικούς τύπους: *ατζμπατώ* (Σάμος), (*α*)*τζοπατώ* (Κρήτη). Κατά το Ι.Λ. το μsn. *αντιπατώ* δίνει τύπο *ατζοπατώ* "εκ παρασυσχετισμού προς το άτσα". Πιστεύω ότι δεν πρόκειται για παρετυμολογία αλλά για τροπή *Di > dz > z*.
- Ακάλλου*, του [akálu]. Το λειρί του πετεινού. Το αρχ. *κάλλαιον* "ὁ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀλεκτρυόνος σαρκώδης λόφος". Το Ι.Λ. δίνει για τη Σαμοθράκη τον ίδιο τύπο. Σήμερα ακούγεται και ως: *κάλλου*. Βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ.
- Ακταγιάζου*, ρ. [aktaǵázu]. Χτυπώ κάτι, σπάνω, δέρνω μέχρι θανάτου. Πιθανόν από το τουρκ. *ak dayak*, *dağak*.
- Ακφιριέμει*, ρ. [akfiriémi]. Ακούω, αφονγκράζομαι, *αφικριέμαι*. Συναντάται και ο τύπος *αφκιριέμει* από ένα μsn. *αφηκρούμαι*, *αφηκριέμαι* < αρχ. *επακρούωμαι*, Κριαράς, 1973 στις λλ. *αφονγκράζομαι*, *αφονκρούμαι*.
- Αλικατίζου*, ρ. [alikatízu]. Κοροϊδεύω.
- Αλκουνντίζω*, ρ. [al'kudízu]. Εμποδίζω, κάνω ν' αλλάξει, κωλύω. Από το τουρκ. *alıko(n)mak*, Red.
- Αλπαμουδιές*, οι [alpaμudíés]. Χώματα αμμουδερά και άγονα επειδή δεν νεροκρατούν. Σύνθετη λέξη από το *άλιπας* (*άλπας*, Ίμβρος) "γή γλοιώδης και άγονος" + *αμμουδιά*. Το *άλιπας* και *άλιπος* (α+λίπος) "χωρίς λίπος, άγονος". Για την Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 29.
- Αλπόγεια*, τα, [alπόǵa]. Χωράφια αργιλώδη που "βαρκώνουν" δηλ. νεροκρατούν. Βλ. και προηγούμενο. Πβ. και Ι.Λ. *αλίπεδο* (Λέσβος) "παν αργιλόχωμα γλοιώδες". Σύνθετη λέξη από *άλπας* + αρχ. -γαιος, -γειος ως β'

συνθετικό. Πβ. *Ξανθόγεια, Μεσόγεια*, κλπ.

Αμπατζίνα, η, [abadzína]. Είδος άπαχου και ευτελούς τυριού με "μυρωδικά", ρίγανη ή δυόσμο. Στις Κυθωνιές "μπατζίνα" σημαίνει "έδεσμα εξ αλεύρου, νερού και βουτύρου", Σακκάρης, 1948 στη λέξη. Πιθανόν από το τουρκ. abaci με τη σημασία "ευτελής, τιποτένιο".

Ανιζίμα, η, τ' ανιζίμ [anizíma, anizím]. Σκρόφα μικρής ηλικίας πριν κλείσει χρόνο, μικρό γουρουνάκι ίδιας ηλικίας. Στο ιδίωμα της Γορτυνίας συναντούμε τις λέξεις: *ανασμίδα, ανασμίδι, ανασμιδούλα*, "χοιρίδιο γάλακτος ηλικίας ενός έτους". Ο Ν. Μουτζούρης, Α.Δ. 18 (19930 136, το ανάγει στο αρχαίο επίθετο *ανάσιμος* "το οποίο σημαίνει τον έχοντα την μύτη σιμή, δηλ. προς τα άνω στραμμένη". Ειδικά για τον σαμοθρακίτικο τύπο δεν υπάρχουν δυσκολίες για την εξέλιξη του *ανάσιμος* σε *ανιζίμα*.

Ανθόκουλας, η, [añthókulas]. Ορνιθόκωλας, ασθένεια του δέρματος. Πβ. στον Δρυμό (νομός Θεσσαλονίκης) *αρθόκουλας* "ασθένεια του τριχωτού της κεφαλής" (προσ. αρχείο). Από το *όρνιθα* + *κώλος*. Στην Ίμβρο: *ορθόκουλους* "μικρός κάλος που γίνεται στα χέρια", Ξεινός, 1981, 219.

Ανιβουλαΐζου, ρ. [anivulaízu]. Ανηφορίζω. Ο Κριαράς, 1969, δίνει *αναβολεύ* < *αναβολή* "πηγαίνω προς τα επάνω". Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα: *αναβολή* δίνει τύπο *ανιβουλή* (Λήμνος) "μέρος απ' όπου αρχίζει ανηφοριά" και *ανιβολεύου* (Λέσβος) "ανηφορίζω". Στην Κάρπαθο: *ανη(β)ολιάζω* "ανεβαίνω", *Ζωγράφειος Αγών*, Α', 219.

Ανιγκίμνιαζου, ρ. [anigîmñázu]. Μουρμουρίζω συνέχεια, γκρινιάζω. Από το *αναγκωμιάζω* (ανα + *εγκωμιάζω*) "μοιρολογώ, σκώπτω, του βγάζω παρωνύμια" με παρετυμολογική συσχέτιση προς το *γκρινιάζω* που στα Σαμοθρακίτικα γίνεται *γκίμνιαζου*.

Ανικαλιέμει, ρ. [anikaľémi]. Παρακαλώ με προσευχές, επικαλούμαι. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα *ανακαλούμαι* δίνει τύπο *ανικαλιέμει* για την Ίμβρο. Η μον. σημασία του ρήματος και από το γνωστό "Ανακάλημα της Πόλης", βλ. και Κριαράς, 1971, στη λ. *ανακαλώ*.

Ανιμαδιάζου, ρ. [animadýazu]. Ανακατώνω, σκορπίζω. Πιθανόν από το *αναμαδίζω* (ανά + *μαδών*). Βλ. και Ησυχ. *μαδίσας* = τας τρέχας αποβαλών. Στην Ίμβρο *ανιμαδιάζου* = αναστατώνω, Ξεινός, 1981.

Ανιμαρκιέμει, ρ. [animarkémi]. Αναμηνυκάζω και μτφρ. "επαναλαμβάνω τα ίδια". Από τον δωρικό τύπο *ανα* + *μαρκνύμαι, μηνυκώμαι*.

Ανιπλιέμει, ρ. [anipľémi]. Απειλώ. Κατά το Ι.Λ. από το μον. *αναπειλώμαι, αναπειλούμαι*, όπου δίνεται και τύπος *ανιπλιέμει* (Ίμβρος, Σαμοθράκη) και Κριαράς, 1971, στη λ.

- Ανιπουπλώνου**, ρ. [anipuplónu]. Φουσκώνω το μαλλί με ξάσιμο και μτφρ. "ξεσηκώνω, αναπτερώνω, ενθαρρύνω". Στο Ι.Λ. υπάρχει λήμμα *αναπουπουλίζω* και *ανιπουπλίζου*, (Ίμβρος, Σαμοθράκη) με παραγωγή από το *ανά* + **πουπουλίζω* ή από *πούπουλο*.
- Ανιφιέμει**, ρ. [aniifchémi]. Αποσύρομαι, αποτραβιέμαι από φόβο. Στις Κυδωνιές Μ. Ασίας συναντούμε: *ανιρριφώ*, "αναρροφώ" *Μικρασ. Χρον.* 1 (1938) 56. Από το *αναρρουφώ*, *αναρρουφιέμαι*, *αναρριφώ*. Για άλλες σημασίες βλ. Ι.Λ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στα αντίστοιχα λήμματα. Στην Ίμβρο: *ανιρριέμει* "αναρρουφώ, ψευτοκλαίω", Ξεινός, 1981, 33.
- Ανίφαντους**, η, [anifadus]. Ασταθής χαρακτήρας, απότομος στα λόγια του που προξενεί δυσαρέσκεια. Κατά τον Άμαντο 1964, 139 *αναύφραντος* (Χίος) "απότομος" από το *α* + *ευφραίνω*, βλ. και Ι.Λ. *αναύφραντα* στη λ. *ανέφραντος*, όπου τύπος *ανήφραντος*.
- Αντέσα**, η, [adésa]. Αλεύρι από εντόπιο σκληρό σιτάρι. Όρος νεότερος που μεταδόθηκε από τους μύλους της Αλεξανδρουπόλης.
- Αντηΐδια**, τα, [adiidýa]. Ξύλα στον σκελετό της στέγης εν είδει ψαλιδιού. Από το αρχ. *αντηρίδιον* < *αντηρίς* "μικρόν έρεισμα, υποστήριγμα".
- Αξαβουγή**, η, [aksavunýi]. Κάθε οικιακό σκεύος (που συνήθως δανείζεται). Στη Σκύρο απαντά ως *αξασή*. Από το *εξαγωγή*. Κυριολεκτείται για τα ανδρικά γεννητικά όργανα. Στην Ίμβρο: *αξαγουγή* "σκεύος, οικιακό εργαλείο", Ξεινός, 1981.
- Απδάλ**, του [apdál]. Σχηματισμός αραχνώδους ιστού στο αλεύρι και προάγγελος σκουληκιών, σκουλήκι. Στο Λεξικό Δημητράκου συναντούμε: *απηδάλι*, *απήδαλος*, *απηδούλι* "σκουλήκι τυριών" χωρίς ετυμολόγηση, ενώ στο Σταματάκος, 1952 < *απηδώ*, *πηδώ*. Στην Ίμβρο απαντά ως *απήδαλους* "μικρό άσπρο σκουλήκι που αναπτύσσεται στο τυρί και πηδά σαν ψύλλος", Ξεινός, 1981.
- Απουδουχάρ**, του [apuduxár]. Υπήνεμο κατασκεύασμα, τεχνητό ή φυσικό, κατάλληλο για τα ζώα και τον βοσκό. Η λέξη γνωστή στο χώρο του Αιγαίου και με τη σημασία "μάντρα, σπήλαιο για τα ζώα" Στο Ι.Λ. ετυμολογείται από το ρ. *αποδέχομαι* + κατλ. -άρι.
- Απουμούτς**, του [apumúts]. Το απομένον μέρος του τυριού. Ο Μιχαηλίδης - Νουάρος, 1972, αναφέρει λήμμα: *απόμτωμα* "εγώ επίνω το απόμτωμα σ" από το ουσ. *απόπιωμα* = εγώ πίνω το απομένον ποσό του κρασιού. Πιθανόν παράγωγο από το ρ. *απομένω*. Συνώνυμό του το: *τυνκούλκου*, του.
- Άπου**, η [ápus]. Ξύλινο δοχείο κατάλληλο για αλάτι, ελιές, προζύμι, βλ. και

ΕΠ Απουτζής. Ο Πεταλάς, 1876, 105, δίνει για τη Θήρα: *νάπος* = δοχείο αλεύρου. Από το αρχ. *νάπος* (:). Η λ. από το ιταλ. *nappo* "κύπελλο, ποτήρι". Η πτώση του αρχικού ν- από την αιτιατική: τον *νάπο* > τον *άπο*, βλ. Παπαχριστοδούλου, 1969, 268 και Καραποτόσογλου, Ν.Δ. 1 (1994), 166.

Απουσυρτή, η, [apuʃirti]. Λίπος της κοιλιακής περιοχής του γουρουνιού και μτφ. μεγάλη και πλαδαρή κοιλιά. Κατά το Ι.Λ. "λωρίς δέρματος με όλο το λίπος από την σπονδυλική στήλη ή το πρόσθιο μέρος νεοσφαγέντος χοίρου" Ο Μιχαηλίδης - Νούαρος, 1972: η, αποσυρτή "το περί τας εσωτερικής πλευράς των χοίρων εναποτιθέμενον λίπος". Για τη Ρόδο βλ. Παπαχριστοδούλου, 1986, στο λήμμα. Για τη Λέσβο, Αναγνώστου, 1903, 72.

Αποστραδιάζουμ, ρ. [apustfaðázum]. Αποστραδιάζομαι πρέπει να ανδομηθεί ο τύπος. Πιθανόν από τη λέξη αποστραφάδα "αποστροφή" < αποστροφή. Για την κατάληξη -άδα, πβ. *χαρασμάδα*, *πουλάδα*, *Ψάλτης*, 1905, 110. Η σημασία του ρήματος στα Σαμοθρακίτικα είναι "δεν υποχωρώ ούτε ένα βήμα, αποστομώνομαι, αποστρέφομαι και το ουσιαστικό αποστουνοφάδα "γυναίκα που προκαλεί αποστροφή" Στην Κάρπαθο αποστροφάρι "το αποστραφέν, μη αποδεκτόν γενόμενον" *Ζωγράφειος Αγών*, Α', 320.

Αρνιαζου, ρ. [arñázu]. Καταμαρτυρώ, κατηγορώ, βρίζω, κοροϊδεύω. Πιθανόν από το αρνειέμαι, βλ. Ι.Λ. όπου για τη Θράκη απαντά τύπος: αρνειούμ.

Αρχανιάζου, ρ. [arxanázazu]. Αμπαρώνω. Πιθανόν από το τουρκ. *rehin* "deposited as security", Red.

Ατκόρ, του [atkór]. Το χοντρό ξύλο πάνω στο οποίο κόβουμε τα άλλα ξύλα.

Ατχανιάζου, ρ. [atxanázazu]. Στριμώνω. Από το τουρκ. *tikanmak*, *tikinmak*, Red.

Αφαατίν, του, [afaatín]. Νεραύλακας, νεραγός, ανεγός με ακάθαρτα νερά, υπόνομος. Η γ' αφαατίνς, υποτιμητική προσφώνηση. Πιθανόν να προέρχεται από το *φρέαρ* > *φρεάτινος* με προθ. α-.

Αφούαδ, η [afúiað]. Υποψία, "απ' αφούαδ" = "καθυποψίαν". Από το αρχ. *υφόρασις*. Στο Ι.Λ. *αφόρασι* < *υφόρασις*. Ο Μιχαηλίδης - Νούαρος, 1972, για το νησιωτικό χώρο δίνει: *αφόρεση* = *υποψία*. Βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974: *υφόρασις* για Κρήτη, Κάρπαθο, Ρόδο.

Αφουργιέμει, ρ. [afurǵémi]. Υποψιάζομαι από *υφορώμαι*. Βλ. και προηγούμενο.

Αφσταής [afstaís]. Πειρατής άγριος και μεγαλόσωμος αλλά αφελής και ανόη-

τος. Η περιοχή τους ήταν στην Παχιά Άμμο. Κατά τον Andriotis, 1937, 142, ετυμολογείται από το *φούστα* (ιταλ. *fusta*) πειρατικό καράβι, *φουσταρήδες*, *φουσταροί*, *φσταοί*. Σήμερα οι λίγοι Σαμοθρακίτες που γνωρίζουν την λέξη την προφέρουν *φσταός*, *αφσταός*, *αφσταής*.

Αχλουπούτς, η [axliupúts]. Αυτός που αρέσκεται να παραμένει στο σπίτι. Κατά το Ι.Λ. από το αμάρτυρο *αχυλιοπίτης*. Συγγενής και η λέξη *σταχτοπούτα*. Επίσης πβ. αραβ. *ahlu-l-bani* "άνθρωπος του σπιτιού, της οικογένειας". Στη Λέσβο: *αχλιουπτάρς* "ο μη δυνάμενος να απομακρύνεται της εστίας".

Αχνάτους, η [axnátus]. Κυρίως ειρωνικά: βρώμικος και *αχνατάδα* "βρωμιά". Κατά το Ι.Λ. από το *αχνάτος* + κατλ. -άδα "ο διά πλύσεως τελείως λευκανθείς και καθαρισθείς".

Αψανά, *επίρρ*. [apsaná]. Δυνατά, φωναχτά. Επίσης απαντά και *αφανουλάλσει* = φώναξε δυνατά. Το *επίρρ*. *αψανά*, *αψά*, απαντά και στο ιδίωμα της Σύμυνης με τη σημασία "δυνατά, μεγαλόφωνα" Σολομωνίδης, 1962, στο λήμμα. Στην Ίμβρο απαντά *αψά*, *αψουφουνάζου* "φωνάζω δυνατά", Ξεινός, 1981, 43. Κατά το Ι.Λ. από το επίθ. *αψύς* + -ανός, -ανά. Βλ. και Αναγνώστου, 1903, 71.

Βαγεύνον, ρ. [vaǵénu]. Για ζώα: ξεκόβω από το κοπάδι και περιέρχομαι σε ημιάγρια κατάσταση. Για το ρ. *βαγεύω* βλ. ΕΠ. *Βαγιάρης*.

Βαγιάρκους, η [vaǵárkus]. Το επίθετο κυριολεκτείται για τα ζώα που φεύγουν από το κοπάδι και περιπλανώνται στα βουνά σε ημιάγρια κατάσταση. Η λέξη απ' όσο γνωρίζω απαντά μόνο στη Νάξο και Σαμοθράκη και στη Λήμνο με τον τύπο *γαβάρς* = περιπλανώμενος, Κοντονάτσιου, 1989, 331. Για την ετυμολογία βλ. ΕΠ. *Βαγιάρης* και 1.513 (II). Ο Κικέρων, *De divinatione ad M. Brutum*, 2, 38, 80: "cum in agris homines passim, bestiarum more, vagabantur".

Βάθαα, η [váθaa]. Βάθρα, λάκκος με νερό ιδίως όταν βρίσκεται στη ροή ενός ποταμού. Βλ. ΤΟΠ *Γίργιά βάθαα*.

Βάκλιον, του [vákl'u]. Πρόβατο με μαύρα στίγματα στα μάτια. Η σαμοθρακική λέξη αναφέρεται και από το Ι.Λ. ως **βάκριο* > *βάκλιο* "πρόβατο με ξανθά στίγματα στο πρόσωπο". Κατά το Ι.Λ. το *βάκλιον* από *βάκρα*, γνωστή ποιμενική λέξη σ' όλο τον ελληνικό χώρο που έχει την καταγωγή της στο αλβ. *vacra* και αυτή στο σλαβ. *vacla*. Η ονομασία αυτή για ζώα υπάρχει και στα Κουτσοβλάχικα, Papahagi, 1974, στη λ. *oacǎrnǎ* "mouton blanc à la tête noir ou aux pieds noires". Ο Papahagi, 1974, θεωρεί τη λέξη άγνωστης ετυμολογίας και αναφέρει προηγούμενες ετυμολο-

γήσεις όπως π.χ. *ώχρινος*, η από το λατ. *obaquilus* και ακόμα παραπέμπει στα ελληνικά: *άκρινη*, *βάκρινη* (Αραβαντινού Γλωσσάριο, Αθήνα, 1909) και στα Σαρακατσαναίκα: *νάκτι*, Höeg, 1925, καθώς και στον Μπόγκα, 1964. Στα Κυπριακά *βάκλα* < *baculum*, σημαίνει "ράβδος" και "ουρά προβάτου", Φαρμακίδης, 1983, Λουκάς, 1979, Ταμασοκλής, 1966.

Βύθια, τα [νίθχα]. Έτσι ονομάζονται στη Σαμοθράκη τα αγριοκάτσικα που συνήθως είναι γνωστά με το όνομα "χτήματα". Τα βύθια διαφέρουν ως προς το τρίχωμα. Πβ. "βύθια (ζώα) = ένυδρα ζώα", Ανθολ. Παλ. 6. 182.

Βότσους, η [νόοtsus]. Είδος κωνικού κουδουνιού. Η μορφολογία του μας οδηγεί σε ένα βρότσος (βροντή) κλπ.

Βούλια, η [νύλα]. Δερμάτινος σάκκος από το τομάρι μικρού κατσικιού, κατάλληλος για την μεταφορά διαφόρων πραγμάτων. Από το λατ. *Bulga* "Bulgas Galli sacculos scorteos appellant" και "bulga est folliculus omnis" C. Lewis - C. Short, *A Latin Dictionary*, Oxford 1962.

Βουχτής, η [vuxtís] και *βουχτάς*. "Βοηθός αγελαδάρη και ο ίδιος ο αγελαδάρης". Πιθανόν από ένα *βοητός* (βοώ) ή ένα *βοηθητής* (βοηθώ). *Βούτης*, *βούτας*, στα αρχ. ελλην. σημαίνει "βουκόλος", βλ. Γ. Τσουκνίδας, "βως, βω-", Λ. Δ. 18 (1993) 299.

Γιάβαθουον, τον [γ'άναθου]. Διάβαθρο, λάκκος εν είδει μικρής λίμνης κατά τη ροή ενός ποταμού. Βλ. περισσότερα στο ΤΟΠ. *Γίργια βάθα* και 1.511.

Γιαβαδλάντζου, ρ. [γ'avašladízu]. Αναπαύομαι, ραχατεύω, συμμορφώνομαι. Από το τουρκ. *yavaşlamak*.

Γιααντίζ, ρ. [γ'aađíž]. "ταιριάζει, είναι κατάλληλο (ειρων)". Από τουρκ. *yaramak*, *yanarmak*.

Γιαδαντίζου, ρ. [γ'aađadızu]. Διατηρώ, κρατώ. Από το τουρκ. *yaşamak*.

Γισούδα, η [γ'isúda]. Οικόσιτη κατσικά, οικόσιτο ζώο. Στο Ι.Λ. συναντούμε: *γιτσούδα* και *ενιαχού γισούδα* (Σαμοθράκη). Από *αίγα* > *αιγίτσα* + κτλ. - *ούδα*. Για την τροπή του *τσ* > *σ* βλ. Λ.Δ. 10 (1965) 97-180.

Γιώνου, ρ. [γ'ónu]. Σκουριάζω. Κατά το Ι.Λ. από το αρχ. *ιός*, *ιώ* (ιώω) αντί του αρχ. *ιόμαι* βλ και Andriotis, *Lexikon*, 1974. Στην Ίμβρο: *γιώνου*, *γιουμός* "σκουριάζω, σκουριά", Ξεινός, 1981, 54. Στην Κάρπαθο: *ι(γ)ιός* "σκουριά", *Ζωγράφειος Αγών*, Α', 322.

Γκάτζγκας, η [gádzgas]. Πρόλοβος πουλιού, στομάχι, λαιμός.

Γκατζουίδ, του [gadzuíd]. Κλαδευτήρι, πβ. *γκατζούρκου* = γυριστό, επίσης *γκατζουίδις* = φασουλάκια. Πιθανόν από το *γάντζος* > *γκάντζος*.

- Γκιουρλάς, η, [gurlás]. Στάμνα πήλινη με δυο χειρολαβές, κυρίως κατάλληλη για λάδι.
- Γκντω, ρ [gdo]. Σκουντώ, κοντώ. Από το μsn. κοντώ < κοντός (κοντάριον κλπ).
- Γκτζαϊλ, του [gdzarík, gdzaík]. Σαύρα. Γκτζαρκάα, η "μεγάλη σαύρα".
- Γκτζαρκιάζου, ρ. [gdzarkázu]. Δέρνω κάποιον υπερβολικά.
- Γλιγούδ, του [gliyúð]. Βάσανο, καημός, σαράκι. Στην Ίμβρο απαντά ως γλε-ούδ. Κατά τον Andriotis, *Lexikon*, 1974, από το αρχ. γέλγη "Flittergram, Tand". Βλ. και Ι.Α. στο λήμμα γλεγούδ. Σημαίνει και "καλούδια".
- Γλουσταχιάζου, ρ. [glustaxázu]. Στεγνώνει το στόμα μου, η γλώσσα μου. Στην Ίμβρο: γλουστασιάζου "στέκει η γλώσσα από το στέγνωμα", Ξεινός, 1981.
- Γουμάς, η [gumás]. Μεγάλη γυάλινη σφαίρα για στολίδι. Από το τουρκ. yu-mak "σφαίρα, μπαλόνι".
- Γρηπίδα, η, γηηπίδα [gripída, gîripída]. Το ψηλότερο σημείο του τοίχου με μικρή εξωτερική προεξοχή. Από το αρχ. κρηπίς.
- Διακαμός, η [ðákamós]. Φωσφορισμός στη θάλασσα. Το τουρκ. yakamaz με ίδια σημασία από το ελληνικό: διακαμός (διακαίω) όπως απαντά σε ιδιώματα. Βλ. και Καραποτόσογλου, 1988, στη λ.
- Διαλύζουμ, ρ. [ðályizum]. Τελειώνω, απαλλάσσομαι. Ο Σολομωνίδης, 1962, για τη Σμύρνη δίνει διαλύζομαι = χτενίζομαι και διαλυστήρι = χτένα. Από το αρχ. διαλύω κατά τον Δαγκίτση, 1978.
- Διαρμίζου, ρ. [ðármízu]. Συγυρίζω, συμμαζεύω. Κατά τον Κριαρά, 1969, από το μsn. διαρμίζω < αρχ. διαρμόςω.
- Ζαλκώνουμ, ρ. [zal'kónum]. Φορτώνομαι, ζαλικεύομαι. Κατά τον Δαγκίτση, 1978 από το βουλγ. jal μτφ. "βάρος, βαρυθυμία" απ' όπου το ζαλικώνω = φορτώνω.
- Ζβισκό, -σκά, του [žviskó, -ská]. Κατοίκι θηλυκό στον πρώτο χρόνο της ηλικίας του. Πιθανόν από ένα παράγωγο του ηβάσκω "αρχίζω την ήβη", συνηβάσκω > συνηβασκός.
- Ζουχιάζου, ρ. [zučázu]. Κάνω (βράζω) κάτι γρήγορα, ζεματώ.
- Ιιδνιάζου, ρ. [iðnázu]. Κάνω αυλάκι κεντρικό. Πβ. και ρδονύ = αυλάκι. Πιθανόν από το ορδινιάζω, όρδινο (από λατ. ordinare, ordo, -inis) που σημαίνει τακτοποιώ, βάζω σε τάξη, σε σειρά. Για την τροπή ρδ > ιιδ βλ. 1.2132 και Newton, 1972.
- Κααβουγή, η [kaavuyí]. Καραβογή. Δυνατή βοή, ζόλη, καταλαλιά, οι φωνές

του κόσμου. Από το τουρκ. *καρά* + *βοή* δηλ. "ισχυρή βοή".

Καμπαρντίζου, ρ. [kabardízu]. Καμαρώνω. Από το τουρκ. *kabarmak* με την ίδια σημασία.

Καππαή, η [kapaí]. Εννοείται "αίγα", δηλ. ζώο με χρώμα σαν την κάππαρη. Από το αρχ. *κάππαρις* (*capparis spinosa*) άγνωστου ετύμου.

Καπάδ, του [kapaš]. Βλ. ομώνυμο ΤΟΠ. Από το μsn. *καπλάτιον* "σκέπασμα κεφαλής γυναικών", (Ησύχ) και *Andriotis, Lexikon*, 1974, στη λ. βλ. και Κ. Καραποτόσογλου, 1988, *Ε.Δ.* 2 (1990-91) 49 < *capasa* "δοχείο" < *α-ραβ*.

Καρτσιλί, του [kartsilí]. Κουμάσι για κότες και γουρούνια. Στην Ίμβρο: *καρτσιλή* "σκέπη του χαγιατιού, σκεπασμένο δό(ω)μα", Ξεινός, 1981, στη λ.

Κατβουλαΐζου, ρ. [katvulaízu]. Κατηφορίζω, βλ. *ανιβουλαΐζω*.

Κατμάδα, η [katmáda]. Μπόγος ρούχων, δέσμη χρημάτων. Πιθανόν από το τουρκ. *katma* "τεμάχιο ευτελούς κρέατος" + κτλ. *-άδα*. Μετφρ. μπόγος κλπ.

Κατῶβιλιάζουμ, ρ. [katšvil'ázum]. Υποφέρω όπως οι καταυβέλοι, καταστρέφομαι.

Κατσών, του [katsóni]. Η γνωστή σε άλλα ιδιώματα ως *αξιάχ* (< αρχ. *ξηήλη*). Σίδερο με αιχμή στο ένα άκρο και γωνία στο άλλο για να καθαρίζεται το υνί του αλετριού. Το ίδιο εργαλείο στην περιοχή Λαγκαδά ονομάζεται *γκάτσονου*. Για τη Ρόδο, βλ. Παπαχριστοδοπούλου, 1986, *κατσούνιν*, *κατσουνάς* "ξύλο με χηλή στην άκρη για να αρπάζουν τους κλάδους". Ο Δαγκίτσης, 1978 το παράγει από το *γάντζος* > *γαντζούνι* > *καντζούνι*.

Κίδα, η [kída]. Μικρό στρογγυλό κουδούνι για τα σκυλιά και τα νεογέννητα πρόβατα, βλ. 1.510.

Κίίταμον, του [kíítamu]. Κρήταμο, κρίταμο, βλ. ΦΥΤ αρχ. *κρήθμον*.

Κλούνί, του [klunkí]. Είδος κασμά με δυο μύτες. Ο Βρόντης, 1938-48, 106: *κλούγκι* = είδος κασμά.

Κοίτα, η [kíta]. Η βραδυνή ανάπαυση των ορνίθων ή πουλιών στα δέντρα. Η αρχ. *κοίτη*, δωρ. *κοίτα* "κλίνη". Πβ. και ΤΟΠ *Κτάδα*. Πβ. και *κοίτος* "τόπος εφ' ου τις κατακλίνεται, κλίνη", L. - S.

Κουννακίζου, ρ. [kuknakízu]. Νταντεύω, χαϊδεύω, κολακεύω. Από συμφυγμό του *Κούνια* + *νάκη*, *νάκα* "λίκνο" ή *κουνά* + **νακίζω*.

Κουσόρ, του [kusór]. Δάσος θαμνώδες και *Κουσούα* "μεγάλο δάσος".

Κουσπακιάζου, ρ. [kuspakázu]. Δίνω γροθιά ή σπρωξιά σε κάποιον κρυφά. Πβ. *κούσπος* < λατ. *cuspis* "είδος βασανιστηρίου" και *κουσπάτωρ* "βασα-

- νιστής", βλ. και *κουσπίζω* "νύσσω, κεντώ", Ψάλτης, 1905, 184 για τη Θράκη.
- Κούσπους*, η [kúspus]. Πηχτός, για πηχτό φαγητό. Από *κούσπα* "βαμβακόπιτα"
- Κουτσιλεύου*, ρ. [kutsilénu]. Αποτρέπω, αποθαρρύνω. Από το τουρκ. *guclemek* "δυσκολεύω".
- Κουτζμπός*, η [gudzboús]. Χωρίς κορυφή, χωρίς ουρά, χωρίς άκρα και μεγεθυντικό *κουτζμπουάς*. Από το αρχ. *κοσύμβη*, *κόσυμβος* με την ίδια σημασία.
- Κουρκιάματα*, τα [kurkiámata]. Ειδική προεξοχή μεταξύ τοίχου και στέγης. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. κέραμος, δίνει τύπο για τη Σαμοθράκη: *κουνουκιάματα*, που σήμερα δεν είναι αποδεχτός από τους ομιλητές. Στην Ίμβρο απαντά *κρουκέραμα* "ακροκέραμα", Ξεινός, 1981, 87.
- Κττάρ*, του [ktar]. Κυττάρι, το ύστερο των ζώων, βλ. *Ζωγράφειος Αγών*, Β', 9: *κυτάρι* "άμνιον".
- Κταρντίζου*, ρ. και *ακταρντίζου* [ktardízu]. Παραμερίζω, αναδιπλώνω. Πιθανόν από το τουρκ. *aktarmak*.
- Κτίκ*, του [ktík]. Αυχένας, τράχηλος (κούτικας). Ο Ανδριώτης, Ε.Α. δίνει ετυμολογίες διαφόρων όπως από μγν. *κόττικοι* "περικεφαλαίες" ή αρχ. *κοτίς* = ινίον. Ο Δαγκίτσης, 1978 από το ιταλ. *cotica* "δέρμα, ιδίως του κεφαλιού" Capo, testa το ερμηνεύει και ο Battaglia, 1967, στη λέξη.
- Κτουλς*, η [ktul's]. Το θ. *κτούλα*, η "χωρίς κέρατα, κουτρούλης". Για ετυμολογία βλ. Ανδριώτης, Ε.Α. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στα λήμματα: *κότυλος*, *κοτύλη*, *κοτύλιον*.
- Λακουινιά*, η [lakuiná]. Κολλητική ουσία από ασβέστη + βαμβάκι + μαστίχα, κατάλληλη για τα σπασμένα πήλινα (στάμνες κλπ). Από το τουρκ. *lökün*.
- Λάλλα*, *λάα*, η [lála, láa]. Η λέξη απαντά στη φράση: "*κατβαίν οι λάλλις, οι λάις*" με σημασία "κατεβαίνει ορμητικό ρεύμα ύστερα από ξαφνική βροχή και συμπαρασύρει πέτρες και άλλα σχετικά". Από το αρχ. *λάλλαι* "παραθαλάσσιοι ψήφοι ή παραποτάμιοι εκ του θορύβου ον ποιούσι όταν κινώνται υπό των κυμάτων ή του ρεύματος". Βλ. επίσης Ησύχιος: "*λάλλας* λέγουσι τας παραθαλασσίους και παραποταμίους ψήφους". Επίσης Αμαντος, 1964, 229, 489 και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα: *λάλλαι*. Επίσης βλ. Βαγιακάκος, *Αρχείο Πόντου*, 19 (1954) 297, εκτενή διαπραγμάτευση. Για τοπωνύμια, βλ. και Ξανθούλης, 1984, 124 (Σκύρος).

- Λαλούδ, του [lalúð]. Η σταφυλή του στόματος, βλ. *λάλλαι*. Στην Ίμβρο: λαλούδ "γλωσσίδι καμπάνας και κουδουνιών", Ξεινός, 1981.
- Λαμπουρντίζου, ρ [laburdízu]. Βλέπω. Πβ. για τη Θράκη, Ψάλτης, 1905, 185: *Λαβουρίζου* = υπολάμπω, λάμπω.
- Λαχτουφτώ [laxtuftó]. Λαχταρώ. Από τον τύπο "λαχτουβούτξει" οδηγούμαστε σε σύνθετο *λαχτάρα + βουτώ*. Πβ. αρχ. *λακπατέω* "καταπατώ".
- Λ'βιντώ [ívidó]. Φωνάζω, διαλαλώ, τελαλώ. Για την ετυμολογία βλ. Ανδριώτης, *Αντιχάρισμα*, 147, από ένα *γιβεντώ* το οποίο δίνει *λβιδώ*, σύμφωνα με το σχήμα: *διποδώ > λιποδώ, διπουτσώνω > λιπουτσώνω*, που ισχύει και στη Σαμοθράκη. Το *γιβεντώ* από ένα κελτικό *gibet*.
- Λιμπιρτό, του [libirtó]. Ζώο αφημένο ελεύθερα. Από το λατ. *libertus*, -a, -um.
- Λιμπτζώνου, ρ [libdzónu]. Για τη σημασία βλ. το επόμενο. Από ένα *διποδώ > λιποδώ, *λιπουτζώνου > libdzónu*, βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα *διποδώ*. Στην Ίμβρο: *διμπτζώνου, διμπούτζα* "δένω τα δυο πόδια του ζώου, το σκοινί με το οποίο *διμπτζώνουν* τα ζώα", Ξεινός, 1981.
- Λ'μπούτζα, η [ɽbúdzɐ]. Μηχανισμός στα πόδια των ζώων εν είδει πεδίκλας για να μην απομακρύνονται. Για τη Λέσβο *λυμπούτζα*, η, Αναγνώστου, 1903, 111.
- Λουγαρκό, του [luɣarkó]. Λογαρικό. Είδος πρωτόγονου κανταριού. Βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα *λογαρική* όπου και *λουγαρκό* (Ίμβρος).
- Λ'σάχν, η [(a)í'sáχ]. Άχνη αλμυρή από το σπάσιμο του κύματος πάνω στα βράχια. Από το αρχ. *αλοσάχνη*.
- Λιέμει, ρ. [fémi]. Περιπλανιέμαι εδώ και εκεί. Από το *κυλιέμαι < κυλίομαι*, με αποκοπή της αρχικής συλλαβής.
- Μαγιασίλ, του [maýasíl]. Έκζεμα στα χείλη. Από το τουρκ. *mayasil* "αιμορροΐδες και διάφορα φαρμακευτικά φυτά".
- Μαγνίζου, ρ. [magnízu]. Στοιβάζω χοντρά άχυρα ή αντικείμενα. Εργαλείο γεωργικό εν είδει διχαλιού ονομάζεται *μαγνιστήρ*.
- Μαν'κιά, η [mańká]. Περιδέραιο νύφης, φτιαγμένο με νομίσματα. Από το μsn. *μανιάκιον* "περιτραχήλιος κόσμος, περιανυθένιον κόσμημα των Βυζαντινών". *Μανιάκης*, ο, "χρυσό κόσμημα των Περσών και Γαλατών", Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. "μανιάκιον και Chantraine, 1974, στη λ. *μανιάκιον*.
- Μανταλιάζου, ρ. [mada'ázu]. Αλευρώνω το νήμα σε ζεστό νερό και αλεύρι για να μη ξεφτίζει. Ακούεται συχνά και ως: *ματζαλιάζου*.

- Ματῶ*, του [matš]. Ζυμαρικό παρόμοιο με τις χυλοπίτες. Πιθανόν από το ιταλ. *mazza* "ζύμη" χωρίς να αποκλείεται να προέρχεται από την τουρκική λ. *bulamac* "κουρκούτι, είδος φαγητού ή γλυκίσματος με αλεύρι".
- Ματσίνα*, η [matsína]. *Ματσίνας'* ονομάζεται και ο φαιόχρους γάιδαρος. Το *ματσίνα* λέγεται για αίγα χρώματος καστανού. Πιθανόν από το επίθ. *αιμάτινος*, *αιματίτης* για τα οποία βλ. Andriotis, *Lexikon*, 1974, στα λήμματα *αιμάτινος*, *αιματίτης*. Πβ. *ματσίτικα* (πορτοκάλια) = σαγκουνίνα, αιματώδη, Σολομωνίδης, 1962, 65 για τη Σμύρνη.
- Μέλαγγας*, *μιλλάγγ*, η [mélagas, milág]. Θολό νερό γεμάτο λάσπη. Από το αρχαίο *μελάγγαιος*, *μελάγγειος* "ο έχων μέλαιναν γην" δηλ. μαύρο και παχύ χώμα, *L. - S.*
- Μισπλιάζου*, ρ. [mispłázu]. Μουχλιάζω και κυρίως πιάνω βρύα, μούσκλια. *Μίσπλα* στα Σαμοθρακίτικα σημαίνει δυο πράγματα: μούσκλια και μούσμουλα (*μέσπλα*). Πβ. και ΤΟΠ. *Μισπλιάρς* που αναφέρεται σε ρυάκι από τα μούσκλια που σχηματίζονται. Από το λατ. *musculus*, βλ. Ανδριώτης, *E.A.*
- Μλόβλια*, η [mlón'la]. Βούλια για τη μεταφορά αλέσματος στο μύλο. Βλ. βούλια.
- Μουρσί*, του [mursí]. Χαμηλό κτίσμα για ενδιαίτημα του γουρουνιού ή αποθήκευση ξύλων.
- Μουσγούδ*, του [muzýd]. Απαντά στη φράση "γένκει μουσγούδ" βράχηκε πολύ. Από το σλ. *māzga* "χυμός, οπός".
- Μουσπλιδίζου*, ρ. [musplidízu]. Μαλώνω κάποιον έντονα.
- Μπαμπούλα*, η [babúla]. Μαυρόασπρη προβατίνα. Από τη λ. *παμπούλα* ή *παπούλα* "καρπός μπαμπακιάς", *N.Δ.* 1 (1994) 414 και Παπαχριστοδούλου, 1986, στη λ. *παμπούλα*.
- Μπαρζ*, η [barž]. Αίγα μέχρι τη μέση άσπρη και μετά τη μέση μαύρη. Από τις ελάχιστες διαβαλκανικές λέξεις του ποιμενικού βίου που συναντούμε στη Σαμοθράκη. Πβ. *μπάρτζο*, Κοντσοβλάχικα *bardzu*, βουλγ. *bardz*, *Parahagi*, 1974 στη λ. που σχετίζονται με το αλβανικό *bardhë* και το ρουμ. *barză* "cicogna".
- Μπαῶ*, του [baš]. Πλεόνασμα αλωνισμένου καρπού πέρα από το αναμενόμενο. Από το τουρκ. *baş* "pyramidal heap above a fall measure of grain", *Red.*
- Μπαστός*, η [bastós]. Εντοιχισμένη ντουλάπα για διάφορα είδη ρουχισμού. Από το μτγ. και μsn. *παστός* "παστάς, νυφική κλίνη, κεντητό παραπέτα-

σμα κλίνης κλπ." Βλ. Πολυδεύκη, 3, 87 "τό δέ παρά τῇ εὐνῇ παραπέτασμα παστός" και Λουκιανός: "παστός = νυφικός θάλαμος", Παπαχρίστου, 1984, 99.

Μπατκό, του [batkó]. Ανεμούρι του αλωνιού που δήλωνε τη φορά του ανέμου. Στα Σαμοθρακίτικα υπάρχει και δεύτερη ονομασία *αλοννόφτιου* = αλωνόφτερο. Από τη λέξη *μπάτης* (αέρας) γιατί δήλωνε τον ομώνυμο αέρα που ήταν κατάλληλος για το λίχνισμα.

Μπλάτσα, η [blátsa]. Γυναίκα ελαφρών ηθών, "καταλαλμέν'" κατά τους Σαμοθρακίτες.

Μπαχαΐα, η [baxaía]. Υπάρχει και ο τύπος *μπαχαγίας* = κρύος άνεμος συχνά με πάχνη που επικάθεται στις στέγες των σπιτιών. Ο Κοτσοβίλης, *Περί εξαρισμού των πλοίων*, Σύρος, 1919 αναφέρει *μπαχαρία* = αύρα.

Μπηχταριάζου, ρ. [bixtarýazu]. Τσιμπώ. Πβ. *μπήγω* και *μπήχτρα* "καρφίτσα μαλλιών" Σολομωνίδης, 1962, 75, οπότε εύκολα έχουμε το *μπηχτ(ρ)α-ριάζω*.

Μπικούλ, του [bikúl]. Παιδική αρρώστεια και μτφ. χρέος.

Μπιρδινίκους, η [birðiníkus]. Λαιμός ζώου.

Μπόοσνιου, του [bóosniu]. Εμπροσθόνερο; Τα νερά της λεχώνας. Από *εμπρός* + *νερό*.

Μπόοφλια, τα [bóoff'a]. Τα χείλη της εισόδου του παραδοσιακού φούρνου που το άσπρισμά τους δηλώνει ότι ο φούρνος είναι έτοιμος να δεχτεί τα ψωμιά. Στην Ίμβρο: *πρόφλλιον* "πέτρα στην είσοδο του φούρνου", Ξεινός, 1981, 144. Από ένα **εμπρόφλια*. Πβ. *κατώφλιο, -ια*, που ετυμολογείται από ένα *καταφίλια* "δοκός ξυλίνη ή λιθίνη εις το κάτω μέρος της πόρτας, κατωκάσι". Ο Ανδριώτης, Ε.Λ. 1967 < μsn. *κατώφλιν* < μτγν. *καταφλιά* = πρόδομος. Ο Φλώρος, 1980 από *καταφλιά* = αίθουσα.

Μπουουζαβαίνου, ρ. [buuzavénu]. Προσπερνώ. Από *έμπροσθεν* + *βαίνω*.

Μπουζντούρ, του [buzdúr]. Γιουχάισμα. Από το τουρκ. *büz, büzdür*.

Μπούμπνους, η [búbnnus]. Χάντρα. Πβ. στον Δρυμό (ν. Θεσ/νίκης) οι *μούμπιν* (= *búbini*) = χάντρες.

Μπουντούτς, του [budútš]. Δοχείο για νερό ή φαγητό κατά τον θερισμό. Από το τουρκ. *bodus* "vasse with a handles and spout" Red.

Μπουσαντίζου, ρ. [bušadízu]. Χαλαρώνω, π.χ. *μπουδάτσι*; = χαλάρωσε; Από το τουρκ. *boşanmak*.

Μσιλιντώ, ρ. [msilidó]. Ειρωνεύομαι, κοροϊδεύω. Πιθανόν από το τουρκ. *misil* "similar, equal" Red. δηλ. απομιμούμαι, παρωδώ.

- Μύδιου, του* [míðy]. Ζώο (αίγα, πρόβατο) με μικρά αυτιά. Πβ. *μύδιον* < *μυῖδιον* < *μυς* "μικρός μυσ και είδος οστράκου". Στην Ίμβρο: *μύντια* "ποικιλία προβάτων με μικρά αυτιά", Ξεινός, 1981, 109.
- Νιέσα, η, νιρέσα* [niésa, nirésa]. Χιονόνερο, Χιόνι + νερό + λάσπη.
- Νόμας, η* [nómas]. Ειδικό σφυρηλάτημα στα μεταλλικά κουδούνια για τη βελτίωση του ήχου τους. Από *ονόμασις*;
- Ντινιντίζου, ρ.* [diinidízu]. Υποχωρώ, διστάζω. Πιθανόν από το τουρκ. *dinmek*.
- Ντουζντίζου, ρ.* [duzdízu]. Δυναμώνω, π.χ. ντούιτσει = δυνάμωσε. Από το τουρκ. *düzmek*.
- Εινένμα, του* [ksinéhma]. Προζύμι.
- Ειπααλώ, ρ.* [ksipaaló]. Εηλώνω. Στη Λέσβο απαντά: *ξηπαααλώ* "αναλύω τας ραφάς", Αναγνώστου, 1903, 125. Βλ. και Ξεινός, 1981, στη λ. για την Ίμβρο.
- Έιπιγιάζου, ρ.* [kšiprýazu, kširupýazu]. Καθαρίζω τα αρνόμαλλα από τον ρύπο τους. Από ένα *εκρυπαίνω, εκρυπίζω*. Βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στα λήμματα: *ρύπος* κλπ.
- Ειφαλάγγουμα, του* [ksifaláguma]. Απελευθέρωση των ζώων από το χιόνι που τα απέκλεισε σε σπηλιές και στενωπούς. Στην Ίμβρο: *φαλάγκια* "πολύ χιόνι", Ξεινός, 1981, 187.
- Έ'ύρ, ξ'ύρια, του, τα* [kšir, kšir'ya]. Πορώδεις και εύθρυπτοι λίθοι, κατάλληλοι για την κατασκευή τόξων και γωνιών στις οικοδομές. Για την ετυμολογία βλ. ΤΟΠ *Έ'ύρια, τα*, και Chantraine, 1974, στη λ. *ξύω*.
- Όογους, η* [óoyus]. Αράχνη, ρώγος. Από το ρωξ, -γός = μικρός σφαιροειδής καρπός, είδος αράχνης, πβ. *ρωγαλίδα*.
- Ότζιλμα, -τα, τα* [ódzilma, -ta]. Συνήθως στον πληθυντικό: τα *οτζίλματα*, δευτερεύοντα σημάδια στα αυτιά των ζώων, ιδίως μεταξύ αδελφών.
- Ούμπια, τα* [úbia]. Διάφορα αντικείμενα της στάνης. Πβ. τουρκ. *oba* "τέντα νομάδων, κατασκήνωση νομάδων".
- Οουζαντίζ, ρ.* [uuzadíž]. Τραβάει σε μάκρος. Πβ. τουρκ. *uzun* "μακρύς, ψηλός", *uzanmak*.
- Ουρκός, η* [urkós]. Το μέρος στο οποίο τοποθετείται η βάρκα με τη βοήθεια ξύλινων υποστηριγμάτων, όταν ανασύρεται από τη θάλασσα. Από το αρχ. *ολκός* (έλκω) "μηχανή με την οποία έσυραν τα πλοία στην ξηρά και τα τοποθετούσαν πάνω σε ξύλα". Βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα *ολκός*.

Ουρνιάζου, ρ. [urɲázɹu]. Κρεμάω αρμαθιές με άγρια σύκα για να γίνει η γονιμοποίηση. Από το αρχ. *ερινεός* > νεοελ. *ορνιός* > *ουρνιάζου*. Βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα *ερινεάζω*, διαλ. *ρινιάζω*.

Πααβλιά, η [paav'liá]. Κακοπιστία, τεμπελιά. Από το μsn. *παράβουλος* "κακόβουλος, άπιστος" *παραβουλία* "κακή βουλή, απιστία". Βλ. και Ανδριώτης, *Αντιχάρισμα*, 151 και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. *παραβουλία* δίνει *πααβλιά* για τη Σαμοθράκη.

Παστουλιάζου, ρ. [paastul'ázu]. Βλέπω κάτι και το λαχταρώ, κοιτώ αδιάκριτα. Από το μsn. *παραστολιάζω* "κατακόπτω, ακρωτηριάζω, σημάδεύω" (Ερωτικ.) Βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα **παράστολος* και *παραστουλιάζου* διαλ. Ο Αναγνώστου, 1876, 130, για τη Λέσβο: *παραστουλιάζου* "ίσταμαι ακαίρως και ασκόπως". Βλ. και Ξεινός, 1981, 132 για την Ίμβρο.

Παγανεύου, ρ. [paɣanévɹu]. Παρατηρώ, βλέπω. Από το μsn. *παγανεύω* = στήνω ενέδρα, ενεδρεύω. Βλ. και Ανδριώτης, *Ε.Λ.* και Δαγκίτης, 1984, στη λ. *παγάνα*.

Παίδους, η [pédus]. Νέος, παλγκαράκι. Από το αρχ. *παις* -δός με σημασία μεγεθυντική. Στη Λέσβο: *παίδους*, η, "έφηβος", Αναγνώστου, 1876, 127.

Παλιουταχάνα, η [pal'utaaxána]. Παλιοτραχάνα, χωράφι τραχύ, άγονο, χωρίς απόδοση, γηραιό ζώο. Πβ. *Τραχοβούνι*, *τραγοβούνι*, Συμεωνίδη, 1972, 58 σημ. 1. Από *τραχών*, -ώνος "τόπος πετρώδης".

Παπίτσα, η [papítsa]. Ξύλινο κουτάλι με σχέδια και χοντρή λαβή.

Παργούμει, ρ. [paɣýmɹi]. Παρατηρώ. Ο Ανδριώτης, *Αντιχάρισμα*, 115 το ετυμολογεί από ένα *περιεργάζομαι*. Στη Νάξο: *πιργαστής*, *πιργάζομαι* και από αόρ. *παργάστηκα* > *παργούμει*.

Παριάζου, ρ. [paɣ'ázu]. Σταματώ κάτι, παρατώ. Από *παρεάω*, -ώ, Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. *παρεώ*.

Πιρτσιά, η [pirtšá]. Δέρμα, μαλλιαρό μέρος. Από το τουρκ. *pürçek* "σγουρός, κατσαρός".

Πμώνου, ρ. [pmónɹu] και *πουμώνουμ*. Δεν αφήνω κάποιον να αναπνεύσει, αδυνατώ να αναπνεύσω. Βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, για τη Σαμοθράκη. Από το αρχ. *πώμα*, *πωματίζω*, *πωμώνω*, βλ και Ανδριώτης, *Αντιχάρισμα*, 229.

Πνάζουμ, ρ. [pnázum]. Αντιλαμβάνομαι, *υπνάζομαι*, βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα: *υπνώ*.

Πνουμιάζου, ρ. [pnumiázɹu]. Βάζω παρατσούκλι, "πνομ", σε κάποιον. Από ε-

πινομάζω, Andriotis, *Lexikon*, 1974.

Πουδίσκλα, η [puðískla]. Ποδιά δερμάτινη ειδική για τον θερισμό.

Πουλύχαρτου, του [pulíxartu]. Το στομάχι του αρνιού.

Πουουσαψ'ίδια, τα [puusapšídya]. Προσανάμματα. Κατά τον Andriotis, *Lexikon*, 1974, από προσάπτω > *πρόσαψις. Στην Ίμβρο προυσαπίδια, Ξεινός, 1981, 145.

Πουτκουγαλιά, η [putkuγα'ía]. Ποντικογαλή. Βλ. και Ανδριώτης, *Αντιχάρισμα*, 114 από ποντικός + (α)γαλιά < γαλή.

Πυρόψ'ια, η [pióρɔɔa]. Πυρρόψια, πύρροψη, με κοκκινωπό πρόσωπο και αρσ. πυρόψιους βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. πυρρός.

Πυνμάτα, η [piimáta]. Πυρρομάτα, με κόκκινους οφθαλμούς, με πυρρούς οφθαλμούς.

Πυρκαών, ρ. [pírkaóh]. Διαπερνά, διαποτίζει. Στην Ίμβρο πυρκαρώνου "καίγω, διαπερνά", Ξεινός, 1981. Πβ. πυρκαός, πυρκαής = πυρίκαυστος, και Ησύχ. πυρκόοι = δι' εμπύρων μαντευόμενοι.

Πχύζουμ, ρ. [pχízum]. Συγχύζομαι. Κατά τον Andriotis, *Lexikon*, 1974, από το επιχύνω. Στην Ίμβρο απαντά επίσης πχύζουμ. Από το επιχέω > επιχύζω (< επέχυσα), -ομαι; Πβ. συγχύζω.

Ρδούν, του [rðuñ]. Οι τάφοι στα αμπέλια που γίνονται ανάμεσα στα κούρβουλα λέγονται ρδούνια. Επίσης ρδούνια αποτελεί και η σειρά κομμένου χόρτου. Βλ. και *ιδνιαζου*.

Ριζιγέρονου, ρ. [rizigérnu]. Κινδυνεύω, υποφέρω. Από το ιταλ. -βεν. *risicare, risigar, risico* "κινδυνεύω, κίνδυνος".

Ρνεύου, ρ. [rnénu]. Και τουν ούρνιψει "τον συμβούλεψε". Από ορμηνεύω < ερμηνεύω.

Ρνιαζου, ρ [rńázu]. Φανερώνω, υπενθυμίζω, κατηγορώ. Συναντάται και ως: *αρνιαζου*.

Ρσούνα, η [rsúna]. Χαράδρα αλλά κυρίως το ορμητικό νερό της που τρέχει. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, το ανάγει στο λήμμα ρύσις και αναφέρει τύπο: ρουσιώνας για την Κύπρο. Για περισσότερα βλ. ΤΟΠ Ρσούνα.

Ρύπουδου, του [rípuðu]. Τίποτε, μηδέν. Κυρίως στη φράση: "δεν απόμνει ρύπουδου, ούλ' φύγαν" = δεν απόμεινε τίποτα, όλοι έφυγαν. Κατά τον Andriotis, 1937, 153 από *αρύποδος < αρύς, αραιός + πους, βλ. και Ξεινός, 1981.

Σάγλα, η [sáyla]. Χοντρό ή λεπτό σκοινί. Από το ιταλ. sagola "κορδόνη πλεγμένο και κατραμωμένο για τις σημαίες και για τις θαλασσινές δουλειές.

- Σακιντίζου, ρ. [sakidízu]. Διστάζω. Από το τουρκ. sakınmak "προφυλάγομαι, απέχω", Δημητριάδης, 1962.
- Σ'απ, του [šap]. Σάπι, αρρώστεια των ζώων. Από το τουρκ. şap (illeti) Red. Βλ. Κατσάνης, 1990, στο ΕΠ Μίσιος.
- Σαχλίνου, ρ. [saxlínu]. Μαλακώνω. Από το επίθ. σαχλός "πλαδαρός, μαλακός, γλοιώδης", ήδη στον Πτωχοπρόδρομο.
- Σβαγή, η [svaɣi]. Σφαγή, τα εντόσθια, τα έντερα. "Επ να βγάλς ντη σφαγή σ" (κατάρα).
- Σβίδα, η [svída]. Σφίδα, πιθάρι. Βλ. ΤΟΠ Μαριτζέλου σφίδα. Πιθανόν από ένα φιδάκη = πιθάκη, υποκορ. του πίθος με εμπρόθετο σ-. Το φιδάκη αττ. τύπος "πίθος μέγας και σύστομος".
- Σελ, του [seɫ]. Μικρό ορμητικό ρυάκι ύστερα από δυνατή βροχή. Από το τουρκ. sel "χείμαρρος", Red.
- Σκυλουκατουίτς, η [skilukatuits]. Κάλος ποδιού και μη φαγώσιμα μανιτάρια. Το ίδιο και στην Πυλαία (v. Θεσ/νίκης).
- Σμυρνιάζου, ρ. [zmirnázú]. Αδυνατώ να συμμαζέψω. Δεν πιάνει το χέρι μου.
- Σ'νιργιέμει, ρ. [šnirýemi]. Έχω ρίγη. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα δίνει τύπο για τη Σαμοθράκη θνιργώ από *συρριγώ (< συν + ρίγος).
- Σουλαντίζου, ρ. [suladízu]. Δέρνω. Από το τουρκ. isla(t)mak. Βλ. και Σολομωνίδης, 1962, σουλαδίζου = καταβρέχω < sulamak, και σουλαντηστήρι = καταβρεχτήρας.
- Σουφιλιάζου, ρ. [sufilázú]. Κλείνω, εφαρμόζω. Φεχ "μπάλωμα".
- Σπάπια, τα [sprápia]. Τα ρούχα γενικά και ειδικά τα ρούχα του αγροφύλακα. Από το τουρκ. esvap.
- Σταλαχίτζ, ρ. [štalaxiž]. Πεινάει, λιγουρεύεται, π.χ. μι σταλαίσει η ψή μ = το επιθύμησε η ψυχή μου. Από το τουρκ. istahli "ορέγομαι, πεινώ".
- Στάμα, του [stáma]. Στήλη που σχηματίζεται από τις σπυριδές του ελαιοτριβείου.
- Στιγάδ, του [stigád]. Μαντρί σκεπασμένο. Από στέγος > στεγάδιον > στιγάδ, πβ. και Ποντιακά στεγάδ.
- Σ'λίβα, η, θλιβώνου, ρ. [šlína, šlinónu]. Ρυτίδα, πτυχή, διπλώνω. Από το αρχ. στιβώ. Στην Ίμβρο απαντά: σλίβα, σλιβώνου "διπλώνω, δίπλωμα", Ζεινός, 1981.
- Στούν, -νια [stuí, -há]. Χοντρό ξύλο αιωνόβιου δέντρου. Πιθανόν από το αρχ. στόνυξ -χος "οξεία άκρα (επί βράχου), τα εις οξύ λήγοντα".
- Συνμαλώ, ρ. [siimaló]. Σύρω κάποιον από τα μαλλιά.

- Τααχάνα*, η [taaxána]. Βλ. *παλιοντααχάνα*. Χωράφι άνυδρο και πετρώδες. Μολονότι μπορεί να συσχετιστεί με το *τραγάνα* < *τραγανόν* "υποθαλάσσιος βράχος, πετρώδης τόπος", ορθότερος πρέπει να θεωρηθεί ο συσχετισμός με το *τραχύς* και τα παράγωγά του. Πβ. και *τααχειά αίγα* = μεγάλη στη ηλικία.
- Ταφ*, του [taf]. Καταλληλότητα του χωραφιού για όργωμα. Π.χ. *εχ ταφ του χουάφ*. Από το τουρκ. *tan* με την ίδια σημασία. Πβ και Ξεινός, 1981, στη λ. *ταβ*.
- Ταχμινιάζου*, ρ. [taxmiñázu]. Υπολογίζω (στο σκοτάδι κυρίως). Από το τουρκ. *tahmin* "to estimate, calculate". Πβ. *παγαίνου μι του ταχμίν* (υπολογίζω).
- Τζάγκρα*, η [dzágra]. Σύρτης ή πόμολο της πόρτας. Για την ετυμολογία του από τα περσικά βλ. Κ. Καραποτόσογλου, *Ελληνική Διαλεκτολογία* 3 (1992-93) 49.
- Τζγκάφτου*, ρ. [dzgáftu]. Συγκαίω, συγκάφτω. Από *συγκαίω* + *άπτω* ή *συγκάψω*.
- Τζγκαθλάς*, η, *τζιγκάθλα*, τα [dzgaθlás, dzigáθla]. Κοιλαράς, εντόσθια. Πβ. *τζιγέρια*.
- Τδάζου*, ρ. [tšázu]. Λαχταρώ, λιγουρεύομαι.
- Τδάλιστεύου*, ρ. [tšalistévu]. Προσπαθώ. Από το τουρκ. *çalışmak*, Δημητριάδης, 1962.
- Τσαλφάτου*, του [tsalfátu]. Τσουλουφάτο, με τσουλούφι. Πβ. για τη Σμύρνη: *ξουλούφι* = αφέλεια μαλλιών, Σολομωνίδης, 1962, 38. Από το τουρκ. *züllüf* < αραβ. *zülf*.
- Τσάμα*, του [tsáma]. Χράμι, είδος κουβέρτας. Πβ. τουρκ. *saman* "άχυρο, αχυρόψαθα".
- Τσιγρέκ*, του [tsiγrék]. Μικρό κομμάτι ψωμιού, το τέταρτο. Από το τουρκ. *çeyrek*.
- Τσίρνιάς*, η [tširñás]. Κλαδί διχαλωτό στη μια άκρη με το οποίο ανάδευαν το γάλα που επρόκειτο να γίνει τυρί. Από το τουρκ. *cıřnak* "νύχι, χηλή ζώου".
- Τσουπί*, του [tsupí]. Κιλίμι από κατσικίσια τρίχα. Στο Λεξικό Δημητράκου = είδος χοντρού μάλλινου υφάσματος κατά το στίψιμο του ελαίου.
- Τσούρλας*, η [tsúrlas]. Βουζούνι. Πβ. Δρυμός (ν. Θεσ/νίκης): *τσίρους*, *τυφλό-τσιρους* "βουζούνι" και Μιχαηλίδης - Νουάρος, 1972, *τσίρος* "οπός γά-

λακτος". Πιθανόν από το λατ. *serum* "οπός". Η τροπή *s* > *ts* είναι δυνατή, πβ. *securis* > τσεκούρι.

Φάαθ, η [fáaθ]. Σταθερότητα, ευγένεια, συμπεριφορά. Από φράση;

Φακίτζου, ρ. [fakíʒu]. Τρώω κάτι εποχιακό για πρώτη φορά, π.χ. φακίρσεις κιάδια = γεύτηκες κεράσια. Από μων. *ευκαιρίζω, ευκαιρίζομαι* "επιτυγχάνω, λαμβάνω ευκαιρίαν, ευρίσκω", π.χ. "εάν ευκαιρίσης ποτήριον οίνου" Εφραίμ, Συρ. Ι, 94, D και Τσουκνίδας, Γ. ΟΝΟΜΑΤΑ, 9 (1984) 222. Στην Ίμβρο: *φικηραίνου* "ευκαιρώ", Ξεινός, 1981.

Φκίρ, του [fkiɾ]. Κυρίως στη φράση "έβαλα του φκιρ" = έβαλα την ιδέα. Από το τουρκ. *fikir* "ιδέα, γνώμη". *Fikir konmak* "αποφασίζω".

Φαφλι(δ)ίζιτει [fafli(ð)íziti]. Διαδίδεται. Πιθανόν συγκεκριμένος τύπος του φαφλατίζει ή το τουρκ. *fas olmek* διαδίδεται.

Φλουμίζου, ρ. [flu mízu]. Ανοίγω με τον κλώστη φύλλα ζύμης. Φλουμάρ, -ρια λέγονται τα φύλλα ζύμης τα γνωστά ως γιουφκάδες, χυλοπίτες κλπ. Πιθανόν από ένα *φυλλομάριον > φλλομάρι > φλλομαρίζω > φλλουμίζω.

Φουρμάζω, ρ. [fuɾmázu]. Ξεφυσάω από θυμό. Από τα αρχ. *φριμάσσομαι* ή *φρυάσσομαι* = φυσώ διά των μυκτήρων.

Χάβουμα, του [xánuɱa]. Βοηθητικό σχοινί για φόρτωμα.

Χίτζου, ρ. [xíʒu]. Χρίζω, το σημερινό σοβαντίζω. Από το αρχ. *χρίω*.

Χίίματώ, ρ [xíiɱató]. Υπολογίζω, εκτιμώ. Από το αρχ. *χρηματίζω* > *χρηματώ*.

Χιπαίρνον, ρ. [xiipérnu]. Κοροΐδεύω, ειρωνεύομαι. Απαντά και ως: *χιουπαίρνον*. Ο τύπος αναδομείται ως *xiripérnu, xiropérno, xirépno* (;).

Χιντρή, η, χιντήη, η [xidrí, xidíi]. Προβατίνα με βούλες μαύρες στα μάτια. Από ένα *οχεντρή δηλ. που έχει το χρωματισμό της όχεντρας, της οχιάς.

Χνάζου, ρ. [xnázu]. Πεινώ. Στην Ίμβρο: *χνάζου* "φυσώ απαλά", Ξεινός, 1981, 184.

Χνώ(ό)μα, του [xnoɱa]. Ιδιοσυγκρασία, μοίρα, χαρακτήρας, η γνώμη των άλλων για το πρόσωπό μας. Ο Ξεινός, 1981, για την Ίμβρο εξηγεί: ιδιότητα που έχουν μερικοί άνθρωποι να δίνουν κάτι με καλή διάθεση αλλά να μη πιάνει τόπον".

Χοιόλουμους, η [xióluɱus]. Χοιρόλαιμος, ασθένεια των χοίρων στο στόμα. Βλ. και Λεξικό Δημητράκου.

Χούλιους, η [xúlis]. Εύλινη κουτάλα για ανακάτεμα. Μεγεθυντικό του *χουλιάρ*; Μτφ. *χούλιους* σημαίνει "αυτός που δεν κρατά μυστικό".

Ψ'ακώνου, ρ. [přakónu]. Φαρμακώνω, πικραίνω, δηλητηριάζω. Από το αρχ. ψίαξ, -κος "ρανίδα, σταγόνα", βλ. 1.510

Ψ'ιούκ, του [příúk]. Φαγητό καμωμένο με χυλό αλευριού σε ζεστό νερό. Πβ. Δρυμός (ν. Θεσ/νίκης) ψιρούκια = σβώλοι αλευριού σε ζεστό νερό με λάδι και πιπέρι κόκκινο, είδος σούπας ζυμαρικών. Στην Ίμβρο: ψιρούκ "τριμμένη ζύμη σαν ψίχουλο", Ξεινός, 1981, 190.

2. ΑΝΘΡΩΠΩΝΥΜΙΑ

2.0 Η αξία της μελέτης των ανθρωπωνυμίων έχει προπολλού επισημανθεί από ξένους και Έλληνες ερευνητές. Παράλληλα με το γλωσσικό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν, η μελέτη τους συνδέεται και με την ιστορία, τη λαογραφία, την κοινωνική ανθρωπολογία, τις μετακινήσεις πληθυσμών και με άλλους συναφείς επιστημονικούς κλάδους.

Οι ανθρωπωνυμικές έρευνες στη χώρα μας, μολονότι έχουν να επιδείξουν ένα μεγάλο αριθμό από αξιόλογες εργασίες, εντούτοις μέχρι σήμερα δεν πρόσφεραν ένα βασικό έργο που να ερευνά συνολικά τα ανθρωπωνύμια και να αποτελεί την αφετηρία όχι μόνο για τις παραπέρα ανθρωπωνυμικές έρευνες αλλά και για τους συναφείς επιστημονικούς κλάδους που αναφέραμε προηγουμένως.

Ιδιαίτερη αξία αποκτά η μελέτη των ανθρωπωνυμίων για ορισμένες περιοχές ή χρονικές περιόδους για τις οποίες οι ιστορικές μαρτυρίες και πληροφορίες είναι ελάχιστες ή ανύπαρκτες.

Στην κατηγορία αυτή νομίζουμε ότι ανήκει και η Σαμοθράκη. Τόσο για την παλιότερη ιστορία της όσο και για την πιο πρόσφατη, οι πληροφορίες που διαθέτουμε είναι μηδαμινές, ιδίως όσον αφορά γραπτά μνημεία ή ντοκουμέντα. Ακόμα και για την μετά το 1821 περίοδο δεν έχουμε ασφαλείς γνώσεις για τον πληθυσμό του νησιού και για την οικονομική του ζωή.

Επιπλέον και για το γλωσσικό ιδίωμα της Σαμοθράκης και για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει, μέχρι σήμερα δεν δόθηκε ικανοποιητική εξήγηση, γεγονός που οφείλεται και στην έλλειψη ιστορικών και άλλων πληροφοριών.

Όλοι αυτοί οι λόγοι μας επιβάλλουν να ασχοληθούμε εκτενέστερα με το ανθρωπωνυμικό υλικό της Σαμοθράκης και να αναζητήσουμε γλωσσικές και ιστορικές πληροφορίες που θα μπορέσουν να διαφωτίσουν μερικές πλευρές της δημογραφικής σύστασης του νησιού, της οικονομικής και κοινωνικής ζωής καθώς και του γλωσσικού ιδιώματος και των ιδιορρυθμιών που παρουσιάζει.

2.01 Μορφολογία επωνύμων (ΕΠ)

Τα βασικά καταληκτικά τεμάχια των σαμοθρακίτικων επωνύμων είναι τα εξής: -ης, -ος (-ους), -ας, -ές. Με τις καταλήξεις αυτές σχηματίζονται τα διάφορα ε-

πιθήματα με σημασιολογικό περιεχόμενο παρόμοιο με εκείνο της κοινής νέας ελληνικής και των ιδιωμάτων. Τα συχνότερα επιθήματα είναι *-ίτης*, *-ιώτης*, *-ιος*, *-λης*, *-ισιος*, *-τζής*, *-ιας*, *-άρης*, *-τσης*, *-ούδης*, *-έλ(λ)ης*, *-ίδης*, *-άδης*, κλπ. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί το επώνυμο *Φρυδούς*, βλ. ΕΠ.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον συνιστούν δύο καταλήξεις, οι *-ιας*, και *-άτοι* που επιχωριάζουν στη Σαμοθράκη και αποτελούν ιδιομορφία του ιδιώματος. Η πρώτη απαντά σε βαφτιστικά (ΒΑ) όπως *Σταθέλιας*, *Μητσέλιας*, αλλά και σε επώνυμα: *Βροντάγιας*, *Βραχιόλιας*, *Λινούδιας*, *Λεμονάκιας*, *Κοκκινάκιας* κλπ ενώ η δεύτερη δηλώνει το σύνολο των μελών μιας οικογένειας, π.χ. *Αγγιλνάτ*, *Τιρζάτ*, *Γαλατουμιτάτ* δηλ. τα μέλη των οικογενειών *Αγγελώνια*, *Τερζή*, *Γαλατούμου*, κλπ. κάπως αντίστοιχη προς τις πανελλήνιες καταλήξεις *-αίοι*, *-ηδες*, π.χ. *Κολοκοτρωνάιοι*, *Κολοκοτρώνηδες*, *Παπαγιανναίοι*, *-ηδες*, κλπ..

2.02 Η κατάληξη *-ιας* εμφανίζει αρκετά μεγάλη συχνότητα στα επώνυμα του νησιού και η γένεσή της, κατά τη γνώμη μας, έχει διπλή αφετηρία: τις υποκοριστικές καταλήξεις *-ούδης* και *-έλης* και ιδίως τους τύπους του ουδετέρου του πληθυντικού αριθμού, π.χ. το παιδί της (Ε)λένης λέγεται *Λινούδ* και το σύνολο των παιδιών *τα Λινούδια*. Με αρσενικοποίηση του τελευταίου τύπου έχουμε το επώνυμο: ο *Λενούδιας*. Με τον τρόπο αυτό ερμηνεύονται επώνυμα όπως *Αποστολούδιας*, *Κουφούδιας*, κλπ. Από την υποκοριστική κατάληξη *-έλης* έχουμε τους σχηματισμούς: *Σταθέλι* "το παιδί του Στάθη ή ο μικρός Στάθης" και το σύνολο των παιδιών: *Τα Σταθέλια* και με αρσενικοποίηση: *Ο Σταθέλιας*, *Σπανέλιας*, *Αρβανιτέλιας*, *Φυτέλιας* κλπ. Επειδή όμως την κατάληξη *-ιας* την βρίσκουμε και σε θέσεις όπου δεν προηγούνται τα σύμφωνα *δ* και *λ* π.χ. *Αράβιας*, *Λεμονάκιας*, *Βροντάγιας*, *Αγγελώνιας*, θα πρέπει να υποθέσουμε ότι το μόρφημα *-ιας* αποσπάστηκε από τις υποκοριστικές καταλήξεις *-ουδ(ιας)*, *-ελ(ιας)* ως κατάληξη επωνύμων με υποκοριστική σημασία και προσαρτήθηκε και σε άλλα ονόματα. Έτσι εξηγούνται επώνυμα όπως *Τζιμπούκιας*, *Τηγανούριας*, *Τζικάριας* κλπ. Ο συμφυρμός των καταλήξεων *-ούδιας* και *-έλιας* συνετέλεσε ώστε το *-ιας* να θεωρηθεί το υποκοριστικό μόρφημα των ονομάτων.

2.03 Η δεύτερη ανθρωπωνυμική κατάληξη που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι η *-άτοι* για τη δήλωση των μελών μιας οικογένειας ή οικογενειών που έχουν το ίδιο επώνυμο, π.χ. *Καραμανουλάτ*, *Φααγκάτ*, *Μαλτιζάτ* δηλ. μέλη των οικογενειών *Καραμανώλη*, *Φράγκου*, *Μαλτέζου* κλπ. Η παρουσία της κατάληξης αυτής είναι αξιοπερίεργη γιατί, όπως είναι γνωστό, απαντά κυρίως στην Κεφαλονιά και με μικρή συχνότητα σε άλλες περιοχές, π.χ. βλ. Μενάρδου, 1905, 402

για την Κύπρο. Θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι, αφού το νησί υπήρξε φέουδο της γενοβέζικης οικογένειας των Gattilusi (Γατελούζων), η κατάληξη αυτή αποτελεί φράγκικη κληρονομιά. Μια παρόμοια ερμηνεία συναντά ισχυρές αντιρρήσεις. Πρώτον ότι η κατάληξη -άτοι χρησιμοποιείται για τη δήλωση όχι του επωνύμου αλλά του συνόλου των μελών μιας οικογένειας, δηλ. κατά τρόπο διαφορετικό από εκείνον που χρησιμοποιείται στην Κεφαλλονιά. Δεύτερο η κατάληξη χρησιμοποιήθηκε κυρίως από τους Βενετούς και όχι από τους Γενοβέζους. Τέλος η παραμονή των Γατελούζων δεν ήταν τόσο μακρόχρονη ώστε να επηρεάσει τόσο βαθιά το ονομαστικό σύστημα. Η κατάληξη -άτος, -άτοι από το λατινικό -atus (βλ. Χατζιδάκη, *MNE*, 1907, Β 454) πρέπει να αναζητηθεί έξω από το χώρο της Σαμοθράκης και του γλωσσικού ιδιώματος. Πράγματι στην Ικαρία, σύμφωνα με τις πληροφορίες του Χατζιδάκη, 1913, 1-10 και 1907, 44, του Κατσουλέα "*Ονοματολογικά Ικαρίας*", *ΟΝΟΜΑΤΑ* 12 (1988) 229-249, συναντάται η κατάληξη -άτοι με την ίδια ακριβώς λειτουργία που συναντούμε και στη Σαμοθράκη. Ο Χατζιδάκης, 1907, 451 λέγει "... ο σχηματισμός των ονομάτων της συγγενείας ή των γενών παρά τοις Ικάροις. Ταύτα σχηματιζόμενα εκ των επωνύμων (ουχί εκ των κυρίων ονομάτων) και ευχρηστούντα ως εικός εν μόνω τω πληθυντικώ, π.χ. *Παῖδος > Παιδάτοι, Δάμαλος > Δαμαλάτος, Δαμαλάτοι, Λεωνίδας > Λεωνιδάτοι ... κλπ.*" Για την παρουσία της κατάληξης στην Ικαρία στη σελ. 456 ό.π. γράφει: "ο σχηματισμός εις -ατος (αγνοούμενος όλως εν τοις πέριξ νήσοις) αναμιμνήσκει τινά και άκοντα τους Ιταλίζοντας Κεφαλλήνας σχηματισμούς, *Κυριάκάτος, Ιακωβάτος*, κλπ. Και αληθώς φέρεται παρά τω λαώ παραδόσις περί μεταναστεύσεως Κεφαλλήνων εις Ικαρίαν και ουδέν θαύμα ότι η κατάληξις -ατοι επιχωριάζει σήμερον εν Ικαρία".

Παρόμοια ερμηνεία ισχύει και για την ύπαρξη της κατάληξης στη Σαμοθράκη δηλ. *Ικαριώτες* έποικοι μετέφεραν την κατάληξη στο νησί. Δυστυχώς τα στοιχεία που θα συνηγορούσαν σε μια παρόμοια εξήγηση είναι ελάχιστα αλλά πολύ πιθανά. Είναι γνωστό ότι η Σαμοθράκη, όπως και άλλα νησιά του Αιγαίου, υπέφερε καθόλον τον Μεσαίωνα και μέχρι τις πρώτες δεκαετίες, μετά τη σύσταση του νεοελληνικού κράτους, από την πειρατεία. Ανάμεσα στους ποικιλώνυμους πειρατές συγκαταλέγονται και οι (Ι) Καριώτες. Έτσι στα βόρεια του νησιού, μετά την *Παλιάπολη*, συναντούμε τον οικισμό Άνω και Κάτω Καριώτες (άλλοι Καρυώτες, βλ. ΤΟΠ.). Ο τύπος Καριώτες δέχεται δύο ερμηνείες. Η μια μπορεί να δηλώνει είτε αυτούς που ήρθαν από κάποια τοποθεσία που ονομάζονταν *Καρυά* και εγκαταστάθηκαν στον σημερινό οικισμό είτε ότι ο τόπος είχε *καρυές* (καρυδιές) και οι κάτοικοι, επειδή πιθανόν να ασχολούνταν με την εκμετάλλευσή τους, ονομάζονταν Καρυώτες.

Η δεύτερη μπορεί να δηλώνει τους προερχόμενους από την Ικαρία (ο κά-

τοικος = Καριώτης). Πιστεύουμε ότι η δεύτερη ερμηνεία είναι η ορθότερη και ενισχύεται και από την παρουσία της κατάληξης -ατοι. Άλλωστε, σύμφωνα με την παράδοση, οι αρχαιότερες και ισχυρότερες οικογένειες ήταν οι *Καραμανωλάτοι* και οι *Αγριοκορνάτοι* που βρίσκονταν σε διαμάχη μεταξύ τους, βλ. *Ακριτική Σαμοθράκη*, 86. Δεν θα ήταν επομένως παράδοξο, οι δυο αυτές ισχυρές οικογένειες, προφανώς κατάλοιπα πειρατών από την Ικαρία, να κληροδότησαν την περιληπτική κατάληξη με την ιδιόρρυθμη λειτουργία της και στους εντόπιους Σαμοθρακίτες. Για την παρουσία (*Ι*)*Καριωτών* πειρατών στη Σαμοθράκη, βλ. Δραγούμης, 1905, 75. Επιγέννημα της κατάληξης -ατοι είναι και οι καταλήξεις -*άτικο*(ν), -*άτικα*, που δηλώνουν τα κτήματα των αντίστοιχων οικογενειών, π.χ. στους Εκκλ. κώδικες συναντούμε: *Βακαλάτικον, Κανταράτικον, Κολετσάτικον, Καρκανάτικον*, δηλ. κτήματα των οικογενειών: *Βακάλη, Καντάρη, Κολέτσα, Καρκάνη*, κλπ. Σήμερα στον προφορικό λόγο ακούγονται συνήθως στον πληθυντικό ως *Κανταάτκα, Μαλτιζάτκα, Ιιτζίάτκα*, δηλ. κτήματα των οικογενειών: *Καντάρη, Μαλτέζου, Ρεμπούτζια*, κλπ.

2.04 Δημογραφικές και άλλες πληροφορίες

Εκτός από τις γλωσσικές πληροφορίες, τα ανθρωπωνύμια της Σαμοθράκης μας διαφωτίζουν και για την πληθυσμιακή σύσταση του νησιού και τις περιοχές που το τροφοδότησαν με ανθρώπινο δυναμικό.

Σύμφωνα με πληροφορίες βυζαντινών συγγραφέων και ξένων περιηγητών, πολλές φορές κατά τον Μεσαίωνα, η Σαμοθράκη από πληθυσμιακή άποψη έφτασε σε οριακό σημείο. Εκτός από την πειρατεία που αποτελούσε τη μόνη μαστίγα του νησιού, γνωρίζουμε την επιδρομή που έκαναν οι Σλάβοι της Θράκης στα χρόνια του *Κωνσταντίνου του Ε' του Κοπρώνιμου* (768) και τον εξανδραποδισμό 2500 κατοίκων από τα νησιά Ίμβρο, Τένεδο και Σαμοθράκη. Λέγεται ότι ένα μέρος των αιχμαλώτων εξαγοράστηκε από τον Αυτοκράτορα (Παπαγεωργίου, 1982, 53). Μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης, οι Τούρκοι, για τον εποικισμό της, μεταφέρουν και κατοίκους της Σαμοθράκης. Τέλος η μεγάλη σφαγή που έγινε τον Σεπτέμβριο του 1821, ύστερα από την επανάσταση των Σαμοθρακικών, στην τοποθεσία (*Ε*)*Φκάς*, έφερε το νησί και πάλι σε οριακό σημείο από πληθυσμιακή άποψη.

Παράλληλα φαίνεται ότι λειτούργησε και η αντίστροφη κίνηση. Κατά καιρούς η Σαμοθράκη δέχεται ξένους εποίκους, γεγονός που επιβεβαιώνεται τόσο από τις ελάχιστες ιστορικές πληροφορίες όσο και από την ανάλυση των ανθρωπωνυμίων. Γνωρίζουμε ότι το νησί, επειδή ήταν σχετικά κοντά στη βασιλεύουσα και συγχρόνως απομονωμένο, χρησιμοποιήθηκε από τους βυζαντινούς ως τόπος εξορίας διαφόρων αξιωματούχων. Ο *Θεοφάνης ο Ομολογητής*

(752-818) εξορίστηκε και πέθανε στη Σαμοθράκη. Επίσης την ίδια τύχη είχε και ο *Κων/νος Λεκαπηνός* το 745 μ.Χ. Αν λάβουμε υπόψη και τη λαϊκή παράδοση, μπορούμε να ερμηνεύσουμε τα μαντριά (της γριάς τα μαντριά) της αρχόντισσας *Ευδοκίας*, και τα ερείπια μικρών ναών με την παρουσία βυζαντινών αρχόντων στο νησί. Επίσης, μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης και τον διασκορπισμό του πληθυσμού της, κάποιο ποσοστό φαίνεται ότι καταφεύγει στα νησιά του βορείου Αιγαίου, όπως στη Λήμνο, Θάσο και Σαμοθράκη.

Την παρουσία βυζαντινών αξιωματούχων υποδηλώνουν και τα σημερινά σαμοθρακίτικα επώνυμα όπως: *Αργυροβασιλικός, Βάρδας* (Βάρδινος εγγιά) *ΤΟΠ, Υπέρτιμος* (Μπέρτιμος), *Παλαίφατος, Κατάκαλος, Λάσκαρης, Ραλιάς* (Ράλης), καθώς και τα βαφτιστικά: *Δουκινέλλα, Δουκινέττα, Παλουγούδα* (< *Παλαιολογίνα*, κατά τους εντόπιους από *Πελαγία*), *Σουσάννα, Λασκαρίνα, Ρήγαινα, Ραλιού, Αραλιώ, Αποκαύτισσα* (= *Αποκαύκισσα* < *Απόκαυκος*) κλπ. Την ίδια εξήγηση δίνει και παρόμοια ανθρωπωνυμικά επιχειρήματα αναφέρει ο Α. Βακαλόπουλος, 1984, 13 σημ. 17 για τη Θάσο και τη μετανάστευση Βυζαντινών αρχόντων μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης. Για βυζαντινά ονόματα στην Ίμβρο, βλ. Ξεινός, 1981, 15 και για τις νότιες Σποράδες, *Ζωγράφειος Αγών*, Α', 271.

Μια άλλη κατηγορία ανθρωπωνυμίων αποτελούν εκείνα που δηλώνουν την παρουσία Φράγκων στο νησί. Ξέρουμε από πληροφορίες ιστορικών και από τα σωζόμενα μέχρι και σήμερα κτίσματα (Κάστρο Χώρας, Βίγλες Παλιάπολης και Φονιά) και τις επώνυμες επιγραφές τους, ότι η Σαμοθράκη υπήρξε φέουδο της γενοβέζικης οικογένειας των Γατελούζων (Gattilusi). Τα σημερινά επώνυμα της Σαμοθράκης *Φράγκος, Γαλατούμος* (*Galantuomo*), *Γάξελας, Γιακούπης, Γιακείμης, Κόνσουλας, Ματζιορίνης, Πατέστος, Πετσώνιας*, κλπ. αποτελούν κατάλοιπα ονομασιολογικά αυτής της εποχής, όχι μόνο της Σαμοθράκης αλλά και των γειτονικών νησιών που γνώρισαν την ίδια τύχη.

Πιο εμφανής, μέσω των ανθρωπωνυμίων, γίνεται ο εποικισμός του νησιού κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας και μετά. Όπως υποδηλώνουν τα ονόματα, τρεις ήταν οι κύριες περιοχές που τροφοδοτούσαν με ανθρωπινό δυναμικό τη Σαμοθράκη.

Πρώτα έρχεται ο Αιγαίοπελαγίτικος και νησιώτικος χώρος. Κάτοικοι από τα γύρω νησιά και από τα πιο απομακρυσμένα, καταφεύγουν στη Σαμοθράκη για ποικίλους λόγους. Έτσι συναντούμε επώνυμα όπως: *Ιμβριος, Θασίτης, Λημνίος, Καπιώτης* (Κάπη Λέσβου), *Μαλτέζος, Πατινιώτης* (Πάτινος = Πάτιμος), *Πλωμαρίτης, Σκοπελίτης, Σπέτσας, Τενεδιός, Τσιριγώτης* κλπ. Δεύτερη περιοχή είναι η Μικρασιατική παραλία με τους πρόσφυγες, κυρίως των πρώτων δεκαετιών του αιώνα μας. Συναντούμε ονόματα όπως: *Καραμανλής, Καραντενεσλής, Κούσιαντας, Πολίτης, Μοσχονήσιος*, κλπ. Τρίτη περιοχή είναι η

Θράκη όπως μαρτυρούν τα επώνυμα: *Κεσσανόπουλος* (Κεσσάνη), *Μάκρας* (Μάκρη) μολοντί ήταν Χίος στην καταγωγή, *Μαρωνίτης* (Μαρώνεια), *Σουρβαλής*, *Αδριανουπολίτης* (Αδιρνέλης), *Κιμμεριανός* (Κιμμέρια), κλπ.

Τέλος ένας αριθμός εποίκων προέρχεται από διάφορες περιοχές του ελληνικού χώρου όπως δηλώνουν τα επώνυμά τους: *Κουμιώτης* (Κύμη Ευβοίας), *Μόραλης* (Μοριά), *Μανιώτης* (Μάνη), *Μαντούδης* (Μαντούδι Ευβοίας) κλπ.

Τις παραπάνω εκτιμήσεις, εκτός από το ανθρωπωνυμικό υλικό, επιβεβαιώνουν και οι πληροφορίες που δίνουν οι ίδιοι οι Σαμοθρακίτες για την καταγωγή των προγόνων τους και για τις περιοχές από τις οποίες προέρχονται, π.χ. γνωρίζουμε ότι η οικογένεια *Κουτσοφάβα* προέρχεται από την Κάρυστο, η οικογένεια *Βαλμά* από τη Ζαγορά του Πηλίου, του *Αμπατζή* από τη Θράκη, των *Ρηγοπούλου* και *Καραδημητρίου* από τη Δημητσάνα, του *Αναστασιάδη* από την Ήπειρο, του *Αργυριάδη* από τη Μαρώνεια, του *Βαγιάρη* από τη Θεσσαλία, του *Βασιλειάδη* από την Ίμβρο, κλπ.

Αν απομονώσουμε τα επώνυμα που δηλώνουν τόπο καταγωγής καθώς και εκείνα που σύμφωνα με πληροφορίες, έχουν ξένη καταγωγή, θα παρατηρήσουμε ότι οι παλιές σαμοθρακίτικες οικογένειες αποτελούν μειοψηφία στο σύνολο των σημερινών οικογενειών. Ο συνοικισμός του νησιού από κατοίκους διαφόρων περιοχών, είναι περιττό να τονίσουμε ότι είχε και τις ανάλογες γλωσσικές συνέπειες. Το ιδίωμα της Σαμοθράκης πρέπει να δέχτηκε ποικίλες γλωσσικές επιδράσεις τις οποίες καλείται ο γλωσσολόγος να αξιολογήσει και στη συνέχεια να ερμηνεύσει τα διάφορα φαινόμενα του γλωσσικού ιδιώματος του νησιού.

2.041 Όσον αφορά τις ξένες γλωσσικές επιδράσεις στα ανθρωπωνύμια της Σαμοθράκης, διαπιστώνουμε ότι αυτές, πλην της τουρκικής, είναι ελάχιστες ή ανύπαρκτες. Η πληθώρα επωνύμων που έχουν την καταγωγή τους από την τουρκική δεν οφείλεται στην παρουσία Τούρκων στο νησί, που ήταν ασήμαντη, αλλά στην προσέλευση εποίκων από τουρκοκρατούμενες περιοχές και ιδίως από τη Μ. Ασία. Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι πολλά από τα τουρκικής καταγωγής επώνυμα έχουν πανελλήνια διάδοση. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα επώνυμα: *Μπεξής*, *Μπαξεβάνης*, *Αϊβάξης*, *Αρμουτίδης*, *Μπαϊκούζης*, *Βασδέκης*, *Δουλγέρης*, *Μεϊμάρογλου*, *Ισμετλής*, *Καραντενεσλής*, *Καραγκιουλτσής*, *Καρατενίδης*, *Καρατουμανίδης*, *Καρόγλου*, *Τερζής*, *Ρεϊζής*, *Σαλαμανής*, *Σιμισάρης*, *Ταμπάκης*, *Χαντζής*, κλπ.

2.042 Τα σλαβικής καταγωγής επώνυμα είναι ανύπαρκτα. Τα ελάχιστα που συ-

ναντούμε αφορούν πρόσωπα που ήρθαν στο νησί μετά το 1912, π.χ. ο Στάντος "ήταν δάσκαλος από τα μέρη της Βουλγαρίας, Έλληνας από την περιοχή της Φιλιππούπολης", οι Βλάσκος, Βούζης, Δίγκας, Μιλτζομίρης, Μπροϊτσίκος είτε είναι έποικοι στη Σαμοθράκη είτε είναι αμφίβολο αν το όνομά τους έχει σλαβική προέλευση, βλ. ΕΠ.

2.043 Τέλος υπάρχει μια άλλη κατηγορία επωνύμων που έχουν νεολατινική (ρωμανική) καταγωγή. Να σημειωθεί ότι πολλά από τα ονόματα αυτά έχουν ήδη από τα μεσαιωνικά χρόνια ενσωματωθεί στα ανθρωπωνύμια των Ελλήνων και σήμερα έχουν πανελλήνια διάδοση. Η διαφορά αυτών των επωνύμων με τα "φραγκικά" του 2.04 που αναφέραμε συνίσταται στο γεγονός ότι εκείνα δηλώνουν παλιές σαμοθρακίτικες οικογένειες ενώ όσα ακολουθούν προέρχονται αν όχι όλα, τα περισσότερα, από έποικους της Σαμοθράκης. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται τα: Ατζανός, Βακλής, Καπέλας, Κλαρίνος, Μαραγκός, Μαρτζέλιας, Μισέντος (;), Μπαρμπούλης, Μπροντζάκης, Μπριζόλας, Ροντάρης, Σεβαστάτος, Σκαλτσουνάκης, Σκαμπαβίριας, Σολδάτος, Ταρτανής, Τζανετής, Τραμουντάνης, Τσουκαλάς, Φακετόπουλος, κλπ. Από τα παραπάνω τα Ατζανός, Μισέντος, Ταρτανής, ανήκουν σε παλιές σαμοθρακίτικες οικογένειες και η νεολατινική τους καταγωγή δεν είναι σίγουρη.

2.1 ΒΑΦΤΙΣΤΙΚΑ

2.10 Τα βαπτιστικά ονόματα της Σαμοθράκης, στο σύνολό τους, δεν διαφέρουν από εκείνα των άλλων περιοχών του ελληνικού χώρου. Εντούτοις ο ερευνητής εύκολα διακρίνει τη βυζαντινή επίδραση σ' αυτή την κατηγορία των ονομάτων. Βυζαντινά ή βυζαντινής επίδρασης θεωρούμε τα εξής: Αποκαύτισσα (Αποκαύκισσα από Απόκαυκος), Ασανιώ, Δουκινέλλα, Δουκινέττα, Λασκαρίνα, Οικονόμισσα, Πανταύγενη, Παλαιολογίνα (=Πα(λ)ουγίνα, Παλουγούδα), Ραλλού, Ρήγινα, Σουσάννα, Στρατηγώ, Σεβαστή, Δούκας, Κομνηνός, Λάσκαρης, Σεβαστός, Φράγκος κλπ. Βλ. και Δ. Πολέμη "Βυζαντινά ονόματα από βυζαντινά επώνυμα", *ONOMATA*, 12 (1988) 432.

Από τα υπόλοιπα βαπτιστικά ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα Ραξής, Κρεμασιώτης, Κρεμασία, που προέρχονται, τα τελευταία δυο, από τη σαμοθρακίτικη παράδοση. Το όνομα Ραξής, εκτός από τη Σαμοθράκη, απαντά στην Αίνο και στη Θάσο, *Θασιακά*, 1 (1984) 88: "τα παιδιά του Ραξή" σε δικαιοπρακτικό έγγραφο του 1747. Σχετικά με την ετυμολογία του ασχολήθηκε ο Σ. Καμαρούδης, "Sur l' etymologie de Raxis, prénom de Samothrace-Grèce" *Actes du Colloque d' Onomastique Romane de Dijon* (27-30 mai 1981), "L' Onomastique, témoin des langues disparues" Dijon, 1982 σ. 389-391 (428 σ.).

Κατά μια εκδοχή των ντόπιων ομιλητών πρόκειται για υποκοριστικό τύπο του ονόματος Αλέξιος. Θεωρώ ως πιο πιθανή την προέλευσή του από το τουρκ. δηλ. rakici "ρακιτζής", κατασκευαστή ρακιού, που σύμφωνα με τον βόρειο φωνηεντισμό γίνεται *rakci δηλ. Ρακτζής, Ραξής. Μολονότι δεν είναι απίθανη η μετάπτωση ενός επαγγελματικού ονόματος σε βαπτιστικό, θεωρώ κάπως δύσκολη αυτή την αλλαγή για ένα τόσο γνωστό επαγγελματικό όνομα. Πιστεύω ότι πρόκειται για όνομα τουρκικής προέλευσης από τη λέξη rahşis "απαστράπτων, ακτινοβολών", σημασία κατάλληλη για ένα βαπτιστικό.

Τα Κρεμασιώτης, Κρεμασία, προέρχονται από την σαμοθρακίτικη παράδοση. Πρόκειται για παιδιά που "αφιερώνονταν" στην "Παναγιά Κρημινιώτισσα", θρησκευτική παρακαταθήκη του νησιού. Από τον τύπο Κρημινιώτισσα, με παρετυμολογία προς το κρεμνώ, προήλθαν τα Κρεμασιώτης, Κρεμασία, τα οποία για τους Σαμοθρακίτες ταυτίζονται με τα: Παναγιώτης, Παναγιώτα, σύμφωνα μάλιστα με το λεγόμενο: "Κάθι Κρημασιώτς ένει Παναγιώτς".

2.11 Οι υποκοριστικές καταλήξεις των θηλυκών βαπτιστικών με τη μεγαλύτερη συχνότητα είναι οι εξής: -ούδα, -ούδ, -έλ, -ίτς, -ούλα, -νιά, -νιώ, -ίνα, -ίτσα, κλπ. Π.χ. *Γιαννκούδα, Αθανασούδα, Αννιτούδ, Λινούδ, Θκινέλ, Γιαννκέλ, Θουδουίτς, Πιπίτς, Λιυτίτς, Αρμινουπούλα, Βασλουπούλα, Θουδουρνιά, Παλουγνιά, Κυαννιώ, Ζαφειρνιώ, Λασκαρνιώ, Μαλαματινιώ*. Για τα αρσενικά βαπτιστικά έχουμε τις καταλήξεις: -έλ, -έλιας, -ούδς, -ούδ, -ιος, κλπ. Π.χ. *Γαννέλ, Γιαννέλιας, Μαθιέλιας, Γληγουέλιας, Γιαννούδς, Γιαννούδ, Αθανασιός, Μαθιός*, κλπ. Οι καταλήξεις -ούδ, -έλ, -ίτς, γένους ουδετέρου, μπορούν να δηλώνουν άτομα, αρσενικά και θηλυκά, μικρής ηλικίας.

Ονόματα θηλυκού γένους σχηματίζονται και ως ανδρωνυμικά. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται παράλληλα και ονόματα θηλυκά που σχηματίζονται από το πατρικό επώνυμο. Οι συχνότερες καταλήξεις για τους παραπάνω σχηματισμούς είναι οι πανελλήνια γνωστές: -ούδα, -αίνα (-ίνα), π.χ. *Καλακικούδα* (κόρη της οικογένειας Καλακίου), *Σφεντλούδα*, (κόρη ή γυναίκα του Σφεντούλα, -ούδα), *Χανήδενα* (κόρη ή γυναίκα του Χανού), *Ξενάκινα, Ραξίδινα*, κλπ.

2.111 Το υλικό για τα ανθρωπωνύμια, βαπτιστικά και επώνυμα, αντλήθηκε πρώτα από την προφορική παράδοση, δηλ. από συνεντεύξεις και την προσωπική παρακολούθηση των ονοματικών προσφωνήσεων μεταξύ των κατοίκων. Δεύτερον χρησιμοποιήθηκαν και οι παρακάτω αναφερόμενες γραπτές πηγές. Πρέπει εξ αρχής να τονιστεί ότι στα γραπτά ντοκουμέντα (Μητρώα, Εκκλησιαστικοί κώδικες), δρουν δυο δυνάμεις: ο εξαρχαϊσμός και ο εξελληνισμός, που συντελούν στην αλλοίωση των ονομάτων. Ιδιαίτερα μάλιστα όταν ο γραφέας είναι μορφωμένος (κύριος γραφέας είναι ο γνωστός ιατροφιλόσοφος Ν. Β. Φαρδύς) οι αλλοιώσεις και παραποιήσεις γίνονται πολυπληθέστερες και μεγαλύτερες. Π.χ. ενώ το ΒΑ *Ουρανία* στα Σαμοθρακίτικα ακόμη και σήμερα απαντά ως *Βαανιώ, Βαανούδα*, στις γραπτές πηγές απαντά πάντα με τους τύπους: *Βρανιώ, Βρανούδα*, με επαναφορά του [ρ] το οποίο δεν προφερόταν.

Τα κυριότερα γραπτά ντοκουμέντα με τη σύντμηση: *Εκκλ. κωδ.* (=Εκκλησιαστικοί κώδικες) είναι τα εξής:

1. + 1850 *Ιανουαρίου α' "Κώδικας της νήσου Σαμοθράκης της Ιεράς Εκκλησίας της Υπεραγίας Θεοτόκου της Κοιμήσεως, τα όσα αφιερώματα γίνονται των ευλογημένων Χριστιανών και καταγράφονται κατά όνομα"* (ορθογράφηση δική μας)

Διαστάσεις 24 X 35, Χαρτόδετος, αριθμημένος από 1 - 298

2. *"Πρακτικά Συνεδριάσεων της Δημογεροντίας Σαμοθράκης, 1894, Ιανουαρίου 31 και μετά"*

Οι πράξεις του βιβλίου λήγουν στις 18 Ιουνίου 1903.

Διαστάσεις 26 X 38, χαρτόδετο, εφθαρμένο στο κάτω δεξιό άκρο.

Αριθμημένο από 1-91 + 5 σελίδες μη αριθμημένες.

3. "Βιβλίον διαχειριστού Ιερού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Σαμοθράκης δια το έτος 1922, από 1ης Ιανουαρίου", Λήγει το 1928. Διαστάσεις 20 X 30, Αριθμημένο από 0-1 έως 23 και μετά ακολουθούν πολλές σελίδες μη αριθμημένες.

4. "Κώδιξ της Ιεράς ημών Εκκλησίας της Θεοτόκου εν ω καταγράφονται τα πρακτικά των συνελεύσεων, προσέτι δε πάσα η κινητή και ακίνητος περιουσία αυτής και οι κατ' έτος ισολογισμοί. Σαμοθράκη, 1887. Ο Γραμματεύς Χρίστος Ν. Ρηγόπουλος".

Το υπ' αριθμ. 4 αναφέρει ο Γ. Ν. Αικατερινίδης, 1989, 20. Δεν μπόρεσα να το έχω στη διάθεσή μου παρά εμμέσως, με την βοήθεια του κ. Γ. Λενούδια που σημείωσε διάφορα στοιχεία και μου τα παραχώρησε με προθυμία.

Επίσης πληροφορίες αντλήθηκαν και από τα Μητρώα Αρρένων του Δήμου Σαμοθράκης των οποίων η ημερομηνία γεννήσεως αρχίζει από το 1836 και μετά.

2.12 Τα βαφτιστικά (ΒΑ)

Αγγελική	: Αγγέλα, Αγγιλίνα, Αγγιλνούδα, Αγγιλνιώ
Αθανασία	: Αθανασιά, το Αθανασιό, Αθανασούδα, Νασούλα, Νάσα, Νασούλ, Νασλούδα, Σίτσα
Αθανάσιος	: Αθανάης, Αθανασιός, Αθανασούδς, Αθανασέλις, Θανάης, Νάσους, Νασιός, Νασέλις
Αικατερίνη	: Κατίνα, Κάντινα, Καντινιώ, Καντινούδα, Κατίνκου, Κατινάχ, Κατινί
Αλεξάνδρα	: Αλιξάντριγια, Αλιξαντούουδα, Καντρώ, Αλέκα (νεοτ.), Ρίτσα
Αναγνώστης	: Αναγνώητς, Αναγνώστης (Εκκλ. κωδ.)
Ανδρονίκη	: Αντουουνίχ, του Αντουουνήκούδ.
Αννέτα	: Αννέτα, Αννιτούδα, του Αννιτούδ
Άννα	: Άννα, Αννούδα, Αννιώ
Αποκαύκισσα	: Αποκαύτισσα (Αποκαύτισσα Μαρμαρά, 1878, Αποκαύτισαν Ηλία Κατεργάρη 1884) Πβ. τον γνωστό Μητροπολίτη Ιωάννη Απόκανκο.
Αργυρή	: Αργνή, Αργνούδα
Αριστέα	: Αριστή, Τέα
Αριστείδης	: Αριστής, του Αριστούδ, Αριστουτέχς (!)

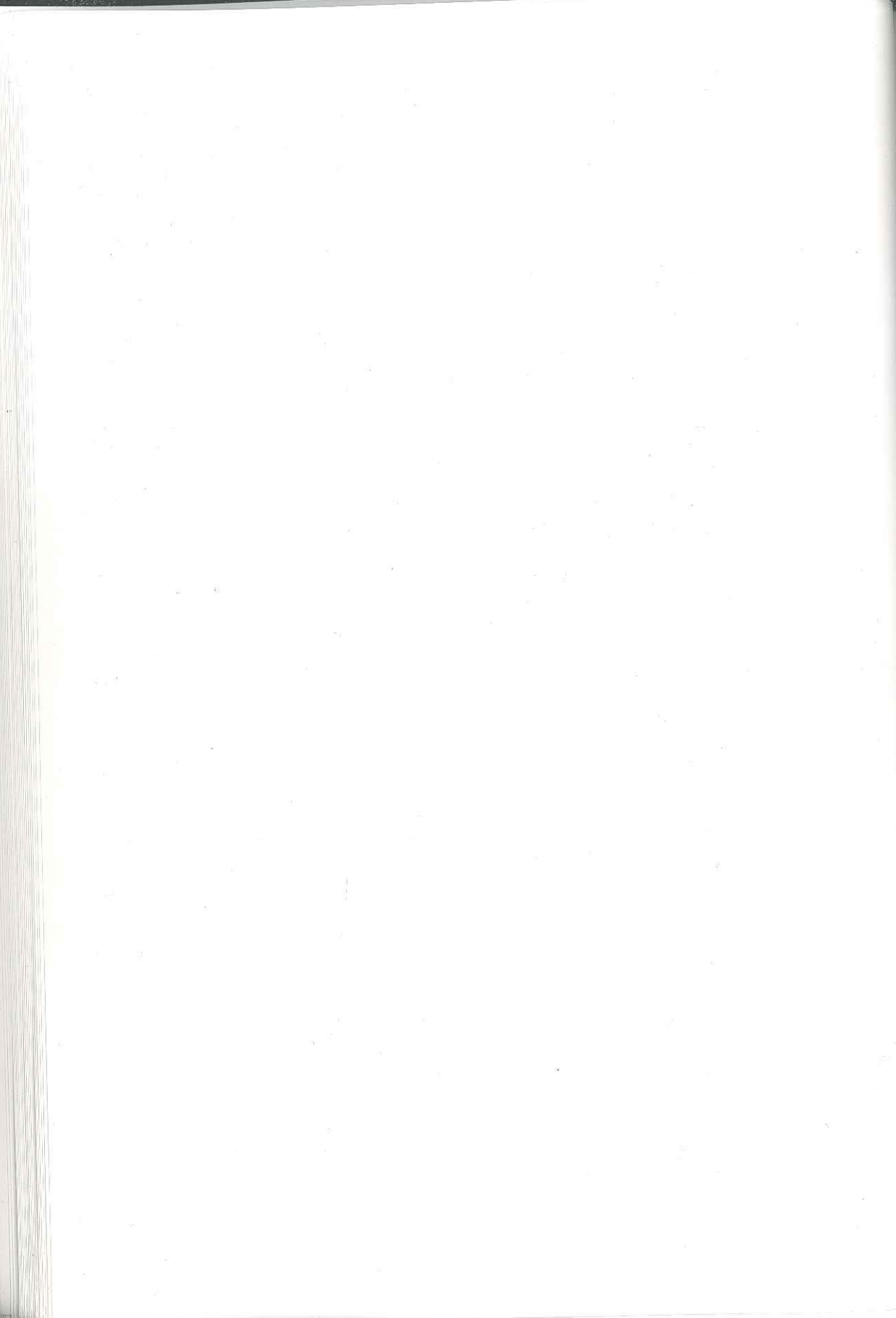
- Αρμονία : Αρμονία, Αρμινουπούλα
 Αρτεμισία : Αρτιμη, Ατούμσα, Ατουμισιά, Ατουμσουδά, του Ατουμσούδ, Αρτιμισμού. Για το Ατούμσα, βλ. ΟΝΟΜΑΤΑ, 12 (1988) 227: Ατούμσα από Αρτεμισία (Κάλυμνος)
- Αρχοντίκης : Αρχοντίξ
 Ασανιώ : Ανιώ, Ασανούδα, Ασανίνα, Άννα, Ασανιώ, του Ασανούδ
 Βασίλειος : Βασίλξ, Βασίλκος
 Βαλασία : Βαλασία, Μπαλασή
 Βασιανή : Βασιανιώ (Καραδημητρίου). Βασιανή ΒΑ απαντά στην Αίνο. Φιλ. Συλλ. Κ/πόλεως Η (1873 - 74) 531
- Βασιλική : Βασιλκή, Βασιλκούδα, Κική
 Βασιλοπούλα : Βασλουπούλα, του Βασλουπούλ
 Βερενίκη : Βιρινίχ
 Βλάσης : Βλάης, Βλασέλιας
 Γαριφαλιά : Γαουφαλιά, Γαουφαλούδα, Γαουφαλίνα, του Γαουφαλούδ
 Γεώργιος : Γιώρξ, Γιουργέλιας, Γιουργονδάξ, Γιουργάας, Γιουργούδς, του Γιουργούδ, του Γιουργέλ
- Γρηγόριος : Γληγόρξ, Γληγονούδς, Γληγουέλιας
 Δέσποινα : Δέσποινα, Δεσποινιώ, Δεσποινίτζα (Εκκλ. κωδ.)
 Δημήτριος : Δημητούης, Δημητάαξ, Δημητέλιας, του Δημητούδ, Μίμης, Μιμίκους, Μιμέλιας, Μήτσιους, Μητσέλ, Μητσούδς, του Μητσιούδ
- Δούκας : Δούκας
 Δουκινέλλα : Δουκινιά, Δουκούδα, Θκινέλλα, Θκινιλιά, Θκινιλούδα, του Θκινέλ. Σήμερα κατά παρετυμολογία παράγεται από το Ευδοκία.
- Δουκινέττα : Βλ. προηγούμενο. Θκινέτα, Θκινιτούδα, Θκινιτέλα, του Θκινιτούδ, του Θκινιτέλ
- Ελένη : Ιλέν, Ιλινιώ, Λεν, Λινάκ, του Λινούδ
 Ελευθερία : Λιυτία, Λιυτιριά, Λιυτιριώ, του Λιυτιούδ, του Λιυτιίτς, Ρίτσα
- Ελευθέριος : Λιυτέρξ, Λιυτιούδς
 Ελισάβετ : Λισάβα, Σαβιά, Σαβούδα, του Σαβέλ
 Ευστράτιος : Σταατής, Σταατέλιας
 Ζαφειρία : Ζαφεία, Ζαφειούδα, Ζαφειριιά, Ζαφειριιώ, Ζαφειρονέλ, του Ζαφειριούδ, Φούλα (νεότ.)
- Ζαχαρούλα : Ζαχαούδα, Ζαχαριιά, του Ζαχαούδ (Ηρώ, νεοτ.)
 Ζωτινή (:) : Ζουτίν (γιαγιά Ζουτινή)
 Θεοδώρα : Θουδώα, Θουδουέλα, Θουδουούλα, Θουδουριιά, του Θου-

- δουίτς, του Θουδουούλ
- Θεόδωρος : Θόδιους, Θουδουής
- Ιωάννα : Γιανγκίνα, Γιανγκούδα, του Γιανγκούδ, του Γιανγκέλ
- Ιωάννης : Γιάννις, Γιαννούδς, Γιαννιός, Γιαννάκις, Γιαννέλιας, του Γιαννέλ, Γιάγκους (Εκκλ. κωδ.)
- Καλή : Καλή, Καλιώ, Καλούδα
- Κομνηνός : Κομνηνός, Κομνηνάκις
- Κρεμασία : Βλ. 2.10 Κίψμασία, Κίψμασιά, Κίψμασούδα, Κίψμασιώτσα, του Κίψμασούδ, Κρεμασία (νεοτ.)
- Κρεμασιώτης : Κίψμασιώτς, Κίψμασουτέλιας
- Κυράννα : Κυάννα, Κυαννιώ, Κυαννούδα, του Κυαννούδ, του Κυάνν. Στους Εκκλ. κωδ. "Κυράννα Βεζίρη, 1873"
- Κυράτσα : Κυάτσα, Κυατσούδα
- Κυριάκος : Κάκους, Κυργάκις
- Λάζαρος : Λάτζαους, Λατζαής, Λάτζαρ (Τ αϊ-)
- Λάσκαρης : Λάσκαρς, Λασκαούδιας, του Λασκαούδ, Λασκαέλιας
- Λασκαρίνα : Λασκαίνα, Λασκαρνιώ, Λασκαρνούδα
- Λεμονιά : Λιμουριά
- Μαλαματένια : Μαλαματένια, Μαλαματνιώ, Μαλαματνούδα, Ματίνα (νεοτ.)
- Μαργαρίτης : Μαργαρίτς, Μαϊγαϊτς
- Μαρία : Μαϊγώ, Μαϊγιώ, Μαϊκα, Μαϊγια, Μαργώ, Μαργούδα, Μαργιούδα, του Μαργιούδ, του Μαργέλ
- Μαριάνθη : Μαριάνθ, Μαριανθέλα, Μαριάνθα, του Μαριανθέλ
- Ματθαίος : Μαθιός, Μαθιέλιας
- Μιχαήλ : Μχαλιός, Μιχαλούδς, Μχάλις, Μχαγήλους, Μχαλέλιας, Πατόμχαλους (ειρων.)
- Μορφινάκης : Μουρφνάκις
- Μορφούλα : Μουρφούλα, Μόρφου, του Μουρφούλ
- Μπαλασή, βλ. Βαλασία : Στο ΤΟΠ: Τς Μπαλασής του ργιαί. Από βυζαν. μπαλάσι "πολύτιμη πέτρα" βλ. Κατσάνης, 1990, 69 και ΒΑ Βαλασία
- Μπιγιντιά : Μπιγιντιά (πβ. "μι μπιγέτσι = με ενθουσίασε, με άρεσε)
- Μποχωρή : Μπουχουή, Μπουχουούδα
- Μυρσίνη : (Από αμίρισσα < Εμίρης, Αμιράς). Αμιρσώ, Αμίρσα, του Αμιρσούδ. Από παρετυμολογία προς το Μύρτος, μυρσίνη, έχουμε τα νεότερα: Μυρσίν, Μυρσίνα, του Μυρσινιώ
- Νικόλαος : Νκόας, Νκόλας, Νκουλούδ, Νκουλιός, Νίκους, Νκουλέλιας, του Νκουλέλ
- Ξενοφών : Ξινουφώνς, Ξένους, Ξινάκιας
- Οικονόμισσα : Κουννόμισσα, Κουννουμισσιώ, Κουννουμσούδα, Κουννουμιά,

- του Κουνουμσουδ
- Ουρανία : Βαανιώ, Βαανούδα, Βάανινα. Στους Εκκλ. κωδ. Βρανιώ, Βρανούδα
- Παναγιώτα : Παναγιουτούδα, Γιώτα, του Παναγιουντέλ
- Πανταύγενη : Παντιυγινιώ, Παντιυγινούδα, Παντιυγινίνα, Για τους εντόπιους από το Ευγενία
- Παρασκευάς : Πασκιβάς, Πάσχοις
- Παρθένα : Απαρθινιά, Παρθινιά, Ρίτσα (νεοτ.)
- Πελαγία : Παλουγούδα, Παλουγίνα, Παλουγινιά, Παλουγδέλα, Παουγίνα, του Πιπίτς, του Πιπτσούδ, του Πιπτσιώ, Πιπίτσα. Ενώ πρόκειται για το βυζαντινό όνομα Παλαιολογίνα οι εντόπιοι το ετυμολογούν από το Πελαγία.
- Περμαθούλα : Πιρμαθλιά, Πιρμαθούλα, του Πιρμαθέλ, τα Πιρμαθέλια. Στη Σαμοθράκη απαντά και τύπος του αρσενικού: Πιρμαθούλς με υποτιμητική σημασία = αγαθός, άβουλος άνθρωπος. Για την ετυμολογία, βλ. Kretschmer, 1905, 382: η Περ(ι)-μαθία από περιμαθής. Επίσης στα ΟΝΟΜΑΤΑ, 12 (1988) 656 παρράγεται από Περμάχω < Υπερμάχω Στρατηγώ και κατόπιν Περμαχούλα, Περμαθούλα
- Πολύμνια : Πουλύμνια, Πουλμούδα, Πουλτσιώ, Πουλτσιούδα, Πουλύτσα, Πόλυ (νεοτ.)
- Πολυξένη : Ξινιώ, Ξινούδα, Ξινίνα
- Ραλλάς : Ραλλάς, κυρίως ως ΕΠ.
- Ραλλού : Ααλλιώ, Αραλλιά, του Ααλλούδ, Ραλλίτσα (Εκκλ. κωδ.)
- Ραξής : Ραξής, Ααξής, βλ. 2.10
- Ρήγινα : Τιγινα, Ργινιώ, Ρηγινούδα, Ρηγίνη (Εκκλ. κωδ.), Ειρήν. Ο Πεταλάς, 1876, 131: Ργεινιώ από Ειρήνη.
- Σάββας : Σάββας, του Σαββούδ, του Σαββέλ, Σαββέλιας
- Σαράντης : Σαάντους, Σααντέλιας, του Σααντούδ
- Σεβαστή : Σιβαστή, Σιβαστούδα, του Σιβαστούδ
- Σεβαστός : Σιβαστός
- Σμαράγδα : Σμααγδή, Σμααγδέλα, Σμαάγδα, του Σμααγδέλ, Σμαρώ, Μάρω (νεοτ.)
- Σμύρνα : Σμύρνα, Σμυρνούδα
- Σουλτάνα : Σουλτάνω
- Σουσάννα : Σουσάννα, Σουσαννούδα, Σουσαννιώ
- Σοφία : Σουφχιά, Σουφία
- Στρατηγώ : Σταατγού, Σταατγούδα, του Σταατγούδ, του Σταατγέλ. Κατά τους εντόπιους από το Ευστρατία.

Συμεώνα	: Συμνιώνα, Συμνιούδα, Συμνιάνη
Συνεσία	: Συνισιά
Σώζα (:)	: Σώζα
Σωτήριος	: Σουτήρης, Σουτηέλιας, Σουτηέλ, Σώτους.
Σωτηρία	: Σουτηρία, Σουτηούδα, Σουτηίτσα
Ταρσή	: Ταρσιά, Ταρσιώ, Ταρσούδα
Τριανταφυλ- λιά	: Ταανταφλλίνα, Ταανταφλούδα, Ταανταφλλιώ, Φυλλίτσα, Φυλλίνα, του Φυλλτσούδ, του Φυλλούδ, Τσαφλλίνα (ειρων.)
Φράγκος	: Φάαγκους και ΕΠ
Φωτεινή	: Φουτεινή, Φουτνέλ, Φουτνούδα, Φουτίκα (ειρων.)
Χριστόδου- λος	: Ετόδουλους
Χρυσή	: Ξη, Ξούδα, Ξιω. Στους Εκκλ. κωδ.: "Χρυσαφούδα, Χρυσιώ".
Χρυσόστομος	: Ξόστουμους

Σημ. Στους Εκκλ. κωδ. συναντούμε επιπλέον τα ΒΑ: Σταθέλιας (Σκανδα-
λίδης), Σταυρούδα, κ.ά.

2.2. ΕΠΩΝΥΜΑ (ΕΠ) - ΠΑΡΩΝΥΜΙΑ (ΠΑΡ)

Σχετικά με τα επώνυμα (ΕΠ) πρέπει να διευκρινίσουμε τα εξής: Κάθε επώνυμο δεν αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη οικογένεια αλλά στεγάζει όλες τις ομώνυμες οικογένειες που, πολλές φορές, δεν έχουν συγγενικό δεσμό μεταξύ τους. Επίσης τα παρωνύμια αποδίδονται στο σύνολο των ομώνυμων οικογενειών και όχι σε κάθε μία χωριστά.

Αγαπαναγιώτης [Αγαπαναγ'ότις] ΕΠ. Οικ. *Αγαδάτ* [Αγαδάτ]. Από τις παλιότερες οικογένειες στους Κάτω Καριώτες. Το όνομά τους από τον τούρκο *Αγά Μουσταφά* που είχε τα κτήματά του στους Καριώτες, όπου και μέχρι σήμερα υπάρχει το όνομα *Αγάς* ως τοπωνύμιο. Από το τουρκ. *ağa* "αγάς" + *Παναγιώτης*. Οι κάτοικοι στους Κάτω Καριώτες ονομάζονται και *Αγάδες* για να διακρίνονται απ' τους κατοίκους των Άνω Καριωτών που ονομάζονται *Καπγιάδες*, από το τοπωνύμιο *Καπιάς* που βρίσκεται στον οικισμό τους. Ο Kretschmer 1905, 400: *Αποστόλαγας* < *Απόστολος* + *αγάς*

Αγγελίδης [Αγίλιδς] ΕΠ. Πρόκειται για οικογένεια καταγόμενη από τη Λήμνο. Από ΒΑ: *Άγγελος* + κτλ. -*ίδης*

Αγγέλου [Αγέλου] ΕΠ. Σύμφωνα με πληροφορίες δεν ήταν Σαμοθρακίτης.

Αγγελώνιας [Αγίλόνας] ΕΠ. Οικ. *Αγγιλνάτ* [Αγιλνάτ]. ΠΑΡ *Μαμούς*, στα Σαμοθρακίτικα σημαίνει "γιαγιά", πβ. *Μαμουγιώργης*. *Πνακάριας*, από τη λέξη *πινάκιον*, *πινακάριον*. Οικογένεια της οποίας πολλά μέλη ασκούσαν το επάγγελμα του οικοδόμου. Το ΠΑΡ *Κουμνιώτς* [= Κουμιώτης, από τη Κύμη της Ευβοίας], δόθηκε από τη μητρική οδό που είχε την καταγωγή από την Κύμη (η γιαγιά Ευγενία). Η παραγωγή του ΕΠ από το σχήμα: *Άγγελος* > το *Αγγελώνι*, τα *Αγγελώνια*, ο *Αγγελώνιας*. Κάπως απίθανο από το φυτό *αγγελώνι*, βλ. Ι.Λ. στη λέξη ή από ρήμα: *αγγελώνω* "κεντώ" (Κάσπαθος) κλπ.

Αγῆργιουκουρνάτ [Αγῆργ'υκουρνάτ] ΕΠ. Οικ. *Αγριοκορνάτοι*. Πρόκειται, σύμφωνα με την παράδοση, για μια απ' τις δυο ισχυρότερες οικογένειες της Σαμοθράκης κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Οι άλλοι λεγόταν *Καρχαμανουλάτ*. Οι δυο οικογένειες βρίσκονταν σε διαρκή διαμάχη. Η μια

δέσποζε στο Γιάλ και η άλλη στη Χώρα. Για τη εξόντωσή τους, βλ. *Ακριτική Σαμοθράκη*, 86. Το όνομα από *άγιος* + *cornutus* "κερασφόρος" της λατινικής, δηλ. αγριοκέρατοι. Κάπως απίθανο από ένα *Αγριοκορωνάτοι*.

Αγραφιώτης [Agrafíóts]. ΕΠ ξένου που υπηρέτησε ως στρατιωτικός στο νησί. Από *Άγραφα* + κτλ. -ιώτης.

Αδιρνέλης, Αϊδιρνελης, Αδριανουπολίτης [Adirnéls, Aιδirnilis] ΕΠ. Οικ. *Ντιρνιλάτ* [Dirnilát]. ΠΑΡ *Ντιρνιλής* [Dirnilis]. Το ΠΑΡ δεν αποτελεί τίποτε άλλο παρά μορφολογική παραλλαγή του επωνύμου. Η προέλευση του ΕΠ από το τουρκικό *Edirne* (=Αδριανούπολη) + κτλ. -li (=λής). Το *Αδριανουπολίτης* αποτελεί προφανώς εξελληνισμό του ονόματος. Σήμερα η οικογένεια άλλαξε το επώνυμό της σε *Παπανικολάου*.

Αθανασίου [Athanasíu] ΕΠ. Πρόκειται για ξένο από την Ίμβρο.

Αϊβάζης [Aiváiz] ΕΠ. Το ΕΠ μαρτυρείται από το 1880. Οικ. *Αϊβαζάτ* [Aivazát]. Από το τουρκ. *ayvaz* "υπηρέτης", Red.

Ακαμάτης [Akamátis] ΕΠ. Οικ. *Ακαματάτ* [Akamatát], *Αρχουντουγιουργάτ* [Arxuduýurgát]. ΠΑΡ *Κουταλής, Κτούλς* (κουτουλός), *Αρχουντουγιώρς, Τσουνκίδας, Λαγδέλιας* (είχε το χρώμα του λαγού), *Αλέβονους*. Στους Εκκλ. κώδ. βρίσκουμε *Ακαμάτη Αλεύρινα*. Πρόκειται για παλιά και πολύκλαδη οικογένεια που έχει τη προέλευσή της από τους Καριώτες και την Αγία Ελένη (Ανω Μεριά). Βίτσος λεγόταν ένας *Ακαμάτης* γιατί εκμητρός συγγένευε με τους *Βιτσάτους* (Ftsat). Από το αρχαίο επίθ. *ανάματος*.

Ακουρος [Akuus] ΕΠ. Οικ. *Ακουουγιουργάτ* [Akuuýurgát]. ΠΑΡ. *Δισπότς* [Dispóts]. Από το *α* + *κούρος* "κούρεμα προβάτων", δηλ. "ακούρευτος", βλ. και ΤΟΠ. *Ακουρ*.

Αλεξίου, βλ. *Γληγόραινας*.

Αλεύρος [Alénuus], Οικ. *Αλιβάατ* [Aliváat], ΠΑΡ βλ. *Ακαμάτης*.

Αλουγδέλς, Αλογαδέλας, Λογαδέλης [Aluγdél's] ΕΠ. Εμφανίζεται στους Εκκλ. κώδ. Το ΕΠ προέρχεται από τη λέξη *άλογο* που ο σαμοθρακίτικος τύπος *Αλουγαδέλας, Αλουγδέλς* σημαίνει "σαν άλογο, δηλαδή που μοιάζει σαν άλογο".

Αμπατζής [Abatzís] ΕΠ. Οικ. *Αμπατζάτ* [Abatzát]. Επαγγελματικό ΕΠ θρακιώτικης οικογένειας που ήρθε στο νησί. Από τουρκ. *abaci* "κατασκευαστής ή πωλητής αμπάδων, ρούχων ή υφάσματος". ΠΑΡ. *Νίτης*, δηλ. (Αι)νίτης από την *Αίνο*, παπούς του Σ. *Αμπατζή*.

Αναβενίδης [Anavenídis] ΕΠ. Λημνιός που ήρθε στο νησί μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Αναγνώστου [Anagnóstu] ΕΠ. Οικ. *Αναγνουστάτ* [Anagnustát]. Ξένος στο νησί. Από το εκκλησιαστικό κατώτερο αξίωμα *αναγνώστης*.

Αναστασιάδης ΕΠ. Οικ. *Αναστασάτ* [Anastasát]. Οικογένεια που έλκει την καταγωγή της από την Ήπειρο. Γνωστός και ως *Αναστούδ*, του.

Ανδριώτης [Adrióts] ΕΠ. Πρόκειται για την οικογένεια του καθηγητή της Γλωσσολογίας στο ΑΠΘ Νικολάου Ανδριώτη που ήρθε στη Σαμοθράκη από την Ίμβρο. Ο πατέρας του υπηρέτησε ως δάσκαλος στο νησί επί αρκετά χρόνια μετά το 1922. Από το νησί *Άνδρος* + κτλ. -ιώτης.

Αντωνίου ΕΠ. ΠΑΡ *Τλίχτους* [Tlíxtius] στους Εκκλ. κώδ. Από το ΒΑ *Αντώνιος*.

Αποστολίδης ΕΠ.

Αποστολούδης [Apustulúðas] ΕΠ. Οικ. *Απουστουλάτ* [Apustuldát]. ΠΑΡ *Τουρπιλίσιους* [Turpilísius] "γιατί έριχνε δυναμίτη στη θάλασσα". *Σέντας* [Séndas]. Από το ΒΑ *Απόστολος* > *Απουστολούδ*, βλ. 202

Απότας [Arótas] ΕΠ. Οικ. *Απουτάτ* [Aputát]. Το ΕΠ εμφανίζεται και στους Εκκλ. κώδ. ΠΑΡ *Αράπς* [Aráps].

Απουτζής [Aputzís] ΕΠ. Το ΕΠ επαγγελματικό και δηλώνει αυτόν που κατασκευάζει "τουν άπου", με την προσθήκη της κτλ. -τζής. Για την λ. *άπους* βλ. Γλωσσάρι.

Αράβιας, *Κρασουτούλουμος* [Aránýas, Kaasutúlumús] ΕΠ. Η οικογένεια άλλαξε το *Κρασουτούλουμος* με το *Αράβιας*. Το *Αράβιας* από *Άραβας* + κτλ. -ιας. Το *Κρασουτούλουμος* σύνθετο από *κρασί* + *τουλούμι* "δερμάτινο ασκί".

Αρβανιτέλης, *Αρβανίτης*, *Αρβανιτέλιας* [Arvanitél's] ΕΠ. Το *Αρβανιτέλιας* συναντάται στους Εκκλ. κώδ. Οικ. *Αρβαντάτ* [Arvanítát], πιθανόν η καταγωγή της από τη Λέσβο. ΠΑΡ *Μύδιους* [Mídýus], βλ. Γλωσσάρι. Από *Αρβανίτης* + κτλ. -έλης.

Αργύρης ΕΠ. Εμφανίζεται μόνο στους Εκκλ. κώδ.

Αργυριάδης [Argiriáds] ΕΠ. Οικογένεια από τη Μαρώνεια. Ένα μέλος της υιοθετήθηκε από την οικογένεια Βακάλη.

Αργυροβασιλικός [Argiuvasil'kós] ΕΠ. Οικ. *Αργιουβασιλκάτ* [Argiuvasil'kát]. ΠΑΡ *Νταγντάκος* [Daydákus]. Το ΠΑΡ πιθανόν από το τουρκ. *dağdağa* "σαματατζής, θορυβοποιός", όπως και ήταν κατά πληροφορίες. Παλιά οικογένεια, πιθανόν βυζαντινής καταγωγής. Το ΕΠ σύνθετο: *Αργυρός* +

Βασιλικός.

Αρμουτίδης ΕΠ. Ξένος που εγκαταστάθηκε στη Σαμοθράκη πριν από τον πόλεμο. Το ΕΠ από το τουρκ. *armut, armud* "απίδι, μτφ. τρελός". Στη Σαμοθράκη υπάρχει η φράση "αρμούτ μελτέμ", δηλ. δυνατό μελτέμι που με την ορμή του ρίχνει τα απίδια από τα δέντρα.

Αρχοντίκης [Arxudíks] ΕΠ. Ξένος ο οποίος ονομάζονταν και *Μυστεγνιώτης* [Mistiγhóts] από τα *Μυστεγνά* Λέσβου, απ' όπου και η πιο πιθανή καταγωγή της οικογένειας. Το ΕΠ από *άρχοντας* + κτλ. *-ίκης*, πβ. και *Αρχοντίτζης* σε βυζαντινούς συγγραφείς. Το ΕΠ και ως ΒΑ, π.χ. *Αρχοντίκης Κατεργάρης*. Βλ. και Georgacas, 1982.

Ασδράνις, Ασδράνης [Azdráñas, Azdráñs] ΕΠ. Οικ. *Ασδρανάτ* [Azdranát]. Παλιά σαμοθρακίτικη οικογένεια με κλάδους στη Χώρα και στον Προφήτη Ηλία (Κουρμπέτς).

Ατζανός, Ατζιανός [Atzanós, Atžanós] ΕΠ. Οικ. *Ατζανάτ* [Atzanát]. ΠΑΡ *Κρεμασιώτς* [Kîmašóts]. Ονομάστηκε έτσι γιατί τον είχαν τάξει στην Παναγιά Κρημνιώτισσα και σύμφωνα με την σαμοθρακίτικη ρήση: κάθε Κρεμασιώτης είναι Παναγιώτης. *Μπαρδάκους* [Bardákus]. Το ΕΠ από τη λέξη *άτζα*, *άντζα* + κτλ. *-ανός*. Το *άντζα* σημαίνει "πόδι, μηρός", πβ. γαλλ. *anche*, α. γαλλ. *hanche*. Για άλλες ετυμολογίες βλ. Ι.Α. στη λ. και Άμαντος 1964, 245. Πβ και ΠΑΡ *Ατζάς* "με μακριά πόδια" στο ΕΠ *Μαλτέζος*.

Αφθονίδης ΕΠ. Ξένος που προπολεμικά εκμεταλλευόταν το πετροκάρβουνο του νησιού.

Βάβαλος [Bábalus] ΕΠ. Οικ. *Μπαμπαλάτ*, *Ψαϊλάτ* [Babalát, Psailát]. ΠΑΡ *Ψαρέλιας* [Psaél'as], δηλ. με ψαρά μαλλιά, ψαρής αλλά και μικρό ψάρι - ψαρέλι. Πολύ παλιά οικογένεια του νησιού. *Βάβαλος* ΕΠ (προφ. Μπάμπαλος) αναφέρεται κατά τον 16ο αι. στη Σκύρο, βλ. *Αντωνιάδης*, "Ανθρωπωνυμικό σχεδιάσμα Σκύρου 16ου αι.", *ΟΝΟΜΑΤΑ*, 11 (1987) 45 και το ετυμολογεί από το *μπάμπαλο* = παμπάλαιο = κουρέλι. Βλ. και *Πεταλάς*, 1876, 102: *Μπάμπαλος* "εις των κακοποιών δαιμόνων".

Βαβούλης [Vanúls] ΕΠ. Παλιότερο ΕΠ της σημερινής οικογένειας *Πρόξενου*, ό. βλ. Το ΕΠ από την λέξη *βαβούλι* "μπουμπούκι, κάλυκας". Σολωμονίδης 1962, στη λέξη και Καραποτόσογλου, *Ν. Δ.* 1 (1994) 170.

Βάβουρας [Bábuas] ΕΠ. Οικ. *Μπαμπουάτ*, *Ραράτ* [Babuát, Rarát]. ΠΑΡ *Αβυσσινός* [Avisinós], γιατί ήταν μελαψός, και δούλευε πολύ, σαν σκλάβος μαύρος. *Αγουγιάτς* [Aγυ'áts], *Ραράς* [Rarás] απ' όπου και το Οικ. *Ραράτ*, γιατί ο κάτοχός του, σύμφωνα με πληροφορίες "έσυρνει του ρ",

Αραπέλς [Arapél's], *Πίτας*. Στους Εκκλ. Κωδ. εμφανίζεται "Μπαμπου-ρέλιας Ηλίας 1886". Πρόκειται για μια από τις πιο παλιές σαμοθρακίτικες οικογένειες. Το ΕΠ πιθανόν από τη λέξη βαβούρα "συνονθύλευμα φωνών". Χαρακτηριστικό της οικογένειας *Βάβουρα* είναι η ιδιόμορφη προφορά της σαμοθρακίτικης λαλιάς, η οποία ομολογείται από τους συντοπίτες τους, χωρίς όμως να μπορούν να προσδιορίσουν με ακρίβεια αυτή τη διαφορά. Το ΠΑΡ *Ραράς* δόθηκε άλλωστε και γι αυτό το λόγο. Πολύ πιθανόν όμως να πρόκειται για τη λέξη *μπάμπουρας* "κάνθαρος". Βλ. και *Θασιακά*, 1992, *Μπάμπρας* (Bábras) περιοχή και ακρωτήριο της Θάσου.

Βαγιάρης [Vájár's] ΕΠ. Επώνυμο οικογενείας προερχόμενης πιθανόν από τη Θεσσαλία. Σύμφωνα με πληροφορίες το αρχικό όνομα της οικογένειας ήταν άλλο. Ο κάτοχός του, χτίστης το επάγγελμα, κατόρθωσε να χτίσει μια "δέση" στο ρέμα του *Φονιά* σκαρφαλώνοντας στους βράχους σαν "βαγιάρικο ζώο". Από δω και το όνομά του. Οι λέξεις *βαγιάρκου*, *βαγιάρς τάαγους* (βαγιάρης τράγος) στα Σαμοθρακίτικα δηλώνουν τα γίδια που ξέφυγαν από τον έλεγχο του ιδιοκτήτη και δεν φέρουν πάντα στ' αυτιά τους τα σημάδια της ιδιοκτησίας. Τα ζώα αυτά συγχρωτίζονται συχνά με τα "χτήματα", δηλ. τα άγρια κατοίκια της Σαμοθράκης. Σχετικά με την ετυμολογία της λέξης ο *Andriotis, Lexikon*, 1974 στη λ. δίνει το ρήμα *βαγεύω* "περιφέρομαι" και τύπους από τη Νάξο *βαγιάρης*, *βαϊάρικο* και για τη Σαμοθράκη *βαγιάρκου*. Το μεσαιωνικό ρήμα *βαγεύω* στο Σουίδα: *βαγεύει* = *πλανητεύει*. Βλ. και *Sophocles*, 1914 στη λ. με την ίδια σημασία. Ο *Sophocles* το ετυμολογεί από το λατ. *vagor* = *πλανώμαι*. Πολύ πιθανή η ετυμολόγηση αν λάβουμε υπόψη και τα *vagus* "errante" και το σημερινό *vagheggiare* της ιταλικής. Σύμφωνα με το Ι.Α. το *βαγεύω* απαντά στις Κυκλάδες (Μύκονο, Μήλο, Νάξο) και το επίθετο *βαγιάρης* στη Νάξο. Αξιοσημείωτο είναι ότι στη Νάξο έχουμε κοινά γλωσσικά στοιχεία με τη Σαμοθράκη, γεγονός που μας προδιαθέτει να δεχτούμε μετακίνηση πληθυσμών. Το θέμα όμως θα ερευνηθεί σε άλλη μελέτη. Βλ. και *Ζευγώλη*, 1953, 86.

Βαϊκούζης [Baikúiz] ΕΠ. Οικ. *Μπαϊκούζατ* [Baikuzát]. Από το τουρκ. *baykus* "βύας, μπούφος" Red.

Βακάλης [Bakál's] ΕΠ. Οικ. *Μπακαλάτ* [Bakalát]. ΕΠ απ' το τουρκ. *bakkal* "παντοπώλης, μπακάλης"

Βακλής [Vaklís] ΕΠ. Πρόσφυγας στη Σαμοθράκη. Το ΕΠ από τις λέξεις: *βάκλα*, *βάκλο*, *βακλί* < λατ. *baculum* / -us "ράβδος, ραβδί τυμπάνου". Η λέξη επιχωριάζει στην Κύπρο, στη Μ. Ασία, στη Φιλιππούπολη κλπ. Ακό-

μη σημαίνει και την "ουρά του προβάτου". Στη Σαμοθράκη και αλλού συναντούμε και τη λέξη *βάκλια* για προβατίνα. *Βακλός* και *Βακλής* κατά το Ι.Λ. πιθανόν να σημαίνει αυτόν που τινάζει με βέργα τους καρπούς των δέντρων. Βλ. *Andriotis Lexikon*, 1974, στη λ., *Du Cange*, στη λ. *Βάκλον*, *Βακλίον* και *Ξ. Φαρμακίδης*, Γλωσσάριον, (εκδ. Κύπρης), Λευκωσία 1983. Μια δεύτερη εκδοχή είναι η προέλευση του *Βακλής* < τουρκ. *bakla* "κουνί", *Τομπαΐδης*, 1990, 50.

Βαλαβάνης [Balabáñs] ΕΠ. Οικ. *Μπαλαμπανάτ* [Balabanát], ΕΠ οικογενείας από τα Αλώνια. Το ΕΠ από το τουρκ. *balaban* "που έχει μεγάλο κεφάλι και accipiter gentilis". Η λέξη με αναφορά σε ζώα, συναντάται στη Μπάλτζα (Μελισσοχώρι νομού Θεσσαλονίκης) "όρνιθις μπαλαμπάνις" στο Δ. Αδαμόπουλος, *Μακεδονικά χωρατά και μασάλια*, Θεσσαλονίκη, 1988, 89.

Βαλμάς [Valmás] ΕΠ. Οικ. *Βαλμαδάτ* [Valmadát]. Οικογένεια που ήρθε από τη Ζαγορά του Πηλίου. Το ΕΠ σημαίνει "έμπορος αλόγων" και προέρχεται από το π. σλ. *dvalma* "πωλοδάμνης, equorum domitor"

Βαξεβάνης [Baksiváñs] ΕΠ. Οικ. *Μπαξιβανάτ* [Baksivanát]. Επαγγελματικό ΕΠ από του τουρκ. *bahçevan* "λαχανοκηπουρός".

Βαρελάς [Vailás] ΕΠ. Οικ. *Βαϊλαδάτ* [Vailadát]. Το Οικ. προϋποθέτει τύπο *Βαρελάδες*. Το *Βαρελάς* είναι ΕΠ επαγγελματικό από τη λ. *βαρέλι* + κτλ. -άς που δηλώνει το πρόσωπο που ενεργεί και άλλες σχετικές σημασίες. βλ. και *Τριανταφυλλίδης*, 1982, 40.

Βασδέκης [Bazdéks] ΕΠ. Οικ. *Μπαζντικάτ* [Bazdikát]. Από το τουρκ. *baz* "γεράκι" + *dek* "όμοιος με...", δηλ. "όμοιος με γεράκι".

Βασιλειάδης, ΕΠ Ιμβριώτη πρόσφυγα στη Χώρα. Γνωστός και ως "του Μητσιούδ"

Βασιλείου ΕΠ. βλ. Ξενάκης. Οικ. *Βασιλιαδάτ* [Vasil'adát].

Βασιλορεϊζής [Vasiluriíz] ΕΠ. Έποικος στο νησί από την Ανατολική Θράκη, οικογένεια μουσικών. Γλωσσικό υβρίδιο από το όνομα *Βασίλης* + τουρκ. *reis* "αρχηγός, επικεφαλής, καπετάνιος" δηλ. Καπετάν Βασίλης. Πβ. και *Ματθαιορεϊζής*.

Βασιλούδης, *Βασιλούδης* [Vasilúds, -dýas] ΕΠ. Αξιοπαρατήρητη η χρήση και των δύο καταλήξεων -ούδης και -ούδης, όπως και -έλης και -έλιος.

Βάσος [Vásus] ΕΠ. Η μητέρα του λεγόταν *Ντέλινα*, ΠΑΡ ανδρωνυμικό προφανώς από το *Ντελής* από τουρκ. *deli* "τρελός, ζωηρός". Ήταν ξένος.

Βαφίδης ΕΠ. Νεότερο ΕΠ που υιοθετήθηκε έναντι του παλιού *Μπογιατζής* <

τουρκ. *boyacı*, επάγγελμα του εξασκούσαν μέλη της οικογένειας. Το αρχικό ΕΠ, σύμφωνα με πληροφορίες μελών της ίδιας οικογένειας, ήταν *Τριανταφυλλέλιας* και μετά άλλαξε σε *Μπογιατζής* και εξελληνίστηκε σε *Βαφίδης*. Στους Εκκλ. Κωδ. απαντά "Δουκινέλλα Τριανταφυλλέλη". Ο γνωστός ομώνυμος Γυμνασιάρχης Βαφίδης από τη Σαμοθράκη είχε πατρικό ΕΠ *Τσανακτής*.

Βεζύρης [Viziris] ΕΠ, όπως φαίνεται από τους Εκκλ. Κώδ. "Κυράννα Βεζίρη, 1873". Από το τουρκ. *vezir* "αξιωματούχος".

Βελισαρίου ΕΠ. Πιθανόν έποικος από τη Λήμνο. Από το κύριο όνομα *Βελισάριος*. Βλ. *Τριανταφυλλίδης*, 1982, 162 και *Moritz*, 1896/7.

Βεξής, βλ. *Ταρτανής*.

Βερβέρης, *Βερβεράκης* [Birbérs] ΕΠ. Πρόκειται μάλλον για ξένο παρά για Σαμοθρακίτη. ΠΑΡ *Σκφής* γιατί "κάποιος της οικογένειας φορούσε σκούφο". *Σκφάτκα*, ονομασία στο χωριό Αλώνια, που δηλώνει κτήματα της οικογένειας *Σκουφή*. Το ΕΠ από το τουρκ. *berber* "μπαρμπέρης, κουρέας" όπως και ήταν ο κάτοχός του.

Βίτσας [Vitsas] ΕΠ. Οικ. *Φτσάτ* [Ftsat] δηλ. *Βιτσάτοι*. Στους Εκκλ. κώδ. ο *Βίτσας* εμφανίζεται και ως *Ροδάνιας*, ό. βλ. ΠΑΡ *Τσουνκνίδας*, *Μιρτζιάνς* [Mirtzián's]. Στα Σαμοθρακίτικα μιρτζιάνι σημαίνει "χάντρα". Το *Μερτζιάνς* από το τουρκ. *mercan* "κοράλλι". *Τζιρτζιλής* [Dzirdzilís] "αυτός που αγαπά τα τζέρετζιλα, βλ. ΦΥΤ.

Βλάσκος ΕΠ. Προσφυγική οικογένεια που παρέμεινε για λίγο χρόνο στη Σαμοθράκη. Το ΕΠ πιθανόν από το βουλγ. *vlasko* = βλάχικος.

Βότσος [Vótsus] ΕΠ. Οικ. *Βουτσάτ* και *Φτσάτ* [Vutsát, Ftsat], ο δεύτερος τύπος ομωνυμεί με το Οικ. όνομα *Βίτσας* και δεν είναι αποδεχτός απ' όλους. ΠΑΡ *Τσιτσιμίργιας* [Tsitsimír'gas]. Στη Λήμνο συναντούμε *τσιτσιρένους* "λεπτεπίλεπτος, ντελικάτος" *Κοντονάτσιου*, 1989, 397. *Ντάκους* [Dákus] υποκοριστικό από ΒΑ *Δημητράκος* < *Δημήτριος* αλλά και κομμάτι ξερού ψωμιού (τάκος), *Βάακας* [Váakas] = *Βράκας*. Το ΕΠ *Βότσος* εμφανίζεται και σε άλλες περιοχές του ελληνικού χώρου με τον τύπο *Βότσης*. Ο *Τριανταφυλλίδης*, 1982, 17 *Βότσης* < αλβ. *noc-i* "μικρό παιδί, μούτσος".

Βουγιούκας [Vuýúkas] ΕΠ. Ξένος από τη Λήμνο. Το ΕΠ από το τουρκ. *büyük* "μεγάλος, σκληρός" ή από το *biyük* "μουστάκι". βλ. *Τομπαΐδης*, 1990, 55.

Βούζης [Vúiz] ΕΠ. *Βούτζης* στους Εκκλ. κώδ. Οικ. *Μπζάτ* [Bzat, Vzat]. ΠΑΡ *Αλπανάβατους* [Al'panánatus] "το ψωμί που δεν φουσκώνει ως ζυμάρι", *Τάαγους* [Táayus] τράγος. Το ΕΠ από τη λέξη *βούζι* "κονφοξυλιά" και

αυτό από το βουλγ. *bāz* (*sabucus ebulus*). Πιθανότερο όμως να προέρχεται από το τουρκ. *buz* "πάγος". Τομπαΐδης, 1990, 56.

Βουτσινάς [Vutsnás] ΕΠ. Επαγγελματικό ΕΠ ξένου. Από το βουτσίνα "πίθος" + κτλ. -άς κατά το Ι.Α. δηλ. "βαρελάς". Η *Κατσιανάκη*, 1981, 39 το παράγει από το βούκινο < λατ. *bucina*, ιταλ. *buccina* "σάλπιγγα από κέρατο".

Βραχιόλιας [Vaaχóías] ΕΠ. Οικ. *Βααχιουλάτ* [Vaaχulát]. Οικογένεια που ζει στο χωριό Αλώνια. Το ΕΠ από τη λέξη βραχιόλι + κτλ. -άς "αυτός που φοράει βραχιόλια" κατά τον Kamařoudis, 1982-83, 291. Πιο πιθανό από το σχήμα: τα *Βραχιόλια* > ο *Βραχιόλιας*, βλ. 2.02.

Βροντάγιας [Vuudáγas] ΕΠ. Οικ. *Βουνυνταγάτ* [Vuudagát]. Το ΕΠ συναντιέται στο χωριό Αλώνια. Στο ιδίωμα της Σαμοθράκης συναντούμε τις λέξεις: *βουνυντώ* [Vuudó] "βροντώ" και ένα είδος μπρούντζινων κουδουνιών που ονομάζονται *βουνυντίσια* [vuudíša] ή και *βουνυντάγια* [vuudáγa]. Ο δευτερος τύπος προϋποθέτει ένα ρήμα *βουνυντάγου* [vuudágu]. Το ΕΠ από το ουσ. *βουνυντάγια*, τα "κουδούνια" ή από τη ρίζα του ρήματος *βουνυντάγου* + κτλ. -ίας, αναλογικά ή κατά το σχήμα στο 2.02.

Γάζελας [Gázilas] ΕΠ. Πρόκειται για ξένο που ήρθε από τη Λήμνο. Το ΕΠ πιθανόν νεολατινικής καταγωγής από το ιταλ. *gaz(z)ella* "είδος αντιλόπης, από αρσβ. *gazāla* "είδος αντιλόπης". Πβ. γαλλ. *gazelle*. Το τουρκ. *gazel* "είδος λυρικού ποιήματος, φθινόπωρο, lotus carnicolatus", Red. κάπως απίθανο ως ετυμολογική αρχή του επωνύμου.

Γαλαθιανός, Γαλαθινός [Galathinós] ΕΠ. Πρόσφυγας Μανροθαλασσίτης που εγκαταστάθηκε στο νησί. Το ΕΠ από το αρχαίο επίθετο *γαλαθινός* "που ακόμα βυζαίνει, τρυφερός". Βλ. *Andriotis Lexikon*, 1974, για την παρουσία της λέξης στον Πόντο και τη Μακεδονία.

Γαλατούμος [Galatúmus] ΕΠ. Οικ. *Γαλατουμιάτ* [Galatumtát]. ΠΑΡ Χάσι-κους, ο πατέρας *Γαλατούμος* δηλ. "άσπρος" ενώ αντίθετα ήταν βαθιά μελαχρινός. *Καβύζους* [Kavízus]. Η οικογένεια λέγεται και *Φάαγκους*, *Φααγκάτ*. Και τα δύο ΕΠ δηλώνουν φράγκικη καταγωγή από την εποχή της παραμονής των Gattelusi στη Σαμοθράκη. Το *Γαλατούμος* από το ιταλ. *galantuomo* και διαλεκτικά *galantomo* "ευγενής, γαλαντόμος".

Γανωτής [Ganutis] ΕΠ. Οικ. *Γανουτάτ* [Ganutát]. επαγγελματικό ΕΠ από τη λέξη *γανωτής* "κασσιτερωτής".

Γερογιαννουλούδης [Giruγanulúds] ΕΠ. Σύνθετο ΕΠ από τις λέξεις *γέρος* + *Γιαννουλούδης*.

Γερομανουλούδης [Geromanulúds] ΕΠ όπως φαίνεται από τους Εκκλ. Κώδ.

"Ξενούδας Γερμανουλούδη".

Γερωνικολάκης, Κουτσονικολάκης [Girunikuláks, Ktsinikuláks] ΕΠ. Οικ. Κτσινκουλακάτ [Ktsinkulakát]. ΠΑΡ Κούουνας [Kúunas], βλ. ΖΩ, Βι-κόλακας [Viikólakas], βρικόλακας.

Γεωργακέλας [G'urgakélas] ΕΠ. Από το Γεώργιος + κτλ. -έλας με μεγεθυντική σημασία.

Γεωργίου [G'urǵíu] ΕΠ. ΠΑΡ Μασούρας, ονομάστηκε έτσι γιατί είχε μύλο και Μασούρας ονομαζόταν γνωστός μυλωνάς της Αλεξανδρούπολης.

Γιαγτζής [G'aytzís] ΕΠ. Μικρασιάτης πρόσφυγας που ήρθε στο νησί. Το ΕΠ επαγγελματικό από το τουρκ. *yağci* "πωλητής λαδιού, λαδάς, ελαιουργός".

Γιακείμης [G'akíms] ΕΠ. Οικ. Γιακμάτ [G'akmát]. ΕΠ οικογενείας στο χωριό Προφήτης Ηλίας. Το ΕΠ από το ιτάλ. *Gioscipo* (Ιωακείμ) + ελλην. Ιωακείμ. βλ. και Κολίτσης, 1964, 28, 48.

Γιακίης [G'akis] ΕΠ. Οικ. Γιακιδάτ [G'akidát] από έναν τύπο *Γιακήδες*. Το ΕΠ από το τουρκ. *yaki* "καυτήριο και το φυτό *Arundo calamagrostis*", βλ. και Παμπούκης 1988 στη λ.

Γιακούπης [G'akúps] ΕΠ. Οικ. Γιακπάτ [G'akrát]. Το ΕΠ από το ιτάλ. *Giacopo / Giacomo* (= Ιάκωβος). DeFelice, 1978, στη λ.

Γιαλαμάδης [G'alamádis], ΠΑΡ των κατοίκων του χωριού Αλώνια, βλ. και Σπηλιός και ΕΠ Γιαλαμάς.

Γιαλαμάς [G'alamás] ΕΠ. Οικ. Γιαλαμαδάτ [G'alamadát]. Το ΕΠ από το τουρκ. *yalama* "ασθένεια χειλιών", βλ. και Τομπαΐδης 1990, 60 και Τριανταφυλλίδης, 1982, 137. Η οικογένεια άλλαξε το ΕΠ από *Ματζιάρης* σε *Γιαλαμάς*.

Γιαμάγας [G'amáγας, G'amákas] ΕΠ. Πρόκειται για ξένο που υπηρέτησε στο νησί ως αξιωματικός. Πιθανόν από το τουρκ. *yam* "άλογο ταχυδρομείου" + *ağa* "αγάς".

Γιαννέλος [G'anélus] ΕΠ. Οικ. Γιαννιλάτ [G'anilát]. Από ΒΑ Γιάννης + κτλ. -έλος.

Γιαταγάνης [G'atayánis] ΕΠ. Οικ. Γιαταγανάτ [G'atayanát]. Το ΕΠ από το τουρκ. *yatağan* "μάχαιρα, γιαταγάνι".

Γιοσμάς [G'uzmás] ΕΠ. Ξένος πρόσφυγας στο νησί. Το ΕΠ από το τουρκ. *yoşma* "θελκτικός, γοητευτικός". Στους Εκκλ. Κώδ. 1896 συναντούμε "Εις του Γιουσμά".

Γιουργούδ η ντοίχους [G'urǵúd i díxus], του Γιουργούδη ο τοίχος. Τόπος ό-

που γινόταν και τοιχοκολλούνταν τα παλιά χρόνια οι ανακοινώσεις. Μέχρι σήμερα συνεχίζεται η παράδοση και είναι η ξύλινη πινακίδα στο μαγαζί του Λαζαντρέα απέναντι από την Αγροτική Τράπεζα. Εκεί αναρτούνται ανακοινώσεις του Δήμου και άλλων φορέων.

Γκανιάτσος [Gańátsus] ΕΠ. Πρόσφυγας που ηρθε στη Σαμοθράκη από τη Λήμνο. Το ΕΠ από το τουρκ. *gannac* "κοκέτικος, ωραιοπαθής". βλ. και *Τριανταφυλλίδης*, 1982, 60.

Γκάνιος [Gán'ius] ΕΠ. Ξένος από τη Λήμνο. Το ΕΠ ίσως τουρκικής καταγωγής από τη λέξη *gani* "πλούσιος" με ανέβασμα του τόνου. Βλ. *Γκανής* στον *Τριανταφυλλίδη*, 1982, 68.

Γλάνιας [Γλάñas] ΕΠ. Οικ. *Γλανιάτ* [Γλαńát]. Παλιά οικογένεια του νησιού. Το ΕΠ συνδέεται με τις λέξεις: *γλάνις*, *γλάνος*, *γλάνιος* "ψάρι του γλυκού νερού γνωστό ως γουλιανός" (*Silurus glanis*). Η λέξη απαντά και στον Αριστοτέλη Ζ.Ι. 544a, 31, *Γλάνος* "ύαινα". Το Ι.Α. στη λέξη *γλάνος* δίνει παράδειγμα από τη Σαμοθράκη με σημασία "άνθρωπος ανόητος, άνευ αξίας", φρ. "ισύ είσαι πώωτους κι γω γείμει γκλιάνους".

Γλαρής [Γλαís] ΠΑΡ, βλ. *Λενούδιας*. Οικ. *Γλαάτ* [Γλαát]. Στους Εκκλ. Κώδ. "Αμυρσούδα Γλαρή".

Γληγόραινας [Γλιγόrenas] ΕΠ. Οικ. *Γληγουάτ* [Γλιγυát]. Στους Εκκλ. κώδ. συναντούμε *Γληγορέλιας*. Το ΕΠ μητρωνυμικό από τύπο *Γρηγόραινα* "γυναίκα του Γρηγόρη". Λέγονται και *Αλεξίου*.

Γλήνιας, **Γλίνιας** [Γλίñas] ΕΠ. Οικ. *Γλινάτ* [Γλινát]. ΠΑΡ *Κασκόλ* [Kaskól], *Σκρας* [Skras], από το χωριό *Σκρα* όπου έγινε η περίφημη μάχη. Από τις παλιότερες οικογένειες του νησιού. Το ΕΠ σχετίζεται με τη λέξη *γλήνη*, *γλήνα* που δηλώνει κυρίως το λίπος του ζώου και παράλληλα κάθε λιπαρή και ρυπώδη ουσία. Στο Ι.Α. συναντούμε τον τύπο *Γλινιάς* < *γλίνα* με τη σημασία "πηλώδες έδαφος" ως ΤΟΠ και ως ΕΠ σε νησιά του Αιγαίου (Μήλος, Χίος, Σαμοθ.). Βλ. *Κατσιανάκη*, 1981, 46 *Γλυνιάς*, *Γλυνιάς* < *γλήνα*, *γλίνα* "λίπος" και *Κατσουλέας*, 1988, 236 *Γληνάς* ΕΠ *Ικαρίας*.

Γούδης [Γύdis] ΕΠ. Πιθανόν ο κάτοχός του να ήταν πρόσφυγας.

Δεληγιάννης [Diliγáńs] ΕΠ. Οικ. *Ντιλιγιαννάτ* [Diliγanát]. ΠΑΡ *Χουστό*, του [Xustó]. Το ΕΠ από το τουρκ. *deli* + *Γιάννης*, δηλ. τρελός, ζωηρός *Γιάννης*.

Δέλκος [Délkus] ΕΠ. Οικ. *Ντιλκάτ* [Dilkát]. Στους Εκκλ. κώδ. δίνεται ο τύπος *Τέλκος*. Το ΕΠ μάλλον από το τουρκ. *delk*, άλλος τύπος του *dalak* που σημαίνει "σπλήνα, σπληνιάρης, δηλ. οξύθυμος". Το *delk* σημαίνει και

"τριβή, εντριβή", βλ. Τομπαΐδης, 1990, 67.

Δημητριάδης ΕΠ. Πρόκειται για ξένο που ήρθε στη Σαμοθράκη. ΠΑΡ Βαρκάρς [Varkárs], Λάλας [Lálas]. Το ΠΑΡ Λάλας, σύμφωνα με πληροφορίες ήταν το αρχικό επώνυμο του Δημητριάδη.

Διαμαντίδης, Διαμαντούδης ΕΠ. Ήταν ξένος στο νησί.

Διαφίδης [Δ'áfídis] ΕΠ. Ξένος από την Κοζάνη. Το επώνυμο από το υποκοριστικό Ντιάφας < Τριαντάφυλλος και με εξαρχαϊσμό Διάφας. Το ΕΠ. απαντά και σήμερα στην Κοζάνη.

Δίγκας [Áigas] ΕΠ. Ο κάτοχος του ΕΠ ήρθε πρόσφυγας στο νησί. Το επώνυμο γνωστό και από άλλες περιοχές.

Δουλγέρης [Dulgérs] ΕΠ. Οικ. Ντουλγκιάτ [Dulgiát]. Επώνυμο ξένου, ξυλουργού που έφερε, σύμφωνα με πληροφορίες καινοτομίες στην κατασκευή των σπιτιών με "τσατμάδες", δηλ. ξυλίνων προσόψεων, κυρίως στον β' όροφο που εξοικονομούσαν περισσότερο χώρο. Στη χώρα υπάρχουν ακόμη σπίτια χτισμένα με τσατμάδες που αποτελούν άριστα δείγματα λαϊκής αρχιτεκτονικής, όπως π.χ. του Χανού, του Αμπατζή που κάηκε. Το ΕΠ από την τουρκ. λέξη *dulger* "ξυλουργός, οικοδόμος". Βλ. Κατσιανάκη, 1981, 60.

Δουρδανάς, Δαρδανάς [Durdanás] ΕΠ. Οικ. Δουρδανάτ [Durdanát, Durdanát]. Δαρδανάς και στους Εκκλ. κώδ. Το ΕΠ από το τουρκ. *durdan* "μαργαριτάρι, πέφλα" Red.

Ευστρατίου [Elstratiú] ΕΠ. ΠΑΡ Μαδουέλας [Maduélas]. Στη Σαμοθράκη συναντούμε τις λέξεις μαδούρος "μαδημένος", και μαδαουκαύκαους "αντός που έχει μαδημένο κεφάλι από τις τρίχες του". Στην Κρήτη συναντούμε τη λέξη Μαδάρες "ορεινές περιοχές και γυμνές". Από το αρχαίο επίθετο μαδαρός "υγρός, πλαδαρός και για το κεφάλι φαλακρός". Ο Ησύχιος: μαδαρός = αραιόθριξ, ψεδνός.

Ζάρας [Záras] ΕΠ. Ρουμελιώτης, γαμπρός στο νησί.

Ζαφείρης, Ζαφείρας (Εκκλ. κώδ.) [Zafías] ΕΠ. Οικ. Σιρβιτάτ [Sirvitát], και λιγότερο Ζαφειάτ [Zafiát]. ΠΑΡ Σιρβέτας απ' όπου και το Οικ. όνομα. Από το ιταλ. *servetta* "πετσέτα". Το Ζαφείρας πιθανόν μητρωνυμικό.

Ζαχαριάδης ΕΠ. Ξένος στο νησί.

Ζερβός [Zirvós] ΕΠ. Ήταν έποικος από τη Λήμνο. Το ΕΠ από τη λέξη ξερβός "αριστερός, αριστερόχειρας". Βλ. Χατζιδάκη, "Γραμματικά και Ετυμολογικά", ΕΕΠΑ, 3 (1906) 95-96.

Ζιάνος, Τζιάνος [Zánus, Džánus] ΕΠ. Οικ. Τζιανάτ [Džanát]. Οικογένεια που

ήρθε από το Αϊβαλί. Σήμερα άλλαξε το ΕΠ σε *Μπαλκανίκας* [Balkaníkas] Το Ζ'ιάνος από βενετσιάνικο *Gianni, Zanni* = Ιωάννης. Το *Μπαλκανίκας* πιθανόν από το τουρκ. *balkanlık* "του βουνού, βουνίσσιος".

Ζολώτας [Zulótas] ΕΠ. Οικ. *Ζουλουτάτ* [Zulutát]. Το ΕΠ γνωστό στο Αιγαίο (Λέσβο, Χίο) και στην Ηπειρωτική Ελλάδα. ΠΑΡ *Ξνος* [Ksnos] = *Ξινός, Χειραψίας* [Xirapsías]. Κατά τον *Τριανταφυλλίδη*, 1982, 79 από το ρωσικό *zoloto* "χρυσάφι" βλ. και ΟΝΟΜΑΤΑ, 12 (1988) 859, και 9 (1984) 119.

Ζουμπουλίδης [Zubulídis] ΕΠ. Πρόσφυγας στη Σαμοθράκη. Το ΕΠ από τουρκ. *sümbül* "νάκινθος, ζουμπούλι" + κτλ. -ίδης.

Ηλίας [ilias] ΕΠ.

Θασίτης [Θasíts] ΕΠ. Πατριδωνυμικό ΕΠ κατοίκου της Θάσου που κατέφυγε στη Σαμοθράκη ύστερα από το φόνο ενός Τούρκου, σύμφωνα με την παράδοση.

Θεοδώρου [Θιυδού] ΕΠ. Οικ. *Θουδουάτ* [Θιυδυάτ]. Πολλοί Σαμοθρακίτες δεν δέχονται ότι λέγεται αυτός ο τύπος. Ίσως ο κάτοχός του να ήρθε από την Εύβοια.

Ιμβριος [Ímnvrios] ΕΠ. Εξαρχαϊσμένο ΕΠ, πατριδωνυμικό. ΠΑΡ *Καρδέλιας* [Kardél'as] < *Καρυδέλιας*.

Ισμετλής [Izmitlís] ΕΠ. Πρόκειται για άτομο που ήρθε στη Σαμοθράκη ως πρόσφυγας. Το ΕΠ από το τουρκ. *Izmit* "η Νικομήδεια" + κτλ. li, δηλ. *Νικομηδινός*.

Καβύζος, Καβύζαινα [Kavízus] ΕΠ. - ΠΑΡ. Κατά μία πληροφορία *καβζούδα* λένε την "κολπαδόρα, διπλωμάτισσα, μαλαγάνα γυναίκα", βλ. *Γαλατούμος, Ρεμπούτζιας*. Το όνομα πιθανόν από το τουρκ. *kaniz* "φλούδα, τσώφλι δημητριακών" Red.

Κακμής [Kakmís] ΕΠ. Ξένος στη Σαμοθράκη.

Καλακίκος [Kalakíkus] ΕΠ. Οικ. *Καλκκάτ* [Kalkkat]. Από τις πιο παλιές οικογένειες του νησιού. Το ΕΠ πιθανόν απ' το τουρκ. *kalak* με σημασία "ανήσυχος, νευρικός", όπως και ήταν κατά πληροφορίες.

Καλατζής [Kalatzís] ΕΠ. Οικ. *Καλτζάτ* [Kaltzát]. Επαγγελματικό ΕΠ από το τουρκ. *kalayci* "γανωτής, κασσιτερωτής"

Καλαφάταινας [Kalafátinas] ΕΠ. Ξένος στο νησί. Το ΕΠ μητρωνυμικό από το *Καλαφάταινα* "γυναίκα του Καλαφάτη" και το *Καλαφάτης* από το τουρκ. αραβ. *kalafat* "καλαφάτης καϊκιών". Το όνομα γνωστό από το 1852, στους Εκκλ. κώδ. "Δούκενα Καλαφάταινα".

- Καλές** [Kalés] ΕΠ. Οικ. **Καλιδάτ** [Kalidát]. Οι **Καλιδάτ** πιθανόν συνδέονται με δύο μεγάλες οικογένειες, τους **Σκαδάτ** (Συκάδες) και **Τερζάτ** (Τερζής). Το ΕΠ πιθανόν από την προσφώνηση: **καλέ!** ή το τουρκ. *kale* "πύργος, οχυρό"
- Καλιατσάς** [Kaf'atsás] ΕΠ. Οικ. **Καλιατσάτ** [Kaf'atsát]. Οικογένεια ναυτικών που ήρθε και εγκαταστάθηκε στο νησί. Πιθανόν από το **καλιά**, η "φρούριο, κάστρο" < τουρκ. *kale, kalâ* + κτλ. -*τσας*, δηλ. καστρίσιος, καστρινός.
- Καλούδης** [Kalúds] ΕΠ., βλ. *Κουλούδης*.
- Καλπάκας** [Kalpákas] ΕΠ. Οικ. **Καλπακάτ** [Kalpakát]. ΠΑΡ *Μαλλής* [Malís]. Το ΕΠ από το τουρκ. *kalpak* "σέπασμα κεφαλής, καλπάκι και αστυνομικός".
- Καλπέκος** [Kalpékus] ΕΠ. Οικ. **Καλπικάτ** [Kalpikát]. Το ΕΠ πιθανόν απ' το τουρκ. *kalp* "ψεύτικος, κάλπης" + κτλ. -έκος.
- Καλφούκης** [Kalfúks] ΕΠ. Πιθανόν ξένος από τη Λέσβο. Στο Πλωμάρι της Λέσβου **καλφούκς** λέγεται "αυτός που κλείνει τα μάτια (χαμμίζει τους οφθαλμούς)", βλ. *Ελληνική Διαλεκτολογία*, 2 (1990-91) 128.
- Καμμένος** [Kaménus] ΕΠ. Οικ. **Καμινάτ** [Kaminát]. Το ΕΠ από τη μετοχή **καμμένος**. Ο *Κολίτσης*, 1964, στη λ. από το χρώμα του προσώπου. Στους Εκκλ. κώδ. "Δούκας Καμμένος".
- Καμπούρης** [Kabúrs] ΕΠ. Οικ. **Καμπουάτ** [Kabuát]. Από το προσηγορικό **καμπούρης** < τουρκ. *kambur* "ύβος".
- Κάννος** [Kánus] ΕΠ. Οικ. **Καννάτ** [Kanát]. Παλιά εντόπια οικογένεια. Στους Εκκλ. κώδ. αναφέρεται "Τριαντάφυλλου Κάνου".
- Καντάρης, Κανταράς** (Εκκλ. κώδ), [Kadárs] ΕΠ. Οικ. **Κανταάτ** [Kadaát]. **Κανταάτκα** ονομάζεται μικρός συνοικισμός στα ΒΑ του νησιού, όπου και πρωτοκατοίκησαν οι **Κανταάτ**. Το ΕΠ από το τουρκ. *kantar* "καντάρι, ζυγαριά". Κατά τον *Ανδριώτη*, Ε.Λ., στη λ. από το ιταλ. *cantaro* < ελλην. *κεντηνάριον* < λατ. *centenarium*.
- Καργιάδης** [Καργάdis]. Γενική ονομασία των κατοίκων του οικισμού Άνω Καριώτες. Από το ΤΟΠ **Καπιάς**, σε αντίθεση με τους κατοίκους των Κάτω Καριωτών που ονομάζονται **Αγάδες**.
- Καπέλας** [Kapélas] ΕΠ. Οικ. **Καπιλάτ** [Kapilát]. Το ΕΠ από το ιταλ. *capello* > ελλην. *καπέλο* > *καπελάς*. Βλ. και *Κατσιανάκη*, 1981, 91.
- Καπιώτης** [Καρχóts] ΕΠ. Οικ. **Καρχιουτάτ** [Καρχutát]. ΕΠ πατριδωνυμικό οικογένειας που πρέπει να ήρθε από το χωριό **Κάπη** της Λέσβου.

Καραβασίλης [Karavasílis] ΕΠ. Από το τουρκ. *kara* + Βασίλης.

Καραγιάννης [Karaǵánis] ΕΠ., βλ. προηγούμενο. ΠΑΡ Καατνάς [Kaatnás] βλ. ΖΩ στη λ. καατνάς.

Καραγκιουκτσής [Karaǵuktsís], ΕΠ Μικρασιάτη πρόσφυγα. Το ΕΠ από τα τουρκ. *kara* + *yokci* "αυτός που δεν κάνει τίποτε, άεργος".

Καραδημητρίου, Εκκλ. κώδ. Καραδημήτρης ΕΠ. Οικ. Κααδημητάατ [Kaadi-mitáat]. ΠΑΡ. Μχαλέλιας [Mxalé'ias], Ζουρνάς [Zurnás], Πνεύμονας [Pnévmonas]. Η οικογένεια Καραδημητρίου, ένας κλάδος, ήρθε στη Σαμοθράκη από τη Δημητσάνα όπως και η οικογένεια Ρηγόπουλου.

Καραθωμάς [Kaaθumás] ΕΠ. Ο κάτοχος ήταν από τη Μάκρη.

Καρακαλπάκης [Kaakalpáks] ΕΠ. Οικ. Καακαλπάτ [Kaakalpát]. Παλιά οικογένεια της Σαμοθράκης, βλ. και ΕΠ Καλπάκας.

Καρακιολτσής [Karakultsís] ΕΠ. Το ΕΠ από το τουρκ. *kara* + *yolcu* "ταξιδευτής, περιηγητής".

Καραμανλής [Karamanlís] ΕΠ. Πατριδωνυμικό που δηλώνει τον καταγόμενο από την Καραμανία. Από το τουρκ. *karamanli* "ο καταγόμενος από το Καραμάν, Καραμανλής". Στους Εκκλ. κώδ. αναφέρεται ως "ιατρός Καραμανλής".

Καραμανωλάτ [Kaamanulát]. Όνομα το οποίο αποδίδεται σε μια απ' τις δυο ισχυρότερες οικογένειες του νησιού που βρίσκονταν σε διαρκή διαμάχη μεταξύ τους. Η άλλη οικογένεια ήταν οι Αγίργιουκουρνάτ, βλ. Ακριτική Σαμοθράκη, 86.

Καραντενεσλής [Karadinislís] ΕΠ. Πατριδωνυμικό ΕΠ από την τουρκικής καταγωγής λέξη *karadeniz* "Μαύρη Θάλασσα" + κτλ. -li, δηλωτική καταγωγής, δηλ. Μαυροθαλασσίτης, ο καταγόμενος από τη Μάυρη Θάλασσα. Το ΕΠ γνωστό από το 1897 σύμφωνα με τους Εκκλ. κώδ.

Καραπαναγιώτης [Kaapanagiótis] ΕΠ. Οικ. Κααπαναγιουτάτ [Kaapanag'utát]. Από το τουρκ. *kara* + Παναγιώτης.

Καρατενίδης [Karatinídis] ΕΠ. Το ΕΠ από το τουρκ. *kara* + *ten* "σώμα, σώμα", δηλ. "μυρμιδερός, μύρος στο σώμα".

Καρατουμανίδης [karatumanídis] ΕΠ. Το ΕΠ από το τουρκ. *kara* + *duman* "καπνός" + κτλ. -ίδης.

Καρδέλιας (Εκκλ. κώδ.), Καρυδέλιας, Καλδέλιας, [Kardé'ias]. ΠΑΡ της οικογένειας Ίμβριου. Το ΠΑΡ από Καρυδέλιας με συγκοπή < καρυδέλι < καρύδι + -ιας. Βλ. και Λενούδιας.

Καριλής [Kailís] ΕΠ. Οικ. Καϊλάτ [Kailát]. ΠΑΡ Λαζαθανάης [Lazaθanáis].

Το ΕΠ ίσως από το τουρκ. *kareli* "τετραγωνισμένος, με τετράγωνα".

Καρκάνης [Karkáñs] ΕΠ. Οικ. **Καρκανάτ** [Karkanát]. Πιθανόν να πρόκειται για τη λέξη *καλκάνι* < από το τουρκ. *kalkan* "ασπίδα, θώρακας, είδος ψαριού ιδίως της Μαύρης Θάλασσας". Η εναλλαγή *l/t* πιστοποιείται και στη διπλοτυπία του ΕΠ **Καλκάνης** - **Καρκάνης**. Το ΕΠ απαντά στους Εκκλ. κώδ. "Ζαφείρα Καρκάνη, 1900". Βλ. και ΤΟΠ **Καρκάν**. Βλ. **Παμπούκης**, 1988, 201. Πβ. στην Κάρπαθο *κάρκανον*: "οστόν της κεφαλής", **Ζωγράφειος Αγών Α'**, 223.

Καρόγλου [Karóγlu] ΕΠ όπως δηλώνεται στους Εκκλ. κώδ. Επώνυμο ξένου από το τουρκ. *kar* "χιόνι" + *oğlu* "γιος", δηλ. *Χιονίδης*, *Χιονόπουλος*.

Καρτάσης [Kartáis] ΕΠ. Οικ. **Καρτασάτ** [Kartasát]. Παλιά οικογένεια του νησιού. Το ΕΠ από το τουρκ. *kardas* "αδελφός". Πβ. τα: *καρντάσι*, **Καρδάσης** της κοινής ομιλούμενης.

Καρτσούπης [Kartsúps] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν πρόσφυγας.

Κασκαμπάνης [Kaskabáñs] ΕΠ. Οικ. **Κασκαμπανάτ** [Kaskabanát]. Ο ένας αδελφός άλλαξε το επώνυμο σε **Σταυράκης**. Οικ. **Σταναακάτ** [Stavaakát]. Το ΕΠ από τα τουρκ. *kas* + *kaban* "φρύδι πέτρας + λόφος".

Καστάνης [Kastáñs] ΕΠ. Οικ. **Καστανάτ** [Kastanát]. ΠΑΡ **Ρουχνός** [Ruxnós] από ρούχο. Το ΕΠ από το *καστάνα* "ονομασία αίγας με καστανό τρίχωμα" και με μεταπλασμό **Καστάνης**. Ή από *καστανός* > **Καστάνης** κατά το σχήμα *γαλανός* > **Γαλάνης**. Στη Λέσβο: *καστάνης* "το καστανό μουλάρι", **Γιαννουλέλλης** 1983, 19.

Κατάκαλος [Katákalus] ΕΠ. Σήμερα άγνωστο στο νησί. Πιθανόν βυζαντινής καταγωγής.

Κατεργάρης [Katirýars] ΕΠ. Οικ. **Κατιργαάτ** [Katirgaát]. Το ΕΠ από το προσηγορικό *κατεργάρης* "ναύτης σε κάτεργο". Πβ. το "κάθε κατεργάρης στον μπάγκο του".

Κατσίβιλους [Katšívilus] ΠΑΡ. Βλ. **Χατζηστεφάνου**. Στους Εκκλ. κώδ. απαντά ο τύπος **Κατσβιλέλιας**.

Κατσιίκιας [Katsíikas] ΕΠ. Οικ. **Κατσκάτ** [Katskát]. Το ΕΠ από τη λέξη *κατσιί* - *κατσιίκια* κατά το σχήμα του 2.02. Το *κατσιί* -*κα* < τουρκ. *keçi* "γίδα", **Παμπούκης**, 1988, 209.

Κελέμπελης [Kiléblis] ΕΠ. Πιθανόν από το τουρκ. *kelep*, *kelebe*, *kelefe* + *-li* "αδραχτάς".

Κελετζής [Kilidzís] ΕΠ. Γαμπρός στη Σαμοθράκη. Το ΕΠ από το τουρκ. *kelleci* "που έχει μεγάλο κεφάλι ή και πουλάει κεφάλια", βλ. και **Κολί-**

- της 1964, στο λήμμα και *Βογιατζόγλου*, 1992.
- Κεραμίδας* [Kiramídas, Kiamídas]. ΕΠ. Πρόσφυγας στο νησί.
- Κεσσανόπουλος* [Kisanópullos] ΕΠ. Πατριδωνυμικό ΕΠ που δηλώνει τον καταγόμενο από την *Κεσσάνη*, πόλη της Θράκης.
- Κεφάλας*, *Κεφαλαδέλας* στους Εκκλ. κώδ. [Kifálas]. ΕΠ. Οικ. *Κιφαλάτ* [Kifalát]. Το ΕΠ από το *κεφάλι* + *ας* με μεγεθυντική σημασία.
- Κεχαγιάς* [Kixagías] ΕΠ. Γνωστό επώνυμο στον ελληνικό χώρο. ΠΑΡ *Πούλους* [Púlos]. Από το τουρκ. kahya "majodromo". Στη Σαμοθράκη το *κεχαγιάς* δηλώνει τον κτηνοτρόφο.
- Κεχαγιόγλου* [Kixagóγλυ] ΕΠ. Ο κάτοχος ήταν Καβαλιώτης. Βλ. προηγούμενο + *οğlu* "γιος (του κεχαγιά)".
- Κιλίμος*, *Κυλίμος* [Kilímlos] ΕΠ. Οικ. *Κιλμάτ* [Kil'mát]. Παλιότερο ΕΠ *Σκαμπαβίριας*, που άλλαξε σε *Κιλίμος*. ΠΑΡ. *Σημαδιυντή* [Simadiftia]. Το ΕΠ από το τουρκ. *kilim* "τάπητας" + κτλ. -ος.
- Κιοσές* [K'osés] ΕΠ. Ο κάτοχος ήταν πρόσφυγας. Το ΕΠ από το τουρκ. köşe "σπανός".
- Κιουτελίδης* [K'utelídis]. ΕΠ.
- Κιρκέζ* [Kirkéž] ΠΑΡ. Παρωνύμιο που δίνεται στους κατοίκους του χωριού Λάκκωμα. Η λέξη αναφέρεται στο *Τσερκέζοι*, *Κερκέζοι* δηλ. *Κιρκάσιοι*, από το τουρκ. *kirgiz, zerkes* "Κιρκάσιος". Η παρομοίωση έγινε από την πονηριά και τον ζωηρό χαρακτήρα των Κιρκάσιων - Τσερκέζων.
- Κίτσος* [Kítsos] ΕΠ. Ήταν ξένος στο νησί. Το ΕΠ υποκοριστικό του ονόματος *Χρίστος*, *Μπούτουρας* 1912, 100.
- Κλαρίνος* [Klarínos] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος. Το ΕΠ από το ιταλ. clarino.
- Κλωνάριος* [Klonárγας] ΕΠ. Εμφανίζεται στους Εκκλ. κώδ. μετά το 1894.
- Κοκκινάκας*, *Κοκκινάκης* [Kukinákas] ΕΠ. Οικ. *Κοκκίνακάτ* [Kuknakát]. ΠΑΡ *Ρούσους* [Rúsos] < μsn. ρούσος "κοκκινωπός" < λατ. *russus* Από το *κόκκινος* - *κοκκινάκι* + *ιας*, βλ. 2.02.
- Κοκκινογένης* [Kuknugénis] ΕΠ. Οικ. *Κοκκινουγινάτ* [Kuknuγinát] *Ραξινάτ*, *Ααξινάτ* [Raksinát]. Από *κόκκινος* + *γένι*.
- Κόκκινος* [Kókknos], ΕΠ οικογένειας από τα Αλώνια - Χώρα.
- Κολέτσας* [Kulétsas] ΕΠ. Οικ. *Κουλιτσάτ* [Kulitsát]. ΠΑΡ *Αλαβρές* [Alavrés], *Καστάνς* [Kastáns], *Κουλουφούκινα* [Kulufúkina]. Το ΕΠ πιθανόν από το βουλγ. *kol, kolets* "πάσαλος, παλούκι, εξώλης".

Κολλημένος [Kuliménus]. ΕΠ. Στους Εκκλ. κώδ. εμφανίζεται ως "Δ. Κολιμένις, 1852". Προφανώς ήταν ξένος.

Κολύμπος [Kulíbus] ΕΠ. Οικ. *Κουλμπάτ* [Kulbát]. ΠΑΡ *Αγίργιουκουλύμπους* [Aγίrgukulíbus]. Το ΕΠ απ' το ρήμα *κουλμπώ* "κολυμπώ και περιβρέχω".

Κορδώνιας [Kurδόñas] ΕΠ. Οικ. *Κουρδουνάτ* [Kurđunát]. ΠΑΡ *Γάντζους* [Gándzus]. Πρόκειται για πολύ παλιά οικογένεια της Σαμοθράκης. Το ΕΠ από τη λέξη *κορδόνι* < βεν. - ιταλ. *cordon - cordone* < λατ. *chorda*, δωρ. *χορδά*. Ίσως δεν πρέπει να αποκλείσουμε την παραγωγή του επωνύμου από τη λέξη *κόρδα* "μαχαίρι, σπάθη" και *Κόρδας* "σπαθοφόρος", βλ. Μανούσακας, *Αντίχαρη* (Αφιέρ. Σ. Καρατζά), Αθήνα, 1984 και Μπόγκας, 1964, 28. Τα παιδιά του *Κόρδα* θα μπορούσαν να γίνουν τα *Κορδώνια* > ο *Κορδώνιας* σύμφωνα με το 2.02.

Κούζογλου [Kúzuylu] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν πρόσφυγας. Το ΕΠ από το τουρκ. *kuzu* "αμνός, φιλήσυχος" + *oğlu* "γιος".

Κουκλίθρος [Kuklíthrus] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν από τον Έβρο. Στους Εκκλ. κώδ. εμφανίζεται "Κουκλίθρο 1873". Η λέξη *κουκλήθρα*, κατά το λέξιό του Δημητράκου, σημαίνει "το μετά την αφαίρεση του μεταξιού υπόλειμμα του κουκουλιού". Είναι γνωστό ότι ο Έβρος αποτελεί περιοχή που εκτρέφει κουκούλια. Ο Σολομωνίδης, 1962, δίνει για τη Σμύρνη: *κουκλήθρα* = *κουκούλα*.

Κουκουδολόγος [Kukuđulóγus] ΕΠ. Στους Εκκλ. κώδ. "Αντωνίου Κουκουδολόγου, πεθερού Θεόδ. Ματθαίου Ρεϊζή". Ο κάτοχός του ήταν από την Τένεδο. Το ΕΠ από τον καρπό *κούκουδο* + *λόγος*, γνωστό επίθημα στην ελληνική γλώσσα. Πιθανόν να σημαίνει α) το εργαλείο με το οποίο συλλέγουν τα κούκουδα ή τον συλλέκτη και β) αυτόν που αγαπά να τρώει τα κούκουδα. Βλ. και ΦΥΤ.

Κουλούδης [Kulúdis] ΕΠ. Έτσι εμφανίζεται στους Εκκλ. κώδ. Οικ. *Κουλουνδάτ* [Kuludát].

Κουμανού [Kumanú] ΕΠ. Εγγραφή στους Εκκλ. κώδ. χωρίς να διαφαίνεται αν πρόκειται για γυναίκα ή άνδρα, για βαφτιστικό ή για επώνυμο.

Κουμιώτης [Kumíóts] ΕΠ. Οικ. *Κουμνιουτάτ* [Kumhíutát]. Πατριδωνυμικό που δηλώνει τον καταγόμενο από την *Κούμα* (= Κύμη) της Εύβοιας. ΠΑΡ *Δολόρος* [Dolórus]. Το ΠΑΡ αρχικά ήταν το επώνυμό του. Επώνυμο *Ντολόρος* συναντούμε και στη Σύμη, *ΟΝΟΜΑΤΑ*, 10 (1986) 139 του *Ντολόρου*. Πιθανόν από φράγκικο *del oro* "από χρυσό" ή *dolore* "πόνος".

Κουπουχουργίτς, οι [Kupukhygíř]. ΠΑΡ που δίνεται στους κατοίκους της Χώρας Σαμοθράκης. Απο τη λέξη *κουπούτς* "τεμπέλης" < τουρκ. *koruk* "α-

ποκομμένος από την κοινωνία" ή *körek* "σκυλί, άνθρωπος εξώλης". Μια άλλη εκδοχή είναι *Κουπουουχουργιό* = Κοπροχωργίσι!

Κουρκουλής [Kurkulis] ΕΠ. Ο Κουρκουλής ήταν ξένος από τα Άβαντα της Θράκης. Ο Τριανταφυλλίδης, 1982, 62 δίνει: *Κούρκουλας* < *κουρκουλώ* = κυλιούμαι. *Κούρκουλας* σε συνθηματικές γλώσσες ονομάζεται ο παπάς. Πιθανότερο από το τουρκ. *kokulu* "επικίνδυνος, επίφοβος".

Κουρούκης [Kurúks] ΕΠ. Απαντά στους Εκκλ. κώδ. Πιθανόν από το τουρκ. *kürük* "μηνώμαι, μούγκρισμα" ή από τη σαμοθρακίτικη λέξη *κουρού* "ελιά ψημένη και άχρηστη που πέφτει από το δέντρο", πβ τουρκ. *kurü* "ξερός".

Κουρούνας [Kúunas] ΕΠ. Απαντά στους Εκκλ. κώδ. Σήμερα άγνωστο στους Σαμοθρακίτες οι οποίοι θα το πρόφεραν *Κούουνας*. Το ΕΠ από το पुल *κουρούνα* < αρχ. *κορώνη*. Πιθανόν ΠΑΡ της οικογένειας *Γερονικολάκη*, *Κουτσονικολάκη*.

Κούσιαντας [Kúšadas] ΕΠ. Οικ. *Κουσιαντάτ* [Kušadát]. ΠΑΡ *Κτσάφτς* [Ktsafts], *Κοτσάφτης*, *Χιλδόνης* [Xildóns]. *Μακαόνιας* [Makaónas], *Παλούνης* [Palúks]. Ο Τριανταφυλλίδης, 1982, 37 αναφέρει ως πατριδωνυμικό το *Κουσιαντιανός* < *Κουσιάντασι* της Μικράς Ασίας. Πβ *kuş ada* = το νησί των πουλιών, δηλ. η Έφεσος.

Κούσουλας, **Κόνσουγλας** [Kúsulas, Kónsuyglas] ΕΠ. Οικ. *Κονσουγλάτ* [Kunsuylát]. Το ΕΠ προφανώς κατάλοιπο της εποχής των Gattilusi. Από το ιταλ. *console* ή το βυζαντινό *κόνσουλος*.

Κουτούλης, **Κουντούλης** [Kudúls] ΕΠ. Στους Εκκλ. κώδ. "Ευάγγελος Νικολάου Κουτούλης". Οικ. *Κουντλάτ* [Kundlát]. Το ΕΠ από το *κοντός* + υποκορ. κτλ. -ούλης.

Κουτουρούδης, **Κουτουρίδης** στους Εκκλ. κώδ. [Kuturúds] ΕΠ. Το ΕΠ από το τουρκ. *götürü* "κουτουρού + κτλ. -ούδης" Ο Κολίτσης, 1964, 88 αναφέρει για την Κύπρο *Κουτουρίδης* και ο Γιαγκουλής, 1988, 89.

Κουτράκης [Kutáaks] ΕΠ. Οικ. *Κουταακάτ* [Kutaakát]. Πρόκειται για εντόπια οικογένεια ναυτικών. Το ΕΠ από τη λέξη *κούτρα* "κουρεμένο κεφάλι + κτλ. -άκης". Ο Τριανταφυλλίδης, 1982, 60, 62, 180 δίνει *Κούτρας*, *Κουτρούλης* "φαλακρός, ξυρισμένος σύρριζα". Βλ. και ΤΟΠ *Κουτράδια*.

Κουτσογιάννης [Kutsuyáns] ΕΠ. ΠΑΡ *Κιμιριανός* [Kimiríanós]. Στο νησί είναι γνωστός ως *Κιμιργιανός*, γιατί ήρθε από τα Κιμέρια της Θράκης ενώ πολλοί αγνοούν το πραγματικό του επώνυμο.

Κουτσονικολάκης [Kutsunikuláks, Ktsinikuláks] ΕΠ. Οικ. *Κσινκουλακάτ* [Ksikulakát], βλ. *Γερονικολάκης*.

Κουτσοφάβας [Kutsufávas] ΕΠ. Ξένος, από την Εύβοια, που ήρθε στο νησί μετά το 1912 που απελευθερώθηκε. Το ΕΠ από *κουτσός* + *φάβα*, το γνωστό όσπριο.

Κουφογιώργης [Kfuýóγ's]. Οικ. **Κουφουγιουράτ** [Kfuýuγrát]. Αρχουντουγιουράτ [Arxuduýuγrát] από τον κλάδο της μητέρας του. Φέρονται και ως **Κτσουγιαννάτ**.

Κουφούδιας, **Κουφός** [Kfúδ'gas, Kfos], στους Εκκλ. κώδ. Πιθανόν να πρόκειται για το προηγούμενο επώνυμο. Σήμερα προφέρεται **Κφούδγας** και **Κφος**.

Κρασοτούλουμος [Krasutúlumous], βλ. **Αράβιας**.

Κυκιρίνος [Kikirínous] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος.

Κυραννούδης [Kiranúdis] ΕΠ. Το επώνυμο εμφανίζεται στους Εκκλ. κώδ. "Βασίλ. Κυραννούδης". Στα Σαμοθρακίτικα θα προφερόταν **Κυαννούδς**, όπως το **Κυαννούδα** < **Κυραννούδα**, βλ. ΒΑ.

Κυράσης [Kiráis], στους Εκκλ. κώδ. Το ορθόν ίσως **Κιράσης**. Ο κάτοχός του ήταν Μικρασιάτης.

Κυριακού [Kirýákú] ΕΠ. Επώνυμο ξένου.

Κωστάκης [Kustáks] στους Εκκλ. κώδ. Πρόκειται για ξένο στο νησί.

Λαδίκος, **Λαδικέλης** και στους Εκκλ. κώδ. **Λαδικούδας**, **Λαδικούδης** [Ladíkus, Ladiké'ls]. Οικ. **Λαδικάτ** [Ladkát]. ΠΑΡ **Αγιουτκός** [Aýutkós], βλ. για την Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 23, **Σφυρίχτρα** [Sfirixtra], **Κριτίκας** [Kritíkas]. Αξιοσημείωτη είναι η ποικιλία των καταλήξεων: *-ίκος*, *-έλης*, *-ούδης*, *-ούδας*, που αφορά την ίδια οικογένεια. Από τη λέξη *λάδι* + κτλ. *-ίκος*.

Λαζαντρέας [Lazadréas] ΕΠ. Οικ. **Λαζαντιργιάτ** [Lazadirýát]

Λαζάτ, οι [Lazát] και **Λαζάτκα** [Lazátka], όνομα συνοικίας της Χώρας στο ΝΑ τμήμα της. Στη Σαμοθράκη συναντούμε ΕΠ **Λαζαντρέας**, **Λαζαθανάης**, **Λαζογιάννης** κλπ. Τα ΕΠ δεν πρέπει να συνδεθούν με κάποια οικογένεια **Λάζου** (Λαζάτ), ανύπαρκτη σήμερα στο νησί, αλλά με την παρουσία **Λαζών** κατά την ρωσική κατοχή, από το 1770 - 1774, την εποχή των Ορλωφικών. Φαίνεται ότι οι Ρώσοι μετοίκησαν στο νησί μικρό αριθμό **Λαζών** ή πιθανόν γύφτων για τις ανάγκες του στόλου (κασσιτερωτές, σιδηρουργοί). Η ανάμνηση των Σαμοθρακιτών από την παρουσία των Ρώσων δεν πρέπει να ήταν ευχάριστη, αν κρίνουμε από τις απειλές που εκτοξεύουν οι δεύτεροι εξαιτίας της ανυπακοής των Σαμοθρακιτών. Επίσης η γνωστή παροιμία: "Να κατκήθ' Λάτζους (στο σπίτι σου)", δηλ. να ερημωθεί το σπίτι σου, είναι δηλωτική της στάσης τους. Η

ύπαρξη γύφτων στη Χώρα μας είναι γνωστή από την παράδοση και από την συνεικία *Μπράμς* στην οποία κατοικούσαν. Βλ. και Παπαγεωργίου, 1982, 74.

Λαζοβασίλης [Lazuvasil's] στους Εκκλ. κώδ. Στη Σαμοθράκη συναντούμε πολλά επώνυμα με πρώτο συνθετικό το *Λαζο-* χωρίς το φαινόμενο να παρατηρείται με άλλα ΒΑ. Βλ. προηγούμενο.

Λαζογιάννης [Lazuγιάns]. Οικ. *Λαζουγιαννάτ* [Lazuγανάτ]. ΠΑΡ *Τζαχλάα* [Dzaxlāa] = *Τζαχλάρα* "είδος μεγάλου κουδουνιού". Από *Λάζος* + *Γιάννης*. Βλ. *Λαζάτ*.

Λαζοθανάσης [Lazathanáis], βλ. *Καρελής* και *Μαυρομάτης*.

Λάσκαρης, *Λασκαρούδης*, *Λασκαρούδης* [Láskars, Laskaúdyas] Το ΕΠ όπως και το ΒΑ γνωστά από τους βυζαντινούς χρόνους.

Λεκάκις [Likákas] στους Εκκλ. κώδ. Το ΕΠ ίσως από το *Αλεκάκις* < *Αλέκος*.

Λεμονάκις [Limunákas] ΕΠ. Οικ. *Λιμουνακάτ* [Limunakát].

Λεμονούδης, *Λεμονούδας*, *Λεμόνας* στους Εκκλ. κώδ. [Limunúds] ΕΠ. Οικ. *Λιμουναδάτ* [Limunadát]. Πρόκειται για διαφορετική οικογένεια από την προηγούμενη. ΠΑΡ *Τσίφτς* [Tsifts] < τουρκ. *çift* "ξευγάρι".

Λενούδης, στους Εκκλ. κώδ. *Ελενούδης*, τα *Λινδέλια* [Linúdyas] ΕΠ. Οικ. *Λινδάτ* [Lindát]. ΠΑΡ *Βαδούλς* [Vadúls], *Γλαρής* [Glais], *Γλαάτ*. Κατά τον Τριανταφυλλίδη, 1982, 55 από το χρώμα του γλάρου ή από την αδηφαγία του πουλιού. (Το *Καρδέλιας*, ό.βλ. αφορά τον μητρικό κλάδο). *Αξιάμς* [Akšáms] < τουρκ. *akşam* "εσπέρα, εσπερινός", βλ. *Βογιατζόγλου*, 1992, 43. Το ΕΠ, όπως δείχνουν οι διαφορετικοί τύποι από το (Ε)Λενούδι, τα (Ε)Λενούδια, δηλ. τα παιδιά της Ελένης και στη συνέχεια ο Λενούδης, βλ. και 2.02.

Λεπές [Lipés] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν πρόσφυγας. Το ΕΠ από το τουρκ. *lep* "χείλος", δηλ. *Χειλάς*.

Λεριός [Lirýos] ΕΠ. Πατριδωνυμικό που δηλώνει τον καταγόμενο από τη Λέρο.

Λημνιός [Limhós] ΕΠ. Η καταγωγή της οικογένειας είναι από τη Λήμνο, παλιότερα ονομαζόταν *Μπαξιβανέλη*, αλλά επεκράτησε το πατριδωνυμικό *Λημνιός*.

Λιλόπουλος [Lilópus] ΕΠ. Ο κάτοχός του ξένος από την Ανατολική Θράκη. ΠΑΡ *Μπροντίβος* [Brundivus]. Το ΠΑΡ από το χωριό *Προντίβο* του Πόντου, βλ. *Μαρινάκης*, 1991, 420.

Λόγαλος [Lógalus] ΠΑΡ. Από ολόγαλος "που βυζαίνει, παχύς χωρίς οσμή".

Λοπούντης [Lubúds] ΕΠ. Οικ. Λουμπουντάτ [Lubudát] Το ΕΠ από το τουρκ. *lobut* "ρόπαλο".

Λούρης [Lúris] ΕΠ. ΠΑΡ Μακρόγιαννους [Maktróyanus], όπως αποκαλούνταν από την πεθερά του, δηλ. ψηλός Γιάννης. Από το λουρί < λωρίς.

Μαγαρσιώτης [Magaršóts] ΕΠ. Οικ. Μαγαρσιουτάτ [Magaršutát]. ΠΑΡ Μαλάς [Malás] < τουρκ. *mala* "μυστήρι". Για την προέλευση του ΕΠ βλ. ΤΟΠ στη λέξη Μαγαΐα. Να σημειωθεί ότι στη Σαμοθράκη ακούγεται η φράση "Φύσηξει μαγαΐσιους", δηλ. κρύος άνεμος.

Μάκρας, στους Εκκλ. κώδ. Μακρινός [Mákras] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν δάσκαλος από τη Χίο και παντρεύτηκε στη Σαμοθράκη όπου και παρέμεινε.

Μακρής [Makrís, Makrís] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν Μικρασιάτης. ΠΑΡ Σκατζούρος [Skadzúrs]

Μαλακός [Malakós] ΕΠ. βλ. και ΤΟΠ Μαλακού, ΠΑΡ Μπαρούτος [Barútus], *παρουτί* < τουρκ. *barut* "πυρίτις".

Μαλαματένιος [Malamaténius] ΕΠ. Οικ. Ασμινάτ [Asminát]. ΠΑΡ Ασμένιος [Asménius], Βλάχας [Vláchas], Μπαρζούδς [Barzúds], δηλ. μικρό ζώο μπάρτζο ως προς το χρώμα. Το ΠΑΡ και το Οικ. σε αντίθεση με το κύριο επώνυμο. Το ΕΠ από τη λέξη *μαλάματα* + κτλ. -ένιος ή από ένα Μαλαματής ή θηλ. ΒΑ Μαλαματένια.

Μαλαματίνας [Malamatínas] ΕΠ. Ο κάτοχός του πρόσφυγας από την Τένεδο. Το ΕΠ προφανώς μητρωνυμικό από το ΒΑ Μαλαματίνα, η. Στη Σαμοθράκη υπάρχει ΒΑ Μαλαματινούδα, Μαλαματένια.

Μαλλιαρός [Maíaos] ΕΠ. Στους Εκκλ. κώδ. "Μαλλιαρού, Μαλλιαρογιάννης". Ο κάτοχός του ήταν από τη Λήμνο.

Μαλτέζος [Maltézus] ΕΠ. Οικ. Μαλτιζάτ [Maltizát]. ΠΑΡ Ατζάς [Adzás] γιατί είχε μακριές άτρες, πόδια. Πέτνους [Pétnus], Φουντέλιας (< Φωτεινός), Μουλής [Mulís]. Το ΕΠ πατριδωνυμικό από το νησί Μάλτα + κτλ. -έζος, πβ Μιλάνο, Μιλανέζος. Η αρχική προέλευση της οικογένειας είναι από τους Κάτω Καριώτες.

Μαμουγιώρης [Mamuýórs] ΕΠ. Οικ. Μαμουγιουργάτ [Mamuýurgát], Πιτκάτ [Pitkát]. ΠΑΡ Λυρτζέλιας [Lirdzél'as], γιατί ήταν λυριτζής, έπαιζε λύρα. Το ΕΠ σύνθετο από τη σαμοθρακίτικη λέξη *μαμού* "γιαγιά" + ΒΑ Γιώρης.

Μανιώτης [Mañóts] ΕΠ. Οικ. Μανιουτάτ [Mañutát]. ΠΑΡ Καπνούας

- [Καρνύας]. *Καρνούα* στα Σαμοθρακίτικα ονομάζεται το μεγάλο μαύρο μούρο. Η καταγωγή της οικογένειας ήταν από τη Μάνη σύμφωνα με ομολογία μέλους της στον Η. Tozer, 344 (Παπαγεωργίου, 1982, 151) "ο ένας απ' αυτούς, που είχε πολύ σκούρο δέρμα, λεγόταν Μανιάτης, γιατί ο παπούς του είχε έρθει από τη Μάνη".
- Μανολούδης* [Manulúds] ΕΠ. Οικ. *Μανουλουδάτ* [Manuludát]. Το ΕΠ από το ΒΑ *Μανόλης* + κτλ. -ούδης. Στους Εκκλ. κώδ. απαντά "Μανολούδη Γερωνικολάκη".
- Μαντάνης* [Madáns] ΕΠ. Οικ. *Μαντανάτ* [Madanát] Το ΕΠ πιθανόν από τη λέξη *μαντάνι* "νεροτριβή". Το όνομα εμφανίζεται και στους Εκκλ. κώδ. το 1894.
- Μανταρέλλης* [Madaréls] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος, πιθανόν από τη Λέσβο. Το ΕΠ από το τουρκ. *madara* "ελαφρύς" + κτλ. -έλης ή από ένα *Μανιταράς* > *Μανιταρέλης* με συγκοπή.
- Μαντζιάρης* [Madžárs] ΕΠ. Οικ. *Ματζιαάτ* [Madžaát]. Το ΕΠ από το τουρκ. *macar* "Ούγγρος, από την Ουγγαρία, Μαγυάρος". Ο *Τριανταφυλλίδης*, 1982, 71 δίνει *Μάντζαρης* από το αραβ. - τουρκ. *manzar* "όψη, πρόσωπο". Βλ. και *Βογιατζόγλου* 1992, 117, *Τομπαΐδης* 1990, 110.
- Μαντούδης* [Mandúds] ΕΠ. Ο κάτοχος του ήταν ξένος, πιθανόν από το *Μαντούδι* της Εύβοιας.
- Μανωλάκης, Παναγιώτου* [Manuláks] ΕΠ. Πρόκειται για παλιά και εντόπια οικογένεια.
- Μανωλίκας* [Manulíkas] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος από τα μέρη της Μαύρης Θάλασσας. Το ΕΠ από το ΒΑ *Μανόλης* + κτλ. -ίκας
- Μαραγκός* [Maagós] ΕΠ. Οικ. *Μααγκάτ* [Ma(r)agát]. Το ΕΠ από βεν. - ιταλ. *maragone* ή μέσω του τουρκικού *maragoz* "μαραγκός"
- Μαργαρίτης* [Margaríts - Margáits] ΕΠ. Οικ. *Μαργαρτάτ* [Margaratát]. Ένας κλάδος στο χωριό Αλώνια λέγονται και *Σταθάτ*. ΠΑΡ *Κουφίνας* [Kufínas] "μεγάλο κοφίνι".
- Μαρίτσας* [Marítsas] ΕΠ. Το ΕΠ μητρωνυμικό από το ΒΑ *Μαρίτσα*, υποκορ. του *Μαρία*.
- Μαρμαράς, Μαρμαρογιαννάκης* [Marmaás] ΕΠ. Οικ. *Μαρμααδάτ* [Marmadát]. ΠΑΡ *Σαπνάς* [Sapnás], δηλ. σαπουνάς, *Φέσους* [Fésus], *Κασμάς* [Kazmás]. Αξιοπαρατήρητο είναι ότι μερικά Οικ. προέρχονται από τον τύπο του πληθυντικού του επωνύμου: *Μαρμααδάτ* < *Μαρμαράδες*.
- Μαρτζέλιας* [Mardzéfas], στους Εκκλ. κώδ. Υπάρχει και ΤΟΠ *Μαρτζέλου*

σφίδα, ό.βλ. Το *Μαρτζέλιας*, *Μαρτζέλου* προφανώς κατάλοιπο της Φραγκοκρατίας ή του Βυζαντίου. Το όνομα προέρχεται από τον ρωμανικό τύπο *margela* "πέρλα" < λατ. *margella* < *μάργελλον*, *μαργέλλιον*. Ο τύπος παρουσιάζει ουράνωση $g + e > dz$, γεγονός που δηλώνει ότι πρόκειται για δάνειο από τη Βαλκανική λατινική που διοχετεύτηκε από το λαϊκό προφορικό κανάλι και συζεί με το *μάργελλον*. Η λέξη απαντά στα Κουτσοβλαχικά ως *mîrdzeáuă* < λατ. *margella*, βλ. Papahagi, 1974 στη λ. και στα βόρεια ιταλικά ιδιώματα, π.χ. Val di Non: *margela*, Τρέντο: *Smargel*, *Battisti - Alessio*, 1952, στη λ. Μια άλλη εκδοχή είναι να πρόκειται για το όνομα *Marcello* - *Μαρτζέλος*.

Μαρτίνης [Martínis] ΕΠ. Έτσι εμφανίζεται στους Εκκλ. κώδ. "Κυριάκος Μαρτίνης 1894" και "Μαρτίνη Λενούδια 1873". Βλ. και ΤΟΠ *Μαρτίν του παγούρ*.

Μαστραγγελής [Mastaagílis] ΕΠ. Σύνθετο ΕΠ από το *μαστρο* + *Αγγελής*.

Μαστρογιώργης [Mastuýóris] ΕΠ. Βλ. προηγούμενο.

Μαστρουθόδωρος [Mastuuthódios] ΕΠ. Οικ. *Μαστουνουθουδουάτ* [Mastuuthu-duát]. ΠΑΡ *Βούλγαρης* [Vúlgaris], λόγω της καταγωγής του από την Ανατ. Ρωμυλία.

Ματζιορίνης [Madzurínis] ΕΠ. Οικ. *Ματζιουρινάτ* [Madzurinát]. Κατά πληροφορίες ήταν ξένος που πήρε Σαμοθρακίτισσα γυναίκα. ΠΑΡ *Φαντάσου* [Fandásu], από τη συχνή επανάληψη της λέξης. Το ΕΠ πιθανόν φράγκικης καταγωγής. Στα βενετσιάνικα συναντούμε τη λέξη *mazorin* "είδος πουλιού των ελών" (Anas torquata maior) < *maggiorini* "essere piu grandi degli altri", *Boerio*, 1856, στη λ. Στους Εκκλ. κώδ. συχνά αναφέρεται και ως "Ματζιουράνης" προφανώς από παρασυσχετισμό προς το ομώνυμο φυτό. *Ματζοράνης* ως ΕΠ. απαντά συχνά στη Σκύρο, και *ματζορανί* "μικρόσωμος άνθρωπος", Ξανθούλη, 1984, 138.

Ματθαιορεΐζης [Matthiuriíz] ΕΠ. Βλ. *Βασιλορεΐζης*.

Ματσάς [Matsás] ΕΠ. Οικ. *Ματσαδάτ* [Matsadát], από τύπο *Ματσάδες*. Το ΕΠ από το τουρκ. *maca* "αξίνη, και άνθρωπος επηρμένος, επίμονος". Πολύ πιθανό από τη σαμοθρακίτικη λέξη *μάτς* "είδος σπιτίσιου ζυμαρικού, γιοφκάδες" < ιταλ. *mazza* "ζύμη" και *ματσάς* αυτός που αγαπά αυτό το ζυμαρικό. Βλ. και *Πασπάτης*, 1888, 194: *μάτσι*.

Μάτσιους [Mátšus] ΕΠ. Επώνυμο ξένου.

Μαυριανού [Mavrianú] ΕΠ. ΕΠ βυζαντινής καταγωγής, πβ. Ακριτικά τραγούδια. Στους Εκκλ. κώδ. "Μαυριανού Γιωργάκη 1852".

Μαυρογιάννης [Mavuýánis] ΕΠ. Οικ. *Μαουουγιαννάτ* [Mavuúyanát]. Το

ΕΠ από το επίθ. *μαύρος* + *Γιάννης*.

Μαυρομάτης [Manuvmáts] ΕΠ. Οικ. *Μανουνοματάτ* [Manuvmatát]. Επώνυμο που υιοθετήθηκε πρόσφατα από τους κατόχους του. Αρχικά λεγόταν *Λαζαθανάς*. ΠΑΡ *Παπούλας* [Papúlas].

Μεγασθένης, ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος.

Μεϊμάρογλους [Meimároglus] ΕΠ. Ο Μεϊμάρογλους ήταν από την Ίμβρο. Το ΕΠ από το τουρκ. *mimar* "αρχιτέκτονας, αρχιμάστορας" + κτλ. *oğlu* "γιος". Πβ *Γιαγκουλής*, 1988, *Μαΐμαρη*.

Μελένιος [Miléñus] ΕΠ. Οικ. *Μιλινάτ* [Milinát]. ΠΑΡ *Μπιρικάκους* [Birikákus] από τον ομώνυμο εφοπλιστή. Το ΕΠ από τη λέξη *μέλι* + κτλ. *-ένιος*, δηλ. αυτός που έχει το χρώμα του μελιού. Πβ Σαμοθρακίτικα: *μλη αίγα* "αίγα που έχει το χρώμα του μελιού".

Μιλτζομίρης [Mildzumírs] ΕΠ. Απαντά στους Εκκλ. κώδ. και σήμερα η οικογένεια άλλαξε το επώνυμό της σε *Τόλιος*. Οικ. *Τουλάτ* [Tulát]. Πιθανόν το ΕΠ να είναι σλαβικής καταγωγής από το *Milco* (< mil "αγαπητός") + *mir* (< mir "ειρήνη, κόσμος"), *Simundic*, 1988, στη λ. *Milco*.

Μιρτζίδης [Mirdzídis] ΕΠ. Κατά τους Εκκλ. κώδ. το 1864 ο Μιρτζίδης εξορίζεται από το νησί. Προφανώς ήταν ξένος. Το ΕΠ από το τουρκ. *merc* "λιβάδι", δηλ. Λιβαδάς ή από το *mireci* "κάτοχος γης". Στο Πλωμάρι της Λέσβου συναντούμε *μιρτζίδ* "ζουμπούλι", *Ε.Δ.* 2 (1990-91), 129.

Μισέντος [Misédus] ΕΠ. Οικ. *Μισιντάτ* [Misidát].

Μίτσαλας [Mítsalas] ΕΠ. Οικ. *Μιτσαλάτ* [Mitsalát]. Πιθανόν να αποτελεί μεγεθυντικό του *Δημήτριος* > *Μήτσος* και *Μήτσαλας*.

Μιχαήλος [Mxayílus] ΕΠ. Απαντά συχνά στους Εκκλ. κώδ. π.χ. "Μιχαήλου Βασιλείου 1887".

Μόραλης [Móralis] ΕΠ. Οικ. *Μουριλάτ* [Murilát]. Το ΕΠ από το τουρκ. *Mora* "Μοριάς" + *-li*, δηλ. ο καταγομενος από το Μοριά, *Μοραΐτης*, ή το τουρκ. *mor* "ωχρός", *Βογιατζόγλου* 1992, 122.

Μοσχίδης, ΕΠ ξένο.

Μοσχονήσιος [Musxuníšus] ΕΠ. Το ΕΠ πατριδωνυμικό που δηλώνει τον καταγόμενο από τα Μοσχονήσια της Λέσβου. Απέναντι από το Λεπέτυμνο Λέσβου υπάρχει μια συστάδα μικρών νησιών με μεγαλύτερο το Μοσχονήσι. Στους Εκκλ. κώδ. συναντούμε "Δήμητρα Πατέστου Μοσχονήσιου".

Μουντέλης [Mundélis], ΕΠ ξένο.

Μοντάφης [Mtafs]. Οικ. *Μταφάτ* [Mtafát]. Το ΕΠ από το τουρκ. *mutaf* "μεταξουργός, μεταξάς" ή "σχαινοποιός" κατά τον *Τομπαΐδη* 1990, 116.

- Μπαλαμπάνης** [Balabáñs], στους Εκκλ. κώδ. "Παλαπάνης", ΕΠ. Οικ. *Μπαλαμπανάτ* [Balabanát]. Το ΕΠ από το τουρκ. *balaban* "μεγαλόσωμος και είδος γερακιού", βλ. και *Τριανταφυλλίδης*, 1982, 71.
- Μπαλκανίκας** [Balkaníkas] ΕΠ. Ο σημερινός κάτοχός του παλιότερα ονομαζόταν *Τζιάνος*, *Ζιάνος*, ό.βλ. και σήμερα είναι γνωστός με το Οικ. *Τζιανάτ* [Džanát]. Η καταγωγή της οικογένειας από το Αϊβαλί της Μικράς Ασίας. Το *Μπαλκανίκας* πιθανόν από το τουρκ. *balkanlık* "ορεσίβιος". Πβ και ΕΠ *Βαλκανάς*, *Μπαλκανάς*, *ΟΝΟΜΑΤΑ* 12 (1988), 876.
- Μπαρκαϊκάκης** [Barkaikákis] ΕΠ. Το ΕΠ πιθανόν σκωπτικό από τις λέξεις *μπάρκα* (βάρκα) + *καΐκι* + κτλ. -άκης.
- Μπαρμπούλης** [Barbúl's] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν από τη Λέσβο. Το ΕΠ από το *μπάρμπας* < ιταλ. *barba* "γένι" + κτλ. -ούλης με τη σημασία "άντρας" με χαϊδευτική απόχρωση.
- Μπαχτσεβάνος** [Baxtšivanós] ΕΠ. Οικ. *Μπαχτσιαβανάτ* [Baxtsiavanat]. ΠΑΡ *Καλτσούν* [Kaltsún]. Το ΕΠ από το τουρκ. *bahçıvan* "λαχανοκηπουρός". Βλ. και *Βαξεβάνης*.
- Μπέρτιμος** [Bértimus] ΕΠ. Στους Εκκλ. κώδ. "Πέρτιμος, Περτιμέλιας". Οικ. *Μπιρτιμάτ* [Birtmát]. *Μπιρτιμούδα*, λεγόταν μια νύφη στην οικ. Χατζηστεφάνου. Το ΕΠ βυζαντινής καταγωγής από το *Υπέρτιμος*.
- Μπιξής** [Biksis], ΠΑΡ της οικ. *Ταρτανή*, ό.βλ. Από το τουρκ. *bekşi* "νυχτοφύλακας, αεροφύλακας". Στους Εκκλ. κώδ. συναντούμε "Ασανίνα Γεωργίου Μπεξή (Πεκτσή)".
- Μπισκιτζής** [Biskidzís] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος. Το ΕΠ από το τουρκ. *pişkeşçi* "αξιωματούχος, αρχειοφύλακας του σουλτάνου".
- Μπογιατζής** [Buýádzís] ΕΠ. Το ΕΠ από το τουρκ. *boyacı* "βαφέας, μπογιατζής", βλ. *Βαφίδης*.
- Μπότας** [Bótas] ΕΠ. Το ΕΠ μπορεί να έχει διάφορες προελεύσεις, π.χ. βεν. *botta* "βαρέλι" ή *μπότα* "υπόδημα". Κατά τον *Τριανταφυλλίδη*, 1982, 63: *Μπότης* < *μπότης* "κανάτα" ή *Παναγιώτης*.
- Μπουλαμάτσης** [Bulamáits] ΕΠ. Πρόκειται για ξένο έποικο στο νησί. Το ΕΠ από το τουρκ. *bulamac* "κουρκούτι, είδος γλυκίσματος με ζάχαρη", *Βογιατζόγλου* 1992, 136.
- Μπουντές** [Budés] ΕΠ. Ο κάτοχος ήταν ξένος. Το ΕΠ πιθανόν από τουρκ. *bude* "υπάρχων" ή *bu'de* "συνετός".
- Μπουντουρέλης** [Buduré'ls] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν πρόσφυγας Μικρασιάτης. ΠΑΡ *Μπουντέρας* [Budéras], σκωπτική παραλλαγή του κυρίου ονό-

- ματος. Το ΕΠ από το τουρκ. *bodur* "κοντός, κακοκαμωμένος" + κτλ. -έλης. Βλ. και Τριανταφυλλίδης, 1982, 72 και Τομπαΐδης, 1990, 56, 127.
- Μπουρτσιάκας** [Burtšákas] ΕΠ. Οικ. **Μπουρτσιακάτ** [Burtšakát]. Το ΕΠ από το τουρκ. *burçak* "το φυτό βίκος". Το 1900 αναφέρεται εγγραφή στους Εκκλ. κώδ. "Μπουρτσιάκια Παλογούδα".
- Μπρίσκος, Μπρίτοκος** [Briskus] ΕΠ.
- Μπροϊτσίκος** [Bruitsíkus] ΕΠ. ΠΑΡ **Αράπς** [Aráps]. Το ΕΠ πιθανόν από βουλγ. *broec, brojčj* "μετρητής χρημάτων".
- Μπρουντζάκης** [Brundzáks] ΕΠ. Το ΕΠ από το μπρούντζος < ιταλ. *bronzo* + κτλ. -άκης.
- Μυλωνάς** [Milunás] ΕΠ. Οικ. **Μυλουνάτ** [Milunát]. ΠΑΡ **Αμπούτ** [Abút].
- Μύταρος** [Mítaus] και νεότερο **Ιωάννου**, ΕΠ. Το ΕΠ μαρτυρείται από το 1897 "Ιωάννου Μύταρου" και "εις τον Παναγιώτην Μύταρον Μοσχονησιώτην" Εκκλ. Κωδ. Το Μύταρος από τη λέξη *μύτη* + *μεγεθυντ.* κτλ. -αρος.
- Μωραϊτης** [Muraíts] ΕΠ. Το ΕΠ πατριδωνυμικό και δηλώνει τον καταγόμενο από τον *Μωριά* (Μοριά).
- Ναζίρης** [Nazírs] στους Εκκλ. κώδ. ΠΑΡ της οικ. *Σταυράκη*, ό.βλ.
- Νανίζος** [Nanízus] ΕΠ. Σήμερα η οικογένεια άλλαξε το ΕΠ σε *Χατζηγιαννάκης*. Στους Εκκλ. κώδ. "Αθανάσιος Νανήζου 1898".
- Ντόνιας** [Dóñas] ΕΠ. Πρόκειται για Σουφλιώτη που εγκαταστάθηκε στη Σαμοθράκη. Από ένα *Αντώνιος*, *Αντώνιας*.
- Ξενάκης** [Ksináks] ΕΠ. Οικ. **Ξινακάτ** [Ksinakát]. Πρόκειται για εντόπια οικογένεια. Το ΕΠ από το ΒΑ *Ξενοφών* > *Ξένος* > *Ξενάκης*, βλ. 2.12. Σήμερα ονομάζονται και *Βασιλείου*. ΠΑΡ **Άγιους** [Áγus] άγιος.
- Ξύκης, Ξυκούδης** [Ksík] ΕΠ. Πρόκειται για κάτοικο της Λήμνου που εγκαταστάθηκε στη Σαμοθράκη. Το ΕΠ από τουρκ. *eksik* "ελαττωματικός, ξί-κης".
- Ξυλένιους** [Ksléñus] ΠΑΡ. Το ΠΑΡ μας είναι γνωστό από τους Εκκλ. κώδ. όπου συναντούμε "Ξυλένιου Αναστασία" και αποδίδεται στην οικογένεια *Πετρούδα*.
- Παλαιφάτου** [Palifátu] στους Εκκλ. κώδ. Το ΕΠ βυζαντινής καταγωγής ή νεότερος εξαρχαϊσμός· από την αρχαία λέξη *παλαιφάτος* "φημισμένος, παμπάλαιος".
- Παλαμαρούδας** [Palamaúdas] ΕΠ. Εντόπια οικογένεια. Το ΕΠ από το κύριο όνομα *Παλαμάρης* + κτλ. -ούδας και το *Παλαμάρης* από το τουρκ. *palamar* < ιταλ. *palamare*. Στα Σαμοθρακίτικα συναντούμε τη λέξη *πα-*

λαμαριά "ξύλινο γάντι για το θερισμό".

Παλαμούτης, Μπαλαμούτης [Palamúts] ΕΠ. Ο κάτοχός του κατάγεται από τη Λήμνο. Το ΕΠ από το τουρκ. *palamut* "τόνος, παλαμύδα", (*pelamys sarda*) < ελλ. *παλαμύδα*.

Πανάτος [Panátus] στους Εκκλ. κώδ. "Δημήτρης Πανάτος 1873".

Πανταζής [Padazís] ΕΠ. Οικ. Πανταζάτ [Padazát]. Το ΕΠ κατά τον Μπούτου-ρα 1912, 167 από την ευχή "πάντα να ζει".

Παπαγεωργίου [Papaγυγίu] ΕΠ. ΠΑΡ Βδιλλάς [Vðilás].

Παπαγιάννης ΕΠ.

Παπαγληγόρ (sic), Παπαρηγορίου [Papaγλιγόρ] ΕΠ. Οικ. Παπαγληγου(ρ)άτ [Papaγλιγου(r)át].

Παπαδούκας [Papaδúkας] ΕΠ. Οικ. Παπαδουκάτ [Papaδukát]. Το ΕΠ σύνθετο από το *παπάς* + *Δούκας*, βυζαντινής καταγωγής < λατ. *dux*.

Παπαζογλήνας [Papaζυγίlnas] ΕΠ. Γνωστή οικογένεια και ως Παπάζογλου. Το ΕΠ από *παπάς* + *oğlu* / -όγλης, "γιος του παπά".

Παπακώτιας, Παπακώστας [Papaκóτxas] ΕΠ. Οικ. Παπακουστάτ [Papa-kustát] Το ΕΠ από *παπάς* + *Κώτιας*, υποκορ. του *Κώστας*, *Κωνσταντί-νος*.

Παπαλέλιας [Papaλέfias] όπως φέρεται στους Εκκλ. κώδ. Προφέρεται και ως Babaléfas. Το ΕΠ υποκοριστικό της λέξης *παπάς* κατά το σχήμα: *Δά-σκαλος* > *Δασκαλέλιας*, *καλός* > *καλέλιας*. Πιθανόν ο τύπος να αποτελεί υποκοριστικό του ΕΠ *Μπάμπalos* > *Μπαμπαλέλιας* > *Παπαλέλιας* ή και από το *Παπαηλίας* > *Παπαλιάς* > *Παπαλέλιας*.

Παπανικολάου [Papanikuláu] ΕΠ. Το ΕΠ θεωρείται νεότερο και προέρχεται από τον *Παπα-Νικόλα*, μέλος της οικογένειας. Παλιότερα ήταν γνωστή ως *Βαθλακάτ* [Vaðlakát], *Ντιρνιλάτ* [Dirnilát]. Το πρώτο από τον γενάρχη που ονομαζόταν Βασίλειος. ΠΑΡ Αγγλουγάλλ [Agluyál]. Το ΠΑΡ από την οικογένεια αυτή επεκτάθηκε και σ' όλους τους κατοίκους του χωριού Μακρυλιές, όπου κατοικούσε η οικογένεια. *Μαλά* - *Πιργιόνς* [Malá - Pirgións] < το *μαλά* (τουρκ. *mala* = μυστήρι) + *πριόνι*. Αϊτός [Aitós], *Χουματάς* [Xumatás], *χωματάς* "είδος σαλιγκαριού", *Σνάχιας* [Snáxas], συναχωμένος και *Σναχάτ*, *Πάγγας* [Págas].

Παπούλης [Papúlis] ΕΠ. Επώνυμο γνωστό από τους Εκκλ. κώδ. "Αναγνώστης Παπούλη".

Παπουτσέλιας [Paptséfas] ΕΠ. Το ΕΠ από *Παπουτσής*, ό.βλ. + κτλ. -έλιας

Παπουτσής [Paptsis] ΕΠ. Οικ. Παπτοάτ [Paptsat] ΠΑΡ Κιρπίτιας και στους

- Εκκλ. κώδ. *Κιρπίτζιας* [Kirpítsas] < τουρκ. *kerpiç* "πλίνθος". Το ΕΠ είναι επαγγελματικό από το τουρκ. *rapus, rapus-ci, rabucci* "παπουτσίας".
- Παργώτης* [Pargótis] ΕΠ. Άγνωστο σήμερα το επώνυμο και εμφανίζεται μόνο στους Εκκλ. κώδ. "Παντελής Παργότης".
- Παρσέλιας* [Parsélas] ΕΠ. Οικ. *Παρσιλάτ* [Parsilát]. ΠΑΡ *Κουρτ* [Kurt] < τουρκ. *kurt* "λύκος", *Πατλάκς* [Patlaks] < τουρκ. *patlak* "σκιωμένος", Red. Το ΕΠ από κύριο όνομα *Κυπαρίσσης* > *Κυπαρισέλιας* > *Παρσέλιας*.
- Πατέστος* [Patéstus] ΕΠ. Οικ. *Πατιστάτ* [Patistát]. Το ΕΠ φράγκικης καταγωγής από *Πατίστα* < ιταλ. *Battista, Pattista*. Βλ. και *Τριανταφυλλίδης*, 1982, 92 *Πατεστή*, ΒΑ γυναικείο που το κατατάσσει στα ιταλικά ονόματα της Κύθνου. Βλ. και *Μοσχονήσιος*.
- Πατηνιώτης* [Patíóts] ΕΠ. Το ΕΠ πατριδωνυμικό και δηλώνει τον καταγόμενο από την *Πάτινο* < *Πάτιμο*. Βλ. και *Τριανταφυλλίδης*, 1982, 31 *Πατηνιώτης* < *Πάτινο* < *Πάτιμο*. *Πατηνιώτης* όμως λέγεται και ο κάτοικος του Αγίου Υπατίου στη Λήμνο, *Κοντονάτσιου*, 1989, 409. Η δεύτερη εκδοχή είναι πιο πιθανή.
- Πατριζής* [Patrizís] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν πρόσφυγας που κατέφυγε στο νησί. Το ΕΠ πιθανόν από το τουρκ. *patrisa* "top gallant, backstay", ναυτικός όρος από ιταλ. *patarasso* "εργαλείο για καλαφάτισμα" ή *patarazzo* "είδος σκοινιού", βλ. Red. και *Battisti Allesio*, 1954, στη λέξη.
- Πανλούδας* [Pavlúdas] ΕΠ που εμφανίζεται στους Εκκλ. κώδ.
- Παχάκης* [Paxáks] ΕΠ. Επώνυμο ξένου υπαλλήλου στο νησί.
- Πεπές* [Pipés] ΕΠ. Οικ. *Πιπιδάτ* [Pipidát]. Και στην προκειμένη περίπτωση ο σχηματισμός του Οικ. προϋποθέτει ένα άλλο Οικ. σε -άδες, -έδες, π.χ. *Πιπιδάτ* < *Πιπέδες*, *Σκαδάτ* < *Σκάδες* κλπ. ΠΑΡ *Βαανιάς* [Vaarás] *Βρανιάς*. Το ΕΠ από το τουρκ. *repe* "τραυλός, τσευδός".
- Περμαθούλης* [Pirmaθúls] ΕΠ. Οικ. *Πιρμαθλάτ* [Pirmaθlát] και *Πιρμαθλιές*, κόρες της οικογένειας *Περμαθούλη*. Το ΕΠ μητρωνυμικό από το ΒΑ *Περμαθούλα*, βλ. ΒΑ. Ο Μπούτουρας, 1912, 96 δίνει *Παραμυθία* > *Πιρμαθιά* > *Πιρμαθούλα*. Ο Kretschmer, 1905, 382 από *περιμαθής*. Κατ' άλλους το *Πιρμαθούλα* < *Περμαχούλα* < *Περμάχω* < *Υπερμάχω* (Σκύρος), *ΟΝΟΜΑΤΑ* 12, (1988), 656. Το αρσενικό "*Πιρμαθούλς*" δίνεται και με υποτιμητική σημασία.
- Πέτκογλου* [Pétkoglu] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν πρόσφυγας. Το ΕΠ από το *Πέτκος* + *oğlu*. Το *Πέτκος* στις βαλκανικές γλώσσες < *Πέτρος*. Απαντά και *Πέτκος* και *Πιτκάτ*. Αυτοί όμως οι *Πιτκάτ* συνδέονται με την οικογένεια *Μαμουγιώρη*.

- Πετρούδας, Πετρούδιας** [Pitúidas] ΕΠ. ΠΑΡ **Ελένιους** [Ksléhus] και αποτελεί έναν κλάδο της οικογένειας, **Τσουτσνάριας** [Tsutsnárgas], τον άλλο. Το **Τσουτσνάριας** < τσουτσουνάρι "σωληνάρι". Το ΕΠ από το ΒΑ **Πέτρος** + κτλ. -ούδας.
- Πέτσος** [Pétsus] ΕΠ. Οικ. **Πιτσάτ** [Pitsát]. Εντόπια οικογένειας της οποίας το όνομα απαντά και ως ΤΟΠ: **Τ' Πέτσ** η **λάγκους**, ό.βλ. Το ΕΠ κατά τον **Κολίτση**, 1964, 78 "**Πεσάς και Πέτσας**, ο κατεργαζόμενος τες πεσές, τα δέσματα".
- Πιτσώνιας** [Pitsóhas] ΕΠ. Οικ. **Πιτσουνάτ** [Pitsunát] Το ΕΠ από το ιταλ. *piccione* "πιτσούνι, περιστεράκι". Αρχική κατοικία της οικογένειας η περιοχή της Αγίας Ελένης.
- Πλωμαρίτης** [Plumáits] ΕΠ. ΠΑΡ **Καρές**. Το ΕΠ πατριδωνυμικό που δηλώνει τον καταγόμενο από το Πλωμάρι Λέσβου.
- Πολίτης** [Pulíts] ΕΠ. Οικ. **Πουλτάτ** [Pul'tát]. ΠΑΡ **Ρήγας** [Rígas] γιατί έγραφε ποιήματα. Το ΕΠ πατριδωνυμικό που δηλώνει τον καταγόμενο, από την Πόλη ή εκείνον που έχει κάποια σχέση με την Πόλη.
- Πολυχρόνης** [Pulixtróhs] ΕΠ. Κατά τον **Μπούτουρα**, 1912, 168 το ΕΠ από την ευχή (να ζήσει) "πολλούς χρόνους".
- Πριζόλας, Μπριζόλας** [Prizólas] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος. Το ΕΠ από τη λέξη **μπριζόλα**. Κατά τον **Ανδριώτη**, Ε. Α. το **μπριζόλα** < γαλλ. *bresselles* και κατ' άλλους από το ιταλ. *braciola*.
- Πρόξενος** [Próksinus] και **Βαβούλς** [Vanúls] ΕΠ. Το αρχικό ΕΠ ήταν το δεύτερο, ό.βλ.
- Ραλλιás** [Aal'ás] ΕΠ. Το ΕΠ μητρωνυμικό από το ΒΑ **Ραλλιá, Ραλλού**. Στη Σαμοθράκη απαντάμε τους τύπους: **Ααλλιώ, Ααλλιá, Ααλλούδ**, βλ. ΒΑ. Κατά τον **Κολίτση**, 1964, 41 από το **Ραούλ - Ραλ - Ράλε**, ο οποίος ακολουθεί τον **Μπούτουρα** που δίνει: **Ραούλ, Ράλης, Ραλιá και Ραλιώ** κλπ. Ο **Τριανταφυλλίδης**, 1982, 14 σημ 10 παραπέμπει στη μονογραφία του Α. **Χατζή, Ραούλ - Ραλ** (1080 - 1800), *Kirchain*, 1909 όπως και ο **Κολίτσης**, 1964, 41 σημ 10.
- Ράξενος και Ράξενας** στους Εκκλ. κώδ. [Ráksinas, 'Aaksinas] ΕΠ. Οικ. **Ράξινάτ** [Raksinát, Aaksinát]. Πρόκειται για εντόπια οικογένεια. Το ΕΠ σχετίζεται προφανώς με το ΒΑ **Ραξής**, βλ. 210, και την υποτιμητική ή μεγεθυντική κατάληξη -ενος, -ενας. Ίσως να προέρχεται από μητρωνυμικό **Ραξίνα**, γυναίκα του **Ραξή**. Σχετίζονται και με την οικογένεια **Κοκκινογένη**.
- Ρειζής** [Reízis] ΕΠ. Το ΕΠ από το τουρκ. *reis* "επικεφαλής, καπετάνιος". Βλ.

και ΕΠ Βασιλορεΐζης, Ματθαιορεΐζης. Πιθανόν να πρόκειται για μια απ' τις δυο οικογένειες.

Ρέκλος, Ρέκλας [Réklus] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν πρόσφυγας Μαυροθαλασσίτης. Το ΕΠ από τη λέξη *ρέκλα* "κούραση" κατά το Λεξικό του Δημητράκου, δηλ. κουρασμένος.

Ρεμπούτζιας [Iibúdzas] ΕΠ. Οικ. *Ιιμπτζάτ* [Iibdzát]. *Ιιμπτζάτκα* γνωστά ως *Ρεμπουτζάτικα*, τα, μικρός συνοικισμός στα ΒΑ του νησιού, πβ. *Κανταάτκα*. Η οικογένεια *Ρεμπούτζια* συνδέεται με τον *Καβύζο* από το μητρικό κλάδο. ΠΑΡ *Τσαγούης* [Tsaǵúis] τσαούσης < τουρκ. *çavus* "λοχίας".

Ρεντάρης [Ridárs] ΕΠ. Ο κάτοχός του δεν ήταν Σαμοθρακίτης. Το ΕΠ από τη λέξη *ρέντα* "τρέξιμο, φορά". Η λέξη απαντά στη Λήμνο, *Κοντονάτσιου*, 1989, 381. Πβ και το ρήμα *αρεντάρω* "τρέχω, πορεύομαι δρομέως". Ο Du Cange αναφέρει: *Ρένται*, decursiones equorum vel campu ubi decurrunt.

Ρηγόπουλος [Riǵópulus] ΕΠ. Οικ. *Ρηγουπουλάτ* [Riǵupulát]. ΠΑΡ *Δασκαλέλιας* [Δaskalé'as]. Το 1850 ήρθε από τη Δημητσάνα ως δάσκαλος και παρέμεινε στο νησί. Βλ. Tozer, 320, όπου πιθανόν να προσκαλείται από την οικογένεια *Τερζή*. Από τη λέξη *ρήγας* (< rex) + κτλ. -*πουλος*.

Ροδάνιας [Uιδάñas] ΕΠ. Βλ. *Βίτσας*. Το *Ροδάνιας* πιθανόν να δηλώνει την καταγωγή του κατόχου από την περιοχή *Ροδάνια* της Λήμνου, κοντά στον Κορνό, όπου και υπάρχουν θερμές πηγές. Μια δεύτερη εκδοχή είναι να προέρχεται από τη λέξη *Ροδάνα* [Uιδάna], όπως ονομάζεται η μεγάλη ρόδα που υπάρχει στο μύλο του Λαγκώματος. Ο Kretschmer, 1905, 398 αναφέρει *Ρουδάνιους* "αυτός που πάει η γλώσσα του ροδάνι". ΠΑΡ. *Κούουνας* [Kúunas].

Ρουφίτης [Rufíts] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος.

Σαλαμανής [Salamanís] ΕΠ. Οικ. *Σαλαμανάτ* [Salamanát]. ΠΑΡ *Μπίικους* [Bí'ikus] μπρίκος, μπρίκι. *Μπνάτσας* [Bnátas] μπουνάτσας. *Πόοβλους* [Póonvlus] πρόβολος, το γνωστό πέτρινο κυλινδρικό εργαλείο για την λείανση των χωμάτινων στεγών (αρετσών).

Σαλαμούρης [Salamúrs] ΕΠ. Οικ. *Σαλαμουάτ* [Salamuát]. Ο κάτοχός του, κατά πληροφορίες ήταν από την Πελοπόννησο ή τον Βόλο. Το ΕΠ από τη λέξη *σαλαμούρα* < βεν. *salamora*, Boerio, 1856

Σαμαράς [Samáas] ΕΠ. Οικ. *Σαμααδάτ* [Samaadát], ΠΑΡ *Γκρας* [Gras] από το τουρκ. *gra* "όπλο". Το ΕΠ επαγγελματικό. Ο κάτοχός του εξασκούσε μέχρι πρόσφατα την τέχνη του σαμαρά.

Σαράντος [Saádus] ΕΠ. Οικ. *Σααντάτ* [Saadát]. Το ΕΠ είναι πρόσφατο και δημιουργήθηκε από το ΒΑ όνομα ενός μέλους της οικογενείας. Το παλιό-

τερο ΕΠ ήταν *Ντινέριας* όπως φαίνεται και από τους Εκκλ. Κώδ. "Δωρεά Αμυρσούδας Σαράντου Ντινέρια" (1887). Το *Ντινέριας* από τουρκ. *dineri, dineyri* "kard games diamonds" *Red*, δηλ. καρό στα παιγνιόχαρτα. Στην Ίμβρο απαντά η παροιμία: *Ένει ούλου κούπα κι ντινέρι* (κούπα και καρό), *Ξεινός*, 1981, 200. Το *Σαράντος* κατά τον Μπούτουρα, 1912, 83 από το "Σαράντα Μάρτυρες".

Σαράφης [Saráfs] ΕΠ γνωστό από τους Εκκλ. κώδ. Το ΕΠ επαγγελματικό από το τουρκ. *sarra* "αργυραμοιβός".

Σαρίκας [Saíkas] ΕΠ. Οικ. *Σαρκάτ* [Sarkát] Το ΕΠ κατά τον Τριανταφυλλίδη, 1982, 73 από του τουρκ. *sarik* "σαρίκι" < αραβ. - τουρκ. *sarik* "κλέφτης".

Σεβαστάτος [Sivastátus] ΕΠ. Οικ. - ΠΑΡ *Δμαάτ* [Δμαάτ] (Διμαράτοι), γιατί ήταν δίδυμοι. Επίσης η οικογένεια είναι γνωστή και ως *Μαδουάτ* [Μαδυάτ] που αποτέλεσε άλλον κλάδο. Το ΠΑΡ *Μαδούρος* [Μαδύρς], δηλ. φαλακρός, μαδαρός γνωστό από τους Εκκλ. κώδ. "Θόδωρος Μαδούρης 1896, Σεβαστός Μαδούρης 1897". *Ανιβουλάρς* [Anivulárs], αυτός που "ανιβουλαΐζει" (= ανηφορίζει). Το ΕΠ πιθανόν από τον βυζαντινό τίτλο *Σεβαστός*, που κατά τον Μπούτουρα, 1912, 114 - 115 έδωσε τα ΒΑ *Σεβαστός*, *Σεβαστή*. Ίσως όμως να υποκρύπτεται και το φράγκικο όνομα *Sebastian* και με την κτλ. -άτος να σημαίνει το γιο του Sebastian.

Σέλ(λ)ος [Sélus] ΕΠ. ΠΑΡ *Πουτκός* [Putkós], *Πιργιακουνάς* [Pirýakunás] από τη σαμοθρακίτικη λέξη *πιργιακόν* "σίδερο τσακμακιού", γιατί ήταν οξύθυμος. *Καντέργιας* [Kadérýas] < τουρκ. *kadir* "μοίρα", *Πουδαέλιας* [Pudaéías] *Ποδαρέλιας* < *ποδάρι*. Το ΕΠ από λατ. *sella*, βλ. επόμενο.

Σελλίσιος [Silísius] ΕΠ. ΠΑΡ *Καβουρμάς* [Kavurmás]. *Λιοντάρι*, *Λιόνταους* [L'udár, L'ódas], *λιοντάρι*, *λιόνταρος*. *Μαγιά* [Μάγá], *Καψούλς* [Kapsúl's]. Το ΕΠ προέρχεται από το όνομα *Σελλί*, συνοικία του χωριού *Ξηροπόταμος*. Το *Σελλί* υποκορ. του λατ. *sella*, πβ και ΤΟΠ *Σιλλί*.

Σιμσάρης [Simsárs] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος. Το ΕΠ από το τουρκ. *simsar* "μεσίτης, εκτιμητής, αργυραμοιβός".

Σκαλτσουνάκης [Skaltsunaks] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος. Το ΕΠ από το όνομα *Σκαλτσούνης* < ιταλ. *calzone* με προσθήκη του s- και την κτλ. -άκης.

Σκαμπαβίριος και στους Εκκλ. κώδ. *Σκαμπαβίας* που είναι και το ορθότερο [Skabavírýas] ΕΠ. Οικ. *Σκαμπαβιάτ* [Skabaviát]. Το ΕΠ από το βεν. *scampavia* "μεγάλη βάρκα". Ο Kretschmer, 1905, 404 αναφέρει για τη Λέσβο επώνυμο *Σκαμπαβίας*. Ο σημερινός τύπος *Σκαμπαβίριος* πρέπει να προέρχεται από υπερδιόρθωση, με ανάπτυξη ενός *o* [=r] γιατί θεωρήθη-

κε ότι εξέπεσε σύμφωνα με το γλωσσικό αίσθημα του Σαμοθρακίτη ομιλητή. Η διαδοχή ΦΦ υποθέτει συχνά ένα ενδιάμεσο ρ που εξέπεσε.

Σκανδαλίδης [Skadalís] ΕΠ. Πρόκειται για ξένη αλλά πολύ παλιά οικογένεια της Σαμοθράκης. Το ΕΠ κατά τον Τριανταφυλλίδη, 1982, 64 *Σκανδάλης* < *σκαντάλιο* < ιταλ. *scandaglio* "σκοινί του δύτη, είδος βυθόμετρου". Κατά τον Ψάλτη, 1905, 201 *σκαδάλι* = η σκανδάλη, ξύλο ή σίδερο για το στήριγμα θυρών και παραθύρων.

Σκοπελίτης [Skupilíts] ΕΠ. Το ΕΠ πατριδωνυμικό και δηλώνει τον κατάγόμενο από τη Σκόπελο + κτλ. -ίτης.

Σκορδαλός [Skurdalás] ΕΠ. Οικ. *Σκουρδαλάτ* [Skurdalát]. Πρόκειται για ξένη αλλά πολύ παλιά οικογένεια της Σαμοθράκης. Το ΕΠ είτε από τη ρίζα της λέξης *σκορδαλιά* + κτλ. -ας που δηλώνει αυτόν που "αγαπάει τα σκόρδα ή πουλάει σκόρδα", είτε από το πουλί *σκορδαλός* "κορδαλλός", δηλ. αυτός που κυνηγάει σκορδαλούς ή μοιάζει με σκορδαλό.

Σκουφής [Skfis], βλ. *Βεοβέρης*.

Σλαφκίδης, ΕΠ ξένου που μετοίκησε τα τελευταία χρόνια στο νησί.

Σουγλής [Suglís] ΕΠ. Οικ. *Σουγλάτ* [Suglát]. Το ΕΠ από τη λέξη *σουγλί* < *σούγλα*, *σούβλα* < λατ. *sub(u)la* "οβελίσκος σιδερένιος", με σημασία αυτός που "κατασκευάζει σουγλιά" ή "σουγλίζει" δηλ. ερωτομανής.

Σουλτάτος [Sultátus] ΕΠ. Εμφανίζεται στους Εκκλ. κώδ. Το ΕΠ από το βεν. - ιταλ. *soldato* "στρατιώτης, σολδάτος".

Σουρβαλής [Survalís] ΕΠ. Οικ. *Σουρβαλάτ* [Survalát]. Το ΕΠ είτε δηλώνει αυτόν που μετέχει στον θίασο των Σούρβων, δηλ. στην παρέα των παιδιών που τραγουδούν τα Σούρβα είτε αυτόν που αγαπά τα "σούρβουλα" = σούρβα στο ιδίωμα της Σαμοθράκης και *σουρβαλιά* = το δένδρο < λατ. *sorbum* "σούρβο", βλ. ΦΥΤ. Πιθανόν να είναι και πατριδωνυμικό (Σούρβα).

Σοφτάς [Suftás] ΕΠ. Το ΕΠ από το τουρκ. *softa* "μουσουλμάνος ιεροσπουδαστής".

Σπανελίας [Spanélas] ΕΠ. Το ΕΠ από το *σπανός* + κτλ. -ελίας, βλ. 210.

Σπανός, ΕΠ.

Σπιγίές [Spýges] ΠΑΡ που δίνεται στους κατοίκους του χωριού Αλώνια, τους οποίους οι κάτοικοι της Χώρας θεωρούσαν πονηρούς. Ως ΠΑΡ το *Σπια* το αναφέρει ο Kretschmer, 1905, 374 για μια γυναίκα και μια οικογένεια της Σκοπέλου: *Σπιές* "die Tintefische". Βλ. *Γιαλαμάδες*.

Σπέτσας [Spétsas] ΕΠ. Οικ. *Σπιτσάτ* [Spitsát] Το ΕΠ πατριδωνυμικό και δη-

λώνει τον καταγόμενο από τις Σπέτσες. Παλιότερα το νησί ήταν γνωστό ως Σπέτσα, ενώ το Σπέτσες, οι, είναι λόγιο.

Σταθέλιος [Stathélias] ΕΠ. Το ΕΠ κατά το σχήμα Στάθης > το Σταθέλι > ο Σταθέλιος. Στους Εκκλ. κώδ. απαντά ένας "Στάθαινας Δημήτρης" 1886 και ένας "Σταθάκης Σκανδαλίδης" 1894.

Στάντσος [Stántsus], ΕΠ ξένου δασκάλου στη Σαμοθράκη που κατάγονταν από τα μέρη της Βουλγαρίας.

Σταυράκης [Staváaks], βλ. ΕΠ Κασκαμπάνης. Πρόκειται για κλάδο που προέκυψε από την οικογένεια Κασκαμπάνη. Οικ. Στανασακάτ [Stavaakát]. ΠΑΡ Ναζίρς, από το τουρκ. nazir "λαμπερός", ή nâzir "εισπράκτορας δεκάτης σιτηρών", *Γιαγκουλής*, 1988, 43.

Σταφυλάς [Staflás] ΕΠ. Οικ. Σταφλάτ [Staflát]. ΠΑΡ Ζαχαρουπλάιτς [Zachaupláits], Λουχίας [Luxías], Κουρμπιτίσιους [Kurbitišus], Σναχουμένους [Šnaxuménus], Ματάς [Matás] από μάτι. Το ΕΠ απο τη λέξη σταφύλι + κτλ. -ας, δηλ. αυτός που αγαπάει τα σταφύλια ή τα πουλάει.

Στεργίου [Stirǵiu] ΕΠ. Οικ. Στιργιάτ [Stirǵát], Κουρδουνάτ [Kurđunát]. ΠΑΡ Κουρδουνέλ [Kurđunél], Μχαλούδ [Mxalúd], Σκυβαλιάρς [Skivalárs], Αλπόγουννα [Alǵóyuna], Καλκάτζαους [Kal'kádzaus]. Πρόκειται για μια από τις παλιότερες οικογένειες της Σαμοθράκης· είναι έξοχοι μουσικοί και συνεχίζουν μέχρι σήμερα την παράδοση.

Στεφανιδάκης, ΕΠ ξένου έποικου από τη Λήμνο.

Συκάς [Škás] ΕΠ. Οικ. Σκαδάτ [Škadát]. Πολύκλαδη οικογένεια που απέκτησε νέα ΕΠ όπως Τερζή, ό.βλ., Καλέ, ό.βλ. ΠΑΡ Καχίργιας [Kaxírgas] < τουρκ. kahir "ανήσυχος, ανυπόμονος, που φοβάται". Το Συκάς δηλώνει αυτόν που αγαπά ή εμπορεύεται τα σύκα. Το Οικ. από τύπο Συκάδες.

Σφενδύλας [Sfidílas], Σφεντλούδας [Sfidlúdas] ΕΠ. Οικ. Σφιντλάτ [Sfidlát]. Το ΕΠ από τη λέξη σφόνδυλος > σφονδύλι > σφενδύλι > σφεντύλι. Βλ. 2.11 Σφεντλούδα.

Τακτικός [Taktikós] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήρθε στη Σαμοθράκη από την Ίμβρο.

Ταμπάκης [Tabáks] ΕΠ. Το ΕΠ επαγγελματικό από το τουρκ. tabak, debbag "βυρσοδέψης", *Red*.

Ταρτανής [Tartanis] ΕΠ. Οικ. Ταρτανάτ [Tartanáτ]. ΠΑΡ Μπιξής [Biksis] < τουρκ. bekçi "νυκτοφύλακας, αγροφύλακας". Πατσκανάριας [Patskanárgas], Μαντύα [Madía], Κτούλς [Ktul's] χωρίς κέρατα, κουτούλης. Το Πατσκανάριας αναφέρεται στο βιβλίο του Ε. Μιλτιάδη, *Ο ξεναγός (οδηγός της Σαμοθράκης)*, χ.τ.χ. Το Ταρτανής πιθανόν από το ιταλ. tartana

"είδος πλοίου της Αδριατικής", δηλ. ναύτης που υπηρετεί σε ταρτάνα, πρ. νεοελλ. "νταρντάνα". Παρόμοια περίπτωση έχουμε στο Σαλής "ναύτης σε σάλι, ποταμόπλοιο". Στη Σύμη έχουμε ΒΑ γυναικείο *Ταρτάνα*, της *Ταρτάνας*, *ONOMATA*, 10 (1986), 136.

Τενεδιός [Tinidýós] ΕΠ. Πατριδωνυμικό που δηλώνει αυτόν που κατάγεται από το νησί Τένεδος.

Τενεκετζής [Tinikitzís] ΕΠ. ΠΑΡ *Πιρδικάκας* [Piridikákas]. Το ΕΠ επαγγελματικό από το τουρκ. *tenekeci* "λευκοσιδηρουργός, τενεκετζής".

Τερζής, *Τερζέλιος* (Εκκλ. κώδ.) [Tirzís, Tirzélas] ΕΠ. Οικ. *Τιρζάτ* [Tirzát]. Από τις πιο παλιές οικογένειες του νησιού που διασπάστηκε από τους *Σκαδάτ* (Συκάς). Το ΕΠ από το τουρκ. *terzi* "ράφτης", που καθιερώθηκε από ένα μέλος της οικογένειας που έζησε στην Κων/πολη.

Τζαγκούριας [Dzagúrgas], στους Εκκλ. κώδ. *Τζακούριας*, *Τζαγκουνέλιος*, *Τζαγκουρούδης* ΕΠ. Οικ. *Τζαγκουάτ* [Dzaguát]. Πρόκειται για παλιά κτηνοτροφική οικογένεια. ΠΑΡ *Θιγός* [Θιγός] θεός. Το ΕΠ πιθανόν από την τουρκ. φράση *cangir congur* "κλαγγή, θόρυβος".

Τζαναβάρης [Dzanavárs] ΕΠ. Οικ. *Τζαναβαάτ* [Dzanavaát]. Ξένη αλλά παλιά οικογένεια ναυτικών που ήρθαν στη Σαμοθράκη πιθανόν από τη Λήμνο. ΠΑΡ *Αξυπόλτους* [Aksipóltus]. Το ΕΠ από το τουρκ. *capavar* "άγριο ζώο, αρπαχτικό".

Τζανετής [Dzanitis] Εκκλ. κώδ. ΕΠ. Το ΕΠ πιθανόν φραγκικής καταγωγής από το βεν. *Gianni, Zanneto* "Ιωάννης".

Τζάνος [Džánus] ΕΠ. Οικ. *Τζανάτ* [Džanát], βλ. *Μπαλκανίνας*.

Τζικάριας, βλ. *Τσικάριας*. Υπάρχει και παραλλαγή *Τζουνκάριας*.

Τζίλιος [Dzilús] ΕΠ. Στους Εκκλ. κώδ. διαβάζουμε "Βασιλείου Στρατή Τζίλιου". Πρόκειται για εντόπια κτηνοτροφική οικογένεια από την Άνω Μεριά. Οικ. *Τζίλάτ* [Dzilát]. ΠΑΡ *Πατησιά* [Patišá], πατημασιά, πατησιά. Το ΕΠ πιθανόν από το τουρκ. *cil* "πρέκνα, εφηλίδα".

Τζιμπούκας [Dzibúkas] ΕΠ. Το ΕΠ από το *τσιμπούκι*, *τζιμπούκι* < τουρκ. *çubuk* "πίπα καπνού, τσιμπούκι".

Τζιρτζιλιάδης [Dzirdziládis] ΠΑΡ που δίνεται στους κατοίκους του χωριού Ξηροπόταμος, βλ. ΦΥΤ *τζιρτζιλιά*.

Τηγανούριας [Τγανύργας] ΕΠ. Οικ. *Τγανουάτ* [Τγανουát]. Το ΕΠ σύνθετο από τις λέξεις *τηγάνι* + *ουρά* > *Τηγανούρης* και με αλλαγή της κατάληξης *Τηγανούριας*. Οικογένεια μουσικών.

Τηνάριας [Tinárǵas] στους Εκκλ. κώδ. Άγνωστη οικογένεια.

- Τόλιας [Tólias] ΕΠ. Βλ. Μιλτζομίρης. Οικ. Τουλάτ [Tulát]. Το ΕΠ από Τόλιας < Τόλης < Αποστόλης.
- Τουμογιάννης [Tumuγiáns] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος.
- Τραμουντάνης [Daamdáns] ΕΠ. Οικ. Ντααμντανάτ [Daamdánát]. ΠΑΡ Χαλκιάς. Χστος (Χριστός). Το ΕΠ από τη λέξη τραμουντάνα < ιταλ. *tramontana* "βόρειος άνεμος".
- Τριανταφύλλου, στους Εκκλ. κώδ. Τριανταφύλλιας, Τριανταφυλλέλιας, βλ. Βαφίδης.
- Τρυπής [Tiipís] ΕΠ. Οικ. Τυμπάτ [Tiipát]. Το ΕΠ από τη λέξη τρύπα > Τρυπής.
- Τσαγαλιός [Tsayaíós] ΕΠ. Το ΕΠ από το τουρκ. *çağalı*, περσ. *cağalu* "αμύγδαλο, τσάγαλο".
- Τσάγκλας [Tságla] ΕΠ. Ρουμελιώτης που ήρθε στη Σαμοθράκη. Το ΕΠ, βλ. και προηγούμενο, από τύπο τουρκ. *çağlı* "αμύγδαλο".
- Τσακής [Tsakis] ΕΠ. Το ΕΠ από το τουρκ. *çaki* "μαχαίρι, σουγιάς". Το ΕΠ γνωστό και στην Κύπρο, βλ. Γιαγκουλής, 1988, 91: Τσάκκας, Τσακκής < *çaki*.
- Τσακνής [Tsaknís] ΕΠ. Το ΕΠ από τη λέξη τσάνκο > Τσακνής, όπως το τρύπα > Τρυπής.
- Τσανακτοής [Tsanaktís] ΕΠ. Το ΕΠ επαγγελματικό από το τουρκ. *canakci* "κατασκευαστής τσανιακιών". Ο γιος του, Γυμνασιάρχης, το άλλαξε σε Βαφίδης.
- Τσαούσης [Tsayúis], στους Εκκλ. κώδ. Τσαγούσης ΕΠ. Οικ. Τσαγζάτ [Tsazát]. Το ΕΠ από το τουρκ. *çavuş* "λοχίας, υπαξιωματικός".
- Τσάτσος [Tsátsus] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος. Για το ΕΠ πβ. το τουρκ. *ças* = *çes* "σωρός σιταριού για λίχνισμα". Μια άλλη εκδοχή είναι να προέρχεται από υποκορ. του ΒΑ Δημήτριος σύμφωνα με τον Μπούτουρα 1912, 62.
- Τσικάριας [Tsikárgas] ΕΠ. Οικ. Τσικάατ [Tsikáat]. ΠΑΡ Μαλαγάνς [Malaγiáns] < ισπ. *malagana* "κόλακας", Ανδριώτης, Ε. Α. στη λέξη. Το ΕΠ από το τουρκ. *çikar* "κέρδος, συμφέρον, αυτός που αποβλέπει στο κέρδος". Πιθανόν το ΠΑΡ να συμπορεύεται σημασιολογικά με το ΕΠ.
- Τσιμουγιάννης [Tsimuγiáns] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος. Το ΕΠ πιθανόν σύνθετο από δύο ΒΑ: Θύμιος + Γιάννης. Το Θύμιος σε ορισμένα ιδιώματα γίνεται Τσίμιος, Τσύμιος, βλ. Κατσάνης, Πρακτικά Γ' Συμποσίου Ιστορίας - Λαογραφίας κτλ. του Δυτικομακεδονικού χώρου, Θεσ/νίκη

1982, 261.

Τσιμπιρής [Tsibirís] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος. Το ΕΠ πιθανόν από το τουρκ. *çember* "μαντήλι, τσεμπέρι", δηλ. αυτός που πουλάει ή κατασκευάζει τσεμπέρια.

Τσίπος [Tsípus] ΕΠ. Οικ. **Τσπάτ** [Tspat]. Το ΕΠ πιθανόν από το τουρκ. *cıpo* "μέρος της άγκυρας < ιταλ. *zeppo*, *Red*.

Τσιριγώτης και **Εκκλ.** κώδ. **Τζιριγώτης** [Tsirigóts] ΕΠ. Οικ. **Τσιριγούτ** [Tsirigutát]. Το ΕΠ από το ιταλ. *Cerigo* = Κύθηρα + κτλ. -ώτης. Βλ. και **Τριανταφυλλίδης**, 1982, 26, 31.

Τσολάκης [Tsulákis] ΕΠ. Οικ. **Τσουλανάτ** [Tsulakát]. Οικογένεια ναυτικών που ήρθε από τη Μαρώνεια και προηγουμένως ονομαζόταν **Παπατσός**. Το ΕΠ από το τουρκ. *çolak* "ανάπηρος στο χέρι ή πόδι", γεγονός που αληθεύει για ένα άτομο της οικογένειας, όπως επιβεβαιώνεται σήμερα από μέλη της ίδιας οικογένειας.

Τσολιάς, ΕΠ που συναντάται στους **Εκκλ.** κώδ. "Αθανάσιος Τζολιάς".

Τσουνκάς και **Τζουνκάς** [Tsukalás] ΕΠ. Το ΕΠ επαγγελματικό από τη λέξη **τσουκάλι** + κτλ. -ις, αυτός που πουλάει ή κατασκευάζει τσουκάλια. Το μsn. **τσουκάλιν** < **τσούκα** < ιταλ. *zucca*.

Τυλίχτουους [Tíxtiuous], ΠΑΡ βλ. **Αντωνίου**. Στους **Εκκλ.** κώδ. "Νικόλ. Τυλίχτρας".

Φακετόπουλος [Fakitópulus] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν ξένος στο νησί. Το ΕΠ από το **Φακέτος** < ιταλ. on. *Fachetti*.

Φακλάνας [Faklánas] ΕΠ. Οικ. **Φακλανάτ** [Faklanát].

Φαρδύς και στους **Εκκλ.** κώδ. **Φαρδέλιας** [Fardís, -éías] ΕΠ. Οικ. **Φαρδυλάτ** [Fardilát]. Γνωστός ο **Νικόλαος Φαρδύς**, ιατροφιλόσοφος και συγγραφέας. ΠΑΡ **Μπιλιμπίνης** [Bilibínis] και Οικ. **Μπιλιμπινάτ**, άλλος κλάδος της οικογένειας Φαρδύ. Το **Μπιλιμπίνης** πιθανόν από το συνδυασμό των τουρκικών λέξεων *bil bin* "γνωρίζω + γιος του", γιος της γνώσης(;). Το ΕΠ από το επίθετο **φαρδύς**.

Φράγκος, βλ. **Γαλατούμος** Οικ. **Φααγκάτ** [Faagát]. ΠΑΡ **Ψώλης** [Psólis].

Φρυδούς [Fridús] ΕΠ. ΠΑΡ **Παντιλουνού**, -ούσα [Padilunú, -úsa]. Το ΕΠ μητρωνυμικό από τη λέξη **Φρυδού** "αυτή που έχει ωραία ή μεγάλα φρύδια".

Φυτέλιας [Fitéías] ΕΠ στους **Εκκλ.** κώδ. Το ΕΠ κατά τον **Κολίτση**, 1964 < **Φύτος** < **Νεόφυτος** + κτλ. -ελίας.

Φωτεινός [Futnós] ΕΠ. Οικ. **Φουννάτ** [Futnát] ΠΑΡ **Μνανκόλας** [Mnaníkolás], **Μνανκούλάτ**, **Σειρίτιας** [Sirítias], **Μιντιρές** [Midirés] από τον πολιτικό

της Τουρκίας Μεντερές.

Φώτης [Fots] ΕΠ. Οικ. Φουτάτ [Futát].

Χάγιας [Χάγας] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν Ίμβριος. Το ΕΠ πιθανόν από το τουρκ. *haya*, Red "ντροπή, σεμνότητας, testicle".

Χάιλας [Χάϊλας] ΕΠ. Οικ. Χαϊλάτ [Xailát]. Το ΕΠ ίσως από το ΒΑ Μιχαήλας, Μιχάηλας. Απίθανο κάπως από το τουρκ. *hail* "τρομερός". Βλ. Τομπαΐδης, 1990, 185.

Χαλάφτης [Χαλάφτς] ΕΠ. Οικ. Χαλαφτάτ [Xalaftát]. Το ΕΠ από το ουσιαστικό *χαλάφτης*, *χαλαφτιά* αίγα "με κατεβασμένα τα αυτιά", όπως ήταν οι μαλτέζικες κατσίκες. Από *χαλώ* + *αφτί* (αντί), πβ. *Κουτσάφτης*. Η οικογένεια συνδέεται από τον μητρικό κλάδο με την οικογένεια *Πετσώνια*. Η μητέρα ενός *Πετσώνια* ήταν *Χαλαφτούδα*.

Χαλβός [Χαλνός] ΕΠ. Οικ. Χαλβάτ [Χαλνát]. Το ΕΠ από το τουρκ. *helva* > χαλβά. Στο Δρυμό Θεο/νίκης ο χαλβάς προφέρεται *χαλβός*.

Χαλκιάς [Χαλκάς] ΕΠ. Οικ. Χαλκιαδάτ [Χαλκαδát]. ΠΑΡ Κατöβέχ [Katšvéč], Μάκρας [Mákras] από τον ομώνυμο σοφό δάσκαλο της Σαμοθράκης. Το ΕΠ από τη λέξη χαλκιάς "σιδηρουργός". Η ίδια σημασία δίνεται και στο Κατöβιλους.

Χάλτας [Χάλτας] ΕΠ. Το ΕΠ πιθανόν από το τουρκ. *halta* "λαιμαριά σκύλου".

Χανός [Χανός] ΕΠ. Οικ. Χανάτ [Χανát]. ΠΑΡ Μπέλιους [Bélus] άσπρος. Το ΕΠ πιθανόν από το ψάρι *χάνος* με κατέβασμα του τόνου.

Χαντζής [Handzís] ΕΠ. Οικ. Χαντζát [Handzát]. Το ΕΠ επαγγελματικό από το τουρκ. *hanci* "πανδοχέας, χαντζής".

Χαρανάς [Χαανás] ΕΠ. Οικ. Χααναδάτ [Χααναδát] Το ΕΠ επαγγελματικό από τη λέξη *χαρανί* < τουρκ. *hereni* "χύτρα" + κτλ. -ας. Βλ. ΟΝΟΜΑΤΑ, 12 (1988), 860.

Χατέλος [Χατέλς] ΕΠ. Οικ. Χατιλάτ [Xatilát]. ΠΑΡ Καρδαμυλλιώτς [Kardamillióts] από τα Καρδάμυλλα Χίου. Το ΕΠ ίσως από το τουρκ. *hatil* "ζωνάρι ξύλινο στην τοιχοποιία".

Χατζηαγγελής [Xadzağilís] ΕΠ. Οικ. Χατζát [Xadzát]. Το ΕΠ σύνθετο από το τουρκ. *haci* "χατζής" + Αγγελής.

Χατζηγαβριήλ, ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν από τη Λήμνο.

Χατζηγιαννακούδης [Xadziγ'anakúds] ΕΠ.

Χατζηκωνσταντής [Xadzikustadís], Χατζηκεφάλας ΕΠ. ΠΑΡ Χουρταάς [Xurtaás], Αμαλίσιους [Amalíšus], δηλ. αυτός που κατοικεί ή προέρχεται από Αμαλία. Το Αμαλία = Ομαλία, που σημαίνει τόπο επίπεδο και ομα-

- λό. Η καταγωγή της οικογένειας ήταν από την Ίμβρο.
- Χατζημιχαλούδης*, ΕΠ.
- Χατζηστεφάνου* [Xatdzistifáns] ΕΠ. Οικ. *Χατζηστιφανάτ* [Xatdzistifanáτ]. ΠΑΡ *Κατσίβιλου* [Katšivílus], δηλ. "σιδηρουργός, σιδεράς" κι όχι με υποτιμητική σημασία. Ήταν χαλκιάδες, σιδηρουργοί στο επάγγελμα.
- Χιώτης* [X'ots] ΕΠ. Οικ. *Χιουνάτ* [X'utát]. Το ΕΠ πατριδωνυμικό που δηλώνει τον καταγόμενο από τη Χίο.
- Χοντρός* [Xudóos] ΕΠ. Οικ. *Χουντάτ* [Xudáát]. ΠΑΡ *Πατρίδα* [Patriða].
- Χρυσάφης* [Ksafs], ΕΠ.
- Χρυσόστομος* [Ksóstumus] ΕΠ. Οικ. *Χσουστουμάτ* [Xsustumát] και *Αναγνουστάτ* από ένα μέλος της οικογένειας που ονομάζονταν *Αναγνώστης*. Η ορθή προφορά στα Σαμοθρακίτικα είναι *Κσόστουμους*, *Κσουστουμάτ*, ενώ η πρώτη νεότερη.
- Ψαάδης* [Psaádis] ΠΑΡ που δίνεται στους κατοίκους της Καμαριώτισσας, όπως και *Γκιργκιάδης* επειδή ήταν ψαράδες και δούλευαν στα γρι - γρι.
- Ψαθάς* [Psathás] ΕΠ. Οικ. *Ψαθαδάτ* [Psaθadát]. ΠΑΡ *Κνώδουλας* [Knódulas] κνώδαλο, *Παατίνα* [Paatína] προβατίνα, *Κλαδούα* [Kladúa] από το μoustάκι του. Το ΕΠ επαγγελματικό γιατί παλιότερα τα μέλη της οικογένειας κατασκεύαζαν κοφίνια και καλάθια.
- Ψαράς* [Psáas] ΕΠ. Ο κάτοχός του ήταν από τη Λήμνο.
- Ψημένος* [Psménus], ΕΠ που εμφανίζεται στους Εκκλ. κώδ. "Απαρθενιά Ψημένου".
- Ψούνης* [Psuhs] ΕΠ. Το ΕΠ από την σαμοθρακίτικη λέξη *ψούνος*, *ψούνι* = ψώνια, ψώνι.
- Ψωμάς* [Psumás], ΠΑΡ που έδωσε Οικ. *Ψουμάτ*. Σχετίζεται με την οικογένεια *Ακαμάτη*.

3. ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ

3.0 Όπως είναι γνωστό (βλ. Κατσάνης, 1990, 75) η μελέτη των τοπωνυμίων, και ιδίως της μικροτοπωνυμίας, είναι εξίσου σημαντική με τη μελέτη των ανθρωπωνυμίων. Γενικά τα τοπωνύμια αποτελούν την άγραφη ιστορία ενός λαού, ένα πραγματικό "Αρχείο" όπου διατηρούνται διάφορα ιστορικά γεγονότα που συνέβησαν ή συνδέθηκαν με τα πεπρωμένα ενός λαού. Από αυτά αντλούνται ποικίλες πληροφορίες που αφορούν διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους, όπως τη Γεωγραφία, την Ιστορία, τη Λαογραφία, την Εθνολογία, τις μετακινήσεις πληθυσμών και τα δρομολόγια που ακολούθησαν, τις οικονομικές δραστηριότητες μιας περιοχής, τα πολιτιστικά γεγονότα, τις συμβιώσεις διαφορετικών γλωσσικών ομάδων και πολλά άλλα. Jordan, 1963, 1 κεξ.

3.01 Παράλληλα τα τοπωνύμια αποτελούν και γλωσσικά μνημεία, ικανά να διαφωτίσουν την ιστορία της ελληνικής γλώσσας, όπως π.χ. την τύχη των ονομάτων των αρχαίων οικισμών, τις μεσαιωνικές ανανεώσεις και τις ξένες ονοματοθεσίες της βυζαντινής και μεταβυζαντινής εποχής. Η γλωσσική έρευνα των τοπωνυμίων πρέπει να προηγείται κάθε άλλης ιστορικής, εθνολογικής και πολιτιστικής μελέτης ώστε να έχουμε εγκυρότερα συμπεράσματα. Το γλωσσικό ενδιαφέρον των τοπωνυμίων καλύπτει τα πεδία της φωνητικής, μορφολογίας, λεξιλογίου κλπ. Ιδιαίτερα σημαντικό παρουσιάζεται το λεξιλογικό μέρος των τοπωνυμίων. Είναι γνωστό ότι τα τοπωνύμια αποτελούν μέρος του καθημερινού λεξιλογίου των ομιλητών μιας περιοχής. Όταν παρατηρείται το αντίθετο, δηλ. συναντούμε λέξεις που δεν χρησιμοποιούνται στο καθημερινό λεξιλόγιο, τότε το ενδιαφέρον είναι ιδιαίτερα αξιόλογο.

Τέλος μέσω των τοπωνυμίων ανιχνεύουμε και τις ποικίλες γλωσσικές επιδράσεις των διαφόρων λαών που πέρασαν από τον ελληνικό χώρο ή εγκαταστάθηκαν σ' αυτόν για μικρό ή μεγάλο διάστημα.

3.02 Σ' ένα σύνολο 600 και πλέον τοπωνυμίων της Σαμοθράκης που καταγράψαμε, διακρίνουμε τρία επίπεδα: ένα αρχαιοελληνικό, ένα μεσαιωνικό και ένα νεότερο. Εκτός από τα ελληνικής καταγωγής τοπωνύμια, που αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό, συναντούμε και ξένα, ιδίως τουρκικής και νεολατινικής

καταγωγής, ενώ απουσιάζουν παντελώς τοπωνύμια άλλης γλωσσικής προέλευσης, όπως σλαβικά, αλβανικά κλπ.

3.03 Με τον όρο αρχαιοελληνικά εννοούμε εκείνα που για λόγους φωνητικούς, μορφολογικούς και σημασιολογικούς μας οδηγούν σε λέξεις και τύπους, οι οποίοι σήμερα δεν είναι σε χρήση στην κοινή ελληνική ή τους συναντούμε σε διαλέκτους και ιδιώματα της Ελληνικής, όπως π.χ. της Σαμοθράκης. Στην κατηγορία αυτή μπορούμε να εντάξουμε τα: *Αλιβάντσα* (αναβάλλουσα), *Αγκύλας* (αγκύλη), *Αδτβουτή* (αστοιβή), *Αστυργιά* (στύραξ), *Βώλακας* (βόλαξ), *Μιλάγγ* (μελάγγειος), *Λάμπ* (λάμπη, λάπη), *Λάλλις* (λάλλαι), *Εύ-βνί* (οξύ), *Πάγους* (πάγος), *Φαγιάς* (φαγός, φηγός), *Γύλαμμους* (ύλη + άμμος), *Αντασχλιά* (αδράχνη), *Πέζα, πιζάρ* (πέζα), *Μέγας γκέεμνος* (μέγας), *Βυγχός* (βουγχός, βουγκός), *Ηουχ. Μαδαρόβνου* (μαδαρός), *Ουρνιός* (ερινεός), *Λθιός* (λίθος), κλπ.

Στα μεσαιωνικά κατατάσσουμε τα: *Βάαδ, -ια* (βαράδιον), *Βίγλα, Βιγλιά, Βιγλάρ* (vigilia), *Καπάδ* (καππάτιν), *Κουφούκλιου* (cubiculum), *Ρσούνα* (ρύσις), *Γίργια βάθαα* (διαβάθρα), *Αμαλιά* (ομαλία), *Σέλλις, Σιλλάδα, Σιλλί* (sella), *Πιτάκι* (πιτάκιον), *Πιτρουνάς* (Πετρωνάς), *Ααχτούρ* (άραχτος, αράσσω), *Οουδουφίλ*, (Ροδόφιλος), *Βάρδινας του ργιάκ* (Βάρδας), κλπ.

3.04 Τα ξένα τοπωνύμια, στο σύνολο των εξακοσίων και πλέον τοπωνυμίων, αποτελούν ελάχιστο ποσοστό. Εικοσιδύο (22) περίπου είναι τουρκικής προέλευσης και άλλα τόσα νεολατινικής. Επίσης άλλα είκοσι τοπωνύμια είναι άγνωστης καταγωγής με πιθανότητα ορισμένα να είναι τουρκικά ή νεολατινικά. Για τα ελάχιστα ξένα τοπωνύμια, πρέπει να τονίσουμε ότι τα περισσότερα δεν πρέπει να θεωρηθούν ξενόθετα, δηλ. οι ονοματοθέτες δεν ήταν Τούρκοι ή Φράγκοι, γιατί πρόκειται για λέξεις κοινές στην ελληνική γλώσσα και στα ιδιώματά της, όπως π.χ. *Αδμάκ, Μιτίτζια, Κουρμπέτς* ή νεολατινικά όπως *Βιγλί, Βίγλα, Κουφούκλιου, Τουρλί, Σιλλάδα* κλπ. Το πιο πιθανό είναι να δόθηκαν από τους κατοίκους του νησιού ή τους έποικους και ελάχιστα να δόθηκαν από τους Τούρκους και Φράγκους δηλ. να είναι ξενόθετα.

Ειδικά για τους Τούρκους γνωρίζουμε ότι απουσίαζαν από το νησί, γιατί η Σαμοθράκη δεν παρουσίαζε οικονομικό ενδιαφέρον. Παρόλα αυτά ξέρουμε ότι κατά καιρούς οι ευφορότερες και καλύτερες περιοχές του νησιού αποτελούσαν Τουρκικές ιδιοκτησίες. Ο *Αγά Μουσταφά* στους *Καριώτες* (*Αγάδκου ργιάκ*), ο *Ιμπραήμ Αγά* στις *Μακρυλιές* και ο *Σαμή* (πατέρας της θρυλικής *Χατζητζέ*) στη *Χώρα*, ήταν πρόσωπα υπαρκτά σύμφωνα με πληροφορίες από τους *Εκκλ. κωδ.* και τα διάφορα έγγραφα καθώς και από τις παραδόσεις των

κατοίκων. Το ίδιο ισχύει και για την παρουσία των Φράγκων στο νησί. Η κατοχή του, από τον οίκο των Γατελούζων, ήταν σύντομη και ελάχιστα γλωσσικά κατάλοιπα μπορούσαν να αφήσουν, αφού η οικονομική του εκμετάλλευση ήταν περιορισμένη.

3.05 Η εκφορά των τοπωνυμίων δεν παρουσιάζει ένα σταθερό σχήμα, π.χ. με πρόθεση κλπ. Γενικά μπορούμε να πούμε ότι εμφανίζονται είτε σε γενική είτε με εμπρόθετη αιτιατική. Σε τετράγωνες αγκύλες δίνεται, με φωνητικό αλφάβητο, η ακριβής φωνητική εικόνα τους εν σχέσει με την αντίστοιχη ελληνική. Όλα τα τοπωνύμια δίνονται κυρίως στην ονομαστική και ελάχιστα σε άλλες πτώσεις, κυρίως όσα δεν δηλώνουν το γένος τους και δεν μπορούμε να τα κατατάξουμε αντίστοιχα.

3.06 Όσον αφορά το σημασιολογικό περιεχόμενο των τοπωνυμίων αναγνωρίζουμε τις εξής κατηγορίες: α) εδαφωνύμια, β) φυτωνύμια, γ) ζωωνύμια, δ) Αγίωνύμια, ε) κυριωνύμια και στ) διάφορα. Κυρίαρχη θέση κατέχουν τα εδαφωνύμια που συγκροτούν το ένα τέταρτο του συνόλου και ακολουθούν τα φυτωνύμια και μετά οι υπόλοιπες κατηγορίες.

Πολλά ονόματα τοπωνυμίων παρουσιάζονται στους Εκκλ. κωδ. "διορθωμένα" από τους γραφείς και εξελληνισμένα, όπως υπαγόρευε η συνήθεια της εποχής, π.χ. σε πολλά δεν αποβάλλεται το ρ [=r], δεν τηρούνται οι κωφώσεις και οι αποβολές και γενικά παρουσιάζουν αποκλίσεις από την προφορά τους στην καθημερινή χρήση. Το γεγονός δικαιολογείται, αν λάβουμε υπόψη, ότι οι κύριοι γραφείς είναι ο ιατροφιλόσοφος *N. B. Φαρδύς* και ο επίσης γνωστός δάσκαλος *X. N. Ρηγόπουλος*. Όσα από το τοπωνύμια που αναφέρονται στους Εκκλ. κωδ. επιζούν μέχρι σήμερα, αυτά τα αναγράφουμε με τη σημερινή τους προφορά. Όσα δεν απαντούν φέρονται με τον τύπο που απαντούν στα διάφορα έγγραφα. Τέλος ένα μεγάλο αριθμό τοπωνυμίων της Σαμοθράκης τον συναντούμε και στη γειτονική Ίμβρο, βλ. Ξεινός, 1981, 211 - 223, γεγονός που επιβάλλει μια λεπτομερέστερη έρευνα μεταξύ των δυο νησιών, όσον αφορά τις γλωσσικές και δημογραφικές τους σχέσεις.

3.1. ΤΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ (ΤΟΠ)

Ααγίδα, η, *Τς Ααγίδας* [Ααγίδα]. *Τς Ααγίδας* = της Νεράιδας. Θέση στην περιοχή Καριωτών. Το ΤΟΠ προέρχεται από τη σαμοθρακίτικη λέξη *ααγίδα* "νεράιδα". Ο Kretschmer, 1905, 123, αναφέρει τον τύπο: *Ναραγίδες*

για τη Χίο και *Νιραζίδης*, *Ανιραζίδης* για τη Λέσβο. Από τον τύπο *ναραγίδες* ομαλά οδηγούμαστε στο σαμοθρακίτικο *Ααγίδα*, αφού στο ιδίωμα του νησιού αποβάλλεται το ρ [=r] μεταξύ φωνηέντων. Η αποβολή του αρχικού ν [n] μπορεί να εξηγηθεί από την συνεκφώνηση του άρθρου: *την ναραγίδα > την ααγίδα*. Στην Ίμβρο απαντά: *αραγίδα* "νεράιδα", Ξεινός, 1981, 39.

Αάψ, η, *Αράψ*, η [Aáps, Aráps]. Αράψης. Το ΤΟΠ σημειώνεται και από τον Conze, 50 = Παπαγεωργίου, 1982, 133, όπου αναφέρει ότι βρέθηκαν και τα ερείπια μικρής εκκλησίας. Η θέση βρίσκεται στο δρόμο προς τα Θέρμα, μετά τους Άνω Καριώτες, όπου σήμερα συναντούμε το προσκυνητάρι της *Παναγίας της Μπααλιώτσας* (Παραλιώτισσα).

Ααχτούρ, του [Aaxtúr]. Τοποθεσία στα ΝΑ του χωριού Αλώνια. Πρόκειται για λόφο πετρώδη και με χαμηλή βλάστηση. Ο Heisenberg, 1921, 90, δίνει ένα: *aaxtúr* = *αραχτώρι(ον)* "auch Name einer Küstengegend im Nordwesten von Samothrake". Στην πραγματικότητα η τοποθεσία απέχει λίγα χιλιόμετρα από την ακτή και η σύνδεσή της με το **αραχτώριον* δεν είναι σωστή. Η λέξη, όσο μπόρεσα να ερευνήσω, απαντά μόνο στο Μανταμάδο της Λέσβου ως *αράχτα*, -τες "μεγάλη πέτρα" κατά το Ι.Λ. Ο Παρασκευαΐδης, 1987, 23, 24, 30, 380 αναφέρει: "έσπαζαν τις *αράχτες* και τις κουβαλούσαν με τα ζώα", "*Αράχταρος*, μεγάλος βράχος στον προσφυγικό συνοικισμό του Μανδαμάδου, όπου ήταν τα εξοχικά καφε-νεία". Ο Ησύχιος αναφέρει: *αραρινοί λίθοι* = όσα προσφηνούνται λιθά-ρια εις τας ραγάδας. Πιστεύω ότι το *αραχτούρι* αποτελεί υποκοριστικό του μεγεθυντικού: *αράχταρος* και σημαίνει "μικρό λιθάρι ή τόπο που έχει λιθάκια" γεγονός που συμφωνεί με την τοποθεσία. Για το -ουρι ως υποκ. κατάληξη βλ. Μενάρδου, 1905, 364: *Κλεισουρί*, *Μυλικούρι* κλπ. Κατά το Ι.Λ. από το αμάρι. επίθ. *αραχτός* < *αράσσω*.

Αβγιαΐνα, η [Ανγáйна]. Αυγερίνα. Το ΤΟΠ είναι γνωστό ως *Αυγερινός*. Ο τύπος *Αβγιαΐνα* λέγεται σκωπτικά από τους κεχαγιάδες, σύμφωνα με ομολογία τους. Για το *Αυγερινός* ως ΤΟΠ βλ. *ΟΝΟΜΑΤΑ*, 12 (1988) 84 για την Κάλυμνο, Κω, Κρήτη κλπ.

Αγάδκου του ργιακ, [Αγάδκου tu γράκ]. Το Αγάδικο ρυάκι. Βρίσκεται στους Κάτω Καριώτες και ο Conze, 50 το αναφέρει ως *Μεχμέτ αγά το ρέμα*.

Αγιά Θέκιλ, η [Αγá Θέkil, Θέkli]. Αγία Θέκλα. Κοντά στο *Γιάλ* όπου και συναντούμε την προφορά *Θέκλη*. Η αγία αυτή είναι σχεδόν άγνωστη στη Σαμοθράκη, συναντάται όμως στα νησιά του Αιγαίου, π.χ. Κέω, Θωμόπουλος, 1963, 38, *Αθέκλα*.

Αγιά Κάα, η [Αγά κάα]. Αγία Κάρα. Κοντά στον Άγιο Αντρέα της Καμαριώτισσας. Σήμερα σώζονται ελάχιστα ερείπια.

Αγιά Λέν, η [Αιά Λεή]. Αγία Ελένη. Βρίσκεται στα ΒΑ του νησιού, στα δεξιά του ρέματος του Φονιά. Παλιότερα ήταν κατοικήσιμος τόπος.

Αγιά Μπατή, η [Αγά Βατί]. Αγία Υπαπαντή. Βρίσκεται στα νότια του νησιού, κοντά στη θέση: Βνος. Βλ. Χατζιδάκης, 1934 (1980), 405: Μπατού < Υπατία (Χίος).

Αγιανέμ [Αγανέμ]. Αγιάνεμη. Πρόκειται για συστάδα υψηλών βράχων στα νότια του νησιού, ανάμεσα στα χωριά Αλώνια και Ξηροπόταμος. Στην κορυφή του λόφου δημιουργείται πλάτωμα και η τοποθεσία βάλλεται από ισχυρούς ανέμους. Παλιότερα, όταν φυσούσε δυνατά, τόσο εκεί όσο και στο Κάστρο της Χώρας, πήγαιναν κοπέλες και χτυπούσαν δυο κεραμίδες, ενώ συγχρόνως θύμιαζαν για να κοπάσει ο άνεμος. Τις περισσότερες φορές, κατά τη δοξασία των κατοίκων, σταματούσε ο αέρας. Μερικοί ερμηνεύουν το ΤΟΠ ως *Αγία Ανέμη*, μολονότι παρόμοια Αγία δεν υπάρχει στο εορτολόγιο, όσο γνωρίζω. Πιθανόν το ΤΟΠ να πήρε την ονομασία του από τη φράση: *οι άνεμοι που στα Σαμοθρακίτικα προφέρεται: iγanéμ*, και από παρετυμολογία προς το Άγιος - Αγία να κατάληξε: *Αγιανέμ*. Η λ. *άνημους* απαντά και στη Λέσβο, Αναγνώστου, 1903, 58.

Αγιά Νιτδιά, η [Αγά Νιτσή]. Αγία Αννίτσα (:). Εκκλησιάκι έξω από τη Χώρα, στον δρόμο προς τα Αλώνια. Παλιότερα ήταν αφιερωμένο στον Άγιο Αντώνιο. Το *Νιτδιά* ως αγιώνυμο είναι άγνωστο στους Σαμοθρακίτες. Το γεγονός ότι γιορτάζει της Αγίας Άννας (25 Ιουλίου) υποδηλώνει ότι πρόκειται για υποκοριστικό τύπο του *Αγία Αννίτσα* > *Αγιαννίτσα*.

Αγιά Παασκινή, η [Αγά Ραασκινί]. Αγία Παρασκευή. Εκκλησιάκι στην παραλία, μετά τον Φονιά, στο δρόμο που οδηγεί προς τον Κήπο. Κοντά στην Αγία Παρασκευή βρίσκεται η διακλάδωση του δρόμου που οδηγεί στην Άνω Μεριά. Δεύτερη ομώνυμη εκκλησία και τοποθεσία υπάρχει στην Παλιάπολη. Η εκκλησία αυτή, δίπλα στο ρέμα, αναφέρεται από τον Conze = Παπαγεωργίου, 1982, 137, ο οποίος μάλιστα γράφει ότι του έκανε εντύπωση ο προσανατολισμός της, όπως και της εκκλησίας της Χώρας, γιατί το ιερό της είναι στραμμένο προς το νοτιά. Η αλήθεια είναι ότι έχει νοτιοανατολική διεύθυνση.

Αγιά Σουφχιά, η [Αγά Σουφχά]. Αγία Σοφία. Κορυφή του Φεγγαριού. Μαζί με τις κορυφές: Φιγγάρ, Αϊλιάς, αποτελούν τα τρία ψηλότερα σημεία του νησιού. Το ΤΟΠ γνωστό από το 1444 όταν αναφέρεται για πρώτη φορά

από τον Κυριάκο τον Αγκωνίτη, βλ. E. Ziebarth, "Ciriacus von Ancona in Samothrake", A.M. 31 (1906) 907 "quod altius hodie culmen αγιάν Σοφιάν i.e. Sanctam Sapientiam vocant" (πληρ. I. Ακαμάτη).

Αγιλάδα, η [Αγίλάδα]. *Αγελάδα*. Τοποθεσία κοντά στο Φεγγάρι και προς τα ΝΑ. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 133, φέρεται ως *Αγκυλάδα*, η, και το συνδέει με το *Αγκύλας*. Η προφορά αυτή είναι αυθαίρετη γιατί κανείς Σαμοθρακίτης δεν το γνωρίζει ως *Αγκυλάδα*. Μάλιστα ετυμολογεί το ΤΟΠ ως εξής: "Ίσως βέβαια το αγκυλωτό τους σχήμα να ήταν και η αιτία της ονοματοθεσίας τους". Τοπωνύμια παρόμοια (*Αγελάδα*) συναντούμε και στην Κέω, Πελοπόννησο, Θωμόπουλος, 1963, 47 και Θάσο, Θασιακά, 1992, 478.

Αγίργιότααγους, η [Αγίργότααγους]. *Αγριότραγος*. Με το πρόθεμα: *άγριοις* [άγίργυς] έχουμε διάφορα ΤΟΠ.

Αγίργιονίδουνιά, η [Αγίργυκδυπά]. *Αγριοκυδωνιά*.

Αγίργιουλίναου, του [Αγίργυλίναυ]. *Αγριολίναρο*. Θέση πάνω από το χωριό Ξηροπόταμος. Είναι γνωστή η καταβόθρα που υπάρχει στο σημείο αυτό και όπου, τα παλιότερα χρόνια, έριχναν τα σφαγμένα ζώα από τις τοπίκες βεντέτες. Για την ετυμολογία βλ. ΦΥΤ.

Αγκαθός τ' Χάλιγκα, η [Αγαθός t χάλιγα]. Η λέξη *αγκαθός* στα Σαμοθρακίτικα σημαίνει "βράχος, μεγάλη πέτρα". Η λέξη από το *α + κανθός*. Στην Κρήτη η λ. σημαίνει "άκρα παντός πράγματος", Πάγκαλος, 1960, στη λ. Στη Σύμη "ράχη βουνού". *Χάλικας* ΤΟΠ απαντά και στη Χίο, Λέσβο, Θάσο, Βαγιακάκος, 1954, 323.

Αγκίναους, η [Αγίναους]. *Αγκίναρος*. Θέση κοντά στον Αϊλιά και νοτιότερα. Μεγεθυντικό του *άγκινας*, *αγκινάρι* από μεσν. *όγκινος* κατά το Ι.Λ., με σημασία "αρπάγη, κυρτός οβελίσκος αδραχτιού, ποιμενική ράβδος με το ένα της άκρο κυρτό". Πιθανόν το ΤΟΠ να σχετίζεται με το σχήμα αυτό. Η λ. *αγκινάρι* απαντά στην Κάροπαθο και ο τύπος *αγκινέλι* στη Νάξο με σημασίες: γάντζος, αρπάγη, το κυρτό, Ζωγράφειος Αγών, Α', 318, 433.

Άγκιστουους, η [Άγιστουους]. *Άγκιστρος*, ο. Όνομα ακρωτηρίου και χειμάρρου στα Β του νησιού. Η ονομασία του από το σχήμα της τοποθεσίας. Ο μεταπλασμός του γένους ίσως από το γάντζος, ο. Βλ. και Κρεκούκιας, 1983, 133, που λανθασμένα το ονομάζει το *Άγκιστρο*.

Αγκύλας, η [Αγίλας]. *Αγκύλας*, ο. Zdon Αγίλα προφέρουν οι Σαμοθρακίτες. Περιοχή που βρίσκεται κοντά στον Κήπο. *Αγκύλα* κατά το Ι.Λ., είναι το μεγαθυντικό του *αγκύλι*, το, "κεντρί, αγκάθι". Τα αρχαία *αγκύλος*, *αγκύλη*, σημαίνουν "καμπή αγκώνος, αυχένος, κυρτός, περιφερής", σημασίες

δηλ. που συμφωνούν με τη διαμόρφωση του εδάφους και του χώρου, που σχηματίζει στροφή. Αγκύλα ΤΟΠ συναντούμε και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 212.

Αδγιαστός, η [Αδγástós]. Αδειαστός, θέση κοντά στην τοποθεσία *Πούλους* (Παλιάπολη).

Αηδόν, του [Αιδόή]. Αηδόνι, τοποθεσία στις Μακρυλιές.

Αθιπους, η [ʼΑθίipus]. Άνθρωπος. Το κλείσιμο του ου σε ι [u > i] προϋποθέτει προφορά του μεσαία κλειστή (γ' βαθμού), βλ. και Kretschmer, 1905, 99: áthipus.

Αθουουπέλια, τα [aθιυρέʼia]. Ανθρωπέλια. Δηλ. μικροί άνθρωποι. Τοποθεσία στην Άνω Μεριά, από το σχήμα του εδάφους. *Αθουουπέλιας, η*, ως όνομα τοποθεσίας το συναντούμε και στους *Κάτω Καριώτες*, όπου πράγματι ένας κατακόρυφος βράχος μοιάζει με όρθιο άνθρωπο. Αξιοσημείωτο ότι στην περίπτωση αυτή δεν γίνεται **Αθιυπέλιας* όπως θα περίμενε κανείς από το προηγούμενο τοπωνύμιο.

Αἱ Βασίλς, η [Αἱ Vasiʼs]. Άγιος Βασίλης. Κοντά στον συνοικισμό *Ισιώματα*, ό.βλ.

Αἱ Βλάης, η [Αἱ Vláiς]. Άγιος Βλάσης. Λόφος έξω από τη Χώρα στο δρόμο προς την Παλιάπολη. Άγιος Βλάσης αναφέρεται και στην περιοχή *Ξηροποτάμου*.

Αἱ Γιώρς κορυφή, [Αἱ Γ'órs kurfi]. Αγίου Γιώργη κορυφή, η κορυφή ΒΔ του Φεγγαριού.

Αἱ Γιώρ ργιάκ [Αἱ Γ'ór rγák]. Του Αγίου Γιώργη το ρυάκι. Ρυάκι και ομώνυμο εκκλησάκι έξω από τη Χώρα και μετά τη θέση *Σωτέρα*.

Αἱ Δημήτης, η [Αἱ Dmítiis]. Άγιος Δημήτρης. Βρίσκεται στον κάμπο, στο πεδινό τμήμα του νησιού.

Αἱ Θανάης, η [Αἱ Θanáis]. Άγιος Θανάσης. Μετόχι και παλιό μοναστήρι στα Δ. του χωριού *Αλώνια*, δίπλα στο Στρατόπεδο. Παραχωρήθηκε από την Μονή Ιβήρων του Αγίου Όρους στην Κοινότητα. Ο Δραγούμης, 1909, 98, το επισκέφτηκε κατά τη μετάβασή του στη Σαμοθράκη.

Αἱ Θόδουους, η [Αἱ Θóduus]. Άγιος Θεόδωρος. Δυο τοποθεσίες ομώνυμες α) στις Δάφνες και β) στην Παλιάπολη.

Αἱ Κουσαντίνους, η [Αἱ Kustadínus]. Άγιος Κωνσταντίνος. Κοντά στο ρέμα του Φονιά, στην Αγία Ελένη και ΒΔ της Χώρας.

Αἱ Λιάς, η [Αἱ Las]. Άγιος Ηλίας. Κοντά στην κορυφή Φεγγάρι και στο Χοντρό χάλασμα.

- Αἱ Μιλανός*, η [Αἱ Μιλ'ανός]. Άγιος Αιμιλιανός. Στο χωριό Αλώνια.
- Αἱ Νκόλας*, η [Αἱ Νκόλας]. Άγιος Νικόλαος. Ένας βρίσκεται κοντά στον *Προφήτη Ηλία* και ένας στη συνοικία Πύργος της Χώρας.
- Αἱ Νόπλους*, η [Αἱ Νόπλος]. Άγιος Νόπλος, *Εύπλοος* που γιορτάζει στις 14 Αυγούστου κατά τους Σαμοθρακίτες. Βρίσκεται στη Χώρα.
- Αἱ ντιργιάς*, η [Αἱ Διργ'άς]. Άγιος Αντρέας. Τοποθεσία στα ΝΔ το νησιού με ομώνυμο εκκλησάκι, πλησίον της Καμαριώτισσας.
- Αἱ Πέτουους*, η [Αἱ Ρέτιους]. Άγιος Πέτρος. Παράλιο εκκλησάκι κοντά στον Κήπο.
- Αἱ τχιά*, η [Αιτ'χιά]. Αετιά.
- Αἱτός*, η [Αιτός]. Αετός. Τοποθεσία πάνω από την Αγία Ελένη, προς την *Καρίνα ράχη*.
- Αἱτουφουλιά*, η [Αιτιφ'υλιά]. Αετοφωλιά, ονομασία κοινή στον ελληνικό χώρο. βλ. Θωμόπουλος, 1963, 58. Απαντά στον Ξηροπόταμο (Μεσοβούνι), στον *Λεβέντη την τύπα* και στους *Καριώτες*.
- Αἱτσούδ*, του [Αιτσίυδ]. Το Αριτσοῦδι, η μικρή αρέτσα. *Αέτσα* στα Σαμοθρακίτικα ονομάζεται η επίπεδη στέγη του παλιού σπιτιού που καταργήθηκε τα τελευταία χρόνια. Η λέξη από το βενετ. - ιταλ. *terazza* "ταράτσα" και με αντιμετάθεση των δυο πρώτων φωνηέντων **taezza* > *aetsa*. Η εξαφάνιση του Τ πιθανόν από ευφωνικούς λόγους: *τα ταιτσουῦδια* > *τ αετσουῦδια*. Για περισσότερα βλ. Αικατερινίδης, 1988.
- Αἱτσουῦδα*, η [Αιτσίυδα]. Αριτσοῦδα. Τοποθεσία κοντά στη Χώρα. Πρόκειται για επίπεδη επιφάνεια σαν ταράτσα, πιθανόν κατοικήσιμη κατά τα παλιά χρόνια.
- Ακαμάτ*, τ' [Ακαμάτ, zd Ακαμάτ]. Στου Ακαμάτη. Θέση προς το Φεγγάρι όπου η οικογένεια Ακαμάτη έχει ιδιοκτησία (μαντρί). Το ΤΟΠ από το κυριώνυμο *Ακαμάτης*, γνωστής οικογένειας του νησιού. Βλ. και ΕΠ *Ακαμάτης*.
- Ακόνσμα*, του [Ακόηζμα]. Θέση κοντά στου *Λιβέντ ντη τύπα*. Πρόκειται για τη λέξη *εικόνησμα*.
- Ακουουτήρ*, του [Ακουιτ'ίρ]. Ακρωτήρι. Ακρωτήριο κοντά στην Καμαριώτισσα, στο δυτικότερο άκρο του νησιού.
- Ακουρ*, τ' [Αkur, Zd 'Akur]. Στου Άκουρου και στην Άκουρη, μπορεί να αναδομηθεί. Θέση κοντά στο *Γιάλ*, προς την κορυφή. Το ΤΟΠ από το κυριώνυμο *Άκουρος*, βλ. ΕΠ.
- Ακδιμάχια*, τα [Ακσίμαχα]. Θέση κοντά στο χωριό *Προφήτης Ηλίας*. Χαρα-

κτηριστικό το τόπου, κατά πληροφορίες, ότι δεν πιάνει χιόνι.

Άλας, του [Alas]. Το άλας, θέση κοντά στην τοποθεσία *Καθάργια, τα*.

Αλαταργιές, οι [Alatargés]. Αλαταριές ονομάζονται οι θέσεις όπου οι κτηνοτρόφοι δίνουν αλάτι στα ζώα τους. Στη συγκεκριμένη τοποθεσία *πάνω από τα Κανταάτκα* φαίνεται να είναι στο έδαφος σκορπισμένο αλάτι. Στην Ίμβρο συναντούμε: *Αλαταριές, Ξεινός, 1981, 212*.

Αλιπούς καφινέδισ, τς [Alipús kafinédís]. Της αλεπούς οι καφενέδες. Βρίσκονται στον *Βρυχό* (Χώρα) και πρόκειται για βράχους που μοιάζουν με καρέκλες και τραπέζια καφενείου.

Αλιπούς τα πουδάγια, τς [Ts alipús ta pudárga]. Της αλεπούς τα ποδάγια. Τοποθεσία στον *Βρυχό*.

Αλιπούς τα πγάδια, τς [Ts alipús ta pγádga]. Της αλεπούς τα πηγάδια. Τοποθεσία στον *Βρυχό* με μεγάλες τρύπες όπου παλιότερα φώλιαζαν οι αλεπούδες.

Αλογου, του [ályu]. Άλογο. Ανάμεσα στις κορυφές *Αϊ Γιώργη και Μέγα Γκέεμνον*. ΤΟΠ *Αλογουμάντι* απαντά και στο *Φεγγάρι*.

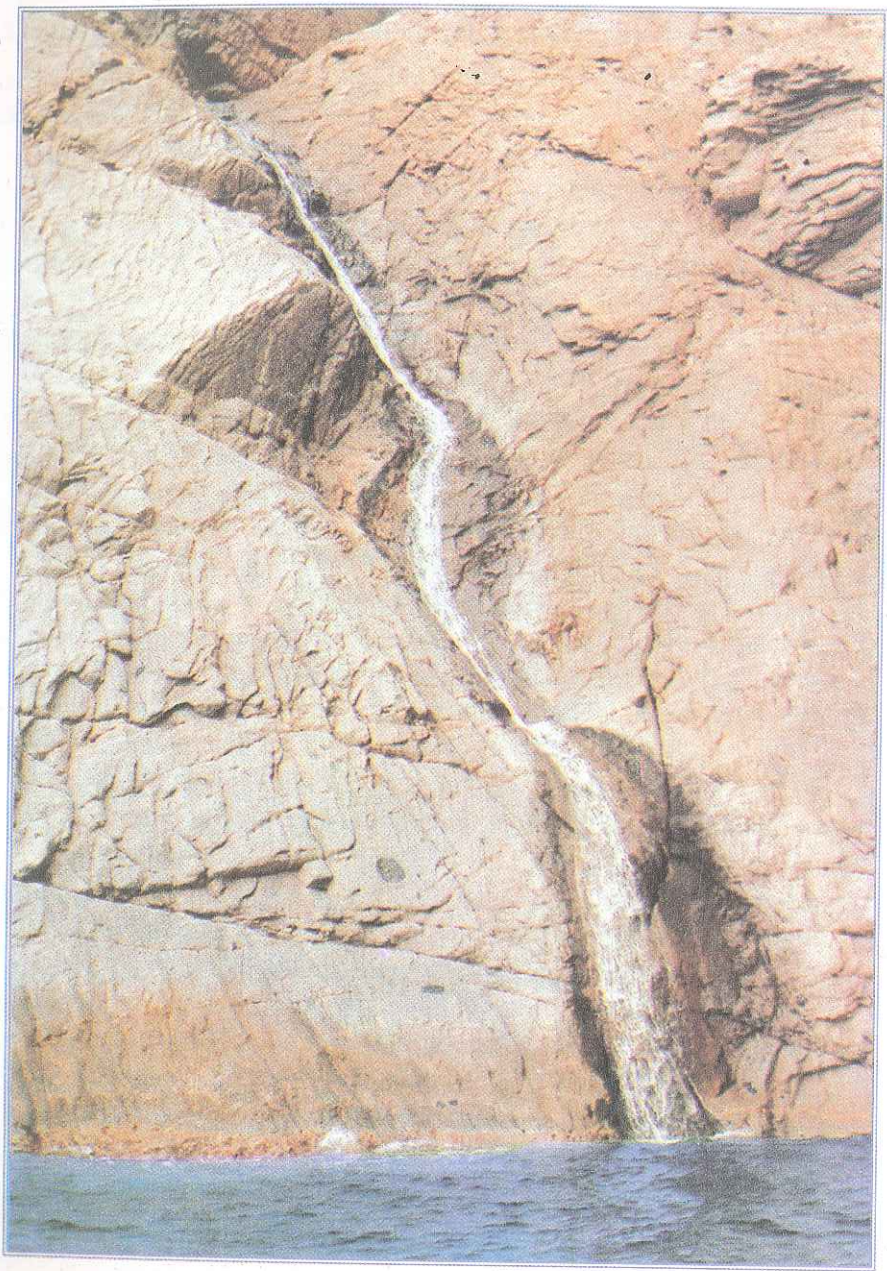
Αλώνια, τα [Alóña]. Αλώνια, χωριό στα νότια της Χώρας. Παλιότερα οι κάτοικοι της Χώρας είχαν εκεί τα αλώνια τους. Ο κάτοικος *αλουνίδιους* [aluníðus]. ΠΑΡ *Σπγιές* [sprýés] δηλ. σουπιές λόγω της πονηρίας τους. Βλ. Kretschmer, 1905, 374, Σπιές για τις γυναίκες της Σκοπέλου. *Γιαλαμάδισ*, "με σφυριάρικα χείλη", από το τουρκ. yalama "ασθένεια χειλιών", βλ. και ΕΠ *Γιαλαμάς*.

Αλουνίτσια, τα [Alunítsa]. Αλωνίτσια δηλ. μικρά αλώνια. Κοντά στον *Βασικό* (Κάτω Καριώτες).

Αλουνούδ, του [alunúð]. Αλωνούδι. Στους *Άνω Καριώτες* μετά τον *Κατιά*, ψηλά προς το βουνό.

Αλουνούδια, τα [alunúðga]. Αλωνούδια, δηλ. μικρά αλώνια. Η τοποθεσία βρίσκεται κοντά στο χωριό *Ξηροπόταμος*. Σχετικά και με το προηγούμενο: *αλουνίτσια*, παρατηρούμε την διπλοτυπία που υπάρχει στις υποκοριστικές καταλήξεις. Το ίδιο παρατηρείται και στα ανθρωπωνύμια: του *Σαββούδ* και του *Σαββέχ*.

Αλουντιούς, τς [Ts alundjús]. Της αλωντιούς (;). Περιοχή στα Θέρμα. Πολύ πιθανόν να πρόκειται για το θηλυκό του *αλωνητής*: η *αλωνητού, -ιού*. Ο Γιαννουλέλλης, 1983, 150, μας λέει: "Η κατάληξη της γενικής στα ονόματα γυναικών είναι -ους στο Πλωμάρι μόνο. Έτσι λένε: του *Αμυρσουδ*, γεν. τσ *Αμυρσιδιούς*, του *Αφρουδί* γεν. τσ *Αφρουδικιούς*, τσ *Πιρσιφου*-

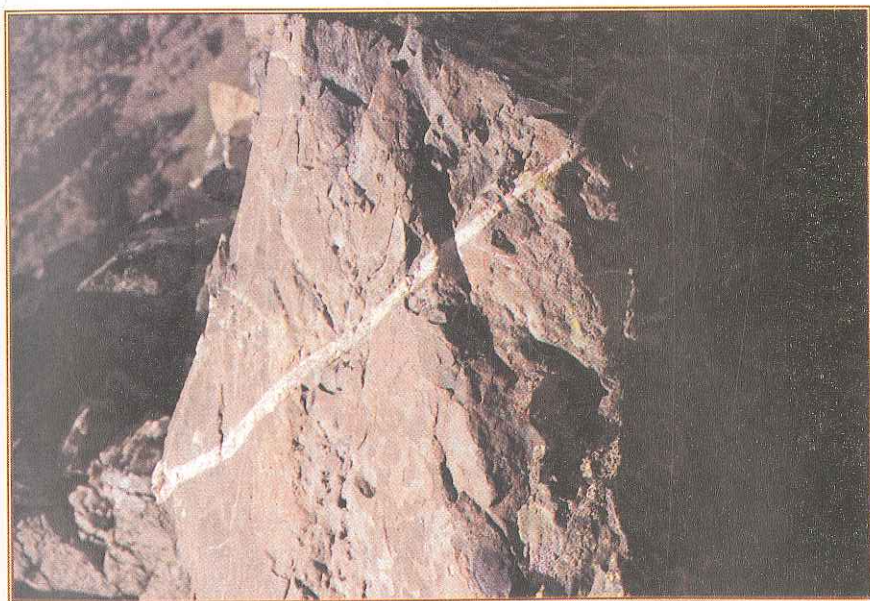

Κρεμαστό νερό

Νότιες ακτές

(Φωτ. Νάσου Βίτσα)

Όχιντρα

(Φωτ. Νάσου Βίτσα)

νιούς κλπ. Χατζιδάκης, 1934 (1980) για τη γεν. σε -ους στη Χίο και Χατζιδάκης, 1977, 97, θηλ. σε -ου γεν. -ους από επαγγελματικά αρσενικά σε -ας, -ης, π.χ. ανυφαντής, ανυφαντού, -ούς, στοιβαχτής, -ού έτσι και αλουντής, θηλ. αλουντιού, γεν. -ιούς.

Άμμου, η [Zdun ámu]. Στον Άμμο. Σήμερα η θέση είναι γνωστή ως *Παχιά Άμμος* [Z baχά námu]. Τοποθεσία στα ΝΑ του νησιού, γραφική και με ωραία αμμουδιά, μοναδική στο νησί. ΤΟΠ *Άμμος* απαντά στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 43 και αλλού.

Αμόν τς *πλάκισ* [St amón ts plákis]. Στ αμόν τις *πλάκες* (αμονιού;). Ορεινή τοποθεσία στα ΝΑ μεσόγεια μέρη του νησιού. Από τη λέξη *αμόνι* < *ακμόνιον*. Η ονομασία γνωστή και σε άλλες περιοχές του Αιγαίου, π.χ. Τήνος, βλ. Ι.Α. στη λέξη. Στη Σκύρο *Αμόνι*, Ξανθούλης, 1984, 93.

Αμπαλιουροντό, του [Aba'urutó] και **Αμπαλιούργια**. Τοποθεσία στα Δ του χωριού Αλώνια. Το ΤΟΠ από τη λέξη *παλιούρος* > *παλιούρι* + κατλ. -ωτός "τόπος με παλιούρια". Η κτλ. -ωτός, -ωτή απαντά και σε άλλα ΤΟΠ της Σαμοθράκης όπως: *Αστοιβωτή*, *Αχλαδωτή* κλπ. Για την κτλ. -ωτός ως περιεκτική βλ. Μενάρδος, 1906, 363 και Ξεινός, 1981, 212.

Αμπάκ, του [Abák]. Αμπάκι, βρίσκεται στο δημόσιο δρόμο, μετά τα Αλώνια προς το *Λάγκωμα*.

Αμπατή, η [Abatí]. Αμπατή. Δίοδος στο αρχαίο τείχος της Παλιάπολης. Από μυν. *εμβατή* και *εμβάτη*.

Αμπατίτζ, του, [Abatíki]. Τοποθεσία κοντά στον Άγιο Γεώργιο Χώρας, Πβ. *αμπατή* "είσοδος".

Αμπέλ, του [Stu kaló t' abél']. Στο καλό τ' αμπέλι. Η τοποθεσία βρίσκεται στα βόρεια του νησιού μετά την *Παλιάπολη*. Το ΤΟΠ αναφέρεται και από τον Conze, 50, με την πληροφορία ότι η περιοχή δήλωνε παλιά αμπελοκαλλιέργεια που είχε εκλείψει στα χρόνια του (1858).

Αμπέλα, η [Zd Abéla]. Στην αμπέλα. Παλιότερη ονομασία της περιοχής που βρίσκεται στο εκκλησάκι της *Σωτέρας* από τα πολλά αμπέλια που είχε. Το ΤΟΠ αναφέρει και ο Φαρδύς, βλ. Παπαγεωργίου, 1982, 217. *Αμπέλα* αναφέρει και ο Conze, 50, στα *Θέρμα*.

Αμπέλια, τα [Abé'la]. Αναφέρεται από τον Conze, 50, ως τοποθεσία κοντά στον *Φονιά*.

Αμπίτς, του [Abið]. Η τοποθεσία βρίσκεται στο δρόμο που οδηγεί από το *Λάγκωμα* στο χωριό Προφήτης Ηλίας. Στους Εκκλ. κωδ. (1928) αναφέρεται χωράφι της εκκλησίας στη θέση "*Απίση*". Από το τουρκ. *arıs* "άνοιγμα μεταξύ σκελών".

Ανιβάτσα, Αλιβάντσα, η [Alivántsa]. Ο δεύτερος τύπος είναι ο κοινότερος.

Το ΤΟΠ αναφέρεται και από τον Conze, 50, ως *Ανεβάντισσα*. Επίσης ο Φάβης, 1930, 235, "Ἐκθεσις τῆς Γλωσσικῆς Εταιρείας" αναφέρει για τη Σαμοθράκη: *Αλιβάνσα* "πηγή από *Αναβάλλουσα, ανεβάλλουσα*". ΤΟΠ *Αναμάλλουσα* < *Αναβάλλουσα*, αναφέρει και ο Amantos, 1903, 17 για την Κω. Η τοποθεσία βρίσκεται προς τα ΒΑ του νησιού, μετά την Παλιάπολη, και είναι χαρακτηριστικός ο πλούτος των πηγών της και τα θεόρατα πλατάνια. Η λέξη με τις διάφορες παραλλαγές της απαντά σε πολλά μέρη του ελληνικού χώρου και ιδίως στην περιοχή του Αιγαίου. Κατά το Ι.Λ. συναντούμε το ΤΟΠ στην Κρήτη, Νάξο, Σκύρο, Σάμο, Ίμβρο. Βλ. και τους τύπους *Ανεβάνισσα* (Ίμβρος), *Ανεβάλλουσσα* (Νάξος), *Ανα(β)άλλουσα* (Κάρπαθος) Ζωγράφειος Αγών, Β', 15, Α', 435, 319, και *Ανιβάλσα, Θάσος, Θασιακά*, 1992, 478, 486. Σήμερα στη Σαμοθράκη ακούγεται περισσότερο ως *Πάνου κι Κάτου Αλ(ν)ιβάντσα*.

Ανιβουκάτβου, του [Anivukátvu]. *Ανεβοκάτβο*. ΤΟΠ στην περιοχή του Λακκόματος.

Αντάαβας του ργιάκ, [Ts Adáavas tu rǵák]. Της Αντράβας ή Ανταράβας το ρυάκι αναδομείται η λέξη. Θέση κάτω από την κορυφή Φεγγάρι. Η λ. *Ανταύρα*, δαιμονικό πνεύμα, απαντά στο C.A. Faraone - D. Obbink, *Magica Hiera*, N.Y.- Oxford, 1991, 113.

Αντααχλιά, η [Adaaxhlá]. Στην αντραχλιά. Βλ. και Κρεκούκια, 1983, 143, *αδααχλιά*. Το ΤΟΠ είναι φυτωνυμικό. Πρόκειται για το φυτό *ανδράχνη* και *ανδράχλη*, το γνωστό σήμερα και ως *αντράκλα*, η, ή διαφορετικά ως "αγριοκουμαριά, γλιστρίδα". Στην ουσία πρόκειται για δυο διαφορετικά φυτά το *Arbustus adrachne* (κόμαρος) και το *Portulaca olivacea*, πράγμα που επισημαίνει και το Ι.Λ. Το φυτό με αυτή την ονομασία συναντάται σε πολλά νησιά του Αιγαίου και στην Κύπρο. Στα συνώνυμα λήμματα του Ι.Λ. στη λ. *αντρακλ^ε* εμφανίζεται και τύπος της Σαμοθράκης ως *ανδραχν^ε* που πρέπει να θεωρηθεί λανθασμένος. Βλ. και ΦΥΤ στο λήμμα.

Αντιργιουμένου η τύπυα, τ' [D Adirǵuménu i tíipa]. Του αντρειωμένου η τρύπα. Η λέξη *τρύπα* στα Σαμοθρακίτικα σημαίνει και σπήλαιο μικρό ή μεγάλο. Ο Conze, 51, αναφέρει: *Του ανδρειωμένου το σπίλι* (sic). Κατά την παράδοση ήταν ο τελευταίος από τους γιγαντόσωμους παλιούς κατοίκους του νησιού και όταν τον επισκέφτηκε ένας νέος, ο Ανδρειωμένος του ζήτησε το χέρι για να δοκιμάσει τη δύναμή του. Ο νέος του έδωσε μια πέτρα αντί για το χέρι του κι ο Ανδρειωμένος σφίγγοντάς το του είπε ότι και σεις είστε λίγο δυνατοί. Η άλλη παράδοση λέει ότι ο

Ανδρειωμένος από το βουνό κατέβηκε στον Πύργο του Φονιά και ερωτεύτηκε την κόρη του άρχοντα. Όταν κάποτε πήγε να την συναντήσει, τον παραφύλαξαν ο πατέρας και τα αδέρφια της κόρης και τον σκότωσαν.

Αντιπάτι, του [Adbát]. Το αντιπάτι. Η λέξη από το μsn ρήμα: *αντιπατώ* "πατώ στερεά, περπατώ κομपाστικά" κατά το Κριαράς, 1969. Η σημασία της λέξης είναι: α) στήριγμα, Χατζιδάκης, 1910, 536 και β) σύρτης, βέργα, Μιχαηλίδης - Νουάρος, 1972, *Αντιπατώ* και Τομπαΐδης, 1967, 49. Στην Κρήτη, *αντιπάτι*, το = διάσταση σκελών για ευστάθεια, Ι.Λ. Στην Κάρπαθο: *αντιπάτης* "εναντιούμενος, αντιπατών" Ζωγράφειος Αγών, Α', 320. Βλ. και Λεξιλόγιο Σαμοθράκης, 1.511, *αζιπατιώ*.

Αντουουνίκ ντ Μπλάκα [Aduuník d bláka]. Του Ανδρονίκου την πλάκα. Θέση μετά του Κοπῶ (Κοψ') του ργιάξ, προς τους Καριώτες. Από κυριώνυμο Ανδρόνικος ασυνήθιστο σήμερα στη Σαμοθράκη. Για το πλάκα βλ. ομώνυμο ΤΟΠ.

Αξ'ίν του πιζάρ, τ' [T Akšíñ tu pizár]. Του Αξίνη το πεζάρι. Η λέξη *πεζάρι* υποκορ. της λ. *πέξα*, η, σημαίνει τον απότομο βράχο, το απότομο έδαφος καθώς και την κοιλότητα που σχηματίζεται. Η λέξη είναι δωρική - αρκαδική και απαντά στην Κρήτη, όσο ξέρω, από τον χώρο του Αιγαίου και στη Σκύρο. Στη Σαμοθράκη συναντούμε και το *πέξα* π.χ. *Ντ Μπιργαντή η πέξα*, με τις παραπάνω σημασίες και το *πεζάρι*, το, και *Πεζούλια*, τα, βλ. ΤΟΠ. Το Αξίνης κυριώνυμο που σήμερα εξαφανίστηκε.

Απάν Λάκκ, οι [Arán Lak]. Επάνω λάκκοι στους Καριώτες.

Απάν Μιργιά, η [Arán mirgía]. Συνοικισμός στα ΒΑ του νησιού. Κοινό ΤΟΠ στον ελληνικό χώρο.

Απατσανάδεις, οι [Apatsanádis]. Απατσανάδες. Τοποθεσία έξω από το χωριό Αλώνια, στο δρόμο που οδηγεί προς το Λάκκωμα. Αναφέρεται στους Εκκλ. κωδ. ως *Απατζανάδες* (1852). Πβ. για τη Σκύρο: *απατσίνι*, *απατζάτζον* "απόγειο, απαγκιάζω" Ξανθούλης, 1984, 59.

Απόδαυλου, του [Aróðavlu]. Απόδαυλο. Απόδαυλο ονομάζεται το υπόλοιπο καμμένου ξύλου, κυρίως κορμού. Το ΤΟΠ αναφέρεται από τον Ι. Δραγούμη, 1909, 66. Πρόκειται για ορεινή περιοχή στο κέντρο του νησιού και στο εσωτερικό μέρος. Απόδαυλος "πολύ ξερό και μτφ. άλαλος, ενεός", Ζωγράφειος Αγών, Α', 428.

Απουκουμμένου ή Μαύουους κέεμνους, η [Arukuménu, Mánvuus kêêmnus]. Πρόκειται για το ίδιο ΤΟΠ. Στο Απουκουμμένου εννοείται η λέξη νερό και δηλώνει το σημείο στο οποίο τέθηκε φραγμός και άλλαξε η ροή του.

- Απουτζής, η* [Zdun Apudzi]. Στον Απουτζή. Μετά τον Βάτο προς το Γιαλ. Άπους στα Σαμοθρακίτικα σημαίνει το ξύλινο στρογγυλό δοχείο που χρησιμοποιείται για τη φύλαξη αλατιού, φαγητού, κλπ. Ο Κρεκούκας, 1983, 145 το ετυμολογεί από ένα αρχαίο νόπος που διασώζεται και σε άλλες περιοχές, βλ. και Δ. Βαγιακάκος, "Ετυμολογικά και σημασιολογικά", Αθηνά, 55 (1951) 46-49. Η κτλ. -τζής ίσως να σημαίνει αυτόν που κατασκευάζει τα δοχεία αυτά. Βλ. και Παταλάς, 1876, 105: νόπος = δοχείο. Για την ορθή ετυμολογία της λέξης βλ. Γλωσσάρι στη λ. άπους.
- Αργαάτ, του* [Αργαάτ]. Αργαράτι. Η τοποθεσία βρίσκεται κοντά στη Χώρα και αποτελεί κοιλάδα με κήπους. Η ίδια κοιλάδα συνεχίζει προς τη θάλασσα με το όνομα *Κατζαμπάς*. Στην Ίμβρο συναντούμε ΤΟΠ Αργατάρα (εργάτης > αργάτης > αργατάρα) και με αναγραμματισμό Αργαράτι στη Σαμοθράκη.
- Αρμινόργιακου, του* [Arminórgaku]. Αρμενορούακο. Η τοποθεσία βρίσκεται κοντά στον Βουρλιά στα ΝΑ του νησιού. Το ΤΟΠ πιθανόν φυτωνυμικό. Στα βόρεια ιδιώματα συναντούμε τις λέξεις: *αρμέν, αρμινούδ* "χαμομήλι, άγρια μαργαρίτα" που προέρχεται από ένα αρχαίο όρμινον, όρμιнос, είδος φυτού σαν το χαμομήλι, σφάκος, ελελίφασκος "Salvia labiatae". Στο Ι.Λ. συναντούμε επίσης τη λέξη *αρμένι* και στην Αίνο. Προφανώς το ΤΟΠ οφείλει την ονομασία του στην ύπαρξη του φυτού κατά τη ροή του. Μια δεύτερη εκδοχή εξίσου πιθανή είναι και η εξής: στα Σαμοθρακίτικα ένα είδος εδώδιμου σαλιγκαριού λέγεται *αρμινιός*, οπότε το ρυάκι ίσως πήρε το όνομά του από την ύπαρξη σαλιγκαριών.
- Αρμύρχους, η* [Armírxus]. Αρμύριχος. Παράλια τοποθεσία κοντά στον οικισμό Δάφνες, στα Ν. του νησιού. Κατά τον Κρεκούκα, 1983, 134, "*ααμύιχους* (sic) είναι το φυτό *μυρίκη* των αρχαίων". Θεωρώ πιθανότερη την προέλευσή του από το *αρμύριχας* (Εύβοια), Ι.Λ. που σημαίνει "έδαφος αμμώδες και ακατάλληλο για σπορά λόγω θαλασσινού άλατος".
- Αρνόκουρ, του* [Arnókur]. Τοποθεσία κοντά στους Καριώτες. Η λέξη *αρνόκουρ* σημαίνει το κουρεμένο μαλλί των προβάτων ή και το δέρμα τους. Κυρίως όμως σημαίνει τον τόπο όπου κούρευαν τα αρνιά.
- Αρχάγγελ, οι* [Archágel]. Αρχάγγελοι. Ρεματιά, μετά τη διασταύρωση του κοινοτικού δρόμου του χωριού Αλώνια με το δημόσιο δρόμο προς το Λάκωμα.
- Αρχοντόπιταα, η* [Arxudópitaα]. Αρχοντόπετρα. Το ΤΟΠ αναφέρεται από τον Ν. Φαρδύ, (Παπαγεωργίου, 1982, 218) και τον Conze, 50, που λέγει ότι είναι ένας βράχος στην άκρη της θάλασσας πριν φτάσουμε στα Θέρ-

μα. Η ονομασία του ΤΟΠ από τον επιβλητικό όγκο (αρχοντικό) του βράχου.

Ασκαμνιές, Ασκάμνις, οι [Askamhḗs]. Συκαμιές, θέση στο σύνορο Χώρας - Ξηροποτάμου.

Ασμάκ, του [Azmak]. Ασμάκι. Το ΤΟΠ από το τουρκ. azmak "φυσικό ή τεχνητό ρυάκι".

Ασπονουβάλα, η [Aspuunálta]. Παράλια περιοχή στη στροφή του δρόμου προς τους Άνω Καριώτες. Το ΤΟΠ κοινό σε πολλά μέρη από τα νερά που κατακλύζουν το έδαφος και το αλάτι που αφήνουν όταν στεγνώνουν.

Ασπουου χώμα, του, [ʼAspuu xóma]. Ασπρόχωμα. Κοντά στον συνοικισμό Δάφνες και στον *Πιτάκ*. Στους Εκκλ. κωδ. βρίσκουμε: *Ασπρόγι* (1852) χωρίς να γνωρίζουμε αν πρόκειται για το ίδιο ΤΟΠ. Ακούγεται και ως *Ασπόχουμα*.

Ασπουους πίνους, η [ʼAspuus píinus]. Άσπρος πρίνος. Ακούγεται και ως *Ασπουους μπίνους*.

Αστβίδ, του, [Aštivíð]. Αστοιβίδι. ΝΑ του νησιού. Φυτωνυμικό ΤΟΠ από το *στοιβή* (αστοιβή), βλ. ΦΥΤ. και επόμενο λήμμα. Ο Kretschmer, 1905, 76, 120, 137-8: *aství* = *στοιβή*, *astvé* aus **αστοιβιά* zu altgr *στοιβή*, *astviá*, *astné*, *aství* αντίστοιχα στα χωριά Μανταμάδος, Συκαμιά και Πέτρα Λέσβου. *Αστιβέ*, απαντά και στην Ικαρία, βλ. Ζωγράφειος Αγών, Α', 428.

Αδτβουτή, η, [Aštivutí]. Αστοιβωτή. Τοποθεσία πριν από την Παλιάπολη. Το ΤΟΠ από το επιθ. *αστοιβωπός*, *αστοιβωτός* "τόπος που περιέχει αστοιβιές". Το πρώτο απαντά στη Νάξο, Σύρα και αλλού, βλ. Amantos, 1903, 46. Για τη Σαμοθράκη βλ. Κρεκούκας, 1983, 134 και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. και Χελδράιχ, 1910, 243 = *Poterium spinosum*.

Αστυργιά, η, [Astirǵá]. Αστυριά. Φυτωνυμικό ΤΟΠ. Υπάρχει και *Μαναστυργιά*. Και τα δυο τοπωνύμια βρίσκονται στα ΝΑ του νησιού. Ο Κρεκούκας, 1983, 134 "από το δέντρο οστρύα του Θεοφράστου". Για τη Σαμοθράκη ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα *οστρύα* δίνει για τη Σαμοθράκη (α)στρινάδι.

Αυγερινός, ο, βλ. Αβγιαΐνα.

Αυλάκ, του [Avlák]. Αυλάκι. Τοποθεσία κοντά στην Κρημινιώτισσα και άλλη προς τα Θέρεμα.

Αφάκ, η [Afák]. Αφάκη. Κορυφή στα ΝΑ του νησιού κοντά στο ρυάκι του Βουρλιά. Το ΤΟΠ φυτωνυμικό από το φυτό *αφάκη*, βλ. ΦΥΤ, ψυχανθές

όμοιο με τα μπιζέλια. Βλ. και Κρεκούκιας, 1983, 134. Μερικοί το προφέρουν: Αφακή.

Αφιτικό, του [Afitikó]. Αφεντικό. Αφεντικό ως ΤΟΠ απαντά και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 52.

Αχάτς, η [Achátz]. Βρίσκεται στη διασταύρωση του δρόμου Λαγκώματος - Προφήτη Ηλία. Το ΤΟΠ αναφέρεται από τον Κρεκούκιας, 1983, 135. Δυστυχώς παρά τις προσπάθειες, δεν μπόρεσα να εντοπίσω την ακριβή θέση του.

Αχλαδέλ, του, [Achladél]. Αχλαδέλι. Μικρή αχλαδιά. Στα Σαμοθρακίτικα γίνεται σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στην αχλαδιά (αρχ. αχράς), άγρια αχλαδιά, και στην απιδιά, ήμερη αχλαδιά. Βλ. και ΦΥΤ.

Αχλαδουτή, η, [Achladuti]. Αχλαδωτή. Βρίσκεται μετά το συνοικισμό Δάφνες, πβ. Αδτβουτή.

Αχμάτ Τσιλιπή [Achmát Tsilipí]. Αχμάτ Τσιλιπή. Τοποθεσία κοντά στο Αγίργιουλίναου. Πιθανόν Αχμέτ Τσιλιπή από κάποιον ομώνυμο τούρκο. Το τσελεπή από το τουρκ. çelebi "ευγενής, άρχοντας".

Αχυλόργιακου, του [Achilórgaku]. Αχυλόρουακο. Τοποθεσία προς την Παχιά άμμο. Το ΤΟΠ σύνθετο από το αχυλιά [axlía] + ρνάκι δηλ. ρνάκι με θολά νερά σαν τη στάχτη. Το αχυλιά < εγγυλιά από αρχ. έγγυλος, βλ. Kretschmer, 1905, 140, 439, όπου δίνει και τους τύπους: αχυλιά (Χίος), αχχυλιά (Ικαρία).

Αχυρίνη (sic) στους Εκκλ. κωδ. Δεν μπόρεσα να το εντοπίσω. Στην Ίμβρο απαντά ΤΟΠ Αχυρών (οι) χωρίς εξηγήσεις, Ξεινός, 1981, 212.

Βάαδ, -δης, του [Váad, -dis]. Βαράδι, Βαράδες. Με τα ονόματα αυτά είναι γνωστά τα εξής ΤΟΠ: Μια συνοικία της Χώρας, μια τοποθεσία στους Καριώτες, μια στον Φονιά και μια στο δρόμο από Χώρα για Σφεντάμι. Η λέξη βαράδι από μsn. βαράδιν σημαίνει την κυψέλη των μελισσών που κατασκευάζεται από τον κορμό ενός κούφιου δέντρου. Το ΤΟΠ αναφέρει και ο Conze, 52: Στεις Βαράδαις. ΤΟΠ Βαράδ, Βαράδια απαντούν και στη Θάσο, Θασιακά, 1992, 490.

Βάθαα, η [Váthaa]. Βάθρα. Πολλές τοποθεσίες στο νησί φέρουν το όνομα Βάθαα που στα Σαμοθρακίτικα σημαίνει λάκκος με πολύ και βαθύ νερό. Γνωστότερη είναι η Γίργια Βάθαα, ό.βλ. Η λέξη βάθρα στην αρχαιότητα απαντά μόνο με τις προθέσεις δια-, απο-, κλπ. Το βάθρον πάλι σημαίνει βαθμός, βαθμίδα, σκαλοπάτι. Το ΤΟΠ ανακαλεί στη μνήμη μας το βάραθρον με σημασία "άνοιγμα, λάκκος, χάσμα", σημασία που ταυτίζεται με το περιεχόμενο που δίνουν στη Σαμοθράκη. Βλ. περισσότερα, Τσοπανά-

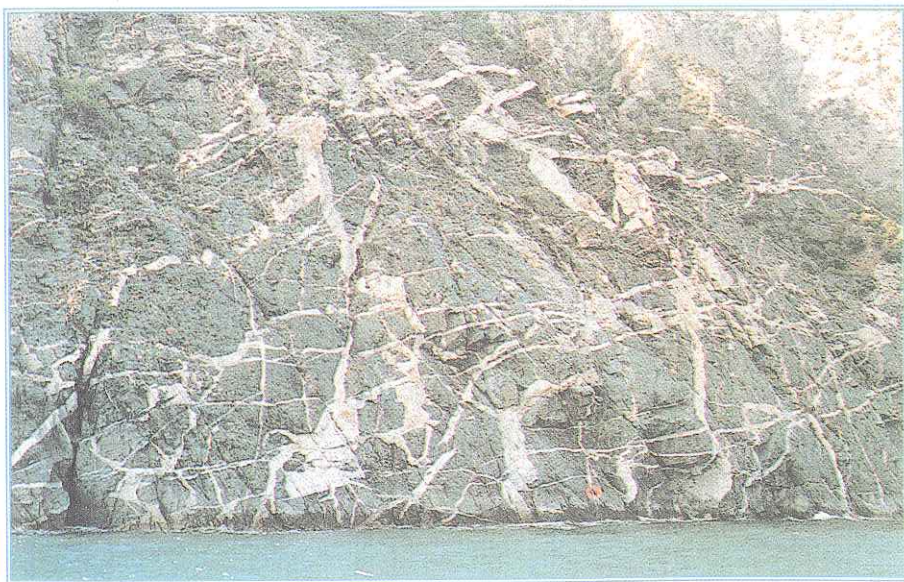
Βδελλολύμνη

(Φωτ. Νάσου Βίτσας)

Καμαριώτισσα

(Φωτ. Γιάννη Ακαμάτη)

Της γριάς τα πανιά

κης, 1982, 98. *Βαθριά*, τα και *Βάθριες* (= βάθρες) στη Σκύρο, Ξανθούλης, 1984, 72.

Βάθαα Καπγιά, η [Váθaa Kapγιά]. Βάθρα του Καπιά. Τοποθεσία στους Άνω Καριώτες με άφθονα νερά και μικρό καταρράκτη. Από το σχήμα που επικρατεί με τη λέξη βάθρα, π.χ. *Γίργια Βάθαα*, *Βάθαα του Κώστα*, φαίνεται και το *Καπιάς* να είναι κύριο όνομα και να δηλώνει τον καταγόμενο από την *Κάπη* της Λέσβου. Στη Σαμοθράκη υπάρχει και το ΕΠ *Καπιώτης*, ό.βλ. που δηλώνει τον καταγόμενο από την *Κάπη*. Ακόμη, σύμφωνα με πληροφορίες κατοίκων, *Καπιάδες* ονομάζονταν οι κάτοικοι των Άνω Καριωτών σε αντίθεση με τους κατοίκους των Κάτω Καριωτών που ονομάζονταν *Αγάδες*.

Βάθαα τ' Κώστα [Váθaa t' Kósta]. Η Βάθρα του Κώστα. Τοποθεσία στα Β του χωριού Ξηροπόταμος, πάνω από την τοποθεσία Δεσ. Το όνομα από κάποιον *Κώστα* που πνίγηκε στο ποτάμι. Βλ. και τ *Φίνια η βάθαα*.

Βαθέελ, του [Vathéel]. Βαθρέλι, το, δηλ. μικρή βάθρα. Θέση κοντά στην *Κουκουδιά*.

Βαθιά ρσουνά, η, [Vathjá tsúna]. Βαθειά ρυσούνα στα νότια του νησιού. *Ρσουνά* στα Σαμοθρακίτικα σημαίνει χαράδρα, αυλάκι και κυρίως την ορμητική ροή του ρυακιού. Η λέξη αναφέρεται από τον Andriotis, *Lexikon*, 1974, ως *ρυσιώνας* στην Κύπρο. Πράγματι στην Καρπασία (Κύπρος) απαντά ως *ρυσώνας*, Φαρμακίδης, 1983, 426, και ως *ρυσωμαν*, σελ. 491. Το πρώτο συσχετίζεται με το ρύσι "αύλαξ, οχετός" και το δεύτερο σημαίνει "διάβρωση γης υπό ύδατος από την ομώνυμη ρίζα".

Βαθιά σιλλάδα, η [Vathjá siláda]. Βαθιά σελλάδα. *Σελλί*, *Σελλάδα* στα Σαμοθρακίτικα και αλλού σημαίνει διαμόρφωση του εδάφους όμοια προς τη σέλλα του αλόγου. Ανάλογα ΤΟΠ έχουμε σε διάφορες περιοχές της χώρας, π.χ. για την Κάσο, Μηνάς, 1975, 100-101: *Σελλάι*, *Σελλί*, όπου και τα σχετικά με τη διασπορά του τοπωνυμίου. Βλ. ΤΟΠ *Σιλλί*, *Σιλλάδα*.

Βαθύ ργιάκ, του [Vathí rγák]. Βαθύ ρυάκι.

Βαλανίδα, η [Valanída]. Βαλανίδα. Θέση μεταξύ Αλωνιών και Χώρας. *Βαλανίδα* ΤΟΠ απαντά και στη Θάσο, Θασιακά, 1992, 490. Η αρχαία λέξη *βαλανίς* σημαίνει το βαλάνι, η *βάλανος* των αρχαίων αλλά και το δέντρο. *Βάλανος* ΤΟΠ απαντά και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 58.

Βάλτα, η [Zd válta]. Στη Βάλτα. Το ΤΟΠ γνωστό από πολλές περιοχές βλ. *Ασπροβάλτα*. Αναφέρεται σε περιοχές που κατά καιρούς ή μονίμως διατηρούν νερά. Ο Οικονόμου, 1991, 617, αναφέρει *Μπάλτα*, η, που το ανάγει στο Κουτσοβλαχικό *baltă* < σλ. *blato*, όπου δίνει και τη σχετική βι-

βλιογραφία. Για τη λέξη *βάλτος*, *βάλτα* βλ. και τη μελέτη του Γ. Δελόπουλου, "Η Άρτα και ορισμένα συγγενικά τοπωνύμια", Α' Συμπόσιο Γλωσσολογίας του Βορειοελλαδικού Χώρου, Θεσ/νίκη, 1977, 163 κξ.

Βάρδινας του γράκ, του [Várdinas tu g'ák]. Της Βάρδαινας το γράκι. Το ΤΟΠ αποτελεί βυζαντινή ανάμνηση, αφού το *Βάρδαινα* είναι ανδρωνυμικό από το *Βάρδας*. Βλ. και 2.04. Προφέρεται και *Μπάρδινας*.

Βασιλκός, η, [Vasil'kós]. Βασιλκός, Βασιλικός, ονομάζεται και ο Βασίλειος από τους Σαμοθρακίτες. Το ΤΟΠ το αναφέρει και ο Conze, 50, ως περιοχή που βρίσκεται μεταξύ Παλιάπολης και Καριωτών.

Βάτους, η, *Βάτου*, του, [Vátus]. Τοποθεσία στα Ν του νησιού και ομώνυμος χειμάρρος κοντά στην Παχιά Άμμο. Για όμοια ΤΟΠ βλ. Θωμόπουλος, 1963, 68. Κατά το Ι.Λ. το ΤΟΠ απαντά στα νησιά: Άνδρος, Κέως, Κρήτη, Χίος κλπ. από το γνωστό φυτό. Μερικοί το προφέρουν του *Βάτου*.

Βδιλλουλίμν, η [Vdilulímí]. Βδελλολίμνη. Το ΤΟΠ αναφέρεται και από τον Conze, 52, και τοποθετείται στην μετά τον Φονιά περιοχή. Προφανώς αναφέρεται στη λίμνη που βρίσκεται στο κτήμα των "Ρώσων" στη ίδια περιοχή. Παλιότερα μπαίνουν μέσα, κολλούσαν οι βδέλλες στα πόδια τους και έτσι τις μάζευαν.

Βίγλα, η, [Vígla]. Βίγλα. Τοποθεσία κοντά στη Χώρα που δεσπόζει στο ΝΔ τμήμα του νησιού με απέραντη θέα. Γνωστό όνομα τοπωνυμίων σε όλη τη χώρα. Παλιότερα οι *Βίγλες* ήταν απαραίτητες για την παρακολούθηση των πειρατικών πλοίων. Από λατ. Vig(i)lia, vig(i)lium.

Βιγλάρ, του, [Viglár]. Βιγλάρι. Βρίσκεται στο χωριό Ξηροπόταμος. Από το υποκ. του τύπου *βίγλα*. Ο Θωμόπουλος, 1963, 71, δεν παραδέχεται ότι η κτλ. -άρι είναι παραγωγική και αποδέχεται ότι είναι βυζαντινή ή και παλιότερη. Στο Ι.Λ. υπάρχει και ο τύπος *βιγλάρης* "σκοπός, φρουρός" βλ. και Οικονόμου, 1991, 154, 447.

Βιγλιά, τα [Vigl'á]. Βιγλιά. Θέση στον Κατζαμπά. Υποκοριστικός τύπος του *βίγλα*. Στην Ίμβρο συναντούμε και το ουσ. *βίγλης*, ο = ο παρατηρών, Ι.Λ. και Θωμόπουλος, 1963, 71. *Βίγλα*, *Βιγλάκι*, *Βιγλάκια* και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 60.

Βικόλακας, η [Viikólas]. Βρικόλακας, θέση στο εσωτερικό του νησιού.

Βλαχούδια, τα, [Vlachúdya]. Βλαχούδια. ΤΟΠ κοντά στην Π. Κρημνιώτισσα. Πιθανόν να δόθηκε η ονομασία από την παρουσία κτηνοτρόφων (βλάχων) στο νησί ή από κυριώνυμο *Βλάχος*, τα παιδιά του οποίου ονομάζονταν *Βλαχούδια* σύμφωνα με το γνωστό στα Σαμοθρακίτικα σχήμα: τα παιδιά της *Λένης* λέγονται *Λινούδια* κλπ.

- Βουνιά, τα*, [Vunía]. Βουνιά από ενικό βνί, βουνί. Βνιά ονομάζονται δυο οικισμοί στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 63.
- Βνος, η* [Vnos]. Τοποθεσίες με το όνομα αυτό συναντούμε στην περιοχή της Παναγιάς Κρημνιώτισσας και στο χωριό Αλώνια. Επίσης στην Ίμβρο συναντούμε: *Βνός, βνί, βνάρ, Ξεινός*, 1981, 212.
- Βουδόπλακισ, οι* [Vudóplakis]. Βουδόπλακες. Θέση στην Άνω Μεριά προς την Καργιά. Στη Θάσο απαντά: *Βουδόπιτρικς*, Θασιακά, 1992, 492.
- Βουρλιά ργιάκ, του* [Vur'ía tu r'gák]. Του Βουρλιά το ρυάκι. Τοποθεσία στο Ν τμήμα του νησιού κοντά στο Γιάλ. Η κατάληξη *-ιας* (< *-έας*), σημαίνει από την αρχαιότητα ακόμη, τόπο που περιλαμβάνει αυτό που δηλώνει το ριζικό της λέξης. Βλ. Amantos, 1903, 27, 31: *Ψαμαθιάς, Ψωμαθιάς, Μοριάς, Αγκαθιάς* κλπ. Εδώ σημαίνει τόπο με βούρλα. Η ετυμολογία της λέξης είναι πολυσυζητημένη. Ο Amantos, ό.π. στο *Βουρλίας* < βεν brula κατά τον Meyer, N.S. IV 20. Κατά το Ι.Λ. από το βούρλο < αρχ. βρούλλον, βρύλλον. Το ρήμα *βουρλίζομαι* "ερεθίζομαι, ταράζομαι, ζαλίζομαι" πολλοί το συνδέουν με το φυτό βούρλο "γιατί όταν το τρών τα ζώα τρελαίνονται". Η σημασία αυτή υπάρχει και στα Κουτσοβλάχικα: η λέξη *vîrlă* ερμηνεύεται ως "ασθένεια των προβάτων με συμπτώματα την ζάλη και την τρέλα" και με αναγωγή στο σλ. *vrulj* "τρελός, μανιακός". Η σύμπτωση αυτή επιβάλλει μια γενικότερη αναθεώρηση της ετυμολογίας του. Στην Ίμβρο απαντούν: *Βουρλιά, Βουρλιός, Βουρλίτς, Ξεινός*, 1981, 213, όπως και στην Πάρο: *Βουρλιά, τα, Βουρλιές, οι*, Αλιπράντης, 1990, 63.
- Βούτυρος, η*, [Zdu Vútiu]. Στον Βούτυρο. Γραφική τοποθεσία στους Κάτω Καριώτες με άφθονα κρύα νερά. Το ΤΟΠ πήρε το όνομά του από την συνήθεια που είχαν παλιότερα να ζυμώνουν τις μυζήθρες και να βγάζουν, με τη βοήθεια του κρύου νερού, το βούτυρο.
- Βρυΰ Χατζηαγγιλή, η*, [Vriš, Vriš Xadzjağilí]. Έτσι ονομάζεται η βρύση που βρίσκεται στην πρόσοψη του Δημαρχείου στη Χώρα.
- Βύνσις, οι* [Vîisis]. Βρύσες. Θέση κοντά στο Λουλούδι (χορφή Φεγγαριού). Στην Πάρο απαντούν τα ΤΟΠ: *Βρυς, Βρύσες, Βρυσί, Βρυσάκια*, Αλιπράντης, 1990, 65.
- Βυυχός, Βρυχός, η*, [Viixós, Vrixós]. Βρυχός. Λόφος βραχώδης πευκόφυτος και θαμνοσκεπής σε ορισμένα σημεία στα ΝΑ της Χώρας. Ολόγυρα του λόφου τόσο σήμερα όσο και παλιότερα υπήρχαν πηγές και βρύσες, π.χ. *Βρύση του Χότζα* στο κτήμα Παπανικολάου. Το τοπωνύμιο επειδή στην περίμετρό του παρουσιάζει αφθονία νερών μπορεί να συσχετισθεί με τα

βλυχός, βλυχά, που αποτελούν παραλλαγές των λέξεων γλυφός, γλυφά, Γλυφάδα κλπ. που σημαίνουν τόπο με αλμυρό νερό ή μη γευστικό νερό. Η λέξη απαντά ως ΤΟΠ τόσο στο νησιωτικό χώρο όσο και αλλού: π.χ. Μηνάς, 1975, 42 σημ 144 και Παπαχριστοδούλου, 1986, στη λ. Βλυχός καθώς και Amantos, 1903, 38, Βλυχάδα, βλυχός, βλυχώδης = γλυφώδης. Η εναλλαγή βλ/βρ δεν παρουσιάζει φωνητικές δυσκολίες. Προσωπικά πιστεύω και σε μια άλλη ερμηνεία. Επειδή τα νερά το Βρυχού δεν είναι γλυφά ούτε άνοστα και η τοποθεσία απέχει πολύ από τη θάλασσα, η προηγούμενη ερμηνεία μου φαίνεται κάπως απίθανη. Ο Βρυχός περιβάλλει ένα τμήμα της Χώρας, που βρίσκεται αμφιθεατρικά χτισμένη σε ένα βαθούλωμα που περικλείεται από ψηλούς λόφους με μια μικρή έξοδο στα ΒΔ. Η περιοχή του Βρυχού δημιουργεί αντίλαλο που γίνεται αισθητός σε κάθε πνοή του ανέμου που σπάνια απουσιάζει από τη Χώρα. Αυτό το γεγονός μας οδηγεί στο αρχαίο ρήμα: βρύκω, βρύχω και στα παράγωγα: βρυχή, βρύχημα, βρυκόν στόμα κλπ με αρχική σημασία "τρώγω με θόρυβο, χτυπώ τα δόντια, βρυχώμαι, μουγκρίζω" κλπ. Επειδή ο Βρυχός πράγματι "βρυχάται" στους δυνατούς ανέμους της Σαμοθράκης, θεωρώ πιθανότερο ως έτυμο του Βρυχού, το ρήμα βρύκω, βρύχω "κροτώ, μουγκρίζω". Ο Ησύχιος στη λ. Βρυχός (βρύκος) δίνει την ερμηνεία "κήρυξ" που συνηγورεί σε μια παρόμοια ετυμολογία. Στην Κάρπαθο: βρουχητός "βοή, βοητό" βρουχί παλληκάρι "περίφημος, εξακουστός", Ζωγράφειος Αγών, Α', 321. Επίσης στην Κρήτη, ΟΝΟΜΑΤΑ, 12 (1988) 537, απαντά Βρουχάς, όνομα χωριού, που κατά την ερμηνεία των εντοπίων οφείλεται στο γεγονός ότι το άγανο από τα στάχυα, όταν φυσάει, κάνει ένα ελαφρό θόρυβο. Βλ. και Μουτσόπουλος, 1975-77, 227-228.

Βυυσάρ, του [Viisár]. Βρυσάρι, συνοικία της Χώρας. Το ΤΟΠ από τη λέξη βρύση + κτλ. -άριον. Κατά το Ι.Α. ομώνυμο ΤΟΠ απαντά και στην Ίμβρο. Βλ. και Ξεινός, 1981, 212: Βρυσάρια.

Βώλακας, η, [Vólakas]. Βώλακας. Περιοχή στα ΝΔ της περιοχής του Φεγγαριού. Το όνομα από το αρχ. βώλαξ "όγκος χώματος ή άλλου πράγματος". Η σημασία φαίνεται ότι συμπεριέλαβε και κάθε όγκο στερεού, όπως βράχων ή λίθων μεγάλων. Ο Μιχαηλίδης - Νουάρος, 1972, 104, το ερμηνεύει "λίθος αρκετά ογκώδης, μέγας βράχος ερριζωμένος εν τη γη των όρεων". Ο Πάγκαλος, 1959, 265 για την Κρήτη λέγει: "βώλακας, λίθος χειροπληθής, μέγας αυτοφυής βράχος". Ο Άμαντος, Αθηνά, 27 (1915-16) 25 (Λ.Δ.) για τη Χίο: "βώλος γης, μέγας λίθος". Για τον τύπο βόλακας < αρχ. βόλος, βλ. Βαγιακάκος, 1954, 314 και Ι.Α. στη λ. βόλακας.

Γαδάαχ, η, [Γαδάαχ]. Γαδαροράχη. Θέση ψηλά στην Κλαδερή. Ο Θωμόπου-

λος, 1963, 75, αναφέρει και αρχαίες ονομασίες: Όνου ράχης, Όνου γνάθος για "τραχείς και κακόβατους τόπους". Γαδαρόραχ' απαντά ως ΤΟΠ και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 221.

Γαδαότυπα, η, [Γαδαότιipa]. Γαδαρότυπα. Θέση κοντά στο ΤΟΠ *Καθάργια*.

Γάδαους, η, [Γάdaus]. Γάδαρος. Τοποθεσία στο εσωτερικό του νησιού και προς Ν, πλησίον της τοποθεσίας *Μαλακού* και *Αγκύναρου*. Κατά πληροφορίες από το σχήμα των βράχων που εικονίζουν "μαρμαρωμένο" γάιδαρο.

Γαϊτάν, του [Γaitání]. Γαϊτάνι. Βρίσκεται στην περιοχή του χωριού Ξηροπόταμος. Η ονομασία από το *γαϊτάνι* "στόλισμα των ενδυμάτων" από ιταλ. *gaetano*, *gajetanum*, από την πόλη Gaetta, βλ. και 1.513.

Γαλάζιου, του [Γalázu]. Στο Γαλάζιο (δηλ. νερό). Για άλλους το "γαλάζιου" από το χρώμα των βράχων και όχι του νερού που δεν υπάρχει. Στην Πάρο απαντά *Γαλανά γρευνά*, Αλιπράντης, 1990, 67.

Γαλατίνα, η, [Galatína]. Όνομα λόφου οξυκόρφου κοντά στη Χώρα. Το όνομα προφανώς από τη λευκότητα του λόφου. Στους Εκκλ. κωδ. φέρεται και ως *Γαλάτα*.

Γέουντας, η, [Γéudas]. Πιθανόν να πρόκειται για το ίδιο ΤΟΠ που αναφέρει ο Δραγούμης = Παπαγεωργίου, 1982, 235: *Του Γέρου η σπηλιά* "σπήλαιον της νήσου επονομαζόμενον έκτοτε του Γέρου η σπηλιά (όπου) κατεσφάγη ο δημογέρων της νήσου".

Γιαγιά Βαρβάα [Γ'α'ά Varváa]. Η Γιαγιά Βαρβάρα (= yi yaγιά Βαρβάρα). Μεταξύ Χώρας και Ξηροποτάμου ίσως και: *γη αγιά Βαρβάρα*.

Γιάκια, Ργιάκια, τα, [Γ'ιάka, R'γάka]. Ρυάκια. Πολλοί δεν δέχονται τον τύπο Γιάκια ως Ργιάκια.

Γιάλ, του, [Γ'af]. Γιάλι. Παράλια τοποθεσία στα ΝΑ του νησιού που αποτελείται από απότομους και πανύψηλους βράχους που διασχίζονται από το ομώνυμο ρυάκι. Στην ευρύτερη περιοχή τοποθετούνται και τα μυθικά *Μαντριά της Γριάς*, η οποία καταράστηκε τα ζώα της, επειδή έκαναν ζημιές στα αμπέλια που βρίσκονταν στους Καριώτες. Η Γριά πείστηκε για τις καταστροφές των κατσικιών, όταν οι κάτοικοι των Καριωτών συνέλαβαν τα ζώα και στα κέρατά τους έβαλαν κληματσίδες. Το ΤΟΠ προέρχεται από ένα τύπο *αιγιάλιον* "μικρός γιαλός", πβ. *περιγιάλι*. Στο Ι.Λ. συναντούμε τον τύπο: *γιαλιά, η*, = ο γιαλός και με μεταπλάσμο: το *γιάλ*, και με συσχετισμό προς το *ακρογιάλι*, *περιγιάλι*, κλπ. Στη Σύμη απαντά ακριβώς ο τύπος *Γιάλι, το*, και *Γιαλάκι, το*, "ούτως αποκαλείται το μικρό αμμώδες λιμάνι" κατά τον Καρανικόλα, 1962, 61. Ο Πασχάλης,

1933, 27, για την Άνδρο αναφέρει: Πέρα Γιάλια, Πίσω Γιάλια, προς Β του λιμένος Άνδρου".

Γιαλόμαντα, η, [Γ'alomadaa]. Γιαλόμαντρα, δηλ. Γελαδόμαντρα. Τοποθεσία κοντά στη Χώρα όπου τα παλιότερα χρόνια στάλιζαν τα μεγάλα ζώα. Ο Καμαρούδης, 1982-3, 300, προσπαθώντας να ετυμολογήσει το όνομα "de γιαλός (= rívage) et μάντρα (= enclos a betes)" σφάλλει γιατί η τοποθεσία απέχει μερικά χιλιόμετρα από τη θάλασσα, αφού βρίσκεται στα μεσόγεια του νησιού. *Γελαδομάντρι* αναφέρει ο Οικονόμου, 1991, 99, και το Ι.Λ. *Αγελαδομάντρι*. Πιστεύω ότι η ορθότερη ονομασία βρίσκεται στη λέξη *Αγελόμαδρα* που απαντά στη Λήμνο (Ι.Λ.), στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 212 και στη Θάσο, Θασιακά, 1982, 479, και σημαίνει "μάντρα αγελάδων". Η λέξη *αγέλη*, *αγελάρης*, *αγγέλη* που απαντά σε πολλά ιδιώματα έδωσε το σαμοθρακίτικο *Γιαλόμαντα*. Βλ. και Ν.Κ. Μουτσόπουλου, Γ. Δημητροκάλλη "Τα ντολμέν στη Γιαλόμαντρα της Σαμοθράκης". Η ιστορική, αρχαιολογική και λαογραφική έρευνα για τη Θράκη, Θεσσαλονίκη, 1988, 20.

Γιαννάξ του νόμο, τ' [Γ'anáx tu nómor]. Του Γιαννάκη το λημόρι, δηλ. ο τάφος του Γιαννάκη. Το *ν/λημόρι*, γνωστή λέξη που δηλώνει τάφος, απαντά σε πολλά μέρη του ελληνικού χώρου. Η ετυμολογία από το *μνημόρι* < *μνημόριον* < λατ. *memorium* με παρετυμολογία προς το *μνήμα* αποτελεί την πιο αποδεκτή άποψη, βλ. Ανδριώτης, Ε.Λ. και Φλώρος, 1980.

Γίσιπα, η, [Γ'izba]. Τοποθεσία κοντά στη Χώρα. Σύμφωνα με την παράδοση, εκεί υπήρχαν υπόγειες στοές όπου σύχναζαν τα ζώα. Από το στόμιό της τρύπας, κατά τις συννεφιασμένες μέρες, αναδύονται ατμοί και ισχυρίζονται ότι πρόκειται για παλιό κρατήρα ηφαιστείου. Από το βουλγ. *izba* "υπόγειο".

Γιουματνή, η, [Γ'umatní]. Γιουματινή αναφέρεται και στους Εκκλ. κωδ. (1894). Βρίσκεται στα Β του χωριού Αλώνια και ακριβώς στην είσοδό του, όπως ερχόμαστε από τη Χώρα. Ίσως να πρόκειται για μικρό οικισμό, στα παλιότερα χρόνια, όπως δείχνουν και θεμέλια κτισμάτων. Το ΤΟΠ ίσως από τη λέξη *γαίμα* > *γαιματινός*. Ο Χατζιδάκης, 1977, 115, αναφέρει *Γαιματινή* = *Ιαματική*, επώνυμο της Παναγίας. Όχι απίθανη και η καταγωγή από ένα επιθ. *γιουμάτος* ή από το *γιόμα* = γεύμα. δηλ. *Μεσημβρινή*.

Γίργιά Βάθα, η, [Γ'írgá Váθaa]. Γριά βάθρα. Θέση στα Α του συνοικισμού Θέσμα. Η ευρύτερη περιοχή ονομάζεται *Ζβότανα*. Πρόκειται για γραφική τοποθεσία που έχει σαν χαρακτηριστικό τα πανύψηλα πλατάνια, την οργιώδη βλάστηση και τα άφθονα νερά της. Ο χείμαρρος που την διαρ-

ρέει σχηματίζει, κατά την κάθοδό του από το βουνό, αναβαθμούς (βάθρες κατά την σαμοθρακίτικη λαλιά) δηλ. λάκκους εν είδει μικρών λιμνών με άφθονα νερά. Η ανάβαση μέσω των αναβαθμών αποτελεί toλμηρό και επικίνδυνο εγχείρημα. Η τελευταία βάθρα ονομάζεται: *Γίργια Βάθρα* = *Γριά βάθρα*. Η ονομασία Γριά βάθρα. απαντά και σε άλλες περιοχές του νησιού, π.χ. πάνω από το χωριό Ξηροπόταμος (Δεσ), στον Φονιά κλπ. Ο Tozer, 353, κατά την κατάβασή τους από το *Σφεντάμι*, περιοχή πάνω από τον Ξηροπόταμο, και όταν φτάσαν σε ένα σημείο που λέγεται *Πέρασμα*, αναφέρει: (Παπαγεωργίου, 1982, 153) "και αυτό το γράφω ύστερα από την επιμονή ενός συντρόφου μου, που καθώς με είδε να κρατώ σημειώσεις με είπε: γράψτο, γράψτο *Γιάβαθρα* (= *Διάβαθρα*)". Ο Τσοπανάκης, 1982, 97-99 ερμηνεύει το ΤΟΠ από τη λέξη Διαβάθρα που "κατέληξε στο αδιανόητο Γριά Βάθρα". Στην τεκμηριωμένη ετυμολογία του Τσοπανάκη θα ήθελα να προσθέσω ότι η λέξη *Διαβάθρα* συνεχίζει την παρουσία της και στα Βυζαντινά χρόνια με τη σημασία "πέραςμα, διάβαση" όπως φαίνεται από το χωριό του Πορφυρογέννητου, Περί θεμάτων, (εκδ. Pertusi, 1952, 88-89), που αναφέρει ο Γ. Θεοχαρίδης, 1980, 191, "ἐν τοῖς ὄρεσι τοῦ Στρυμόνος καὶ ταῖς διαβάθραις τῶν κλεισούρων τούτους ἐγκαταστήσαντος".

Γίργιας τα μαντιργιά, [Ts Γίργας ta madir'á]. Της Γριάς τα μαντριά. Η τοποθεσία βρίσκεται στο Γιάλ, ό.βλ. όπου η γριά είχε τα μαντριά της και είχε καταραστεί τα ζώα να ζουν μακριά από τους ανθρώπους, επειδή προκάλεσαν ζημιές στα αμπέλια του συννοικισμού των Καριωτών. Ακόμη η παράδοση αναφέρει κάποια αρχόντισσα *Ευδοκία* που είχε χτίσει μαντριά στο νησί, τα ερείπια των οποίων ακόμα διασώζονται καθώς και τα ερείπια εκκλησιών. Όλα αυτά ίσως αποτελούν ανάμνηση της βυζαντινής περιόδου κατά την οποία το νησί είχε οριστεί ως τόπος εξορίας αξιωματούχων, οι οποίοι προφανώς θα ασχολούνταν και με την κτηνοτροφία. Ο Conze, 49, αναφέρει το ΤΟΠ ως *Το μανδρί της γραιάς*.

Γίργιας τα πανιά, τς, [Ts Γίργας ta pa'ná]. Της γριάς τα πανιά. Η τοποθεσία βρίσκεται προς τα ΝΑ του νησιού κοντά στο Γιάλ. Σύμφωνα με την παράδοση η γριά άπλωνε τα ρούχα της για να στεγνώσουν, συνήθεια που σποραδικά συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Οι βράχοι που διακόπτονται από λωρίδες άσπρης πέτρας, δίνουν την εντύπωση απλωμένων άσπρων ρούχων. Ο Conze, 79, το αναφέρει ως *Της γραιάς τα πανιά*. Βλ. και Χρηστομάνος, 1889, 210. *Γριάς τα ρούχα*, στη Σκύρο (πλάκες σαν πλυμένα ρούχα), *Γριάς τ' αμπέλια*, Ξανθούλης, 1984, 85.

Γιουργάκι, τ' [Zdu Γιργάκι]. Στου Γιουργάκη. Έτσι ονομάζεται το κατώτερο μέ-

ρος της τοποθεσίας Γιάλ. Μερικοί το προφέρουν: Γιούργια ριγιά (= ορμητικό).

Γισώματα, τα [Γ'isómata]. Ισώματα. Μικρός οικισμός στα ΒΑ του νησιού. Ο κάτοικος Γισουματίδιους.

Καϊνα, η [Gaína] ή *Καΐνα άαχ* [Kaína áach]. Στην Καρίνα ή Καρίνα ράχ. Η τοποθεσία βρίσκεται στα Β του νησιού, ανατολικά από τα Θέρμα. Το ΤΟΠ πήρε τ' όνομά του, σύμφωνα με την ερηνεία των κατοίκων, από το σχήμα του που μοιάζει με *καρίνα* καραβιού. Τοπωνύμιο *Καρίνα* αναφέρει και ο Θωμόπουλος, 1963, 96 για την Κέω. Δεν θεωρώ απίθανο να πρόκειται για το αρχ. *κάρηνον*, δωρ. *κάρανον* που συνηθίζεται στον πληθυντικό ως: *κάρηνα* και δηλώνει την κορυφή των ορέων, οπότε το δεύτερο: ράχη, αποτελεί ερμηνευμα του πρώτου.

Καννίτσα, η [Z Gadnítsa]. Στην Καννίτσα. Τοποθεσία πίσω από την Παναγιά Κρημινώτισσα. Το ΤΟΠ μπορεί να προέρχεται είτε από το ΒΑ *Αικατερίνη*, υποκοριστικό *Καντίνα*, *Καντινιώ*, είτε από το *Καδής* (kadi) και η γυναικα του *Κα(δ)ντίνα* + κτλ. -ίτσα.

Καρβνίστις, οι, [Z Garvnístiis]. Στις καρβουνίστρες. Παλιότερα μέχρι το 1940, η κατασκευή και εξαγωγή ξυλοκάρβουνων αποτελούσε μια από τις κυριότερες ασχολίες των κατοίκων. *Καρβουνίστρα* είναι ο τόπος που κατασκευάζουν ή αποθέτουν τα κάρβουνα. Βλ. και Δραγουμής, 1905, 68. *Καρβνίστριγς* απαντά και στη Θάσο, Θασιακά, 1992, 504.

Κιβάα, η, [Zdi Gváa]. Στην Κουβάρα. Τοποθεσία στα Β του νησιού, μετά την Παλιάπολη. Το όνομα οφείλεται στον όγκο των χωμάτων και των πετρών. Εδώ εντοπίζεται και το αρχαίο λιμάνι *Δημήτριος*.

Κκδούνα, η, *Κδούνα, η* [Zdi Gdúna]. Περιοχή στα Θέρμα, στο βουνό. Το όνομα του ΤΟΠ από το σχήμα μεγάλου κουνουνιού. Ακούγεται και *Κδούνα*, που είναι και το ορθότερο.

Γκιασουπούλα, Γκισουπούλα, η, [Z Giasupúla, Z Giisupúla]. Στην κερασσούλα, δηλ. στην μικρή κερασία. Θέση προς την Άνω Μεριά (Πέρα Θέρμα).

Γκουνταϊδς, η, [Zdu Gudaíd]. Στου Κονταρίδη. Το ΤΟΠ από κυριώνυμο *Κονταρίδης*, πβ. στη Λήμνο ΕΠ *Κονταρίδης* από το χωριό *Γκουντιάς*.

Γκουτζαμάνς, η, [Zdu Gudzamán]. Στου Κοτζαμάνη. Τοποθεσία κοντά στο Γιάλ. Από το τουρκ. kocaman μεγάλοςωμος, βλ. και *Τριανταφυλλίδης*, 1982, 70.

Γκουχιά, η, [Z Guhá]. Στην Κοχιά, (κόχη). Θέση κάτω από το Φεγγάρι.

- Γλαόπιτις, οι*, [Glaópitii]. Γλαρόπετρες. Παραθαλάσσια θέση στις Μακρυλιές, όπου συνηθίζουν να κάθονται οι γλάροι.
- Γλιτζουνέρι, του*, [Glidzunéri]. Γλιτζονέρι. Θέση κοντά στην Παναγιά Κρημνιώτισσα. Στα Τσακωνικά η λέξη, κατά το Ι.Λ., σημαίνει "νερό υφάλμυρο, πληώδες και θολό". Πβ. τις σαμοθρακίτικες λέξεις: *γλίτζα*, *γλιτζάρς* (βρώμικος).
- Γούναρ τύupa, τ'* [Gúnar tíipa]. Του Γούναρη η τρύπα (σπηλιά). Κοντά στην Αγιά Θέκιλ.
- Γουούνια, τα* [Guúña]. Γουρούνια. Θέση κοντά στο ΤΟΠ *Μαλακού* και προς το *Γιάλ*.
- Γουρνονμάντι, του*, [Gurnumádii]. Γουρνονομάντρι. Περιοχή έξω από τη Χώρα.
- Γύλαμμος, η*, [Gílamus]. Τοποθεσία στη διασταύρωση των δρόμων που οδηγούν στις Μακρυλιές και προς τη θάλασσα. Πρόκειται για επίπεδη περιοχή που κατακλύζεται από νερά που αποθέτουν χώμα και άλλα υλικά. Στη Λήμνο συναντούμε τη λέξη *ίλαμμος*, Κοντονάτσιου, 1989, 342. Ορθότερη η γραφή *ίλαμμος*, σύνθετη από το *ιλύς* + *άμμος*, δηλ. κατακάθισμα λάσπης και άμμου σε κατακλυζόμενες περιοχές. Η λέξη μας παραπέμπει στο *ιλύς* και *ψάμμος* του Ιπποκράτη, Περί αέρων, 286. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 153, επίσης από *ύλη* + *άμμος* > *ύλαμμος*, *γύλαμμος*.
- Δαφνιά, η*, [Dafnía]. Θέση στην περιοχή της Παλιάπολης. Κατ' άλλους τα Δαφνιά. Γνωστό ΤΟΠ και από άλλες περιοχές του ελληνικού χώρου. Ο *Amantos*, 1903, 153, λέει ότι πρόκειται για ΤΟΠ περιεκτικά με αρχαία κατάληξη και σημαίνουν τόπος με δάφνες.
- Δάφνις, οι* [Dáfnis]. Δάφνες. Συνονκισμός στα Ν του νησιού, κοντά στο χωριό Λάκκωμα και στο Καστέλλι. Οικισμός *Δάφνες* υπάρχει και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 73.
- Δγιάσμους, η*, [Dýásmus] και *Γιάσμους, η*. Το ΤΟΠ φυτωνυμικό από το φυτό *δυάσμος*, *ηδύοσμος*.
- Δεῖ, η* [Dés]. Δέση. Τοποθεσία πάνω από το χωριό Ξηροπόταμος κοντά στη *Βάθα του Κώστα*. Δέση ονομάζεται το μέρος όπου με τεχνητό φράγμα συγκρατείται ή εκτρέπεται η ροή του νερού. Βλ. και Θασιακά, 3 (1986) 11: *Δεῖ*, στη Θάσο, επίσης *Δέση* στη Σκύρο, Ξανθούλης, 1984, 87.
- Διασέλια, τα*, [Dýasé'la]. Διασέλια. Θέση στα ΒΔ της Χώρας, από τη λέξη *διάσελο* + υποκορ. κατάληξη: *-έλ*. Κατά τον *Ανδριώτη*, Ε.Λ. από το *δια* + *σελλί* "σέλλα < λατ. sella".

Διρπάνια, τα, [Dirpáña]. Δρεπάνια. Θέση πάνω από τα *Θέρμα* (Ψαρόθεμα) και *Άνω Καριώτες*.

Δμητάακ του μαντίι, τ' [Dmitáak tu madii]. Του Δημητράκη το μαντρί. Στην περιοχή της *Αλιβάντσας* και προς το βουνό ψηλά (*Καριώτες*).

Εβραϊκή εκκλησιά, η, [Evraikí ekliśá]. Το ΤΟΠ αναφέρεται από τον Conze, 50, και τοποθετείται μετά την Παλιάπολη και πριν από τους *Καριώτες*. Σήμερα είναι άγνωστο σε πολλούς Σαμοθρακίτες. Υπάρχουν τα ερείπια.

Ζβότανα, τα, [Zvótana]. Περιοχή στη Γριά βάθρα. Το ΤΟΠ φυτωνυμικό από το ομώνυμο φυτό με φύλλα μυτερά και καρπούς σαν τα κούκουντα. Αφθονεί στους μπαχτσέδες, βλ. ΦΥΤ.

Ζαγουριώτ, τ' [Zayuríót]. Ζαγουριώτη, του. Ακρωτήριο από το πατριδωνυμικό *Ζαγοριώτης* < *Ζαγορά*.

Ζγόραφα, τα, [Zgórafa]. Τα Ζγόραφα. Τοποθεσία που απέχει πέντε περίπου ναυτικά μίλια από το ακρωτήρι Άγγιστρος, στα ΒΑ του νησιού. Σήμερα είναι γνωστή η περιοχή ως *Λαδόξηρα*, ό.βλ., επειδή κατά καιρούς αναδύονται από το βυθό της θάλασσας κηλίδες πετρελαίου. Τα Ζγόραφα αναφέρονται από τον Φαρδύ = Παπαγεωργίου, 1982, 213 - 226, *Θρακική Επετηρίς*, 1897, 48-54, και τον Conze, 48, ως *Sgúrafa*. Κατά τις πληροφορίες του Ν. Φαρδύ αλλά και νεότερων πληροφορητών, η περιοχή της *Λαδόξηρας*, σε μικρό σχετικά βάθος, διασώζει κατάλοιπα οικοδομικών μελών που έχουν άγνωστη προέλευση. Σύμφωνα με τον Φαρδύ, που στηρίζεται σε μαρτυρίες αρχαίων και μάλιστα του Διόδωρου του Σικελιώτη, Ε, 47, τα παλιά χρόνια έγινε καταβύθιση ενός τμήματος του νησιού, το οποίο συμπαρέσυρε και τις πόλεις που υπήρχαν επάνω του. Το όνομα *Ζγόραφα* σήμερα είναι άγνωστο στους Σαμοθρακίτες που το γνωρίζουν ως *Λαδόξηρα*. Αποτελεί περιοχή κατάλληλη για σπογγαλιεία και ψάρεμα. Το όνομα *Ζγόραφα* είναι ανεπισημειωμένο χωρίς να έχει προταθεί μέχρι στιγμής κάποια ετυμολογία. Ο τύπος μπορεί να αναδομηθεί ως **Ζυγόραφα*, *Ζυγόραχα*, με εναλλαγή χ/φ. Επειδή ο τόπος αποτελεί ένα φυσικό ιχθυοτροφείο, ένα *ζωγρείον*, *ζώγριον*, το υποκορ. θα μπορούσε να μας δώσει ένα **ζωγράφιον* (κατά το *χώρος* > *χωράφιον*), **ζωγράφια* > *Ζώγραφα* > *Ζγόραφα* κατά το *Ζωγράφος* > *Ζγουράφος*. Ο Πεταλάς, 1876, 134, για τη Θήρα: *σγοραφίζω* = *ζωγραφίζω*.

Ζλάα, η [Zláa]. Σουλάρα. Τοποθεσία στον *Κατιά*. Το ΤΟΠ από το τουρκ. *sular* "νερό, νερά", με συγκοπή του /u/ και ηχηροποίηση του /s/. Το μεσοφωνηντικό ρ [r] νομοτελειακά αποβάλλεται στο ιδίωμα της Σαμοθράκης.

Ζνάο, του, [Znar]. Ζουνάρι, περιοχή κοντά στο *Κρεμαστό νερό*. Ως *ζωνάριο*,

ο Χρηστομάνος, 1893, 216, αναφέρει την κορυφογραμμή μεταξύ Φεγγαριού και Προφήτη Ηλία (κορυφής).

Ζουουνδόχου Πηγή, η [Ζυυδόχου ριγί]. Ζωοδόχος Πηγή. Τοποθεσία κοντά στη Χώρα με ομώνυμο εκκλησάκι.

Θέρμα, τα, [Θέρμα]. Τα Θέρμα ή και Ψαρόθιρμα. Συνοικισμός στα Β του νησιού, σε θαναμάσια τοποθεσία με μεγάλη βλάστηση και ιαματικές πηγές. ΤΟΠ Θέρμα και Ψαρόθερμα υπάρχουν σε πολλές περιοχές του ελληνικού χώρου, π.χ. στη Λήμνο, κοντά στο χωριό Κορνός και στην περιοχή Ροδάνια, οι οποίες είναι γνωστές και ως πηγές του Ηφαίστου, Κοντονάτσιου, 1989, 341 και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 213. Ο Conze, 50 (Παπαγεωργίου, 1982, 133) αναφέρει ΤΟΠ ως Φέιμα και δεύτερο ως Φερμενιώτ (Θερμενιώτης;). Ο Α. Γ. Τσοπανάκης, 1982, 97, ερμηνεύει τον τύπο Θέρμα από την αιτ. πληθ. τας Θέρμας. Επίσης η πληροφορία του για Ψαρόθερμα > Ψαρόθερμα με παρετυμολογία του προς το ψάρι, ερμηνεύει και το σαμοθακίτικο Ψαρόθερμα. Σήμερα στους τουριστικούς οδηγούς και μεταξύ των κατοίκων ακούγεται περισσότερο ο τύπος: Τα Λουτρά. Ο κάτοικος Θιρμίδιους [Θιρμίδης]. Πέρα Θέρμα είναι ονομασία γειτονικού συνοικισμού.

Θημουνιά, η [Θιμουιά]. Τοποθεσία στην περιοχή Καριωτών.

Θλύκους, η, [Θλίkus, Zd Θλίkus]. Στους Θιλύκους. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 135, το ΤΟΠ είναι φυτωνυμικό από το δέντρο *φιλύκη* "η αείφυλλος *φιλύκη*" του Θεόφραστου, Φ.Ι. 1.9.3. γνωστό αλλού ως *κιτρινόξυλο*. Αλλά και η *Phillyrea media* ονομάζεται: "φιλύκι, θιλύκι", Καβάδας, στη λ.

Τιγανίς, οι, [Τίγανις]. Ρίγανες. Τοποθεσία κοντά στο χωριό Προφήτης Ηλίας. Η ρίγανη αφθονεί στο νησί. Ομώνυμο ΤΟΠ και στους Καριώτες, κοντά στο Δημητάκι του Μαντί.

Ιμπιτζάτκα, τα, [libdzátka]. Ρεμπουτζάτκα. Συνοικισμός στα ΒΑ του νησιού και κτήματα της ομώνυμης οικογένειας Ρεμπουτζία, βλ. ΕΠ.

Κααγιανάκ του ργιάκ, τ' [Κααγανάκ tu γγιάκ]. Καραγιαννάκη το ρυάκι (=του). ΤΟΠ από κυριώνυμο. Το ρυάκι ξεκινάει από το Φεγγάρι και ενώνεται με το ρυάκι του Βάτου.

Κααδόδ, τ', [Zd Gaadód]. Στου Καραδόνη. Τοποθεσία στην Παλιάπολη, στο ρέμα όπως πάει να βγει προς το βουνό.

Καγιάς, Καγιά η τύπα, τ' [Zdu Gaγιά, Z Gaγιά típa]. Καγιάς, στου Καγιά την τρύπα. Ο δεύτερος τύπος μας οδηγεί σε κυριώνυμο τουρκικής προέλευσης. Από το τουρκ. *kaya* "βράχος".

Καγκιλούδια, τα [Kağilúđya]. Καγκελούδια. Όνομα περιοχής στους Καριώ-

τες.

Καθάργια, τα, [Καθάρ'γα]. Καθάρια. Το ΤΟΠ ίσως να προέρχεται από το επιθ. *καθάρειος* και μσν. *καθάριος* με τη σημασία που συναντούμε να έχει στο χρονικό του Μορέως και στον Ερωτόκριτο, "επίπεδος, ίσος" δηλ. τόπος ομαλός και επίπεδος. Πρόκειται για μεγάλο οροπέδιο Ν του Φεγγαριού.

Καθίσματα, τα [Καθίζματα]. Καθίσματα. Θέση πάνω από τα *Κανταάτκα* (Άνω Μεριά) και άλλη στην *Κρημινιώτισσα*. Ομώνυμα ΤΟΠ εμφανίζονται συχνά στον ελληνικό χώρο. Βλ. *Οικονόμου, 1991, 134*: τα *Καθίσματα, Μηνάς, 1975, 56 σημ. 255*.

Κακή Μιργιά, η [Κακί Μιργ'ά]. Κακή Μεριά. Τοποθεσία στις παρυφές της Χώρας. Τόπος βραχώδης, κακοτράχαλος και δύσβατος για ανθρώπους και ζώα, αλλά με άφθονα νερά και πλατάνια.

Κακής Μιργιάς του ρ'γιάκ, τς, [Κακίς Μιργ'άς tu γ'άκ]. Της Κακής Μεριάς το ρυάκι. Το ρυάκι που διασχίζει το προηγούμενο ΤΟΠ. Το νερό του παλιότερα τροφοδοτούσε τους Μύλους της Χώρας.

Κακιά πλάκα, η [Κακά πλάκα]. Κακιά πλάκα. Με την ονομασία *Πλάκα, Πλάκες*, δηλώνονται συνήθως τοποθεσίες με εκτεταμένα πετρώματα που σχηματίζουν οριζόντιες επίπεδες επιφάνειες. Η τοποθεσία βρίσκεται στον *Φονιά*.

Κακό διάβα, του [Κακό δ'άνα]. Κακό διάβα. Βρίσκεται στην περιοχή των Καριωτών.

Καλαμίθιργια, τα, [Καλαμίθιρ'γα]. Καλαμίθρια. Ορεινή μεσόγεια τοποθεσία στην περιοχή του Φεγγαριού. Κατά τον *Κρεκούκια, 1983, 136*, "πρόκειται για είδος αγρίου δυόσμου, του *καλαμίθιρ, η καλαμίνθη* του Θεοφράστου και *Διοσκορίδου*" που κατά τον δεύτερον "έοικεν ηδυόσμω αγρίω επιμηκεστέρα τοις φύλλοις". Ο *Κατσικόπουλος, 1936, 302* που μελέτησε τη χλωρίδα της Σαμοθράκης, αναφέρει: *Καλαμίθρα Calamintha Clinopodium*. Κατά τον Ησύχ. "πόα ομοία ηδυόσμω".

Καλαμούδ, του [Καλαμύδ]. Καλαμούδι. Τοποθεσία μετά την Αγία Παρασκευή, κοντά στο σταυροδρόμι που οδηγεί στους συνοικισμούς *Ρεμπουτζάτκα* (Ιμπιτζάτκα) και *Ισώματα* (Γισώματα). ΤΟΠ *Καλάμ, Καλαμάκι, Καλαμές* και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 92.

Καλανάρ ντου νανιγό, τ' [S Kalanár du panigó]. Στον Καλανάρη τον ανεγό = νεραγωγό. Θέση στην περιοχή της Παλιάπολης. Το *Καλανάρης* φαίνεται να είναι κύριο όνομα, μολονότι σήμερα δεν υπάρχει στη Σαμοθράκη παρόμοιο ΕΠ. Πολύ πιθανόν να πρόκειται για ταυτόσημες λέξεις (*καλα-*

νάρος - ανιγός) και η δεύτερη να επεξηγεί την πρώτη όταν αυτή έχασε την σημασιολογική της διαφάνεια. Ο Θ. Παπαθανασόπουλος, *Γλωσσάρι της Ρουμελιώτικης ντοπιολαλιάς*, Αθήνα, 1982, στις λέξεις: κάλανος, καλά-νι, καλανάνι, καλανέτσης, δίνει τη σημασία "αυλάκι, ξύλο αυλακωμένο που χρησιμοποιείται για τη διοχέτευση νερού". Προφανώς ο τύπος κά-λανος προέρχεται από το κάναλος με αναγραμματισμό. Έτσι το ΤΟΠ να είναι ο καλανάρης δηλ. ο ανιγός.

Καληδρία, η, [Kaliðría]. Καλησπέρα. Έτσι ονομάζεται το νεκροταφείο του χωριού Ξηροπόταμος.

Καλκατζούρι, του, [Kal'kadzúr]. Καλκατζούρι. Θέση όπου η βρύση του Αγίου Νεκταρίου (Χώρα). *Καλκατζάροι* τοπωνύμιο και στη Σκύρο, Ξανθούλης, 1984, 98. Στην Πάρο απαντά: Καλλαζάρα τα βνα (Καλλικαντζάρου τα βουνά), Αλιπράντης, 1990, 93.

Καλό αμπέλ, του, [Zdu kaló t abél]. Στο καλό τ' αμπέλι. Βλ. *Αμπέλ*.

Καλόγιρους, η, [Kalóγirus]. Καλόγερος. Τοποθεσία που αναφέρεται στους Εκκλ. κωδ. (1852). Η ορθή προφορά του: *Καλόγηρος*.

Καλουγέρ ντ βύνσ [Kaluyér d vñš]. Του καλόγερου τη βρύση. Περιοχή στους Καριώτες.

Καλουκιρνή, η, [Kalukirní]. Πρόκειται για μια πέτρα στη θέση Γιαλ όπου το καλοκαίρι διατηρεί νερό, δυσεύρετο για την περιοχή. *Καλοκαιρινή* ΤΟΠ συναντάμε και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 222.

Καμάα, η, [Kamáa]. Καμάρα. Όνομα συνοικίας της Χώρας. Στους Εκκλ. κωδ. αναφέρεται "εις θέσιν Καμάρα το λεγόμενον Κατσιβελαριό" (1852).

Καμάις, οι, [Kamáis]. Καμάρες, θέση πίσω από την *Παναγία Κρημινιώτισσα*.

Καμαουτό, Μάτσουνις, του, οι, [Kamautó, Mátsunis]. Καμαρωτό (ενν. νερό), Μάτσουνες. Η λέξη καμαρωτό σχετίζεται με το νερό, όπως και η λέξη καμάρες. Πιθανόν το νερό να μεταφέρεται με καμάρες. Κάπως απίθανη η σχέση με τη σημασία του "καμαρώνω, περηφανεύομαι". Πβ. τουρκ. maşuna "γερανός, βαρούλκο".

Καμαργιώτισσα, η, [Kamarγótsa]. Καμαριώτισσα. Ο κάτοικος *Καμαργιοντίδσιους* [Kamarγútišus]. Το σημερινό λιμάνι της Σαμοθράκης. Παρουσιάζει μεγάλη κίνηση και οικονομική ανάπτυξη και εξελίσσεται σε οικονομικό κέντρο του νησιού. Το όνομα *Καμαριώτισσα* προέρχεται από το προσωνύμιο της Παναγίας και της θαυματουργής εικόνας. Σύμφωνα με την παράδοση η εικόνα βρέθηκε μέσα σ' ένα κιβώτιο που επέπλεε έξω από το λιμάνι του οικισμού. Η εικόνα έφερε την επιγραφή "*Παναγία από Καμάρες*", γεγονός που έδωσε και το όνομα *Καμαριώτισσα*. Ο τρό-

- πος που βρέθηκε παρουσιάζει ομοιότητες με την ανεύρεση άλλων εικό-
νων σε παραθαλάσσιες περιοχές, βλ. και Ακριτική Σαμοθράκη, 29.
- Καμμένου σανίδ, του*, [Kaménu saníd]. Καμμένο σανίδι. Θέση κοντά στον
Πλατύ ποταμό, προς τα πάνω.
- Καμπαναριό, του*, [Kabanaríó]. Καμπαναριό. Συνοικία της Χώρας κοντά
στο καμπαναριό της Εκκλησίας.
- Κάμπους, η*, [Kábus]. Κάμπος. Κατά τον Φαρδύ (Παπαγεωργίου, 1982, 216)
περιοχή που εκτείνεται στα ΝΔ του νησιού όπου και συναντούμε τις ση-
μαντικότερες καλλιέργειες.
- Κανταάτκα, τα*, [Kadaátka]. Κανταράτικα. Μικρός οικισμός στα ΒΑ του νη-
σιού όπου κατοικούσε και είχε τα κτήματά της η οικογένεια *Κανάτση*,
βλ. ΕΠ.
- Καούδεις, οι*, [Kaúdis]. Καρούδες, δηλ. μικρές καρυδιές. Περιοχή κοντά στη
Χώρα.
- Καπάδ, του*, [St Kapás tu nió]. Στου Καπάδ το νερό. Βρίσκεται στην περιοχή
της Παλιάπολης, επάνω στο βουνό. Πιθανόν να πρόκειται για κυριώνυ-
μο *Καπάσης* ή και για απλή ονομασία που προέρχεται από την μεσαιω-
νική λέξη *καπ(π)άτιον* "κάλυμμα κεφαλής, επίσαγμα". Η λέξη απαντά
και στον Δουκάγγιο με την ίδια σημασία "κάλυμμα κεφαλής γυναικών,
ιερωμένων καθώς και επικάλυμμα σέλας αλόγου". Ο Ησύχιος δίνει: *κα-
πάτια* = γυναικεία υφάσματα. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λέξη:
καππάτιον, καππάσι (Χίος, Κάρπαθος) δίνει σημασία "σκέπασμα κεφα-
λής γυναικών". Στα Σαμοθρακίτικα η λέξη *καπάδ* σημαίνει και την πλά-
κα που κλείνει την καπνοδόχο με τη βοήθεια μικρών λίθων, ανάλογα με
τη φορά του αέρα. Για την ετυμολογία βλ. Καραποτόσογλου, *Ε.Δ.* 2
(1990-91) 49.
- Καπγιάς, η* [Karýás]. Τοποθεσία στους Άνω Καριώτες με την ομώνυμη βά-
θρα: *Βάθρα του Καπγιά*. Το ΤΟΠ έδωσε και την γενική ονομασία στους
κατοίκους των Άνω Καριωτών: *Καπγιάδες* σε αντίθεση με τους κατοί-
κους των Κάτω Καριωτών που αποκαλούνται *Αγάδες*. Από παράλλη-
λες τοπωνυμίες, π.χ. *Βάθρα του Κώστα, του Φίνια*, κλπ. μπορούμε να
υποθέσουμε ότι το Καπγιάς είναι κυριώνυμο και σχετίζεται με την Κά-
πη της Λέσβου, πβ. ΕΠ *Καπιώτης*. Πβ. και τουρκ. καρ *"πόρτα"*.
- Καρά, Καά, η, Καργιά* [Kará, Kaá, Karýá]. Καρά, Καρυδιά. Περιοχή στη
διαδρομή του ρεύματος του Φονιά. Σήμερα επικράτησε ο τύπος *Καργιά*,
η.
- Καράβ του ργιακ* [Karán tu rýák]. Καραβιού το ρυάκι.

Καρβνίστις, οι βλ. Γκαρβνίστις.

Καρβνίτσια, τα, [Karvnítša]. Καρβουνίτσια, τα. Λόφος κοντά στη Χώρα, δίπλα στην τοποθεσία Γαλατίνα. Στους Εκκλ. κωδ. "Καρβουνίτσια πλησίον εις το Βακαλάτικον".

Καρβούν, του, [Καρνίη]. Στου Καρβούνη. Τοποθεσία κοντά στην Καμαριώτισσα από το κυριώνυμο Καρβούνης, βλ. Τριανταφυλλίδης, 1982, 151. Στα Σαμοθρακίτικα: Καρβούνς "όνομα σκύλου" και ΠΑΡ.

Καργιώτις, οι, [Καργότις]. Καριώτες. Ο κάτοικος Καργιουτίσιους [Καργύτις]. Ο οικισμός βρίσκεται στα Β του νησιού και αποτελείται από τους Κάτω και τους Άνω Καριώτες. Το ΤΟΠ μπορεί να εξηγηθεί κατά δυο τρόπους: Ο τύπος Καρυώτες δηλώνει τον κάτοικο των Καρυών, συχνό τοπωνύμιο στον ελληνικό χώρο. Πιθανότερη θεωρώ την εκδοχή να προέρχεται από το Καριώτες δηλ. κάτοικος της Ικαρίας. Οι λόγοι που συνηγορούν σ' αυτή την υπόθεση είναι πρώτον οι πληροφορίες που έχουμε ότι το νησί το λεηλατούσαν συχνά πειρατές κάθε προέλευσης και καταγωγής όπως Σαρακηνοί, (Ι)Καριώτες, βλ. Δραγούμης, 1909, 75, "... και μετά το χαλασμό πάλι δεν είχαν ησυχία οι νησιώτες από Σκυριανούς και Ικαριώτες κουρσάρους". Ένα δεύτερο γλωσσικό στοιχείο είναι η ύπαρξη της περιληπτικής κατάληξης -άτοι για τη δήλωση του συνόλου των μελών μιας οικογένειας, π.χ. Τερζής > Τερζάτοι, Σουγλής > Σουγλάτοι, Ζολώτας > Ζουλουτάτοι κλπ. βλ. και 2.03. Η κατάληξη αυτή, με παρόμοια λειτουργία, εκτός από τα Επτάνησα, συναντάται, από το χώρο του Αιγαίου, μόνο στην Ικαρία, όπου έχουμε ονόματα όπως: Δαμαλάτοι (Δαμαλάς), Λεωνιδάτοι (Λεωνίδας), Παιδάτοι κλπ. βλ. Κατσουλέας, ΟΝΟΜΑΤΑ 12 (1988) 234. Έτσι θεωρώ πολύ πιθανόν (Ι)Καριώτες πειρατές να παρέμειναν στο νησί και να δημιουργήσαν τον ομώνυμο οικισμό. Για τον τύπο Καριώτες από Ικαριώτες βλ. ΟΝΟΜΑΤΑ 13 (1989-90). (Ι)Καριώτες πρέπει να μετοίκησαν και στην Ίμβρο, όπως δηλώνει το ΤΟΠ Νικαριώτικα, Ξεινός, 1981, 216.

Καργιώτ χουάφ, τ', [Καργότ χυάφ]. Καριώτη χωράφι. Τοποθεσία μεταξύ Παλιάπολης και Καριωτών.

Καρδάα, η, [Καρδάα]. Καρδάρα. Θέση στα Β του νησιού μετά το Καλαμούδ, ό.βλ.

Καρδιλής, η, [Καρδilis]. Καρδελής. Τοποθεσία μετά τα Θέρμα. Πρόκειται για κυριώνυμο που εμφανίζεται με διάφορες παραλλαγές: Καλδιλής, Καλδέλιας, Καρδέλιας από ένα Καρυδέλιας, ΠΑΡ που συνατούμε και στην οικογένεια Ίμβριου και Λενούδια (από μητρικό κλάδο).

Καρί-γιαλός, η, [Καί-γιάλός]. Έτσι ονομάζεται η παράλια περιοχή από το χωριό Λάγκωμα ως το Γιαλ. Το ΤΟΠ πιθανόν από το τουρκ. *kari* με σημασία "σύζυγος, γένος" αλλά και "παλιός", οπότε θα σήμαινε: Παλιός Γιαλός. Απαντά και το *Καργιαλίτς* = οι περί τον *Καρί-γιαλό*.

Καρκάλ η γίαγκαθός [Karkál i ýagaθός]. Του Καρκάλη ο αγκαθός (= βράχος). Το *Καρκάλης*, πιθανόν κυριώνυμο, άγνωστο σήμερα στο νησί.

Καρκάν, του, [Karkáñ]. Του Καρκάνη. Περιοχή κοντά στο Βάτο. Το ΤΟΠ από το κυριώνυμο *Καρκάνης*. Επώνυμο *Καρκάνης* απαντά στους Εκκλ. κωδ. το 1900: "Ζαφείρα Καρκάνη". Βλ. Παμπούκης, 1988, 201 και ΕΠ. Το ΤΟΠ απαντά και *Ζντου Καρκάν*.

Κάρκιν [Kárkiñ]. Κάρκινοι (;). Τοποθεσία στην περιοχή των Θερμών. Λείπουν οι σχετικές πληροφορίες.

Καστέλλ, του [Kastél']. Καστέλλι. *Πάνου κι κατ Καστέλλια*. Μικρός οικισμός στα Ν του νησιού, έξω από το χωριό Προφ. Ηλίας. Ο κάτοικος *Καστιλίδιους* [Kastilíðus]. Από το λατ. *castellum* "μικρό κάστρο, καστέλλι". *Καστέλλι* απαντά στην Πάρο και αλλού, Αλιπράντης, 1990, 100.

Κατάρτ, του, [Katárt]. Κατάρτι. Θέση κοντά στο Βάτο. Βράχος που έδωσε και την ονομασία στο ΤΟΠ. *Κατάρτ*, τοπωνύμιο συναντούμε και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 214.

Κατάρτια, τα, [Katártia]. Κατάρτια. Βρίσκεται στους Καριώτες. Πρόκειται για συστάδα δέντρων υψηλών που μοιάζουν με κατάρτια καραβιών. Ο Μηνάς, 1975, σημ 300 γράφει: "Το ΤΟΠ υπάρχει και στην Κάρπαθο για το οποίο ο Μιχαηλίδης - Νουάρος, 1972, Συμμ. Β' 430 γράφει: μέρος παράλιον εκ τινων ύπερθεν δένδρων, ων οι κλάδοι ομοιάζουν με κατάρτια. Το ΤΟΠ υπάρχει και στη Ρόδο (βλ. Α. Τσοπανάκη, Το τοπ. Αταβάρου, Βουνό, 1947/8, 153-161)".

Κατζαμπάς, η, [Kadzabás]. Κατσαμπάς. Ο κάτοικος *Κατζαμπαδίδους* [Kadzabadiðus]. Οικισμός πριν από την Παλιάπολη, στα ΒΑ του νησιού καθώς πάμε από Καμαριώτισσα προς τα Θέρμα. Από το τουρκ. *kasaba* "κωμόπολη, κεφαλοχώρι", Παμπούκης, 1988.

Κατής, η, [Zdu Katí]. Στου Κατή, θέση κοντά στην Παχιά Άμμο. Από τουρκ. *kadi* "ιεροδίκης, δικαστής".

Κάτσαους, η, [Kátsaus]. Κάτσαρος. Φυτωνυμικό ΤΟΠ, βλ. ΦΥΤ. Ο Παπαχριστοδούλου, 1986, στη λέξη, αναφέρει για τη Ρόδο: *κάτσαρας, κάτσαρος* (*cistus species*) "θάμνος με φύλλα που κολλούν" και για την ετυμολογία παραπέμπει στον Τσοπανάκη, 1940, 130 < *κάνθαρος*. Το ΤΟΠ απαντά και ως: *Κάτσαα, τα*.

Κατῶβέλα, η, [Katšvéla]. Κατσιβέλα. Παρόμοια ΤΟΠ συναντούμε αρκετά στη Σαμοθράκη όπως: *Κατῶβιλόσπιτα, Κατῶβιλοτύπτις, Κατῶβιλέλια*. Πρόκειται για σπίτια, σπηλιές και τρύπες, όπου κούρνιαζαν ή κατοικούσαν οι διερχόμενοι από το νησί Κατσιβέλοι (Γύφτοι).

Κατῶνόπουλ [Katšnópul']. Κατσινόπουλοι και *Κατῶνόπουλας, η* [Katšnópulas]. Τοποθεσίες με το όνομα αυτό απαντούν κοντά στα *Αλουνίτσια* και άλλη στο *Γιάλ*. Στα Σαμοθρακίτικα απαντά τύπος *κατῶνουπλιά, η*, και δηλώνει είδος χόρτου με αγνάθια σαν βελόνες. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 264, 301, που μελέτησε τη χλωρίδα της Σαμοθράκης, αναφέρει: *αγριουκουτσινόπολη* (Adonis automnalis) και *κουτσινόπολη* (Xanthium spinosum). Προφανώς πρόκειται για ένα από τα δυο φυτά, με την προσθήκη ότι η αρχική συλλαβή *κα-* αποτελεί μεταλλαγή της *κου-* με επίδραση ενός φυτού, π.χ. του *κάτσαρου*. Ο τύπος *κατσνουπλιά - κουτσνουπλιά* τότε πρέπει να σχετιστεί με τη λέξη *κουτδίν* (= μικρή άγρια ελιά και θάμνος ακανθώδης). Έχουμε δηλ. *κουτδίν* > *κουτῶνόπουλου* > *κουτσινουπλιά* > *κατσνουπλιά*. Βλ. και ΦΥΤ.

Καψάλ, τ' [Kapsál']. Τοποθεσία κοντά στην Αγιανέμ. Πιθανόν το ΤΟΠ να προέρχεται από κυριώνυμο: *Καψάλης* ή από το ουσιαστικό *καψάλι*, το, "κάθε μέρος που είναι καψαλισμένο ή μοιάζει με καψαλισμένο". Για το συγκεκριμένο ΤΟΠ υπάρχει η πληροφορία ότι κάηκε κατά την δεκαετία του '50 όλη η περιοχή. Για παρόμοια ΤΟΠ βλ. *Dietrich, 1908*, στη λέξη *καψάλιν. Μηνάς, 1975, 64, Καψάλια*, όπου και άλλες παραπομπές καθώς και *Οικονόμου, 1991, 152*.

Κγιάργια, τα [Kýárga]. Κριάρια. Θέση πάνω από την τοποθεσία *Σωτέρα* της *Χώρας*.

Κέεμνους, η, [Kêēmnus]. Κρημνός, Κρεμνός, κρέμνος. Απ' δώ *Κέεμνους* [Αρ' δο Κêēmnus]. Ονομασία γνωστή στον ελληνικό χώρο. Βλ. *Μηνάς, 1975, 51* και *Οικονόμου, 1991, 139, 279*. Υπάρχει ονομασία: *Κόκκινους Κέεμνους* (*Ξηροπόταμος*), *Γαλάζιους* (*Αγκιλάδα*) κλπ, ανάλογα με το χρώμα των βράχων. Πβ. για την Πάρο: *Άσπρα Κρεμνά, Άσπρος Αγερός, Αλιπράντης, 1990, 92*.

Κεραμαριό, τον, [Kíramaríó]. Κεραμαριό. Απαντά στους Εκκλ. κωδ. (1852) και σήμερα άγνωστο στους Σαμοθρακίτες. Ο Conze (Παπαγεωργίου, 1982, 133) αναφέρει ΤΟΠ, ό.βλ., Στα *Κεραμιδαριά*, τοποθεσία μετά τον *Αράπη*. Από *κεραμάρης* (κέραμος + άρης) > *κεραμαρειό*.

Κήπους, η, [Kípus]. Κήπος. Ακρωτήρι και γραφική περιοχή στα Α του νησιού. Ο Θωμόπουλος, 1963, στις λέξεις: *κήποι, τσήποι*, αναφέρεται σε κη-

πευόμενες περιοχές. Βλ. και Conze, 44. ΤΟΠ Κήπος απαντά και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 107.

Κιαμδαργιά, τα [Kiamdargá]. Κεραμιδαριά. Τοποθεσία μετά τους Καριώτες, προς τα Θέρεμα. Πιθανόν να πρόκειται για το ίδιο με το προηγούμενο ΤΟΠ. Το ΤΟΠ αναφέρεται και από τον Conze, 50, (= Παπαγεωργίου, 1982, 135) με την πληροφορία για "... σκορπισμένα στην ακτή θραύσματα από κόκκινα πήλινα αγγεία ... μάταια ζήτησα στα θραύσματα αυτά αντικείμενα με τη σφραγίδα της αρχαίας Ελλάδας". Η τοπωνυμία πρέπει να δηλώνει καμίνια και αγγειοπλαστεία παλιότερων εποχών, δεδομένου ότι η χρήση κεραμιδιών αποτελεί για τη Σαμοθράκη νεότερο γεγονός. Άλλωστε η ανεύρεση φούρνου ψησίματος αγγείων στον ίδιο οδικό άξονα από πρόσφατες αρχαιολογικές έρευνες συνηγορούν για την ερμηνεία αυτή.

Κιαδδιά, η, [Kiašá]. Κερασσιά. Συνοικισμός στα Α του νησιού και ο κάτοικος *Κιαδδίσιους* [Kiašišus].

Κιασούδα, η [Kiasúda]. Κερασσούδα. Ζ Γκιασσούδα = Στην Κερασσούδα. Θέση κοντά στον *Αγκίναου* και άλλη ψηλά στον *Φονιά*.

Κίῖβάτια, τα, [Kíivátia]. Κρεβάτια στους Κ. Καριώτες. Για παρόμοια ΤΟΠ βλ. Οικονόμου, 1991, 309, για το Ζαγόρι Ηλείου. Από *κρεβάτι* < *κράβατος* < *grabatus*.

Κίῖμαστό, τον, [Kíimastó]. Κρεμαστό. Τοποθεσία στα Ν του νησιού, ανάμεσα στο Βάτο και στο Γιάλ. Απόκρημνη περιοχή με καταρράχτη που πέφτει στη θάλασσα. Στην περίπτωση μας υπονοείται η λέξη: νερό (Κρεμαστό νερό). Ο Θωμόπουλος, 1963, στη λέξη *Κρεμαστή* για τη Τζια δίνει τη σημασία "κρημνώδης" και παραπέμπει στην *Κρεμαστή Λάρισα* και στην *Κρεμαστή* του Ελλησπόντου και της Μυσίας. Επίσης αναφέρεται και στη διασπορά του ΤΟΠ στον ελληνικό χώρο. Βλ. και Οικονόμου, 1991, 172. *Κρεμαστό νερό* ως ΤΟΠ απαντά και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 219.

Κίῖμνιώτσα, η, βλ. Παναγιά Κίῖμνιώτσα.

Κισμές, η, [Kisμές]. Κεσμές, Κεσμέδες. Τοποθεσία στον κάμπο της Καμαριώτισσας. Το ΤΟΠ αναφέρεται και στους Εκκλ. κωδ. "*Κεσμές καμπίσιους*". Από το τουρκ. *kesme* "soft rock stratum", όπως και είναι, Red. *Κισμές* στα Σαμοθρακίτικα ονομάζεται και η βρύση (τσεσμέ από τουρκ. *ceşme*) χωρίς να εξηγείται η αλλαγή του *τσε-* σε *κε-*. Ίσως να πρόκειται για παράκουςμα ή σύγχυση από το *κισμέ* που αναφέρθηκε στην αρχή. Πιθανότερη κρίνεται η προέλευση από το *ceşme*, γιατί και στην Πάρο έ-

χουμε ΤΟΠ: "Τσεσμές, ο [προφ. Κεσμές] όπου βρύση με νερό κατάλληλο για πόση" κατά τον Αλιμπράντη, 1990, 217.

Κιτρινιάρς, η, [Kitriiárs, Kitihiárs]. Κιτρινιάρης. Όνομα βράχου, μετά το Βάτο, που πήρε την ονομασία από το χρώμα, βλ. και ΤΟΠ *Κέεμνους* και *Πάαδιν*.

Κλαδιή, η, [Kladii]. Κλαδερή. Με το ίδιο όνομα συναντούμε δυο τοποθεσίες, μια πάνω από τον Πύργο του Φονιά και δεύτερη κοντά στην Καμαριώτισσα. Πρόκειται για θέσεις με θαμνώδεις εκτάσεις, "κλαδιά", κατάλληλες για τη βοσκή αιγοπροβάτων. Παρόμοια ΤΟΠ συναντούμε σε πολλά μέρη, π.χ. Οικονόμου, 1991, 155: *Κλαδερά, τα*, 234: *Το κλαδερό του παπά* "δάσος με άκαρπα δέντρα των οποίων τους κλάδους κόβουν και αποθηκεύουν για να θρέψουν τα αιγοπρόβατα το χειμώνα". Για τη Λέσβο, βλ. Παρασκευαΐδη, 1987, 203, *Κλαδερή*. Για την Ίμβρο: *Κλαδερή*, Ξεινός, 1981, 214. Το ΤΟΠ με την κατάληξη -ερός, -ερή, Amantos, 1903, 41, είναι συχνό στο νησιωτικό χώρο, όπως δηλώνει ο Amantos, και έχει περιεκτική σημασία: π.χ. *Αμμουδερή, Αχλαδερή, Θρουμπερή*, κλπ. Και ο Μενάρδος, 1905, 362, δίνει *Κλαδερή*. Στη Σαμοθράκη συναντούμε και *Φυλλαδερή* [Fladii], ό.βλ.

Κλείδουσ, η, [Kliđuš]. Κλείδωση. Ζ' Γκλείδουσ. Θέση κοντά στον *Βώλακα*. Συνήθως *κλείδωση* όπως και *δέση* ονομάζονται τα φυσικά ή τεχνητά κατασκευάσματα για τη συγκράτηση του νερού. Από την *Κλείδουσ* ξεκινά το *ργιάκ* του Φονιά. Όνομα διαφόρων τοποθεσιών.

Κληματσίδα, η, [Klimatsída]. Κληματσίδα. Τοποθεσία στον ακατοίκητο συνοικισμό *Χλαμπάρια*.

Κναδόπλακα, η, [Κναδόπλακα]. Κουναδόπλακα, Κουναβόπλακα. Υπάρχει στους *Καριώτες* και πιθανόν και στον *Ξηροπόταμο*. Το ΤΟΠ σύνθετο από τη λέξη: *κουνάδι + πλάκα*. Το *κουνάδι*, *κουνάβι* από το σλ. kupa. Η παρουσία *κουναδιών* στη Σαμοθράκη είναι μεγάλη και καταστροφική για την κτηνοτροφία.

Κόκκινους πώους, η, [Κόκknus pús]. Κόκκινος πώρος. Τοποθεσία στα Ν του νησιού και πέρα από το *Βάτο*. Άλλοι τοποθετούν ομώνυμο ΤΟΠ και στα *Χλαμπάρια*. Το αρχ. *πώρος* σημαίνει *πωρόλιθος*. Για παρόμοια ΤΟΠ, βλ. για το Ζαγόρι, Οικονόμου, 1991, 255: *Πουρί, το, Πουριά, τα*. Και Georgakas - Mac Donald, 1967, 240. Στη Σκύρο: *Αλόρθου Πουρί* (όρθιος πωρόλιθος), Ξανθούλης, 1984, 51.

Κοκκίνουφουστανού, η, [ko(u)knufustanú]. Κοκκινοφουστανού. Συνοικία της Χώρας με χαρακτηριστική παλιά βρύση.

Κόνζουγλα, [Zdu Kónzuɣla]. Στον Κόνσουλα. Βλ. ΕΠ. Σύμφωνα με πληροφορίες, παλιότερα, στο ρυάκι της θέσης αυτής είχε βρει το θάνατο από πνιγμό, ένα μέλος της ομώνυμης οικογένειας. Σήμερα ακούγεται και ως Κόνσουλα.

Κουάκ, οι, [Sts Kuák]. Στους Κοράκους. Θέση κοντά στο Φεγγάρι. Στην Κάσο: *Στους Κοράκους, Μηνάς, 1975, 68.*

Κουακόβαθις, οι, [Kuakónavhiis]. Κορακόβαθρες. Θέση στην περιοχή Καριωτών.

Κουβούκλιου, συνήθως *Κουφούκλιου, του*, [Kufúk'lu]. Κουβούκλιο, ορεινή περιοχή, στα Β του νησιού, πάνω από τους οικισμούς *Χλαμπάρια* και *Κανταράτκα*. Το ΤΟΠ από το μsn. *κουβικούλιον > κουβίκλιον > κουβούκλιον* από λατ. *cubiculum* "υπνοδωμάτιο του αυτοκράτορα" και "baldachino, padiglione, pergoralato, pergola di vittì" κατά τον Viscidi, 1944, 33. Βλ. και Μενάρδου, 1905, 476, για τη σημασία *cubiculum* ως "περίπτερο, κιόσκι". *Κφούκλ* ΤΟΠ απαντά και στη Θάσο, Θασιακά, 1992, 514.

Κούθλα, η, [Kúthla]. Περιοχή στα Β του χωριού Αλώνια, όπου δεσπόζει ένας λόφος. Το ΤΟΠ πιθανόν από τη λέξη *κότυλος* (= είδος αγγείου) που ιδιωματικά εμφανίζει τύπους: *Κούτουλας, κούτλας* στην Ικαρία και Εύβοια, βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. Η τροπή του *τλ/θλ* από αφομοίωση. Ο Γιαννουλέλλης, 1983, 58, στη λέξη *κούτλα* "απότομος βραχώδης πλαγιά" προσθέτει το τουρκ. *κούτλε* = λίθινος όγκος από αραβ. *κετλ* = σωρός, όγκος, δηλ. το τουρκ. *kütle*, Red. Θεωρώ όχι απίθανη την προέλευσή του από το: *κόθουρος > *κόθουρας > *κούθρας > κούθλας*, γιατί μερικοί το προφέρουν: *Κούτλα*.

Κουκδέλις, οι [Kukdélis]. Κουκουδέλες. Βρίσκεται στην περιοχή Καριωτών. Στην τοποθεσία υπάρχουν κουκουδιές. Το *κουκουδέλα* υποκορ. τύπος του *κουκουδιά*, πβ. *λυγιά, λυγαριά > λυγαδέλα*. *Κουκουδιά* ΤΟΠ απαντά και στη Θάσο, Θασιακά, 1992, 512.

Κούκδου, του, [Kúkdu]. Κούκονδο. Περιοχή κοντά στο Γιάλ γνωστή και ως *Κούκδου του μαντί*. Στα Σαμοθρακίτικα απαντά και ο τύπος *κουκουδιά* που δηλώνει το δέντρο *Pistacia terebinthus*, κατά τον Κατσικόπουλο, 1936, 265. Παλιότερα τόσο τα κούκονδα όσο και τα κουκουδοβλάσταρα ήταν βρώσιμα (παπάρα). Το ΤΟΠ κατά τον Κρεκούκια, 1983, 149, αφορά "είδος αγρίας φιστικιάς" και την παραβάλλει με την κοκκυγέα του Θεοφράστου, Φ.Ι. 3,16,6 και Plin H. N. 13, 121. Πιθανότερη είναι η ετυμολόγησή του από ένα: *κόκκος > κοκκίδιον > *κουκουίδιον > κούκου-*

δον.

Κουκκινάκια μπαξές, τ', [Kuknáka baksés]. Ο μπαξές του Κοκκινάκια, ό.βλ. ΕΠ.

Κουκκίνουφουστανού, βλ. *Κοκκίνουφουστανού*.

Κουκκινόχουμα, του, [Kuknóchuma]. Κοκκινόχωμα. Συνηθισμένη ονομασία πολλών περιοχών από το χρώμα των χωμάτων. Για το Ζαγόρι, βλ. Οικονόμου, 1991, 159: *Κουκκινόχουμα*. Για την Κάσο: Τα *Κόκκινα, Κόκκινος κρεμμός, κόκκινος λώρος* (=χωράφι), Μηνάς, 1975, 67. Πβ. και *Κοκκινόγεια γενικά*.

Κουκουδιά, η, [Kukudýá]. Κουκουδιά. Περιοχή μετά την *Κτάδα*, προς την Παχιά Άμμο. Από πολλές κουκουδιές που υπάρχουν στην τοποθεσία.

Κούκος, η, [Kúkus]. Κούκος. Το ΤΟΠ αναφέρεται από τον Φαρδύ (Παπαγεωργίου, 1982, 230) και από τον Δραγούμη, 1909, 28. Το όνομα της τοποθεσίας επιβιώνει μέχρι σήμερα. Βρίσκεται έξω από τη Χώρα και είναι γνωστό σ' όλους από την επανάσταση του 1821. Στη θέση *Κούκος*, οι Σαμοθρακίτες πρόβαλαν σθεναρή αντίσταση στους Τούρκους με τα γνωστά δραματικά αποτελέσματα. Ομώνυμες περιοχές υπάρχουν σε πολλά μέρη όπως: Στη Τζια: *Του Κούκου*, Θωμόπουλος, 1963, 103. Στο Ζαγόρι: *Του Κούκου*, Οικονόμου, 1991, 164 "ονομασία υψώματος". Η λέξη, εκτός από το γνωστό πουλί δηλώνει και το άκρο υψώματος, την κορυφή κλπ. Πβ. Ησυχ. *κόκκυξ, κόκκυς* "πτηνόν και λόφος", βλ. και Battisti - Alessio, 1952 στη λ. *cocca*.

Κουλάρα, η [Kuláa]. Κωλάρα, αναδομείται ο τύπος. Θέση κοντά στο χωριό Προφ. Ηλίας.

Κουλουκόπους, η, [Kulukópus]. Κωλοκόπος. Έτσι ονομάζεται μια δύσβατη περιοχή στους Άνω Καριώτες. Πβ. Κατσάνης, 1990, 86: *Cuḡ scósu* στα Κουτσοβλάχικα με την ίδια σημασία.

Κουνόμ, τ' [Kunóm]. (Οι)κονόμου. Τοποθεσία στον *Κατζαμπά*, κοντά στο Ξενοδοχείο του Φωτεινού. Δεύτερη τοποθεσία κοντά στη *Βάθρα του Κώστα* (Ξηροπόταμος) όπου υπάρχει εκκλησιάκι του *Αγίου Οικονόμου*. ΕΠ από το εκκλησ. αξίωμα: *Οικονόμος*.

Κουντό μσουάχνου, του [Kudó msuáχnu]. Κοντό μισολάχνο. ΤΟΠ στην περιοχή των Καριωτών. *Λαχνός* στα Σαμοθρακίτικα ονομάζεται ο κλήρος που διανέμεται μετά από κλήρωση, βλ. και *λαχίδι* "κομμάτι χωραφιού ή ελαιώνα" < αρχ. *λάχος* "μερίδιο, κλήρος", Παπαχρίστου, 1984, 96. Έτσι έχουμε μισό λαχνό στην περίπτωση μας. Αξιοπαρατήρητη είναι η λέξη *μισουάχνου*, όπου διαπιστώνουμε την αποβολή του λ [= l] όπως και στη

λέξη: Λάλλις και λάις, βλ. Γλωσσάρι.

Κουαντίνα, Κουραντίνα, η, [Kuadína, Kuradína]. Θέση στους Καριώτες δίπλα στο Μαντζαΐδιον του ριάζ.

Κούουννα, η, [Kúuna]. Κουρούνα. Περιοχή στα Α του νησιού, πριν από το ακρωτήριο Κήπος. Το ΤΟΠ από το ομώνυμο πουλί: *κουρούνα* < αρχ. κορώνη. Ομώνυμο ΤΟΠ απαντά και στο χωριό Αλώνια.

Κουνουντιάς, η, [Kuundiás]. Κροντηράς, Κουρουντιάς. Τοποθεσία κοντά στο Μετόχι του Αγ. Αθανασίου, στο χωριό Αλώνια. Ο τύπος *Κουνουντιάς* μπορεί να αναδομηθεί και ως *Κροντηράς* / *Κρουνητάς* και ως *Κουρουντιράς* (< *kuvu dere* = ξηρόλακκος, ξηροπόταμος). Το *Κροντηράς* θεωρώ ότι είναι το πιθανότερο.

Κουπιλιού, τ' [Kupil'ú]. Του Κουπιλιού. Έτσι ονομάζεται το βουνό πάνω από τον Πύργο του Φονιά και αναφέρεται στην κοπέλα που ερωτεύτηκε τον Αντρείωμένο, βλ. *Αντίργιουμένου η τύπτα*.

Κουπιργές, οι [Kupirgés]. Κοπριές. Τοποθεσία στα Ν του νησιού, πάνω από το Κίημαστό νιό, από τις κοπριές που υπάρχουν από το στάλισμα των ζώων.

Κουργιαίτ, οι, [Kurýát]. Κουριάτοι. Βρίσκεται στα Θέρμα. Πιθανόν να πρόκειται για όνομα Οικογ. π.χ. *Μαλιζιάτ, Τιρζάτ* κλπ. βλ. 2.03 από ένα άγνωστο σήμερα ΕΠ *Κούριας*. Πβ το σαμοθρακίτικο *κουριά* = κορμί.

Κουρμπέτς [Kurbéts]. Κουρμπέτι. Παλιά ονομασία του χωριού Προφ. Ηλίας. Ο κάτοικος *Κουρμπιτίδης* [Kurbitišus]. Το ΤΟΠ από το τουρκ. *gurbet* / *kurbet*, με τη γνωστή σημασία.

Κουρφούδ, του, [Kurfúd]. Κουρφούδι, δηλ. μικρή κορυφή. Δίπλα στη θέση Φλλαδιή, στην περιοχή Θέρμα - Καριώτες.

Κουρφούδια, τα, [Kurfúdýa]. Κουρφούδια. Μικρές κορυφές γύρω από το Φεγγάρι.

Κούδιαντα του ργιάζ, [Kúšada tu rýák]. Του Κούσιαντα το ρυάκι. Θέση κοντά στο ΤΟΠ του Μαλακού. Για το *Κούδιαντα*, βλ. ΕΠ.

Κουσπινταούσα, η, [Kušpidaúsa]. Εικοσιπενταρούσα, εκκλησιά από τα μνήματα της Χώρας καθώς πηγαίνουμε προς τη Σωτέρα. Το άλλο εκκλησάκι ονομάζεται *Τς Κφούς/-ής* = Της κουφής.

Κουτάαδ, -δγια, τα [Kutáad, -dýa]. Κουτράδι, -δια. Η λέξη έχει γενικότερη σημασία και διασπορά. Σημαίνει τόπο "μαδαρό", δηλ. πετρώδη χωρίς βλάστηση. Πβ. τα: *κούτρα* = μέτωπο, *κουτρούλης* = φαλακρός, άτριχος, κλπ. Φλώρος, 1980, στη λέξη. Βλ. και ΤΟΠ.

- Κουτδάν του ργιάκ, τ'* [Kutšáh tu g'ák]. Του Κουτσιάνη το ρυάκι. Πρόκειται για το ίδιο ΤΟΠ με το: *Τ' Αϊ Γιωρ του ργιάκ*, όπου βρίσκονται οι μύλοι της Χώρας.
- Κουφίνια, τα*, [Kufíña]. Κουφίνια. Τοποθεσία στα Θέρμα, όπου βρίσκονται οι υπαίθριες ιαματικές πηγές.
- Κουφκοί, οι* [Kufkí]. Κουφκοί. Θέση κοντά στην Καμαριώτισσα, πηγαίνοντας προς το Ακρωτήρι. Πρόκειται για μικρή λίμνη. Ορθότερο: η *Κουφκή*, δηλ. ενικ. θηλυκού ονόματος.
- Κόψ' τ' ασβιστουκάμινου, τ'* [Zd Gópš t' azvistukáminu]. Στου Κόψη το α-σβεστοκάμινο. Η τοποθεσία γνωστή και ως *Τ' Κόψ' του ργιάκ* = του Κόψη το ρυάκι. Πρόκειται για μικρό χείμαρρο που καταλήγει στη θάλασσα της Παλιάπολης και περνάει δίπλα από το εκκλησάκι της Αγίας Παρασκευής. Ασβεστοκάμινα παλιότερα υπήρχαν πολλά στο νησί, όπως αναφέρει και ο Δραγούμης, 1909, 68, και χρησιμοποιούσαν ως πρώτη ύλη τα μάρμαρα. Σήμερα στους δρόμους Χώρα - Παλιάπολη και Χώρα - Ξηροπόταμος, συναντάς τα θεμέλια από παλιά ασβεστοκάμινα. Το ΕΠ Κόψης σήμερα δεν απαντά στο νησί.
- Κρέμασ, η* [Kêēmaš] και [Gêēmaš]. Κρέμαση. Τοποθεσία στα Πέρα Θέρμα. Όπως δηλώνει και η λέξη πρόκειται για νερό που πέφτει από ψηλά, δηλ. καταρράκτη. Πβ. *Κίημαστό νιό*.
- Κρημνιώτισσα, Κημνιώτσα, η*, [Krimhíotsa, Kíēmhíotsa]. Παναγιά Κρημνιώτισσα. Επώνυμο της Παναγίας και μικρό εκκλησάκι που βρίσκεται πάνω από την Παχιά Άμμο, σε απόκρημνο βράχο. Σύμφωνα με την παράδοση η εικόνα βρέθηκε να επιπλέει στον κολπίσκο της Παχιάς Άμμου, την εποχή "των Εικονομάχων". Από την παραλία η εικόνα "μετακόμισε" στον ψηλό και απότομο βράχο παρά τις ενέργειες των πιστών να την κρατήσουν στην παραλία. Θεωρείται από τα πιο θαυματουργά Αγίσματα του νησιού και θρησκευτική του παρακαταθήκη. Βλ. και Ακριτική Σαμοθράκη, 28.
- Κόιργια, ή Εύρια* (ορθότερα), τα, [Kšir'ga]. Εύρια. Στο δρόμο Καμαριώτισσα - Χώρα, πριν από την Τούρλ. Εύρια ονομάζονται στη Σαμοθράκη λίθοι πωρώδεις που το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ότι "ξύνονται" δηλ. πελεκούνται, ακόμη και με τσεκούρι, με μεγάλη ευκολία και λαμβάνουν το επιθυμητό σχήμα για την κατασκευή τόξων και ημικυκλίων στα τζακιά, τους φούρνους και τα παράθυρα. Η ετυμολογία πρέπει να αναζητηθεί στις ιδιότητες αυτής της πέτρας. Η λ. *ξυρίον* υποκορ. του *ξυρόν*, το, σημαίνει αρχικά ξυράφιον και η διαστολή της σημασίας του σε πέτρα

πωρώδη, φαίνεται ότι προήλθε από την ιδιότητα της πέτρας να ξύνεται με ευκολία. Ο Ησυχ. στο λήμμα: ξυρόν δίνει "τομόν, ισχνόν, οξύ" και: ξυραί "ακόναι". Πβ. και τύπους: ξυρίας "ξυρισμένος, ξυρήσιμος", ξυραίος "ξυρισμένος". Απίθανη η προέλευση από το ξηρός "στεγνός", Chantraine, 1974, στη λ. ξύω.

Κστός, Ξστός, η, [Zdu Ksto]. Στον Χριστό. Περιοχή στα Β του νησιού, που αναφέρεται από τον Φαρδύ (Παπαγεωργίου, 1982, 226) ως παλιά κατοικημένη περιοχή. Το ίδιο αναφέρει και ο Conze, (Παπαγεωργίου, 1982, 134-5, 137) ο οποίος μάλιστα προσπάθησε να αντιγράψει διάφορες επιγραφές. Σύμφωνα με τις πληροφορίες, η παρουσία Μοναστηριού είναι βέβαιη αφού και ως μεγαλύτερη εκκλησία θεωρούσαν αυτή της "Μονής του Χριστού". Για τον τύπο Ξτός, βλ. Kretschmer, 1905, 76, 184, 209.

Κτάδα, η [Κτάδα]. Κοιτάδα. Τοποθεσία στα Ν του νησιού μετά το χωριό Λάκωμα. Πρόκειται για περιοχή που σχηματίζει ένα φυσικό εδαφικό βαθούλωμα και είναι ελαιόφυτη. Χωρίζεται σε *Παν κι κατ Κτάδα*. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 136 "είναι πιθανότατο (να πρόκειται) για τη λέξη *κοίτος*, αναλογικά σχηματισμένη κατά το *κοιλάδα - κοιτάδα*". Στη Μάνη συναντούμε ΤΟΠ *Κοίτα* "περιοχή και οικισμός", οπότε κατά το σχήμα *Σέλλα > Σελλάδα* να έγινε *Κοίτα > Κοιτάδα* όπως αναφέρει και ο Κρεκούκιας. Βλ. ONOMATA, 12 (1988) 841: *Κοίτα* "poste de garde à Mani Peloponnése".

Κτσολόγιαννους, η, [Ktsológianus]. Κουτσολόγιαννος. Κουτσόγιαννους για μερικούς. Τοποθεσία κοντά στο Γιαλ. Το ΤΟΠ σύνθετο από *κουτσοιυλιά, -λώ + Γιάννος*.

Κύλδουους, η, [Kílduus]. Κύλινδρος. Κοντά στην Κτάδα. Στον Κύλινδρο ακούγεται συχνότερα. Στα Σαμοθρακίτικα *κύλδουους* ονομάζεται ο πέτρινος ή συχνότερα μαρμάρινος κύλινδρος με τον οποίο όλοι οι κάτοικοι ισοπέδωναν τις χωμάτινες στέγες των σπιτιών τους, *τις αέτεις*, πριν χρησιμοποιήσουν τα κεραμίδια.

Κυργιό νιό, του [Kîrgó nió]. Κρύο νερό. Περιοχή κοντά στο *Καράβ ριγιάκ*. Άλλοι το τοποθετούν στα *Πατδιά*.

Κφόπιτις, οι [Kfópitii] και Κφόπιτουου. Στους Εκκλ. κωδ. "εις θέσιν Κουφόπιτρης". Στη γλώσσα των λατόμων και ασβεστάδων της Σαμοθράκης *κουφή* ονομάζεται η πέτρα που ήταν άσπρη και γεμάτη νερά (πώρους) σε αντίθεση με τη *βουβή* που ήταν συμπαγής και χωρίς "νερά".

Κφούς, τσ, [Ts Kfus]. Της Κουφής, βλ. Κουδπινταούσα. Σήμερα ακούγεται και: *τς Κφης*.

Λαγκάδα, η, [Lagáda]. Λαγκάδα. Περιοχή στα ΒΑ της Καμαριώτισσας, όπου σήμερα βρίσκεται το εργοστάσιο της Δ.Ε.Η. Πρόκειται για φυσική κοιλάδα που έχει κατεύθυνση από τη Χώρα προς τη θάλασσα. Το ΤΟΠ αποτελεί μεγεθυντικό της λέξης *Λαγκάδι*. Παρόμοια ΤΟΠ βρίσκουμε σε πολλά σημεία του ελληνικού χώρου. Βλ. Γιαννουλέλλης, 1983, 40, *Λαγκάδα* (στη Λέσβο) και Θωμόπουλος, 1963, 107, *Λαγκάδα* στη Τζια. *Λαγκάδα* απαντά και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 123.

Λαγκαδιώτς, η, [Lagađýots]. Λαγκαδιώτης. Ακρωτήρι και χείμαρρος στα ΒΑ του νησιού.

Λαδικό, του, [Ladkó]. Λαδικό. Λόφος στα αριστερά του δημόσιου δρόμου που οδηγεί στο Λάκκωμα, αμέσως μετά τη διασταύρωση του δρόμου που οδηγεί στα Αλώνια.

Λαδόξηα, η, [Ladóksia]. Λαδόξηρα. Σήμερα από τους ψαράδες και από τους ναυτικούς *Λαδόξηρα* ονομάζεται ένας ύφαλος στα ανοιχτά του ακρωτηρίου *Άγγιστρος* και σε μήκος 5-7 μίλια από την ακτή, ανάμεσα στη θρακική χερσόνησο και το νησί. Το ΤΟΠ από τον Φαρδύ (Παπαγεωργίου, 1982, 130), αναφέρεται αντίστοιχα ως *Ζγόραφα* και *Zgúrafa*, ό.βλ. Ειδικότερα ο Φαρδύς γράφει "Την ύφαλον ταύτην συχνάκις επισκέπτονται σπογγαλιείς παρά των οποίων πληροφορούμεθα ότι εν τω τόπω εκείνω εις ολίγην απόστασιν από την επιφάνειαν της θαλάσσης, διακρίνονται κίονες, κιονόκρανα και διάφορα άλλα κτίρια, έργα χειρών ανθρώπων (Διόδωρος ο Σικελιώτης εν τη ιστορία του αναφέρει ότι προ των παρά τοις άλλοις γενομένων κατακλυσμών, έτερος εν Σαμοθράκη μέγας εγένετο, ο οποίος συν τοις άλλοις 'ουκ ολίγην και της επιπέδου γης εν τη Σαμοθράκη θάλασσαν εποίησεν και δια τούτο εν τοις μεταγενεστέροις καιροίς ενίους των αλιέων ανεσπακέναι τοις δικτύοις λίθινα κιονόκρανα"), Διοδ. Σικελ. Ε', 47"). Τα ίδια περίπου μας λέει και ο Conze, "Ετσι διηγούνται για τα *Ζγόραφα*, μια ύφαλο στη θάλασσα, ανατολικά της Σαμοθράκης, ότι δηλ. εκεί σε μια σπηλιά του βράχου κατοικεί ένα μεγάλο τέρας και ότι οι σφουγγαράδες, ενώ αναζητούν τέτοιους ύφαλους χάριν των σφουγγαριών, δεν τολμούν να βουτήξουν πολύ βαθιά στα *Ζγόραφα*". Η σημερινή ονομασία *Λαδόξηρα*, οφείλεται, σύμφωνα με τις πληροφορίες ψαράδων και ναυτικών, στις κηλίδες λαδιού (πετρελαίου;) που εμφανίζονται συχνά στην επιφάνεια προφανώς από κοιτάσματα του βυθού, βλ. και Φαρδύς, *Θρακική Επετηρίς*, 1897, 48-54.

Λαζάτκα, τα, [Lazátka]. Λαζάτικα. Συνοικισμός της Χώρας που πήρε το όνομά του από την οικογένεια των *Λαζάτ*, δηλ. το σύνολο των μελών της οικογένειας *Λάζου*. Βλ. και ΕΠ *Λαζάτ*. Πιο πιθανή η ονομασία της συ-

νοικίας από εγκατάσταση Λαζών την εποχή των Ορλωφικών (1770 - 1774).

Λάκκ, οι, [Lák]. Λάκκοι. Τοποθεσία κάτω από την Αγιλάδα, όπου και συναντούμε κρύο νερό.

Λάκκουμα, του [Lákuma]. Λάκκωμα. Χωριό στα Ν του νησιού. Ο κάτοικος *Λακουματίδους* [Lakumatísus]. Το όνομα από την εδαφική διαμόρφωση.

Λαμπ, η, [Lab]. Λάμπη, Z Lab = Στη Λάμπη. Τοποθεσία κοντά στον Άγιο Γεώργιο του Κάμπου. Οι Εκκλ. κωδ. αναφέρουν "ένα χωράφι εις θέσιν Λάπη" (1829). Ο Γιαννουλέλλης, 1983, 129, αναφέρει για τη Λέσβο ΤΟΠ *Λαμπούδα*, όνομα πηγής, και το ετυμολογεί από το αρχ. ελληνικό: *Λάμπα, Λάμπη* "αφρός που σχηματίζεται στην επιφάνεια νερού και ιδιαίτερα νερού λιμνάζοντος". Το όνομα *Λάμπη* αναφέρει και ο Άμαντος, 1964, 566: *Λάμπη*, παλαιότερον *Λάπη* και *Λάππα* ... και όνομα δυο πόλεων μικρασιατικών ... *Λάμπα* ή *Λάμπη* εσώθη και ως προσηγορικών και δηλοί τα λιμνάζοντα ύδατα. Και ως τοπωνύμιον εσώθη πολλαχού". Τελευταία οι *Ε. Παπαδοπούλου - Χρ. Τζιτζιλής, Το γλωσσικό ιδίωμα της ορεινής Πιερίας, Θεσσαλονίκη, 1993*, αναφέρουν στο Λεξιλόγιο: *Λαμβάδα* "ορμητικό ρεύμα μετά από δυνατή βροχή" για την περιοχή της Πιερίας

Λαρν, η, [Larní]. Λάρνη. Το ΤΟΠ αναφέρεται από τον Κρεκούκια, 1983, 136, χωρίς όμως να μπορέσω να το επαληθεύσω, παρά τις προσπάθειές μου. Κατά τον Κρεκούκια, το τοπωνύμιο προέρχεται από το *Λάρνακα* με συγκοπή. Πράγματι ο Θωμόπουλος, 1963, 108, αναφέρει για την Κω: *λάρνα*, η, "κοίλωμα παρά το Δοσανάρι" και αναφέρεται στα αρχαία ΤΟΠ *Λέρνα, Λέρνη*. Επίσης τα συνδέει όλα με το *Λάρνακα* (Κύπρος, Κάρπαθος), *Λαρνάκι* (Κύθνος, Αμοργός) κλπ. *Λαρνί*, απαντά και στην Κέρκυρα με σημασία "χτιστή σκάφη", βλ. ΟΝΟΜΑΤΑ, 4 (1972) 74. Στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 92, συναντούμε τη λέξη: *λαρνάκ*, "μεγάλος λάκκος" καθώς και στη Θάσο, Θασιακά, 1992, 516.

Λατζάρ, τ' [D' Ladzár]. Του Λαζάρου. Ο *Αί Λάτζαρος* είναι ο άγιος του νεκροταφείου της Χώρας. Η σαμοθρακίτικη φράση: *Τ' Αγίου Λατζάρ*, σημαίνει: ποτέ.

Λημνιούς, [Limnías]. Λημνιούς. Ίσως ορθότερη ορθογράφηση ως Λιμνιούς. Ο Μηνάς, 1975, 76, δίνει για την Κάσο όνομα ΤΟΠ Λιμνιάς με σημασία "πολλά χωράφια μαζί στα οποία λιμνάζουν τα νερά του χειμώνα". Από τον τύπο *Λιμνιάς*, ο, πληθ. οι *Λιμνιοί*, τους *Λιμνιούς* μπορεί να μας ο-

- δηγήσει στον τύπο που έχουμε από τη Σαμοθράκη. Στην Πάρο απαντά ΤΟΠ *Λιμνιά*, βλ. Αλιπράντης, 1990, 129. Ο πρώτος τύπος *Λημνιούς* μπορεί να δηλώνει το θ. του *Λημνιός* (κάτοικος Λήμνου) δηλ. της *Λημνιάς* με μεταλλαγή της κατάληξης σύμφωνα με το όνομα: τς *Κφους* = Κουφής, Αλουντιούς κλπ. ό.βλ. ΕΠ. ΤΟΠ.
- Λ'θιος*, η, [Lθ́́os]. Λιθιός. Λθαω, του. Τοποθεσίες με πέτρες και λιθοσωρούς. Το πρώτο περιεκτικό, βλ. και Amantos, 1903, 47.
- Λιακά*, τα, [Laká]. (Η)Λιακά. Δηλ. μέρη που τα βλέπει ο ήλιος. Η τοποθεσία βρίσκεται στα ΒΑ της Χώρας και πολύ κοντά. Πιθανόν παλιότερα οι τρύπες στους βράχους να αποτελούσαν τόπους διαμονής λεπρών. ΤΟΠ *Λιακά*, τα, απαντά και στη Σύμη, Ζωγράφειος Αγών, Α' 222.
- Λ(ι)βάδια*, τα, [Lνά́δ'ya]. Λιβάδια. Πεδινή και καλλιεργήσιμη περιοχή στα ΝΔ του νησιού, κοντά στον Άγιο Αντρέα. Η παλιότερη προφορά: *Λ'βάδια*. Παράλιες πεδινές τοποθεσίες: *Λβάδια*, τα, απαντούν και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 126.
- Λίβανους*, η, [Zdu Livanu]. Λίβανος. Μια πλαγιά στην *Κτάδα* και στα *Πιτάδια* (Πετράδια).
- Λιβέντ τύπα*, τ', [Lived típa]. Του Λεβέντη η τρύπα. Θέση κοντά στην τοποθεσία *Αγιλάδα*, πάνω από τα Θέρμα. Κατά την παράδοση, εδώ ένας νέος έχασε τη ζωή του, όταν τα αδέρφια της νέας που είχε ερωτευτεί τον κυνήγησαν και τον σκότωσαν καθώς έτρεχε να κρυφτεί στην σπηλιά του. Πάνω στα βράχια, λένε, ότι μαρμάρωσε το χυμένο του αίμα.
- Λιθάρις*, οι, [Liθáris]. Λιθάρες. Τοποθεσία κοντά στην Παλιάπολη. Το λιθάρα μεγεθυντικό του λίθος.
- Λιθιό*, του, [Liθiό]. Λιθερό. Τοπωνύμιο που αναφέρεται από τον Conze, 61. Μάλλον πρόκειται για το προηγούμενο ΤΟΠ.
- Λιμνίδ*, του, [Limnίδ]. Λιμνίδι. Μικρή παραθαλάσσια λίμνη στη γλώσσα που οδηγεί στο *Ακουουτήρ*, κοντά στον Άγιο Αντρέα. Το *Λιμνίδι* είναι υποκορ. τύπος του *λίμνη*. Για την Κάσο βλ. Μηνάς, 1975, 75, σημ. 387 *Λιμνάκι*, και για τη Λέσβο, Γιαννουλέλλης, 1983, 62, *Λιμνί*. *Λιμνίδ* υπήρχε και στο δρόμο: Καμαριώτισσα - Παλιάπολη, πριν από τη χάραξη του δρόμου.
- Λιουκόπια*, τα, [Lukóρ'xa]. Ελαιοκόπια; δηλ. κορμοί ελαιοδέντρων. Τοποθεσία κοντά στη θέση του *Μαλακού*. *Λιοκόπια* τοπωνύμιο απαντά και στη Σκύρο, Ξανθούλης, 1984, 129 και αλλού.
- Λιπτή*, η [Zdi Lipti]. Στη Λεπτή (ενν. άμμο). Λείπουν περισσότερες πληροφορίες.

Λινκουπέτιργια, τα, [Lifkupétirgá]. Λευκοπέτρια. Λατομείο (νταμάρι) με λευκές πέτρες, στο δρόμο από το Λάκκωμα στον Προφ. Ηλία, απέναντι από τα *Μυρσίνια*. Στη Λήμνο συναντούμε: *Λινκουπιτριά*, η, Κοντονάτσιου, 1989, 357.

Λουλούδ, του, [Lulúδ]. Λουλούδι. Ορεινή τοποθεσία στο κέντρο του νησιού και σε υψόμετρο 1475 μ. Αποτελεί το κέντρο στο τρίγωνο: *Ακόνισμα - Χοντρό Χάλασμα και Αμόνι*.

Λουμάκι, του, [Lumák]. Λουμάκι στο συνοικισμό *Κερασιά*, στην *Πάνω Μεριά*. Λουμάκι ονομάζεται κάθε ευλύγιστο βλαστάρι. Η λέξη έχει μεγάλη διάδοση στον ελληνικό χώρο και στα Κουτσοβλάχικα: lumáke, Papahagi, 1974, στη λ. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, από *λείμαξ*, βλ. και Τσοπανάκης, I, 1983, 610. Στην Ίμβρο *λουμάκι* "μακρύ, ίσιο και καθαρό κλαδί", Ξεινός, 1981, 95.

Λούσταα, η, [Lústaa]. Λούστρα, η, Πβ. και για τη Σιάτιστα: *λούστρα* = βρεγμένα πολύ, μούσκεμα, Μ. Χατσιούλης, Τα Σιατσνά, Σιάτιστα, 1992, στη λέξη. Η λ. *λούστρα* απαντά σε πολλά νεοελληνικά ιδιώματα με τη σημασία "λάκκος με νερό, λάσπη, βούρκος, τέλμα". Από το λατ. *lustrum*, πληθ. *lustra* "τέλμα". Πβ. και Κουτσοβλάχικα *lustră* "τέλμα, ειδικά χώρος όπου κυλιούνται τα γουρούνια". Βλ. και Α. Μπουσμπούκης, "Τοπωνύμια από την Πιαλεία Τρικάλων", Α.Δ. 15 (1985) 16. Τέλος τοπωνύμιο *Λούστρα, η*, απαντά και στη Θάσο, *Θασιακά*, 1992, 518, καθώς και στη Σκύρο: η *Λούστρα*, Ξανθούλης, 1984, 131.

Λουτόοχειλους, η, [Lutóoxílus]. Λουτρόχειλος. Πρόκειται για βράχο μεγάλο και όρθιο πάνω από τους Καριώτες. Σύνθετο από τη λ. *λουτρό + χείλος*.

Λουτσκιά, η, [Zd Lutská]. Στη Λουτσκιά. Περιοχή πάνω από το χωριό Αλώνια. Ο Δραγούμης, 1909, 63, κατά την περιήγησή του στην Σαμοθράκη αναφέρει: "ένα φυτάκι με μικρό κοκκινωπό ξινόγλυκο καρπό, σα μικρούτσικα δαμάσκηνα, που ο Σαμοθρακίτης οδηγός μου μου τα είπε *λούτσικα*". Ο Τσοπανάκης, II, 1983, αντιγράφοντας τον Μαρινάτο "... προπαντός η ακανθώδης *λουτσά*, ο ιδιότυπος αρωματικός θάμνος της Κρήτης ... κατάφορος από τους μικρούς υπόξινους καρπούς", χωρίς να δίνει ετυμολογία. Το ίδιο αναφέρει και ο Χελδράιχ, 1909, 6, *λουτσια* (Κρήτη) *Berberis Cretica*, και *λουτζιά* (*Lycium barbarum*). Ο Κατσικόπουλος, 1936, 264, που μελέτησε τη χλωρίδα της Σαμοθράκης την *Berberis Cretica* την ονομάζει *γλυκαγκαθιά*, βλ. ΦΥΤ. Κατά τους Σαμοθρακίτες η *γλυκαγκαθιά* είναι διαφορετική από την *λουτσκιά*. Για την *Berberis Cretica* οι Δ. Βολιώτης και Ν. Αθανασιάδης, Δένδρα και θάμνοι, Θεσ/νίκη, 1971, 262, δίνουν λαϊκά ονόματα *λουτσά*, *αλουτσά* (Κρήτη).

- Λυγαργιά, η*, [Liγarγá]. Λυγαριά. Τοποθεσία κοντά στους Καριώτες. Το όνομα από το ομώνυμο φυτό.
- Λυγαΐδια, τα*, [Liγaiδῖa]. Λυγαρίδια. Δηλ. μικρές λυγαριές. Βρίσκονται ανάμεσα στα χωριά Αλώνια και Ξηροπόταμος. Για τη Λέσβο, βλ. Γιαννουλέλλης, 1983, 39: *Αλγαρίδια* (Πλωμάρι) και *Λυγαρίδ*, του, για τη Θάσο, Θασιακά, 1992, 519.
- Μάβαα βάαχια, τα*, [Mánaa Váaχa]. Μαύρα βράχια. Θέση κοντά στην Καμαριώτισσα. Χρηστομάνος, 1899, 206. Ακούγεται και ως *Μάβουου* [Mávuu].
- Μάβηη νύχτα, η*, [Mávii níχta]. Μαύρη νύχτα. Βουνό μεταξύ Κήπου και Κρεμαστού νερού. Χρηστομάνος, 1899, 210, 208, 206.
- Μάβηη χουβόλ, η*, [Mávii χυνόf]. Μαύρη χουβόλη. Το ΤΟΠ απαντά έξω από τη Χώρα και στην Κερασσιά. Χουβόλη στα Σαμοθρακίτικα σημαίνει σωρός από πέτρες μαζεμένες (κυρίως από άνθρωπο). Ο Kretschmer, 1905, 430, στις ιταλικές λέξεις αναφέρει: *χουβόλα* "Asche (Λέσβος) και για το Βελβεντό: *χουβόλι, φουνόλι, χόβολι* < ιταλ. fogolo.
- Μάβουους Γκέεμνους, η*, [Mávuuus Gêêmnus]. Μαύρος Γκρεμνός. Τοποθεσία πάνω από τη Χώρα με σκοτεινόχρωμους βράχους.
- Μαβόογεια, τα*, [Μανόογá]. Μαυρόγεια. Δηλ μαύρη γη. Στους Εκκλ. κωδ. απαντά και *Ασπρόγι*, "Στη θέσι Ασπρόγι, 1852". Ανάλογα ΤΟΠ συναντούμε συχνά σ' όλο τον ελληνικό χώρο: *Ασπρόγεια, Μαυρόγεια, Ξανθόγεια, Κοκκινόγεια* κλπ.
- Μαβούουλ, τ'*, [Μανúuλ]. Μαυρούλη (κορυφή). Περιοχή κοντά στη Χώρα και *Μαβούουλ βύνσ*. Πιθανόν από ένα κυριώνυμο *Μαυρούλης* που σήμερα δεν απαντά στο νησί. *Μαυνουλίδιους*, αέρας παρόμοιος με "τραμουντάνα".
- Μαβουουπέτιργια, τα*, [Μανυuπétiγá]. Μαυροπέτρια. Θέση πάνω από την Παλιάπολη και προς τη Χώρα. Από το χρώμα των βράχων.
- Μαγαρίσ, του*, [Μαγαρίš, Μαγαίš]. Μαγαρίσι. Υπάρχει και σαμοθρακίτικο ΕΠ *Μαγαρσιώτης* που δηλώνει αυτόν που κατάγεται από το *Μαγαρίσι*. Το ΤΟΠ είναι γνωστό σε λίγους, οι οποίοι δεν μπορούν και να το προσδιορίσουν με ακρίβεια. Θεωρείται γενικά ως τόπος όπου ή απ' όπου φυσούν παγωμένοι άνεμοι που προσβάλλουν το Α τμήμα του νησιού. Γνωστή είναι η φράση σε πολλούς: "*μας έφραγει τον Μαγαΐσ*" δηλ. μας "πέθανε ο κρύος άνεμος". Ο Φαρδύς (Παπαγεωργίου, 1982, 213) αναφέρει επί λέξει: "Η θάλασσα ήτις διαχωρίζει την Ίμβρον από της Σαμοθράκης είναι γνωστή εις τους ναυτιλομένους ως δυσήνεμος και τρικυμιώδης

και ονομάζεται *Μαγαρίσι*. Υπάρχει δε παράδοσίς τις παρά τω λαώ λέγουσα ότι κακός τις δαίμων κεκρυμμένος εν τω πυθμένι της θαλάσσης ταύτης την ταράσσει όταν θυμωθή. Κατά μαρτυρίαν δε του Ομήρου (Ιλ. Ω, 78) εν τω βάθει της θαλάσσης ταύτης έκειτο το γλαφυρόν σπήος (= σπήλαιον) εκ της οποίας παράγεται και η λέξις *μέγαρον*, δυνάμεθα να εικάσωμεν μετά τινος θετικότητος ότι Μαγαρίσι σημαίνει σπήλαιον και προέρχεται, κατά παράδοσιν, εκ της ειδήσεως την οποίαν αναφέρει ο Όμηρος".

Πράγματι όσα αναφέρει ο Φαρδύς, ισχύουν για την ετυμολογία των: *μέγαρον*, *μάγαρα*, από το σημτ. - εβραϊκό με 'aga που σημαίνει "δωμάτιο, σπήλαιο" όπως δηλώνουν τα περισσότερα ετυμολογικά λεξικά (Chantraine, Boisaque κλπ.) στις λλ. Ο συσχετισμός που γίνεται από τον Φαρδύ μεταξύ του αρχαίου ονόματος *μέγαρα* (σπήλαιο) με την σημερινή περιοχή, μεταξύ Ίμβρου και Σαμοθράκης, και η απήχηση του αρχαίου κόσμου θα πρέπει να υποστηριχτεί και με άλλα στοιχεία που σήμερα μας λείπουν. Παράλληλα στα τουρκικά υπάρχει η λέξη *magara* (Red.) προερχόμενη από τα αραβικά και έχει την σημασία "σπηλιά, υπόγειο δωμάτιο". Κάθε συσχετισμός του τουρκο - αραβικού *magara* με το ΤΟΠ θα μας οδηγούσε πάλι στην ιδέα του "σπηλαίου, υπογείου βόθρου" αφού και το τουρκ. *magara* μας οδηγεί στη σημιτική λέξη με 'aga, με τη σημασία που δώσαμε προηγουμένως. Επίσης πρέπει να αναφέρουμε ότι πράγματι από το στόμιο του Ελλησπόντου ξεκινάει η γνωστή υποθαλάσσια τάφρος που διασχίζει το Αιγαίο περνώντας από τα ΝΔ των ακτών της Σαμοθράκης και φτάνοντας μέχρι τον Άθω. Για τους τύπους *μέγαρα* - *μάγαρα* και το ρήμα *μαγαρίζω*, βλ. τα άρθρα του Ν. Βέη (Bees) Byz. Neugr. 15 (1938) 196-208, 17 (1939-43) 50-52.

Πράγματι το Μαγαρίσι είναι τοποθεσία κοντά στην Αίνο, σύμφωνα με τους Πορτολάνους: "Η Νένο (Αίνος) ένα χώρα και έναι απάνω εις ένα κάβο εις την μερέαν της όστριας όπου έναι ο κάβος του κόρφου του Κάντα, απ' αυτόν τον κάβο ως τον κάβο του κόρφου του Μαγαρίσι, πουνέντη λεβάντη έναι μίλια εξήντα. Από τα νησιά του Μαγαρίσι ως το πόρτο της Λέρας όπου έναι ο άλλος κάβος της όστριας ετουτουνού του κόρφου", Α. Delalte, *Les Portulans Grecs*, Paris, 1947, 228. Το Μαγαρίσι, αναφέρεται και από τον Παχυμέρη, Bonn, II, 636 κεξ. "επί Αίνον Μεγαρίσιον γίνονται".

Μαδαόβνους, η, [Μαδαόνπνυς]. Τοποθεσία προς τον Προφ. Ηλία και την Αγία Μπατή. Μαδαρόβουνος, δηλ. βουνό μαδαρό, χωρίς βλάστηση και θάμνους. Η λέξη *μαδαρός* με τη σημασία αποχευόμενος, φαλακρός, μα-

δημένος για βουνά, επιχωριάζει στην Κρήτη (Μαδάρες) και σε άλλες περιοχές. Για την Κέω, βλ. Θωμόπουλος, 1963, 149. Στη Σαμοθράκη συναντούμε και ΠΑΡ Μαδούρης, βλ. ΕΠ. ΤΟΠ Μαδαρός απαντά και στην Τιμβρο, Ξεινός, 1981, 215.

Μακίῖάαχ, η, [Makííáaχ]. Μακρυράχη. Περιοχή στα ΒΔ του νησιού.

Μακίῖγιαλός, η, [Makííýalós]. Μακρυγιαλός. Όρμος που αρχίζει από την Κτάδα και φτάνει μέχρι την Παχιά Άμμο.

Μακίῖλίες, οι, [Makíílés]. Μακρυλιές. Συνοικισμός που συνορεύει με το χωριό Ξηροπόταμος προς τα Β, γεμάτος με ελαιώνες από όπου πήρε το όνομά του. Ο κάτοικος *Μακρυλίδιους* [Makrilišus, Makíílišus]. Ο Conze, 48, αναφέρει: Σταις *μακρελιαίς*, δηλ. μεγάλες ελιές, όπως και πράγματι είναι.

Μαλαθιργιά, η, [Malaθirýá]. Μαλαθριά. Ακρωτήριο στην Παχιά Άμμο και περιοχή ανάμεσα Μακρυλιές και Αμπέλια.

Μαλακού, τ, [Mlakú]. Του Μαλακού. Η τοποθεσία στο εσωτερικό του νησιού, προς τα Ν, κοντά στο Γάιδαρο και στα Μαντριά της Γριάς. Το ΤΟΠ από το ΕΠ Μαλακός.

Μαλλιαού του καπέλου, τ', [Mal'áú tu kapélu]. Του Μαλλιαρού το καπέλο. Ακούγεται και ως *Μαλλιαρού η πουδιά*. Ύψος μεταξύ Πλατανιών και Στρογγυλού.

Μαλούφ [Malúf]. Μαλούφ(ι). Θέση κοντά στην Κιασουπούλα, βλ. Γκιασουπούλα. Τοπωνύμιο από κυριώνυμο τουρκο - αραβικής προέλευσης. Πβ. Pellegrini, 1972, 390 "οι παίδες μαχλούφ..." από ένα αραβ. mahluf "giurato", βλ. και ό.π. 532.

Μαμάλ ντουν αγκαθό [Zd Mamál dun agaθó]. Στου Μαμάλου τον αγκαθό (= βράχο), περιοχή Προφ. Ηλία, βλ. και *Αγκαθός τ' Χάλιγκα*. Η λέξη *αγκαθός*, όπως και στην Κρήτη, σημαίνει "βράχος μεγάλος", βλ. Πάγκαλος, 1960, "άκρον παντός πράγματος". Στη Σύμη "ράχη βουνού" κατά το Ι.Λ. Το *Μάμαλης* από τουρκ. mama + li (παιδική γλώσσα) "που έχει φαγητό", Βογιατζόγλου, 1992, 117. Υπάρχει και η εκφορά: *Ζντ Μάμαλ(ου) ντουν αγκαθό*.

Μανιτάας, η [Manitáas]. Μανιτάρας. Συνοικία της Χώρας. Από *μανιτάρι* + κατλ. -ας.

Μανόλ του τυμπάρ, του [Manól tu tiipár]. Του Μανόλη το τρυπάρι. *Τρυπάρι* υποκορ. του *τρύπα* "σπηλιά" στα Σαμοθρακίτικα. Η θέση βρίσκεται κοντά στο Φεγγάρι, στο δρόμο από Θέρμα προς κορυφή. Σήμερα συναντούμε ένα κατασκεύασμα από τσιμέντο, εν είδει πολυβολείου, και από

κάτω βρίσκεται το σπήλαιο όπου παλιότερα κατάφευγαν οι κτηνοτρόφοι.

Μανιώτ Καρβνίσταα, τ' [T Mañót Karvnístaa]. Του Μανιώτη η καρβουνίστρα. Προς τους Καριώτες θέση όπου παλιότερα η οικογένεια Μανιώτη, βλ. ΕΠ., κατασκεύαζε κάρβουνα.

Μάνταα, η [Mádaa]. Μάντρα, τοποθεσία στον οικισμό Καριώτες.

Ματζιαούδα, η, [Madžaiúda]. Μα(ν)τζιαρούδα. Δηλ. κόρη ή γυναίκα του *Μαντζιάρη*, ό.βλ. ΕΠ. Τοποθεσία κοντά στα Θέρμα. Το ΕΠ *Μαντζιάρης* υπάρχει ακόμη στη Σαμοθράκη. Από το τουρκ. macar "Μαγυάρος, Ούγγρος".

Ματζαϊδίου του ργιάκ, [Madžaišu rǵák]. Μαντζαρίσιο ρυάκι. Ρυάκι στην περιοχή Καριωτών. Από το ΕΠ *Μαντζάρης*, ό.βλ. καθώς και προηγούμενο λήμμα.

Μαουνίτς, η [Mauníts]. Μαρωνίτης. Τοποθεσία στην περιοχή του χωριού Αλώνια. Από το κυριώνυμο *Μαρωνίτης*, ο καταγόμενος από την Μαρώνεια, της απέναντι από τη Σαμοθράκη ακτής.

Μαρμάα του χουάφ, [Zd Marmáa tu xuáf]. Στου Μαρμαρά το χωράφι. Τοποθεσία ανάμεσα στην Παλιάπολη και τους Καριώτες.

Μάρμαου, του, [Mármau]. Μάρμαρο. Αναφέρεται στους Εκκλ. κωδ. ΤΟΠ *Μάρμαρο, Μάρμαρα* και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 139-140.

Μαρτζέλου σφίδα, τ' [Mardzélú sfída]. Του Μαρτζέλου η σφίδα. Το *Μαρτζέλου* προφανώς είναι το ίδιο με το *Μαρτζέλιας*, ΕΠ, ό.βλ. για την ετυμολογία. Πολύ πιθανόν να πρόκειται για το όνομα Marcello το οποίο συναντούμε στο χώρο του Αιγαίου. Η λέξη *σφίδα*, η, σημαίνει πιθάρι και τη συναντούμε στα νησιά του Αιγαίου, π.χ. Λήμνο, Κοντονάτσιου, 1989, στο λεξιλόγιο: *σφίδα*, η. Για τη Λέσβο, Γιαννουλέλλης, 1983, 91, *σπίδες, σφίδα*. Για την Ίμβρο, Καλαϊτζής, 1966, 10 κλπ Για την ετυμολογία της λέξης ο Γιαννουλέλλης, υποστηρίζει ότι πρόκειται για τη λέξη **πίθα*, μεγεθυντικό του *πίθος* (πβ. *μάτι* > *μάτα*, *λάκκος* > *λάκκα*) με τις εξής αλλαγές: στις *πίθες* > στις *πίθις* > στις *πιθς* > στις *σπίδς* με αφομοίωση του θ σε δ. Πιθανότερη θεωρώ τη σύνδεσή του με το αρχ. *φιδάκη*, αττ. τύπος αντί του *πιθάκη*, υποκορ. του *πίθος*. Το αρχικό σ- από την έναρξη αιτιατική.

Μαρτίν του παγούρ, τ' [Martín tu paǵúr]. Θέση ανάμεσα στα Λουτρά και τους Καριώτες, προς το Φεγγάρι. Ο Θωμόπουλος, 1963, 29, αναφέρει για την Κέω ΤΟΠ *Πάουρας*, ο, και επεξηγεί ότι το προσηγορικό "πάουρας" σημαίνει "άγονον αγρόν, χέρσον τόπον, πετρώδη". Το ίδιο ισχύει

και για το ΤΟΠ της Σαμοθράκης. Πιθανόν να πρόκειται για υποκοριστικό του *Πάγος* (= βράχος) > *παγούρι* όπως *άραχος* > *αραχτούρι* και να μη σχετίζεται με το Πάγουρος "καβούρι". Το Μαρτίνης παλιό ΕΠ της Σαμοθράκης, όπως αναφέρουν οι Εκκλ. κωδ. "Κυριάκος Μαρτίνης 1894". Βλ. ΕΠ. Επίσης Martin Zaccaria ονομαζόταν ένας Γενουάτης που ήταν άρχοντας στη Σαμοθράκη από το 1315 ως το 1329, βλ. Παπαγεωργίου, 1982, 71.

Μαστααπουστόλς, η [Mastaapustóls]. Μαστραποστόλης. Τοποθεσία στην Παλιάπολη. Από *μάστορας* (mastro, βεν) + *Αποστόλης*.

Μέγα βνι, του [Μέγα vni]. Μεγάλο βουνί. Δίπλα στο *Μκο βνι*, δηλ. Μικρό βουνί. Συχνά εμφανίζονται παρόμοια ΤΟΠ: *Μκόο βνι, βουνός, Βουνιά*, κλπ.

Μέγας Γκέεμνους, η, [Μέγας Gêēmnus]. Ζντου Μέγα Γκέεμνου. Θέση πάνω από το χωριό Καριώτες. Η ψηλότερη κορυφή πριν από τη θέση *Τσ Ααγίδας*.

Μένκια, [Ménka]. Μένκια. Παράλια τοποθεσία με βράχια πέρα από το Λάκωμα, ανάμεσα στη θέση *Στρογγυλό* και *Φιργάδα*.

Μηνά, τ', [Miná]. Του Μηνά.

Μιγάλ Αμαλιά, η, [Migál Amalía]. Μεγάλη Αμαλιά. Πάνω από τον άξονα *Ανω Μεριά - Κερασιά - Κήπος*. Αμαλιά στα Σαμοθρακίτικα σημαίνει "τόπος επίπεδος, ομαλός". Κατά τον Andriotis, *Lexikon*, 1974, από: *ομαλός*, (ομαλία), που δίνει *Αμαλή* για τη Λέσβο και *Αμαλιά* για τη Σαμοθράκη.

Μιγάλ Βύνσ, η, [Migál Viiš]. Μεγάλη Βρύση.

Μιγάλα καμπιά, τα, [Migála kabiá]. Μεγάλα καμπιά. Το ΤΟΠ βρίσκεται στην περιοχή των Καριωτών και αναφέρεται από τον Conze, 50. Η λέξη *καμπί* δηλώνει τον μικρό κάμπο που παράγεται από το λατ. *campus*.

Μιλάγγ, οι [Milág]. Μελάγγειοι. Ένα χαντάκι κάτω από τα *Ξύρια* (βλ. *Κδίρ-για*) προς *Ποταμιά*. Στα Σαμοθρακίτικα η *Μέλαγγας*, οι *Μιλάγγ*. Για τη Λέσβο ο Αναγνώστου, 1903, στη λέξη, αναφέρει "είδος σκληρού και ερυθρού χώματος". Ορθότερη είναι η ερμηνεία του Κρεκούκια, 1983, 37, ο οποίος για το συγκεκριμένο ΤΟΠ λέγει: "εύφορος περιοχή με μαύρο χώμα, *μελάγγαιον* των αρχαίων προγόνων". Το επιθ. από τον Ηρόδοτο, 2, 12, Θεόφραστο, Φ.Ι. 8, 7, 2 με τη σημερινή σημασία "ο έχων γην μέλαιναν". Στα Σαμοθρακίτικα έχει τη σημασία του λασπωμένου νερού, θολού. Στη Σκύρο απαντά *Μέλαγγας*, Ξανθούλης, 1984, 142.

Μιλιός, μλιος, η, [Mil'ós, M'ios]. Φυτωνυμικό ΤΟΠ από το γνωστό δέντρο

μελία και μελίη, ο Fraxinus των Ρωμαίων. Κατά τον Χελδράιχ, 1909, ο Fraxinus ornus. Βρίσκεται στην περιοχή των Καριωτών ψηλά.

Μισιά άαχ, η, [Mišá áaχ]. Η μεσαία ράχη. Ανάμεσα στα χωριά Αλώνια και Ξηροπόταμος.

Μισιά Παναγιά, η, [Z Mišá Panaγá]. Στη Μεσαία Παναγιά. Θέση κοντά στην Παναγιά ντ Μάνταλ, που βρίσκεται κοντά στον Προφήτη Ηλία και προς τον Ξηροπόταμο.

Μισουνήσ, του, [Misuniš]. Θέση κοντά στη διασταύρωση των κοινοτικών δρόμων στις Μακρυλιές, κοντά στην Αγία Βαρβάρα.

Μισπλιάρς, η, [Mispjárš]. Μεσπιλιάρης. Κοντά στη θέση Κουκουδιά. Κατ' άλλους στα Κανταάτκα. Του Μισπλιάρ του ργιάκ. Μίσπλα στα Σαμοθρακίτικα ονομάζονται τα μούσκλια, τα βρύα και η υγρασία γενικά. Άρα Μισπλιάρς είναι το ρυάκι που έχει μούσκλια. Πρέπει να τονιστεί ότι η λέξη ομωνυμεί με τη λέξη μέσπλου (= μέσπιλον, μούσμουλο), μισπλιά, η, είναι το δέντρο. Η διαφορά είναι μίσπλα - μέσπλα. Από το λατ. musclum "βρύο".

Μιτίτζια, τα, [Mitíža]. Μετερίζια. Τοποθεσία προς το Γιάλ και άλλη(;) προς τον Κήπο. Το ΤΟΠ από το τουρκ. meteris, metris "χαράκωμα".

Μίτσαλα ντ χουβόλ, [Mítsala d' χυνόλ, Zd Mítsala d' χυνόλ]. Πιθανόν να βρίσκεται στους Καριώτες. Στου Μίτσαλα τη χουβόλ. Χουβόλ στα Σαμοθρακίτικα σημαίνει σωρός από πέτρες.

Μκόο βνι, του, [Μκόο ννι]. Μικρό βουνί. Παράλια τοποθεσία στην προέκταση του χωριού Αλώνια. Ο Conze, 48, το αναφέρει ως Mikronuni (sic). Πρόσφατα ανασκαφές της αρχαιολογικής υπηρεσίας αποκάλυψαν νεολιθικό οικισμό.

Μκόο λβαδ, του [Μκόο Ιναδ]. Μικρό λιβάδι. Θέση στον Κάμπο, ανάμεσα Αγ. Δημητρίου και Καμαριώτισσας.

Μλιά, η, [Ml'a]. Μηλιά.

Μουνόβνυσα, η, [Munóniisa]. Μονόβρυση. Θέση στους Α. Καριώτες προς Μαρτίν.

Μουνόπιτουου, του, [Munópituu]. Μονόπετρο. Γενική ονομασία για μεμονωμένους βράχους, π.χ. Αγ. Παρασκευή και αλλού. Μονόπετρο αναφέρεται και ο Γιαννουλέλλης, 1983, 111, για τη Λέσβο.

Μουνουδέντι, του, [Munudédii]. Μονοδέντρι. Ανάμεσα στο Κουρφούδ και Φλλαδιή (Θέρμα). Μονοδέντρι επίσης συναντούμε και στη Λέσβο και αλλού, Γιαννουλέλλης, 1983, 111. Από ένα ξερό, μοναχικό δέντρο.

- Μουνουμόβνυσα, η*, [Muunóniisa]. Μουμουρόβρυσα. Τοποθεσία κοντά στην Παχιά Άμμο (Κρημινιώτισσα).
- Μπααλιώτσα, η*, [Baal'ótsa]. Παραλιώτισσα. Προσκυνητάρι της Παναγίας προς τα Θέρμα μετά τους Άνω Καριώτες, στα αριστερά του δρόμου. Ονομάστηκε από τη θέση του στην παραλία. Βλ. και ΤΟΠ Αράπς.
- Μπαλασής του ργιάκ* [Ts Balasis tu r'gak]. Της Μπαλασής το ρυάκι. Βρίσκεται στα Πέρα Θέρμα. Το όνομα από τη βυζαντινή λέξη: *Μπαλάσι, παλάσι* "πολύτιμη πέτρα" από το λατ. *balascius* < *Balahsan*, περιοχή του Αφγανιστάν, γνωστή για τις πολύτιμες πέτρες, βλ. και Κατσάνης, 1990, 69.
- Μπαλιούργια, τα*, [Ba'úr'ga]. Παλιούρια. Λόφος στα Δ του χωριού Αλώνια όπου σήμερα βρίσκεται το στρατόπεδο. Προφανώς το ίδιο ΤΟΠ με το *Αμπαλιουροντό*, ό.βλ.
- Μπαμπούλς, η*, [Zd Babúl]. Στου Μπαμπούλη. Ρυάκι κοντά στις Μακρυλιές. Το όνομα από κυριώνυμο: *Μπαμπούλης*. Στην Ακριτική Σαμοθράκη, 54, *μπαμπούλα*, ονομάζεται "η μαύρη αίγα με άσπρες βούλες" και *μπαμπλό*, ονομάζεται επίσης το κατσίκι με παρόμοια χρώματα. Η λέξη προέρχεται από την ονομασία του καρπού (καρυδιού) της βαμβακιάς, όταν ανοίγει, που στα Δωδεκάνησα λέγεται: *παμπούλλ^{dd}α*, Παπαχριστοδούλου, 1986, στη λ. και *παμπούλα, παπούλα, Νεοελληνική Διαλεκτολογία* 1 (1994), 414, με ηχηροποίηση του αρχικού π- > b-. Στην Ίμβρο απαντά γυναικείο ΒΑ: *Μπαμπούλα*, βλ. Περιοδ. Φιλολογ. Συλλόγου Κων/πόλεως, Η (1873-74) 531.
- Μουτσιάτς* [Misáitš] ή και Μτσιάτς. Κορυφή ορεινού όγκου προς τα Β του νησιού, κοντά στο ΤΟΠ Αμόν.
- Μπγάδα, η*, [Bγάda]. Πηγάδα, μεγεθυντ. του πηγάδι. Το ΤΟΠ αναφέρεται και από τους Εκκλ. κωδ. "Πηγάδα (1889)". Σήμερα προφέρεται Πγάδα.
- Μπιργαντή ντ Μπέζα*, [Zd Birgadí d Béza]. Στου Μπεργαντή την πέζα. Πρόκειται για έδαφος αποκοιμμένο και απότομο με άνοιγμα (στόμιο) σπηλαίου στο Μετόχι του Αγίου Αθανασίου στο χωριό Αλώνια. Το *Μπεργαντής* κοινό όνομα σε βενετοκρατούμενες περιοχές, π.χ. στην Κρήτη: *Μπεργαδής*, ως ΕΠ. Και στην Πάρο συναντούμε: "Στου Περγαντή, από επών. Περγαντής, κρητικής καταγωγής", Αλιπράντης, 1990, 179. Το όνομα από το *brigadino*, γαλλ. *Bragadin*, ΟΝΟΜΑΤΑ 9 (1984) 251. Η λέξη *πέζα, η*, (> *πεζούλι, πεζούλα*) απαντά στην Κρήτη με την ίδια σημασία που έχει και στη Σαμοθράκη: "*πέζα* (συνών. του *λέσκα*) σημαίνει κυρίως αναβαθμίδα σε γκρεμό, αλλά και τον ίδιο τον κρηινό, πλαγιά, χαράδρα,

ρεματιά και σε ολίγες περιπτώσεις σπήλαιο", Ε. Πλατάκης, ΟΝΟΜΑΤΑ, 7 (1982) 18. Στη Σαμοθράκη απαντά και το υποκορ. *πεζάρι*, δηλ. μικρή πεζα, π.χ. ΤΟΠ *Τ' Αξίν του πιζάρ*. Για τη λέξη *πέζα*, βλ. και Λεξιλόγιο Σαμοθράκης: *αρχαιοελληνικά στοιχεία*, 1.510. Στη Σκύρο απαντούν τοπωνύμια: *Πέζες*, *Πέζα*, *η*, *Πεζάτσα* (Πεζάκια), με σημασία επίπεδη επιφάνεια, ομαλό μέρος, Ξανθούλης, 1984, 164.

Μπόλια, *τα*, [Βό'ia]. Μπόλια. Τοποθεσία κοντά στην Καμαριώτισσα. Από τη λέξη: *εμβόλια* - *εμπολία* - *μπόλια* που δηλώνει τον τόπο που εμβολίασαν τα δέντρα. Κοινή πεποίθηση των κτηνοτρόφων ήταν ότι όταν έβοσκαν στην τοποθεσία αυτή τα ζώα τους, αρρώσταιναν από *νταλάκι* (διστομίαση). ΤΟΠ Μπόλια συναντούμε και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 215.

Μπούντις, *οι*, [Búdis]. Πούντες. Θέση κοντά στο χωριό Λάκκωμα. Το *πούντα* από το βεν. punta, ακρωτήριο, άκρα, άκρα θαλάσσιας ξηράς. *Μπούντα*, *η*, ΤΟΠ απαντά και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 215 καθώς και στην Πάρο ως *Μπούντα*, *Πούντα*, Αλιπράντης, 1990, 150, 187.

Μπουτς', [Z Butš]. Στο Μπούτσι. Πάνω από τους Καριώτες και πριν από τη Φλλαδιή. Το όνομα πθανόν από το τουρκ. buç "τέλος, σύνορο", Red. Πβ. και άλλου ΕΠ *Μπούτσης* από τουρκ. buç "τελευταία άκρη, τελικό σημείο", Βογιατζόγλου, 1992, 138.

Μπραμς, *η*, [Brams]. Μπραμς και του Μπραμ. Συνοικία της Χώρας όπου τα παλιότερα χρόνια κατοικούσαν γύφτοι, τσιγγάνοι, ήταν Τσιγγενέ Μαχαλάς. *Μπραμ (τα)* στα Κοζανίτικα σημαίνει "τα καινούρια", Παπασιώτης, 1972, 160. Ίσως "νέος μαχαλάς".

Μυλ', *οι*, [Mil']. Μύλοι ή αλλιώς *Δισπότ Μπαξιές*, στους Εκκλ. κωδ. (1887). Πρόκειται για όμορα αλλά διαφορετικά τοπωνύμια. Περιοχή κοντά στη Χώρα.

Μυρσίνια, *τα*, [Miršínja]. Μυρσίνια. Παλιός, μικρός οικισμός στα αριστερά του δρόμου, λίγο πριν μπούμε στο χωριό Προφήτης Ηλίας. Κατοικούνταν από την οικογένεια *Παρσέλια*. Το ΤΟΠ φυτωνυμικό από το φυτό *μυρσίνη* ή *μυρρίνη*, κατά τον Κρεκούκια, 1983, 150. ΤΟΠ *Μερσίνη*, *Μυρσίνη* και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 163.

Ναύτη ο πλάτανος, *τ'* [Náfti o plátanos]. Του ναύτη ο πλάτανος. Ο Conze, 52, αναφέρει: *Στου ναύτη τον πλάτανο*. Μάλλον πρόκειται για το ΤΟΠ *Παναγούδα* ή *Τ' Φατσ*, ό.βλ.

Ν(η)μόργια, *τα* [N(i)mórg'a]. Νημόρια. Μικρός συνοικισμός στα ΒΑ του νησιού που συνορεύει με τα *Ρεμπουτζάδικα*. Γειτονικός συνοικισμός είναι και τα *Ισώματα*. Για την ετυμολογία του, βλ. Ανδριώτης, Ε.Α. στη λέξη:

μνημόρι.

Νιό τς Καούδας, του [Nió ts Kaúdas]. Νερό της Καρούδας, δηλ. της μικρής καρυδιάς. Βρίσκεται στον Ξηροπόταμο.

Νιούδια ζντου Λάκκου, τα, [Niúðʒa zdu Láku]. Στα νερούδια του Λάκκου. Στην Παλιάπολη.

Ντα [Zdu Da]. Τοποθεσία στο δρόμο που οδηγεί από τη Χώρα στην Καμαριώτισσα. Για τη Λέσβο ο Αναγνώστου, 1903, 2, αναφέρει ότι το ουδ. της ερωτηματικής αντωνυμίας προφέρεται: *da*, π.χ. *da kaís* (= τι κάνεις;). Θεωρώ απίθανη κάποια σχέση του ΤΟΠ με την αντωνυμία. Πιστεύω ότι το ΤΟΠ προέρχεται από την τουρκ. λέξη *dağ* που σημαίνει: λόφος, βουνό, με πτώση του τελικού φθόγγου που δεν τον δέχεται το ιδίωμα.

Ντααχηλάτ, η, βλ. Τααχηλάτ.

Νταβέρνα, η, [Davérna]. Ταβέρνα. Τοποθεσία στα Ν του νησιού, κοντά στον οικισμό Δάφνες. Πιθανόν το όνομα από κάποιο παλιό οινοπωλείο ή καφενείο. Από το λατ. *taberna*. Τοποθεσία Ταβέρνα και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 209.

(Ν)τοίχους, η, [Zdu Díxu]. Στον τοίχο. Θέση στον Ξηροπόταμο, δίπλα στο Μεσοβούνι. Η ονομαστική ακούγεται και ως: *τοίχους*. Ομώνυμο ΤΟΠ και στους Καριώτες, προς την κορυφή Αγιώρης.

Ντιλιγιαννούδα, η, [Diliǵanúda]. Δελγιαννούδα. Συνοικία της Χώρας, όπου βρίσκεται και εκκλησία αφιερωμένη στην Παναγία. Παλιότερα λειτουργούσε κάθε Σάββατο. Η ονομασία προήλθε από την οικογένεια Δελγιάννη, στο σπίτι της οποίας χτίστηκε η εκκλησία ύστερα από θαύμα. Κάποτε, που φούρνισαν τα ψωμιά, το ξυμάρι αυξήθηκε υπερβολικά και άρχισε να βγαίνει έξω από τον φούρνο. Το γεγονός αυτό θεωρήθηκε σημαδιακό και θεϊκό.

Νυφουστόλ, του, [Nifustólʹ]. Νυφουστόλι. Περιοχή μετά την Παλιάπολη και προς τους Καριώτες. Στα αρχαία *νυμφοστόλος* σημαίνει νυμφαγωγός, αυτός που οδηγεί τη νύφη, ο παράνυφος. Ο τύπος *νυφουστόλ* και *νυφουστόλ*, απαντούν αντίστοιχα στη Λέσβο και Τμβρο, βλ. Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λέξη *νυμφοστόλος*. Το ΤΟΠ πιθανόν από τη σημασία "δωμάτιο νυφικό διακοσμημένο", βλ. και Παπαξαφειρόπουλος, 1887, 469: *νυφουστόλι* "ο κοιτών εν ω διαιτάται η νύφη τας πρώτας του γάμου ημέρας" και Πεταλά, 1876, 109 *νυφουστόλια*, τα, ο ιματισμός της νύμφης. Κατά τον Conze (Παπαγεωργίου, 1982, 132) από τον πνιγμό δυο αρραβωνιασμένων στο ορμητικό ρυάκι.

Νυχτίδεις, οι, [Nixtífidis]. Νυχτερίδες. Πρόκειται για βράχια που βρίσκονται

στον Λεβέντη την τρύπα.

Ξαθί, του [Ksabi]. Ξαθί, το. Πρόκειται για άγρια περιοχή μεταξύ Βάτου και Κατάρτ, όπου σχηματίζεται και μικρός κόλπος. Πιθανόν να σημαίνει το κιτρινωπό, ξανθό χρώμα του τοπίου.

Ξεν ντη πλάκα, [Zdu Ksen di pláka]. Στου Ξεν την πλάκα. Το Ξεν υποκορ. του Ξενοφών όπως και Ξενάκης, βλ. ΒΑ.

Ξιπτόταμους, η, [Ksiipótamus]. Ξηροπτόταμος. Χωριό στα ΝΑ του νησιού. Ο κάτοικος *Ξιπουταμίδιους* [Ksiiputamísius]. Πράγματι υπάρχει ποτάμι που διασχίζει τον οικισμό και κάθε άλλο παρά άνυδρο μπορεί να χαρακτηριστεί. Ο τύπος *Ξιπτόταμους* αντί *Ξιουπτόταμους* που σήμερα ακούγεται συχνότερα, ερμηνεύεται από τον Ανδριώτη, 1939, 199 κξ. ως αφομοίωση των διαδοχών: eu, iu, επειδή βρίσκονται σε hiatus και το δεύτερο φωνήεν (u) αφομοιώνεται προς τα πρώτα i, e. Παράλληλα δίνει σαμωθρακίτικα παραδείγματα όπως: νερομυλοί > *νιουμυλοί > νιμυλοί, ξερονομή > *ξιουνουμή > ξινουμή, κλπ. Το φαινόμενο που περιγράφει ο Ανδριώτης (βλ. και 1.2095) εμφανίζεται και σήμερα, σποραδικά, στους ομιλητές του ιδιώματος: π.χ. *μικάματος* = μεροκάματο, *μνυδιά* = μυρουδιά.

Ξόπιταα, η, [Ksópitaa]. Χρυσόπετρα. Θέση πάνω ψηλά στον Φονιά. Στα Σαμωθρακίτικα η τροπή *xris-* / *ks-* είναι συχνή, π.χ. *Χριστός* > *Εστός* (Κστος), *Χρυσή* > *Ξη*, *Χρεωστώ* > *Κστω*, *Χρυσόστομος* > *Εόστουμους* κλπ. Για το ίδιο φαινόμενο βλ. και Kretschmer, 1905, 75, 184, 209. Άλλοι την τοποθετούν στην *Παλιάπολη*.

Ξτος, η, [Kstos]. Χριστός. Το ΤΟΠ αναφέρεται από τον Conze (Παπαγεωργίου, 1982, 134) ως παλιό Μοναστήρι προς τα Λουτρά, βλ. και ΤΟΠ *Κότος*.

Ξυ βνι, του [Ksi vni]. Οξύ βουνί. Ενώ τον τύπο μας τον δίνει ο Κρεκούκας, 1983, 137, η ορθή προφορά του είναι *Ξύβνους* [Ksínvus]. Ο Κρεκούκας, ό.π. επεξηγεί "κακοτράχαλο και οξύκορφο βουνό του νησιού". Ο χαρακτηρισμός *Οξύ βουνό* είναι παλιός και απαντά σε ορισμένες περιοχές του ελληνικού χώρου: π.χ. Θάσο, *Ξιβ'νί*, Θασιακά, 1992, 529. Για τη Λέσβο ο Γιαννουλέλλης, 1983, 125, αναφέρει *Ξύβνου* < *οξύ* + *βουνό* στην περιοχή Πλωμαρίου. Ο ίδιος προσθέτει ότι η λέξη *οξύ* εκτός από τη σημασία μυτερός σημαίνει και κόκκινος, π.χ. *ουξές ντουμάτις* και το μων. "οξεόβαφοι" παραπέμποντας στον Κουκουλέ, *Βυζαντινών Βίος και πολιτισμός*, II, 1 σελ. 219: Οι βάπτοντες υφάσματα ώστε ταύτα να λάβωσι βαθύ κόκκινο χρώμα εκαλούντο οξεόβαφοι. Πράγματι ο Αναγνώστου,

1903, 127, για τη Λέσβο αναφέρει: ουξύς = ο έχων το χρώμα του ίου. Για τη διασπορά του ΤΟΠ βλ. Αμαντος, 1964, 569, *Οξεία*, όνομα βουνού στη Βιθυνία, *Οξεία Πλατεία* στην Πόλη και *Οξεία νήσος*.

Ξυδά ργιάκ, τ', [Ksídá rǵak]. Του Ξυδά το ρυάκι. Τοποθεσία κοντά στο χωριό Αλώνια. Το ΕΠ Ξυδάς σήμερα άγνωστο στη Σαμοθράκη. Υπάρχει μόνο ΠΑΡ *Ξύδους*.

Ξουutzγκούνις, οι, Ξιουutzγκούνις, [Ksitudzgúnis]. Η δεύτερη γραφή μάλλον προτιμότερη, Ξεροutzγκούνες και όχι Ξυλοutzγκούνες, το οποίο δεν μπορούμε να αποκλείσουμε εντελώς. Πρόκειται για πετρώδη εδάφη που διαθέτουν εσωτερικές πηγές και η υγρασία αναδίδει στην επιφάνειά τους. Τοπωνύμια ομώνυμα συναντούμε στο χώρο του Αιγαίου. Για την Κάσο ο Μηνάς, 1975, 113, αναφέρει: *Τσίγκουνας* "νερό που τσιγκάζει = πέφτει στάλα - στάλα". Επίσης για την Κάρπαθο στο Μιχαηλίδης - Νουάρως, *Λαογραφικά Σύμμεικτα Καρπάθου*, I, II, Αθήνα, 1932-1934, II, 430: *Τσίγκουνας, Τσιγκουνάκι*. Για την Κρήτη Ξανθουδίδης, *Λεξ. Αρχ.* 5 (1918) 106, *Τζύγκουνας, Τζυγκούνι, Τζιγκουνίζει*: "μικρά πηγή ύδατος, ρέει ολίγον ύδωρ. Ένεκα τοιούτων πηγών ακούονται τοπωνύμια εις διάφορα μέρη της νήσου *Τσίγκουνας, Τσιγκούνια κλπ*". Η Γιακουμάκη, 1986, 92, παραπέμπει στον Μ. Ι. Πιτυκάκη, *Το γλωσσικό ιδίωμα της ανατολικής Κρήτης*, τομ. Β' (χωρίς τ. και χ.) 1083, ο οποίος γράφει: "*Τζίγκουνας, ο και Τζιγκούνι*, το, μικρή πηγή από την οποία αναβλύζει ελάχιστη ποσότητα νερού". Η ίδια η Γιακουμάκη, ό.π. 50, αναφέρει διάφορα ΤΟΠ: *Στο Τζίγκουνα, Στσι Τζίγκουνους* (Βλάτος), *Στο Τζίγουνα* (Βουκολιές και passim). Επίσης και ο Δουκάγγιος αναφέρει: *Τζήγκουνας, τζηγκουνίζειν, scaturigo, scaturire, κρουνός, ικμάζει*". Για τη Λήμνο η Κοντονάτσιου, 1989, 397, αναφέρει περιοχή με το όνομα *Τσίγκους*. Επίσης ο Γιαννουλέλλης, 1983, 103, για τη Λέσβο: *Τσίγκους* "πηγή μέσα σε λαγκάδι (περιοχή Αγιάσου) και *Τσίγκος* πηγή με εξαίρετο επιτραπέζιο νερό (περιοχή Πολυχνίτου). Παράλληλα αναφέρει από άλλες περιοχές το ρήμα *τσιγκάζω* "ξεμντίζω, αναπηδώ, ξεπροβάλλω" και το ετυμολογεί, καθώς και όλα τα παραπάνω, από το τουρκ. *tig* = μύτη < περσ. *tigha* = αιχμή, μύτη, ακτίνα ήλιου κλπ. Το επιρ. *τσίγου* = στάλα - στάλα, το θεωρεί άσχετο προς τα προηγούμενα και το ετυμολογεί από το τουρκ. *çig* = δρόσος, δροσοσταλίδα, ψιχάλα. Ο Κατσουλέας "*Τύρω από το Επώνυμο Ζύγρας*", ΟΝΟΜΑΤΑ, 7 (1982) 36-48, αναφέρει τύπους: *Τζγούα* (Σαμοθράκη), *Τζιγκούρα* (Κύθνο, Νάξο), *τζυγρίζω, τζύγρο* και πολλά άλλα με τη σημασία "έλος, υγρός τόπος, τέλμα, τσίμπλα, τσιμπλιάζω κλπ". Στη σημ. 48 (σελ. 43) τα *τζγκώ, τζυγκάζω, τζύγκου, τζυ-*

γκούνι, τζύγκουννας κλπ. τα θεωρεί διαφορετικής ετυμολογικής αρχής ως προς τα πρώτα, τα οποία ισχυρίζεται ότι έχουν ετυμολογική προέλευση από το *δίνυρος*. Πράγματι οι δυο ομάδες λέξεων, μολονότι σημασιολογικά πλησιάζουν, μορφολογικά ως προς τα καταληκτικά τεμάχια -ρα, -να φαίνεται να διαφοροποιούνται. Η *Ξιουτζγκούνα* της Σαμοθράκης πρέπει να αποτελεί μεγεθυντικό το *τζίγκους* < τουρκ. *çig* δρόσος, δροσοσταλίδα, ψιγάλα. Βλ. και ΤΟΠ Τζίγκουννας.

Ξύρια, τα, βλ. Κδίγια.

Οοδνις, οι, [Οοδνις]. Ρόδινες, Ροδώνες. Το όνομα αναφέρεται σε περιοχή και στο Κοιμητήριο του χωριού Μακρυλιές. Ο τύπος *Οοδνις* προϋποθέτει ένα τύπο: *Ρόδινες*, *Ροδώνες*, που μας οδηγεί στο αρχ. επιθ. *ρόδιнос*. Πολύ πιθανό να πρόκειται και για ένα *Ροδώνες* το οποίο με ανέβασμα του τόνου γίνεται: *Ρόδουνις*, *Οοδνις*, με συγκοπή. Στους Εκκλ. κωδ. απαντά "εν θέσει *Ρόδαναις*".

Οούβα, η, [Zdi 'Uuva]. Πρόκειται για μέρος χαμηλό και βαθουλό σαν "βάθρα". Τα αρχικά ου- μας οδηγούν σε ένα **Ρούβα*, όπως π.χ. *Οούδια* < *Ρούδια* κλπ. Πιστεύω ότι στην προκείμενη περίπτωση πρόκειται για τη λέξη *Γούβα* που εξελίχθηκε σε *Οούβα*. Άλλωστε η αποβολή του *ρ* [=r] σε αρχική ή μεσοφωνηεντική θέση παρουσιάζει παρεκκλίσεις, π.χ. η *Ουρανιώ* δε γίνεται *Ουανιώ* αλλά *Βαανιώ*. Η σκέψη αυτή επαληθεύεται από την προφορά ορισμένων: *Ζντ Γούβα* [Zd Gúva].

Οούοδ, -ουδγία, τα, [Uuð, -úð'a]. Ρούδι, ρούδγια. Φυτωνυμικό ΤΟΠ. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 151 "η βυρσοδεψική ρους του Διοσκορίδη". Ο Χελδράιχ, 1909, 21 αναφέρει: *ρούδι* *Rhus cotinus* ή *coriaria*. Κατά τον Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. *ρους* (*Rhus coriaria*) δίνει τύπο *ρου*, το, για την γειτονική Ίμβρο και *ρούδ* για τη Σκιάθο. Επειδή στα Σαμοθρακίτικα το *ρόδ* > *όοδ* και η *ροδιά* > *ουουδγιά*, με ασφάλεια μπορούμε να ισχυριστούμε ότι πρόκειται για το αρχαίο *ρους*, ο, > *ρούδιον*, το. Ομώνυμα ΤΟΠ στην Κύπρο: *Ρους*, ο, Μενάρδου, 1905, 367.

Οουοδάνα, η, [Uuðána]. Ροδάνα. Δηλ. μεγάλη ρόδα όπως ερμηνεύεται στη Σαμοθράκη. Από τη μεγάλη ρόδα που σώζεται ακόμη και βρίσκεται στο παλιό ελαιοτριβείο του Λαγκώματος. *Ρουδάνα* (= μεγάλη ρόδα) λεγόταν και λαδόμυλος στη Θάσο, *Θασιακά*, 1992, 506.

Οουοδουφίλ, τ', [Uuðufil]. Ροδοφίλη. Έτσι ονομάζεται η τοποθεσία έξω από την Καμαριώτισσα, μετά το εργοστάσιο της Δ.Ε.Η., όπου συναντούμε ένα μικρό γεφυράκι. Κύριο όνομα από ένα *Ροδόλφος*, *Ροδόφιλος*, *Ροδοφίλης*. Θεωρώ απίθανο το *Ροδόφιλος* από ένα ροδόφυλλος.

Οουουπάκια, τα, [Uuráka]. Ρουπάκια. Θέση πάνω από την *Κακή Μεριά*, όπου υπάρχουν δέντρα που λέγονται Ρουπάκια. Πρόκειται για τη γνωστή Βαλανιδιά. Το ΤΟΠ από το αρχ. *ρωπάκιον* < *ρώπαξ*, *ρωψ*, *χαμαίρωψ* κλπ. βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. και Οικονόμου, 1991, 262. Πβ. στην *Ίμβρο Ρουπάκια*, Ξεινός, 1981, 216.

Ουρκός, η, [Urkós]. Τοπωνύμιο που εμφανίζεται στους Εκκλ. κωδ. "εν θέσει Ουρκός", βλ. Γλωσσάρι.

Ουρνιός, η, [Uiríós]. Στον Ορνιό. Θέση στον δρόμο Καμαριώτισσας - Χώρας, στα αριστερά (προς Λαγκάδα). Στη Σαμοθράκη, όπως και σε άλλες περιοχές, η λέξη σημαίνει: "άγρια σύκα περασμένα σε κλωστή για γονιμοποίηση". Στη γειτονική Λήμνο: *ουρνός*, *ουρνοσσιά* "άγριο σύκο, αγριοσικιά", Κοντονάτσιου, 1989, 371. Στη Τζια, *Ορνός* "ένθα και σήμερα υπάρχουν ερинеοί", Θωμόπουλος, 1963, 124. Στην Κρήτη συναντούμε: Στον Ορνό < *ερινεός*, *Γιακουμάκη*, 1986, 65, σημ. 38.

Οχιντις, οι, [Oxidiis]. Όχεντρες. Απαντά και *Ουχιντάα*, κοντά στην Αγία Μπατή. Από αρχ. *έχις*, *έχιδνα*.

Οχτους, η, [Oxtus]. Όχτος. Ζντουν Όχτου. Το ΤΟΠ απαντά περισσότερο από μια φορά στο νησί, π.χ. στον κάμπο Ν του Ξηροπόταμου. Κοινό ΤΟΠ στον ελληνικό χώρο και στα Κουτσοβλάχικα, βλ. Κατσάνης, 1990, 94. Για τη Θάσο βλ. Τομπαΐδης, 1967, 67: *όχτους* "υψωματάκι, το χώμα ανάμεσα σε δυο αυλάκια". Πρόκειται για το αρχ. *όχθος* "ύψωμα, μικρός λόφος". Ο Ησυχ.: *όχθος*: κρημνός, πέτρα, το υψηλόν του ποταμού ή της γης, το απόκρημνον στόμα της θαλάσσης κυρίως δε των ποταμών.

Οψιμις, οι, [Opsimis]. Όψιμες. Θέση μετά τα Θέρμα πριν από το εκκλησάκι της Αγίας Ελένης.

Πάαδιν, η, [Páasiñ]. Πράσινη. Μάλλον *Πααδινάρος* το ορθότερο, από το χρώμα που κυριαρχεί στο τοπίο. Θέση κοντά στο *Γιάλ*. Βλ. και *Κιτρινιάρης*.

Πασσινιάς, η, [Zdu Baaskná]. Στον Παρασκευά. Θέση κοντά στο ΤΟΠ *Σέλλις* (Αϊ Γιώργς).

Πάγους, η, [Páγus]. Πάγος. [Zdu Báγυ]. Στον Πάγο. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 137 "ένα καταρράχι με μεγάλες πέτρες, κοντά στο Φεγγάρι". Πράγματι κοντά στο *Γιάλ* συναντούμε το όνομα *Πάγος*. Το ΤΟΠ γνωστό στον ελληνικό χώρο και ορθή η ετυμολόγησή του από το αρχ. *πάγος* που σημαίνει "βράχος". Πβ. *Αρειος Πάγος*, βλ. και *Μαρτίν του παγούρ*, ΤΟΠ. *Πάγους*, ου, ως ΤΟΠ απαντά και στη Θάσο, *Θασιακά*, 1992, 530 και *Ξύπαγος* (Οξύπαγος) στη Σκύρο, Ξανθούλης, 1984, 156.

Παλιόδινταα, τά, [Pal'ódidaa]. Παλιόδεντρα, με σημασία μεγάλα δέντρα, στην

περιοχή των Καριωτών.

Παλιόμλους, η, [Pa'ólmlus]. Παλιός Μύλος.

Παλιόπουλ', η, [Pa'órpuł']. Παλαιόπολη και σήμερα Παλιάπολη. Έτσι ονομάζεται ο αρχαιολογικός χώρος του νησιού στο Β τμήμα του. Ο κάτοικος *Παλπουδίδιους* [Pa'rudíšus]. Βλ. Μενάρδου, 1905, 356, για την σύνθεση του *παλιός* + *πόλη*, *χωριό* κλπ. Το όνομα γνωστό από το 1444 από τον Κυριάκο τον Αγκωνίτη: Παπαγεωργίου, 1982, 88.

Παλιουπίβουλα, τα, [Pa'urípivula]. Παλιοπερίβολα. Σήμερα ακούγονται και ως *Παλιουπιρβόλια*. Μερικοί τα ονομάζουν και *Τζωρτζάτκα*. Κοντά στον *Καπιά* (Άνω Καριώτες).

Παλιουσφένταμου, του, [Pa'usfédamu]. Παλιοσφένταμο, δηλ. μεγάλο σφενδάμι. Θέσεις α) στον *Μαλακού* και β) στα *Αλουνιτσία*.

Παναγή ντου πλάτανου, [Zdu Pana'í du blátanu]. Στου Παναγή τον πλάτανο. Άλλοι στου *Παναγή του ύμορ*, ψηλά στους Καριώτες.

Παναγιά τ' Μάνταλ, [Pana'á t Mádál']. Παναγιά του Μάνταλη. Ακούγεται και ως *Παναγιά Μάνταλ(ου)*. Η τοποθεσία βρίσκεται πάνω από το χωριό Ξηροπόταμος, κοντά στο Σφεντάμι. Το *Μάνταλ* προφανώς κυριώνυμο. Σύμφωνα με την σαμοθρακίτικη κλίση των κυρίων ονομάτων σε -ος, έχουμε γενική σε απλό σύμφωνο (-Σ), π.χ. η *Μπάμπαλους*, γεν. τ' *Μπάμπαλ* (Bábal) αλλά σήμερα και τ' *Μπάμπαλου* (Bábalu). Έτσι και το ΕΠ *Μαρτίν του παγούρ* ακούγεται και ως *Μαρτίν* (χωρίς ουράνωση) του παγούρ από ονομ. *Μαρτίνος*. Συνεπώς και το *Μάνταλ* γενική του *Μάνταλος* και *Μάνταλ*, γενική του *Μάνταλης*. Τοποθεσία *Μάνταλ ου* μιλσουργός απαντά στη *Θάσο*, *Θασιακά*, 1992, 520.

Παναγιά Κημνιώτσα, βλ. *Κημνιώτσα*. Σήμερα ακούγονται και οι δυο τύποι: *Κημνιώτσα* και *Κημνιώτσα*.

Παναγούδα, η, [Pana'ýða]. Παναγούδα. Πρόκειται για εκκλησάκι στο λιμανάκι των Θέρμων (Λουτρών), αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Το εκκλησάκι σύμφωνα με την κτιτορική επιγραφή, αποτελεί αφιέρωμα του πλοίαρχου *Φάτση* από τα Καρδάμυλα της Χίου που γλίτωσε από μεγάλη θαλασσοταραχή. Βλ. και ΤΟΠ του *Φάτσα*, *Ναύτη ο πλάτανος*, *Διντρέλ*.

Παουγίνας του πλάι, τς, [Pau'ínas tu plái]. Της Παλαιολογίνας το πλάι. Θέση ανάμεσα *Μαλακού* και *Αγιά Θέκηλ*. Το *Παουγίνα* είναι υποκορ. του *Παλαιολογίνα*, βλ. και *Ελληνική Διαλεκτολογία*, 1 (1989) 66 και 81, όπου σημειώνεται ότι σε χφ του Δραγούμη, αναφέρεται εικόνα από το χωριό *Λάκκωμα* με τα ονόματα των πέντε μαρτύρων. Ένας από τους

μάρτυρες ονομάζεται: *Μανουήλ Παλουγούδας*. Για τους εντόπιους σήμερα τα: *Παουγίνα, Παλουγνιά, Παλουγούδα*, αποτελούν υποκορ. του ονόματος *Πελαγία*, επειδή χάθηκε η διαφάνεια του *Παλαιολογίνα*. Για το *Παλουγού* αντί *Παλαιολογίνα*, βλ. ΟΝΟΜΑΤΑ, 12 (1988) 869 και Γιαννουλέλλης, 1983, 120. Το *πλάι* σημαίνει "πλαγιά βουνού", βλ. Οικονόμου, 1991, 248 και Θασιακά, 1992, 522: *Μέα Πλάι* = Μέγα πλάγι.

Παπά βνός, τ, [Pará vnos]. Του παπά βουνό. Τοποθεσία στο δρόμο που οδηγεί στο χωριό Προφ. Ηλίας - Λάκκωμα, ανάμεσα *Αμπάκ* και *Απατσανάδης* (ΤΟΠ).

Παπαδιάς, τς, [Ts Paraḡás]. Της παπαδιάς. Εννοείται "τα χτήματα". Περιοχή στο δρόμο που διασταυρώνεται προς τις Μακρυλιές, στη δεξιά πλευρά του.

Παπαδέλ η γ'ιανιγός, τ', [Paraḡél' i γ'aniγός]. Του Παπαδέλη ο ανεγός. Ανεγός στα Σαμοθρακίτικα ονομάζεται ο νεραγός, το νεραγώι, "αυλάκι για τη διοχέτευση νερού στα περιβόλια".

Παπαδέλια, τα, [Paraḡé'la]. Παπαδέλια, δηλ. παιδιά του παπά ή μικροκαμωμένοι παπάδες. Ανάμεσα Παλιάπολης και Χώρας, κοντά στον Αυγερινό. Εδώ σημαίνει τα κτήματα του παπά, πιθανόν του Παπανδρέου.

Παπά Σταατή η Μύλους, τ', [Pará Staati i mīlus]. Του παπα Στρατή ο μύλος. Ένας από τους νερόμυλους που λειτουργούσαν στο ρυάκι της Κακής Μεριάς, έξω από τη Χώρα. Σήμερα υπάρχουν τα ερείπια και άλλων νερόμυλων.

Πατόγουλ ντη ρσούνα [Patóγyl' di rsúna]. Στου Πατόγλου(;) την ρσούνα (ρυσιώνα). Στα Σαμοθρακίτικα ρσούνα σημαίνει "χαράδρα και κυρίως το ορμητικό νερό σε στενό κανάλι". Η λέξη είναι άγνωστη στα περισσότερα ιδιώματα. Μόνο στο Λεξικό του Δημητράκου συναντούμε το ρυσιώνα = ρυάκι. Επίσης στην Κύπρο συνάντησα τη λέξη "ρυσώνας· ιδέ ρύσι = οχετός, αύλαξ, ο τύπος αυτός απαντά εν Μεσαορία, ρυσώνας δε εν Καρπασία. Αμφότερα εκ του ρέω, ή μάλλον εκ του θεμ. ρυ-, "Φαρμακίδης, 1983, στη λέξη: ρυσώνας. Στη γειτονική Λήμνο συναντούμε *Ρουσούνια*, τα, Κοντονάτσιου, 1989, 382. Το *Πατόγουλ* μάλλον είναι το ΕΠ *Πατόγλου*. Μερικοί ισχυρίζονται ότι ο ορθός τύπος είναι: *Πατόβουλ*.

Πάτους, η, [Pátus]. Πάτος. Το ΤΟΠ αναφέρεται στους Εκκλ. κωδ.

Πατδιά, η, [Patḡá]. Περιοχή κοντά στα Θέρμα (Λουτρά). Πιθανόν από τουρκ. paḡa "πηχτή, πατσάς".

Παχιά Αμμου, η, [Z Baḡá Námu]. Στην Παχιά Άμμο. Παράλια τοποθεσία στα Ν του νησιού, γραφική και με πλούσια αμμονδιά, μοναδική σ' όλο το νη-

- σί. Παρόμοιο ΤΟΠ συναντούμε και στην Κύπρο: *Παχίναμμος*, Μενάρδος, 1905, 359. Βλ. ΤΟΠ *Άμμους*.
- Πέρ*, η, [Per]. Πέρη, η. Θέση κοντά στα χωριά Λάκκωμα και Προφ. Ηλίας. Το ΤΟΠ πιθανόν από το τουρκ. *per* "φτερό" Red.
- Πέταα*, η, [Pétaa]. Πέτρα. Ονομασία που προήλθε από μια μεγάλη πέτρα που δεσπόζει στον Ξηροπόταμο.
- Πέρα Θέρμα*, τα, [Pára Théma]. Περιοχή κοντά στον οικισμό Θέρμα, προς τα Α του νησιού.
- Πετῶ λάκκους*, τ', [Zdu Betš du Láku]. Στου Πέτση τον λάκκο. Το ΤΟΠ απαντά και ως *Πετῶ του ριγιά*. Σχετικά με το ΤΟΠ μας λέει ο Φαρδύς (Παπαγεωργίου, 1982, 218) "εν θέσει Πέτσι ευρέθησαν φλέβες τινές αργυρούχου μολύβδου, αι οποίαι όμως εφ' όσον προχωρούσι προς το βάθος της γης τοσούτον στενότεραι καθίστανται και διά τούτο ασύμφοροι προς εκμετάλλευσιν". Το όνομα *Πέτσης* απαντά και ως *Πέτσους*, ό.βλ. ΕΠ.
- Πεύκους*, η, [Zdu Béfkú]. Στον Πεύκο. Τοποθεσία κοντά στη Χώρα, προς τον Ξηροπόταμο.
- Πηγάδα*, η, [Piγáda]. Πηγάδα. Στους Εκκλ. κωδ. αναφέρεται ως "Πηγάδα, 1928", βλ. *Μπγάδα*.
- Πήδμα*, του, [Pídma]. Πήδημα. Τοποθεσία στα Ν του νησιού ανάμεσα στο Βνο και Αγιά Μπατή.
- Πιάτ*, στ' [Piát]. Περάτης. Βρίσκεται στην περιοχή του Ξηροποτάμου. Η λέξη σημαίνει: ο πορθμεύς, ο κατοικίων πέραν (του ποταμού), ο μοχλός ασφαλείας της θύρας.
- Πιάσματα*, τα, [Piázmata]. Περάσματα. Μικρός οικισμός, σήμερα έρημος, στα Β του νησιού, κάτω από τον οικισμό *Χλαμπάρια*, επίσης έρημο.
- Πιζούλια*, τα, [Piζú'la]. Πεζούλια. Τοποθεσία μετά το *Μκόο Βνι*, στα ΝΔ του νησιού. Ομώνυμα ΤΟΠ συναντούμε σε πολλά μέρη. Στην Τζια, ο Θωμόπουλος, 1963, 130, αναφέρει: *Πεζούλια*. Για την Κάσο ο Μηνάς, 1975, 90, αναφέρει: η, *Πέτζα*, η, *Πετζουλάρρα*, οι *Πετζούλες*, βλ. και σημ. 487 του ίδιου. Για τη Σύμη *Πέζες* και *Πεζάρια* "και για τόπους που πεζώνουν τα ζώα και δεν μπορούν να κατέβουν", Παπαχριστοδούλου, Π.Συμμαϊκά, 1 (1972) 41-66. Για το όνομα του ΤΟΠ όλοι συμφωνούν ότι πρόκειται για το αρχ. δωρικό ή αρκαδικό *πέζα* που δηλώνει "πόδι και άκρη κάθε πράγματος". Σήμερα πεζούλια ονομάζονται οι αναλημματικοί τοίχοι σε πλαγιές για τη συγκράτηση του χώματος ή των δέντρων. Επίσης σημαίνει χτιστά καθίσματα έξω από την αυλόπορτα ή γενικά πέτρινα

καθίσματα.

Πίνους, η, [Zdu Bínu]. Στον πρίνο. Θέση μετά τον Προφ. Ηλία και άλλη στα Θέρμα.

Πιστέργια, τα, [Piistér'ja]. Περιστέρια. Σπηλιά στον Ξηροπόταμο όπου φωλιάζουν αγκριοπερίστερα.

Πιτάαδγια, τα, [Pitáad'ja]. Πετράδια. Αναφέρεται και στους Εκκλ. κωδ. "Πετράδια". Η τοποθεσία βρίσκεται στα δεξιά του δρόμου, ακριβώς, πριν από την Παχιά Άμμο.

Πιτάκ του ργιακ, τ' [Piták tu r'jak]. Του Πιτάκη το ρυάκι. Πρόκειται για κυριώνυμο *Πιτάκης*, άγνωστο σήμερα. Από το μsn. *πιτάκιον*. Ο Du Cange δίνει *πιττάκιον*, *πιττάκη*, επιστολή, φύλλο χαρτιού, κωδίκελλος. Η τοποθεσία μετά τον οικισμό Δάφνες. Άλλοι υποστηρίζουν ότι είναι: *Πιτκάτκου ργιακ* (της οικογ. Πέτκου). Βλ. ΕΠ *Πέτκογλου*.

Πιτουουβνάα, η, [Pituunnáa]. Πετροβουνάρα. Λείπουν άλλες πληροφορίες.

Πιτουουνά του ργιακ, τ' [Pituuná tu r'jak]. Του Πετρωνά το ρυάκι. Θέση προς τον Βάτο. Το όνομα *Πετρωνάς* κατά τον Amantos, 1903, 73, από κύριο όνομα *Πέτρος*, όπως *Μαυρωνάς* από *Μαύρος*, *Ηρακλεωνάς* από *Ηρακλής*, *Μεγαλωνάς* από *Μεγάλος* κλπ. Σήμερα στο νησί δεν επιζεί ως ΕΠ αλλά δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αποτελεί βυζαντινό κατάλοιπο.

Πλάκα, η, [Pláka]. Πλάκα. Προς τη διασταύρωση του δρόμου Αλώνια - Καμαριώτισσα - Λάκκωμα (Πουλπούδ). Στους Εκκλ. κωδ. "εις την Πλάκα αφιερώνει ένα μαντρί η Σεβαστούδα Μαργαριταρούδα". Το όνομα *πλάκα*, βλ. και επόμενα λήμματα, είναι συνηθισμένο ως τοπωνύμιο στον ελληνικό χώρο. Σημαίνει συνήθως επίπεδη επιφάνεια, καλυμμένη από πετρώματα εν είδει πλάκας ή και σχιστολιθικά πετρώματα απ' όπου έβγαζαν πλάκες για τις στέγες. Στην Ίμβρο απαντά ΤΟΠ *Πλάκες*, Ξεινός, 1981, 216 καθώς και στην Πάρο: *Πλάκα*, *Πλάκες*, Αλιπράντης, 1990, 183, 184 και Θάσο.

Πλακί, του, [Zdu Plakí]. Στο Πλακί. Το όνομα υποκορ. τύπος του *πλάκα* > *πλακίον* > *πλακί*. Στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 216, συναντούμε ΤΟΠ *Πλακιά* και *Πλακί*. (Κρημινιώτισσα - Άνω Καριώτες).

Πλακίτσα, η, [Plakítsa]. Πλακίτσα. Τοποθεσία κοντά στη Χώρα. Παλιότερα ήταν συνοικισμός που πήρε το όνομά του από τις πέτρες - πλάκες που είχε. ΤΟΠ *Πλάκα*, *Πλακιά, τα*, *Πλακένια*, απαντούν και στη Θάσο, Θασακά, 1992, 535.

Πλατανάις, η, [Platanáis]. Πλατανάρες, Πλατανάρης. Περιοχή προς την Παχιά Άμμο. Πιστεύω ότι πρόκειται για το *Πλατανάρες*, δηλ. μεγάλα πλα-

τάνια από ένα μεγεθυντικό πλατανάρα < πλάτανος. Κάπως απίθανο να υποκρύπτεται ένα Πλατανάρης με περιεκτική σημασία, δηλ. τόπος με πλατάνια.

Πλατάνια, τα, [Platáña]. Πλατάνια. Παράλια περιοχή στα Ν του χωριού Λάκ-
κωμα (επίνειο) και σε απόσταση χιλίων μέτρων. Πιθανόν να πρόκειται
για το ίδιο ΤΟΠ που αναφέρει ο Conze, 49: *Στον Πλάτανο*.

Πλάτανους, η, [Plátanus]. Πλάτανος. Τοποθεσία στο αρχαίο λιμάνι, κοντά
στην Παλιάπολη.

Πλατειά, η, [Platjá]. Πλατειά. Περιοχή επίπεδη, κοντά στο ελεύθερο κάμπιγκ
του Δήμου. Το όνομα από το έδαφος και το ρυάκι που το διαρρέει.

Πλατύ δέντουνου, του, [Platí déduu]. Πλατύ δέντρο. Τοποθεσία στα Ν του νη-
σιού, ανάμεσα στην Κτάδα και τα Πετράδια.

Πλατύδγιου, του, [Zdu Blatídýu]. Στο Πλατύδιο. Τοποθεσία κοντά στην Κτά-
δα. Το όνομα υποκορ. του πλατύς > πλατύδιον. Πβ. λυγαΐδια (λυγαρί-
διον) για την επιβίωση της κατάληξης.

Πλατύ πονταμός, η, [Platí putamós]. Πλατυπόταμος. Περιοχή με χείμαρρο,
μετά την θέση Άγγιστρος, κοντά στη θέση Κούουνα.

Πλουμστού, τ', [Plumstú]. Του Πλουμιστού. Θέση κοντά στον Ξηροπόταμο.
Το ΤΟΠ από κυριώνυμο Πλουμιστός, από μsn. ρημ. πλουμίζω < πλου-
μίων < λατ. pluma "φτερό (χρωματιστό)".

Πνιγούδα, η, [Pnigúda]. Θέση στους Καριώτες (Βούτυρους) κατάλληλη για
πνίξιμο ζώων από σκυλιά. Βρίσκεται κοντά στο ποτάμι.

Πουλίτ Κούταα, τ', [Pulít Kútaa]. Του Πολίτη η Κούτρα στον Ξηροπόταμο
και κοντά στη θέση: Καληθπία. Πρόκειται για κορυφή με δέντρα, μολο-
νότι κούτρα και κουτράδ σημαίνουν μέρη πετρώδη, φαλακρά. Το ΕΠ
Πολίτης υπάρχει και σήμερα, βλ. ΕΠ και για το Κούτρα, Καραποτόσο-
γλου, 1988.

Πούλους, η, [Púlus]. Πούλος ή ορθότερα Πούλου η γιαγκαθός. Βρίσκεται
στην περιοχή της Παλιάπολης. Το Πούλους από μsn. Πούλλος < λατ.
Pullus.

Πουληματούδ, του, [Pulimatúδ]. Ποληματούδι. Η λέξη σημαίνει μικρό πολή-
μι και απαντά στα νησιά του Αιγαίου. Σημαίνει δοχείο που βρίσκεται
κάτω από την πρέσσα των σταφυλιών ή του ελαιοτριβείου και συγκε-
ντρώνει τα υγρά. Ως ΤΟΠ απαντά στη Λέσβο, Γιαννουλέλλης, 1983, 33:
Πουλύμ = ρεματιά. Για τη λέξη βλ. Kretschmer, 1905, 178, πολήνι < υπο-
λήνιον, 34, σημ. 5, πολήμι (Αγιάσος). Για τη Θάσο, βλ. Τομπαΐδης, 1967,

19 σημ. 6, 70. Η ετυμολογία *πολήμι* < *υπολήνιον* είναι παραδεκτή απ' όλους και η εκδοχή του Γιαννουλλέλη, ό.π. απίθανη. Το ΤΟΠ πρέπει να προήλθε από ένα πληθ. **πολήματα* που δεν απαντά σήμερα.

Πουλπούδ, του, [Pu'púð]. Πολυπούδι. Πρόκειται για περιοχή στα Ν του χωριού Αλώνια, η οποία διασχίζεται από ένα λάκκο. Το όνομα δίνεται στο ρέμα. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 139, πρόκειται για φυτωνυμικό ΤΟΠ και αναφέρει "είναι το πολυπόδιον του Θεοφράστου". Επίσης αναφέρει ότι αν ένα άτομο βάλει πάνω στα πόδια του τη ρίζα του πολυποδίου "ου φασίν εκφύεσθαι πολύπουν", Φ. Ι. 9. 12.

Πουρνιά, η, [Z Burhá, Purhás tu g'ak]. Στην πουρνιά, Στης πουρνιάς το ρυάκι. Η τοποθεσία βρίσκεται κοντά στην Κτάδα, στο εκκλησάκι της Αγιά Μπατής (Υπαπαντής). Το ΤΟΠ φυτωνυμικό από την *απουρνιά*, *πουρνιά*, βλ. ΦΥΤ. Είναι το φυτό *προύνο*, *πούρνο* από το μsn. *προύνους* από το λατ. *prunus*, *προύμνος*, κατά τον Ανδριώτη, Ε.Λ.

Πουταμιά, η, [Putamhá]. Ποταμιά. Τοποθεσία κοντά στην Καμαριώτισσα, δίπλα στο εργοστάσιο της Δ.Ε.Η., που ανταποκρίνεται στην ονομασία. *Ποταμιά*, τοπωνύμιο συναντούμε στην Πάρο, Θάσο και αλλού, Αλιπράντης, 1990, 186.

Πουτικός, η, [Putkós]. Ποντικός. Θέση κοντά στον Αρμούρχου, ό.βλ.

Πόχειλα, τα, [Róxila]. Το ΤΟΠ αναφέρεται στους Εκκλ. κωδ. (1852). Ο τύπος Στ' *Απόχλα*, που αναφέρουν μερικοί μας οδηγεί σε ένα *απόχειλο* "αποχέλωμα, άκρον κρεμνού ή ρυακιού".

Προφήτης Ηλίας, η, [Prufits Ilias]. Βλ. Κουρμπέτς.

Πνυστιά, η, [Z Biisthá]. Στην πυροστιά. Πρόκειται για τη λέξη *πυροστιά* > **πνυστιά* που εξελίσσεται σε *πνυστιά* κατά τον Ανδριώτη, 1939, 199, ο οποίος αναφέρει και άλλα παραδείγματα: *νερομυλοί* > **νιουμυλοί* > *νιμυλοί*, *ξερονομή* > **ξιουνουμή* > *ξινουμή*.

Πυλ, η, [Pił]. Πύλη. Τοποθεσία μετά τη διασταύρωση του δρόμου του χωριού Αλώνια με το δημόσιο δρόμο Καμαριώτισσα - Λάκκωμα.

Πυργ', οι, [Pi'g]. Πύργοι. Τοποθεσία πάνω από το συνοικισμό *Κερασιά* [Kíasá]. Πρόκειται για βράχους που μοιάζουν με πύργους.

Πυργούδης, οι, [Pi'gúdis]. Πυργούδες. Θέση πάνω από τον Βουρλιά στα ΝΑ του νησιού και σε υψόμετρο 1260 μ. Σύμφωνα με τους περισσότερους πληροφορητές πρόκειται για τύπο: *η, Πυργούδα, οι Πυργούδες*. Δεν αποκλείεται όμως και ο τύπος: *η, Πυργούδης*, ως κύριο όνομα ή όνομα κορυφής δηλ. ο Πυργούδης. Μολονότι ο σχηματισμός: *η, πυργούδα*, δεν φαίνεται πολύ κανονικός, νομίζω ότι πρόκειται για τύπο *η, πυργούδα*

με αλλαγή του γένους από τη λέξη: *κορυφή*, η, που συννυπήρχε στη συνείδηση του ονοματοθέτη. Ομώνυμη τοποθεσία υπάρχει και στον *Κάμπο*.

Πύργους, η, [Pírgys]. Πύργος. Όνομα συνοικίας της Χώρας από τον Πύργο που βρίσκεται στο γενοβέζικο κάστρο της Χώρας.

Ργιάχ του Λαγκαδιώτ, του, βλ. *Λαγκαδιώτς*.

Ριζιά, τα, [Rižá]. Ριζιά. Θέση στο νεκροταφείο του Λαγκώματος. Ο τύπος *ριζί*, το, ως υποκοριστικό του *ρίζα*, η, αναφέρεται από τον Μηνά, 1975, 99 και σημ. 538. Βλ. και Οικονόμου, 1991, 261. Το *ριζί*, *Ριζά, τα*, κλπ. σημαίνουν πρόποδες λόφων, κρημνού κλπ.

Ρίχια, Τίχια, τα, [Ríxa, Tíxa]. Θέση στους Καριώτες, ανάμεσα στα περιβόλια και το δάσος. Φυτωνυμικό ΤΟΠ, βλ. ΦΥΤ στη λέξη: *Τιχ*. ΤΟΠ *Ρείχια* απαντά και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 216.

Σαγιτάαχ, η, [Sa'ýtáax]. Σαγιτταράχη. Τοποθεσία στη νότια είσοδο του χωριού Αλώνια. ΤΟ ΤΟΠ στους Εκκλ. κωδ. αναφέρεται "*Σαγιταράχι*" (sic). Οι πιο πολλοί το ερμηνεύουν *Σαγίττα ράχη*. Υπάρχουν και μερικοί που το ερμηνεύουν ως *Στους Αγίους τη ράχη*. Πιστεύω ότι πρόκειται για το πρώτο.

Σαμαθάαχ, η, [Samaθάak]. Σαμοθράκη. Λαϊκός τύπος του ονόματος Σαμοθράκη. Για τα διάφορα αρχαία ονόματα της Σαμοθράκης μεταξύ μύθου και πραγματικότητας βλ. Παπαγεωργίου, 1982, 15 κεξ. όπως *Σάμος*, *Θρηκίη*, *Σάμος*, *Σαόννησος*, *Λευκοσία*, *Λευκανία*, *Δαρδανία*, *Ηλεκτρίς*, *Λευκωνία*, *Αιθιοπία* κλπ. Κατά την μεσαιωνική εποχή οι ξένοι περιηγητές την ονομάζουν *Σαμάντρα*, *Mandrachi*, *Sammanthrachi*, *Samotratia*. Σήμερα ο κάτοικος του νησιού ονομάζεται *Σαμαθασκίτς*.

Σαμάργια, τα, [Samár'ya]. Σαμάρια. Τοποθεσία κοντά στη *Σέλνα*, ό.βλ. Το *σαμάρια* δηλώνει εδαφική διαμόρφωση, πβ. π.χ. *σέλλα*, *σελλάδα*, κλπ.

Σαμή τ' αδάαχτ, τ', [Samí t adáaxt]. Του Σαμή το αδράχτι. ΤΟΠ στον Ξηρό-πόταμο. Ο *Σαμής* ήταν τούρκος.

Σαρακηνουπήδμα, του, [Sa(r)akinurípíðma]. Σαρακηνοπήδημα. ΤΟΠ *Σαρακήνικο*, *Σαρακήνικα*, απαντούν και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 198.

Σέλνα, τα, [Sélna]. Σέλινα. Θέση ανάμεσα *Κρεμαστό* και *Αγιά Θέκηλ*. Το ίδιο ΤΟΠ μερικοί το ονομάζουν *Χαλακιά*, δηλ. *Χάλασμα*. Στην πραγματικότητα πρόκειται για δυο γειτονικά ΤΟΠ. Μερικοί το *Χαλακιά* το τοποθετούν στο Γιάλ. Το *Σέλνα* από το ομώνυμο φυτό. ΤΟΠ *Σέλνα*, *Σελνάκια* απαντά και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 217.

Σέλλις, οι, [Sélis]. Σέλλες. Κοντά στον *Αϊ Γιώργη*. Το ΤΟΠ *Σέλλις* καθώς και

τα συναφή *Σιλλάδα*, *Σιλλί*, εκτός από τη Σαμοθράκη απαντούν και σε πολλές άλλες περιοχές. Βλ. Μηνάς, 1975, 100, για την Κάσο: *Σέλλα*, *Σελλάι* και σημ. 543. Για τη Λέσβο, Γιαννουλέλλης, 1983, 35, 71, *Σέλλαδους*, *Σιλλάδ*. Για την Κρήτη, Γιακουμάκη, 1985, *passim* και για την Ήπειρο, βλ. Οικονόμου, 1991, 265: *Σέλωμα*, *Σελόπουλο*, *Σελά* κλπ. Η λέξη *σέλλα* από το λατ. *sella*, πβ. *Σαμάρια*.

Σετ, του, [Set]. Σετ, Σέτι. Θέση κοντά στα Θέρμα. Η λέξη σε νησιά του Αιγαίου (Πάμφιλα Λέσβου) σημαίνει αναλημματικό τοίχο για τη συγκράτηση του εδάφους. Ο Δ. Λουκάτος, Τα Φθινοπωρινά, Αθήνα, 1982, 105, αναφέρει: *σέτια* = πεζούλες. Η λέξη από το τουρκ. *set*, *sed* "εμπόδιο και υδατοδεξαμενή".

Σ'ιδιόπουρτα, η, [Ṣidiópurta]. Σιδερόπορτα. Θέση κοντά στον *Απόδανλο*, πάνω από το χωριό *Ξηροπόταμος*.

Σιλλάδα, η, [Siláda]. Σελλάδα. Προέκταση βράχου, στα Δ της Χώρας όπου σήμερα είναι εγκαταστημένο το ραντάρ. Ο Πεταλάς, 1876, 134: *Σελλάδα* "θέσις παρά τω Εμπορείω" για τη Θήρα. Για την Πάρο Αλιπράντης, 1990, 198 δίνει: *Σελλαδάκ*, *Σελλάδ*, *Σελλά*, κλπ. Για την ετυμολογία βλ. 1.513.

Σιλλί, του, [Sili]. Σελλί. Συνοικισμός του Ξηροπόταμου στα Β του χωριού. Ο κάτοικος *Σιλλίδιους* [Siliṣus]. Βλ. και Οικονόμου, 1991, 265 και 1.513.

Σκάλα, η, [Skála]. Σκάλα. Τοποθεσία κοντά στον Άγιο Αντρέα, πιθανόν παλιότερα σημείο όπου προσέγγιζαν τα καΐκια. Κοινό ΤΟΠ στον ελληνικό χώρο. Αλιπράντης, 1990, για την Πάρο.

Σκάλουμα, του, [Skáluma]. Σκάλωμα. Θέση κοντά στον *Λιβέντ ντη τύνπα*.

Σκαμνί, του, [Skamní]. Σκαμνί. Στους Εκκλ. κωδ. διαβάζουμε "εις θέσιν Σκαμνί αφιερώνει ο Θεοδωρής Τζουκαλάς και η μήτηρ Σεβαστή". Η θέση βρίσκεται ανάμεσα στην Αγία Παρασκευή και στον ακατοίκητο συνοικισμό *Χλαμπάρια*.

Σκαρλαμάτ, του (:), [Skarlamát]. Το ΤΟΠ αναφέρεται από τον Conze, 50 (Παπαγεωργίου, 1982, 134) "... σε μια θέση που ονομάζεται *Σκαρλαμάτ*". Τοποθεσία, που σύμφωνα με τον αφηγητή πρέπει να βρίσκεται προς το δρόμο του Φονιά και κοντά στη θέση *Αμπέλια*.

Σκαφ, η [Skaf]. Σκάφη. Η τοποθεσία βρίσκεται προς το Λάκκωμα και αποτελεί ένα βαθούλωμα. Το όνομα *Σκάφη* για δήλωση εδαφικής διαμόρφωσης, είναι γνωστό από την αρχαιότητα, σύμφωνα με το Μηνά, 1975, 103, σημ. 558, 559: *Σκάφαι* (Αττική), *Σκάφη*, *Σκάφης χωρίον*. Τοποθεσία *Σκάφ* υπάρχει και στον Κάμπο. Και σε άλλα νησιά Ίμβρο, Πάρο, Ξει-

νός, 1981, 216, Αλιπράντης, 1990, 200.

Σκιπαστό, του, [Skípastó]. Σκεπαστό. Όνομα υψώματος, μετά τα Θέρμα και τον Φονιά. Η ονομασία του από τη διαμόρφωση του εδάφους, βλ. Χρηστομάνος, 1893, 216 και χάρτη.

Σκλαβουμάντι, του, [Sklavumádii]. Σκλαβομάντρι. Περιοχή κοντά στην Κτάδα, στα Ν παράλια του νησιού. Κατάλοιπο από την εποχή της πειρατείας, όπως και το επόμενο *Σκλαβούνα*. Παρόμοια ΤΟΠ βρίσκουμε και αλλού στον ελληνικό χώρο, π.χ. στη Σύρο: *Σκλαβουνικό*, Θωμόπουλος, 1963, 142. Πιθανόν τόπος όπου συγκεντρώνονταν σκλάβοι από τους διάφορους πειρατές.

Σκλαβούνα, η, [Sklavúna]. Σκλαβούνα. Τοποθεσία κοντά στο χωριό Αλώνια. Το ΤΟΠ συνδέεται με το προηγούμενο και σχετίζονται με τη συγκέντρωση σκλάβων. Για παρόμοια ΤΟΠ βλ. Άμαντος, 1964, 358: *Σκλαβόκαμπος*, *Σκλαβόγιαλος*, *Σκλαβοχώρι* κλπ. ΤΟΠ *Σκλαβούνα*, υπάρχει και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 200.

Σκληθιργιά, τα, [Skliθirgía]. Σκληθήρα. Απαντά ως *Παν* και *Κατ*. Φυτωνυμικό ΤΟΠ από το δέντρο *σκήθου* που ευδοκιμεί στη Σαμοθράκη. Ο Κρεκούκας, 1983, 152, παραπέμπει στον Ευστάθιο Θεσσαλονίκης, Παρεκβολαί, 1523 (σ. 252) "η δε κλήθη φυλάσσει μέχρι και νυν τούνομα, υποβαρβαριζομένη δια προσθήκης σ-". Κατά τον Χελδράιχ, 1909, 88, είναι η *Alnus glutinosa*. Για ομώνυμα ΤΟΠ βλ. Οικονόμου, 1991, 269, η *Σκληθήρα*.

Σ'κλόπυργους, η, [Šklópirgus]. Σκυλόπυργος. Ονομασία ενός κάθετου, κυλινδρικού βράχου στους πρόποδες της *Αϊτσούδας*, ό.βλ. Παλιότερα πετούσαν εκεί τα σκυλιά. Πβ. για την Κρήτη *Σκυλογκρέμι*, Περιστεράκης, 1991, 116.

Σκουτνής του ργιάκ, τς, [Ts Skutnís tu rǵák]. Της Σκοτεινής το ρυάκι. Τοποθεσία στο χωριό Προφήτης Ηλίας. Το *Σκοτεινή*, *Σκοτίνα*, *Σκοτεινά*, αναφέρονται σε τόπους που δεν τους βλέπει ο ήλιος. Το *Σκοτεινή* πιθανόν να είναι και κυριώνυμο.

Σκφατ, οι, [Skfat]. Σκουφάτοι. Το όνομα δηλώνει περιοχή που κατοικούνταν από την οικογένεια *Σκουφή*, *Σκούφου* κλπ. Βρίσκεται στην Άνω Μεριά. Βλ. και ΕΠ *Σκφής*.

Σκούφους, η, [Skúfus]. Όνομα τοποθεσίας στους Καριώτες που προήλθε από τη διαμόρφωση του εδάφους που μοιάζει με σκούφο ή από το ΕΠ *Σκούφος* ή *Σκουφής*, βλ. και Αλιπράντης, 1990, 201: *Σκούφος* και *Σκουφής*, επώνυμο.

Σμηρνοιόι, οι, [Zmirńi]. Σμυρνοιόι. Το ΤΟΠ φυτωνυμικό από το φυτό *Σμήριγγξ*, *μήριγγξ* "πόα και είδος ακάνθης", Ησύχιος. Βλ. Κρεκούκιας, 1983, 153 και ΦΥΤ στη λ. *Ζμυρνοιόι*.

Σουγούτια, τα, [Sugútʲa]. Σουγούτια. Φυτωνυμικό ΤΟΠ από το τουρκ. *söğüt* = ιτιά (*Salix*), Red. Βρίσκεται στην περιοχή Καριωτών.

Σούδα, η, [Súda]. Σούδα. Βαθύ χαντάκι προς την Καργιά (Καρά) Καά, στα ΒΑ του νησιού. Πρόκειται για τη γνωστή μιν. λέξη: *σουδά*, η, < λατ. *suda* "χαντάκι".

Σουλνάρι, Σουλνάις, οι, [Sulnár, Sulnáis]. Σωληνάρι, Σωληνάρες. Τοποθεσία στην Καμαριώτισσα, στον δρόμο προς το Λάκκωμα. Πρόκειται για μεγάλους αγωγούς νερού. Οι λέξεις *σωλήν*, *σωληνάριον*, *σωληνάρα*, σημαίνουν: οχετός, διώρυξ, τάφρος, κανάλι, στόμιο ποταμού και είναι βυζαντινής αρχής. *Σουλνάρα* ΤΟΠ και στη Σκύρο, Ξανθούλης, 1984, 184.

Σουρστή, η, [Surštʲi]. Σουριστή, Σουρστή. Τοποθεσία σε ρυάκι κοντά στον οικισμό *Μυρσίνια* (Λάκκωμα) αλλά και στα Αλώνια. Αναφέρεται και στους Εκκλ. κωδ. Το ΤΟΠ από ένα τύπο θηλυκού: *συριστή* δηλ. *συρίζουσα*, *μουρμουρίζουσα*, από το αρχ. *συριστής* "ο παίζων την σύριγγα, ο συρίζων".

Σουτέρα, η, [Sutéra]. Σωτέρα, Σωτήρα. Γραφική περιοχή έξω από τη Χώρα και προς τα ΝΑ με πυκνή βλάστηση και άφθονα νερά. Το όνομα από την εκκλησία του *Σωτήρος Χριστού*. Κατά τον Φαρδύ, Παπαγεωργίου, 1982, 217 "Σώτειρα, πηγή άριστον ύδωρ παρέχουσα".

Σουτέρας οι μύλ, τς, [Sutéras i milʲ]. Της Σωτέρας οι μύλοι. Από τα νερά της πηγής της "Σουτέρας" τα παλιότερα χρόνια τροφοδοτούνταν μια σειρά από νερόμυλους που βρίσκονταν στα Ν της τοποθεσίας και προς το χωριό Αλώνια. Σήμερα υπολειμатурγεί μόνο ένας νερόμυλος, ενώ οι άλλοι είναι ερειπωμένοι ή ανύπαρκτοι. Οι πιο γνωστοί ήταν *Πάνου Μύλους*, *Κατ' Μύλους*, *Καλουγιρικός Μύλους* κλπ. *Σουτήρα*, όνομα περιοχής, συναντάται και στη Λήμνο, Κοντονάτσιου, 1989, 389, ενώ *Σωτέρα*, ομώνυμο ΤΟΠ απαντά στη Σκύρο, Ξανθούλης, 1984, 189.

Σουφάδης, οι, [Sufádis]. Σοφάδες. Τοποθεσία με εδαφικά επίπεδα σαν σκάλες, προς την κορυφή *Αφάκ*.

Σπαή του μαντίι, [Zdu Spai tu madii]. Στου Σπαή το μαντρί. Θέση προς την Καργιά. Το ΤΟΠ από κυριώνυμο *Σπαής*. Ως ΕΠ άγνωστο σήμερα στη Σαμοθράκη. Πιθανόν να δηλώνει και κάποιον τούρκο αξιωματούχο. Από το τουρκ. *sipahi* = σπαχής, στρατιώτης του ιππικού, Τριανταφυλλίδης, 1982, 44, 50. *Σπαχί* ΤΟΠ απαντά και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 217.

Σπάρτου, του, [Spártu]. Σπάρτο. Φυτωνυμικό ΤΟΠ, κάτω από το χωριό Αλώνια. Από το γνωστό φυτό *σπάρτο*, ό.βλ. στα ΦΥΤ.

Σπουργιά, η, [Spurγιά]. Σποριά. Θέση κοντά στις *Παουγίνες του πλάι*. *Σποριά* συνήθως ονομάζεται υποδιαίρεση του στρέμματος: "όσο σπείρει κανείς μια φορά με το χέρι". Ο Οικονόμου, 1991, 273, λέει: Το ΤΟΠ από το ουσ. *σποριά* = χώρισμα χωραφιού με αυλακιές για να στραγγίζουν τα νερά, μικρή έκταση διαχωριζόμενη ολόγυρα με αυλακιές και αυτό από το **σπορία* με συνίζηση.

Σταυίι, του, [Stavii]. Σταυρί, το. Συνοικία και τοποθεσία στα Ν της Χώρας, όπου διασταυρώνονται περισσότεροι από δυο δρόμοι. Εδώ, κατά την επανάσταση του 1821, αντιστάθηκαν οι Σαμοθρακίτες. Ο Φ. Κουνουλές, ΕΕΒΣ, 8 (1931) 154 αναφέρει: "πολλαχού του ελληνικού χώρου τοπωνυμία *Σταυρός* ή *Σταυρί* δύναται να ερμηνευθεί ως προερχομένη είτε εκ της διασταυρώσεως οδών είτε εκ της εκεί ιδρύσεως *Σταυροπηγίου*". Βλ. και Θωμόπουλος, 1963, 143, και Θασιακά, 1992, 546. *Σταυρί* συναντούμε και στη Λέσβο, Γιαννουλέλλης, 1983, 113. Στην Κρήτη, *Σταυρί*, Περιστεράκης, 1991, 162. Από τη λέξη: *σταυρός* > *σταυρί*, όπως *τσάκνο* > *τσακνί*, Τομπαΐδης, 1967, 38.

Στανόοξλου, του, [Stavóokslu]. Σταυρόξυλο. Βρίσκεται στο εσωτερικό του νησιού και σε μεγάλο ύψος. Φυτωνυμικό τοπωνύμιο από το δέντρο *σταυρόξυλο* "είδος ελάτης" (*Taxus bacata*) κατά τον Κατσικόπουλο, 1936, 304. Βλ. και ΦΥΤ.

Στήμα, του, [Stíma]. Στήμα. Στα Σαμοθρακίτικα "*στήμα*" ονομάζεται το μέρος όπου "στήνουν" δηλ. παγιδεύουν τα ζώα που θέλουν να πιάσουν.

Στιγαδέλια, τα, [Stigadéla]. Στεγαδέλια. Τοποθεσία στην περιοχή του Ξηροπόταμου και σημαίνει "μικρά στεγάδια", δηλ. μικρά μαντριά. Στη Λήμνο, *στιγάδ* "μικρή μάντρα για τα νεογέννητα", Κοντονάτσιου, 1991, 389. Στην Κέω, *Τα Στεγάδια*, "σκεπαστή οδός εν Χώρα", Θωμόπουλος, 1963, 143. Βλ. και Κρεκούκας, 1983, 153, "υποκοριστικό του αρχαίου *στέγος*". *Στιγαδέλια* και *Στιγάδια* απαντούν και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 217.

Στιβιό, του, [Stiivió]. Στριβερό. Στριβιρό ή Στριβερό αναδομείται η λέξη. Πιθανόν να πρόκειται για κάποιο παράγωγο του ρημ. *στρίβω*, δηλ. *στριβερό μέρος* = μέρος που στρίβει. Θεωρώ απίθανο να προέρχεται από το αρχαίο *στρίβος* "φωνή αδύνατος, οξεία", αφού δεν διαθέτω επιπρόσθετες πληροφορίες, ή από *αστρή* (φυτό).

Στινή, η, [Stini]. Στενή. Υπάρχουν δυο τοποθεσίες με το ίδιο όνομα. Μια στον

Βρυχώ, στη Χώρα, και μια στην Κτάδα. Το ΤΟΠ απαντά και αλλού, π.χ. στην Κέω: *Στενή* "το προσηγορικών δηλοί στενήν δίοδον", Θωμόπουλος, 1963, 143. Στην Κάσο: *Στενή Πέτζα*, *Στενόν αυλάκι*, κλπ. Μηνάς, 1975, 105.

Στιφάν, του, [Stifán]. Στεφάνι. Θέση στην *Απάνω Μεριά*. Η λέξη *Στεφάνι*, *Στεφάνια*, απαντά ως ΤΟΠ σε πολλές περιοχές του ελληνικού χώρου, ιδίως σε κορυφές βουνών (π.χ. Όλυμπος). Η σημασία του είναι ύψωμα βουνού που περιβάλλεται με βράχους εν είδει στεφάνης. Ο Μηνάς, 1975, 106, αναφέρει τους: *Ησύχιο: κατά στεφάνης ... όρους εξοχής, ακρώρεια*, τον Ευστάθιο "*Στεφάνην δε ή την του όρους εξοχήν φησίν ή κατά τινας την πλατύτητα*". Για την διάδοση του ΤΟΠ βλ. ό.π. σημ. 571.

Στουουγγυλός, η, [Stuugilós]. Στρογγυλός. Τοποθεσία κοντά στον οικισμό *Δάφνες* στα Ν του νησιού. Για τη διάδοση του ΤΟΠ στον ελληνικό χώρο, βλ. Αλιπράντης, 1990, 206.

Σφιντάμ, του, [Sfidám] Σφεντάμι. Το ΤΟΠ αναφέρεται από τον Φαρδύ (Παπαγεωργίου, 1982, 218) "το δε *Σφενδάμιον*, πηγή ψυχροτάτη εν καιρώ θέρους, ποιεί αληθή θαύματα εν ψυχρολουσία". Επίσης ο Δραγούμης, 1909, 66, αναφέρει "*Σφεντάμι*. Πρόκειται για ορεινή τοποθεσία στα Ν του νησιού και πήρε το όνομά της από το υπάρχον εκεί σφεντάμι". Η πηγή, σύμφωνα με τις μαρτυρίες εντόπιων και ξένων, έχει ιαματικές ιδιότητες. Το όνομα από το αρχ. *σφένδαμος*. Επίσης το ΤΟΠ αναφέρεται και από τους Tozer, 345, και Conze, 52.

Τααγών, του [Τααγόν]. Τραγώνι, Τραχώνι. Πρόκειται για μακρόστενο ραχώνι ανάμεσα στις Μακρυλιές και το Λάκκωμα, απομονωμένο από τα γειτονικά βουναλάκια, πετρώδες και με χαμηλή βλάστηση. Σύμφωνα με τους νόμους που διέπουν το σαμοθρακίτικο ιδίωμα η λέξη αποκαθίσταται ως *Τραγώνι* ή *Ταραγώνι*. Η δεύτερη είναι ανύπαρκτη, ενώ η πρώτη αποτελεί υποκοριστικό του αρχαίου *Τραχών* - *τραχώνος* "έδαφος πετρώδες", *τραχώνιον* όπως και είναι. Βλ. και Συμεωνίδης, 1992, 58-61. Στην Κύπρο απαντά ο τύπος *Τράχωνα* και *Τραχώνι*. Με παρετυμολογία προς το τράγος μπορεί να γίνει *Τραγώνι* (= Τραχώνι) δηλ. μικρός τράχωνας. Βλ. Μενάρδου, 1905, 340, *Τράχωνας*, *Τραχών*, *Τραχώνια*. Θεωρώ απίθανη την ετυμολογία του από ένα τράγος [τάαγus] σύμφωνα με τον Ροδιακό τύπο: *τρά(γ)ωνα*, *τράουνα* "αίγα με κέρατα τράγου" και με υποκοριστικό τύπο *τραγώνι*, Παπαχριστοδούλου, 1986, στις λλ.

Τααχήλ, του, [Staaxíl tu gák. Taaxíl]. Τραχήλι. Θέση στην Περιοχή Καριωτών. Πιθανόν να πρόκειται για κυριώνυμο Τραχήλης (βλ. Αλιπράντης, 1990, 215: Τραχήλης ΕΠ). Η λέξη απαντά στη Χίο: *τραχήλι* "οβέρκος, το

όπισθεν μέρος του λαιμού" κατά τον Ησύχ. Τράχηλος "αυχίν". Η λέξη τραχήλι κατά το Λεξικό Δημητράκου, σημαίνει ό,τι και τράχηλας δηλ. "μικρά χειρόνησος μετά λαιμού ισθμώδους", βλ. Ξανθούλης, 1984, 192, για τη Σκύρο. Επίσης τραχήλιον σημαίνει "το κάτω του δόρατος, στύραξ". Η σημασία "λαιμός, σβέροκο" φαίνεται να έδωσαν και τη σημασία του ΤΟΠ. Βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στις λλ τραχήλιον, τράχηλος.

Τααχηλάτ, η, Ντααχηλάτ, η, [Taaxilát, Daaxilát]. Τοποθεσία στο εσωτερικό του νησιού, με μικρό αφρίζοντα καταρράκτη που μοιάζει με τραχηλιά. Κατά τον Andriotis, *Lexikon*, 1974, η λέξη τραχηλάτη απαντά στη Χίο με τη σημασία "με τραχηλιά άσπρη στο λαιμό". Μια δεύτερη εκδοχή είναι να πρόκειται για περιληπτικό οικογενειακό όνομα, όπως συνηθίζεται στη Σαμοθράκη, 2.03, οι Τραχηλάτοι από ΕΠ Τραχήλης, βλ. προηγούμενο λήμμα Τααχλή. Ο τύπος Ντααχηλάτ, από συννεκφορά με το άρθρο, μας οδηγεί σε όνομα θηλυκού γένους και όχι σε τύπο πληθυντικού. Η θέση βρίσκεται στη λεκάνη που σχηματίζουν οι πηγές που καταλήγουν στο ρυάκι Γιάλ.

Ταμπάκ, του, [Tabák]. Ταμπάκης. Το ΤΟΠ από το όνομα της οικογένειας Ταμπάκη που εξακολουθεί να υπάρχει στο νησί. Από το τουρκ. tabak "βυρσοδέψης".

Τζαγούδ, του, [Dzayúd]. Τζαγούδι. Τοποθεσία στην περιοχή του Κατζαμπά, κοντά στο ΤΟΠ Τσιμισίρ. Πιθανόν από τουρκ. zağ "οχετός, αυλάκι" όπως και υπήρχε κατά πληροφορίες.

Τζανιούδα, η, [Dzaniúda]. Τζανερούδα, δηλ. μικρή Τζανεριά. Θέση κοντά στην περιοχή του Φονιά. Για την ετυμολογία του ονόματος βλ. ΦΥΤ.

Τζγκούα, η, [Džgúa]. Τζιγκούρα. Περιοχή στο χωριό Προφήτης Ηλίας με νερό. Βλ. ανάλογα ΤΟΠ Τζιγκόπιτα, Ξιουτζγκούνις. Για την ετυμολογία του ονόματος, βλ. Κατσουλέας, *ONOMATA*, 7 (1982) 36-48, όπου δίνονται όλες οι περιπτώσεις. Για τη διασπορά του ΤΟΠ στον χώρο του Αιγαίου, βλ. Αφρουδάκης, Α. "Καλυμνιακά τοπωνύμια Β'", *ONOMATA*, 12 (1988), στη λέξη Τσιγούρα. Στην Ίμβρο συναντούμε Τσγκούρα, Τσγκούρες, Ξεινός, 1981, 217.

Τζαρπούν, τ', [Dzarbúñ]. Τζαρμπούνη. Τοποθεσία στο χωριό Αλώνια, στη Ν είσοδο, προς τη θάλασσα. Ίσως να πρόκειται για κυριώνυμο άγνωστο σήμερα.

Τζίβλα, η, [Dzívela]. Θέση κοντά στον Αϊ Γιώργη.

Τζιβουγιάνν του ργιάκ, τ', [Dzivuýañ tu rýak]. Τζιβογιάννη το ρυάκι. Πρό-

κειται για ρέμα που καταλήγει στον συννοικισμό Θέγμα. Το Τζιβογιάννης πιθανόν κύριο όνομα άγνωστο σήμερα στο νησί.

Τζιγκόπιτα, η, [Dzigópitaa]. Τζιγκόπετρα. Πέτρα που νοτίζει και διαβρέχεται από παρακείμενη φλέβα νερού. Για την ετυμολογία, βλ. Ξιουτζγκούνις και ΟΝΟΜΑΤΑ, 7 (1982) 43 σημ. 68, 70 και Γιαννουλέλλης, 1983, 102.

Τζίγκουνας, η [Džigunas]. Τοποθεσία στον Κάμπο, κοντά στην Καμαριώτισσα. Στη θέση αυτή υπάρχει νερό: τζγκαξ νιό = αναβρύζει νερό. Για την ετυμολογία βλ. Τζιγκόπιτα, Ξιουτζγκούνις.

Τζιλινίκα, η, [Dzilínika]. Τζελινίκα. Το ΤΟΠ αναφέρεται από τον Conze, 50 (Παπαγεωργίου, 1982, 132) "ακολουθεί η Τζελενίκα, που ονομάζεται έτσι από ένα είδος δέντρου". Η τοποθεσία βρίσκεται μετά την Αλιβάντσα, στο δρόμο προς τους Καριώτες. Εκτός από τον τύπο Τζιλινίκα υπάρχει και το υποκοριστικό του Τζιλινικάρια. Κατά τους Σαμοθρακίτες πρόκειται για ένα είδος αγριοκουμαριάς. Βλ. ΦΥΤ. Το όνομα πιθανόν από το σλ. *zelen* "πράσινος" + κτλ. -ίκα.

Τζουγάπ, του, [Dzuγάρ]. Τζουγάπι (;). Περιοχή στην Παλιάπολη και τους Καριώτες προς το βουνό.

Τουρκόβυνυ [Turkóniй]. Τουρκόβρυση. Θέση έξω από την Καμαριώτισσα, στα Ν του Κάμπου.

Τουρκόκαστου, του, [Turkókastuu]. Τουρκόκαστρο. Το ίδιο ΤΟΠ απαντά και ως Παλιόκαστρο [Palókastuu]. Βρίσκεται στα Β του χωριού Ξηρόποταμος και κοντά στην Παναγιά του Μάνταλ.

Τουρκουνίμου, τα, [Turkonímua]. Τουρκολήμουρα. Το ΤΟΠ αναφέρεται και από τον Conze, 50, ως Τουρκομνήμουρα. Βρίσκονται στον πευκώνα της Χώρας, κοντά στο Σταυρί και Δ.

Τούρλ, η, [Turł]. Τούρλη. Λόφος ημιδασωμένος, στο δρόμο Χώρα - Καμαριώτισσα, απέναντι από το εκκλησάκι του Αγίου Νεκταρίου. Λατομεύουν πέτρα. Το όνομα πολύ διαδομένο στον ελληνικό χώρο, πβ. Τούρλ, η, Θάσος, Θασιακά, 1992, 547, Τουρλί, το (Σκύρος), Ξανθούλης, 1984, 191. Ο Μηνάς, 1975, 111 αναφέρει για την Κάσο τόπους όπως: Τρούλλες, οι, Τρουλλί, το, Τρούλλοι, οι, και στις σημειώσεις: 604, 605, 606, 607, 60 δίνει τύπους από Κάρπαθο, Ρόδο, Ικαρία, Κάτω Ιταλία κλπ. Η λέξη Τρούλλος και οι παραλλαγές της συνδέονται με το λατ. *trulla* "τορύνη, μαγειρική κουτάλα" και ακόμη γίνεται σύνδεση τόσο με το λατ. *turtis* > *turullum*, *turella* όσο και με το *torus*, *torulus* και με το ελληνικό τορύνη. Ο Θωμόπουλος, 1963, 149, αναφέρει για την Κέω: Τούρλος "σωρός,

τύμβος, υψωματάκι". Στην Ίμβρο απαντά *Τούρλα, Τουρλιά*, Ξεινός, 1981, 217 και στην Πάρο: *Τούρλα, Τουρλιά*, Αλιπράντης, 1990, 212.

Τρόχαλους, η, [Tróxalus]. Τρόχαλος. Τοπωνύμιο γνωστό από τους Εκκλ. κωδ. "ο Δημ. Κωστάρας αφιερώνει δέκα ελιές εις τον Τρόχαλον, 1860". Στην Ίμβρο συναντούμε: *Τρόχαλα, Τρουχάλ*, Ξεινός, 1981, 217. *Τρόχαλος* σημαίνει "σωρός λίθων". Για τη διασπορά του ΤΟΠ και τη σημασία του, βλ. Βαγιακάκος, 1954, 319.

Τσακάλ, τον, [Tsakál]. Τσακάλι. Το όνομα από το τουρκ. çakal.

Τσακμακόπιτις, οι, [Tsakmakópitii]. Τσακμακόπετρες. Περιοχή στα Ν του νησιού. Τσακμακόπετρες ονομάζονται οι στουρναρόπετρες που σφηνώνονται κάτω από το αλωνευτικό όργανο δοκάνη. Το όνομα σύνθετο από το τουρκ. çakmak + πέτρα.

Τσαφλιάρς, η, [Tsafflárs]. Τσαφλιάρης. Έτσι ονομάζεται η σπηλιά όπου, κατά την παράδοση, έκρυψαν την όμορφη Χατζητζέ οι απαγωγείς της. Βρίσκεται πιο πάνω από το χωριό του Προφήτη Ηλία. Ο Τομπαΐδης, 1967, 16, 18, 24 αναφέρει για τη Θάσο: *τσιφλιάρι, τσαφλιάρ*¹ "φλογέρα". Για την ετυμολογία παραπέμπει στον Δ. Οικονομίδη, "Περί του γλωσσικού ιδιώματος Απεράθου Νάξου", Αθηνά, 56 (1952) 215 κξ. όπου δίνεται *τσαφλιάρι* (φλογέρα) και το παράγουν από *σουράβλι* > *σουβλάρι* > *τσαφλιάρι*. Το σαμοθρακίτικο *τσαφλιάρης* σημαίνει αυτόν που παίζει φλογέρα. Βλ. και Ελ. Μιλτιάδη, *Ο ξεναγός*, χ.τ.χ., σελ. 22.

Τς Ιλένς η (γ)κύλα, [Ts Iléns i gíla]. Της Ελένης η κύλα. Τοποθεσία στο δρόμο Χώρας - Παλιάπολης. *Κύλα, η*, στα Σαμοθρακίτικα σημαίνει "μέρος απότομο". Το όνομα του ΤΟΠ πιθανόν από το ρημ. *κυλώ* με τη σημασία "μέρος απ' όπου μπορεί κανείς να κυλήσει". Ακόμη μπορεί να σχετίζεται και με το μτγ. *κύλα*, τα, "τα υποκάτω των οφθαλμών κοιλώματα, τα υπό τους οφθαλμούς μήλα". Βλ. και Ησυχ. στη λέξη.

Τσιμπούκια, τα, [Tsibúka]. Τσιμπούκια. Περιοχή στα Ν του νησιού. Το όνομα από το τουρκ. cibik, cubuk "τσιμπούκι, ράβδος, βλαστός".

Τσιτμέρ, του [Tsitsmér]. Το ΤΟΠ από τους Εκκλ. κωδ. όπου εμφανίζονται και οι τύποι: *Τσιτμέρι, Τζητζμήρι, "Τσιτμιράτικον Αγοραστού, περιβόλι εις Κατσαμπά"*. Η τοποθεσία βρίσκεται στον Κατζαμπά, κοντά στο Ξενοδοχείο του Φωτεινού, πίσω από τη θέση: *Κουνόμ*. Μερικοί αναφέρουν και "*Τσιμίρ ντουν αγαθό*". Η σύνδεσή του με το τουρκ. çişmir, şişmir, *Buxus sempervivens*, το δέντρο πυξός με αναγραμματισμό είναι η πιο πιθανή ερμηνεία. Στην Ίμβρο έχουμε ΤΟΠ *Τζίτσιμιδέλ*, Ξεινός, 1981, 217. Ο πυξός γνωστός με τα ονόματα: *τσιμισήρι, τσιμισίρι*, βλ. Δ. Βολιώ-

της - Ν. Αθανασιάδης, Δένδρα και θάμνοι, Θεσ/νίκη, 1971, 262.

Τσιφτλίκ, του, [Tsiftlík]. Τσιφτελίκι. Τοποθεσία στο χωριό Αλώνια, κάτω από τον δημόσιο δρόμο, που οδηγεί στο χωριό. Από το τουρκ. çiftlik "αγρόκτημα, φάρμα".

Τσκαλάρια, τα, [Tskalárga]. Τσουκαλάρια. Το ΤΟΠ αναφέρεται και από τον Φαρδύ (Παπαγεωργίου, 1982, 226) ο οποίος σημειώνει ότι ανευρίσκονται ερείπια μεμονωμένων κτιρίων. Το όνομα από τη λέξη τσουνάλι + κτλ. -άριον.

Τσουνκνίδα, η, [Tsuknída]. Τσουνκνίδα. Θέση κοντά στις Βάρδινες (Μπάρδινες) του ριγιάκ.

Τστομάρ, του (;) [Tstomár]. Τσιτομάρι. Τοποθεσία κοντά στο ελεύθερο Δημοτικό κάμπινγκ, μετά τα Θέρμα. Κατά πληροφορίες παλιότερα υπήρχαν βυρσοδεψεία, γεγονός που δεν επαληθεύεται από άλλες πηγές. Πάντως η κατεργασία των δερμάτων των ζώων και κυρίως η βασική λεγόταν "τσιτώνου τουμάρ", φωνητική μορφή που μπορεί να μας οδηγήσει στο *Τστομάρ*.

Τσυλμένους, η, [Tsílménus]. Τσυλιμένος. Τοποθεσία στον Ξηροπόταμο. Η εξήγηση από μερικούς είναι ότι ο βράχος φαίνεται "τσυλιμένους (κυλισμένους)". Υπάρχει όμως και η σαμοθρακίτικη λέξη: *τσιλμένους*, π.χ. "τσιλμένα πρόβατα" που δηλώνει τα ζώα που πάσχουν από διάρροια (τσιόρλα). Στην Ίμβρο απαντά: *Τζίλμέν, Ξεινός*, 1981, 217.

Τύυπαους, η, [Tíipaus]. Τρύπαρος, δηλ. μεγάλη τρύπα, στα νότια του νησιού. Η λέξη *τρύπα* σημαίνει: σπηλιά, σπήλαιο καθώς και τα διάφορα παράγωγά του, π.χ. *Τρυπητή, Τρυπητό*, βλ. Μηνάς, 1975, 113, σημ. 617, 618. Επίσης για την Ήπειρο, βλ. Οικονόμου, 1991, 70, *Αλεπότρυπες*, σελ. 79: *Αρκουδότρυπα*, σελ. 187: *Λυκότρυπα* κλπ. Το ίδιο και για τη Θάσο, *Θασιακά*, 1992, 547.

Τύυπις, οι, [Tíipis]. Τρύπες, δηλ. σπηλιές ή και βαθουλώματα στο έδαφος.

Φάαχτς, η, [Fáaxts]. Φράχτης. Πρόκειται για βράχο που κάνει την πρόσβαση αδιαπέραστη εν είδει φράχτη, κοντά στη θέση *Καθάρια*. Κατ' άλλους στους Καριώτες ψηλά.

Φαγιάς, η, Τ' Φαγιά η λάκκος, [T Faǵá i lákus]. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 139, πρόκειται για φυτωνυμικό ΤΟΠ από το δέντρο *φηγός, φαγός* δωρικά (Fagus). Ο τύπος Φαγιάς έχει περιληπτική σημασία, βλ. Amantos, 1903, 27-34, όπου δίνει: *Μορζάς, Αροδαφνιάς, Βουρλιάς*, κλπ.

Φάλινα, η [Fálina]. Φάλαινα. Τοποθεσία ανάμεσα στο χωριό Αλώνια και στη θάλασσα. Από την ομοιότητα του εδάφους προς το γνωστό κήτος.

Φανάρια, τα, [Fanárga]. Φανάρια. Τοποθεσία στα Ν του νησιού.

Φάους, η, [Fáus]. Φάρος. Θέση στα Ν του νησιού, μετά την Παχιά Άμμο. Η λ. σημαίνει και χάος.

Φαρδύς, η, [Fardís]. Στου Φαρδύ, θέση στο χωριό Ξηροπόταμος. Βλ. ΕΠ.

Φάσα, η, [Fása]. Φάσα, όνομα τοποθεσίας εκκλησιαστικού κτήματος, σύμφωνα με τους Εκκλ. κωδ. Πιθανόν από το αρχ. *φάσσα* "αγριοπερίστερο". ΤΟΠ Φάσα απαντά και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 218. Φάσσα "είδος αγριόας περιστερής" (Νάξος) Ζωγράφειος Αγών, Α' 445.

Φάτς, τ', [Fátsi]. Του Φάτση, βλ. Παναγούδα, ΤΟΠ.

Φέιμα, τα, [Féima]. Φέιμα = Θέρμα. Τοπωνύμιο με τον τύπο αυτό αναφέρεται από τον Conze, 50 (Παπαγεωργίου, 1982, 133) και μάλιστα με την παρατήρηση ότι έτσι λεγόταν στη γλώσσα των βοσκών. Μολονότι σήμερα δεν ακούγονται ως Φέιμα, η παρατήρηση του Conze πρέπει να θεωρηθεί ακριβής. Ο Αφρουδάκης, "Κάλυμνιακά τοπωνύμια Β'", *ΟΝΟΜΑΤΑ*, 12 (1988) 89, αναφέρει Φέρμα, τα, "τοποθεσία στα Ν κοντά στο λιμάνι Ποθιάς" και το ετυμολογεί από τα θερμά (νερά) > Θέρμα και για την εναλλαγή του θ/φ αναφέρει: *θηκάρι > φηκάρι*, κλπ. Το δεύτερο αξιοπαρατήρητο φαινόμενο είναι η τροπή του /r/ σε /r/, για το οποίο βλ. 2.10 καθώς και ΤΟΠ Φιρμινιώτ.

Φιγγάρ, του, [Figár]. Φεγγάρι. Πρόκειται για την υψηλότερη κορυφή της Σαμοθράκης που έχει υψόμετρο 1670 μ.

Φιγγούδα, η, [Figúda]. Φιγγούδα. Ο Θωμόπουλος, 1963, 154, αναφέρει για την Κέω ΤΟΠ η, *Φεγγού*, "πιθανώς εξ ονόματος ναού Παναγίας της Φεγγούς".

Φίλα τ' άαχ, τ', [Fila t' áaχ]. Του Φίλα τη ράχη (:). Περιοχή κοντά στην Κρημνιώτισσα. Το Φίλα πιθανόν κύριο όνομα.

Φίνια η βάθαα [T Fíña i náθaa]. Του Φίνια η βάθρα. Το Φίνιας προφανώς κυριώνυμο, άγνωστο σήμερα. Βρίσκεται μεταξύ Καμαριώτισσας και Παλιάπολης.

Φιργάδα, η [Firgáda]. Φρεγάδα. Τοποθεσία προς την Παχιά Άμμο. Ο Conze, 49, αναφέρει: Η *Φεργάδα*. Το ΤΟΠ από το βεν. *fregada* = είδος πλοίου. Συνήθως το όνομα *φρεγάδα* δίνεται σε τόπους και ωραίες γυναίκες. Η ονομασία προήλθε από χαρακτηριστικό βράχο που μοιάζει με πλήρη καραβιού.

Φιρμινιώτ, τ', [Firminíót]. Φερμινιώτη (του). Ο Conze, 50 (Παπαγεωργίου, 1982, 133) δίνει: *Φιρμινιότ* (sic) ενώ θα περιμέναμε ένα *Φεϊμινιώτ*. Το ό-

νομα πατριδωνυμικό και δηλώνει τον καταγόμενο από τα *Θέρμα* (*Φείμα*) που σήμερα ονομάζεται *Θιρμίδιους* [Θιρμίδους].

Φκας, η, Εφκάς, η, [Fkas, Efkáς]. Τοποθεσία και συνοικία της Χώρας, κάτω ακριβώς από το Κάστρο. Ο Φαρδύς (Παπαγεωργίου, 1982, 213) αναφέρει "το ρυάκιον τούτο, έκτοτε ωνομάσθη *Εφκάς* (= επτακοσίας) ως εκ του αριθμού των εκεί σφαγέντων Σαμοθρακών, οίτινες συνεποσούντο εις επτακοσίους". Επίσης ο Δραγούμης, 1909, 29, γράφει: "ήρθαν σιγά - σιγά και παραδόθηκαν επτακόσιοι άντρες και κάτω από το κάστρο σε μια μεριά που λέγεται *Εφκάς* στα βράχια επάνω, έναν - έναν σαν τα αρνιά, τους έσφαξαν όλους". Η μεγάλη σφαγή των Σαμοθρακιτών έγινε την 1η Σεπτεμβρίου του 1821. Επτακόσιοι Σαμοθρακίτες πλήρωσαν με το αίμα τους την παράτολμη πράξη τους να ξεσηκωθούν, μαζί με όλους τους Έλληνες, εναντίον των Τούρκων και να αποκτήσουν την περιπόθητη ελευθερία τους. Μετά την κάμψη της αντίστασής τους, εξαπατήθηκαν από τις υποσχέσεις του τούρκου υποναυάρχου ότι δεν θα τους πειράξει και παραδόθηκαν. Η ευπιστία τους αυτή παρέμεινε στη μνήμη των μεταγενεστέρων και δημιούργησε και τη γνωστή σ' όλους τους κατοίκους φράση που ακούγεται και σήμερα ακόμη, "εγώ δεν είμαι από τους *επτακοσίους*", δηλ. δεν είμαι τόσο αφελής να πιστέψω στα λόγια σου. Σχετικά με το όνομα υπάρχουν δυο ερμηνείες με πειστικότερη την πρώτη: ότι προέρχεται από το κύριο όνομα *Φωκάς* με συγκοπή και η δεύτερη ότι "έχει σχέση με το επτακόσιοι". Τοπωνύμιο *Φκας*, ου, απαντά και στη Θάσο, Θασιακά, 1992, 549. Στη Σκύρο απαντά: Αϊ-Φκας (*Φωκάς*), Ξανθούλης, 1984, 32.

Φλλαδιέλα, η, [Fladýela]. Περιοχή κοντά στα ΤΟΠ Γιάλ και Γκουτζαμάν. Η θέση χαρακτηρίζεται από απότομα και βραχώδη μέρη και από δάσος. Η ερμηνεία του ΤΟΠ από *Φυλλάδα* + κτλ. -έλλα μολονότι φωνητικά μας οδηγεί στο *Φλλαδιέλλα*, σημασιολογικά δεν συμφωνεί απόλυτα με την περιγραφή του τοπίου. Ο Γιαννουλέλλης, 1983, 112, αναφέρει για τη Λέσβο ΤΟΠ *Φουλλάδα* και το ετυμολογεί από *Φελλάδα* < *φέλλα* "πέτρα, βράχος". Η σύνθεση της λέξης με την υποκορ. κατάληξη -έλλα μπορεί να μας δώσει *Φελαδιέλλα* > *Φλλαδιέλα*.

Φλλαδιή, η, [Fladií]. Φυλλαδερή, περιοχές με μεγάλο δάσος (μεσέδες) στην περιοχή Θέρμα - Καριώτες. Σύμφωνα με το προηγούμενο λήμμα και το ΤΟΠ αυτό που βρίσκεται πάνω από τους Καριώτες, μπορεί να αναχθεί στα: *φελλέα, φελλεύς, φέλλα* > *φελλαδερή*. Πιθανή θεωρείται και η προέλευση από το: *φυλλάδα* (*Nerium oleander*) ροδοδάφνη, πικροδάφνη + κτλ. -ερή, δηλ. "τόπος με πικροδάφνες", όπως ετυμολογούνται διάφορα

τοπωνύμια στα νησιά του Αιγαίου, π.χ. Πάρος: *Μακρονά φυλλάδα*, *Φλλάδες*, Αλιπράντης, 1990, 136, 227.

Φονιάς, η, Πύργους τ' Φουνιά [Fuñás, Pírgus t Fuñá]. Φονιάς, Πύργος του Φονιά. Παράλια τοποθεσία στα ΒΑ του νησιού, στις εκβολές του ομώνυμου ρυακιού. Διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση μεσαιωνικός πύργος - βίγλα (παρατηρητήριο) από την εποχή των Φράγκων και Τούρκων. Το ΤΟΠ αναφέρεται από τον Φαρδύ (Παπαγεωργίου, 1982, 217), τον Conze, 42, 51, και πολλούς άλλους. Το ΤΟΠ Φονιάς συναντάται σε πολλές περιοχές του ελληνικού χώρου και ιδίως σε εκβολές ποταμών. Πβ. για τη Θάσο: *η Φονιά, ή τς Φονιάς η κάβους*, Θασιακά, 1992, 550. Πιθανόν να συνδέεται με τον πνιγμό ανθρώπων και ζώων από τα ορμητικά νερά των χειμάρρων. Για τη διασπορά του ΤΟΠ βλ. Θωμόπουλος, 1963, 154, για την Κέω: *Φονιά, Φονιάς, και Κακοφονιάς* (Λαυρεωτική) *Φονιάς* (Φενεός Κορίνθου), *Φονιάς* (όρος Ευρυτανίας), Οικονόμου, 1991, 294. Στην Ίμβρο: *Φουνιάς*, Ξεινός, 1981, 218.

Φουνότουπος, [Funótupus]. Φονότοπος. Γενική ονομασία. Μέρος κακοτράχαλο και επικίνδυνο, βλ. προηγούμενο. Παράξενη η χρήση της λέξης *φόνος* ως α' συνθετικό. Πβ. και το *Φουνουγιώργης* στα Σαμοθρακίτικα που σημαίνει "ο μακαρίτης ο Γιώργης". Και στην Ίμβρο απαντά *Φουνου Νκόλας*, *φουνουπαίδ*, *φουνου-Μαρίγια*, Ξεινός, 1981, 17.

Φούρνους, η, [Fúrnu]. Φούρνος. Στον Φούρνο [Zdu Fúrnu]. Η θέση βρίσκεται ανάμεσα *Κτάδα* και *Μακρύγαλο*. Για την Κάσο ο Μηνάς, 1975, 115, αναφέρει "Φούρνοι, οι, ίσως από φούρνους που δεν υπάρχουν πια". Για τη λέξη *φούρνος* ως ΤΟΠ βλ. σημ. 633. ό.π. *Φουρνωτή, η, Φούρνος* (Άνδρος, Χίος, Ικαρία). Η λέξη *φούρνη*, λέει ο Μηνάς, απαντά για μέρη υπήνεμα και ευήλια, ζεστά σαν φούρνοι. Για την Κέω: *Φουρνάκι*, το, "κοιλότης". Για τη Ήπειρο, βλ. Οικονόμου, 1991, 321, *Φούρνος* "ονομασία από την ομοιότητα ως φούρνος. Τοποθεσία όπου οι καρβουνάρηδες έχουν φούρνους". Στη Λέσβο έχουμε *Φουρνιά, τα*, *Φούρνος*, ο, (ηλιοκαμμένη γη). Από το λατ. *furnus*.

Φουρτούνα, η, [Furtúna]. Φουρτούνα. Παράλια θέση στα Ν του νησιού.

Φτίη, η, [Ftíi]. Φτερή. Όνομα συνοικίας της Χώρας και τοποθεσίας κοντά στην Παναγιά Μάνταλ, προς τον Ξηροπόταμο. Παρόμοια ΤΟΠ, βλ. Οικονόμου, 1991, 296, *Φτέρη, η, Φτέρεις, οι*.

Φτιργιάς, η, [Ftirgás]. Φτεριάς. Φυτωνυμικό ΤΟΠ. Η γνωστή κατάληξη *-ιας* έχει περιληπτική σημασία και δηλώνει τόπο όπου αφθονούν οι φτέρες. Βλ. Amantos, 1903, 34: *Φτεργιάς*, (Κεφαλλονιά, πβ. *Φαγιάς, Πλατανιάς*).

Από το αρχ. *πτέρις*, -εως "φτέρη".

Φυλακή, η, [Filakí]. Φυλακή. Θέση στο πρόπυλο του τείχους της Παλιάπολης.
Φώκια, η, [Fókia]. Φώκια. Φώκιες ακόμη και σήμερα εμφανίζονται στα νερά της Σαμοθράκης.

Χαλακιές, οι, [Xalakés]. Χαλακιές δηλ. χαλάσματα. Το ίδιο ΤΟΠ μπορεί να ακουστεί και ως *Χαλάκια* ή και *Χάλακας*. Στην Πάρο απαντά *Χαλακάς* "κρημνώδης περιοχή", Αλιπράντης, 1990, 231. Στα Σαμοθρακίτικα οι λέξεις ερμηνεύονται ως τόποι ερειπωμένοι και παλιότερα κατοικημένοι ή περιοχές με πέτρες σαθρές και χαλασμένες. Στο Πλωμάρι Λέσβου απαντά *χαλατῶές* "τόπος που είναι γεμάτος από μικρές, ασύνδετες πλάκες", Γιαννουλέλλης, 1983, 121. Ο ίδιος ετυμολογεί τη λέξη από το αραβ. Halak "ερείπιο, κρημνός". Στην Ίμβρο βρούσαμε επίσης *Χαλακιές*, Ξεινός, 1981, 218. Πιστεύω ότι πρόκειται για παράγωγο του ρήματος *χαλάω*.

Χάλασμα χουντόο, του [Xudóo xálazma]. Χοντρό χάλασμα. Τοποθεσία στο εσωτερικό του νησιού, στα Ν του Φεγαριού. Χοντρό χάλασμα σημαίνει τόπο με άφθονα και ευμεγέθη χαλάσματα, είτε ανθρώπινα είτε και φυσικά. ΤΟΠ *Χαλάσματα*, απαντά και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 218 και στην Πάρο, Αλιπράντης, 1990, 231.

Χαλετσούκα, η, [Xaletsóka]. Χαλετσούκα. Τοποθεσία στον Κάμπο, κοντά στην Καμαριώτισσα και προς τα Μπόλια. ΤΟΠ σύνθετο από ένα *χαλε* (;) + *τσούκα*. Για το β' συνθετικό βλ. Κατσάνης, 1990, 100. Τοπωνύμιο *Χαλατσούκα*, η, απαντά στη Θάσο. Πρόκειται για πετρώδη και ομαλή βουνοπλαγιά, *Θασιακά*, 1992, 552. Κατ' άλλους *Καλετσούκα*.

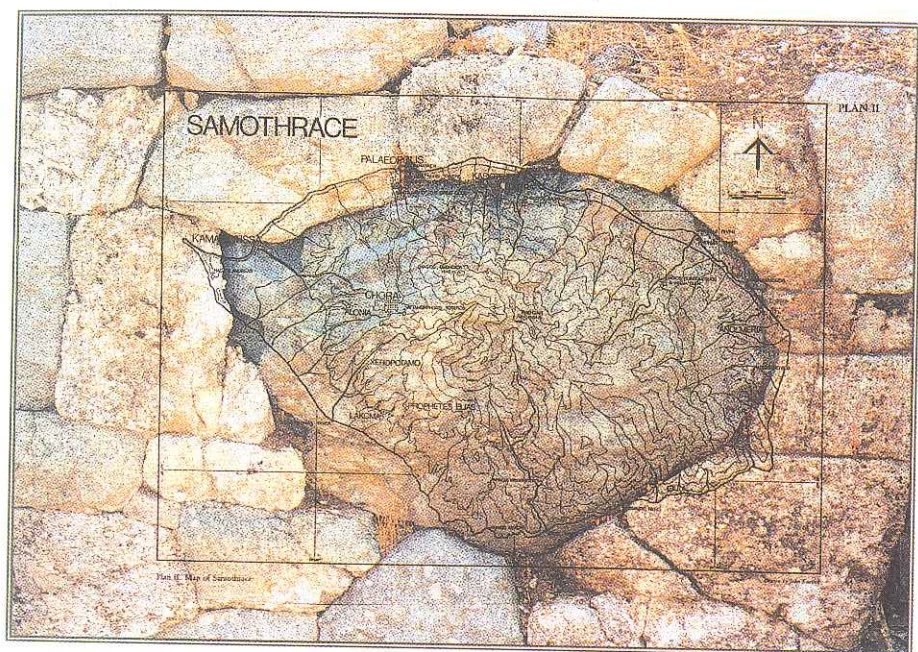
Χάλικας, η, [Xálikas]. Χάλικας. Δηλαδή περιοχή όπου αφθονούν τα χαλίκια. Κοινό ΤΟΠ σε πολλές περιοχές. Για την Κάσο, βλ. Μηνάς, 1975, 118, *Χαλικερή*, η, και στη σημ. 653: *Χαλικερό*, *Χαλικωπή* για άλλες περιοχές. Για την Ήπειρο, βλ. Οικονόμου, 1991, 298, *Χαλίκι*, *Χαλίκια*. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Βαγιακάκος, 1954, 321. Βλ. και ΤΟΠ *Αγκαθός τ' Χάλιγκα*.

Χανού του γ'ιάκ, τ', [Xanú tu g'iak]. Χανού το ρυάκι. Το ΕΠ *Χανός* υπάρχει ακόμα στο νησί.

Χάουντας, η, [Zdu Xáuda tu g'iak]. Στου Χάροντα το ρυάκι. Τοποθεσία κοντά στο χωριό Αλώνια.

Χατίλια, τα, [Xatíla]. Χατίλια. Έτσι ονομάζεται το ρυάκι στην περιοχή *Ασκάμνις*, ό.βλ. Το ΤΟΠ προέρχεται από την τουρκ. λέξη *hatil* "οριζόντιο ξύλο στην τοιχοδομία και σειρά κεραμιδιών που σκεπάζουν το άκρο ενός τοίχου".

- Χειρώνια* (;) Τοποθεσία που εμφανίζεται στους Εκκλ. κωδ. το 1852. Πβ Πα-
σπάτη, 1888, 386: *χερόνια, χείρες*, κλπ.
- Χιιμύλ, Χιόμυλ, οι*, [Xiimil', Xiómil']. Χειρόμυλοι, χειρομύλης (Καριώτες).
Τοποθεσία που πήρε το όνομά της από την εδαφική διαμόρφωση. Αξίζει
να σημειωθεί η διπλοτυπία που εμφανίζεται. Ο πρώτος τύπος, είναι και
ο αρχαιότερος, υποθέτει την εξέλιξη $ο > ου > ι$, πβ. και ΤΟΠ *Ξιπτότα-*
μους. Για την ερμηνεία του φαινομένου βλ. Ανδριώτης, 1939, 199 και
1.2095. Μερικοί το αναφέρουν ως *Χιιμύλ του ριγιάκ* οπότε το Χιιμύλ
μπορεί να είναι κυριώνυμο: *Χειρομύλης*.
- Χλαμπάρια, τα*, [Xlabárga]. Χλαμπάρια. Παλιός συνοικισμός, σήμερα ακα-
τοίκητος, στα Β του νησιού, ανάμεσα στο *Κουφούκλιον* και *Ισώματα*
(Γ'ισώματα). Ο κάτοικος ονομάζεται *Χλαμπαριδίους* [Xlabaríðius]. Το
ΤΟΠ αναφέρει και ο Conze, 51, *Στο Χλαμπάρι*. Σχετικά με την ετυμολο-
γία του, πβ. Πασπάτης, 1888, 388, στη λέξη *Χλάπα*, η, "εμβάλλωμα και ε-
πισανίδωμα δυο συνημμένων σανίδων και πάσαν απόφραξιν οπής ή
σχασμού".
- Χότζα, τ'*, [Xódza]. Χότζα. Ονομασία βρύσης στις νότιες παρυφές του Βρυ-
χού, όπου τα κτήματα Παπανικολάου - Παπουτσή. Το όνομα από το
τουρκ. *hoca* = Χότζας, ιεροδιδάσκαλος.
- Χουάφ, τ'*, [Xuáf]. Χωράφι. Περιοχή ανάμεσα στον Κατζαμπά και στους Κα-
ριώτες. Η ονομασία του από το καλλιεργήσιμο έδαφος.
- Χουβόλ, η*, [Xunól']. Χουβουλκό, του, Χουβόλ στη σαμοθρακίτικη λαλιά ση-
μαίνει "σωρός από πέτρες". Τοποθεσίες με το όνομα αυτό απαντούν έξω
από τη Χώρα και μετά την Αγιά Παρασκευή στην Παλιάπολη. *Χοβόλες*
ΤΟΠ απαντά και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 218.
- Χουέφταα, η*, [Xuéftaa]. Χορεύτρα. Τοποθεσία μετά τον Κήπο στα Ν του νη-
σιού. Χορεύτρα σημαίνει "χοροστάσι, τόπο κατάλληλο για χορό". Στη
Θάσο απαντά *Χορεύτριγια*, Θασιακά, 3 (1986) 247 και Θασιακά, 1992,
553.
- Χουματάδσα, η*, [Xumatádsa]. Χωματάδισσα. Περιοχή στους Καριώτες όπου
υπάρχει χώμα μαζεμένο. Στην Κέω συναντούμε ΤΟΠ *Χωματάς* "ένθα
εκχωματώσεις μεταλλείου" κατά τον Θωμόπουλο, 1963, 163. Επίσης ο ί-
διος αναφέρει και ΤΟΠ *Χωματάδες* (Πυλία) ό.π. Από τον τύπο *Χωμα-*
τάδες μπορεί να προκύψει ο τύπος *Χωματάδισσα, η*.
- Χούν, η*, [Huñ]. Χούνη. Συχνότατο ΤΟΠ στην Ήπειρο, Πελοπόννησο κλπ. Ο
Οικονόμου, 1991, 299, εκτός από ΤΟΠ *Χούνη, Πλατιά Χούνη*, για το
Ζαγόρι, αναφέρει ότι το ΤΟΠ στην Πελοπόννησο το συναντούμε 25 φο-

Λιθοδομή από οίκημα. Ο μεγάλιθος κατά τον John Munsey, Ολλανδό καθηγητή της μουσικής ταυτίζεται με το νησί Σαμοθράκη.

Παρίσι, Μουσείο Λούβρου: η Νίκη της Σαμοθράκης

ρές. Επίσης αναφέρει την ύπαρξή του και στην Κάρπαθο καθώς και τις Χώνες, τις αρχαίες Κολοσσές. Το ΤΟΠ προέρχεται από το αρχ. *χώνη*, η, με τροπή του *ω > ου* και σημαίνει τόπο βαθύ, περικλεισμένο πανταχόθεν. Για την Κρήτη, βλ. Γιακουμάκη, 1986, *passim*.

Χουντόπιταα, η, [Hudópitaα]. Χοντρόπετρα. Θέση δίπλα στο ΤΟΠ *Βούτυ-ους*, στους Κ. Καριώτες με Παλιάπολη. Η σημασία της είναι μεγάλη, ογκώδης πέτρα.

Χουντουουκούκ, του, [Xuduukúk]. Χοντροκούκι. Λόφος χαρακτηριστικός καθώς κατεβαίνουμε από τη Χώρα στο χωριό Αλώνια. Το ΤΟΠ πιθανόν από το *χοντρός + κούκος* "κορυφή" ή από το *κόκκος > κοκκίον > κουκ-κί*.

Χουργιό, του, [Xur'ó]. Χωριό. Έτσι ονόμαζαν παλιότερα αλλά και σήμερα πολλοί την πρωτεύουσα του νησιού. Σήμερα ακούγεται ως Χώρα. Παρόμοια ονομασία δίνεται στις πρωτεύουσες των περισσότερων νησιών του Αιγαίου. Ο κάτοικος *Χουργίδιους* [Xur'íðus].

Χουστό, του, [Xustó]. Εννοείται χωστό μέρος δηλ. κρυμμένο, βαθουλό. Βρίσκεται κοντά στην εκκλησία της Αγίας Θέκλης. Στην Κρήτη έχουμε: Στο *Χωστό*, Γιακουμάκη, 1986, 130.

Ψταγή, η, [Psta'í]. Ίσως ορθότερο θα ήταν *Πσταγή* από ένα **Πισταγή* παρά από ένα *Ψιταγή*. Τοποθεσία στον Κάμπο, κοντά στα *Αβάδια*, στα ΝΔ του νησιού.

Ψχόνιου, του, [P'xóniu]. Ψυχόνερο. Τοποθεσία στις παρυφές της Χώρας. Το όνομα από το ψυχρό νερό που υπάρχει.

4. ΦΥΤΩΝΥΜΙΑ (ΦΥΤ)

Η καταγραφή των φυτώνυμων και ζωνωνύμων έχει στόχο να καταδείξει ότι τα σημασιολογικά αυτά πεδία αποτελούν συντηρητικές γλωσσικές περιοχές, γεγονός σημαντικό για την ιστορία της ελληνικής και των τοπικών ιδιωμάτων. Σε παρόμοια έρευνα π.χ. για τα Κουτσοβλάχικα, Κατσάνης, 1990, 104, διαπιστώνεται ότι τα φυτώνυμα και ζωνώνυμα σε ποσοστό 50% αποτελούν λέξεις λατινικής καταγωγής, γεγονός που δεν ανταποκρίνεται για το υπόλοιπο λεξιλόγιο, όπου τα ποσοστά είναι πολύ χαμηλότερα. Η διαδικασία αλλαγής και δανεισμού των φυτώνυμων εντοπίζεται, κατά τη γνώμη μας, σε δυο περιπτώσεις. Όταν μια γλωσσική κοινότητα μετακινείται ή αναγκάζεται να συμβιώσει με μια άλλη, τότε γνωρίζει νέα φυτά και ζώα, οπότε δανείζεται και τα ονόματά τους. Δεύτερον όταν συντρέχουν πολιτιστικοί λόγοι. Φυτά υπαρκτά αλλά άγνωστα και μηδαμινής αξίας για μια κοινότητα, για μια άλλη, με την οποία έρχεται σε επαφή, είναι σημαντικά για τη διατροφή των ανθρώπων και των ζώων ή και για τις θεραπευτικές και άλλες ιδιότητές τους (π.χ. βαφή). Αυτό το γεγονός συντελεί και στην υιοθέτηση των ονομάτων αυτών των φυτών τα οποία, μολονότι υπήρχαν στη γλωσσίδα τους, η αξιολόγηση ήταν διαφορετική.

Στην περίπτωση της Σαμοθράκης παρατηρούμε ότι τα φυτώνυμα και λιγότερο τα ζωνώνυμα, διατηρούν τις αρχαίες τους ονομασίες σε μεγάλο ποσοστό. Λέξεις όπως: *δρακόντιον*, *ράμιος*, *βούμασθος*, *λήδανον* - *λάδανον*, *άλιμον*, *ονωνίς*, *ανδράχνη* - *ανδράχλη*, *ασφόδελος*, *οστρύα*, *ατραγίς* - *ατρακίς*, *μήριγξ*, *μυρίκη*, *καλαμίνθη*, *ερπετό*, *ασπάλαξ*, *ιός*, *ακαλήφη*, *ελιδώνη*, *μόρυμρος*, *γαλή*, *ρώγαλις*, κλπ. δηλώνουν την καθαρότητα και τη συντηρητικότητα του ιδιώματος, διαπίστωση που ασφαλώς ισχύει και για το υπόλοιπο λεξιλόγιο.

Τέλος μια διαπίστωση, που χρειάζεται επιπλέον έρευνα, είναι ότι τα φυτώνυμα και ζωνώνυμα του νησιωτικού χώρου, ενσχέσει με τον ηπειρωτικό ελληνικό, διατηρούν περισσότερους αρχαϊσμούς και ακολούθησαν διαφορετική πολιτιστική πορεία.

Ααδίξ, του, [aadík]. Ραδίκι. Με το όνομα αυτό δηλώνονται πολλά λαχανευόμενα χόρτα.

Αακουδγιά, η, [aakudýa]. Δρακουδιά. Πρόκειται για το φυτό *δρακουδιά* (βλ. *Λεξικό Δημητράκου*) που εξελίσσεται ως εξής: *δρακουδιά* > *δαακουδιά* > *αακουδιά*, χωρίς να δικαιολογείται η απαλοιφή του [δ] παρά μόνο α-

ναλογικά προς άλλα φυτώνυμα της Σαμοθράκης: π.χ. *άαμνους* (ράμνος), *ααμύιχους* (αρμύριχος) κλπ. Λαϊκά ονόματα του ίδιου φυτού είναι τα *δρακόντι*, *δρακοντιά*, *φιδόχορτο* κλπ. βλ. Χελδράιχ, 1909, 100, που ανήκουν στα *Araceae* (*Arum Italicum*, *Arum maculatum*). Από τους αρχαίους αναφέρεται ως "*Δρακόντιον ὃ ἔνιοι ἄρον*" Θεοφρ. Φ. Ι. 7, 12, 2. και *Δρακοντιά*, Δισκορ. 2, 195. Ενώ το Λεξικό Δημητράκου διαστέλλει στις λλ. τη *δρακουδιά* = το φυτό *καλή*, ή *κάλλα* = *κάννα* (Ησυχ. *κάλλα* = *κάννα*) από το *δρακόντιον* = *εχινόρριζα*, *φιδόχορτο*, στην πραγματικότητα πρόκειται για το ίδιο φυτό ή παραλλαγή του. Ο Φλώρος, 1980, αναφέρει: *Δρακοντιά* = *φιδόχορτο* και παραπέμπει στους Χατζιδάκη, ΜΝΕ, 1, 338, 343 και Μ. Φιλήντα, Γλωσσ. 3, 15, 140. Ο Κατσικόπουλος, 1936, που μελέτησε τη χλωρίδα της Σαμοθράκης, το αναφέρει με τον λόγο τύπο *δρακοντιά* (*Dracunculus vulgaris* - *ordo Araceae*) διαφορετικό φυτό. Το *Αακουδιά* δεν μπορεί να προέλθει από το φυτό *αρκουδιά* (*Ilex*, *Smilax*), βλ. 1.2134. Στην Ίμβρο απαντά ως *δρακοντιά* "φυτό που βρομά ψοφίμι", Ξεινός, 1981, 5?.

Ααμνους, η, [áamnos]. *Ράμνος*. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 143, πρόκειται για το φυτό *ράμνος* του Θεοφρ. Φ. Ι. 3. 18. 2 και του Διοσκορίδη, Υλ. ιατρ. 1.92. Κατά τον δεύτερο "*ράμνος* θαμνός ἐστὶ παρὰ φραγμούς φυόμενος, ράβδους ἔχων ορθάς και ακάνθας ὥσπερ οξυάκανθας". Πβ. και Δήμο της Αττικής: *Ραμνούς*. Πρόκειται για το φυτό *Lycium europeum*, Χελδράιχ, 1909, 64 που εμφανίζεται με τα λαϊκά ονόματα *ράμνος*, *αραμνιά*, *άραμνος* κλπ. Στη Λήμνο: *άραμνους* "φυτό, μόλις έβγαζε τα φύλλα τα έτρωγαν", Κοντονάσιου, 1989, 324.

Ααμύιχους, η, [aamiixus]. *Αρμύριχος*. Βλ. και ΤΟΠ Αρμύρχους (σημερινή προφορά). Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 134, το ΤΟΠ *Ααμύιχους* "είναι ο αρμύριχος, δηλ. το φυτό *μυρίκη* των αρχαίων". Βλ. και Ι.Λ. στη λ. *αρμύρικας*.

Αβατδνιά, η, [avatišná], *αβάτδνα*, τα, [avátšna]. *Βατσινιά*, *βάτσιννα*. Το γνωστό φυτό και ο καρπός του που συναντάται σε υγρά μέρη και σε φράχτες. Από το *βάτος* > *βάτινος* (*Rubus ulmifolius*), Καββάδας στη λέξη *ρούβος* και Χελδράιχ, 1909, 35.

Αγίργιά, η, [agiγiá]. *Αγριά*, *αγριάδα*. Στα Σαμοθρακίτικα δηλώνει δυο φυτά α) αγριόκλημα και β) αγριάδα.

Αγίργιάγκαθους, η, [agiγiágaθus]. Υπάρχει παράλληλα και το φυτό *γλυκαγίργιάγκαθους* [glikaγiγiágaθus]. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 267 αναφέρει για τη Σαμοθράκη *αγριάγκαθος* (*Notabasis syriaca* - *Carduus ruscopo-cefalus*) δυο είδη με το αυτό όνομα, βλ. και Καββάδας, 2805.

Αγίτριόκλημα, του [αγίτρίόκλιμα]. Αγριόκλημα.

Αγίτριουλιά, η, [αγίτρίυλιά]. Αγριλιά. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 301, το αναφέρει και αγριολίδι, (*Olea europea* var. *oleaster*).

Αγίτριουλίναου, του [αγίτρίυλίναυ]. Αγριολίναρο. Βλ. και ΤΟΠ. Είναι το *linum agustifolium*, το αρχαίο *άγριον λίνον* ή *λινοκαλαμής*, βλ. Χελδράιχ, 1909. Κατά το Ι.Λ. η λέξη αγριολίναρο απαντά στη Θράκη, Αίνο. Ο Καββάδας, 2401: *αγριολίναρο*.

Αγίτριουσσιά, η, [αγίτρίυσκά]. Αγριοσυσιά. Βλ. και Ουρνιός. Είναι η *figus carica* κατά τον Χελδράιχ, 1909, 86, ή ο *ερινεός* των αρχαίων. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 303, αναφέρει το *figus carica* αλλά όχι και το *σαμοθρακίτικο* όνομα. *Αγριουσσιά* απαντά και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 24.

Αγίτριόχορτου, του, [αγίτρίόχουρτου]. Αγριόχορτο. Γενική ονομασία για διάφορα είδη χόρτων.

Αγγουριά, η, [αγυριά]. Αγγουριά. Βλ. η *γιαγγουρφάς*, ΖΩ.

Αγούμαστους, η, [αγύμαστος]. Αγούμαστος. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 144, "κλήμα που κάνει μαύρα χοντρόρογα σταφύλια, ο αρχαίος *βούμασθος*". Ο Φλώρος, 1988, στη λ. παραθέτει και την *ετυμολογία* του Φιλήντα, Γλωσσγν. 1, 259, από *συμφυρμό* του *άγουρος* + *αιγόμεστος*. Κατά τον Χελδράιχ, 1907, 17, *αγούμαστο*, είδος *αμπέλου* στην Κέρκυρα.

Αθούσα, η, [αθύσα]. Ανθούσα. Κλήμα που κάνει ανθούς αλλά όχι και καρπό. Η ονομασία αναφέρεται και για άλλα φυτά με την ίδια ιδιότητα καθώς και για γυναίκα *λεχώνα* που δεν έχει γάλα. Οι τύποι *αθθούσα*, *αθούσα*, απαντούν, κατά το Ι.Λ., στη Ρόδο, Αίνο, Θράκη.

Αλανιδιά, Λανιδιά, η, [αλανιδιά, λανιδιά]. Αλανιδιά, Λανιδιά. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 144, "είναι η νεοελληνική *λαδανιά* με αντιμεταχώρηση στα σύμφωνα δ/ν, είναι το αρχαίο *λήδανον* ή *λάδανον* (Ηροδ. 3, 112)". Κατά τον Χελδράιχ, 1909, 15, είναι η *cistus Creticus* ή *incanus*, γνωστή ως *λάδανο*, *λαδανιά*, *λαδανέ*. Ο Καββάδας, 1935: *cistus Creticus* γνωστός ως *αλάδανος*, *λάδανον*, το, ή *λήδον* του Διοσκορίδη "έστι δε και έτερον είδος *κίστου*, *καλούμενον* υπό *ενίων* *λήδον*" (Ι. 128). Για πολλούς *Σαμοθρακίτες* είναι το γνωστό *φυτό ασπάλαθος*.

(Α)ξαιπιδιά, η, [(a)ksaiπιδιά], αξάπδα, τα. Χρυσαιπιδιά, χρυσάπιδα. Πρόκειται για την *Pyrus communis*, κατά τον Χελδράιχ, 1909, 37. Τοπική ποικιλία της *Σαμοθράκης*. Το σύμπλεγμα *χρυ > κα*, π.χ. *Χριστός > Κδτός*, *Χρυσή > Κδή*, κλπ.

Αλικατούδ, του, [αλικατούδι]. Αλικατούδι. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 144 "είδος *φυτού* με *καλαμένιο στέλεχος* και *κίτρινα λουλούδια*. Είναι η *ηλα-*

κάτη του Θεοφράστου". Κατά τον Ησύχιο: *ηλακάτη* = δόναξ. Κατά το Ι.Λ. στις *λλ αλεκάτη, η, αλεκάτι, το*, εκτός από το γνωστό εριουργικό όργανο (ρόκα) σημαίνει και είδος θάμνου, κατάλληλου για τη σηροτροφία (Χίος, Άνδρος). Γενικά σημαίνει φυτά που έχουν στέλεχος όμοιο με ηλακάτη. Στην Κύπρο απαντά *αλεκατοΐδ* με σημασία "αντλητικό όργανο".

Αλματούδ, του, [aímatúd]. Αλιματούδι. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 144, "χόρτο που το τρών οι Σαμοθρακίτες βραστό". Είναι το *άλμιον* του Θεοφράστου, Φ.Ι. 4, 16, 5 και του Διοσκορίδη, Υλ. ιατρ. 1, 91. Κατά τον Χελδράιχ, 1909, 81, είναι το *artiplex halimus* γνωστό αλλού ως *αλυμιά, αλμυριά*. Το ίδιο αναφέρει και ο Κατσικόπουλος, 1936, 302, χωρίς να δίνει το σαμοθρακίτικο όνομα. Ο Καββάδας, 664, αναφέρει τα λαϊκά ονόματα: *αλυμιά, αίματιά* (Κύπρος). Ο σαμοθρακίτικος τύπος προϋποθέτει έναν τύπο *αλιματιά*. Βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. *άλμιον*.

Αμπαλιουργιά, η, [abaíurǵá]. Παλιουργιά. Τύπος με προσθήκη προθετικού α-. Με τα κλαδιά του κατασκεύαζαν *γιαλόμαντρα* δηλ. γελαδόμαντρα, βλ. ΤΟΠ. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 143 "ακανθώδης θάμνος παλιούρος του Διοσκορίδη, Υλ. ιατρ. 1, 92. Κατά τους Χελδράιχ, 1909, 24 και Κατσικόπουλο, 1936, 265, είναι ο *paliurus australis*. Οι Βολιώτης - Αθηνασιάδης, 1971, 273, δίνουν *αμπαλιουργιά*.

Ανανίδα, η, [Ananída]. Ανανίδα. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 145 "είναι δυσεξόντωτος θάμνος στα σαμοθρακίτικα σιταροχώραφα. Είναι ο πτορθάκανθος *όνωνις* του Θεοφράστου, Φ. Ι. 6.5.3. Κατά τον Χελδράιχ, 1909, 24, η *ononis antiquorum*. Κατά τον Καββάδα, 2874, απαντά με τα λαϊκά ονόματα: *αλωνίδα, γαλινιά, παλαμουνίδα*. Κατά τους Βολιώτη - Αθηνασιάδη, 1971, 272: *ανωνίδα, ανανίδα, αλωνίδα*.

Αντααχλιά, η, [adaaxlíá]. Αντραχλιά. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 143, "είναι η *ανδράχλη* του Θεοφράστου, Φ. Ι. 6.5.2., η *ανδράχνη* του Διοσκορίδη, Υλ. ιατρ. 2.124. Πρόκειται για τη γνωστή αγριοκουμαριά (*arbutus andrachne*). Ο Κατσικόπουλος, 1936, 301, αναφέρει την παρουσία της στη Σαμοθράκη χωρίς το λαϊκό της όνομα. Ο Καββάδας, 533, αναφέρει το *arbutus andrachne* ως *ανδράκλα, ανδρουκλιά, αγριοκουμαριά*. Ο Κρεκούκιας, 1983, λανθασμένα αναφέρει και *αντααχλίν*, του, *μανιτάρι* που φυτρώνει κάτω από το ομώνυμο φυτό. Ο Conze, 1860, 50, δίνει: *ανδραχλιά*. Για το *μανιτάρι* βλ. *δααχλίνους*.

Απιδγιά, η, [apídǵá]. Απιδιά. Στο ιδίωμα της Σαμοθράκης γίνεται διάκριση μεταξύ *απιδιάς* και *αχλαδιάς*. Η *αχλαδιά* είναι η άγρια *απιδιά*, η *αχράς, αχράδιον*, των *αρχαίων*. Ο καρπός της *αχλαδιάς* (*αγριαπιδιάς*) είναι α-

χλάδης. Αχλάδ ονομάζεται και το αγκάθι της αχλαδιάς όπως ο καρπός της. Αχλαδέλ σημαίνει τη μικρή αχλαδιά. Απιδιά είναι η *pyrus com-munis*, η άπιος των αρχαίων. Απίδης ονομάζονται τα μεγάλα ήμερα α-χλάδια.

Απόσταυ, του, [apóstau]. Απόσταυο, απουσταργιά, το φυτό και ο καρπός του καλαμποκιού, (φυτό και κουκουνάρα).

Απουρνιά, η, [apurníá]. Απουρνιά. Κατά τον Ανδριώτη, Ε.Λ. πρόκειται για το προύνο, πούρνο < μsn. προύνον < λατ. *prunus* < προύμνος. Πβ. τη σα-μοθρακίτικη φράση "μαύσα πούρνου τα μαλλιά" δηλ. κατάμαυρα. Είναι η *prunus domestica* ή *insistitia* γνωστή και ως κορομηλιά, τσαπουρνιά.

Αργιους, η, [árgius]. Αριά. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 145, "η αρία του Θεο-φράστου, Φ. Ι. 3.16.3". Η *quercus smilax* ή *ilex*, γνωστή με τα λαϊκά ονό-ματα: αριά, αρεός, ασίλακας (Κρήτη). Πιθανόν, κατά τον Καββάδα, 1335, η *σμίλαξ* του Θεοφράστου, Φ. Ι. 33.16.2.

Αρμύρχους, η, [armírxus]. Είναι η ορθή σημερινή προφορά, βλ. Αμνύχους.

Ασκαμνιά, η, [askamíá]. Ασκαμνιά δηλ. Σγκαμιά. Ο καρπός *ασκάμνια*, τα, = σγκάμινα. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 145, "είναι η Αιγυπτία σγκάμινος του Θεοφράστου, Φ. Ι. 1.17. Ασκαμινουζούμ ονομάζουν οι Σαμοθρακίτες το ζουμί της ασκαμνιάς, κατάλληλο για φάρμακο και ποτό. Είναι η *morus nigra* ή *alba*, κατά τον Χελδράιχ, 1909, 87.

Ασπρόσκα, τα, [aspéroška]. Ασπρόσκα, βλ. σκιά.

Ασπουουδ(ντ)ούλους, η [aspuud(d)úlus]. Ασφόδελος. Ο Κρεκούκιας, 1983, 145 δίνει: *ασπουουδούλους*, ο αρχαίος ασφόδελος. Ο Ανδριώτης, 1930, 237, δίνει *ασπίλ(ι)δας* < *ασφόδελος*, αλλά προφανώς δίνει τύπο της Ίμβρου και όχι της Σαμοθράκης, βλ. και Ι.Λ. Πρόκειται για το γνωστό φυτό *ασφόδελος*, κατάλληλο, κατά τους Σαμοθρακίτες, για να κλείνει πληγές με την αλοιφή που παρασκευάζεται από τους βολβούς του. Αξιο-σημείωτη είναι η τροπή του συμπλέγματος *σφ* > *σπ* που δεν επεκράτησε στην κοινή ομιλούμενη. Τύπο *ασπούρδουλας* δίνει ο Δέφνερ (Χελδράιχ, 1909, 96). Ο Κατσικόπουλος, 1936, 303, για τη Σαμοθράκη δίνει *ασπρό-δουλος* (*asphodelus microcarpus*). Στη Λήμνο έχουμε *ασπρόδουλας* "εί-δος φυτού", Κοντονάτσιου, 1989, 325. Για τη Λέσβο έχουμε: *ασπόρδη-λας*, η, Αναγνώστου, 1903, 68. Ο Ξεινός, 1981, 40, για την Ίμβρο δίνει: *ασπίδουλας*. Ο σαμοθρακίτικος τύπος από παρετυμολογία προς το ά-σπρος.

Αστάχ, του, [astáχ]. Στάχυ. Παράλληλα με τη σημασία "στάχυ" δηλώνεται και το "πλαϊνό ανηφορικού δρόμου".

Αστοιβιά, αστβίδ, η, του, [aštivḡá, aštivíd]. Αστοιβιά, αστοιβίδι. Ο Κρεκούκας, 1983, 146, δίνει *αστβιά, η*, ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, για τη Σαμοθράκη αναφέρει *σπβή* (*poterium spinosum*) και ο Κατσικόπουλος, 1936, 266, μάλλον λανθασμένα, αναφέρει *αστιδιά*. Πρόκειται για το φυτό των αρχαίων *στοιβή, η*, που το όνομά του διασώθηκε σε πολλές περιοχές με το όνομα: *αφάνα, αστοιβιά, στεβάδα, στοιβίδα*, βλ. Καββάδας, 3253.

Αστυργιά, η, αστυργιάδ, του, [aštirḡá, aštirḡád]. Αστυριά. Ο Κρεκούκας, 1983, 134, 146, δίνει τύπους *Αστυργιά, Μαβασστυργιά*... από το δασικό δέντρο *οστρύα, οστρύα* του Θεοφράστου, Φ. Ι. 3.103. Για τη Σαμοθράκη ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, δίνει (*α*)*στυργιάδ*, το, (*ostrya carpinifolia*). Ο Καββάδας, 2945, δίνει λαϊκά ονόματα: *μελιόγαβρος, οστρύα, τετράμυθος*.

Ατααγίδα, η, [ataaḡída]. Ατραγίδα. Φυτό που τρώγεται από τα ζώα. Κατά τον Κρεκούκας, 1983, 146, "είναι το φυτό *ατραγίς* του Γαληνού (Γαλην. 6.623), ο *τράγος* του Διοσκορίδη, Υλ. ιατρ. 4.51". Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, αναφέρει τύπους: *ατραγίδα* (Ιμβρος), *ατααγίδα* για τη Σαμοθράκη και παραπέμπει στο αρχαίο: *ατρακίς*. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 267, αναφέρει *ατραγίδα* (*centaurea solstitialis*) και ο Χελδράιχ, 1909, 56, για την *centaurea solstitialis* δίνει λαϊκά ονόματα: *ασπράγκαθο, φαλαρίδα*. Βλ. και Γ. Τσουκνίδας, "Σύμμεικτα γλωσσικά" (2: *ατρακίς - ατραγίς*) Λ.Δ. 17 (1991) 155 - 62.

Αφακιά, η, [afaká]. Αφακιά. Άγριο χόρτο του βουνού, κατάλληλο για την τροφή των ζώων. Κατά τον Κρεκούκας, 1983, 134 "το φυτό *αφάκη*, ψυχανθές όμοιο με τα *μπιζέλια*". Κατά τον Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. *αφάκη* *lathyrus cicera, pisum sativum*. Κατά τον Κατσικόπουλο, 1936, 266, *αφακιά* = *vicia desycarpa*. Ο Χελδράιχ, 1909, 32, το αναφέρει *lathyrus cicera*. Ο Καββάδας, 2252, δίνει ως λαϊκό όνομα *αφακιά* ενώ για το *lathyrus sativum* τα ονόματα: *λαθούρι, φαβέττα* κλπ. Το αναφερόμενο από τον Κατσικόπουλο αφορά τον αγριοαρακά. Βλ. και ΤΟΠ. *Αφάκι*.

Άφκος, η, [áfkus]. Άφκος. Είδος αγριομπίζελου. Κατά το Ι.Λ. είναι το φυτό *πίσον το ήμερον* (*pisum sativum*). Ο τύπος *άφακος* < *αφάκη*, κατά το Ι.Λ. και τον Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λέξη.

Αφτίτδια, τα, [aftítḡa]. Αφτίτσια. Μανιτάρια edōdima. Βλ. και Ι.Λ. όπου αναφέρεται και η Σαμοθράκη, βλ. Καλτεμλίδης, 1993 στη λέξη.

Αχλαδιά, η, [axladḡá]. Βλ. *απιδγιά*.

Άχνου, του, [áxiu]. Άχυρο.

- Βάγια*, η, [νά'γá]. Δάφνη. Είναι η *laurus nobilis*. Το όνομα από το μτγν. *βάιο*, *βαίς* από κοπτικό *bai* "κλάδος φοίνικος", Φλώρος, 1986, στη λέξη.
- Βαλάν*, του, [ναláη]. Βαλάνι. Ο καρπός του δέντρου: *ουουπακιά*, ό.βλ. η *quercus sessiliflora*. *Πί'νουβάλανου* είναι ο καρπός του *κουτσινιού*, ό.βλ. Ο Καββάδας, 1338, δίνει λαϊκά ονόματα *δέντρο*, *γραντισιά*, *ρουπάκι*. Για άλλα ονόματα της *quercus sessiliflora* βλ. Βολιώτης - Αθανασιάδης, 1971, 278.
- Βασιλκάρι*, του, [vasil'káρ]. Βασιλικάρι. Φυτό όμοιο με την τσουνκίδα. Κατ' άλλους ο άγιος μαϊντανός. Βλ. και Παρασκευαΐδης, 1983, 168, που το ονομάζει "δαύκος". Κατά τους Σαμοθρακίτες μοιάζει με τον *κατδνόπουλα*.
- Βασιλκό*, του, [vasil'kó]. Βασιλικό. Το γνωστό αρωματικό φυτό.
- Βάτους*, η, [νάtus]. Βάτος. Βλ. και ΤΟΠ. Είναι το γνωστό φυτό *rubus fruticosus* ή *tormentosus*, κοινώς *βατσινιά*, *βατομουριά*, *βάτος*. Καββάδας, 3479.
- Βίκους*, η, [v'íkus]. Βίκος. Το γνωστό ψυχανθές βίκος, η *vicia sativa*.
- Βντάνια*, τα, [νδάηα]. Βουτάνια, φιντάνια. Έτσι ονομάζονται τα φυλλώματα των πλατανιών που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή των στεγαδιών (ποιμνιοστασίων).
- Βουδόγλουσσους*, η, [νυδόγ'lusus]. Βουδόγλωσσο. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 146, το βούγλωσσον του Διοσκορίδη, Υλ. ιατρ. 4.12. Κατά τον Κατσικόπουλο, 1936, 301, η *anchusa italica* ή *aspera*, γνωστή με τα λαϊκά ονόματα: *βοϊδόγλωσσα*, *σκυλόγλωσσα*, *μουδόγλωσσα*, *μουχλούτσι*, *Καββάδας*, 91.
- Βουδουνκράτς*, η, [νυδ'ukráts]. Βουδοκράτης. Ορθότερα: *βουδουνκάατς*. Φυτό με ισχυρές ρίζες που συγκρατούν το υνί του αλετριού. Βλ. και Ι.Α. στη λ. *βοϊδοκράτης*.
- Βουρλιές*, οι, [νυrl'és]. Βουρλιές. Είδος εδώδιμου φυτού που μοιάζει με σπαράγγι. Συνήθως η λέξη στα λεξικά δηλώνει συστάδα βούρλων. Κατά το Ι.Α. *βουρλ'έας* "ποικιλία σίτου" και *βουρλί* "είδος χόρτου".
- Βούρλου*, του, [νύrlu]. Βούρλο. Το γνωστό με το επιστημονικό όνομα *φυτό juncus acutus*. Από τη μτγν. λέξη *βρύλλον*, *βρούλλον*.
- Βουτάν*, του, [νυτάη]. Βοτάνι. Φυτό που το έτρωγαν ορισμένα ζώα. Η οσμή του φυτού μεταδιδόταν στο γάλα και στο κρέας. Ήταν κατάλληλο για σκούπες. Από *βοτάνιον* < *βότανον*.
- Βυθσινιά*, η, [νιθ'σ'ιά]. Βυσσινιά.

Βώωμ, η, [vóom]. Βρώμη.

Γαδάαγκαθους, η, [γαδάαγαθους]. Γαΐδουράγκαθο. Κατά τον Χελδράιχ, 1909, 51, είναι ο *carduus nutans*. Κατά τον Κατσικόπουλο, 1936, 267, ο *carduus armatus*.

Γαδαουσέλνου, του, [γαδουσέλνου]. Γαΐδαροσέλινο. Πρόκειται πιθανόν για το *arrium graveolens*. Τρώγεται από τα ζώα αλλά επηρεάζει και προκαλεί κακοσμία στο γάλα.

Γαλαναστοιβιά, η, [γαλαναστοιβιά]. Γαλαναστοιβιά. Είδος γκριζογάλανης αστοιβιάς, ό.βλ. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 265, αναφέρει για τη Σαμοθράκη *γαλανοσκιά* (;) (*Genista acanthoclada*), γνωστή ως *αφάνα*, *ξυλαφάνα*. Ο Καββάδας, 3253, αναφέρει: *γαλατοστοιβιά* (*Euphorbia acanthothamnus*).

Γαΐφαλου, του, [γαΐφαλου]. Γαρίφαλο.

Γλυκαγκαθιά, η, [γλικαγκαθιά]. Γλυκαγκαθιά. Κατά τον Κατσικόπουλο, 1936, 264, είναι το *berberis Cretica*. Για διάφορα ονόματά της βλ. Βολιώτης - Αθανασιάδης, 1971, 262.

Γλυκουκόλλις, οι, [γλικυκόλλις]. Γλυκουκόλλες. Υπάρχουν και *ψίακουκόλλις* (=πικροκόλλες). Πρόκειται για τα γνωστά ραδίκια άλλα από τα οποία είναι γλυκά και άλλα πικρά. Το φυτό απαντά και στη Λήμνο ως *κόλλα*, *η*, "είδος άγριου φυτού", Κοντονάτσιου, 1989, 351. Για την ετυμολογία βλ. ΦΥΤ. *κόλλα*.

Γλυστίτις, η, [γλιστίτις]. Γλυστρίτης, είδος εδώδιμου μανιταριού.

Δαακουδιά, η, βλ. *αακουδιά*.

Δααχλίινους, η, [δααχλίινους]. Μανιτάρι που φέρει δακτύλιο (δαχλύδ) μεταξύ κορμού και καπέλου.

Δαμασνιά, η, [δαμασνιά]. Δαμασκηλιά. Πρόκειται για την *prunus domestica*, Χελδράιχ, 1909, 34. Από το Δαμασκός > δαμασκηνός.

Δάφν, η, [δάφν]. Δάφνη. Το γνωστό φυτό πικροδάφνη (*nerium oleander*), βλ. *Βάγια*.

Διάσμους, η, [δΐάσμος]. Ο δυόσμος, ο αρχ. *ηδύσμος*. (*Mentha longifolia*).

Δέντουου, του, [δέδουου]. Δέντρο. Με τη γενική αυτή ονομασία δηλώνεται η δρυς (το ρουπάκι), γιατί αποτελεί το κατεξοχήν δέντρο σε μερικές περιοχές του ελληνικού χώρου. Και στα Κουτσοβλάχικα λέγεται *árbur* δηλ. δέντρο και ιδίως η δρυς, η βαλανιδιά. Κατσάνης, 1990, 104. Βλ. και Γεννάδιος, 1914, 257. Η ίδια εξέλιξη συναντάται και στους ελληνόφωνους της Κ. Ιταλίας, βλ. Rohlfis, 1964, στη λ. δένδρον. Πιθανόν η *Quercus*

aegilops, Καββάδας, 1337, που συνήθως ονομάζεται δέντρο, νιζάρι κλπ. Η *αιγίλωψ* ή *ημερίς* του Θεοφράστου, Βολιώτης - Αθανασιάδης, 1971, 276.

Διμουναριά, η, [dimunariá]. Δαιμοναριά. Το αφέψημα του φυτού ήταν κατάλληλο για τα "σκουλήκια των δοντιών". Πρόκειται για το φυτό *δαιμοναριά* (Λεξικό Δημητράκου) που ταυτίζεται με τον υοσκύαμο των αρχαίων, ο *Hyoscyamus albus*, βλ. και Κατσικόπουλος, 1936, 302. Κατά τον Ησύχιο: *υοσκύαμον, μεμηνέναι, παραπαίειν, φαίνομαι φαγών υοσκύαμον*. Κατά τον Καββάδα, 4018, "φυτά λίαν τοξικά, δηλητηριώδη, ενέχοντα ναρκωτικές, αντισπασμωδικά ουσίας... γνωστά με τα ονόματα *δισκύαμος, δαιμοναριά, δοντόχορτο*, κλπ. Φαίνεται ότι οι ιδιότητες αυτές έδωσαν το νεότερο όνομα *δαιμοναριά*."

Διντρισάκ, του, [didrísák]. Δεντρισάκι. Φυτό όμοιο με τη μαντζουράνα, σμόρνα κλπ. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 266, αναφέρει για τη Σαμοθράκη και *αγριοδεντρισάκι*. (*Pontetilla pedata*). Ο Αναγνώστης, 1903, για τη Λέσβο αναφέρει: *δηντροσάτσ*, του, το φυτό *γεράνιον*.

Διοβίτσια, τα, [dirvítša]. Δερβίτσια. Λουλούδι σπιτικό, διακοσμητικό.

Ευαγγέλιου, του, [evagéliu]. Νεότερη ονομασία και λουλούδι.

Ζβότανου, σβότανου, του, [znótanu, svótanu]. Φυτό με μυτερά φύλλα και καρπούς σαν κούκουδα. Το συναντούμε στους μπαχτσέδες. Κατά τον Κατσικόπουλο, 1936, 302, είναι ο *tumex tuberculosus* (;). Από πληροφορίες Σαμοθρακιτών φαίνεται να είναι το φυτό *μποζιά* (*sabucus ebulus*), η γνωστή *κουφοξυλιά*.

Ζμυρνιός, η, [zmiriós]. Φυτό ψηλό με ωραία χρωματιστά ανθάκια προς το κίτρινο. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα *σμόρνιον* δίνει τύπο *σμυρνιός* για τη Σαμοθράκη και τη Ρόδο. Ο Κρεκούκας, 1983, 153, αγνοεί τον Andriotis, ό.π. και λέγει: "ο *αγκαθερός* θάμνος *μήριγξ* ή *σμήριγξ* του Ησυχίου (=πόα και είδος *ακάνθας*)" και παραπέμπει στον Καββάδα. Πιστεύω ότι ο Andriotis, σωστά ετιμολογεί το φυτό από το *σμόρνιον* (σμυρνείον) "Ιπποσελίνον ο καρπός και αυτή η βοτάνη" Ησύχ.

Ζόχους, η, [zóxus]. Ζοχός. Ο αρχαίος σόγχος (*Sonchus oleraceus*). Ο Καββάδας, 3698, δίνει λαϊκά ονόματα: *ζοχιός, ζοχός, τσόχος, γαλατσίδα*.

Θμάρ, του, [θmar]. Θυμάρι.

Θλύκους, η, [θlíkus]. Φιλύκη, βλ. και ΤΟΠ. Οι Βολιώτης - Αθανασιάδης, 1971, 273, δίνουν: *θελλύκι, θιλύκι, φελλύκι*.

Θύνη, θύνημις, [θími, -mís]. Θρύμη, θρύμες. Ο τύπος θρύμη αποτελεί αναδόμηση που προϋποθέτει την ύπαρξη ενός *ρ* /*τ*/. Το *θύνη* στα Σαμοθρακίτι-

κα σημαίνει "θυμάρι" και "μέλι". Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. *θύμος* δίνει για τη Σαμοθράκη τύπο *θυμ*, η. Η ασυμφωνία μεταξύ *θύμ* και *θυμ* μόνο με ένα *θύμη* μπορεί να εξηγηθεί ή απλώς να αποτελεί διπλοτυπία.

Ιιβίθ, του, [iivíθ]. Ρεβίθι.

Τιγαν, η, [íiɣań]. Ρίγανη. *Αργανόλαδου* = ριγανόλαδο.

Τιζ, του, [iiz]. Ρύζι, και *ρζόγαλου* = ρυζόγαλο (νεότερη λέξη).

Ιιπανίδα, η, [iipaniða]. Ρεπανίδα. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 264, για τη Σαμοθράκη αναφέρει *αγριορεπανίδα* (*Sissymbrium officinale*). Ο Καββάδας, 3647, για το προηγούμενο φυτό δίνει λαϊκά ονόματα: *αγριόβρουβα*.

Τειχ, του, [íix]. Ρείχι το αναφέρει και ο Κατσικόπουλος, 1936, 301, (*erica arborea*) και ο Χελδράιχ, 1909, 61. Παράλληλα ονόματα για το ίδιο φυτό: *ρείτζι*, *ρείκι*, *αρείκι*, κλπ. βλ. Καββάδας, 1485. Η αρχ. *ερείκη*;

Καβάκ, του, [kanáʔk]. Καβάκι. Παλιότερο όνομα της λεύκας (*Populus alba*). Από το τουρκ. *kavak*

Καλάμ, του, [kalám]. Καλάμι.

Καλαμάγασ, η, [kalamáɣaa]. Καλαμάγρα. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 148, "η καλαμάγρα, η αρχαία *καλαμάγρωστις* (Διοσκορίδη, Υλ. ιατρ. 1130), ένα δυσεξώνωτο ζιζάνιο στα περιβόλια και στα αμπέλια.". Ο Κατσικόπουλος, 1936, 304, αναφέρει δυο φορές το όνομα *καλαμάγρα* ως *Echinochloa crus galli* και ως *Calamagrostis epigeios*, ενώ ο Χελδράιχ, 1909, 102, αναφέρει την *καλαμάγρα* ως *Sorgum halepense*. Ο Καββάδας, 3731, για το τελευταίο δίνει τα λαϊκά ονόματα: *γρήλαρη*, *καλαμάγγρα*, *καλαμότσιχο*, "πιθανόν η καλαμάγρωστις του Διοσκορίδη" υποστηρίζει.

Καλαμίθου, η, [kalamíθuus]. Καλαμίθρος. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 148, η αρχαία *καλάμινθος* ή *καλαμίνθη* (Θεοφράστου, Φ. Ι. 2. 15H). Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. *καλαμίνθη*, δίνει για τη Σαμοθράκη τύπο *καλαμίθου*. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 302, αναφέρει *καλαμίθρα* (*Calaminthe clinopodium*). Σύμφωνα με τον Καββάδα, 1733, πρέπει να είναι η *Calaminthe nepota* που έχει λαϊκά ονόματα: *καλαμίδα*, *καλαμίθρα*, *καλάμιθρος*, *αγριορίγανη*, *φλησκούνι*.

Καλαμνιά, η, [kalamíʔa]. Καλαμιά. Η καλαμνιά από τα σταροχώραφα, π.χ. "αα κόψου τς καλαμνιές".

Καρνός, η, [karnós]. Καρνός. Το ομώνυμο φυτό.

Καρνούας, η, *καπνούα*, η, [karnúas, karnúa]. Καπνούας, καπνούα. Το μεγάλο και μαυρο-κόκκινο μούρο.

Καργιά, καά, η, [karǵá, kaá]. Καρυά, καρά. Η καρυδιά.

Καρδαμίδα, η, [kardamída]. Καρδαμίδα. Βοτάνη όμοια με το κάρδαμο. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 265, αναφέρει *αγριοκαρδαμίδα* (*Capsella bursa pastoris*). Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λέξη *καρδαμίδες* αναφέρει τύπο: *καρδαμίτσα* από την Απουλία. Ο Χελδράιχ, 1909, 4, αναφέρει την καρδαμίδα ως *Encoria myagroides*. Ο Καββάδας, για την *Capsella bursa pastoris* δίνει λαϊκά ονόματα: *αγριοκαρδαμίδα*, πιθανόν το θλάσι του Διοσκορίδη, II.185.

Καρπούζ, του, [karpúž]. Καρπούζι. Από το τουρκ. *karpuz*.

Καρφιτσές, οι, [karfiṭsés]. Καρφιτσιές και καρφίτσια, τα. Το γνωστό λουλούδι "κατηφές".

Καστανιά, η, [kastaniá]. Καστανιά.

Κάτσους, η, [kátsaus]. Κάτσαρος. Στο Λεξικό Δημητράκου *κάτσαρα* = φρύγανα. Ο Παπαχιστοδούλου, 1986, δίνει για τη Ρόδο: *κάτσαρας*, *κάτσαρος*, *ακάτσαρας*, *κατσαριά* = *κίσθος* (*Cistus species*), θάμνος με φύλλα που κολλούν. Ο Τσοπανάκης, 1940, 130, το ετυμολογεί από το *κάνθαρος*. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, αναφέρει: *κίσθαρος* < αρχ. ελλ. *κίσθος*, οπότε με αφομοίωση του /ι/ προς το /α/ μπορεί να γίνει *κάτσαρος*. Ο Καββάδας, 1934, αναφέρει: *κίσθος* (Θεοφράστου, Φ. Ι. 6.1.14.) και *κίστος*, *κίσσαρος*, *κίσθαρος* και ο Διοσκορίδης "κίστον ον ένιοι κίσθαρον ή κίσσaron καλούσι". I.156.

Κατῶνόπουλας, κατῶνόπουλ, η, [katṑópulas, -ul]. Κατσινόπουλας. Χόρτο με αγκάθια σαν βελόνες. Πβ. *κατσιπρινιά, κατσιπρινός*, "δρύς η κοκκοφόρος" του Χελδράιχ, 1909, 54. Για τη Σαμοθράκη, ο Κατσικόπουλος, 1936, 264 αναφέρει *αγριοκουτσινόπουλη* (*Adonis autumnalis*). Επίσης ο Κατσικόπουλος, 1936, 301, αναφέρει και δεύτερο φυτό με το όνομα *κουτσινόμπολη* (*Xanthium spinosum*), το οποίο στον Χελδράιχ, 1909, 60, φέρει το λαϊκό όνομα *ασπράγκαθο*. Αυτό το δέντρο, σύμφωνα με τις περιγραφές, πρέπει να είναι το σαμοθρακίτικο φυτό. Η ετυμολογία του πρέπει να αναζητηθεί στο γνωστό φυτό *κουτσίνι* < *κότινος*, μικρή άγρια ελιά και είδος αγκαθιού. Βλ. ΦΥΤ *κουτσίνι*.

Κανκαλίδα, κανκαλήθρα, η, [kalkalída, kalkalíθra]. Κανκαλίδα. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 148, "είναι το μοσχολάχανο *κανκαλίδες* (Θεοφράστου, Φ. Ι. 2.7.1.)". Ο Κατσικόπουλος, 1936, 266, αναφέρει την ύπαρξη του *Tordylium apulum* χωρίς να δίνει το σαμοθρακίτικο όνομα. Στην ίδια τάξη (ordo) ο Χελδράιχ, 1909, στο *Tordylium apulum*, δίνει λαϊκό όνομα *κανκαλίδα, κανκαλήθρα*. Τα ίδια αναφέρει ο Καββάδας, 3897.

Κδουνιά, η, [kduńá]. Κυδωνιά.

Κέντουρος, η [kéduus]. Κέδρος. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 304, αναφέρει: κέντρο (Juniperus oxycedrus). Βλ. και Βολιώτης - Αθανασιάδης, 1971, 289.

Κθαρ, του, [kθar]. Κριθάρι. "Του κθαρ του παίρν' του πλι" το πρώιμο κριθάρι το έτρωγε το κριθαροπούλι.

Κήηταμον, κίίταμον, του, [kíítamu]. Κρήταμο, κρίταμο. Εδώδιμο φυτό που συνατάται σε βραχώδη και παράλια μέρη, γιατί "τρέφεται" με την αλσάχ". Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 149, "το φυτόν κρήθμον των αρχαίων που κατά τον Διοσκορίδη, (Υλ. ιατρ. 2.129.) φυτρώνει εν πετρώδεσι και παραθαλασσίσις τόποις". Κατά τον Κατσικόπουλο, 1936, 266, είναι το Crithmum maritimum. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, το ορθογραφεί: κρίθμον το αρχ. ελλην. κρήθμον.

Κιασιά, η, [kiašá]. Κερασιά.

Κίίνου, του, [kíinu]. Κρίνο.

Κίι, του, [kíi]. Κουκί και κουκίνιές "τα φύλλα των φρέσκων κουκκιών"

Κλαδί, του, [kladí]. Γενική ονομασία για τα κουτοίνια, πουρνάρια, και αστοβιές κλπ. που τρώνε τα ζώα. Μερικοί κλαδί ονομάζουν και τα φυλλώματα των πλατανιών με τα οποία κατασκευάζουν τις σκεπές των στεγαδιών, τα λεγόμενα από πολλούς βντάνια, τα., Πβ. Κλαδερή, ΤΟΠ.

Κλήμα, του, [klíma]. Κλήμα, το γνωστό φυτό. Βλ. και αγίργιόκλημα = αγριόκλημα.

Κληματσίδα, η, [klímatsída]. Κληματσίδα. Τα απόκλαδα του αμπελιού.

Κλουκθγά, η, [kluκθγά]. Κολοκυθιά. Και κλουκίθ = κολοκύθι.

Κλουμπατσιά, η, [klubatšá]. Κλουμπατσιά. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 264, αναφέρει: κολμπατσιά (Clematis vitalba). Τα ονόματα που δίνει για το ίδιο φυτό ο Καββάδας, 1980, είναι: αγριόκλημα, αγράμπελη και κουρπενιά. Βλ. και Βολιώτης - Αθανασιάδης, 1971, 264. Με νερό βγάζει "σαπουνάδα".

Κμαργιά, η, [kmarγá]. Κουμαριά. Κατά τον Κατσικόπουλο, 1936, 301, κουμαριά (Arbutus onedo) η κόμαρος των αρχαίων, Βολιώτης - Αθανασιάδης, 1971, 261.

Κόλλα, κόλλις, η, [kóla, kólis]. Κόλλα, κόλλες. Είδος εδώδιμου χόρτου γνωστού και με τα ονόματα: γλυκουκόλλις, ψ'ιακουκόλλις (= πιχροκόλλες). Το όνομα κόλλα απαντά και στη Λήμνο ως "είδος άγριου φυτού", Κοντονάσιου, 1989, 351. Το ίδιο αναφέρει και ο Χελδράιχ, 1909, 179, για τα νησιά Σίφνο, Θήρα, Πάρο, Αμοργό. Στο Λεξικό Δημητράκου, αναφέ-

ρεται: *κολιά*, η, για το φυτό *πήγανον* ή *καρλίνα* η κομμεοφόρος (*Carlina gumifera*). Το παραπάνω φυτό απαντά και ως: *κολιά*, ή *κόλλα* και *κόλλαις* στην Κρήτη, Χελδράιχ, 1909, 54. Πιθανόν η ετυμολογία του ονόματος να συνδέεται με τις ιδιότητες του φυτού που είναι η ύπαρξη κολλητικής ουσίας (ιξός), όπως η *Καρλίνα* η κομμεοφόρος και εν συνεχεία να μεταδόθηκε το όνομα και σε άλλα φυτά.

Κόντζα, η, [κότζα]. Κόνυζα. Φυτό με γερές ρίζες, γνωστό και ως *γλυκοκόντζα*. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 149, "το φυτό κόνυζα η θηλεία ή μικρά κόνυζα ή άρρηνη ή μείζων των αρχαίων". Κατά τον Κατσικόπουλο, 1936, 267, *κόνιζα* (sic) *Inula britanica* ή *viscosa*, βλ. και Χελδράιχ, 1909, 51.

Κότσαλα, τα, [κότσала]. Κότσαλα. Τα γνωστά αλλού με το όνομα σκύβαλα.

Κουκδγά, η, *κούκδα*, τα, [κυκδγά, κύκδα]. Κουκουδιά, κούκουδα. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 149 "είδος αγριοφιστικιάς. Στο νου μας έρχεται η *κοκκινγέα* του Θεοφράστου, Φ. Ι. 3.16.5". Ο Κατσικόπουλος, 1936, 264, αναφέρει *κουκουδιά* (*Pistacia terebinthus*). Παλιότερα τα *κούκουδα* τρωγοντα, γινόταν "*παπάα*". Επίσης βρώσιμα ήταν και τα *κουκδουβλάσταα*. Υπήρχε ειδικό εργαλείο για το σπάσιμο των καρπών που λεγόταν *κουκουδολόγους*. Η ετυμολογία από το *κοκκινγέα* ή *κόκκυξ* δεν αποκλείει την παραγωγή και από το *κόκκος* > *κοκκύδιον* > *κουκούδι*. Βλ. και Κριαράς, 1969 (κεξ) στη λ. *κούκουδο* "κουκούτσι" < *κόκκος*.

Κουκλιά, η, *κουκλιές*, οι, [κυκλιά, κυκλιές]. Κουκλιά, κουκλιές. Είδος βρώσιμου χόρτου, παρόμοιου με τα ραδίκια (παπαρούνες). Ο Κατσικόπουλος, 1936, 264, το αναφέρει ως *κουκλιά*, *παπαρούνα* (*Papaver dubium*) και παρακάτω δίνει πάλι *κουκλιά* ως *Glaucium corniculatum* var. *rubrum*.

Κουκίναπιδγιά, η, [κυκίναπιδγά]. Κοκκιναπιδιά. Ένα από τα πολλά είδη απιδιάς που ευδοκίμούν στο νησί. Παλιότερα τα απίδια αποτελούσαν ένα από τα σπουδαιότερα εξαγωγικά προϊόντα του νησιού.

Κουουμίδ, του, [κυουμίδ]. Κρομμύδι. *Κουουμόφλιδις*, το φύλλωμα του πρώττου κρεμμυδιού.

Κούουσταλου, *κουουστάλ*, του, [κύσταλου, κυustάλ]. Κρύσταλλο, κρυστάλλι. Είδη απιδιού, τα γνωστά σήμερα κρυστάλλια.

Κουτσίń, του, *κότςνας*, η, [κυτσίń, κότśnas]. Κοτσίνι, κότσινας. Το δεύτερο μεγεθυντικό του πρώτου. Σύμφωνα με την ετυμολογία του από το αρχαίο *κότινος* "αγριλιά", αρχικά δήλωνε πράγματι τη μικρή αγριελιά. Αργότερα η ονομασία του, λόγω ομοιότητας, πέρασε και σε κάθε φουντωτό θάμνο και ιδίως στα πουρνάρια. Όταν ο *κότςνας* γίνεται δέντρο τότε ονομάζεται *πίνους* = *πρίνος*. Υπάρχει και η λέξη *κουτσόπινους* =

κουτσόπρινος. Συχνά το όνομα συνοδεύεται και από το επίθετο *κααμάνκους* = καραμάνικος, για να δηλωθεί το σκουρόχρωμο, φουντωτό πουρνάρι.

Κουτδνουλιά, η [kutšnu'á]. Κοτσινουλιά, δηλ. άγρια ελιά. Από το *κοτδίν* + *ελιά*.

Κσσός, η, [ksos]. Κισσός. Η *Hedera helix*.

Κυπαϊδδ, του, [kípaíð]. Κυπαρίσι. Η *Cupressus sempervivens*, η αρχ. *κυπάρισσ(ττ)ος*.

Κύπιρ, η, [kípir]. Κύπερη, κύπερος. Η αρχαία *κύπειρος* ή *κύπερος*. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 304, αναφέρει *κύπερη, η*, (*Cyperus badius*).

Λαδίκια, τα, [laðíka]. Ραδίκια. Αξιοσημείωτη η προφορά του /λ/ ως πολύ υπερωικού. Βλ. και *ααδίκια*.

Λανιδιά, η, βλ. *αλανιδιά*.

Λάχανου, του, [láxanu]. Λάχανο. Το κοινό λάχανο αλλά και κάθε βρώσιμο, χόρτο.

Λαψάνα, η, [lapsána]. Λαψάνα. Και *λαψανουβλάσταα* [lapsanuvlásta]. Είναι το φυτό *Sinapis arvensis*, Χελδράιχ, 1909, 13. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 265, το αναφέρει ως *σινάπι*. Είναι η λαψάνα του Διοσκορίδη, βλ. Καββάδας, 3643, γνωστή και ως *άγριο σινάπι*, *τανόβρουβα*, *λαψάνα*, κλπ. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 265, τη λαψάνα την θεωρεί ως το *Cistus tospeliensis*, προφανώς εκ παραδρομής.

Λιόπρινου, του, [l'óprinu]. Δέντρο αειθαλές όμοιο με την ελιά ως προς τους καρπούς. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 265, δεν αναφέρει λαϊκό όνομα παρά μόνο το επιστημονικό: *Plex aquifolium*, που στον Χελδράιχ, 1909, 24, και στον Καββάδα, 1671, φέρεται με τα λαϊκά ονόματα: *λιόπρινο*, *λιόπουρνο*, *αρκουδοπούρναρο*, *λεοπουρνιά* κλπ. Είναι το γνωστό Χριστουγεννιάτικο φυτό *Ού* (γαλλ. *haux*). Κατά τον Γεννάδιο, από το ελαιόπρινος, βλ. *κουτδίν*.

Λιουσφακιά, η, [l'usfaká]. Ελελίσφακος. Στον Χελδράιχ, 1909, 74, συναντούμε τα ονόματα: *λίσφακιά*, *αλήσφακας* (*Phlomis fruticosa*) και *αλισφακιά* *passim* στην τάξη: Labiatae. Ο Andriotis, Lexikon, 1974, στη λέξη *ελελίσφακος*, δίνει διάφορα ονόματα που τα ανάγει στην *Salvia* (species) όπως *αλίσφακας* (Λέσβος), *λουσφάτσι* (Μεγίστη, Δωδεκ.) κλπ. Πρόκειται για το φυτό ελελίσφακος του Θεοφράστου, Φ. Ι. 16.1.4. Ο Ησύχιος αναφέρει "πόα τις ομοία δικτάμω". Μάλλον πρόκειται για τα διάφορα είδη της *Salvia*.

Λουλούδ, του, [lulúð]. Λουλούδι. Γενική ονομασία για τα άνθη.

Λουμάκ, του, [lumák]. Λουμάκι. Έτσι ονομάζεται κάθε ευλύγιστο βλαστάρι.

Από το λείμαξ. Βλ. Κρεκούκια, 1983, 149, Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λέξη λείμαξ.

Λουτσικιά, η, [lutská]. Λουτσικιά και οι καρποί λούτσκα, τα. Σχετικά με το φυτό ο Δραγούμης, 1909, 63 αναφέρει "ένα φυτάκι με μικρό κοκκινωπό ξινόγλυκο καρπό, σα μικρούτσικα δαμάσκηνα, που ο Σαμοθρακίτης οδηγός μου μου τα είπε λούτσικα". Το Λεξικό Δημητράκου αναφέρει: λουτσιά και θεωρεί ότι είναι η *Berberis Cretica* ή το *Lycium barbarum*. Ο Καββάδας, 794, για την *Berberis Cretica* δίνει ονόματα όπως: γλυκαγκαθιά, δράτσικο, λουσιά. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 264, την *Berberis Cretica* της Σαμοθράκης την ονομάζει γλυκαγκαθιά και αγνοεί την λουτσικιά. Και ο Χελδράιχ, 1909, 10, 68, στην περιγραφή που δίνει για την *Berberis Cretica* συμφωνεί με το φυτό της Σαμοθράκης λουτσικιά. Η *Berberis Cretica* στην Κρήτη απαντά ως λουτσά, αλουτσά, Βολιώτης - Αθανασιάδης, 1971, 262.

Λυγαριά, η, [liyarǵá]. Λυγαριά. Η λύγος των αρχαίων γνωστή ως άγνος (*Agnus castus*).

Λ'χίνα, η, [l'xína]. Λειχίνα. (Lichenes).

Μαϊντανός, η, [maidanós]. Μαϊντανός και μακιδουνήσ, του. Κατά τον Ανδριώτη, Ε.Α. από το τουρκ. maydanoz < αραβ. bakdunis, makdunis < ελλην. μακεδονήσιον.

Μάλαθρους, η, [málaθrus]. Μάλαθρος, Μάραθος. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 266, το αναφέρει ως μάραθος (*Foeniculum capillaceum*). Το ίδιο αναφέρει και ο Χελδράιχ, 1909, 44, όπου δίνει όνομα: μάραθο, μάλαθρο, μάραθρον. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λέξη μάραθρον δίνει νεοελληνικό τύπο μάλαθρο.

Μανουουβουτάνα, η, [manuuvutána]. Μαυροβοτάνα. Το φυτό αναφέρει ο Κατσικόπουλος, 1936, 266, (*Oenanthe fistulosa*).

Μανουουγανίτς, η, [manuuganíts]. Μαυρογανίτης, άριστη ποικιλία σιταριού, γνωστή αλλού ως μαυραγάν.

Μανουουσκιά, η, [manuušká]. Μαυροσκιά. Και μαυρόσκα = μαυρόσυνα.

Μικές, η, [mikés]. Μικές. Διακοσμητικό, σπιτικό λουλούδι που υιοθετήθηκε τα νεότερα χρόνια.

Μιλιάδ, του, [mil'ád]. Μιλιάδι, δηλ. μικρός μελιός.

Μελιός, μλιός, η, [mil'ós, ml'ós]. Μελιός, μλιός. Το φύλλωμά του τρώγεται

από τα ζώα μολονότι είναι λίγο πικρό. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 301, το αναφέρει ως *μελιός*. Είναι η *μελίη* ή *μελία* των αρχαίων, ο *Fraxinus* (φράξος) των λατίνων. Ο Χελδράιχ, 1909, 63, αναφέρει: *μελιός*, *μελιό*, (*Fraxinus ornus*), βλ. και Κρεκούκας, 1983, 150.

Μιλόχα, η, [milóxa]. Μολόχα. Η γνωστή *μαλάχη* και *μολόχη* των αρχαίων. Κατά τον Κατσικόπουλο, 1936, 265, η *Lavatera punctata*.

Μιλισσούδ, του, *φτιλάκια*, τα, [milsúd, ftílákia]. Μελισσούδ, φτιλάκια. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 302, αναφέρει δυο ονόματα χωριστά για τη Σαμοθράκη: *μελισσούδι* και *φτιλάκια* (*Teucrium divaricatum* και *Ballota acetabulosa*), μολονότι μερικοί Σαμοθρακίτες εννοούν το ίδιο φυτό. Πρόκειται για πόα που ξεραμένη δίνει τα φτιλάκια για το καντήλι. Τα παιδιά συνηθίζουν να ρουφούν το υγρό που είναι αγαπητό και από τις μέλισσες. Σύμφωνα με όσα αναφέρει ο Καββάδας, 744, τα φτιλάκια είναι η *Ballota acetabulosa*, γνωστή με τα λαϊκά ονόματα: *λυχναράκι*, *λουμίνια*, "διότι ο κάλυξ αυτού χρησιμοποιείται αντί λουμινίων εις τα κανδύλια". Και στη συνέχεια: "αναμφιβόλως εις το είδος τούτο αναφέρεται η τρίτη φλομής ή θρυαλλίς του Διοσκοριδίου: "... και τρίτη φλομής η καλουμένη *λυχνίτις*, υπό τινων δε *θρυαλλίς*".

Μισπλιά, η, [misp'ljá]. Μεσπιλιά και ο καρπός *μίσπλου*. Σήμερα είναι γνωστή ως *μουσμουλιά* και *μούσμουλο*. Κατά τον Κρεκούκας, 1983, 150, "το φυτό *μεσπίλη* του Θεοφράστου, Φ. I.3.12.5. Η *mespilus germanica* κατά τον Χελδράιχ, 1909, 37. Στο Andriotis, *Lexikon*, 1974, βλ. τη διασπορά του στον ελληνικό χώρο. Ο τύπος: *μουσμουλιά* μέσω του τουρκ. *musmula*, Red. Ο Ανδριώτης, Ε.Α. το παράγει από το μsn. *μούσπουλον* < *μέσπουλον* < *μέσπιλον* και ο Φλώρος, 1980, από το *μούσπουλον* μέσω του ρουμανικού (!) *mosmol*, *mosmolă*, δηλ. λέξεις αντιδάνειες.

Μπαλσαμουχόρταο, του, [balsamuxórtau]. Βαλσαμουχόρταο ή Σπαθόχορτο. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 265, ως βαλσαμουχόρταο αναφέρει για τη Σαμοθράκη το *Hypericum vesiculosum*. Από το φυτό οι Σαμοθρακίτες παράγουν το *μπαλσαμόλαδο*, πολύ αποτελεσματικό για την ίαση των πληγών. Ο Καββάδας, 4028, τα λαϊκά ονόματα: *βάλσαμο*, *βαλσαμουχόρταο*, *σπαθόχορτο*, τα αποδίδει στο *Hypericum perforatum*.

Μπιρμπικλάδ, του, [birbiklád]. Περιπλοκάδι, περικοκλάδι. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 301, το αναφέρει ως *περιπλοκάδι* αλλοιώνοντας την *σαμοθρακίτικη* προφορά (*Convolvus sepium*). Η ονομασία του φυτού από την ιδιότητά του να αναρριχάται και να περιτυλίγεται στα διάφορα φυτά ή δένδρα. Βλ. και Χελδράιχ, 1909, 65.

- Μυρδίν*, η, [miršín]. Μυρσίνη. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 150 "η μυρσίνη ή μυρσίνη των αρχαίων". Η *Myrtus communis*, κατά τον Κατσικόπουλο, 1936, 266 και τον Χελδράιχ, 1909, 65.
- Νιατζιά*, η, [niadžá]. Νεραντζιά. Από το ιταλ. *peranza* ινδικής αρχής κατά τον Ανδριώτη, Ε.Λ. Ορθότερο βενετσιάνικης καταγωγής από το αρβ. περσ. *paranġ*, Pellegrini, 1972, 117 (1ος τόμ.) Η *Cistus bigaradia*.
- Ξ'νίδα*, η, [kšníða]. Ξινίδα. Άγριο χόρτο που λαχανεύεται και με υπόξινη γεύση όπως δηλώνει και το όνομά του. Στον Χελδράιχ, 1909, 23, συναντούμε τη λέξη Ξυνίδα από την Κέρκυρα (*Oxalis corniculata*). Το φυτό αναφέρεται και από τον Κατσικόπουλο, 1936, 265, για τη Σαμοθράκη χωρίς όμως να δίνει και το τοπικό λαϊκό όνομα.
- Ξ'νουμλά*, η, [kšnuml'á]. Ξινομηλιά και οι καρποί της ξινόμλα, τα. Μεταφορικά στα Σαμοθρακίτικα σημαίνει και το "σκυθρωπό" πρόσωπο.
- Ξύχουοντου*, του, [kšíxuutu]. Οξύχορτο. Σήμερα προφέρεται *Ξύχουρτου*. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 151, "έτσι λένε οι Σαμοθρακίτες το πολυτρίχι, το αδιάνθον των αρχαίων".
- Οοβ*, του, [όον]. Ρόβι. Ο Κρεκούκιας, 1983, 151, δίνει *ουόβ* (:) από *όροβος* > *ορόβιον* > *ρόβι*. Η *vicia ervilia* κατά τον Χελδράιχ, 1909, 33.
- Ούουδ*, του, [ύυδ]. Ρούδι. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 265, αναφέρει για τη Σαμοθράκη *ρουόδι* (*Rhus coriaria*). Ο Κρεκούκιας, 1983, 151, "η βυρσοδεψική ρους του Διοσκορίδη, Υλ. ιατρ. 1.108". Ο Χελδράιχ, 1909, 25, *Rhus coriaria* και ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λέξη ρους δίνει τύπο: το ρου, για τη γειτονική Ίμβρο και ρουδ για τη Σκιάθο.
- Οουδακνιά*, η, [υυδακνά]. Ροδακινιά. Από ροδάκινο < ρωδάκινον < δωράκινον < λατ. *duracinum*.
- Οουοδγά*, η, [υυδóγά]. Ροδιά και όοδ, το, ο καρπός της. Πρόκειται για την αρχαία ροιά, ροά ή και σίδη, σίδα. Η *Punica granatum*.
- Οουουπακιά*, η, [υυρακά]. Ρουπακιά. Και ονουπάκι [υυράκ]. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 303, την αναφέρει ως *ρουπάκι* (*Quercus cerris*). Ο Κρεκούκιας, 1983, 151, αναφέρει "η βαλανιδιά, το μσν. *ρωπάκιον* (Σουίδας: *ρώπαξ*, -κος, τα *ρωπάκια* παρ' ημίν". Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λέξη *ρώπαξ*, αναφέρει *ρώπακας* (Ίμβρος) και παραπέμπει στο *ρωψ*, *χαμαίρωψ*. Ο Ησύχιος: *ρωψ* = βοτάνη. Βλ. και ΤΟΠ.
- Ουορνιός*, η, [υρής]. Ερινεός. Αγριόσυκα δεμένα με κλωστή που τα κρεμούν στις συκιές για γονιμοποίηση. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, κοντά στους άλλους νεοελληνικούς τύπους, δίνει και *ορνιός*. Είναι η *figus carica* κατά τον Χελδράιχ, 1909, 86. Επίσης την αναφέρει και ο Κατσικόπουλος,

- 1936, 303, χωρίς το σαμοθρακίτικο όνομα. Το ρήμα *ουρνιάζω* "μπολιάζω". Ουρνιός λέγεται και στην Ίμβρο, Ξεινός, 1981, 129.
- Πάασου, του*, [páasu]. Πράσο. Το *Allium porrum*.
- Παπαούνα, η*, [paraína]. Παπαρούνα. Ο Κατσικόπουλος, 1936, αναφέρει *παπαρούνα* (*Paraver dubium* και *Paraver Rhoëas*).
- Παπάφτ, του*, [paráft]. Του παπά τ' αφτί. Είδος χόρτου. Η ονομασία γνωστή και από άλλες περιοχές χωρίς να είναι βέβαιο ότι δηλώνει το ίδιο φυτό. Βλ. Χελδράιχ, 1909, 41, *παπαύτι, του παπά τ' αυτί*, (*Cotyledon horizontalis*).
- Παπλουμαντήλα, η*, [paplumadila]. Φυτό με πολύ πλατύ φύλλο.
- Πίνους, η*, [pínus]. Πρίνος, *πίνουβάλανου* [pínunávalanu] ο καρπός του πρίνου. Μάλλον πρόκειται για το ήμερο πουρνάρι και όχι για το *Quercus ilex* αλλά για το *Ilex aquifolium*, όπως συνάγεται από τις πληροφορίες που μας δίνει ο Κατσικόπουλος, 1936, 303.
- Πιντάνινουου, του* [pidáninu]. Πεντάνευρο. Αναφέρεται από τον Κατσικόπουλο, 1936, 302, ως *Plantago lanceolata*.
- Πικροδάφνη, η*. Αναφέρεται από τον Κατσικόπουλο, 1936, 301, (*Nerium oleander*), χωρίς άλλες πηγές. Για τους Σαμοθρακίτες το όνομα είναι ανύπαρκτο. Λέγεται απλώς *δάφνη* ενώ η δάφνη, ό.βλ. λέγεται *βάγια*.
- Πικροχόρταρο, το*. Αναφέρεται επίσης από τον Κατσικόπουλο, 1936, 265, χωρίς να το διασταυρώσω.
- Πιπιργιά, η*, [pipirgía]. Πιπεριά.
- Πιτουονκιάσου, του*, [pitukíasu]. Πετροκέρασσο. Η τροπή του *e > i* οφείλεται στο γνωστό φαινόμενο της σαμοθρακίτικης λαλιάς όπου: *έα > ία*, μετά από αποβολή του /ρ/, π.χ. *μέρα > μία, πέρα > πία*, κλπ. βλ. και 1.201.
- Πλάτανους, η*, [plátanus]. Πλάτανος.
- Πλατουμλιά, η*, [platumlíá]. Πλατομλιά. Φυτό κατάλληλο για την πάχυνση των ξώων, "βουτάν σα του σκόρδου" κατά τους εντόπιους. Ο Χελδράιχ, 1909, 54, για το φυτό *Lappa minor* δίνει λαϊκά ονόματα: *πλατειά, πλατουμαντηλίδα*. Το ίδιο φυτό ο Κατσικόπουλος, 1936, 276, του δίνει και για τη Σαμοθράκη το λαϊκό όνομα: *παπλουμαντήλα*. Για τους Σαμοθρακίτες: *πλατουμλιά* και *παπλουμαντήλα* είναι δυο διαφορετικά φυτά.
- Πουλύκουμπους, η*, [pulíkubus]. Κατά τον Χελδράιχ, 1909, 107, είναι η *Ephedra campylopoda*.
- Πουνουγκαλιά, η*, [puutukaíá]. Πορτοκαλιά.
- Πουπόν, του*, [puróh]. Το πεπόνι.

Πουρνιά, βλ. *απουρνιά*.

Πραγουστιά, η, [pragustjá]. Πραουστιά. Και οι καρποί *πραγούστια*, τα. Είδος μικρού, αρωματικού, κίτρινου δαμάσκηνου που επιχωριάζει μόνο στη Σαμοθράκη κατά τους ισχυρισμούς των εντοπίων. Γίνεται περίφημο γλυκό κουταλιού.

Ρζαρ, του, [rzar]. Ριζάρι. Από το υγρό του φυτού κατασκευάζουν χρώμα για το βάψιμο των αυγών. Ο Χελδράιχ, 1909, 48, αναφέρει: *ριζάρι*, *λιζάρι*, *αλιζάριο* (*Rubia tinctorum*).

Σαμιά, η, [samjá]. Σουσαμιά και ο καρπός *σαμ*, του.

Σαρκουφάς, η, [sarkufás]. Σαρκοφαγάς. Φυτό γνωστό με το όνομα αυτό στον ευρύτερο ελληνικό χώρο. Έχει την ιδιότητα να ανοίγει και να καθαρίζει τις πληγές.

Σ'κια, η, [ška]. Συκιά. Οι καρποί της συκιάς παίρνουν διάφορα ονόματα ανάλογα με τις ιδιότητές τους, το χρόνο που ωριμάζουν, το χρώμα, την προέλευσή τους, κλπ. Π.χ. έχουμε: *νιόσκα* = νερόσκα, *μανιόσκα* = μαυρόσκα, *ματόσκα* = αιματόσκα, *ασπόσκα* = ασπρόσκα, *απουστουλιάτκα* = αποστολιάτικα, *μυτιλινά*, *πιτδόσκα* = πετσόσκα, *γαλανά* = γαλανάρα (;) κλπ.

Σκλαβουκιάσου, του, [sklavukíasu]. Σκλαβοκέρασο. Είδος μικρών, πικρών και άνοστων κερασιών.

Σκλήθουνος, η, [sklíthuus]. Σκλήθρος. Ο Χελδράιχ, 1909, 92, αναφέρει: *σκληθρο*, *σκληθρα*, *κλήθρα*, (*Alnus glutiosa*). Ο Κρεκούκιας, 1983, 152, "το δασικό δέντρο *κλήθρα*, η *κλήθρη* του Ομήρου. Ευσταθίου, Παρεχβολαί, 1523 (στ. 52): *κλήθρη* φυλάσσει και νυν τούνομα υποβαρβαριζομένη δια προσθήκης σ".

Σκόρδου, του, [skórdu]. Σκόρδο.

Σμηρνιοί, οι, [zmirní]. Σμηρνιοί. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 153, ο σμήριγξ του Ησυχίου, ο εχινόπους των βοτανολόγων. Ησύχιος: *σμήριγξ*, *μήριγξ*, πόα και είδος ακάνθης. Βλ. *Ζμυρνιός*, το οποίο και θεωρώ ορθότερο.

Σουγούτ, του, [suyút] και *καραγάτς*, του, [karagáts]. Σουγούτι, καραγάτσι. Πρόκειται για το γνωστό καραγάτσι ή φτελιά (*olnus campestris*). Το σουγούτ από το τουρκ. söğüt. Το καραγάτς από τουρκ. kara-ağas = μαύρο δέντρο.

Σουρβαλιά, η, [survalá]. Σουρβαλιά και οι καρποί σούρβαλα, πβ. και ΕΠ. Σουρβαλής. Η *sorbus domestica*. Από το λατ. *sorbum*, η αρχ. δα, οϊη, δη.

Σπαθουχόρταου, του, [spaθυχόrtau]. Σπαθοχόρταρο. Κατάλληλο για την ε-

πούλωση των πληγών "μι σπαθί να κουπείς γιατρεύσει" υποστηρίζει ο λαός. Είναι το ίδιο με το μπαλσαμουχόρταου, ό.βλ. Το σπαθοχόρταου στη Σαμοθράκη ονομάζεται μπαλσαμουχόρταου όταν, μαζί με λάδι, παραμείνει για ορισμένο χρονικό διάστημα στον ήλιο, οπότε και αποκτά τις θεραπευτικές του ιδιότητες.

Σπαρκά, τα, [sparká]. Σπαρικά. Έτσι ονομάζονται τα διάφορα λαχανικά.

Σπάρτου, του, [spártu]. Σπάρτο. Βγάζει ανθούς κίτρινους με ωραίο άρωμα. Είναι το *spartium junceum*, Καββάδας, 3745. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 265, το αναφέρει μόνο με το επιστημονικό όνομα.

Σταυροόξλου, του, [stavroókslu]. Σταυρόξυλο. Κατά τους Σαμοθρακίτες είναι είδος ελάτης. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 304, δίνει σταυρόξυλο (*Taxus baccata*). Κατά τον Καββάδα, 3864, η μίλος του Θεοφράστου, η σμίλος του Διοσκορίδη "οι δε σμίλον οι δε τιθύμαλλον, Ρωμαίοι δε Τάξον καλούσι".

Σταρ, του, [star]. Σιτάρι.

Σταχ, του, [stax]. Στάχυ, βλ. αστάχ.

Σφασαγκιά, ασφασαγκιά, η, [sfaagá]. Σπαραγγιά. Είναι ο ασφάραγος των αρχαίων (*Asparagus acutifolius*), βλ. και Κατσικόπουλος, 1936, 303.

Σφιντάμι, του, [sfidám]. Σφεντάμι. Ο αρχαίος σφένδαμος (*Acer compestre*). Βλ. ΤΟΠ.

Τζάνιου, του, [dzániu]. Τζάνερο και το δέντρο τζανιργιά, η, [dzanirgá]. Κατά τον Ανδριώτη, Ε.Λ. από το τουρκ. *canerigi* = είδος δαμάσκηνου (*Prunus domestica* ή *insititia*), Χελδράιχ, 1909, 34. Ο Καββάδας, 3277, τζανεριά αναφέρει την *Prunus domestica* και της αποδίδει και τα ονόματα: κορομηλιά, μπουρνελιά, ενώ τσαπουρνιά ονομάζει την *Prunus* γενικά.

Τζιλινίκα, η, [dziliníka]. Τζελινίκα. Τζιλνικάργια [dzilnikárga], βλ. ΤΟΠ. Μερικοί Σαμοθρακίτες ισχυρίζονται ότι πρόκειται για είδος άγριας κουμαριάς. Ο Δ. Ζαγανιάρης, "Κοινά ονόματα φυτών της βορείου Ελλάδος", Δελτίον Γεωργικής Εταιρείας, 5 Μαΐου, 1938, 270, αναφέρει: τζιλινίκα λέγεται η *Quercus lanuginosa* (Χαλκιδική). Για την ετυμολογία, βλ. ΤΟΠ στη λέξη.

Τζιμπλακιά, η, [dzimblaká]. Τζιμπλακιά, Ζιμπλακιά. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 147, είναι η σμιλακιά, η σμίλαξ του Θεοφράστου, Φ. Ι. 3.18.11., η τραχεία σμίλαξ του Διοσκορίδη, Υλ. ιατρ. 4.142. Ο Χελδράιχ, αναφέρει σμίλαξ (*Smilax aspera*) όπως και ο Κατσικόπουλος, 1936, 303, χωρίς όμως να αναφέρει και το σαμοθρακίτικο όνομα. Ο Καββάδας, 3694, για το *Smilax aspera* δίνει τα λαϊκά ονόματα: αϊλάκι, αρκουδόβατος, σμι-

λάγγι, κλπ. Ο Κατσικόπουλος, 1936, 303, αναφέρει δεύτερο φυτότσιμπλακιά (*Tamus communis*), γνωστή ως βρουωνιά, αβρανιά σε άλλες περιοχές.

Τζιρτζιλιά, η, τζιρτζιλούδης, οι, [dzirdzil'á, dzirdzilúdis]. Τζετζελιά. βερικονιά, βερικόκα. Από τουρκ. zardalı. Ο Ανδριώτης, Ε.Λ. από ινδ. zerdalu.

Τίβουλας, η, [tiivulas]. Τρίβολος, τριβόλι. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, "ο περικαρπιάκανθος τρίβολος του Θεοφράστου, Φ. Ι. 6.13. Κατά τον Χελδράιχ, 1909, ο *Tribulus terrestris*.

Τιφύλλ, του, [tiifil]. Τριφύλλι.

Τούφα, η, [túfa]. Τούφα. Η τύφη;

Τριαντάφλλου, του, [taadáflu]. Τριαντάφυλλο.

Τς αλιπούς τα πουδάργια, [ts alipús ta puðárg'a]. Της αλεπούς τα ποδάρια.

Τς γης του ψουμί, [ts yis tu psumí]. Της γης το ψωμί.

Τς κάτας τ' αφτί, [ts kátas t aftí]. Της γάτας τ' αυτί.

Τ'σαμ, του, [tšam]. Τσάμι. Είδος άγριου πεύκου. Από το τουρκ. çam "πέυκο".

Τšμένα, τα, [tšména]. Τσιμένια. Γνωστό φυτό που τρώγεται από τα ζώα. Το όνομα από το τουρκ. çemen (*Cuminum cyminum*) δηλ. το κύμινο του Θεόφραστου και του Διοσκορίδη.

Τσουκνίδα, η, [tsuknída]. Τσουκνίδα. Το γνωστό φυτό που λαχανεύεται από πολλούς. (Ordo *orticaceae*).

Τ' φιδγιού του φαϊ, [t' fidý tu faí]. Του φιδιού το φαϊ. Το φυτό αναφέρεται από τον Κατσικόπουλο, 1936, 304, και είναι το *Arum maculatum*.

Φακή, η, [fakí]. Φακή, το γνωστό όσπριο.

Φασούλις, οι, [fasúlis]. Φασούλες. Έτσι ονομάζονται από τους Σαμοθρακίτες τα κοινά φασόλια.

Φλαμούρ, του, [flamúr]. Φλαμούρι. Η *Tilia tomentosa* κατά τον Χελδράιχ, 1909, 18. Για την ετυμολογία, βλ. Ανδριώτης, Ε.Λ. από το μsn. φλαμούριον < φλάμμουρον.

Φλασκόν, του, [flaskóh]. Φλησκούνι. Το γνωστό αφέψημα. Από το μsn. φλησκούνιν, βλησκούνιν υποκορ. του αρχ. βλήχων, γλήχων., Ανδριώτης, Ε.Λ.

Φλόμους, η, [flómus]. Φλόμος. Οι Σαμοθρακίτες αναφέρουν δυο είδη: το ένα έχει περισσότερο "γάλα" και πρόκειται για το γνωστό με το επιστημονικό όνομα *Euphorbia* με τις διάφορες ποικιλίες της όπως *helioscopia*, *repilis* κλπ. Κατά τον Κατσικόπουλο, 1936, 303, πρόκειται για την

Euphorbia Sibthropi. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, είναι ο φλόμος, ή πλό-
νος, ή φλόνος των αρχαίων. Οι ιδιότητες των διαφόρων ποικιλιών του
φλόμου είναι γνωστές σε όσους ψαρεύουν σε ρυάκια και χρησιμοποιούν
το γάλα του.

Φασκουμλιά, η, [faskuml'á]. Φασκομηλιά. Είναι δυο ειδών: η "γήμιρ κι η
γιαγίργια". Η φασκομηλιά είναι η *Salvia pomifera*, κατά τον Χελδράιχ,
1909, 73, που είναι γνωστή και με τα ονόματα: *φασκομηλιά*, *φουσκομη-*
λιά προφανώς από παρετυμολογία προς το φρούσκα. Ο Ανδριωτης, Ε.Λ.
ετυμολογεί τη λέξη από το μsn. *φασκομηλιά* < *σφακομηλιά* < αρχ. *σφά-*
κος + *μηλιά*, Χατζιδάκης, MNE, 2, 201.

Φτία, φτίς, η, [ftia, ftis]. Φτέρη, φτέρες. Από το αρχαίο *πτέρις -ιδος* (*Pterid-*
ium aquilinum). Βλ. και ΤΟΠ.

Φτιλάκ, του, βλ. *μιλσσοῦδ*.

Φτος, η, [ftos]. Το μπόλι που παίρνουμε για μπόλιασμα.

Χάαπδα, τα, [χάαρδα]. (Α)χράπιδα. Έτσι ονομάζονται οι καρποί της αχράδος
δηλ. της άγριας απιδιάς. Στη Σαμοθράκη, όπως τονίστηκε κα αλλού, γί-
νεται διάκριση μεταξύ αχλαδιάς και απιδιάς (άγριας - ήμερης). Από την
ποικιλία των απιδιών αναφέρουμε μερικά όπως: *ξάπιδα* = *χρυσάπιδα*,
κουκκνάπιδα = *κοκκινάπιδα*, *χέσις* = *χέσες*, *κουουστάλλια* = *κρυστάλ-*
λια, *χάαπdis* = *αγριάπιδα*, κλπ.

Χααπιδιά, η, [χααριδ'ά]. Αχραπιδιά δηλ. άγρια απιδιά.

Χαμαλιός, η, [xamal'ós]. Χαμαλιός. Είδος αγκαθιού με δραστικό γάλα. Ο
Κρεκούκιας, 1983, 153, αναφέρει "το φυτό λευκός χαμαιλέων του Διο-
σκορίδη, (Υλ. ιατρ. 3.8). Ο Χελδράιχ, 1909, 54, στο όνομα χαμαιλιός α-
ποδίδει το *Echinops viscosus* καθώς και άλλα είδη. Ο Κατσικόπουλος,
1936, 267, αναφέρει το *Cardopatum corymbosum* χωρίς να δίνει το λαϊ-
κό όνομα. Από τις περιγραφές των εντοπίων και του Καββάδα, 1790,
φαίνεται ότι αυτό ανταποκρίνεται προς το σαμοθρακίτικο χαμαλιό. Ο
Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα *χαμαιλέων* δίνει για τη Σαμοθράκη
τύπο *χαμαλιός*. Στην Ίμβρο απαντά *αχαμουλιός*, Ξεινός, 1981, 42.

Χαμόμλα, τα, [xamómlla]. Χαμόμηλα. *Χαμουμήλ*, του, η πιο συνηθισμένη
προφορά.

Χαμονκίσσαου, του, [xamukísau]. Χαμονκίσσαρος. Φυτό με ισχυρή μυρουδιά.
Οι σαμοθρακίτες κτηνοτρόφοι διαφωνούν αν τρώγεται από τα ζώα ή
όχι. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 153, "ο αμάρτυρος αρχαός χαμαικίσσα-
ρος, ο χαμαίκισσος του Διοσκορίδη (Υλ. ιατρ. 2. 125) και Πλίνιος,
H.N. 24. 135. Το *χαμαικίσσαρος* μεγεθυντικό του *χαμαίκισσος*. Ο

Andriotis, *Lexikon*, 1974, στο λήμμα *χαμαίκισσος* δίνει τύπο *χαμοκίσσ* για τον Πόντο και δεν αναφέρει τη Σαμοθράκη.

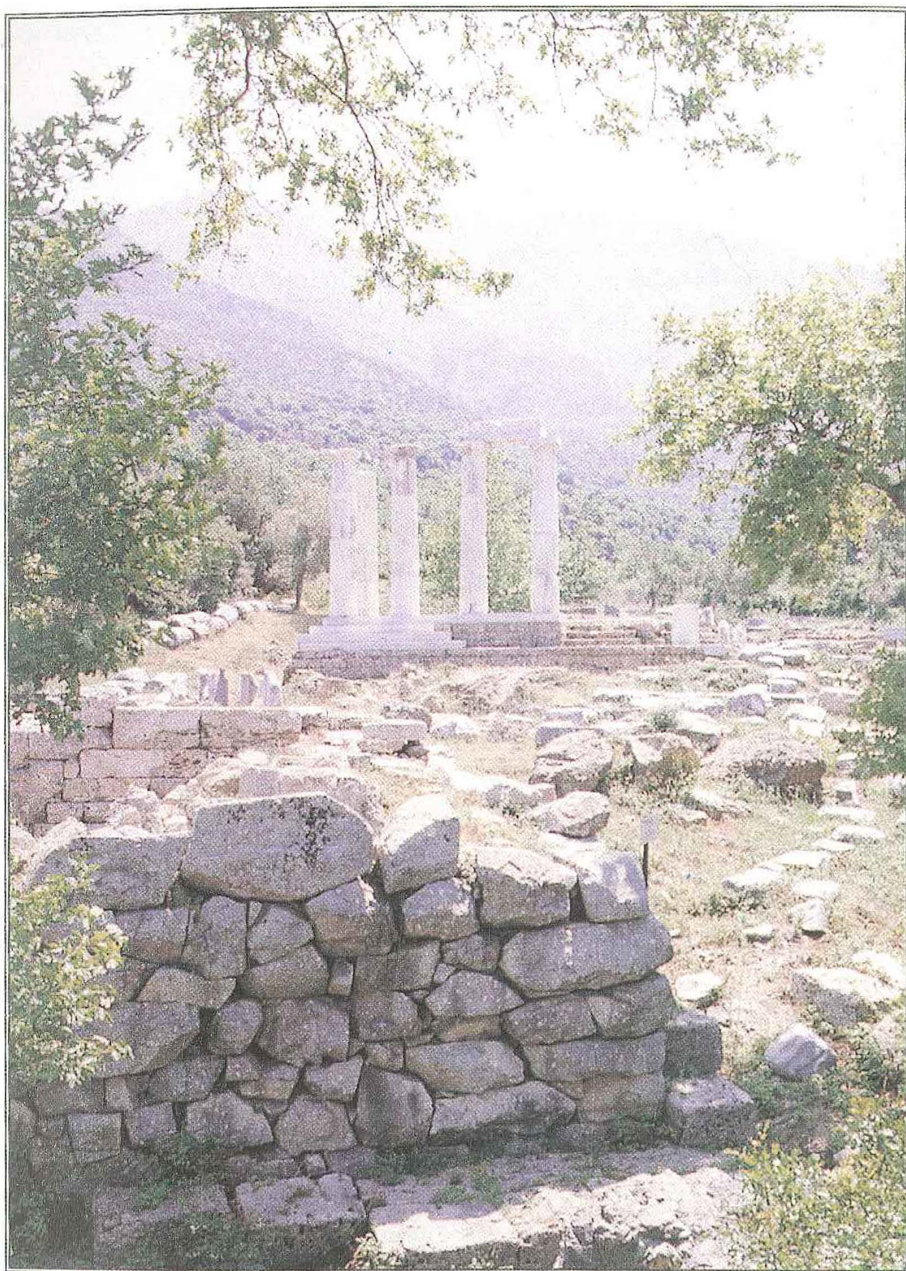
Χουμπάς, η, [xubás]. *Χουμπάς*. Έτσι ονομάζεται το κοντό κριθάρι.

Ψ'ιακααδίκια, τα, [pʃiakaadíka]. *Ψιακοραδίκια* (=πικροραδίκια). Στη Σαμοθράκη απαντά η λέξη *ψ'ιακός* = πικρός και *ψιακή* = δηλητήριο. Η λέξη ως α' συνθετικό ονομάτων που δηλώνουν χόρτα, σημαίνει = πικρός, π.χ. *ψιακουκόλλις* = πικροκόλλες. Η λέξη από το αρχαίο *ψίαξ*, *ψιάς* "σταγόνα, ρανίδα" με υποκορ. *ψιάκιον*. Η σημασία από σταγόνα, ρανίδα, μεταπίπτει σε δηλητήριο, βλ. Χατζιδάκης, *Αθηνά*, 29 (1917) 186.

Ψ'ιακαγγουριά, η, [pʃiakaguríá]. *Πικραγγουριά*.

Ψ'ιακουκόλλις, οι, [pʃiakukólis]. *Πικροκόλλες*, *Ψιακοκόλλες*. Φυτό βρώσιμο από τα πρόβατα, βλ. ΦΥΤ, *Κόλλα*, *κόλλις*.

Ψ'ιακουχόρτα, του, [pʃiakuxórtau]. *Ψιακοχόρτα*, *πικροχόρτα*. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 154, "*ψιακουχουότα* (sic), το πικρόχορτο Ερυθραία το Κενταύρειον, το μικρό κενταύρειον του Διοσκορίδη, Υλ. ιατρ. 3.7".

Παλιάπολη: Ο αρχαιολογικός χώρος

(Φωτ. αρχείο ΙΘ΄ ΕΠΚΑ)

5. ΖΩΩΝΥΜΙΑ

Ααπιτό, του, αρπιτό, του, [aapitó]. Ερπετό. Γενικό όνομα για όλα τα είδη των φιδιών, βλ. και Κρεκούκιας, 1983, 143.

Αγγουουφάς, η, [aguufás]. Αγγουροφάγος. Έντομο που τρώει τις ρίζες των λαχανικών: ντοματιάς, αγγουριάς κλπ.

Αγιουπούλ, του, [aýurú]. Αγιοπούλι ονομάζεται ο σπουργίτης ή η τσίχλα.

Αγίργιουπίιστιου, του, [agîrgûpiistiu]. Αγριοπερίστερο.

Αγκτζαγκόχοιους, η, [agdzagóxius]. Ακανθόχοιρος, σκαντζόχοιρος.

Αηδόν, του, [aidón]. Αηδώνι.

Αίγα, η, [éga]. Αίγα, γνωστή και ως κατσίκια.

Αϊτός, η, [aitós]. Αετός, βλ. και ΤΟΠ. Αϊτός, Αϊτχιά.

Ακίϊδας, η, [ákîîdas]. Ακρίδα και *ακίϊδ* = το ακρίδι.

Αλουγου, του, [áluɣu]. Άλογο. Αλόγατα κάνει ο πληθυντικός. Ο Conze, 1860, 50: αλόγατα και ενικ. (σελ. 50) άογο.

Αν(ι)ζίμα, η, Ανιζίμ, του, [Anízima, Anizím]. Σκρόφα μικρής ηλικίας, πριν κλείσει χρόνο. Βλ. Γλωσσάρι.

Αρμινιός, Αρμινιοί, Αρμεν [Armiñós, Armén]. Όνομα ενός είδους σαλιγκαριών. Βλ. *καατνάδης, χουματάδης*, και ΤΟΠ. *Αρμινόργακου*.

Αρφάδ, του, [Arfád]. Αρφάδι. Το θηλυκό κατσίκι που δεν έκλεισε χρόνο. Μερικοί το προφέρουν *αλφάδ*. Από το έριφος > εριφάδιον > αρφάδ.

Ασκάλας, η, [askálpas], *ασκαλπιγιά*, [askalpýá]. Ο Ασκάλαπας και η φωλιά του. Από τη λ. *ασπάλαξ*. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 145, "είναι ο τυφλοπόντικας, ο σκάλοψ του Αριστοφάνη και του Κρατίνου (Αχαρν. 879, Κρατίν. 93)". Ο Ησύχιος αναφέρει: *σκάλοψ*: ασπάλαξ, ζώνον γεωρύχον, τυφλόν. Ο Ανδριώτης, 1930, 237 "ασκάλαπας κατά μετάθεσιν του π και σ αντί ασπάλακας". Στη Λέσβο: *ασφάλακας*, Αναγνώστου, 1903, 69. Στην Ήμβο: *ασκάλας*, Ξεινός, 1981.

Αστίιτς, η, [aštíits]. Αστρίτης, είδος φιδιού (*vipera ammodytes*). Βλ. Ι.Λ. *αστρίτης* < *άστρο* + *ίτης*.

Αφουάδα, η, αφουαδέλα, η, [afuáda, afuadéla]. Φοράδα, φοραδίτσα.

Αχνιός, η, [αχίός]. Αχινός, το γνωστό θαλασσίνο. *Αχνιόκατους*, λέξη σκωπτική για τους Σαμοθρακίτες.

Βαθαακουλόγους, η, [ναθαακυλόγους]. Πτηνό που τρώει τους βαθρακούς, ο τσικνιάς.

Βδέλλα, η, [νδέλα]. Αβδέλλα. Πβ.και ΤΟΠ. *Βδιλλουλίμν*.

Βιρνάδα, η, [νιρπάδα], *βιρναδέλ*. Βιργινάδα. Φοράδα δυο χρόνων και αβάτευτη. Αλλού απαντά ως βιργινάδα. Κατά τον Ανδριώτη, Ε.Λ. και το Ι.Λ. το όνομα προέρχεται από το ιταλ. vergine (λατ. virgo - virginem). Πιστεύω ότι η προέλευσή του είναι από το λατ. τύπο virginem + κτλ. -άδα, χωρίς την ουράνωση του g+i > dz. Το Ι.Λ. δίνει για τη Σαμοθράκη τύπο: *βινάδα!*.

Βύθια, τα, [νίθχα]. Αγριοκάτσικα παρόμοια με τα *χτήματα*, ό.βλ. με τη διαφορά ότι η τρίχα τους ήταν λεία και πολύ κοντή. Πιθανόν από τη φράση: *βύθια* (ζώα) = ένυδρα (ζώα) κατά την Ανθ. Παλ. 6. 182.

Βώττιδα, η, [νότηιδα]. Βώτριδα ή σκόρος. Έντομο που τρώει τα μάλλινα και τις κερήθρες. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 147 "... υποφαινεται ένας αμάρτυρος αρχαίος τύπος βρωτίς, παράλληλος τύπος του βρωτήρ, βρωστήρ και τριχοβρώς".

Γαδαόσπαους, η, [γαδαόσπρους]. Γαΐδαρόσπαρος, δηλ. μεγάλος σπάρος.

Γάδους, γαδούα, γαδαέλ, [γάδαυς, γαδία, γαδαέλ]. Γάδαρος, γαΐδουρα, γαΐδουρέλι. Ο Conze, 1860, 4 δίνει τύπο *γάγιο*, *γαγιούα*, πβ. τη φράση: "να νη ματαδέντει ντ γαδούα", πειραχτική αποστροφή για όσους δεν τελειώνουν έγκαιρα τον θερισμό.

Γαΐδα, η, [γαίδα]. Γαρίδα. Μεταφορικά σημαίνει άγχος, στενοχώρια. Από αρχ. *καρίς*.

Γάιλας, η, [γάιλας]. Γάιλας, το γνωστό πουλί καρκαξά. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 147, < μσν. *γαγίλα* ή *γαγύλα*, πβ. Πέτρου Θεουπόλεως, Patrol. Graeca, 120, 869: "Βιθυνοί και Θράκες και Λυδοί γαγύλας και κολιούς και τρυγόνας ... εσθίουσι". Πβ. *γαϊλάτ* (προβατίνα) = ασπρόμανη. Βλ. και Devoto, 1967, στη λέξη gazza. Κρεκούκιας, 1983, 9: *γαΐλα*, η, (Λήμνος) και Ίμβρος: γαγίλους.

Γιάκ, τον, [γιάκ]. Γεράκι. *Γιάκας* = γέρακας, μεγάλο γεράκι. Από *ιέραξ* > *ιεράκιον*. "Του γιάκ αα μας παρ τς πλάδης".

Γιάστηρας, η, βλ. *ζγκιάστηρας*.

Γιός, η, [γός]. Ιός, είδος μικρού φιδιού. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 147, ο αρχαίος *ιός*, το δηλητήριο του φιδιού που έδωσε το όνομά του και στο ίδιο

το φίδι.

Γκζαϊκ, του, [gzaik]. Η κάθε είδους σαύρα.

Γκιόνς, η, [gońs]. Γκιόνης. Το γνωστό πουλί γκιόνης, αλβ. gjon "piccola civetta".

Γκουτζούκα, η, [gudzúka]. Γκουτζούκα, η οχιά. *Γκουτζούκικο* = κοντοκομμένο, με κομμένη ουρά, Προύσα (χ. Κουβούκλια) *Μικρ. Χρον.* 1 (1938) 366.

Γούουν, του, [γύυή]. Γουρούνι, "Μκο γούουν μακουουμύτκιον".

Γουούν, του, [γυυή]. Έντομο παρόμοιο με τα: *ζγκιάστηας, μπάμπουας, τζίνα*.

Γουρτζέλ, του, [yurdzél]. Ο Conze, 1860, 54, δίνει: *γουιτζέια*. Μικρό γουρούνι, χοιρίδιο. Ίσως από το *γουρούνι* > *γουρούνιτσέλι* > *γουρτζέλ*.

Δικουχτούα, η, [dikuxtúia]. Δεκαοχτούρα. Το γνωστό πτηνό. Είδος αγριοπερίστερου που πήρε το όνομά του από τη φωνή του.

Ζαγάρ, του, [zaǵár]. Ζαγάρι, δηλ. κυνηγόσκυλο. Από το τουρκ. zaǵar.

Ζαμπουκαλάδισ, οι, [zabukaládis]. Μεγάλα γεράκια που το πτίλωμά τους είναι γκρι. Άλλοι το προφέρουν *ζααβουκαλάνα*.

Ζβίσκα, η, ζβισκό, του, [zvíska, zvískó]. Θηλυκό κατοίκι που έκλεισε τα δυο χρόνια.

Ζγκιάστηας, η, [žgástias, gástias, ǵástias]. Ο Κρεκούκας, 1983, 147, λανθασμένα δίνει τον τύπο: *γιάστηρας, η*, που και μορφολογικά δεν στέκεται. Πάρακάτω αναρωτιέται αν είναι ο αρχαίος διαστήρ (;). Πρόκειται για έντομο με μεγάλες κεραίες και συγκαταλέγεται σε μια ομάδα που την αποτελούν τα: *μπάμπουας, γουούν, τζίνα, και ζγκιάστηας*.

Ζγουρ, του, [zɣur]. Ζυγούρι. Πρόβατο που δεν έκλεισε χρόνο.

Ζιβουουμέλσσα, η, [zivuumélsa]. Ζεβρομέλισσα, πολύ εργατική μέλισσα.

Ζμαΐδα, η, [zmaída]. Μαρίδα, σμαρίδα. Η *σμαρίς* των αρχαίων.

Κααβίδα, η, [kaavída]. Καραβίδα. Από *καραβίς* < *κάραβος*.

Κααβόλ, οι, [kaanól]. Καραβόλοι. Είδος σαλιγκαριού της Σαμοθράκης. Το Καραβόλοι από βεν. caragol "tipo di conchiglia di mare", *ONOMATA*, 10 (1986) 71.

Καατνάς, η, [kaatnás]. Καρατνάς. Είδος φαγώσιμου σαλιγκαριού.

Κάβουας, η, [kávuaas]. Κάβουρας.

Καλουγιέλ, του, [kaluǵiél, -ǵa]. Καλογιρέλι. Πουλί μικρό με μαύρο και άσπρο χρώμα που μπαίνει μέσα στα κούφια δέντρα.

- Κανάρι, του*, [kanár]. Κανάρια ονομάζονται ορισμένα έντομα με σταχτί χρώμα (Libellula).
- Κάργα, η*, [kárga]. Κάργα.
- Καρδιίνα, η*, [karðiína]. Καρδερίνα.
- Καρτακάτζα, η*, [kartakádza]. Είδος τζίτζικιού και ρεντές.
- Κάτα, κατί, κάτους, κάταους*, [káta, katí, kátus, kátaus]. Γάτα, γατί, γάτος, γάταρος. Από μsn. κάτα < λατ. - ιταλ. gattus, -ο.
- Κατσίκ, του*, [katšík]. Κατσίκι. *Κατσκάς* το μεγάλο αρσενικό κατσίκι. Από το τουρκ. keçi = γίδα.
- Κγιάρι, του, κίγγιάρκους*, [kýár, kíγγárkus]. Κριάρι, κριάρικος. Από το αρχ. κριός + κτλ. -άριον. *Κρίαρος ή κούγιαους* [kýaus] = το μεγάλο κριάρι.
- Κθαουπούλ, του*, [kθaurúl]. Κριθαροπούλι. Περαστικά πουλιά που κατά κοπάδια έπεφταν στο σπαρμένο κριθάρι.
- Κιφαλάς, η*, [kifalás]. Κεφαλάς, πουλί με μεγάλο κεφάλι και γκρι χρώμα.
- Κναδ, του*, [knað]. Κουνάβι, βλ. ΤΟΠ *Κναδόπλακα*.
- Κνέλ, του*, [knél]. Κουνέλι. *Κνέλα, η*, = κουνέλα.
- Κνούπ, του*, [knup]. Κουνούπι.
- Κόνδα, η*, [kópða]. Κόνιδα.
- Κόοκας, κουνάκ*, [kóokaš, kuák]. Κόρακας, κοράκοι. *Μάβουνους κόακας* (μαύρος κόρακας).
- Κότσφας, η*, [kótšfas]. Κότσουφας. Ο αρχ. *κόσσυφος*.
- Κουάκ, κουάκια*, [kuák, kuáka]. Κοράκι, κοράκια.
- Κουκίνουμπισλίτς, η*, [kuknubislíts]. Κοκκινομπισλίτης, δηλ. κοκκινολαΐμης. Από το επίθ. κόκκινος + τουρκ. reş "άκρη ενδύματος, μπλούζας", που φοράει κόκκινη μπλούζα.
- Κουκβάγια, η*, [kuknáʝa]. Κουκουβάγια.
- Κούκνακους, η*, [kúknakus]. Πετεινός, ίσως από το *κουκναρίζου* = *κακαρίζω*. Στη Λέσβο: *κακναρίζου, κάνκους, κακνέλλ*, με την ίδια σημασία, Αναγνώστου, 1903, 95, 96, 241. Στην Ήμβρο: *κάνκους* = γαλλοπούλα, Ξεινός, 1981, 72.
- Κούκους, η*, [kúkus]. Κούκος, βλ. και ΤΟΠ. Κούκους.
- Κουλφάς, η, κουλφάδης, οι*, [kul'fás, kul'fádis]. Είδος μαλακίων θαλασσινίων. Από *ακαληφάδες, ακαλήφη*, Ανδριώτης, 1949, 253 και Ξεινός, 1981, 82.
- Κούουνα, η*, [kúuna]. Κουρούνα. Το γνωστό πουλί *κορώνη*, βλ. και Andriotis,

Lexikon, 1974, στη λ. και ΤΟΠ Κούουνα.

Κουπάν, του, [kupań]. Κοπάνι, γυρίνος. Στη Λέσβο: κουπανέλλ = μικρός βάτραχος, Αναγνώστου, 1903, 104.

Κουργιός, η, [kur'jós]. Κοριός. Πβ. "ψεία ζιμών κουργιός θιρμουλουγά".

Κταβούδ, του, [ktanúð]. Μικρό σκυλί, κουτάβι.

Λαγός, η, [la'gós]. Λαγός. *Αρμίλαγους* ονομάζεται ο λαγός μέχρι ενός έτους.

Λαμπυίδα, η, [labiída]. Λαμπυρίδα, η γνωστή κωλοφωτιά. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 149 "το έντομο λαμπυρίς των αρχαίων" βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λέξη λαμπυρίς.

Λαφιργιάτς, η, [lafir'játs]. Λαφιιάτης, λαφιριάτης, το γνωστό είδος φιδιού. Ο τύπος *λαφιργιάτης*, πιθανόν να εμφανίζει ένα [r] απο υπερδιόρθωση. Βλ. και ΕΠ Σκαμπαβίριας, ή να αποτελεί παρετυμολογία προς το ελαφρύς.

Λιλέκ, του, [lilék]. Λελέκι. Από τουρκ. leylek "πελαργός".

Λιμουνέκ, του, [limuné'f]. Μικρό πουλί που έχει χρώμα λεμονί.

Λύχνους, η, [lích'pus]. Λύχνος. Είδος ψαριού. Ο Κρεκούκιας, 1983, 150, αναφέρει "είδος πετρόψαρου, ο λύχνος των αρχαίων (Στράβων, 17, 2, 4)" και Ησύχιος: *λύχνος*: λαμπάς και ιχθύς κάλλιστος.

Μαγκαφίνα, η, [magafína]. Μαγκαφίνα, είδος εντόμου με μεγάλες κεραίες. Πιθανόν από το τουρκ. mankafa "άνοητος, πελώριος". Πβ. όνομα βυζαντινό και σημερινό επώνυμο: *Μαγκαφάς, Μαγκαφίνα* το θηλυκό του.

Μαμούδ, του, [mamúð]. Μαμούδι, ψείρα των δέντρων πράσινη ή μαύρη που τρώει τους βλαστούς των λαχανικών κλπ.

Μανουουπλάδα, η, [manuupláda]. Μαυροπουλάδα. Συνήθως απαντά στον πληθυντικό και σημαίνει "κοτσύφι".

Μέλινα, η, [mélina]. Μέλαινα, το γνωστό ψάρι. Ο Κρεκούκιας, 1983, 150, "το ψάρι μελαινάς του Κρατίνου, (Κρατίν. 161).

Μιλιδώρα, η, [miliðóra]. Μελιδώρα. Είδος χταποδιού, γνωστού από την αρχαιότητα ως *Ελεδώνη*, βλ. Κρεκούκιας, 1983, 150.

Μιρμήγκ, του, και *μέρμηγκας* [mir'míg]. Μυρμήγκι. Ονόματα μυρμηγκιών: *Τούρκ, κιφαλάδης, Ρούδδ*.

Μουγγί, του, [mug'í]. Μουγγί. Ο αρχαίος γόγγρος, Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λέξη.

Μούμουνας, η, [múmuuas]. Μούρμουρας, το γνωστό ψάρι μουρμούρα. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 150, "ο μόρμυρος του Αριστοτέλη, ο μόρμυλος

- του Αθήναιου ή ο μόρμυλος του Οππιανού". Βλ. και Andriotis, *Lexikon*, 1974, στη λ. μόρμυρος.
- Μουσκάρο, του*, [muskár]. Μοσχάρι.
- Μουσχιός, η*, [muschós]. Μοσκιός. Είδος χταποδιού.
- Μπάμπουας, η*, [bábuas], μπαμπούρ, οι, [babúr] στον πληθυντικό. Το γνωστό έντομο βομβυλιός. Λέγεται και σκατουμπάμπουας και χίψουμπάμπουας.
- Μπγας, η*, [bγas]. Μπουγάς. Αρσενικό μοσχάρι, επιβήτορας. Από τουρκ. boğa.
- Μπικάτσα, η*, [bikátsa]. Μπεκάτσα και *Μπικατσόν* [bikatsón] η μικρή μπεκάτσα.
- Μπιλουβαθαακίδ, του*, [biluvaθaakíd]. Ο φρύνος. Συχνά τον τρώνε τα ζώα και σκάνε.
- Μύγια, η*, [míγa]. Μύγα. Απαντούν επίσης τα γαδαόμγα, αλουγόμγα, παατόμγα, βουονμόμγα ή σκατόμγα. Το όνομα αφορά και τον οίστρο και την κοινή μύγα.
- Μυντιλής, η*, [midilis]. Είδος μικρού αλόγου (πόνει) προερχόμενου από την Μυτιλήνη. Το θηλ. ονομάζεται: *παπρί, παπούδα*, βλ. και Παρασκευαΐδης, 1983, 162, 291.
- Νιουφίδα, η*, [niufída]. Νεροφίδα.
- Ντουλγκάα, η*, [dulgáa]. Ντουλγκάρα. Γνωστό πουλί και ως γερακότσιχλα ή διπλότσιχλα λόγω του μεγαλύτερου από της κανονικής τσίχλας σώματος.
- Νφίτσα, η*, [ńfítsa]. Νυφίτσα.
- Οουοντύκ, του*, [uutík], ουρτύκ. Ορτύκι.
- Οουοφός, η*, [uufós]. Ροφός. Ο αρχαίος ορφός. Βλ. Κρεκούκας, 1983, 151.
- Όφχιους, η*, [ófχus]. Όφις. Γενική ονομασία για τα φίδια. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, δίνει τύπους όφιους (Ήπειρος). Όφις (passim) και όφους (Σαμοθράκη).
- Όχιντα, η*, [óxidaa]. Όχεντρα. *Όχιντούνδα*, [uxidíuδα]. Η μικρή όχεντρα. Η γνωστή οχιά < αρχ. έχις. *Όχιντίτς*, η, είδος οχιάς, πιο επικίνδυνης από τη συνηθισμένη οχιά.
- Παακσμός, η*, [paaksmós]. Παροξυσμός. Πεταλούδα μεγάλη που εμφανίζεται τη νύχτα. Στη Σαμοθράκη και Λήμνο *παρουξμός* "πυρετός ελονοσίας" Κοντονάτσιου, 1989, 374. Και στις δυο περιπτώσεις υποκρύπτεται η λέξη παροξυσμός. Στη Σαμοθράκη και κατάρα: να σι πιασ παακσμός.

Παατίνα, η, [paatína]. Προβατίνα. Πάατον είναι το πρόβατο. Αλλού πράτο και προτίνα.

Παξιμαδαριά, η, [paksmadaɾɣá]. Παξιμαδαριά, είδος εντόμου που συχνάζει στα ρυάκια.

Παπέλκα, η, [rapélka]. Παπέλκα, η μπεκάτσα.

Πέρδικα, η, [pérdika]. Πέρδικα. Πέρδικα του "βνου", η βουνίσια.

Ππιστίρ, του, [piistér]. Περιστέρι.

Πιλικάνους, η, [pilikánus]. Πελεκάνος.

Πλάδα, πλαδέλια, η, [pláda, pladéʎa]. Πουλάδα, πουλαδέλια.

Πλαϊνα, η, [plaiña]. Πουλαρίνα.

Πλαρ, του, [plar]. Πουλάρι.

Πουτκός, πουτκούδ, [putkós, putkúð]. Ποντικός, -ούδι.

Πουτκουγαλιά, η, [putkuɣaʎía]. Ποντικογαλιά. Μετάφραση του α' συνθετικού του αρχ. ονόματος: μυογαλή, μυγαλή, μυγαλή κατά τον Κρεκούκια, 1983, 152. Στη Σαμοθράκη σημαίνει "ποντικός των χωραφιών" αλλά όχι τυφλοπόντικας, ο οποίος λέγεται σφάλαγκας και ασκάλλας. Στην Ίμβρο αγαλιά = γαλή, σκίουρος, Ανδριώτης, 1949, 252.

Σαανταπουδαούσα, η, [saadapuðaúsa]. Σαρανταποδαρούσα.

Σαγίτα, η, [sayíta]. Σαῖτα. Αναφέρεται από τον Tozer, 1890, 341, ονομασία φιδιού, γνωστού σε πολλά μέρη.

Σαμάς, η, [samaás]. Είδος εντόμου που μοιάζει με τη μαγκαφίνα.

Σαμπανιός, η, [sabañós]. Σαμπανιός ονομάζεται το ψιλό σαφριδί.

Σαπίτς, η, [sapíts]. Είδος φιδιού.

Σαχίν, -νια, [saxín, -ña]. Σαχίνι, -νια, δηλ. σαῖνια, είδος γερακιού. Από το τουρκ. şahin.

Σβάλαγκας, η, βλ. Σφάλαγκας.

Σκατζουγούπα, η, [skadzuyúpa] και σκαντζουγούπ. Γόπα, μικρή στο μέγεθος.

Σκλόπιταα, η, [sklópitaa]. Σκολόπετρα. Η λέξη, από παρετυμολογία προς το πέτρα, αφορά τη σκολόπεντρα, Κρεκούκιας, 1983, 153. Ο Andriotis, *Lexikon*, 1974, αναφέρει τη λέξη σκολοπένδριον, που δίνει στα ποντιακά σκολοπέντρι. Ο Πεταλάς, 1876, 135, αναφέρει για τη Θήρα: σκολόπετρα.

Σκόοφα, η, [skóofa]. Σκρόφα. Το θηλυκό γουρούνι. Από το λατ. - ιταλ. scrofa. Με το ίδιο όνομα αναφέρεται και ένα ζουδίο σαν σαρανταποδαρούσα

που συνηθίζει να μαζεύεται.

Σκούλκα, η, [skúl'ka]. Σκούληκα, η σκούληκα.

Σ'κουφάς, η, [škufás]. Συκοφαγάς. Δηλώνει ακόμα και το φαγωμένο, αποξηραμένο σύκο που πέφτει από το δέντρο.

Σ'ναγφίδα, η, [šnaγfída]. Συναγρίδα, γνωστό και εκλεκτό ψάρι. Η αρχ. συναγρίς.

Σουσουάδα, η, [susuáda]. Σουσουράδα. Ήταν δύο ειδών: κίτρινη και με μαυροασπρο και γκρι χρώμα.

Σπγιά, η, [spγá]. Σουπιά, η αρχ. σπία.

Σπουργίτ, του, [spuγít]. Σπουργίτι. Ανδριώτης, Ε.Λ.

Στείειδ, του, [stiiδ]. Στρείδι, γνωστό όστρακο.

Σφάλαγκας, σβάλαγκας, η, [sfálagas, snálagas]. Ορθότερος και παλιότερος ο β' τύπος: σβάλαγκας. Ο Κρεκούκας, 1983, 152 αναφέρει: "έτσι (σφάλαγκας) μου το είπαν στα χωριά Κουρμπέτι (Προφ. Ηλίας) και Καστέλλι, ενώ στα Αλώνια και στην Καμαριώτισσα ... ασφάλπας". Το παράγει και από το ασπάλαξ. Σφαλογγότυπα αλλά και σφαλαγκιά, "η φωλιά του σφάλαγκα".

Τάαγους, η, [táayus]. Τράγος.

Τζβήγκα, η, [dzvíga]. Σφήκα. Αξιοπρόσεκτος ο τύπος τζβήγκα που προϋποθέτει ένα σβήγκα < σφήγκα, που το α' σύμφωνο (αρχικό) ηχηροποιήθηκε σε τζ ενώ το σύμπλεγμα σβ (sv) ήταν και είναι ενμέρει ανεκτό στα Σαμοθακίτικα, βλ. και 1.2094.

Τζήνα, η, [dzína]. Η ζήνα, η γνωστή μηλολάνθη.

Τζίτζιας, η, [dzidzias]. Ακούγεται και ως τζίτζιας, τζίτζέλ, "τζίτζικας", ο αρχ. τέττιξ.

Τουρλίτς, η, [turlíts, turlítis]. Τουρλίτης. Είδος τσαλαπετεινού, κορυδαλλού γκρι χρώματος. Από τη λέξη τουρλί, τρούλος. Βλ. και ΤΟΠ Τούρλ.

Τσβιγκί, του, [tsvíg]. Τσιβίκι, τσιμούρι. Κατά τον Ανδριώτη, Ε.Λ. από *κιμβίκιον < κίμβιξ ή από μτγν. τριβίκιον.

Τσιαμτσιαμίδ, του, [tsiamtsiamíd]. Το γνωστό "σαμιαμίδι".

Τσινιάς, η, [tsínás]. Τσινιάς, είδος γερακιού.

Τσιουπούλ, του, [tsiupúl]. Τσιροπούλι.

Τσιρκόν, -νια, [tsirkón, -há]. Τσιρκόνι, -νια. Είδος τσίχλας.

Τσίτα, η, [tsíta]. Τσίτα και Τστούδ, του. Δυο μικρά πουλιά, το ένα μεγαλύτερο απ' τ' άλλο.

Τσίχλα, η, [tsíxla]. Τσίχλα, η αρχ. Κίχλη.

Τσκαλάς, η, [tskalás]. Τσουνκαλάς. Έτσι ονομάζεται το πουλί γκιόνης που είναι νεολογισμός για τα Σαμοθρακίτικα.

Τυνυγόν, του, [tiiγόνή]. Τρυγόνι.

Τυνπουκάρδου, του, [tiipukárdu]. Τρυποκάρυδο και Τυνπουκαρδέλ.

Φάσα, η, [fása]. Φάσα. Το γνωστό πουλί που στη Σαμοθράκη ήταν περαστικό.

Φίνους, φ(ι)ναρέλι, [fínus, f(i)narél']. Φίνος, φιναρέλι. Είδος μικρόσωμων σκυλιών της Σαμοθράκης.

Φνούδα, φνούδ, [fnúda, fnud]. Το κουτάβι, το μικρό σκυλάκι. Μεταφορικά σημαίνει "αξιγάπητος, χαϊδεμένος". Από φίνους > φινούδα > φνούδα.

Φώκια, η, [fóka]. Είδος μικρόσωμου γαϊδουροπούλαρου.

Χήνα, η, [xína]. Χήνα.

Χιλδουνάς, η, [xil'dunás]. Χελιδονάς. Έτσι ονομάζεται το χελιδονόψαρο. Κατά τον Κρεκούκια, 1983, 153, "ο χελιδονάς του Διφίλου και του Σχολιαστή του Άρατου Θέωνα. Κατά τον δεύτερον: "τούτον τον βορειότερον ιχθύν χελιδόνος έχειν την κεφαλήν φασίν· ον Χαλδαίοι καλοῦσιν ιχθύν χελιδονίαν" (Υπομ. εις Άρατον, 242).

Χιλδόν, του, [xil'dónή]. Χελιδόνι.

Χουματάς, η, [xumatás]. Είδος περιζήτητων εδωδιμων σαλιγκαριών.

Χουχλιός, η, [xuchlíos]. Σήμερα έχασε τη σημασία του κοχλίας και περιορίστηκε στην μεταφορική του χρήση: *αα δι ντου βγάλου ντου χουχλιό σ* (= θα σου βγάλω το μάτι).

Χταπόδ, του, [xtapód]. Κοινή ονομασία για πολλά είδη οκταπόδων π.χ. μοσχιοῦς, μελιδώνες, κλπ. Ακόμη υπάρχει και *χταπόδ δίφουρου*, που δεν μοιάζει με τα άλλα.

Χτήματα, τα, [xtímata]. Χτήματα ονομάζεται το ένα είδος αγριοκάτσιων που υπήρχαν στη Σαμοθράκη.

Ψαρ, του, [psar]. Ψάρι, γενική ονομασία.

Ψεία, η, [psía]. Ψείρα. Πβ. "Ψεία ζμών κουργιός θιρμουλουγά".

Ψύλλος, η, [psílus]. Ψύλλος.

Ωογους, η, [óoyus]. Ρώγος. Είδος φαρμακερής αράχνης. Από το αρχαίο ρωξ, ρωγός, πβ. και *ρωγαλίδα*. Ο Κρεκούκιας, 1983, 151, "ο αιθαλόεις ρωξ του Νικάνδρου. Κατά τον Σχολιαστήν του: ρωξ δε εστί φαλαγγίου είδος, όπερ κατά μέσην την γαστέρα έχει το στόμα".

Ωτδα, η, [ótda]. Ωτιδα, είδος μεγάλης αγριόχηνας. Πρόκειται για την αρχαία

Ωτιδα "Ωτιδα και ώτιδος... εστι δε ορνεού είδος ο πλείστον μάλιστα εν Μακεδονία και Θράκη ευρίσκεται", Ερωτιανός, 398, Ξεν. Αναβ., 5.2. Σε άλλα μέρη της Ελλάδας ονομάζεται ντρούπλα, αγριόγαλος, άγρια μισίρκα.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

6.1. Ελληνόγλωσση

- Αικατερινίδης, 1988 Αικατερινίδης Γ. Ν., "Τα αίτια σπύτια της Σαμοθράκης", *Η Ιστ. αρχ. λαογρ. έρευνα για τη Θράκη*, Θεσ/νίκη, 1988.
- Αικατερινίδης, 1989 Αικατερινίδης Γ. Ν., "Εκκλησιαστικά νομίσματα. Η περίπτωση της Σαμοθράκης", *Ε' Συμπόσιο Λαογραφίας Βορειοελλαδικού Χώρου*. Πρακτικά, Θεσ/νίκη, 1989 (ΙΜΧΑ)
- Ακριτική Σαμοθράκη. Αγγελώνιας Δ. - Πετρούδας Γ. - Ατζανός Α. - Στεργίου Δ.- Καραβασίλης Γ, *Η Ακριτική Σαμοθράκη*, Αθήνα, γ.χ., (1980)
- Αλιπράντης, 1990 Αλιπράντης Χ.Ν., *Τα τοπωνύμια της Πάρου*, Αθήνα, 1990,
- Άμαντος, 1964 Άμαντος Κ., *Γλωσσικά Μελετήματα*, Αθήνα, 1964,
- Αναγνώστου, 1903 Αναγνώστου Σπ., *Λεσβιακά*, Αθήνα, 1903, (φωτοτυπική ανατύπωση, Αθήνα, 1972)
- Ανδριώτης, 1930 Ανδριώτης Ν., "Περί του γλωσσικού ιδιώματος της Ίμβρου", *Αθηνά* 42 (1930) 146
- Ανδριώτης, 1930α Ανδριώτης Ν., Έκθεσις των διαγωνισμών της Γλωσσικής Εταιρείας, *Αθηνά* 42 (1930) (235-237) (Κρίση συλλογής Ν. Ανδριώτη για το ιδίωμα της Σαμοθράκης)
- Ανδριώτης, 1943 Ανδριώτης Ν., "Τα όρια των βορείων, ημιβορείων και νοτίων ελληνικών ιδιωμάτων της Θράκης", *Αρχ. Θρακ. Θησ.* 10 (1943-4) 131-185
- Ανδριώτης, 1949 Ανδριώτης Ν., "Οι αρχαϊσμοί του γλωσσικού ιδιώματος της Ίμβρου", *Ίμβρος*, 3 (1949) 117-119 και *Αντιχάρισμα*, 251-255
- Ανδριώτης, 1953 Ανδριώτης Ν., *Η γλώσσα της Θράκης*, Εταιρεία Θρακ. Μελετών, αριθ. 20, Αθήνα, 1953,
- Ανδριώτης, 1955 Ανδριώτης Ν., "Τα σύνθετα του γλωσσικού ιδιώματος της Ίμβρου", *Αρχ. Θρακ. Θησ.* 20 (1955), 225-270.
- Ανδριώτης, 1973 Ανδριώτης Ν., "Μεσαιωνικά στοιχεία του γλωσσικού ιδιώματος της Ίμβρου", *ΕΕΦΣΠΘ* 12 (1973) 509-520

- Ανδριώτης, *Αντιχάρισμα* Αντιχάρισμα στον καθηγητή Ν. Π. Ανδριώτη, Θεσσαλονίκη, 1976,
- Ανδριώτης, Ε.Λ. Ανδριώτης Ν., *Ετυμολογικό Λεξικό*, Θεσσαλονίκη, 1967 και επόμενες εκδόσεις
- Αραβαντινός, 1909 Αραβαντινός Π., *Ηπειρωτικόν Γλωσσάριον*, Αθήνα, 1909,
- Βαγιακάκος, 1954 Βαγιακάκος Δ., "Λαλλούδι - λαλλάρι - λαλλά-
τζιν - λάλλαι", *Αρχαίον Πόντου* 19 (1954) 297
κεξ.
- Βαγιακάκος, 1975 Βαγιακάκος Δ., "Σαμοθράκη", *περιοδ. Ιστορία*
εικονογραφημένη τεύχ. 80 (1975) 142-143
- Βακαλόπουλος, 1984 Βακαλόπουλος Α., *Ιστορία της Θάσου (1453-
1912)*, Θεσ/νίκη, 1984,
- Βερβέρη, 1990 Βερβέρη-Κράουζε Μ., *Σαμοθρακίτικα ανεμοχά-
δια*, Σαμοθράκη, 1990
- Βογιατζόγλου, 1992 Βογιατζόγλου Β., *Επώνυμα της Μικρασίας*
(τουρκικά και τουρκογενή επώνυμα στην Ελλά-
δα), Αθήνα, 1992
- Βολιώτης-Αθανασιάδης, 1971 Βολιώτης Δ.-Αθανασιάδης Ν., *Δένδρα και θά-
μνοι*, Θεσ/νίκη, 1971
- Βρόντης, 1938 Βρόντης Α., "Οι ξενγάδες της Ρόδου", *Λαογρα-
φία* 12 (1938-48) 104-129
- Γεννάδιος, 1914 Γεννάδιος Π., *Λεξικόν φυτολογικόν*, Αθήνα,
1914
- Γιαγκουλλής, 1988 Γιαγκουλλής Κ., *Ετυμολογικό και ερμηνευτικό*
Λεξικό της Κυπριακής Διαλέκτου, Τόμος Α' (Οι
Τουρκικές λέξεις), Λευκωσία, 1988
- Γιακουμάκη, 1986 Γιακουμάκη Ε., *Το Μικροτοπωνυμικό της Επαρ-
χίας Κισάμου Κρήτης*, Αθήνα, 1986 (ανάτυπο
από τό *Λεξικογραφικό Δελτίο*, τόμ. 16ος)
- Γιαννουλέλλης, 1983 Γιαννουλέλλης Γ.Ν., *Πλωμάρι Λέσβου (Τοπωνυ-
μίες - Καταγωγή των Πλωμαριτών)*, Αθήνα, 1983
- Δαγκίτσης, 1978 Δαγκίτσης Κ., *Ετυμολογικό Λεξικό της Νεοελλη-
νικής*, Αθήνα, 1978 κ.εξ.
- Δημητριάδης, 1962 Δημητριάδης Μ., *Λεξικόν Ελληνοτουρκικόν -
Τουρκοελληνικόν*, α.τ. 1962
- Δραγούμης, 1905 Δραγούμης Ι., *Σαμοθράκη*, Αθήνα, 1905, 1926²,
1985 (αναστατική έκδ.)
- Δραγούμης, 1977 Δραγούμης Φ. Μάρκος, "Νικόλαος Φαρδύς,

- Ένας θαρραλέος τονοπνευματομάχος και προικισμένος λόγιος και μουσικοδίδης", *Χρονικό* '77, 8 (1977) 230-235, εκδ. Καλλιτεχνικό Πνευματικό Κέντρο "Ωρα"
- Ζευγώλης, 1953 Ζευγώλης Γ., "Ποιμενικά της ορεινής Νάξου", *Λαογραφία*, 15 (1953) 63-110 (ανάτυπο)
- Ζωγράφειος Αγών Α', Β' Ζωγράφειος Αγών, Α' 1891, Β' 1896 (Ελληνικός φιλολογικός Σύλλογος Κων/πόλεως), αναστατική έκδοση, 1978, εκδ. Κουλτούρα
- Ηλιούδης, 1985 Ηλιούδης Γ., "Αλλόφωνα του λ στο γλωσσικό ιδίωμα των προσφύγων από το Καβακλί της Αν. Ρουμελίας", *Λ.Δ.*, 15 (1985) 215-231
- Θαβώρης, 1958-59 Θαβώρης Α., "Η προέλευση του άρθρου "ι" των βορείων νεοελληνικών ιδιωμάτων", *Ελληνικά* 16 (1958-59) 189-202
- Θασιακά, 1992 Βαρδαβούλιας Τ., "Τοπωνύμια της περιοχής Θεολόγου Θάσου", *Θασιακά*, 7 (1990-91) 463-555
- Θεοχαρίδης, 1980 Θεοχαρίδης Γ., *Ιστορία της Μακεδονίας κατά τους Μέσους Χρόνους (285-1354)*, Θεσ/νίκη, 1980
- Θωμόπουλος, 1963 Θωμόπουλος Α. Ιωάνν., *Μελέτη τοπωνυμική της νήσου Κέω*, Σύρος, 1963
- Ι.Λ. Ακαδημία Αθηνών: *Ιστορικόν Λεξικόν της Ν. Ελληνικής*, Αθήνα, 1933, (Α' τόμος) συνεχίζεται
- Καββάδας, Καββάδας Σ. Δημ., *Εικονογραφημένον Βοτανικόν Φυτολογικόν Λεξικόν*, Αθήνα, (1956;) τόμ. 1-9
- Καλαϊτζής, 1966 Καλαϊτζής Παν., *Επαγγελματικό Γλωσσάρι Ίμβρου*, Κωνσταντινούπολη, 1966
- Καρανικόλας, 1962 Καρανικόλας Α. Σ., *Γλωσσάριον του ιδιώματος της Σύμης*, τεύχος Α', Α-Γ, Αθήνα, 1962
- Καραποτόσογλου, 1988 Καραποτόσογλου Κ., *Ετυμολογικό γλωσσάρι στο έργο του Παπαδιαμάντη*, Αθήνα, 1988
- Κατσάνης, 1982 Κατσάνης Ν., "Διαλεκτικά II. Η εξέλιξη της φωνολογικής αντίθεσης /λ/ -/λλ/ στο ιδίωμα Δρυμού - Μελισσοχωρίου και στα περιφερειακά ιδιώματα της Ελληνικής", *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, Θεσ/νίκη, 2 (1982), 17-50
- Κατσάνης, 1984 Κατσάνης Ν., "Διαλεκτικά I. Οι καταλήξεις -Σια

- και -Σγα στα χωριά Δρυμός και Μελισσοχώρι", *Αντίχαρη* (αφ. Σ. Καρατζά), Αθήνα, 1984
- Κατσάνης, 1984α Κατσάνης Ν., "Διαλεκτικά III. Φωνολογικά των βορείων ιδιωμάτων", *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, Θεσ/νίκη*, 5 (1984), 47-63
- Κατσάνης, 1990 Κατσάνης Ν., *Ονομαστικό Νυμφαίου, Θεσσαλονίκη*, 1990, (ΕΜΣ)
- Κατσάνης, 1992 Κατσάνης Ν., "Διαλεκτικά IV. Φωνολογικά Σαμοθράκης", *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, Θεσ/νίκη* 12 (1992) 105-113
- Κατσάνης, 1995 Κατσάνης Ν., "Διαλεκτικά V. Ποιμενικά Σαμοθράκης I", *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, Θεσ/νίκη* 15 (1995) 554 - 560
- Κατσιανάκη, 1981 Τσικριτζή-Κατσιανάκη Ζ. Χ., *Κρητικά επώνυμα επαγγελματικά και δηλωτικά τίτλων και αξιωμάτων*, Αθήνα, 1981
- Κατσικόπουλος, 1936 Κατσικόπουλος Ι., "Συμβολή εις την μελέτην της χλωρίδος της νήσου Σαμοθράκης", *Δελτίον Ελλην. Γεωργικής Εταιρείας*, τεύχ. 6ον (1936 Ιούνιος), 225-227, 264-267, 301-304
- Κατσουλέας, 1985 Κατσουλέας Σ., "Βυζαντινά επώνυμα Ικαρίας", *Α.Δ.* 15 (1985) 115-133
- Κατσουλέας, 1988 Κατσουλέας, Σ., *Ονοματολογικά Ικαρίας, ΟΝΟΜΑΤΑ*, 12 (1988) 229-249
- Κελτεμλίδης, 1993 Κελτεμλίδης Μ.Δ., *Τα Ελληνικά μανιτάρια και οι λαϊκές ονομασίες τους*, Αθήνα, 1993
- Κολίτσης, 1964 Κολίτσης Α.Μ., *Περί των κυρίων ονομάτων και των επωνύμων των Κυπρίων*, Αθήναι, 1964
- Κοντονάτσιου, 1989 Κοντονάτσιου Χ.Δ., *Η διάλεκτος της Λήμνου, Εθνο-Γλωσσολογική προσέγγιση*, Θεσ/νίκη, 1989 (διδ. διατριβή)
- Κοντοσόπουλος, 1981 Κοντοσόπουλος Ν., *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*, Αθήνα, 1981
- Κοντοσόπουλος, 1985 Κοντοσόπουλος Ν., "Λημνικά Γλωσσικά", *Α.Δ.* (1985) 69-75
- Κοτσοβίλης, 1919 Κοτσοβίλης Ι.Γ., *Περί εξαρτισμού των πλοίων*, Σύρος, 1919
- Κρεκούκας, 1982 Κρεκούκας Α.Δ., "Αρχαιοπινή...", *Α.Δ.* 14 (1982) 5-26

- Κρεκούκας, 1983 Κρεκούκας Α.Δ., α. "Αρχαιοπινή τοπωνύμια από τη Σαμοθράκη", β. "Αρχαιοπινή στοιχεία στο αγροτοποιομενικό λεξιλόγιο της Σαμοθράκης", Β' Συμπόσιο Γλωσσολογίας του Βορειοελλαδικού Χώρου. Πρακτικά, Θεσ/νίκη, 1983, 133-139, 141-156
- Κριαράς, 1969 Κριαράς Εμμ., Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας, Θεσ/νίκη, 1969, (Α' τόμος, συνεχίζεται)
- Κωστάκης, 1991 Κωστάκης Θ., "Παρατηρήσεις στη φωνητική του Μιστιώτικου Καππαδοκικού ιδιώματος", Λ.Δ. 17 (1991) 175-188
- Λαζαρίδης, 1971 Λαζαρίδης Δ., Η Σαμοθράκη και η Περαία της, Αθήνα, 1971
- Λεξικό Δημητράκου Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα, 1933 κεξ.
- Λουκάς, 1979 Λουκάς Γ., Γλωσσάριον (Εκδ. Θ. Κύπρης), Λευκωσία, 1979
- Λουκάτος, 1982 Λουκάτος Δ., Τα φθινοπωρινά, Αθήνα, 1982
- L. - S. Liddel, H. - Scott, R., Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας, α.χ.
- Lehmann, 1978 Lehmann K., Σαμοθράκη, Ν. Υόρκη, 1978, (ελληνική μτφ. Γιάννη Ακαμάτη)
- Μαρινάκης, 1991 Μαρινάκης, Θ., Οι Αετοί της Ανατολής, Θεσσαλονίκη 1991
- Μάτσας, 1995 Μάτσας, Δ., Μικρός πολιτιστικός οδηγός, Σαμοθράκη 1995
- Μενάρδος, 1905 Μενάρδος Σ., "Τοπωνυμικόν Κύπρου", Αθηνά 18 (1905), 315-421
- Μηνάς, 1975 Μηνάς Κ., Το τοπωνυμικό της Κάσου, Αθήνα, 1975
- Μηνάς, 1978 Μηνάς Κ., Η μορφολογία της μεγεθύνσεως στην ελληνική γλώσσα, Ιωάννινα, 1978
- Μητσόπουλος, 1897 Μητσόπουλος Κ., "Φυσική γεωγραφία της Θράκης", Θρακική Επετηρίς, 1897, σελ. 242
- Μιχαηλίδης-Νουάρος, 1972 Μιχαηλίδης - Νουάρος Μ., Λεξικόν της Καρπαθιακής διαλέκτου, Αθήνα, 1972
- Μουτσόπουλος, 1975-77 Μουτσόπουλος Ν.Κ., "Κάρπαθος, Σημειώσεις ιστορ. τοπογραφίας, κλπ", Ε.Ε. Πολυτεχνικής

- Μπόγκας, 1964 Σχολής ΑΠΘ, τμ. Αρχιτ. 7 (1975-77).
Μπόγκας Ε., *Τα γλωσσικά ιδιώματα της Ηπείρου*, Ιωάννινα, 1964
- Μπούτουρας, 1912 Μπούτουρας Α., *Τα νεοελληνικά ονόματα ιστορικά και γλωσσικώς ερμηνευόμενα*, Αθήνα, 1912
- Ν.Δ. Νεοελληνική Διαλεκτολογία, 1ος τόμ. 1994
- Ξανθούλης, 1984 Ξανθούλης Εμμ. Ν., *Τοπωνυμικό της Σκύρου*, Αθήνα, 1984
- Ξεινός, 1981 Ξεινός Κ., *Του νησιού μας η γλώσσα* (Γλωσσάρι Ίμβρου), Θεσ/νίκη, 1981
- Οικονομίδης, 1952 Οικονομίδης Β.Δ., *"Περί του γλωσσικού ιδιώματος Απεράθου Νάξου"*, Αθηνά, 56 (1952) 223
- Οικονόμου, 1991 Οικονόμου Ε. Κ., *Τοπωνυμικό της περιοχής Ζαγορίου*, Ιωάννινα, 1991
- ΟΝΟΜΑΤΑ Ετήσια επιστημονική έκδοση της Ελληνικής Ονοματολογικής Εταιρείας, 1ος τόμος 1952 (συνεχίζεται)
- Πάγκαλος, 1959 Πάγκαλος Ε.Γ., *Περί του γλωσσικού ιδιώματος της Κρήτης*, Αθήνα, 1-7 τόμ. 1955 ως 1983
- Παμπούκης, 1988 Παμπούκης Τ.Ι., *Τουρκικό λεξιλόγιο της Νέας Ελληνικής*, τόμ. Α', Αθήνα, 1988
- Παπαγεωργίου, 1982 Παπαγεωργίου Ν.Σ., *Σαμοθράκη*, Αθήνα, 1982
- Παπαδόπουλος, 1926 Παπαδόπουλος Α., *Γραμματική των βορείων ιδιωμάτων της νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα, 1926
- Παπαζαφειρόπουλος, 1887 Παπαζαφειρόπουλος Π., *Περί συναγωγής γλωσσικής ύλης και εθίμων του Ελληνικού λαού*, Πάτρα, 1887
- Παπασιώτης, 1972 Παπασιώτης, Λ., *Η παλιά η Κοζάνη*, Θεσσαλονίκη, 1972,
- Παπαχριστοδούλου, 1969 Παπαχριστοδούλου Χ., *Λεξικογραφικά και Λαογραφικά Ρόδου*, Αθήνα, 1969
- Παπαχριστοδούλου, 1986 Παπαχριστοδούλου Χ., *Λεξικό των Ροδίτικων ιδιωμάτων*, Αθήνα, 1986
- Παπαχρίστου, 1984 Παπαχρίστου Κ., *Παρνασιώτικα*, Αθήνα, 1984
- Παρασκευαΐδης, 1983 Παρασκευαΐδης, Μ., *"Η παραδοσιακή Σαμοθράκη"*, *Θρακική Επετηρίδα* 4 (1983) 159-230 και *"Το γλωσσικό ιδίωμα της παραδοσιακής Σαμο-*

- Παρασκευαΐδης, 1987 *θράκης" αυτόθι* 287-295
Παρασκευαΐδης, Λ.Γ., *Μανταμάδος Λέσβου, Θεσ/νίκη*, 1987
- Πασπάτης, 1888 Πασπάτης Γ.Α., *Το Χιακόν Γλωσσάριον, Αθήνα*, 1888,
- Πασχάλης, 1933 Πασχάλης Δ., *Τοπωνυμικόν της νήσου Άνδρου, Αθήνα*, 1933
- Περιστεράκης, 1991 Περιστεράκης Α., *Σφακιανά, Αθήνα*, 1991
- Πεταλάς, 1876 Πεταλάς Ν., *Θηραϊκής γλωσσολογικής ύλης. Ιδιωτικόν της Θηραϊκής γλώσσης*, Αθήνα, 1876
- Πουλιανός, 1964 Πουλιανός Α., *Λαϊκά τραγούδια της Ικαρίας, Αθήνα*, 1964
- Ρόγκα, 1985 Μαργαρίτη - Ρόγκα Μ., *Φωνολογική ανάλυση του Σιατιστινίου ιδιώματος, Θεσσαλονίκη*, 1985
- Σακκάρης, 1948 Σακκάρης Γ., *"Περί της διαλέκτου των Κυδωνιέων"* (εν συγκρίσει προς τας λεσβιακάς), *Μικρασ. Χρον.* 3 (1940) 74-141 και 4 (1948) 49-81
- Σολομωνίδης, 1962 Σολομωνίδης Χ., *Σμυρναϊκό Γλωσσάριο, Αθήνα*, 1962
- Σταματάκος, 1952 Σταματάκος Ι., *Λεξικόν της Νέας Ελληνικής Γλώσσης, Αθήνα*, 1952
- Συμεωνίδης, 1972 Συμεωνίδης Π.Χ., *Οι Τσάκωνες και η Τσακωνιά, Θεσσαλονίκη*, 1972
- Ταμασοκλής, 1966 Ταμασοκλής Α., *Ετυμολογικό Λεξικό της Κυπριακής, Αθήνα*, 1966
- Τομπαΐδης, 1967 Τομπαΐδης, Δ., *Το γλωσσικό ιδίωμα της Θάσου, Θεσσαλονίκη*, 1967
- Τομπαΐδης, 1990 Τομπαΐδης Δ., *Ελληνικά επώνυμα τουρκικής προέλευσης, Αθήνα*, 1990
- Τριανταφυλλίδης, 1982 Τριανταφυλλίδης Μ., *Τα οικογενειακά μας ονόματα, Θεσ/νίκη*, 1982
- Τσοπανάκης, 1968 Τσοπανάκης Α., *"Μια Ιωνική παραγωγική κατάληξη -ούδι, (-ούδα, -ούδης)", ΕΕΦΣΠΘ* 10 (1968) 283-307
- Τσοπανάκης, 1982 Τσοπανάκης, Α., *"α) Τα Θέρμα, β) Γριά Βάθρα"*, *Λ.Δ.* 14 (1982) 97-99
- Τσοπανάκης, 1983 Τσοπανάκης Α., *Συμβολές στην ιστορία της Ελληνικής γλώσσας, Θεσ/νίκη, τόμ. Ι, ΙΙ*, 1983
- Τσουνκίδας, 1991 Τσουνκίδας Γ., *"Σύμμεικτα γλωσσικά 2. ατρακίς*

- ατραγίς", *Λ.Δ.* 17 (1991) 155-162
- Φάβης, 1930 Φάβης Β., "Εκθεσις των διαγωνισμών της Γλωσσ. Εταιρείας", *Αθηνά* 42 (1930) 235-237
- Φαρδύς, 1880 Φαρδύς Ν., "Περί του γλωσσικού ιδιώματος των Σαμοθράκων και της προφοράς αυτών", *Ανατολή* 1⁵ (1880) 147-148 και "Περί των εν Σαμοθράκη μυρολογίων" *αυτόθι*, 1⁶ 179-183
- Φαρδύς, 1889 Φαρδύς Ν., *Περί ατονου και απνευματιστου γραφης της νεωτερας Ελληνικης γλωσσης. Μαρτυρ-αι και υποδειξεις υπο Ν.Β. Φαρδυ Σαμοθρακος*, Εν Αθηναις, 1889, (Τυπογρ. Αν Κων/νίδη), (α' παρουσίαση: Εν Μασσαλία 1884)
- Φαρδύς, 1897 Φαρδύς Ν., "Τα Ζγόραφα", *Θρακική Επετηρίς*, 1897, 49
- Φαρδύς, 1898 Φαρδύς Ν., "Νομισματικά Σαμοθράκης", *Journal International d' archéologie numismatique*, 1898, (-Head- Σβορώνου, *Ιστορία νομισμάτων*, τόμ. Α') *Γλωσσάριον Ξ.Π. Φαρμακίδου* (εκδότης Δ. Κύ-πρης), Λευκωσία, 1983
- Φαρμακίδης, 1983 Φλώρος Α., *Νεοελληνικό ετυμολογικό και ερμη-νευτικό Λεξικό*, Αθήνα, 1980
- Φλώρος, 1980 Φόρης Β., *Το αρσενικό άρθρο στα βόρεια ιδιώ-ματα*, Θεσ/νίκη, 1956
- Φόρης, 1956 Φαράλαμποπουλος Α., *Φωνολογική ανάλυση της Τσακωνικής διαλέκτου*, Θεσ/νίκη, 1980
- Χαραλαμπόπουλος, 1980 Χατζηδάκις Γ., *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά*, Αθήνα, α' τ. 1905, β' τ. 1907
- Χατζηδάκις, 1905/1907 Χατζηδάκις Γ., *Γλωσσολογικάί έρευναι*, τόμ. Β', Αθήνα, 1977, (εκδ. Ακαδ. Αθηνών)
- Χατζηδάκις, 1977 Χατζηδάκις Γ., *Γλωσσολογικάί έρευναι* τόμ. Α', Αθήναι, 1934, (1980 αναστατική έκδοση)
- Χατζηδάκις, 1980 Χατζηδάκις Γ., *Ελληνικάί μελέται*, Αθήναι, 1913, 5-14 (αναστατική έκδοση 1991)
- Χατζηδάκις, 1913 Χατζηδάκις Γ., "Περί των εν Κεφαλληνία πα-τρωνυμικών εις -άτος", *ΕΕΠΑ* 9 (1913) 1-10
- Χατζηδάκις, 1913α Χελδράιχ Θ. - Μηλιαράκης Σ., *Τα δημώδη ονό-ματα των φυτών*, Αθήνα, 1909
- Χελδράιχ, 1909 Χρηστομάνος Α.Κ., "Η νήσος Σαμοθράκη", *Επε-τηρίς Φιλολ. Συλλ. Παρνασσός* 3 (1899) 193-237
- Χρηστομάνος, 1899

- Ψάλτης, 1905 Ψάλτης Σ., *Θρακικά ή μελέτη περί του γλωσσικού ιδιώματος της πόλεως των Σαράντα Εκκλησιών*, Αθήνα, 1905.
- 6.2. Ξενόγλωσση**
- Amantos, 1903 Amantos K., *Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen*, München, 1903
- André, 1985 André, J. *Les noms de plantes dans la Rome antique*, Paris, 1985
- Andriotis, 1937 Andriotis N., "Beiträge zur neugriechischen Wortforschung", *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* 64 (1937) 142-154
- Andriotis, 1936 Andriotis, N., "Etymologische Erklärungen neugriechischer Dialektwörter aus den Inseln des ägäischen Meeres, *Glotta*, 25 (1936) 11-20.
- Andriotis, 1939 Andriotis N., "De quelques faits phonétiques du dialecte moderne de Samothrace", *Αρχαίον του Θρακικού λαογραφικού και γλωσσικού θησαυρού* 6 (1939-40) 153-208
- Andriotis, 1974 Andriotis N., *La loi de prophylaxis dans le vocalisme néogrec*, Thessalonique, 1974
- Andriotis, Lexikon, 1974 Andriotis N., *Lexikon der Archaismen in neugriechischen Dialekten*, Wien, 1974
- Battaglia, 1967 Battaglia S., *Grande Dizionario della lingua Italiana*, Torino, 1967 (συνεχίζεται)
- Battisti - Alessio, 1952 Battisti G. - Alessio G., *Dizionario etimologico italiano*, Firenze, 1952
- Boerio, 1856 Boerio G., *Dizionario del dialetto Veneziano*, Venezia, 1856
- Caragiu-Marioteanu, 1968 Caragiu-Marioteanu, M., *Fonomorfologie aromână*, București, 1968
- Chantraine, 1974 Chantraine, P., *Dictionnaire Etymologique de la langue Grecque*, Paris, 1974
- Conze Conze, A., *Reise auf den Inseln des thrakischen Meeres*, Hannover, 1860, (Samothrakische Redensarten pp. 52-54)
- DeFelice, 1978 DeFelice E., *Dizionario dei cognomi Italiani*, Milano, 1978,
- Delatte, 1947 Delatte, A., *Les portulans Grecs*, Paris, 1947

- Deville, 1867 Deville, G., *Rapport sur une mission dan l' île de Samothrace*, 1867, *Archives des Missions Scientifiques*, serie II, vol. IV, 1867, p. 256
- Devoto, 1967 Devoto, G., *Avviamento alla etimologia italiana*, Firenze, 1967,
- Dieterich, 1908 Dieterich, K., *Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden*, Wien, 1908,
- Georgacas, 1982 Georgacas, D., *A Graeco-Slavic controversial problem reexamined: The -ιτο- suffixes in Byzantin, Medieval and Modern Greek*, 1982, Π. Ακαδ. Αθηνών 47 (1982) 319, 333.
- Georgacas-MacDonald, 1967 Georgacas D.-MacDonald W., *Place Names of Southwest Peloponnesus*, Athens, 1967,
- Heisenberg, 1921 Heisenberg A., "Die Liquida P im Dialekt von Samothrake", *Αφιέρωμα εις Γ. Χατζιδάκις*, Αθήνα, 1921, 89-99
- Heisenberg, 1934 Heisenberg, A., *Neugriechische Dialekttexte*, (Kalitsunakis I., - Schwyzer E.), Berlin, 1934
- Heisenberg, 1918 Heisenberg A., *Dialekte und Umgangssprache im Neugriechischen*, München, 1918.
- Höeg, 1925 Höeg K., *Les Saracatsans*, Paris-Copenhagen, 1925, I, II, 1925
- Jordan, 1963 Jordan J., *Toponimia Romînească*, București, 1963
- Kamaroudis, 1982 Kamaroudis S., *Le Samothracien*, Paris, 1982
- Kretschmer, 1905 Kretschmer P., *Der heutige lesbische Dialekt*, Wien, 1905
- Moritz, 1896/97 Moritz H., "Die Zunamen bei den byzantinischen Historikern und Chronisten", I Teil, Schuljahr, 1896/97
- Newton, 1972 Newton B., "Loss of /r/ in a modern Greek dialect", *Language* 48 (1972) 566-572
- Papahagi, 1974 Papahagi T., *Dictionarul dialectului Aromân*, București, 1974²
- Pellegrini, 1972 Pellegrini B.G., *Gli arabismi nelle lingue neolatine*, Brescia, 1972, I, II.
- Red. New Redhouse, *Turkish-English Dictionary*, Istanbul, 1968
- Rohlf, 1964 Rohlf, G., *Lexicon Graecanicum Italiae inferioris*,

- Setatos, 1969
Tübingen, 1964
Setatos M., *Phonological problems of modern Greek Koine*, Thessaloniki, 1969.
- Simundic, 1988
Simudic M., *Rječnik osobnih imena*, Zagreb, 1988
- Sophocles, 1914
Sophocles A.E., *Greek Lexikon of the Roman and Byzantine periods*, Cambridge, 1914
- Tozer, 1890
Tozer F.H., *The islands of the Aegean*, Oxford, 1890, (σ. 334)
- Tsopanakis, 1940
Tsopanakis A., *Essai sur la phonétique des parlers de Rhodes*, Αθήνα, 1940
- Viscidi, 1944
Viscidi F., *I prestiti latini nel greco antico e Bizantino*, Firenze, 1944

7. ΠΙΝΑΚΕΣ ΛΕΞΕΩΝ

Στους πίνακες δεν περιλαμβάνονται οι λέξεις και τα ονόματα που κατα-
λογογραφούνται στη μελέτη.

ααγίδα, 31	αδύν, 56	άκσεις, 83
άασου, 50	άδαας, 54	ακφιργιέ, 85
άαφτα, 59	άδρας, 31	ακφιργιέμει, 85
άαφτς, 50	αέξ, 52	Αλή, 32
άαχ, 50	αθίας, 63	Αλιβάντσα, 48
αβγούδ, 33	άθριπου, 32	αλιτόχειρ, 32
Αγαπτός, 31	αθώωπ, 38	*αλλιβάνουσα, 48
αγγάστι, 58	αίγα, 31	αμάδα, 31
αγγαστουμέν, 58	άισει, 52	άμμου, 32
αγια, 44	άκγα, 83, 38	αμυγδαλέλι, 48
αγιαφό, 24	άκγει, 83	αμυγλαδέλ, 48
αγκλαβή, 44	άκγεις, 83	αβιλούδι, 32
αγουά, 52	ακούγαμ, 83	αναβάλλουσα, 48
άγριγιους, 31	ακούγαν, 83	ανιβουλαϊζου, 84
άγριος, 69	ακούγιτει, 83	ανιμουστόβλους, 58
άγριους, 57	ακούγου, 83	ανιφάα, 54
αγίας, 63	ακούει, 83	Αντιργιάς, 43
αγίουκγει, 83	ακούμει, 83	άντοι, 56
αγίουκγεις, 83	ακούν, 83	άνφάντα, 39
αγίουκγουμαν, 83	ακουουτήρ, 55	αξαδέρφι, 32
αγίουκσα, 83	ακούς, 83	αξικέμαστους, 65
αγίουκσαν, 83	ακούσαμ, 83	άογο, 24, 49
αγίουκσει, 83	ακούσαν, 83	απουλτό, 39
αγίουκσεις, 83	ακούσιτει, 83	αραγίδα, 31
αγίουκσιτει, 83	ακούτει, 83	αρέξ, 52
Άγιλου, 32	άκριγια, 43	(α)ρθούνια, 51
άγιλους, 30	άκσα, 83	άρισει, 52
αγουνούδα, 33	άκσει, 83	αρκούδα, 64

αρπάξου, 64	βράδι, 59	γίίξους, 56
αργώστια, 31	βύσσις, 38	γιόξιμ, 33
αρχάλλα, 39	βύυθ, 56	γι'όνας, 31
αρχή, 31	βώωμικους, 54	γιουγκούγω, 83
ασκάλπας, 48		γιρό, 32
άσπας, 58	βάβρας, 30	γιώ, 24
ασπάλακας, 48	βικκό, 55	γιώκω, 24
άσπουου, 87	βιξής, 86	γκίίξους, 56
άστα, 24	βιρβικλάδ, 64	γκίίνια, 56
αστίτις, 58	βουλέθ, 84	γλιαρς, 86
αφίτσημ, 32	βρουστά, 30	γλίτζα, 87
άφωπος, 24		γλώσσα, 32
	γάματα, 54	γνέθω, 31
βάακα, 54, 86	γάαφου, 54	γοιοικώ, 56
βαακί, 54	γαβέε, 55	γονέις, 47
βάαχους, 54	γάγιαο, 24	γόο, 75
βαέλ, 52	γαγιούα, 24	γόοθους, 54
βάη, 24	γαδάρ, 38	γόος, 54
βάθαα, 54	γαμπόος, 54	γόοσια, 54
βαρέλ, 52, 53	γαδαρέλλ, 33	γουουσουίτζ, 55
βαστώ, 54, 77	γδί, 38	γουρσουίτζ, 55
Βγαγγέλης, 31	γέημου, 52	γοιγιά, 43
Βγαγγέλς, 31	γέμσει, 40	
Βγαγέλιο, 31	γέους, 52	γαβάς, 86
Βγαγέλλιον, 31	γήκουσα, 24	γάγας, 44
βέεθκει, 55	γήξια, 44	γαίγα, 44
βέεχ, 55	για, 24	γαίμα, 43
βικκόλακας, 50	Γιάγους, 31	γάλλους, 43
βίισκου, 56	Γιαννάχς, 24	γαυλή, 86
βιργούδα, 33	γίδουους, 55	γείδα, 43
βλέπου, 47	γιέν, 24	γείδαν, 83
βόοντκσει, 54	γίί, 75	γείμαν, 83

γείμασταν, 83	gbάρονς, 51	ένι, 31, 84
γείμασται, 83	gdούα, 52	έπιζει, 40
γείμει, 43, 83, 84		έπισει, 40
γείνει, 83	jaδιρφόζιμ, 33	έριξει, 40
γείπα, 44	jádραζιμ, 33	έχ, 51, 83
γείσαν, 83		έχ, 83
γείσει, 83	δάακου,	έχεται, 24
γείσταν, 83	δάακους, 54	έχιν, 51
γείσται, 83	δάακυνγιου, 31	έχιται, 83
γείχα, 83	δασκαλούδ, 33	έχν, 51
γείχαμ, 83	δεν, 64	έχου, 83, 84
γείχαν, 83	δεν, 64	έχουμ, 83
γείχαδ, 83, 84	δένομαι, 79	έχουν, 51
γείχει, 83	δένουν, 64	έχταα, 58
γείχεις, 83	δέντουου, 55	έχω, 83
γείχιται, 83	δένω, 78	
γένας, 43, 44	διδρέλλ, 33	ζδουουφχιά, 59
γένει, 83	διππάν, 56	ζεοβιά, 48
γήλιους, 43	διμένου, 84	ζευγολάτης, 48
γήξια, 48	διρπάν, 56	ζιβιοργιά, 48
γήξιρα, 44	δόομους, 38, 86, 54	ζιβλουγιάτς, 48
γήρητα, 43	δουουσιά, 55	ζιοβιγιά, 43
γήρφα, 43, 44	δώου, 52	ζιμάρ, 58
γιάκ, 52	δώων, 54	ζμπιθέρα, 32
γίδουους, 43		ζμπώωχνου, 58
γίζμπα, 43	έβε(h)ξε, 24	
γί, 68	έδγιου, 31	ηγάπα, 84
γίις, 46	έεμα, 50	ηγάπας, 84
γύους, 52	έεουμ, 50	ηλανέχουμ, 32
	ειειτουινιά, 44	
gbάρα, 32	είμαι, 83	θα, 32
gbάους, 51	ένας, 31	θάργουμαν, 84, 85

θάρρουμ, 85	καϊδ, 59	κόοκους, 54
θάρρουμνα, 85	καϊπός, 51	κόοτους, 54
θάρρουμνι, 85	κακότουουπους, 55	κουεύου, 52
θαρώ, 84	καλαθέλ, 33	κουμάρι, 58
θαώ, 51, 84	καλουγέρ, 38	κουβουδέχτς, 30
θεγός, 24	καματιό, 52	Κουντό, 50
θέεφου, 55	κάβου, 38	κουνουμύδγια, 43
θελ, 51, 64	κάβους, 30, 86	κουπριγιά, 43
θελ, 64	καπάκ, 87	κουρτσαδέλ, 33
θέλιν, 51	καπουτιγιά, 43	κούτσουου, 52
θελν, 51	καρπός, 64	κρίμα, 69
θέλου, 47	κασσιδιαοί, 84	κρίνω, 69
θέλουν, 51	καστερνός, 36	κρύϊς, 47
θέω, 24, 49	κατούννα, 24	κρυφά, 69
θκόξιμ, 33	κατουώ, 52	κτω, 55
θμαρέλ, 33	κατσκούδ, 33	κταβούδ, 33
θόονους, 54	κβάνουμαν, 84	κφός, 86
θουουφή, 55	κβανώ, 84	
θυγατία, 87	κγέφτρα, 48	κίαμίδα 92
θύιδα, 52	κδουνελλ, 33	κίατα, 52
	κθάϊ, 58	κίι
ιδγά, 70	κἐέμνους, 55	κίνα, 84
ίγαν, 51	κιαχαγιά, 27	κίνας, 84
ιθούνια, 31	κίτερνος, 36	κίνω, 84
ίφκσα, 51	κίϊμα, 56	
ιφώ, 51	κίϊνου, 56	λαδέλ, 33
ίχνου, 51	κμάρ, 58	Λάϊς, 50
	κμπαρέλκς, 33	λάκκου, 32
κααβουγή, 87	κβάρους, 30	Λάλλαι, 50
καασί, 24	κόα, 50	Λάλλις, 50
καατούννα,	κόξιμ, 33, 38	Λαμπριγιά, 43
καατώ, 54	κόβους,	λέγοντας, 77

λεύτιους, 52	Μπάμπαλου, 38	νιγείδιν, 83
λόθαα, 32, 54	Μπαναγιά, 44	νιγείμασται, 83
λόθρα, 32	μπόα, 52	νιγείμει, 83
λουί, 52	μπόλουμαν, 44, 48, 84	νιγείνει, 83
	μπόος, 54	νιγείσει, 83
λυνέ, 75	μπούα, 52	νιγείσται, 83
λυνέμει, 85	μπουλώ, 82, 84	νιμυλοί, 46
	μπουουστάμ, 55	νιό, 24, 52, 87
μαγιεύου, 52	Μσουάχνου, 50	νιόγαμπουους, 55
Μαῖγια, 52		νιόμυλ, 47
μακίῖς, 56	να, 32	νιουμυλοί, 46
μάννα, 87	ναγκμπίσου, 44	νιφῖογιά, 54
Μανουλούδς, 33	ναγναντίσου, 32	Νκόας, 49
Μάνταλ, 38	νακμπίσου, 32	Νκόλας, 39, 44
Μαρίγια, 52	νακστεί, 32	νόμζα, 85
μαύουους, 55	να νέν, 32	νόμζουμαν, 84, 85
Μαυρέλχς, 33	νανιβουλαῖζου, 84	νομίζω, 85
μέους, 87	νανιγιλάσου, 83	νοτιγιά, 43
μήου, 50	νανικαλιέμει, 84	νουῖζιμ, 33
μητριγιά, 43	νανισάνου, 44	νουμίζου, 84
μία, 52, 53	νεί, 47	νουρά, 32
μιθυσμένου, 32	νέῖς, 83	ντ', 44
μίδ, 52	νεραγίδα, 31	ντουν, 44
μικρό, 53, 48, 47	νέρτνα, 32	νύπνος, 32
μιλδῶας, 69	νέρτου, 32, 44	νώμος, 32
μιτούουν, 55	νέρχεται, 32	νώμους, 32, 44
μιτώω, 54	νεχ, 83	
μκρλουδ, 33	νεχ, 83	Ξαναγάβκσει, 48
μουγγίῖ, 56	νέχιτει, 83	ξέου, 52
μπάατσου, 54	νέχου, 83, 44	ξινουμή, 46, 47
μπαμπάζιμ, 33, 51	νέχουμ, 83	Ξιπότηαμους, 46, 47
Μπάμπαλ, 38	νένει, 83	ξιουνουμή, 46, 47

Ξιουπόταμους, 46, 46	πιδέλλ, 32	ρουφώ, 51
όα, 37, 38, 44, 52	πιδί, 87	ρούχα, 50
όιξ, 52	πίη, 24	ρυς, 51
όις, 38	πιστουουφή, 58	ρφω, 51
οίσυπος, 44	πιτααχήλ, 54	ρώτουμ, 85
όοδ, 50	πόοβλους, 54	
ούα, 44, 52, 53	πουδαρέλ, 33	σαμάρ, 58, 64, 65
ούουδγια, 50	πουδαρέλλ, 33	σβααγίζου, 58
ουουματιστώ, 84	πουλιτείγια, 31	σβάζω, 45
ουουτώ, 50	πουνουσώπατα, 55	σβαίρα, 45
ούουχα, 50	πουρπατώ, 64	σβάλμα, 45
ουρά, 32	πυόβλους, 52	σβαλώ, 45
ουρνιασού, 84	πυουσιτιά, 46, 47	σβάνου, 46
ουχτοίοι, 59	πυυσιτιά, 46, 47	σβαχτόν, 46
ουχτόο, 58	πχιάσαδ, 84	σβήγα, 46
ουχτούου, 59	πώωτους, 54	σβήνα, 46
		σβίδα, 45
	ράσου, 50	σβύι, 45
παακόρ, 58	ράφτς, 50	σήμι(γ)α, 24
πάασου, 54	ραχ, 50	σκάα, 51
πάαδνους, 54	ρέμα, 50	σκληθίοι, 56
πάγιε, 24	ρεύουμ, 50	σκληθούους, 55
παντέευουμ, 55	ρθούνια, 51	σκόοφα, 58
Παουγίνα, 50	ρίγαν, 51	σουουτήρ, 52
παρρησίγια, 31	*ριθούνια, 51	σουπιγιά, 43
πδούδ, 33	*ριφώ, 51	σουφώωνου, 54
πέεπ(ει), 55	ρίχνου, 51	σουώνου, 52
πει, 84	ρόγα, 50	Σταυινός, 56
Πετ(γ)ος, 34	ροδ, 50	στέεφου, 58
πήγει, 48	ρούδγια, 50	στέκομαι, 85
πία, 52	ρουθούνια, 51	στέκομουν, 85
πίασα, 52	ρουτώ, 50	στέκουμ, 85

στέκουμου, 85	φείι, 24	χόις, 38
στώμα, 58	φείιμ, 52	χουντέες, 55
σιναγίδα, 56	φέριμ, 52	χουντουουζώ(ο), 55
συννυφάδα, 32	φιγγάρ, 58, 64	χουδήη, 56
σφαγή, 32	φόιμα, 52	χουδόος, 54
	φουά, 52	χουουστώ, 55
θακάς, 68	φουγούμει, 48	χουραφουδ, 32
θάλιαγκας, 69	φουές, 52	χουριάτ, 32
θαματάς, 68	φούινο, 24	χρίζω, 69
θιδιένιους, 52	φουουκαλώ, 53	χώωμα, 54
θουρεύου, 69	φουρέματα, 53	
θουρός, 69	φουρές, 53	χέιι, 24
	φύυδ, 55	χία, 37
τάαγους, 54		χιάα, 37, 39
τέεχου, 55	χάα, 59	
τζατζαλού, 87	χάαπδα, 56	ψαρ, 69
τρέχοντας, 77	χαϊτί, 51	ψαρεύου, 53
τρίγια, 31	χαλασμένου, 84	ψηά, 50
τσικρέλλ, 33	χαλασμένους, 84	ψουμούδ, 33
τύυγους, 56	χάλνα, 84	
τύυπα, 56	χάλνας, 84	ώρα, 31
τώωγου, 47, 54	χαλνιέμει, 81	
	χάλνουμαν, 84	
ύυξι, 51	χαλνώ, 80, 84	άaf, 67
υυναίκα, 44	χάρκα, 47	άafs, 38
	χάσαδ, 84	aáps, 38
Φάαγκους, 54	χάσματα, 24, 49	áapsmu, 38
φάαχτς, 54	χειρούδ, 33	aaθμό, 38
φανάρ, 98, 58, 64	χήηματα, 56	άav, 62
φεγγάι, 24	χηηματίζου, 56	abáa, 61
Φεγγάρι, 58	χίίζου, 56	abadzí, 66
φέενα, 55	χόα, 37	abatí, 66

abél, 42	akón, 65	bakır, 36
áyîîrýus, 57	ákua, 75	bálu, 61, 64, 65
áyîrýus, 35, 36, 56, 69, 71, 72, 74	ákuu, 75	bálus, 61, 65
áyîryus, 57	akiifá, 35	bapúa, 37, 42
áyîyus, 57	aluníz, 41	bása, 66
áyriyus, 57	aluniž, 41	baš, 61
ayúasa, 37, 38	alón, 66	bátsa, 75
áyîüs, 46	amón, 38	bázu, 61
agón, 42, 65, 66	anág, 39, 41	byún, 38
agúr, 65	anixladaa, 42	bénu, 42
ágia, 63, 66	añfádaa, 39	bía, 62
agiγ, 41	apukîrýa, 56	biikó, 55
agiý, 41	apul'tó, 39	biksis, 86
agilarkó, 38	arýiš, 66	birbiklád, 62
agó, 66	arpázu, 48, 51, 58	bóa, 37, 38
aðifós, 58	arxál'ksa, 39	bóis, 65
aðirfós, 58	arxótsa, 58	búa, 37, 38, 65
adáa, 61, 63	arxíš, 66	buðízu, 42
adaas, 42	áspaa, 75	buló, 70, 42
adiðiü, 46	áspuu, 75, 87	bulún, 70
Adirýás, 43, 71	ášmu, 40	
afúas, 37	áviryu, 46	CANE, 43
áigas, 49	áviiü, 46	cîne, 43, 57, 71
aiméyu, 48	axîrýastus, 56, 71, 72	
aipázu, 48, 58	axúr, 75	yáamata, 65
aixótsa, 55		yabóozim, 45
akfirýémi, 55	báatsa, 75	yála, 65
akî:fá, 72	babázim, 45	yálus, 61
akîîfá, 35, 36, 56, 69, 71, 72	babúla, 65	yál', 67
ákîrýa, 43, 56, 71	báda, 61, 66	yaúfau, 49
	bágus, 65	yaž, 62, 65, 67
	bakál', 65	yduxér, 38

γέmsi, 40	gǵíña, 42, 71, 73	des, 77, 83
γǵí, 71	gǵízu, 71	désat, 77
γǵírkó, 56, 71	gǵízus, 65	désis, 77
γǵízus, 65, 71	góma, 65	désiti, 77
γǵíř, 72		désu, 77
γǵírgá, 43, 56, 71	ǵíy, 65, 67	désu, 77
γǵílda, 87	ǵíyu, 39	désun, 77
γǵíliká, 66	ǵíý, 65, 66, 67	deř, 83
γǵíars, 38, 86	ǵíña, 73	déθkan, 77
γómus, 63, 65	ǵíř, 67	diθikan, 77
γumár, 63, 65	gon, 66	diθikat, 77
		diθikiti, 77
ǵabás, 86	ǵáakus, 64, 75	dik, 63
ǵadírǵózim, 45	ǵákírgá, 72, 74	dinómast, 77
ǵálus, 43	ǵákírgu, 75	dinóndan, 77
ǵalá, 67	ǵákus, 75	dinóstan, 77
ǵavlí, 86	déjs, 77	dínu, 63
ǵéma, 43, 63	den, 64, 77, 83	dirpání, 47
ǵéna, 63, 67	dénan, 64, 77	diü, 46
ǵénas, 43	dénat, 77	diřpání, 47
ǵérmu, 52	déndan, 77	dlévu, 38, 63
ǵéudas, 46, 47	dénisan, 77	dmárka, 38
ǵéus, 39, 62, 67	dénistan, 77	dóá, 31, 38
ǵéüs, 46	dénosan, 77	dod, 63
ǵíasa, 61	denótan, 77	dom, 66
ǵíduus, 43	dénti, 77	dóomus, 63, 86
ǵíθila, 67	dénu, 78	dóonu, 63
ǵípa, 67	dénum, 77, 79	doř, 63
ǵíxa, 67	dénumástan, 77	dóu, 63
ǵóma, 39	dénumi, 77	dúa, 37, 38
	dénun, 77	
geēmnu, 71	deñ, 64, 77, 83	dínu, 63

dn, 32	fáaš, 75	kaatiθíkan, 71
du, 86	fáyuma, 62	kaatiθíkiti, 71
dun, 86	faýí, 62, 64	kaatiθkan, 77
dzadzalú, 87 z	faiðís, 48	kaatiθkat, 77
dzaíguas, 49	fáus, 62, 75	kaatijs, 77
dzbíða, 66	feg, 66	kaatís, 77
dzgér, 66	feg, 66	kaatísat, 77
džak, 67	figái, 58	kaatísisi, 77
džám, 67	figár, 58	kaatísiti, 77
džbíθka, 40	fiý, 66	kaatísun, 77
džíbla, 40	fið, 62	kaatíti, 77
	fiið, 47, 62, 72	kaató, 77
éa, 53	fiið' (fiiði), 62	káatuman, 77
éya, 65	fiinukumíu, 47	kaatúmi, 77
édýa, 70	fkar, 66	kaatún, 77
éðinan, 77	Fkas, 63	kaatúsa, 77
éðinat, 70	fkar, 64, 66	kaatúsati, 77
ejs, 45, 83	fkaš, 64	kaatúsiti, 71, 77
ejsa, 37, 45	flumár, 61	kaáv, 59
éla, 65	fuémata, 53	kábus, 86
épisi, 40	fués, 53	kaiðár, 48
épizi, 40	fuiémata, 53, 54	kadíl', 62
érksi, 40	fuiés, 53, 54	kaipós, 48, 58
éu, 46, 47		kakótupus, 75
éü, 46	iša, 40	kakótuupus, 75
ex, 41, 64, 65, 66, 83	íîma, 73	kakupíaš, 65
éxu, 45		kaláθ, 41
ex, 39, 41, 45, 64, 65, 66, 83	kaatá, 77	kaláθi, 41
éxisa, 37, 45	kaatán, 77	kalé, 70
éxs, 45, 83	kaatás, 77	kalél'kus, 75
	kaatáti, 77	kalí, 65
	kaatí, 77	kališpía, 37

kalú, 70	kíñu, 69, 71, 72, 73	kuustál', 62
kalupíaš, 65	kîñvát' (kîñvátj), 62, 71	
kálus, 65	kîrýás, 56, 71	kéti, 68
kamár, 65, 66	kîrýatulés, 56	kiáš, 40, 66
kan, 63	kiz, 71	kiáša, 40, 61
kañ, 63	kléftaa, 48	kiata, 37, 70
kapák, 39, 41, 87	klévu, 63	kiatu, 34, 68, 70
kapurýá, 42, 43	klósan, 63	kiaxaýás, 39
karáv, 59	klóthan, 63	kíma, 62, 73
kari, 36	kmái, 58	kiná, 62
kariði, 59	kmar, 38, 64, 67	kínu, 73
karpós, 48, 51, 58	kmaš, 64	kió, 63
katáa, 59	kólus, 62	kíta, 67
katón, 65	kóma, 65	
katsaó, 75	kséum, 47	lab, 41
katsón, 65	ksía, 37	labj, 41
katšivilus, 40	ksíasa, 37	Labñirýá, 43
katuó, 75	ksiašía, 37	layáa, 75
kátus, 65	ksiinumí, 47	layáis, 75
katúusan, 59, 75	ksiós, 37	layí, 62, 64
katúusan, 59	ksiünumí, 47	lað, 41
kê:mnus, 72	ksiüpótamus, 47	laðj, 41
kêêmasa, 71	ktsuféevaus, 49	lákus, 64
kêêmaš, 71	kuítš, 41	lála, 61, 64, 70
kêêmnus, 71, 72	kuítša, 40, 42	láli, 70
kfénum, 38	kupéla, kupilúða, 37	lávuma, 65
kfos, 38, 86	kupí, 65	liý, 41
kíta, 70	kupñrýá, 43	limnaðél'a, 42
kî:más, 72	kurtsaðél'a, 40	línu, 63
kí:nu, 72	kúta, 70	lóyalu, 70
kíñma, 69, 73	kutšín'a, 42	lóýa, 42
kíñmas, 72	kuukél', 62	lóthaa, 75

lóθiis, 75	méiis, 46, 47	páamata, 65
luyaiǵazmó, 58	mi, 68	páyuma, 62
luyarǵazmó, 58	mía, 37, 52, 53, 61, 62, 66	payañá, 65
	mið, 62	pagátsa, 65
laká, 39	mína, 62	páda, 61, 63
lanós, 39	misál'a, 42, 68	pal'a, 67
le, 85	mitǵrǵá, 43	pambúa, 42
lémi, 68, 85	miúša, 42	pampór, 42
léti, 68	mkéel'kus, 75	PANE, 43
lutó, 68	mkii, 75	pañá, 63
	mkóo, 75	pátus, 65
maǵ, 39, 67	ml'es, 70	pédi, 37
maðaukáfkau, 49	ml'o, 70	péep, 62
maðó, 67		péna, 70
madila, 62, 65	niésa, 70	pes, 66
madíl', 62	niimilí, 47	peš, 66
Maiyaits, 58	nik, 63	péšmu, 40
máimau, 55	nió, 70, 87	pía, 37, 61, 70
mal', 62	niumilí, 47	píasa, 37, 61
mána, 70, 87	niǵ, 63, 66	piáš, 66
Maryaits, (Maryaríts,) 58	nómus, 63, 65	piðí, 37, 87
mármou, 58	nutǵá, 42, 43	píi, 70
maš, 61, 67		píima, 47
mat, 67	ña, 70	piistía, 47
matš, 67	háma, 39, 68	pína, 62, 70
maxéi, 58	ñi, 68, 70	pípa, 67
maǵ, 67	níatu, 68	piüstía, 47
méa, 53	Ñkólas, 39	piǵ, 63
ména, 70		pīne, 43, 57
méra, 53	óoya, 50	plumár, 61
meš, 40, 41	óra, 52	psaévu, 53
méus, 62, 67, 87		psaiévu, 53

psumná, 42	skála, 65, 66, 67	štar, 67
ptýa, 42	skav, 62	štaš, 67
puaína, 49	spápia, 40	
puḏár, 41	spýa, 42, 43	ta, 66
puḏári, 41	spern, 68	táayu, 75
puipató, 58	sperrí, 65	taaxá, 72, 75
puní, 70	spi, 40	taaxís, 63
punún, 70	staagíz, 66, 67	táma, 63, 68
purpató, 58	staagíž, 66, 67	tápa, 63
putamós, 37	stóma, 75	taxá, 75
putijs, 45	stóoma, 72, 75	tázu, 67
putíž, 45	supýa, 43	tyań, 38
putiš, 45		téexu, 62
putízu, 45	šadó, 67	tíixis, 75
putíž, 45	šaká, 68	tix, 63
putó, 68	šakí, 67	tíxis, 75
puupsé, 72	šamatá, 68	tok, 66
puusfái, 72	šap, 67	tóoyu, 72, 75
	šapia, 37	tóomus, 63
rav, 41	šázu, 40, 67	tox, 66
ravj, 41	ši, 41	tsadila, 62 65
	sĭakás, 68	tsakál, 65
sak, 67	sĭamatás, 68	tsakstó, 67
sakí, 67	šidiálituu, 40	tsám(a), 67
samár, 66	šidiás, 40	tsáma, 68
sáusa, 37, 66	šiθila, 67	tsápa, 63
seř, 66	šimia, 37	tskála, 65
si, 41	širtár, 40	tsupí, 65
sinayíŭða, 56	širtuθíá, 40	tšam, 67
skáyá, 67	šíva, 67	tšiknizan, 40
skádza, 66	šmað, 40	tšilikónu, 67
skaf, 62	špía, 37	tširrás, 42

tšipa, 40, 67	vaaká, 42	vuuxí, 66
tšíta, 40, 67	váš, 67	vzan, 41
tšno, 40	váaxa, 42	vzán, 38
tuikévu, 48	vaaxis, 63	vzañ, 41
tumár, 63, 65	váaž, 41, 67, 72	
turkévu, 48	vaél, 53	xáak, 66
	vafj, 41	xáazu, 59
tháma, 63, 68	vafs, 41	xáaž, 66
tháus, 63, 65	vaftijz, 45	xaiiti, 53
thel, 64	vaftizu, 45	xaiti, 51, 53
thel, 39, 41, 64	vaftiž, 45	xalí, 65
théma, 67	vaiél, 53	xalkás, 65
thiyatía, 37, 38, 87	van, 63, 64	xalkás, 65
thíu, 46	vánu, 62	xalnó, 70, 80
thik, 63	vañ, 39, 41, 63, 64	xalnún, 70
thilikónu, 67	vapúa, 37, 42	xalnémi, 81
thilón, 63	vázu, 61	xal, 62
thirýó, 46	važ, 40, 62, 65	xánu, 62
thkas, 63	véexu, 62	xap, 67
	viisku, 47	xarijz, 45
úa, 37, 52	viiš, 47	xariti, 51, 53
uá, 38, 52	vilón, 63	xarízu, 45
*úis, 38	víxa, 67	xariž, 45
ulókîrýa, 56	vix, 63	xarti, 51, 53
uxtii, 75	vna, 70	xaš, 40, 41
uxtóo, 75	vni, 65, 70	xáus, 62, 63, 65
uxtúu, 75	vno, 38, 70	xávuma, 65
	vólus, 62	xéi, 58
váad, 59	vúluna, 66	xîîma, 73
váaka, 86	vúlusa, 66	xîîmató, 71
vaakúi, 75	vúl'a, 42	xîîzu, 35, 36, 69, 71
vaakúu, 75	vuudí, 66	xîrýáški, 56

xni, 65	zínu, 63
xóis, 65	
xóonu, 63	za, 66
xúa, 37, 38, 65	záusa, 66
xudáa, 75	zivir'á, 43
xudées, 75	zo, 66,
xudíi, 75	zóu, 63
xudóo, 75	zuinás, 58
xudúu, 75	zurnás, 58
*xúis, 38	
xui'ó, 58	žbiθía, 37, 38, 40
xur'ó, 58	žgól'us, 40
	žíva, 67
xel', 66	žmar, 40, 67
xía, 66	žmónu, 40
xíizu, 35	
xíima, 73	

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ Ν. Α. ΚΑΤΣΑΝΗ
ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ ΤΟΥ 1996
ΣΕ ΧΑΡΤΙ VELVET 120 ΓΡΑΜΜΑΡΙΩΝ
ΣΕ ΔΥΟ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΑΝΤΙΤΥΠΑ
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ
ΤΗΝ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΙΧΕ Ο ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΑΡΧΕΛΑΟΣ ΚΟΥΤΣΟΥΡΗΣ

ISBN 960-85594-1-3